ION ILIESCU

FRAGMENTE DE VIAȚĂ ȘI DE ISTORIE TRĂITĂ

*Am împlinit, la 3 martie anul acesta, 81 de ani.
O viață de om, cu bune și mai puțin bune. Am fost martor
și actor al multor evenimente, dintre care unele
au schimbat cursul istoriei. În câteva dintre aceste
schimbări se poate găsi și contribuția mea.
[...] Trecerea în revistă a istoriei celor 21 de ani de
la Revoluția din Decembrie 1989, cu reușite și nereușite,
cu experiențe pozitive și negative, cu bune și cu rele,
trebuie să fie prilej de învățăminte pentru toți, să ne inspire
pentru a găsi căile cele mai potrivite de redresare
și de cuplare a României la procesul în curs de construcție
europeană, în condițiile adâncirii procesului amplu
de globalizare a economiei și a vieții sociale,
în beneficiul tuturor cetățenilor țării.*

Iliescu

ISBN 978-606-600-355-1

ION ILIESCU
FRAGMENTE DE VIAȚĂ ȘI DE ISTORIE TRĂITĂ

ION ILIESCU

FRAGMENTE DE VIAȚĂ ȘI DE ISTORIE TRĂITĂ

De același autor:

Probleme globale. Creativitate (texte publicate înainte de 1989), Editura Tehnică, București, ediția I, 1992, ediția a II-a, 1996
Revoluție și reformă, Editura Enciclopedică, București, 1994 (tradusă în limbile franceză și engleză)
Momente de istorie, Editura Enciclopedică, București, 1995–1996
vol. I (*decembrie 1989–iunie 1990*)
vol. al II-lea (*iunie 1990–septembrie 1991*)
vol. al III-lea (*septembrie 1991–octombrie 1992*)
România în Europa și în lume, Editura Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, București, 1994–1995 (tradusă în limbile engleză, franceză, germană, spaniolă)
Toamnă diplomatică, Editura Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, București, 1995
Revoluția trăită (Stenograma discuțiilor cu Comisia Senatorială), ediția I, Editura Redacția Publicațiilor pentru Străinătate, București, 1995; ediția a II-a, Editura Mondo Media, București, 1999
Încotro societatea românească?, Editura Mondo Media, București, 1999 (tradusă în italiană)
Sub tirul întrebărilor (interviuri), Editura Mondo Media, București, 2000
Revoluția Română, Editura Presa Națională, București, 2001
Renașterea speranței, Editura Publicațiilor pentru Străinătate, București, 2001 (tradusă în limbile engleză, franceză, rusă)
Viața politică între violență și dialog, Editura Sincron, 1999; ediția a II-a, Editura Semne, 2005
Integrare și globalizare, Editura Presa Națională, București, 2003 (tradusă în limbile engleză, franceză, spaniolă, italiană, germană, turcă, azeră, greacă, bulgară, sârbă, cehă, poloneză)
Social-democrația și globalizarea, Editura Mondo Media, București, 2004 (coautor împreună cu P.N. Rasmussen și C. Zoepel)
Marele șoc – Din finalul unui secol scurt (dialog cu Vladimir Tismăneanu), Editura Enciclopedică, București, 2004 (tradusă în limbile engleză și franceză)
Cultură românească și identitate europeană, Editura Enciclopedică, București, 2005
Pentru dezvoltare durabilă, Editura Semne, București, 2005
România și lumea la confluența secolelor XX și XXI, Editura Tehnică, București, 2009
După 20 de ani. 1989 – an de cotitură în istoria națională și în viața internațională, Editura Semne, București, 2010

ION ILIESCU

FRAGMENTE DE VIAȚĂ ȘI DE ISTORIE TRĂITĂ

LITERA

Fragmente de viață și de istorie trăită
Ion Iliescu

Editura Litera
O. P. 53; C. P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 90, 031 425 16 19, 0752 548 372;
e-mail: comenzi@litera.ro

Fotografii provenite din arhiva personală și prin bunăvoința lui Lucian Tudose și a Agerpres
Foto copertă: Adrian Stoicoviciu

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Mihaela Moroșanu
Corector: Cristiana Miu
Copertă: Vitaliu Pogolșa
Tehnoredactare și prepress: Bogdan Coscaru

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ILIESCU, ION
Fragmente de viață și de istorie trăită / Ion Iliescu –
București: Litera Internațional, 2011
Index
ISBN 978-606-600-355-1

32.01(498) Iliescu, I.
929 Iliescu, I.

CUVÂNT ÎNAINTE

Această carte nu este una de memorii, în sensul clasic al cuvântului. Știu că nu puțini dintre cei care mă cunosc, dar și mulți istorici așteaptă o astfel de carte. Poate că încă nu i-a venit timpul. Poate că încă nu sunt pregătit pentru o astfel de întreprindere.

Cu toate acestea, în decursul timpului, dar mai ales în ultimii douăzeci de ani, am scris și am publicat o serie de texte care, ca un puzzle incomplet, dau, în mare, imaginea evoluției mele în cele opt decenii de viață. Am împlinit, la 3 martie anul acesta, 81 de ani. O viață de om, cu bune și mai puțin bune. Am fost martor și actor al multor evenimente, dintre care unele au schimbat cursul istoriei. În câteva dintre aceste schimbări se poate găsi și contribuția mea.

Evident, nu pot spune că mi-am propus să fiu lider. Nu visam, când eram copil, că voi ajunge președinte. Când eram eu copil, România era monarhie.

Visul meu a fost unul mai modest: să învăț, să muncesc și să-mi schimb condiția, într-o societate românească schimbată în bine și ea. Mediul în care am petrecut cei șapte ani de acasă a fost unul benefic, în ambianța oferită de bunici și de ceilalți membri ai familiei, oameni simpli, săraci, dar harnici și deschiși. Însă, indiferent cât de mult munceau oamenii pe care îi cunoșteam, nu-și puteau depăși condiția, într-un sistem politic și social profund inechitabil și nedrept. Acele inechități m-au afectat. Iar asta m-a făcut să înțeleg alegerea tatălui meu, muncitor ceferist, și lupta lui. Luptă care a avut, pentru el, un preț greu și nedrept.

Din păcate, niciunul dintre sistemele politice în care am trăit și trăiesc nu a rezolvat într-o manieră durabilă problema inechităților sociale. Ba, mai mult, ceea ce văd cu tristețe astăzi este reproducerea, la o scară și mai mare, a polarizării economice și sociale din anii interbelici. Văd copii care, ca și mine, provin din familii modeste, de oameni muncitori, și care nu mai pot avansa pe scara socială pentru că nu-și pot permite o educație de calitate, pentru că sărăcia din muncă este omniprezentă, pentru că un egoism feroce ia locul solidarității naționale și sociale.

Eu am avut o șansă în viață. Și am profitat de ea. Nu a fost ușor, erau anii de după război, cu multe lipsuri, cu oameni care-și căutau un drum în viață, cu o țară ce trebuia reconstruită după un război pustiitor și după o pace care nu ne-a fost tocmai favorabilă. Mi s-a părut că a fi inginer ar însemna cea mai bună cale de a ajuta la reconstrucție și la schimbarea în bine a vieții oamenilor. Mi s-a părut, de asemenea, că fără un angajament politic acea schimbare nu era posibilă.

Sunt un om de stânga, nu neg și nu-mi reneg trecutul. Mi-l asum, cu toate ale lui. Dar nimeni nu-mi poate reproșa lipsa bunei-credințe în ceea ce am făcut. Și nici faptul că nu aș fi evoluat, că nu aș fi învățat din lecțiile pe care viața și oamenii mi le-au dat.

Un concurs de împrejurări a făcut ca, într-o vreme în care societatea românească s-a izolat – nu de voie, ci de nevoie – de spațiul căreia îi aparținea, ca istorie și valori, să pot lua contact cu acele valori, cu ideile care duceau la schimbare și la evoluție în Occident. De aceea am devenit foarte apropiat, ca mod de gândire, de a vedea lucrurile, de social-democrația occidentală.

Sincer să fiu, mi-am dorit și încă îmi doresc ca România să fi putut evolua, începând cu 1990, după modelul unor țări occidentale precum Suedia, model inspirat de politici de esență social-democratică. Atunci când am vorbit de modelul suedez, mă refeream la principiile sale. România este o țară prea săracă și cu serioase rămâneri în urmă, pe care 45 de ani de comunism n-au reușit să le reducă de o manieră radicală, pentru a-și permite luxul neoliberalismului pur și dur. Din păcate, puțini sunt cei care au înțeles ce am vrut eu să spun atunci. Pentru că puțini erau cei care aveau în minte un proiect pentru România. Cei care mă cunosc încă din anii '80 știu că am fost permanent obsedat de un gând: ce facem după ce cade Ceaușescu? Ce trebuie schimbat, ce trebuie păstrat, care vor fi costurile?

Unele răspunsuri conturau criza care a urmat prăbușirii regimului ceaușist. Era evident că existau forțe ce doreau o reîntoarcere la starea de fapt din perioada interbelică, o perioadă pe care lipsurile din ultimii ani ai epocii Ceaușescu o mitizaseră, o transformaseră într-un soi de „paradis pierdut".

Or, acestor oameni li s-a părut inacceptabil faptul că ieșirea din comunism se făcuse, în România, la stânga, nu la dreapta, ca în Cehoslovacia, Polonia, Ungaria. Acum, la peste două decenii de la prăbușirea comunismului, înțelegem mai bine niște lucruri. Stânga și dreapta erau atunci, și așa au rămas până în acest moment, doar niște etichete, puse pe niște forme politice extrem de fluide și de lipsite de contur.

Ceea ce ne-a deosebit radical era trecutul. Dacă cele trei țări pomenite veneau cu o experiență democratică mai consistentă ca a noastră – nu numai pentru că în perioada interbelică fuseseră mai dezvoltate economic și social, mai urbanizate, mai civilizate și chiar mai democratice, în special Cehoslovacia, ci și pentru că aveau o mișcare civică rodată în contestarea totalitarismului –, în România nu puteam vorbi despre așa ceva.

Experiența trecutului a fost pentru ele o bună bază de plecare, politică, economică și chiar socială; pentru noi, nu. Acest lucru s-a văzut în anii 1990 și 1991, în convulsiile ce au urmat ieșirii din dictatură. Am fost prea ocupați cu consumarea acestor conflicte pentru a ne ocupa serios de elaborarea unui adevărat proiect de viitor. Sigur, am elaborat o Constituție, poate cea mai modernă într-o țară fostă comunistă, indiferent ce spun și ce cred detractorii ei, care o citesc doar la capitolul „Atribuțiile președintelui", uitând să le citească pe acelea referitoare la drepturile, libertățile și îndatoririle cetățenilor, dar și pe cele referitoare la garanțiile constituționale ale acestor drepturi și libertăți.

Retrospectiv vorbind, am învățat democrația la locul de muncă. Nu a fost ușor. Reflexe totalitare au existat întotdeauna în acești ani, în toate mediile, nu doar în politică și printre politicieni. Le regăsim și în rândul elitelor intelectuale, care evocau și încă mai evocă, printre altele, votul cenzitar sau care fac ochi dulci extremei drepte interbelice, în rândul jurnaliștilor și în cel al formatorilor de opinie, ba chiar și la mulți cetățeni, care au devenit intoleranți la diversitate și la opinie.

„Somn ușor, somn ușor, v-ați ales cu-n dictator!", scandau adversarii mei politici, în marș prin București, în 1991–1992. Ei bine, i-am dezamăgit! Nu am avut și nu am calitățile necesare unui dictator, și nici astfel de porniri. Nu m-a interesat puterea în sine și nu am folosit puterea pe care am avut-o pentru a face rău sau în interes personal. Puterea devine interesantă doar în momentul în care ai un proiect, și ea devine un instrument pentru materializarea lui.

Nimic nu corupe mai mult decât puterea. Și trebuie să fii, din punct de vedere moral, extrem de puternic pentru a nu te lăsa corupt de putere. Îmi place să cred că pe mine puterea nu m-a corupt. Mulți au fost uimiți

de modul firesc în care s-a făcut transferul de putere în 1996, după ce domnul Emil Constantinescu a câștigat alegerile prezidențiale. Cei care se așteptau la altceva nu mă cunosc. Nu mi-am dorit puterea, în 1989, ci mi-am asumat o responsabilitate. Era normal să fiu primul care să respecte regulile la structurarea cărora lucrase. Mulți au fost uimiți și de modul în care am trecut de perioadele de opoziție, de recâștigarea alegerilor în toamna anului 2000. Opoziția nu a făcut rău nimănui, într-o democrație, este un mod de a regenera proiecte politice și de a roda noi lideri, de a te reapropia de oameni și de agenda publică.

Instituția președintelui este adesea văzută ca una a autorității extrem de tari, o instituție care „poruncește" celorlalte. Nimic mai fals! Este o instituție care trebuie să construiască punți în societate, să caute permanent consensul, să fie un arbitru onest. Nu sunt un om conflictual, deși îmi susțin cu toată forța pozițiile atunci când este vorba de lucruri fundamentale, ce implică valorile în care cred. Și una dintre ele este democrația.

Dacă România este acum unde este, asta are ca explicație și refuzul multor lideri politici de a ajunge la un consens în probleme fundamentale. Personal, cred cu toată tăria în faptul că societățile consensuale au performanțe mai bune în toate planurile, inclusiv în cel economic, iar România, atunci când a reușit un minim consens asupra unui proiect, a avansat mai repede și cu sacrificii mai mici.

Cum n-am putut ajunge la un consens, la începutul anilor '90, cu privire la un proiect național de trecere la economia de piață, schițat în 1990 de colectivul condus de academicianul Tudorel Postolache, am adoptat un altul, e drept, mai atrăgător ca imagine, „integrarea europeană și euroatlantică", dar mai vag și mai parțial, în ceea ce privește conținutul schimbării. În fond, multe dintre criteriile integrării erau de natură politică, iar schimbarea politică a fost cea mai rapidă și mai completă, chiar dacă acum vedem și slăbiciunile din acest domeniu. Schimbările economice, însă – și cele sociale, consecința primelor –, sunt procese pe termen mult mai lung. Așa am căzut în păcatele și mai vechi ale țării acesteia, cel al formelor fără fond și cel al modernizării fără dezvoltare.

E drept, formal, suntem o țară cu toate instituțiile și mecanismele unei țări europene, membră a Uniunii Europene. În realitate, lucrurile sunt departe de a fi normale. Am fost și sunt conștient de faptul că acestea sunt marile noastre slăbiciuni, cele care ne împiedică să progresăm. Nu știu să existe o soluție miraculoasă care să ne vindece de aceste păcate. Cred doar că libertatea de circulație și dreptul românilor de a munci în Europa vor permite, în timp, schimbarea profundă a României. Acei oameni pot face

comparații, iar la întoarcerea lor în țară, pot deveni factori activi pentru schimbare și modernizare. Nu sunt puțini: circa trei milioane de oameni. Mai devreme sau mai târziu, vocea lor va conta tot mai mult în politică. Ceea ce s-a întâmplat la alegerile prezidențiale din 2009 este doar un accident nefericit, o manipulare care a produs o ruptură temporară între românii din țară și cei din afara ei.

România se schimbă. Și, oricât de paradoxal ar fi, se schimbă în bine. Din păcate pentru omul obișnuit, schimbarea în bine este extrem de lentă. Este pe durata timpului lung. Așa a fost peste tot în lume. În 1989, după mulți ani de rău, speranța și așteptările au fost extrem de mari, iar capitalismul, idealizat, un nou tărâm promis. Deziluziile au fost rapide și dramatice. După zece ani, la revenirea la putere a PSD, speranțele au renăscut, și din nou capitalismul, incipient și primitiv totuși, deși îi decepționase pe mulți, părea, în următorii opt ani, măcar suportabil și capabil și de bine pentru destui.

Ei bine, criza din 2009 și 2010 a mai produs o generație de deziluzionați. Este generația pe care se putea construi clasa de mijloc a României, oameni care puteau să-și proiecteze imaginea în viitor, să-și asume o familie, o ipotecă pentru casă, să se gândească mai liniștiți la viitorul copiilor lor.

De data aceasta, criza va fi aici pentru mai multă vreme. Și prețul pe care îl vom plăti cu toții va fi foarte mare. Să nu uităm că avem de plătit datorii duble față de perioada ultimilor ani ai lui Ceaușescu, într-un timp extrem de scurt și în alte condiții economice. Pur și simplu ne întrebăm care este cu adevărat capacitatea economiei românești de a plăti datoriile, dacă ea generează suficiente resurse și dacă nu cumva intrăm într-o spirală infernală a îndatorării, de genul celei a țărilor din America Latină, în anii '80 ai secolului XX.

Problema suportabilității sociale este esențială. De recesiunea din anii de început ai tranziției s-a putut trece fără convulsii sociale grave (deși atât în 1990 și 1991, cât și în 1999 lucrurile puteau degenera grav, dar a existat înțelepciune din partea tuturor actorilor politici și sociali, și temperatura confruntării a scăzut la niveluri nepericuloase), pentru că a existat o intervenție și din partea statului. Sigur, limitată de resurse, dar a existat și a funcționat.

Asistăm acum la demantelarea statului social, poate în contrast cu practica europeană și cu prevederile Constituției țării. Este cea mai proastă decizie pe care au luat-o un politician și partidul său în acești 21 de ani. Oamenii sunt lăsați singuri în fața furtunii. E ca și când am renunțat la a mai fi o națiune. O națiune demnă, matură nu-și lasă membrii la voia întâmplării, să se descurce fiecare cum poate. Statul nu există în sine, este

produsul voinței cetățenilor unei națiuni. Nimeni nu i-a întrebat pe români dacă sunt sau nu de acord cu această decizie.

Separația puterilor în stat a ajuns o ficțiune, rezultatul alegerilor se schimbă prin migrație politică, executivul controlează, folosind banii publici, spațiul politic și schimbă voința cetățenilor pedepsindu-i, prin tăierea alocărilor bugetare, pe cei care nu votează cu puterea. Mai grav, votul a ajuns o marfă, se vinde cui dă mai mult.

Se poate ieși din această involuție? Da, cu o condiție: să nu uităm pentru ce am avut o Revoluție în 1989 și care a fost prețul libertății.

*
* *

Câteva cuvinte despre structura acestei cărți. Am adunat, în volumul de față, texte despre care cred că mă reprezintă și care dau o idee despre evoluția mea în timp. Am inclus o succintă biografie, publicată în volumul *Revoluție și reformă**, acoperind anii dinaintea Revoluției din Decembrie 1989.

Veți găsi aici câteva texte publicate în anii '80, legate mai ales de preocupările mele din perioada activității la Consiliul Național al Apelor și la Editura Tehnică. Ele reflectă extinderea interesului meu față de unele probleme noi precum echilibrul factorilor de mediu, dezvoltarea durabilă, rolul progresului tehnologic și al creativității în dezvoltarea economică și a societății, în general, în a doua jumătate a secolului XX.

Am inclus, de asemenea, un text elaborat în martie 1989, cu intenția de a fi transmis la postul de radio Europa Liberă, care, însă, nu a mai ajuns la destinație. De aceea, nici nu am vorbit multă vreme despre existența lui.

Dar pentru că Virgil Măgureanu – cel căruia i-l încredințasem și care, din motive ușor de înțeles, nu a reușit să-l facă să ajungă la destinație, reușind, însă, să-l păstreze (ceea ce nu era lipsit de riscuri) și să mi-l înapoieze, la câțiva ani după 1989 – menționează textul într-un dialog publicat cu scriitorul Alex Mihai Stoenescu, am decis să-l includ în volum sub titlul „Capsula timpului".

Scris în condițiile primăverii anului 1989, în plină dictatură, sub supravegherea strictă a Securității, textul este o chemare directă la acțiune pentru înlăturarea clanului Ceaușescu. Se poate aprecia, acum, caracterul său radical în comparație cu alte texte transmise la Europa Liberă (scrisoarea celor șase vechi militanți ai PCR sau textul semnat „Frontul Salvării Naționale", scris, precum am aflat mai târziu, de profesorul Alexandru Melian de la Universitatea din București). Eu l-am semnat simbolic

„Comitetul Național de Inițiativă al Frontului Patriotic Socialist", sugerând constituirea unei structuri largi de acțiune pentru înlăturarea dictaturii.

Cred că acel text reflecta, cât am putut eu mai bine, exasperarea societății românești, lipsa de perspective, faptul că, într-un fel, proiectul lui Ceaușescu, cel din anii '60–'70, se epuizase, nu mai avea nicio susținere, iar închistarea regimului și autismul lui generaseră radicalizarea societății. Nu puțini gândeau atunci că, din păcate, nu aveam șansa altor țări din zonă să realizăm o răsturnare a dictaturii pe cale pașnică și că o schimbare prin dialog, prin negociere nu era posibilă, că ne îndreptam spre o explozie socială. Nu cred că și-a dorit cineva așa ceva, doar că în decembrie 1989 oamenii nu au avut de ales decât revolta.

În continuare, reiau succint prezentarea principalelor momente ale Revoluției Române și a acțiunilor de constituire a statului de drept: formarea CPUN; alegerile din 20 mai 1990; activitatea Adunării Constituante; adoptarea noii Constituții și primele alegeri constituționale din toamna anului 1992, care au încheiat procesul de înființare a noilor instituții ale statului de drept, ce reprezintă esența Revoluției Române.

Am consacrat în carte un capitol important și consistent eforturilor pentru **promovarea noilor relații internaționale** ale României. Reamintesc izolarea în care se găsea țara la sfârșitul anului 1989. Evenimentele ce au urmat schimbării din decembrie 1989 au complicat lucrurile pentru noi. Marile puteri erau ocupate cu gestionarea reunificării germane, au apărut criza iugoslavă și cea irakiană, apoi destrămarea fostei URSS. Noua arhitectură de securitate, după dizolvarea Tratatului de la Varșovia, era extrem de neclară. Aveam nevoie de inventivitate, de o nouă politică externă, construită pe noile realități, care să servească noile obiective ale țării.

După doi ani de neclarități, lucrurile începeau să prindă contur în Europa. Era evident că estului Europei i se oferă o perspectivă: integrarea europeană și euroatlantică. Începeau să se enunțe și exigențele cărora trebuia să le răspundem.

Ca urmare a unui larg consens politic și social, am făcut din aderarea la principalele organisme europene, și îndeosebi din aderarea la UE și NATO, un obiectiv strategic esențial pentru România. În același timp, am urmărit dezvoltarea și fundamentarea pe baze noi a relațiilor bilaterale cu alte state și participarea atât la constituirea de structuri de cooperare regională și sub-regională, cât și la efortul de reformare a unor organizații precum ONU și CSCE.

Am prezentat **cele două alternanțe** la guvernare, din 1996 și 2000, expresie a funcționării principiilor și mecanismelor politice democratice. Este și o analiză a partidului al cărui fondator am fost – FSN –, apoi a succesorului său, cu diferitele nume pe care le-a purtat în acest timp, semn al schimbărilor pe care le-a suferit, unele benefice, altele mai puțin – FDSN, PDSR și PSD –, atât în timpul cât s-a aflat la putere, cât și în opoziție. Au fost prezențe interesante și importante, iar dacă judecăm lucrurile la rece, vom vedea că acuzația de antireformism la adresa partidului este nefondată și ipocrită. El a introdus cele mai radicale și mai profunde reforme din acești ani, fără de care nu am fi aderat la UE și la NATO. Aș vrea să reamintesc câteva reforme radicale, începând cu privatizarea, cu liberalizarea prețurilor, cu modificarea regimului proprietății, continuând cu renunțarea la conscripție și trecerea la armata de profesioniști, punerea armatei și a serviciilor secrete sub controlul societății civile, și lista poate continua. Da, sunt mândru că am reușit, împreună cu partidul din care fac parte, și în dialog cu celelalte forțe politice, să construim un edificiu instituțional compatibil cu cel al națiunilor occidentale, un model social românesc în acord cu modelul social european. Poate nu am făcut destul, dar am făcut mai multe și mai importante reforme decât orice alt partid postdecembrist.

Guvernarea PSD din perioada anilor **2000–2004**, care coincide cu **ultimul meu mandat prezidențial**, o consider cea mai reușită și benefică pentru țară, concretizată într-un proces de creștere economică, în condiții de echilibru macroeconomic și cu efecte pozitive asupra vieții categoriilor de bază de cetățeni, în special salariați și pensionari, dar și întreprinzători.

Nu a fost simplu, și nici ușor. Țara era traumatizată de cei aproape patru ani de recesiune, de guvernare haotică, de scăderea dramatică a nivelului de trai, de dezindustrializare, de întârzieri în procesul de negociere a aderării la UE și de refuzul primirii noastre în NATO, la Summitul de la Madrid, în 1997.

Am avut de gestionat două procese importante: aderarea la NATO și finalizarea negocierilor de aderare la UE. Nu puteam reuși decât în condițiile în care fiecare responsabil politic și fiecare instituție – Președinte, Premier, Parlament, Guvern – își făceau datoria fără ezitare, cooperând în spiritul democrației constituționale.

Am ținut să evidențiez eforturile pentru apărarea stabilității politice și sociale, pentru rezolvarea pe cale democratică, prin dialog politic și social, a stărilor conflictuale; reconcilierea cu Regele Mihai și familia regală; relațiile cu Biserica Ortodoxă și alte culte religioase, cu comunitatea evreilor din România; acțiunile pentru cultivarea consensului și a conlucrării în jurul

unor mari obiective de interes național; acțiunile comune cu Academia Română; dialogul cu intelectualii țării; promovarea culturii române în țară și în străinătate; participarea la marile dialoguri internaționale, la forumuri reprezentative de dezbateri: organizarea în România, în 2002, a Conferinței Europene pentru Societatea Informațională și participarea la Summitul Mondial de la Geneva, consacrat aceleiași teme; participarea la summiturile de la Rio de Janeiro, din 1992, și de la Johannesburg, din 2002, consacrate problemelor dezvoltării durabile.

Prezint succint activitatea Comisiei Naționale constituite în 2003 și a Forumului Național pentru Dezvoltare Durabilă, ca și adoptarea **Strategiei naționale pentru Dezvoltare Durabilă – România 2025**.

Din păcate, acest curs ascendent și eforturile pentru coagularea unor acțiuni unitare ale tuturor factorilor interesați – forțe politice și societatea civilă –, având drept obiectiv esențial promovarea unei politici naționale coerente și consecvente, care să ne ajute să depășim marile decalaje, moștenite din istorie, față de țările dezvoltate, au fost profund afectate, în anii din urmă, printr-o acțiune nesăbuită de cultivare a discordiei, a stărilor conflictuale și a suspiciunii generalizate, în condițiile lipsei dialogului politic și social, ale unei guvernări slabe, lipsite de profesionalism, și ale practicii demagogiei și populismului. Rezultatele se văd în deteriorarea situației economice și a condițiilor de viață ale celor mulți (care nu este doar efectul crizei mondiale), în slăbirea pozițiilor internaționale ale României.

Trecerea în revistă a istoriei celor 21 de ani de la Revoluția din Decembrie 1989, cu reușite și nereușite, cu experiențe pozitive și negative, cu bune și cu rele, trebuie să fie prilej de învățăminte pentru toți, să ne inspire pentru a găsi căile cele mai potrivite de redresare și de cuplare a României la procesul în curs de construcție europeană, în condițiile adâncirii procesului amplu de globalizare a economiei și a vieții sociale, în beneficiul tuturor cetățenilor țării.

Le mulțumesc tuturor celor care m-au ajutat în realizarea acestei cărți. În primul rând, colaboratorilor mei apropiați, Gheorghe Constantin, Victor Opaschi și Ionuț Vulpescu, pentru contribuția lor la apariția volumului; lui Lucian Tudose, cel care a realizat fotografiile incluse în volum. De asemenea, mulțumesc Editurii Litera, pentru calitatea și celeritatea cu care a asigurat apariția cărții.

Ion Iliescu,
mai 2011

O BIOGRAFIE NU TOCMAI OBIȘNUITĂ*

Evoluția mea și, în oarecare măsură, a generației din care fac parte nu poate fi înțeleasă fără a reconstitui, fie și sumar, contextul istoric al biografiei mele și raporturile cu regimul înlăturat de revoluție. Fără să dau mai multe amănunte decât s-ar cuveni, cred totuși că, pentru a înțelege de ce inclusiv membri ai fostului Partid Comunist au dorit, în decembrie 1989, împreună cu mulțimile ieșite în stradă, nu numai răsturnarea unei dictaturi, ci și schimbarea radicală a regimului politic, este absolut necesară o privire asupra evoluției globale a societății românești în perioada postbelică. Din acest punct de vedere, deși personal, itinerarul meu este, cred, nu lipsit de semnificații.

Membri activi ai Partidului Comunist încă din anii ilegalității, părinții mei au avut de suferit atât din partea regimului autoritar al României de dinainte de război, cât și, mai surprinzător, chiar din partea tovarășilor de luptă cu care erau solidari. Tatăl meu a fost primul din familia noastră care a putut continua școala după terminarea claselor primare, urmând cursurile gimnaziului de arte și meserii din orașul său natal. A fost, apoi, mecanic de locomotivă și a lucrat o vreme la atelierele CFR din București. Angajându-se în lupta sindicală, el a aderat, ca și alții, la Partidul Comunist, ce se afla atunci în ilegalitate. Arestat în 1939 pentru activitatea sa politică, a fost internat, în 1940, în lagărul de

* Fragment din volumul *Revoluție și reformă*, Editura Enciclopedică, București, 1994

la Caracal și apoi în cel de la Târgu Jiu, unde l-a întâlnit pe Gheorghiu-Dej, cel care avea să devină, câțiva ani mai târziu, omul forte în România. În contextul disputelor interne din partid, el, ca și alți militanți din conducerea grupului de deținuți din Târgu Jiu, s-a trezit exclus din partid de grupul condus de Gheorghiu-Dej. Am aflat că și în 1931, la Congresul al V-lea al PCR, unde era delegat, el reproșase conducerii de atunci a partidului faptul că acorda insuficientă atenție revendicărilor concrete ale muncitorilor și își exprimase dezacordul față de rezoluția privind problema națională*, rezoluție care i se părea profund greșită și dăunătoare față de interesele naționale ale României. Această atitudine i-a atras multe dezaprobări. A murit la vârsta de 44 de ani, la puțin timp după eliberarea sa, în august 1945. Și mamei mele i s-a aplicat un tratament similar, fiind îndepărtată din partid, în toamna lui 1944, pentru că a refuzat să se despartă de tatăl meu, abia eliberat din lagăr. Gheorghiu-Dej nu și-a putut reprima sentimentele de ostilitate față de tatăl meu nici la mulți ani după decesul acestuia, iar în 1957, într-o discuție în doi, a încercat să-și motiveze față de mine atitudinea sa.

În ciuda acestor „accidente" trăite de părinții mei, în copilărie și în tinerețe am fost hrănit cu ideea că societatea comunistă va aduce fericirea pentru cei umili, că-i va ajuta să-și regăsească demnitatea de oameni. Noua autoritate politică părea preocupată de înlăturarea sechelelor fascismului (a cărui victimă fusese, între mulți alții, și tatăl meu), dornică să instaureze o democrație de un tip nou, susținută, în această direcție, de o impresionantă mișcare mondială ce reunea, mai ales în Europa, nume ilustre, personalități politice și culturale al căror imens prestigiu risipea orice îndoială, dându-ți certitudinea că te afli în tabăra progresului, printre cei care pregătesc cu adevărat viitorul omenirii. Crescut într-o familie fără resurse materiale și petrecându-mi copilăria într-o casă cu pământ pe jos, faptul că am putut termina liceul, că am putut să mă înscriu la Institutul Politehnic și că am ajuns, cu timpul, să locuiesc în condiții mai puțin mizerabile mi se părea suficient pentru a crede că suntem pe drumul cel bun.

* Congresul al V-lea al PCR, partid aflat atunci în ilegalitate, s-a ținut în 1931 și a preluat în rezoluția sa tezele neadevărate, impuse de Komintern, după care România – stat național unitar, întregit în 1918 prin unirea cu țara-mamă a unor provincii istorice românești ce se aflau atunci sub ocupația imperiilor țarist și austro-ungar – ar fi fost un stat „imperialist". Conform acestei rezoluții, PCR avea ca sarcină de a lupta „contra imperialismului român", pentru „dreptul națiunilor asuprite la autodeterminare până la despărțire de statul român". Prin aceste teze se nega realitatea istorică a unității statului român, iar PCR se situa pe o poziție antinațională.

În primii ani de după război, generația noastră, care cunoscuse ororile acestuia și pe cele ale fascismului, era animată de ideea reînnoirii sociale, pe baze democratice, de speranța edificării unei societăți noi, mai echitabile și mai deschise tuturor, chiar și oamenilor simpli din rândul cărora proveneam. Cine ne poate face o vină din a fi crezut că împlinirea acestor idealuri era posibilă? Lipsit de experiență și de lecțiile dure ale istoriei, credeam că ocupația sovietică a țării va fi de scurtă durată, că lucrurile vor intra în normalitate și că România nu va fi ruptă de fluxul civilizației europene. Nu știam de înțelegerile de la Ialta. Cine putea anticipa atunci, la sfârșitul războiului, grozăviile care au urmat?

Firește, noi nu știam nimic despre represiunile organizate de regimul stalinist din fosta Uniune Sovietică (așa cum și cetățenii sovietici erau complet neinformați sau dezinformați despre atrocitățile săvârșite de Stalin). Același lucru este valabil și în ceea ce privește actele de represiune din anii '50 din România. Îndepărtarea din viața politică a unor partide tradiționale („burghezo-moșierești"), ca și eliminarea unor „clase parazitare", prin desființarea marii proprietăți private din agricultură și naționalizarea industriei, le priveam ca pe un proces firesc, în acord cu principiile generoase de justiție și echitate socială, proclamate ca fundament al noii orânduiri sociale. Ulterior, programele de industrializare și acumulare „socialistă" le-am recepționat drept măsuri necesare pentru eliminarea înapoierii economice a țării și pentru modernizarea societății. Acumularea capitalului, condiție indispensabilă a dezvoltării industriale, se obținuse în Occident timp de mai multe secole, în condiții mult mai aspre, exploatarea brutală a muncitorilor fusese infinit mai nemiloasă decât la noi, unde puterea părea preocupată de a respecta o echitate socială care ar fi trebuit să asigure echilibrele fundamentale ale statului.

Și apoi, n-aveam decât 16–17 ani când m-am angajat în mișcarea democratică a elevilor și, mai târziu, a studenților, 19 când intram la Institutul Politehnic, 20 când, în 1950, plecam să-mi continui studiile în hidroenergetică la Institutul Energetic din Moscova – o școală de prestigiu, recunoscută pe plan internațional.

De-abia acolo, în contact cu realitățile sovietice, pierzând, inevitabil, și o anumită doză de naivitate adolescentină, am început să am unele îndoieli, nu cu privire la sistem, în general, ci strict legate de felul în care acesta era aplicat în URSS. Colegii mei de facultate veneau din toate colțurile Uniunii Sovietice; am cunoscut părinții, familiile unora dintre ei și am putut să-mi dau seama că trăiau foarte greu – urmare a războiului, îmi spuneam, silit să recunosc că nivelul de trai al omului de rând era foarte departe de ceea ce-mi imaginasem, de ceea ce ni se spunea, de ceea ce ni se cerea să credem. Mai mult decât atât, cetățeanul sovietic trăia cu spaima în suflet și se arăta circumspect nu numai

cu străinii, dar și cu tot ce venea din străinătate – ceea ce nu putea să nu mi se pară șocant, chiar comunist fiind, și chiar în anii aceia de după război. Veneam dintr-o țară cu o mentalitate deschisă, din mijlocul unui popor dintotdeauna curios să știe ce se întâmpla pe alte meleaguri. Am fost surprins să aflu că toți cetățenii Uniunii Sovietice aveau un pașaport interior și că le era interzis să se deplaseze liber pe teritoriul propriei țări. Ca să nu mai vorbesc de senzația pe care mi-o dădea omniprezența unei poliții politice de care toată lumea se ferea, nimeni neîndrăznind să spună ce gândește, decât în șoaptă și aluziv. Și apoi, disperarea unanimă la moartea lui Stalin! Cultul personalității mi se părea ceva cu totul nefiresc. Ce fel de sistem politic era acesta, dacă el zămislea alți zei?

Revenit în România ca să lucrez ca inginer hidroenergetician (în cadrul unui vast proiect de evaluare a resurselor hidroenergetice naționale), am fost desemnat, puțin după aceea, ca reprezentant al României la Uniunea Internațională a Studenților și apoi, în 1957, însărcinat să organizez mișcarea studențească națională. Am pus bazele unei Uniuni a asociațiilor studențești, studiind și modelul asociațiilor de tip occidental, sperând că ea va fi un loc de întâlniri și de schimburi de idei, în profitul studenților, pentru a contribui la ameliorarea condițiilor lor de viață, de învățătură, de formare profesională și intelectuală. În această calitate, am putut călători în Occident și am avut raporturi foarte deschise cu personalități din străinătate, cu lideri ai studenților, militanți de stânga care îndrăzneau să înfrunte probleme pe care eu nu aveam încă posibilitatea să mi le pun în chip atât de tranșant. Am ajuns în contact cu alte orizonturi de gândire, cu oameni ce vedeau lumea în alt mod și o judecau după alte repere. Mă număram printre delegații la congresul UNEF (Uniunea Națională a Studenților Francezi) de la Strasbourg când, într-o bună dimineață, după multe discuții care ne apropiaseră, Marco Pannella, președintele Asociației Studenților Italieni, devenit mai târziu unul dintre oamenii politici importanți ai Italiei, mi-a adus ziarul *Le Monde*, unde era publicat raportul secret al lui Hrușciov de la al XX-lea Congres al PCUS, cu privire la crimele lui Stalin.

Șocul acestor dezvăluiri a însemnat, în același timp, o formidabilă deschidere politică. De asemenea, intelectuală. În ceea ce mă privește, șocul venea la momentul potrivit: la 20 de ani, convingerile noastre sunt pătimașe și, adesea, le acceptăm cu ochii închiși; la 26 de ani, eram deja în stare să-mi examinez ideile cu simț critic, aveam curajul de a înfrunta adevăruri care puteau să-mi zdruncine opiniile. Am descoperit cărțile lui Troțki, Buharin și, mai târziu, Roy Medvedev, între alții; am citit textele despre Uniunea Sovietică pe care le scriseseră Panait Istrati și André Gide; am consacrat mult timp pentru a parcurge numeroase analize politice în care era criticat sistemul sovietic, fie din punct de vedere marxist, acuzându-l de deviere de la principiile fundamentale

ale doctrinei elaborate de Marx și de Lenin, fie contestându-i opțiunile politice și economice de pe poziții care, fără a mi se părea indiscutabile, lăsau totuși să se întrevadă contradicții esențiale între discursul teoretic și practica socială sovietică, între ambițiile utopice și realitatea de fapt.

În evoluția spre convingeri democratice și spre un alt mod de gândire, toți cei care, asemenea mie, credeau sincer că ideile comunismului științific reprezintă idealurile umaniste cele mai profunde au fost obligați de realitățile pe care le constatau să treacă, într-o primă fază, prin acest dificil examen de conștiință și să recunoască eșecul modelului sovietic. Acesta a fost „pojarul politic" al generației mele.

Cariera mea politică a coincis cu o evoluție politică mai largă, care nu era lipsită de speranțe. După cel de-al XX-lea Congres al PCUS apare posibilitatea unor relații noi între partidele comuniste și se afirmă, treptat, implicit dreptul lor de a-și elabora linia politică în acord cu realitățile naționale, în spiritul respectului față de suveranitatea și interesele naționale ale țărilor aflate în „lagărul socialist". În urma unor negocieri inteligente, purtate între conducerea de atunci a țării și Hrușciov, Moscova consimte, în 1958, să-și retragă trupele sovietice de pe teritoriul României. Era un succes extraordinar pentru noi.

Încet, dar sigur, țara avansa spre o altă condiție, cu șanse de a ieși de sub hegemonia sovietică, pentru a ne dezvolta în acord cu interesele noastre naționale. Așa, de pildă, în anii 1963–1964, PCR s-a opus frontal planului lui Hrușciov de integrare economică a țărilor est-europene, plan ce reprezenta, în fapt, o nouă tendință de subordonare economică a acestora față de URSS. Dezbaterea care a avut loc cu acest prilej redefinea relațiile noastre cu Uniunea Sovietică și lansa ideea unui model economic specific românesc, diferit de cel sovietic. Anul 1964 este important și pentru că, atunci, regimul s-a decis să-i elibereze din închisori pe toți deținuții politici.

Liberalizarea vieții politice mergea în cascadă și, în 1965, Partidul Comunist prezenta suficiente semne de deschidere politică și intelectuală pentru ca un mare număr de intelectuali cu prestigiu să considere demn – sau cel puțin acceptabil – de a se înscrie în rândurile sale. Ceaușescu părea hotărât să imprime o altă linie partidului, să se delimiteze de îngustimile epocii staliniste, să reabiliteze victimele și personalitățile marginalizate și ostracizate cu un deceniu sau două în urmă. Mai mult decât atât, în 1967, o importantă Conferință națională a partidului a acceptat, în general, principiul economiei de piață și necesitatea de a orienta economia românească spre forme moderne, în concordanță cu legea cererii și a ofertei, recunoscându-se faptul că ea acționează inevitabil și în economia socialistă, dar în modalități specifice. Trăiam o perioadă de deschidere politică și intelectuală către Vest și, se înțelege,

de dezvoltare a relațiilor economice, tehnologice și științifice benefice pentru țară. Se poate spune că, în această perioadă, România se găsea în avangarda țărilor din „blocul socialist", în ceea ce privește emanciparea sa de sub tutela sovietică și căutarea modalităților de reformare a sistemului. În fine, când, în 1968, România a condamnat în mod deschis și răspicat intervenția sovietică în Cehoslovacia* și a luat apărarea „socialismului cu față umană", divorțul față de hegemonismul sovietic era pe față și convingător, iar în jurul PCR se închegase o coeziune națională reală.

În toți acești ani, cu diferite prilejuri, am întâlnit mii și zeci de mii de oameni, i-am ascultat întotdeauna cu atenție și am încercat să le înțeleg frământările. Cunoșteam bine mecanismele sistemului și slăbiciunile sale. Mi-am exprimat deschis multe nedumeriri în legătură cu practicile dictaturii, și oamenii mă priveau cu încredere, simțind în mine un om preocupat de a sluji o politică în măsură să ofere idealurilor de echitate socială instrumente compatibile cu demnitatea fiecăruia, lăsând indivizilor posibilitatea de a-și afirma convingerile, încurajând dezbaterea și schimbul de idei, gata să ascult orice argument rațional. Pot afirma fără ezitare că, în activitatea și în întreg comportamentul meu, chiar în anii cei mai dificili ai regimului comunist, indiferent de locul unde am lucrat, m-am condus după principiile justiției sociale și ale legalității, m-am străduit să apreciez oamenii după valoarea lor profesională, după conduita lor morală și civică, am adoptat o atitudine democratică în relațiile interumane. Nimeni nu mi-a putut și nu-mi poate reproșa ceva din acest punct de vedere. Acest mod de a fi mi-a atras simpatia oamenilor și a constituit temeiul popularității și al autorității morale de care m-am bucurat.

Dar ceea ce avea să determine o schimbare radicală a convingerilor mele ține de experiența politică în cadrul sistemului, de evoluția gândirii personale și a mediului cultural intern. După ce am fost nevoit să recunosc erorile și aberațiile sistemului sovietic, am ajuns să mă îndoiesc și de sistemul nostru, în general, în momentul în care evoluția atât de promițătoare a societății românești a fost întreruptă prin instaurarea dictaturii personale a lui Nicolae Ceaușescu. Firește, nu numai personalitatea acestuia contează. Nicolae Ceaușescu făcea parte dintre

* Eu am fost unul dintre oratorii care au condamnat invazia din Cehoslovacia în cadrul lucrărilor Marii Adunări Naționale din 22 august 1968, în calitate de deputat, reprezentant al tineretului. Am precizat că „nicio încercare de a motiva ocuparea militară a Cehoslovaciei nu poate fi acceptată", că această „invazie constituie o gravă violare a normelor elementare ale dreptului internațional", iar „cei ce au inițiat și săvârșit această intervenție armată și-au încărcat conștiința cu o grea vină în fața propriilor popoare, a umanității. Intervenția militară împotriva Cehoslovaciei este un act irațional; ea va lăsa o rană adâncă în conștiința omenirii".

acei oameni incapabili să înțeleagă că virtuțile unui om politic nu reprezintă suma capacităților specifice ale indivizilor în numele cărora exercită puterea. Fără a merge până la a spune, împreună cu Raymond Aron, că democrația este un regim de experți conduși de amatori, de ce să nu recunoaștem, totuși, că un om politic este nevoit să ia decizii în funcție de referințele pe care i le oferă o serie de colaboratori, fiecare mai competent în domeniul său anume decât ar putea să fie cineva ale cărui preocupări sunt de altă natură? Excesiv de bănuitor, Nicolae Ceaușescu ar fi vrut, pentru liniștea sa, să fie cel mai competent în toate domeniile vieții sociale, politice, economice și culturale. Sau, cel puțin, să se creadă că este. Victimă a unei iluzii produse de un mecanism pe care el însuși îl pusese la punct, Nicolae Ceaușescu a ajuns să se lase prins de propriul joc și să creadă sincer că este mai inginer decât inginerii, mai artist decât artiștii, mai muncitor decât muncitorii etc., caz tipic al unei boli pe care am putea-o denumi „complexul stalinist". De fapt, ceea ce mă preocupa cu mult mai mult era mecanismul care permitea unei personalități politice să ia puterea, să blocheze evoluția politică a unei societăți și, în cele din urmă, să pervertească rostul și funcțiile instituțiilor de stat.

Am intrat, astfel, într-o fază mai radicală și mai interogativă a evoluției mele spirituale. Sub presiunea realităților sociale, am început să evaluez experiența sistemului comunist în timp și în conexiune cu sensul general al civilizației contemporane. Era firesc să compar performanțele sistemului sub raport tehnologic și economic cu imensele costuri umane și sociale prin care au fost obținute, să analizez blocajele endemice pe care le producea economia de comandă, incompatibilitatea sa structurală cu libertatea individuală. Limitele tot mai vizibile în care sistemul putea valorifica potențialul de dezvoltare al societății, risipa de forțe intelectuale și de competențe, incapacitatea de a tolera proprietatea privată, gândirea critică și mecanismele firești de opoziție internă, toate acestea m-au condus inevitabil la concluzia că sistemul în care trăiam produce monștri chiar atunci când pare a se ameliora, că îi lipsește ceva organic, că dictaturile pe care le produce nu sunt întâmplătoare, ci derivă din configurația lui politică, că sistemul nu poate funcționa decât dacă suprimă pluralismul și diversitatea, dacă respinge mecanismele democratice și libertatea oamenilor.

Experiența de viață și cunoașterea din interior a lucrurilor m-au făcut să ajung la concluzia că un regim politic fără un cadru liber de exprimare și confruntare a ideilor, opiniilor, opțiunilor, în plan social și politic, este incapabil să-și corecteze erorile, să asigure un metabolism firesc al societății, să se adapteze la cerințele dezvoltării contemporane. Pluralismul politic, pluripartidismul, libertățile democratice ale indivizilor, dreptul elementar de a gândi

și a introduce soluții alternative în sistemul decizional, libertatea de creație și de manifestare umană, toate acestea ieșeau din limitele sistemului, erau incompatibile cu un regim dictatorial. Ruptura în planul gândirii și dilemele de conștiință îmi provocau dese și nu ușoare dezbateri interioare. Ce aveam de făcut? Era oare sistemul restructurabil, păstrându-i-se, totodată, scheletul instituțional și politic, sau trebuia găsită o ieșire completă din structurile sale? Întrebările erau dramatice și chinuitoare. La soluții radicale nu ne puteam gândi, pentru că nimeni nu putea intui răsturnările geopolitice pe care le-a adus timpul din urmă. Eram închiși încă în congelatorul Războiului Rece și nu aveam temeiuri să credem că faimoasa Cortină de Fier se va prăbuși în curând.

Și nu eram singurul care gândea astfel și era frământat de aceste chestiuni! Dar, desigur, în contextul și sub auspiciile politicii de atunci, fiecare o făcea în dialog cu sine, pe cont propriu. Cum tot pe cont propriu se putea și risca. În ceea ce mă privește, nu m-am sfiit să observ câtă dreptate avusese Marx în analiza Comunei din Paris, preconizând o serie de măsuri (eligibilitatea funcționarilor, limitarea în timp a mandatelor, echilibrul veniturilor etc.) pentru a împiedica toate acele periculoase devieri ale statului de care, într-un anume fel, sufeream și noi acum. Știu că stârnesc oarecare zâmbete sceptice în rândul unor polemiști de azi când trimit spre asemenea surse bibliografice, dar trebuie să reamintesc că, pe atunci, ele făceau obiectul de referință nu numai al politologilor din sistemul comunist, ci și al acelora din Occidentul european, ca și de pe alte continente. Ba, mai mult, ironie a sorții sau nu, acești „clasici", aproape canonizați în țările unde se pretindea a li se aplica doctrina, erau mai atent citiți și studiați dincolo, unde erau combătuți sau preluați critic. Pe câtă vreme, aici, erau doar citați.

Și apoi să nu uităm că, referitor la gândirea social-politică din perioada anilor '60–'70 mai cu seamă, nu statele „socialiste" s-au aflat în avangardă, ci Occidentul, stânga europeană, care, cu toate paletele ei de nuanțe și personalități de marcă, detașate de practicile curente ale socialismului, dar observându-le cu mai multă rigoare și obiectivitate, a adus înnoiri și viziuni care aici erau interzise. Teorii cum sunt cele care privesc „convergența sistemelor", „societățile postindustriale", „tehnocrația" ori ideea „unității în diversitate", iar mai târziu „eurocomunismul" însemnau și niște punți care, chiar dacă lipsite de aderență, trimiteau către nou și către o dorință firească de schimbare, de prospectare a condiției lumii în care trăim. Vreau să spun că, dincolo de motivația politică și de sursele ei de proveniență, interesul pentru mișcarea de idei din lumea contemporană nu a părăsit această lume de dincoace de cortină și că, prin chiar existența lor, aceste idei și valori ne-au dezghețat într-un fel gândurile și ne-au făcut să ne uităm cu mai multă luare-aminte la noi.

Încetul cu încetul, am început să înțeleg că răul venea de la sistemul politic, de la partidul unic, care suprima orice control social al vieții politice și excludea orice sancțiune socială a puterii; la rândul ei, lipsită de un feedback social veritabil, puterea politică pierdea orice modalitate de comunicare cu realitatea și, vrând-nevrând, se angaja într-un proces delirant, actele sale intrând în contradicție cu necesități autentice, ajungând să fie determinate exclusiv de fantasme ideologice. Concluzia mi se părea evidentă: nu era suficient să transformăm partidul, așa cum cereau unii. Întreaga societate trebuia să se deschidă, lăsând să se exprime toate forțele și orientările de gândire, dând ideilor și opțiunilor sociale posibilitatea de a se constitui în elemente de forță și de alternativă, altfel spus, de control social și de sancțiune politică. Este condiția necesară pentru ca puterea să se afle conectată la real.

În 1971, cu ocazia unei vizite oficiale în Asia, nu m-am putut împiedica de a-i spune unui Nicolae Ceaușescu entuziasmat de ceea ce văzuse în Coreea de Nord că acest regim totalitar și dezumanizant transformase oamenii în roboți care nu mai gândeau sau care, cel puțin, nu-și permiteau să spună ce gândesc. La întoarcere, mi-am permis, iarăși, într-o „ședință de lucru" privind activitatea ideologică, să nu fiu de aceeași părere cu el, vorbind despre răspunderile colective pentru orientările de politică generală și că, mai degrabă decât a căuta responsabili individuali pentru cutare sau cutare erori, era poate mai util să punem în cauză modul de funcționare a partidului și a instituțiilor sale. Știam ce fac, după cum eram convins și de faptul că Nicolae Ceaușescu nu va putea admite o asemenea sfidare, dar, în ceea ce mă privește, alegerea era făcută, și atitudinea mea, deliberată: linia politică a partidului nu mai coincidea în câteva puncte esențiale cu viziunea și convingerile mele, drept pentru care nu mai puteam să exercit funcții de răspundere la cel mai înalt nivel, participând și cauționând o dictatură ce prevedeam că va conduce țara, neîndoielnic, într-un impas.

Am fost acuzat de „deviaționism intelectualist". O discuție ar fi trebuit să-mi clarifice aceste reproșuri. Ea nu a avut niciodată loc și, personal, n-am căutat să o provoc, știind că este inutil. La urma urmei, ce contau pretextele, din moment ce cunoșteam cât se poate de bine cauzele reale ce au determinat îndepărtarea mea din funcțiile pe care le dețineam?!

Am fost „sancționat" (trimis „pentru reeducare" la Timișoara), apoi supus unei tentative de „recuperare" în 1974 (prim-secretar al județului Iași), în fine, „păstrat în atenție" din 1979 (președinte al Consiliului Național al Apelor) și, în cele din urmă, eliminat politic – din 1984 (director al Editurii Tehnice). Ceea ce nu m-a împiedicat să spun, în continuare, foarte deschis ceea ce gândeam, profitând, este adevărat, pe de o parte, de o anumită popularitate și simpatie

acumulate, care nu-i permiteau lui Ceaușescu să mă elimine fără a stârni valuri, fapt care n-ar fi fost prudent pentru stabilitatea regimului său.

Pe de altă parte, mă simțeam încurajat și de faptul că, până în 1969, partidul reabilitase, cu surle și trâmbițe, victimele stalinismului românesc, printre care se număra și tatăl meu, or, ar fi fost primejdios să se aplice fiului sancțiuni care le-ar fi amintit pe cele aplicate altădată tatălui. Trebuie adăugat și serviciul făcut de posturile de radio occidentale, în primul rând Europa Liberă, care au comentat diferitele mele luări de poziție*.

---

* Sunt semnificative, în acest sens, câteva momente:

– **Cuvântarea** pe care am ținut-o la Congresul educației politice și al culturii socialiste din iunie 1976 (de altfel, ultima mea apariție publică la un forum național), în care m-am referit la nocivitatea manifestărilor de „triumfalism, apologetică, festivism și idilism abstract", la manifestările de birocratism, tendințele de parazitism, de obținere de venituri pe căi ilicite, de căpătuială pe seama societății, menționând că „poporul nostru judecă oamenii nu numai după vorbe, ci, îndeosebi, după faptele lor", și continuam, subliniind că „nu este convingător și nu se bucură de prestigiu cel ce proclamă principii în care nu crede și pe care nu le practică, înfumuratul care predică altora modestia, slugarnicul care vorbește despre demnitatea și curajul opiniei, omul lipsit de principii care dă lecții de etică și echitate, arogantul care vorbește despre promovarea metodelor democratice". Afirmațiile erau mult prea transparente și tăioase ca să nu fie receptate ca atare – cu vădită neplăcere și enervare în prezidiu, dar cu multă căldură și cu aplauze de către auditoriu –, fiind apoi îndelung comentate în țară.

– **Suita de articole și studii publicate în anii 1980-1984** – când am lucrat la Consiliul Național al Apelor – cu privire la problemele resurselor de apă și ale gospodăririi lor raționale, precum și cele cu privire la problemele echilibrului factorilor de mediu, articole și studii ce ieșeau din schema prezentărilor idilice ale realității românești.

– Tot în aceeași perioadă, **controversele directe cu N. Ceaușescu** asupra aberațiilor tehnice pe care le-a impus prin indicațiile personale în realizarea unor proiecte hidrotehnice (în particular, așa-zisul canal Dunăre–București, lucrare costisitoare, fără vreo justificare economică, dar cu grave consecințe pentru cursul inferior al râului Argeș și zonele aferente), pretext pentru a fi îndepărtat și de la Consiliul Național al Apelor.

– **Studiul publicat în 1985** la Editura Politică, intitulat „Dezvoltarea contemporană și rolul factorilor de putere", în care, referindu-mă la conținutul crizei prin care trec economia mondială și societatea contemporană, subliniam, de la început, că „factorul politic, de putere [...] acționează pe plan național și internațional atât ca element propulsor al progresului social, al proceselor innoitoare, cât și ca **factor de inerție**, de frânare și întârziere a innoirilor sociale".

Evidențiind marea **diversitate** a condițiilor social-economice ca trăsătură caracteristică a vieții sociale, dezavuam „lipsa de înțelegere a acestei realități, lipsa de răbdare și de toleranță față de opiniile diverse și interesele, deseori divergente, ale diferitelor colectivități umane" și subliniam că „au rămas de tristă amintire și provoacă și astăzi repulsie acele regimuri politice care au încercat să sărăcească și să uniformizeze viața și gândirea oamenilor, să fräneze afirmarea valorilor autentice, să pună sub obroc ideile avansate, știința, investigația și cercetarea fenomenelor sociale, să înăbușe cu forța acțiunile

Eram izolat, e drept, și, din 1971, sub o supraveghere continuă. În nenumărate rânduri mi-am dat seama că telefonul meu era ascultat și că aveam microfoane în birou, ca și acasă. De la o vreme, două sau trei mașini de filaj se țineau după mine, arătându-se în mod fățiș, pentru a mă intimida. În aceste condiții, îmi era foarte greu să mă văd cu cei apropiați ca mod de gândire, cărora li se spunea, uneori deschis, că ar fi bine să mă ocolească sau care, pricepând singuri situația, se fereau să dea ochii cu mine. Ceea ce n-a împiedicat un număr foarte mare de oameni să profite de cea mai măruntă ocazie, fie profesională – căutându-mă ca director al Editurii Tehnice –, fie particulară, pentru a mă întâlni și a-mi semnala, chiar și numai prin acest gest, că puteam conta pe sprijinul și prietenia lor.

Puțini erau aceia cu care, pe stradă, în drum de la serviciu spre casă sau în întâlniri cât de cât discrete, discutând deschis despre situația politică, despre degringolada regimului și fundătura în care ne găseam, imaginam soluții politice și conjuncturi care să permită ieșirea țării din cercul tot mai strâns al sistemului dictatorial. Am contactat separat unele persoane susceptibile să participe la un asemenea demers. Din păcate, demersurile nu au putut depăși limita unor contacte, discuții, analize, fără a le putea concretiza într-o acțiune eficace.

Pe de altă parte, am fost profund decepționat de cele câteva contacte personale pe care le-am avut cu unii dintre cei aflați în posturi de răspundere suficient de importante pentru a putea întreprinde acțiuni politice eficace. Timorați, aceștia evitau cu cea mai mare grijă orice aluzie cu privire la schimbările posibile, nelăsându-mi nicio speranță în privința capacității lor de a-și asuma riscurile unui asemenea act.

îndreptate spre progres și innoire socială, aspirațiile spre libertate și viață de sine stătătoare ale popoarelor".

– **Articolul publicat în revista *România literară*** în 1988, cu titlul „Creație și informație", bazat pe o suită de expuneri privind rolul creației intelectuale și al progresului tehnico-științific în societatea contemporană. Vorbind despre rolul dinamic, propulsor al cunoștințelor, al științei și al creației intelectuale, subliniam semnificația nouă pe care o capătă în zilele noastre celebra frază a lui Francis Bacon: „Știința e putere", „ceea ce – adăugam eu în paranteză – nu înseamnă că și reciproca ar fi valabilă." Mai ales paranteza a fost remarcată și amplu comentată de cititori, ca un afront la strădaniile caricaturale ale cuplului prezidențial și mai ales ale Elenei Ceaușescu de a se prezenta drept om de știință.

Subliniam, apoi, necesitatea restructurării relațiilor social-politice la scară națională și internațională, în pas cu progresul tehnologic contemporan, și necesitatea dezvoltării „formelor efective de control social asupra factorilor de putere și decizie politică – forțe, de regulă, conservatoare, care au apărut în viața societății ca instrumente de apărare a ordinii statornicite, a statu-quoului, se manifestă ca factor de inerție și ca sursă principală a fenomenelor de alienare socială".

Firește, în această perioadă au existat numeroase alte inițiative individuale sau ale unor grupuri restrânse – de pildă, scrisoarea unor vechi comuniști* –, explozii de nemulțumire în mediile muncitorești, la minele de cărbune sau la Brașov, dar aceste acte izolate nu erau în măsură a pune în pericol regimul. La începutul lui 1989 am ajuns la convingerea că nu dispunem de forțe capabile să izoleze cuplul Ceaușescu pentru a înlesni o „revoluție de catifea", așa cum aveau să se petreacă lucrurile în decursul acelui an în alte țări ale blocului sovietic. România nu putea conta decât pe o mișcare populară.

Cei care vor cu orice preț să creadă în teza complotului ne atribuie, mie și altor câțiva, merite – de îndată calificate drept manipulări – în declanșarea mișcării populare de la Timișoara, unde, ce e drept, aveam multe cunoștințe din timpul celor trei ani petrecuți acolo. De altfel, în 20 decembrie, manifestanții de la Timișoara scandau numele meu. Aș fi fost mândru să fi putut provoca evenimentele de la Timișoara sau pe cele de la București, dar, se subînțelege, nu este cazul.

* Este vorba de o scrisoare deschisă de protest față de politica dictatorului, difuzată în luna martie 1989 prin intermediul posturilor de radio Europa Liberă, BBC, Vocea Americii. Era semnată de șase personalități care au deținut funcții importante în partid și în structurile regimului comunist: Silviu Brucan, Constantin Pârvulescu (care îl contestase pe Ceaușescu și la Congresul al XII-lea, 1979), Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu (fost ministru de Externe), Gheorghe Apostol și Grigore Răceanu.

I
GÂNDURI ȘI OPINII

Pe parcursul anilor '80, când am lucrat la Consiliul Național al Apelor, și apoi la Editura Tehnică, am prezentat la diferite reuniuni științifice și am publicat o serie de texte referitoare atât la problemele mediului, ale resurselor naturale, în special de apă, și la gospodărirea lor, cât și la echilibrul factorilor de mediu, deteriorați de efectele societății industriale. Am participat, de asemenea, la multiple dezbateri privind problemele revoluției științifice și tehnologice și influența ei asupra dezvoltării contemporane. Am luat parte la abordarea și dezbaterea „problemelor globale", care au intrat în atenția comunității mondiale științifice, și apoi și politice, mai ales după apariția primului raport al Clubului de la Roma și după prima reuniune la nivel înalt organizată de ONU pe problemele mediului și dezvoltării la Stockholm, în 1972.

Am selectat unele dintre aceste texte și le-am publicat, în 1992, la Editura Tehnică, într-un volum intitulat *Probleme globale. Creativitate*, în care am inclus teme precum „Omul, apa și mediul"; „Apa ca sursă a dezvoltării economice mondiale"; „Apa și energia"; „Energetica în actualitate", „Știința, natura, societatea"; „Creație și informație"; „Conținutul noii ere tehnologice"; „Informatica – domeniu al infrastructurii"; „Societatea informatică – societate postindustrială", „A cincea generație"; „Despre sistemele flexibile de fabricație"; „Sinergetica – o nouă sinteză a științei", „Dezvoltarea contemporană și rolul factorilor de putere", „Problemele globale și World Watch Institut".

Prezint în acest cadru – al acestui volum – câteva dintre ele, care mi se par semnificative din punctul de vedere al problematicii și al modului de abordare, cât și din punctul de vedere al actualității ideilor abordate:

– „Știința, natura, societatea" – expunere la sesiunea organizată de Academia Română;

– „Informatica – domeniu al infrastructurii", Cluj, 1987;

– „Creație și informație" – eseu publicat în *România literară*, în 1988;

– „Conținutul noii ere tehnologice" – publicat în ENERG, Editura Tehnică, 1989.

La acestea am adăugat textul *manifestului* redactat în martie 1989, cu intenția de a fi transmis la Europa Liberă. Din motive lesne de înțeles, nu a mai ajuns la destinație. S-a oprit pe traseul Virgil Măgureanu – prof. Ovidiu Trăsnea. Virgil Măgureanu l-a păstrat (ceea ce nu era lipsit de riscuri) și mi l-a înapoiat peste câțiva ani. Eu nu am vorbit despre el pentru că nu-și produsese efectul. L-am inclus aici, sub titlul „Capsula timpului", deși pare a nu avea multe în comun cu temele abordate, la prima vedere exclusiv tehnice. Ele se leagă însă. Este vorba despre decizii, despre politici publice, despre ce se întâmplă atunci când nu ții cont de realitate, când deciziile nu sunt fundamentate pe expertiză.

Știința, natura, societatea*

În condițiile actualei specializări a științei, ale îngustării domeniilor de cercetare, dezbaterea unor probleme de interes general, pe o bază inter- și multidisciplinară, prin participarea unor specialiști din domenii diferite – condiție obligatorie pentru abordarea unor probleme complexe și de anvergură –, se impune tot mai mult, ca un factor stimulator, ca un prilej de îmbogățire reciprocă și de lărgire a perspectivei, de raliere a tuturor domeniilor la efortul comun, în slujba soluționării problemelor de ansamblu ale dezvoltării științei și ale vieții sociale.

După dezbaterea de anul trecut privind „problemele globale și viitorul omenirii", tema acestei sesiuni – „Revoluțiile și știința" – stimulează angajarea frontului nostru științific în abordarea unor probleme de mare actualitate și de interes general, probleme cu care se confruntă civilizația umană la acest sfârșit de secol.

Ultimii ani marchează apariția unui număr tot mai mare de studii, de analize teoretice și luări de poziție în legătură cu așa-numitele probleme globale ale omenirii și căile de soluționare a lor. Ele exprimă îngrijorarea reală a unor cercuri tot mai largi ale opiniei publice, ca și ale factorilor de decizie politică față de amploarea problemelor cu caracter exploziv, care se acumulează continuu, constituind un real pericol pentru echilibrul mondial, pentru viața popoarelor, pentru soarta civilizației.

Preîntâmpinarea unui nou război și salvgardarea păcii, consecințele actualei curse iraționale a înarmărilor, ale acumulării periculoase de mijloace de distrugere și pericolul declanșării unui cataclism nuclear suscită îngrijorarea opiniei publice, reprezentând, desigur, problema centrală a vieții internaționale contemporane. Totodată, problemele gestiunii resurselor naturale, de energie și materii prime ale planetei, problemele echilibrului ecologic, în condițiile devastării bogățiilor solului și subsolului, ale suprasolicitării, sărăcirii și degradării terenurilor agricole prin folosirea nerațională a noilor tehnici și tehnologii ale agriculturii intensive și, mai ales, ale amplificării proceselor de poluare a factorilor de mediu – apă, aer, sol – constituie, la rândul lor, în măsură tot mai mare, obiect de justificate preocupări. Societatea contemporană a împins la dimensiuni dramatice conflictul

* Expunere prezentată la sesiunea organizată de Academia Română, cu tema „Revoluțiile și știința", martie 1985

dintre om și natură. În același timp, au căpătat o amploare și acuitate extremă conflictele economico-sociale la nivel planetar, în care fenomenul subdezvoltării, accentuarea continuă a decalajelor dintre țările bogate și cele sărace au devenit sursa, poate, cea mai explozivă de instabilitate și conflicte în viața internațională.

Cert este că, în ultimii ani, se remarcă o mare efervescență pe linia analizării fenomenelor care stau la baza adâncirii crizei actuale a civilizației, precum și a încercării de a elabora căi de soluționare a problemelor. La această activitate participă cercuri largi de cercetători, ca și forumuri politice și economice internaționale. Organismele ONU au inițiat numeroase studii și dezbateri, programe în sprijinul țărilor slab dezvoltate, acțiuni pentru protecția mediului, pentru gospodărirea rațională a apei, pentru asigurarea apei potabile și a salubrizării, pentru promovarea unor programe de modernizare a agriculturii și de creștere a producției agroalimentare. Conferințele „Nord-Sud", raportul, intitulat sugestiv „Programul de supraviețuire"*, elaborat de Comisia Brandt asupra problemelor dezvoltării internaționale, analizele și rapoartele Clubului de la Roma, inițiat de Aurelio Peccei, dezbaterile Cercului de la Paris, inițiat de J.J. Servan-Schreiber, sintetizate în *Sfidarea mondială***, *exprimă interesul tot mai larg față de problemele cu care se confruntă civilizația contemporană, evidențiază caracterul lor global, interdependența fenomenelor la scară planetară și necesitatea abordării și soluționării lor prin cointeresarea și participarea întregii comunități mondiale.*

Apelurile pentru o nouă ordine internațională, care să statornicească noi raporturi, de egalitate, între toate statele – mari și mici, bogate și sărace –, care să înlesnească promovarea unei cooperări reciproc avantajoase, sprijinul comunității mondiale în favoarea țărilor slab dezvoltate și în curs de dezvoltare pentru eliminarea marilor decalaje economice existente și asigurarea accesului acestora la tehnologiile moderne, înlăturarea forței și a amenințării cu forța în relațiile internaționale domină tot mai mult dialogurile interstatale.

Modalitățile de abordare a acestor probleme, pozițiile și orientările față de soluțiile posibile sunt, bineînțeles, multiple și reflectă concepțiile filosofice, pozițiile și interesele politice foarte diverse ale autorilor lor.

Herman Kahn și grupul de cercetători de la Institutul Hudson, autorii lucrării intitulate *Scenariu pentru 200 ani**** (1976-2176), încearcă să grupeze

* „Nord-Sud: Un program de survie", raportul Comisiei W. Brandt, Ed. Gallimard, 1980

** J.J. Servan-Schreiber, *Le défi mondial*, Ed. Fayard, 1980

*** Herman Kahn, William Brown, Leon Martel și Institutul Hudson, *Scénario pour 200 ans*, Ed. Albin Michel, Paris, 1976

diferitele studii de prognoză asupra viitorului civilizației umane – după modul de abordare și evaluare a situației actuale și în perspectiva resurselor, a evoluțiilor și a soluțiilor posibile – în patru mari categorii:

A. *Neomalthusienii convinși*, care se caracterizează printr-o abordare pesimistă a problemelor și care nu văd nicio ieșire din actuala criză, considerând perspectivele civilizației ca sumbre și disperate.

B. *Pesimiștii prudenți*, care abordează cu mare rezervă posibilitatea ieșirii din actuala criză, semnalând și ei marile dificultăți în privința perspectivei resurselor materiale, a soluționării gravelor probleme sociale și a decalajelor existente, neexcluzând un posibil dezastru.

C. *Optimiștii prudenți*, care consideră că civilizația este în măsură să găsească noi resurse și soluții pentru rezolvarea problemelor actuale, atrăgând însă atenția asupra gravității problemelor și a necesității abordării lor atente, asupra unor posibile convulsii, suferințe și dificultăți, dar păstrând o notă optimistă în privința perspectivelor.

D. *Optimiștii entuziaști*, încrezători fără limite în perspectivele progresului tehnic și ale creșterii economice, care consideră că omenirea nu se găsește pentru prima oară în fața unor dificultăți și că și de astă dată, ca și în trecut, va găsi soluții pentru a le surmonta, că nu trebuie să existe loc pentru teamă: omenirea trebuie să abordeze viitorul cu curaj și spirit de inițiativă.

Grupul lui Kahn, adoptând o poziție optimistă și prezentând un program intitulat „Cu picioarele pe pământ", recunoaște, în același timp, că situațiile ce vor apărea pot fi delicate, că soluționarea problemelor nu rezultă de la sine și că aceasta impune abordarea lor cu maximă competență și responsabilitate. El subliniază că dificultățile fundamentale rezultă mai puțin din natura lucrurilor, cât mai ales din politicile adoptate. Totodată, semnalează și că adoptarea unor programe satisfăcătoare pentru rezolvarea unor probleme acumulate în prezent nu va înlătura apariția unor noi probleme, cu propria lor finalitate. Programul prognozează proliferarea, în perspectiva viitorilor 200 de ani, a unei „societăți postindustriale" (folosind definiția lui Daniel Bell) bazate pe dezvoltarea trăsăturilor societății actuale industriale și superindustriale, în toate țările, inclusiv în cele slab dezvoltate – societate în care activitățile economice *primare* (agricultura, silvicultura, industria extractivă) și *secundare* (industria prelucrătoare) ale oamenilor vor fi depășite de cele *terțiare* (servicii economice), în primă etapă, și apoi de cele *cuaternare* (servicii legate de dezvoltarea spirituală și de activități de agrement, de acțiuni social-culturale, de utilitate, de protecție și ameliorare a mediului ambiant etc.). „Actualele probleme – demografia, creșterea economică, energia, materiile prime, alimentația, poluarea – sunt în esență surmontabile, în viitorul imediat sau mai

îndepărtat. Ele nu sunt decât probleme trecătoare, într-o epocă ea însăşi de trecere, şi intervin între o fază de penurie şi o eră de prosperitate", subliniază Kahn; „capitalul existent de talente, o gestiune sănătoasă, promovarea unor politici raţionale pot transforma aceste probleme în simple amintiri. Învingând dificultăţile actuale, vom dobândi forţa morală şi inteligenţa care vor fi necesare mâine pentru a înfrunta veritabilele probleme". Pentru că – spune Kahn – „evoluţia pe planeta noastră a unui tip de societate postindustrială nu va fi sfârşitul viitorului rasei umane, ci începutul său, o bază de pornire de pe care aceasta va trebui să se lanseze într-un nou şi lung voiaj, marcând un punct de tranziţie în istoria globului".

Ceea ce este comun celor mai multe dintre studiile de prognoză asupra viitorului omenirii – în ciuda interesului real pe care-l prezintă, prin bogăţia de material faptic interpretat şi prin analiza proceselor ce au loc în societatea contemporană şi a consecinţelor lor asupra perspectivei civilizaţiei umane – este caracterul lor tehnicist şi tehnocrat, lipsa unor analize de fond asupra cauzelor sociale care au generat şi generează actualele probleme. Căci, aşa cum sublinia şi profesorul norvegian Johann Galtung*, „la baza crizelor actuale nu se află penuria de resurse, ci structura mondială. De aceea, soluţiile nu pot fi găsite prin abordări şi rezolvări tehnice. Cei ce se află în vârful sistemului mondial de dominaţie încearcă să rezolve problemele prin abordări tehnice".

Desigur, soluţii radicale, eficiente la problemele complexe cu care se confruntă civilizaţia contemporană, atât în ceea ce priveşte gestionarea raţională a resurselor planetei şi utilizarea lor în folosul întregii umanităţi, cât şi în privinţa protecţiei mediului, a asigurării echilibrului ecologic prin reconcilierea omului cu natura, prin înlocuirea „agresiunii" actuale a omului împotriva naturii cu o alianţă firească a lui cu natura, pe baza cunoaşterii şi respectării legilor care o guvernează şi, mai ales, în ceea ce priveşte marile probleme de ordin social, discrepanţele flagrante înnivelurile de dezvoltare ale diferitelor ţări, generate de actuala organizare a societăţii, nu vor putea fi elaborate decât în perspectivă. Până atunci însă, *singura platformă realistă de acţiune comună a unor forţe largi, interesate în salvarea civilizaţiei nu poate fi decât promovarea unor acţiuni ample în favoarea salvgardării păcii şi a încetării cursei înarmărilor.* În acest sens, evitarea unui război nuclear, care prezintă un pericol real pentru soarta civilizaţiei, pentru viaţă, promovarea pe arena internaţională a unor relaţii întemeiate pe egalitate şi stimă reciprocă, pe respectul suveranităţii şi independenţei naţionale, pe principiul eliminării

* J. Galtung, *The True Worlds – a Transnational Perspective*, The Free Press, New York, 1980

forţei şi a ameninţării cu forţa, precum şi instaurarea unei noi ordini economice şi politice mondiale, conjugarea eforturilor în vederea lichidării subdezvoltării, a actualelor discrepanţe economice, sociale, culturale, tehnologice reprezintă interese majore ale popoarelor, ale întregii umanităţi.

Aşa cum tehnica – domeniu de manifestare a creativităţii oamenilor, a inovaţiei şi invenţiei – constituie terenul de aplicare a ştiinţelor naturii, pe baza cunoaşterii şi utilizării legilor descoperite de acestea, tot astfel practica economică şi social-politică trebuie să fie terenul de aplicare a ştiinţelor sociale. Desigur, legile de manifestare a fenomenelor sociale au particularităţile lor, care determină deosebiri esenţiale între ştiinţele sociale şi ştiinţele naturii; în primul rând, existenţa omului şi a subiectivismului său, ca factor determinant al desfăşurării proceselor sociale, constituie cea mai mare necunoscută şi introduce cele mai mari dificultăţi în determinarea riguroasă a legităţilor vieţii sociale. Cert este că, în timp ce în domeniul ştiinţelor naturii se constată o tot mai mare apropiere şi, uneori, chiar o ştergere a graniţelor dintre cercetarea teoretică şi aplicarea practică, în tehnică, a noilor descoperiri ştiinţifice – aceasta fiind una dintre trăsăturile revoluţiei tehnico-ştiinţifice contemporane –, în domeniul ştiinţelor sociale se menţine încă o mare distanţă între ştiinţă şi practica social-politică. Cauza ar trebui căutată, credem, în primul rând într-o anumită subestimare a rolului acestor ştiinţe în practica socială. Este, probabil, valabilă aprecierea academicianului Kapiţa, care constata că situaţia acestor ştiinţe în zilele noastre este „analoagă celeia din secolele trecute, când dezvoltarea ştiinţelor naturii era frânată, deoarece acestea subminau autoritatea Bisericii; dezvoltarea ştiinţelor sociale este actualmente de asemenea frânată, întrucât ele conduc adeseori la concluzii care subminează autoritatea puterii de stat*.

Este un fapt că, în zilele noastre, atât pe plan naţional, cât şi pe plan internaţional a crescut enorm rolul factorilor politici, de putere, care domină, în mare măsură, ceilalţi factori ai vieţii sociale. În condiţiile marii complexităţi a vieţii economico-sociale şi a dinamismului derulării evenimentelor social-politice, analiza fenomenelor şi prognozarea evoluţiei lor, cu ajutorul investigaţiei ştiinţifice, devin o necesitate a unei conduceri competente şi eficiente. Activitatea teoretică şi investigaţia fenomenelor economico-sociale oferă instrumentele necesare factorilor de conducere pentru elaborarea şi fundamentarea deciziilor. Fără aceste instrumente, activitatea practică şi conducerea social-politică sunt lipsite de un sprijin esenţial, se privează de o pârghie tot mai necesară în zilele noastre.

* P.L. Kapiţa, *Experiment, teorie, practică*, colecţia „Idei contemporane", Editura Politică, 1981

Ar fi, totodată, dăunătoare pretenția de a nu admite eroarea sau eșecul în cercetare (fie că este vorba de domenii ale științelor naturii și ale tehnicii sau, cu atât mai mult, de investigarea unor complicate fenomene sociale). Nu pot exista cercetare și investigație reală fără dificultăți și deci fără posibile erori și chiar eșecuri. Cercetare înseamnă mers în necunoscut, înaintare pe căi nebătătorite, care pot fi, uneori, chiar blocate. Apare de aceea firesc să se soldeze și cu nereușite, care, la rândul lor, pot duce însă, prin concluziile ce se desprind, la noi piste pentru investigațiile ulterioare. De aceea, ar fi greșit să se opereze cu reproșuri în asemenea situații. Teama de a greși poate deveni, în domeniul cercetării, ca și al oricărei activități sociale, o veritabilă frână, un factor de inerție, de blocare a inițiativei și a gândirii cutezătoare, a căutărilor iscoditoare, a căutărilor și încercărilor novatoare. Este, desigur, mult mai comod de trăit pe terenul certitudinilor, al unor lucruri sau adevăruri bine cunoscute. Deseori, comoditatea în gândire, lipsa de curaj și inițiativă se acoperă cu „plapuma asiguratoare" a unor reguli stabilite, a unor indicatori cunoscuți, a așa-zisului spirit de disciplină. Doar respectarea ordinii stabilite și a legalității, disciplina în muncă și viață, ca reguli ale conviețuirii sociale, incontestabil necesare, nu pot acoperi și justifica lipsa de răspundere, lenea în gândire și acțiune, ocolirea obstacolelor și a căilor dificile. O asemenea interpretare nu are nimic comun cu spiritul revoluționar, nu este altceva decât expresia oportunismului, a conformismului și comodității mic-burgheze. Așa cum nu pot fi scuzate și acoperite, printr-un așa-zis curaj și dorință de înnoire, aventurarea nechibzuită, nefundamentată, în necunoscut, în operații păgubitoare pentru societate, lipsa de eficiență, rezultată, de fapt, din incompetență și necunoaștere.

Curajul de a acționa comportă, firește, și riscuri. Dar progresul în toate sferele vieții sociale a fost promovat, întotdeauna, nu de spiritele comode, conformiste, ci de caractere dinamice, cutezătoare, de cei ce și-au asumat răspunderi și chiar și riscuri; dar nu oricum, orbește, ci pe bază de convingeri solide, fundamentate pe cunoștințe. Totodată, investigația fenomenelor sociale, în special, ca și cercetarea, în general, nu sunt de conceput fără confruntarea deschisă de opinii, care stimulează gândirea și constituie o cale de verificare a diferitelor ipoteze și concluzii posibile. Orice încorsetare, din acest punct de vedere, și tabuuri nu pot fi decât dăunătoare.

În legătură cu rolul și rosturile științei în zilele noastre, mi se par pline de miez aprecierile academicianului Octav Onicescu*, pe care îmi permit să le parafrazez, cu mici adăugiri: înainte de a rezolva și pentru a rezolva eficient

* Octav Onicescu, „Știința și problemele omenirii", în vol. *Problemele globale ale omenirii și viitorul omenirii*, colecția „Idei contemporane", Editura Politică, 1982

problemele cu care se confruntă societatea, este necesar, în primul rând, ca acestea să fie cunoscute și corect formulate cu ajutorul științei. Pentru a-și îndeplini aceste rosturi, trebuie însă ca știința însăși să se dezvolte; sprijinirea dezvoltării științei, a dezvoltării investigației teoretice (prin asigurarea atât a condițiilor materiale, cât și a unui climat favorabil) apare, de aceea, în zilele noastre, ca una dintre problemele actuale ale dezvoltării sociale.

Informatica – domeniu al infrastructurii*

Dacă înțelegem prin informatică totalitatea mijloacelor moderne de vehiculare, prelucrare și depozitare a informațiilor (respectiv a cunoștințelor), o primă constatare pe care o putem face este că, în zilele noastre, acestea se constituie în ramură distinctă, indispensabilă a economiei naționale, a sistemului economico-social național. Totodată, putem considera că această ramură, alături de alte câteva, se situează în domeniul infrastructurii economico-sociale. Toate ramurile și activitățile economico-sociale se grupează, de regulă, în trei mari sectoare de bază ale sistemului economico-social:

• *Sectorul primar* – grupează, precum se știe, activitățile productive legate de acțiunea nemijlocită a omului asupra naturii (agricultura, silvicultura și exploatarea lemnului, vânatul și pescuitul, respectiv creșterea animalelor și piscicultura și industriile extractive). Este sectorul de activități care a apărut primul în istoria civilizației umane, constituirea agriculturii ca ramură productivă, expresie a primei mari diviziuni sociale a muncii, fiind apreciată ca primul mare salt revoluționar în evoluția societății umane („primul val", după expresia folosită de Töffler); ea a reprezentat ramura conducătoare a activității productive și a vieții sociale a oamenilor timp de peste 100 de veacuri.

• *Sectorul secundar* – grupează activitățile productive prelucrătoare ale produselor generate de sectorul primar. Sunt domenii apărute inițial ca preocupări și activități secundare, conexe în raport cu sectorul primar, dar care, odată cu inventarea mașinii cu abur și declanșarea revoluției industriale, s-au impus ca sectorul cel mai dinamic, ce a determinat creșteri spectaculoase ale productivității muncii și modificarea radicală a fizionomiei societății umane.

• Secolul XX, în special a doua sa jumătate, a marcat o creștere rapidă a *serviciilor*, în strânsă conexiune și ca rezultat al dezvoltării producției de masă, al creșterii volumelor de produse (mărfuri) vehiculate, al amplificării schimburilor economice, al creșterii mobilității forței de muncă și a gradului de instrucție generală solicitată de noile condiții și cerințe ale producției moderne. S-a constituit, astfel, *sectorul terțiar* – al serviciilor, care în țările avansate utilizează astăzi mai multă forță de muncă decât primele două sectoare productive luate împreună.

* Comunicare la Conferința Națională de Informatică, Cluj, 1987

• În ultima vreme se vorbește despre constituirea unui al patrulea sector – *cuaternar* –, care grupează servicii distincte de cele legate de activitatea productivă a oamenilor, și anume serviciile legate de organizarea activităților de timp liber (*loisir*) – sport, turism, agrement, activități cultural-artistice, activități de interes obștesc, de dezvoltare intelectuală generală a membrilor societății –, genuri de activități aflate în expansiune, pe măsură ce creșterea productivității și extinderea automatizărilor în sectoarele economice fac să crească timpul liber al celor ocupați, pe de o parte, și eliberează, pe de altă parte, tot mai multă forță de muncă din sectoarele de producție și serviciile aferente.

Privind această grupare pe sectoare, putem constata că unele ramuri, cum ar fi *energetica, transporturile, gospodărirea apelor, telecomunicațiile* și *sistemul informațional*, cu greu pot fi încadrate în vreunul dintre ele, fiind însă indispensabile funcționării tuturor sectoarelor. Acestea sunt ramuri de *infrastructură*.

În structurile economiilor naționale, în funcție de condițiile specifice fiecărei țări, unele dintre ramurile sectoarelor primar și secundar pot fi prezente sau pot lipsi, dar nicio economie modernă nu poate exista fără ramurile de infrastructură.

În al doilea rând, ținând seama de caracterul lor, toate aceste ramuri, pe măsura dezvoltării lor, s-au constituit în rețele și sisteme integrate, la nivel de economie națională, cu tendințe spre interconectare internațională. Doar în domeniul gospodăririi apelor, ținând seama de specificul acestora, integrarea în sisteme unitare are loc, în primul rând, la nivel de entități natural-geografice – *pe bazine hidrografice* (cursurile de apă formându-se nu după criterii administrative) –, unitățile administrative având, în acest caz, rolul de a asigura conexiunea gospodăririi apelor cu celelalte ramuri economice.

În acest context, *informatica* se constituie, în zilele noastre, ca ramură aparținând sectorului infrastructural, integrând și dezvoltând sistemele *informaționale* și de *telecomunicații* existente, pe o bază tehnologică nouă, legată de *suportul electromagnetic* oferit de dezvoltarea *electronicii*, a *microelectronicii*, ca și de *tehnicile de calcul*.

Și în acest domeniu, ca și în celelalte ramuri ale infrastructurii, se produc procese similare: de la dezvoltări incipiente de implementare a noilor tehnologii de prelucrare, vehiculare și stocare a informațiilor la utilizatori independenți (proces amplificat prin apariția calculatoarelor personale, mai accesibile unor categorii foarte largi de utilizatori nespecializați) se trece spre un proces de integrare în rețele interconectate și sisteme informatice locale, regionale, pe ramuri, la nivel național și internațional, cu bănci interconectate de date și de programe, cu posibilități tot mai largi de comunicare, conlucrare și cooperare

în soluționarea unor probleme complexe. Conducerea proceselor tot mai complicate din marile sisteme tehnologice sau sociale va fi de neconceput fără dezvoltarea acestor noi infrastructuri informatice.

Din acest punct de vedere este justificată aprecierea, tot mai frecvent formulată, referitoare la faptul că această nouă infrastructură, bazată pe inteligență artificială, va constitui trăsătura dominantă a progresului tehnic și tehnologic la acest sfârșit de secol, cu implicații profunde, revoluționare în toate sectoarele vieții sociale și în structurile de bază ale societății.

Un alt aspect care merită a fi subliniat: domeniul este prin excelență *inter-* și *multidisciplinar*, dezvoltarea lui presupunând o amplă conlucrare a unor specialiști de profiluri foarte variate: matematicieni, informaticieni, electroniști, automatiști, analiști de sistem, tehnologi ai diferitelor domenii de aplicații tehnice sau sociale – ingineri, economiști, biologi, medici, sociologi etc. –, precum și o amplă cooperare interdepartamentală și multisectorială în activitatea de cercetare, proiectare și exploatare a sistemelor informatice, în producția, implementarea și utilizarea echipamentelor, programelor și a tehnologiilor informatice. Aceasta presupune promovarea unui climat favorabil de cooperare, conlucrare, comunicare interdisciplinară, de solidaritate și colaborare colegială. Din acest punct de vedere, spiritul închistat, sectar, îngustimea profesională sau departamentală, ca și spiritul egoist, suspiciunea, invidia, adversitățile personale sau de grup sunt nocive și păgubitoare, generatoare de mari prejudicii, atât la micro-, cât și la macroscară, atât pentru promovarea progresului tehnico-științific, cât și pentru climatul general, pentru relațiile interumane, la scară socială.

Dacă japonezii au ajuns la concluzia că pentru ei, ca națiune lipsită de resurse naturale de bază, constituie o condiție de supraviețuire promovarea spiritului de cooperare, a consensului, a integrării intereselor particulare în cele generale și a sinergismului, pentru noi, asemenea comandamente se impun în aceeași măsură.

Stimularea spiritului de inițiativă al fiecăruia, a temerității, a căutărilor creatoare, a curajului asumării de riscuri, cultivând valorile viguroase, nu trebuie să ducă la forme exclusiviste de promovare a valorilor, selectarea unora prin estomparea, excluderea sau lichidarea altora, ceea ce ar însemna o risipă nerațională a uneia din principalele resurse ale societății – puterea de creație a oamenilor. Orice excludere sau înlăturare a unor valori, a unei părți, deci, din potențialul de creație al societății este o pierdere ireparabilă pentru economia națională, pentru societate; irosirea lui este mai gravă decât risipirea de valori materiale.

Din păcate, în practica noastră ne întâlnim frecvent cu tendințe și manifestări, în forme diverse, de individualism și sectarism, de monopol și exclusivism

cu lipsa dorinței de cooperare, cu forme de luptă surdă sau uneori zgomotoasă, pentru presupuse priorități sau poziții dominante în cadrul disciplinei sau domeniului respectiv, atitudini din care nu are nimeni de câștigat (nici măcar promotorii lor). Aceste tendințe și manifestări sunt ecoul unor mentalități anacronice pentru zilele noastre. Tendințele de hegemonie și de monopol în viața politică sau economică, la scară mondială, ca și mentalitățile acaparatoare ale unor „autorități" sau indivizi, la microscară, sunt de aceeași sorginte și la fel de dăunătoare pentru viața societății, pentru interesele generale ale progresului social.

Fără a estompa și limita emulația și chiar competiția colegială, este pe deplin posibilă stimularea valorilor, a spiritului novator și a temerității creatoare, într-un climat de conlucrare și amplă cooperare a tuturor, de stimă și respect reciproc, de întrajutorare colegială.

În această perspectivă, tehnologia informatică trebuie privită cu încrederea și speranța că este acea infrastructură dinamică ce poate înlesni pe o scară amplă comunicarea, conlucrarea și cooperarea indivizilor, grupurilor și colectivităților umane, amplificarea capacității de creație a oamenilor și a societății în ansamblu, printr-o colaborare armonioasă, sinergetică – substratul tehnologic specific al societății contemporane.

Creație și informație*

Toate studiile consacrate analizei actualei etape a dezvoltării civilizației evidențiază, ca una dintre trăsăturile caracteristice, dinamismul deosebit al progresului tehnico-științific contemporan, ritmul fără precedent al amplificării volumului de cunoștințe și de creații umane, ca și impactul acestui fenomen asupra ansamblului dezvoltării societății contemporane.

• Amploarea acestui fenomen este ilustrată chiar și numai de unele date statistice. Se apreciază, astfel, că numărul de obiecte (tipuri de produse) create și utilizate de oameni depășește astăzi 20 de milioane. Din acestea, 99% au fost create în ultimele două secole, iar în toată istoria precedentă, de sute de mii sau milioane de ani, au fost create doar 1%. Ritmul acestor creații a crescut îndeosebi pe măsură ce ne apropiem de zilele noastre. La mijlocul secolului al XIX-lea, foarte multe dintre mijloacele utilizate astăzi în mod curent de omenire erau încă necunoscute. Cele mai multe invenții cunoscute aparțin secolului XX – secolul unor descoperiri fundamentale în fizică și chimie, care au deschis un câmp larg de aplicații în creația tehnică inginerească; a doua jumătate a acestui secol a marcat salturi deosebite în dezvoltarea producției de masă, în apariția și introducerea în producție a unor noi materiale, tipuri de mașini, utilaje, echipamente, a unor tehnologii noi de prelucrare, precum și în extinderea automatizării, electronizării, telecomenzii, a computerizării proceselor de producție, a activității inginerești, de cercetare, proiectare și de conducere economică și socială.

La baza dezvoltării tehnicii și producției materiale, a apariției și expansiunii civilizației industriale, în ultimele două secole, s-au situat *două creații fundamentale* ale omenirii:

a) *mașinismul* – propulsat de inventarea *mașinii cu abur* și a *mașinilor unelte* –, care a avut ca efect amplificarea forței fizice a omului, creșterea productivității muncii. Ca urmare, ponderea efortului fizic, a forței musculare în totalul forței mecanice utilizate în producția materială a scăzut continuu, situându-se astăzi la valori foarte mici (se apreciază că, la scara întregii societăți contemporane, la *nivel planetar*, ponderea acesteia ar reprezenta sub o miime).

b) inventarea și utilizarea *tehnicii imprimării*, a *tiparului* – care a înlesnit multiplicarea și difuzarea tot mai largă a cunoștințelor și utilizarea lor în

* Eseu publicat în *România literară*, 1988

producția materială. Difuzarea tot mai largă a cunoștințelor tehnico-științifice, și nu numai, a apărut ca un factor revoluționar, determinant pentru creșterea capacității de creație a oamenilor, pentru promovarea progresului tehnic și dezvoltarea de ansamblu economico-socială a omenirii.

• Un element definitoriu al civilizației contemporane este transformarea, în zilele noastre, a științei și creației tehnice în forță nemijlocită de producție. Aceasta derivă atât din interconectarea tot mai intimă dintre știință și tehnologie, din „scientificarea" tehnologiilor, cât și din efectele nemijlocite ale aplicării rezultatelor cercetării științifice și tehnologice în producție, ale amplificării spectaculoase a productivității muncii și eficienței economice, ca urmare a introducerii – în termene tot mai scurte – în activitatea productivă a noilor tehnologii, a noilor materiale, mașini, utilaje, echipamente, aparaturi – create de mintea umană.

Știința este tot mai direct implicată în soluționarea marilor probleme globale cu care este confruntată civilizația la acest sfârșit de secol – asigurarea unor noi surse de energie, promovarea de tehnologii noi cu consumuri energetice reduse, crearea și promovarea unor noi materiale în condițiile epuizării resurselor actuale de materii prime; creșterea producției agroalimentare; protecția naturii, eliminarea surselor de poluare și de degradare a factorilor de mediu – sol, apă, aer etc.

Dacă, până acum, factorul decisiv în creșterea productivității muncii, în eficiența utilizării mașinilor, a tehnicii îl reprezenta calificarea muncitorilor din execuție, a personalului de exploatare, în condițiile automatizării totale a proceselor productive, decisivă devine *creația tehnică*, calitatea concepției și a proiectării produselor și a tehnologiilor – creația tehnico-științifică acționând de această dată nemijlocit asupra producției, amplificând enorm eficiența și productivitatea socială a muncii. Astăzi capătă, de aceea, o semnificație deosebită celebra frază a lui Francis Bacon – „Știința este putere" (ceea ce nu înseamnă că și reciproca ar fi valabilă).

Nu întâmplător, în programele de dezvoltare economico-socială ale celor mai multe state – dezvoltate sau mai puțin dezvoltate –, problemele cercetării științifice, ale promovării progresului tehnic ocupă un loc tot mai însemnat, alocându-se acestor activități cote tot mai importante din veniturile naționale și din prevederile bugetare.

Știința și creația tehnică se afirmă tot mai mult ca o forță care accelerează și intensifică procesul de dezvoltare a forțelor de producție – factorul motor al dezvoltării sociale.

• În legătură cu aceste procese din viața societății contemporane, sunt de evidențiat unele trăsături specifice ale creației umane.

În primul rând, distingerea celor două momente caracteristice:

a) *proiectarea mentală* a activității (atât productive, cât și neproductive – artistice, sociale etc.);

b) *execuția* (manuală sau cu mijloace tehnice).

La începutul civilizației, cele două momente ale creației se realizau de aceiași indivizi (ceea ce deseori se întâmplă și azi, în foarte multe activități umane). Adâncirea diviziunii muncii a dus, însă, odată cu dezvoltarea civilizației, la separarea celor două genuri de activități și a categoriilor de oameni (în lucrători cu mintea și cu brațele).

Procesul de automatizare a producției, la care asistăm astăzi, determină eliberarea continuă a unui număr tot mai mare de oameni de efort și execuție fizică, amplificarea numărului și ponderii celor ocupați cu creația tehnico-științifică, inginerească, cu activități intelectuale; are loc un proces de intelectualizare a activității umane, în toate sectoarele, care, în perspectivă, va duce la o nouă sinteză umană (eliminarea separării sociale dintre cele două categorii de oameni și genuri de activități, dintre munca intelectuală și cea fizică).

În al doilea rând, este de remarcat faptul că prima componentă a creației umane – cea mentală, intelectuală – este incomparabil mai productivă decât cea de execuție fizică. Într-adevăr, dacă pentru realizarea unui produs de serie, activitatea inițială, de concepere și proiectare a produsului sau a tehnologiei se execută o singură dată, indiferent de numărul de obiecte realizate pe baza aceluiași proiect, munca de execuție – manopera (indiferent că este manuală sau total automatizată) – trebuie repetată în același volum pentru realizarea fiecărui exemplar în parte. De aceea, în realizarea *plusprodusului* activitatea de concepție, de creație tehnică inginerească are în zilele noastre o pondere din ce în ce mai mare și devine factor decisiv al progresului economico-social.

• Rolul dinamic, în zilele noastre, al creației intelectuale, inginerești, decurge și din proprietatea deosebită pe care o au cunoștințele, spre deosebire de produsele materiale, *de a se acumula* și *multiplica* încontinuu, gratuit și nelimitat. Cunoștințele, în general, informația tehnico-științifică, în particular, constituie deci o categorie de *rersurse* de care dispune societatea – care se disting nu numai prin faptul că sunt *inepuizabile*, dar și prin virtutea de a se *automultiplica și amplifica*. Și într-adevăr:

a) dacă orice produs material (fie că e preluat ca atare din natură sau este creat de om), pe măsură ce se consumă sau se utilizează, se epuizează sau se uzează, cunoștințele nu se epuizează și nu cunosc uzura fizică (uzura morală – da). Prin utilizare, cunoștințele, dimpotrivă, se consolidează, se acu-

mulează, se perfecționează, se completează. În acest fel, suma cunoștințelor acumulate de societate de-a lungul timpului – această ștafetă a generațiilor care caracterizează istoria civilizației – apare ca o sursă gratuită de putere de creație a oamenilor, ca o importantă resursă a societății;

b) totodată, dacă orice produs material se înstrăinează când trece de la un posesor la altul (de la producător la utilizator), cunoștințele nu se înstrăinează atunci când sunt transmise altora; ele rămân și în posesia celor ce le-au creat și se multiplică nelimitat prin transmiterea lor altor persoane – direct, nemijlocit sau prin intermediul literaturii, publicațiilor și al altor mijloace de comunicare; mai mult, prin difuzare, cunoștințele nu numai că *se multiplică încontinuu* – în spațiu și în timp –, dar pe această cale ele *se și amplifică*, se completează prin contribuția noilor utilizatori.

Toate acestea evidențiază importanța crucială, în zilele noastre, a ridicării gradului de cunoștințe al tuturor membrilor societății, a organizării eficiente a sistemului de informare tehnico-științifică, a accesului neîngrădit la sursele de informare, a difuzării și circulației nestingherite a cunoștințelor.

• O componentă caracteristică a revoluției tehnico-științifice contemporane este explozia informațională, amplificarea enormă, în ritmuri necunoscute, a cunoștințelor, a fluxului de informații – care face tot mai dificilă urmărirea, asimilarea și utilizarea lor.

Nu numai în știință și tehnică, dar și în activitatea socială, în conducerea economică și administrativă asistăm la o veritabilă inundație cu informații, date, situații necesare cunoașterii, fundamentării și adoptării de decizii (facem abstracție de fenomenul de poluare ce are loc și în domeniul circulației informațiilor, de efectele birocratizării, care generează vehiculare de date și informații nenecesare și care complică și mai mult lucrurile).

În această situație, devine inoperantă utilizarea vechilor mijloace de vehiculare, stocare și prelucrare a informațiilor. *Informatica* – tehnica modernă de *înregistrare, stocare, prelucrare, vehiculare a informației* și, în perspectivă, *a cunoștințelor*, bazată pe utilizarea suportului electromagnetic, de înregistrare și vehiculare a datelor, a tehnicilor noi de procesare (a calculatoarelor, respectiv a mașinilor „inteligente") și a mijloacelor de telecomunicații interconectate – a apărut deci ca o necesitate obiectivă și vitală.

La noi în țară, informatica s-a bucurat și se bucură de o atenție deosebită. S-au dezvoltat atât industria de tehnică de calcul, cât și activitatea de inginerie a programării. Au cunoscut unele dezvoltări și aplicațiile în producția industrială, în energetică și transporturi, în proiectare, cercetare și învățământ, deși acestea constituie doar începuturi care vor trebui să cunoască o dezvoltare

susținută în viitor, concomitent cu dezvoltarea unitară, pe un front larg, a elaborării de programe de aplicații, a unei veritabile „industrii de programare".

Tehnica informatică este chemată să degajeze mai ales cadrele de specialitate și de conducere de diferite operațiuni de rutină, să le asigure timpul necesar pentru receptarea și analiza informațiilor, pentru gândire și adoptarea de decizii. Ea apare, totodată, în istoria civilizației ca un moment calitativ nou. Prin analogie cu mașina cu aburi și cu mașina-unealtă – simbolurile revoluției industriale –, care au amplificat forța fizică a omului, tehnica informatică amplifică forța intelectuală a omului, devenind simbolul unei noi etape în dezvoltarea civilizației umane. Totodată, ea poate deveni un instrument activ pentru democratizarea informațiilor, pentru accesul tot mai larg la informația utilă a tuturor celor interesați și pentru creșterea gradului de participare a membrilor societății la viața unităților, a colectivităților din care fac parte, la viața socială, în ansamblu, deci, pentru dezvoltarea formelor democratice de conviețuire și organizare socială.

• Noile cuceriri ale științei și tehnicii au suscitat și suscită nu numai interes, speranțe și optimism, ci și temeri, deseori întemeiate, legate mai ales de utilizarea acestora și de consecințele negative posibile asupra condițiilor de viață ale oamenilor. Îngrijorări justificate sunt exprimate atât în legătură cu amplificarea noilor mijloace de distrugere, cu consecințele cunoscute, dar și necunoscute încă ale extinderii unor tehnologii care provoacă poluarea factorilor de mediu, degradarea solului, a vegetației, sărăcirea fondului genetic al planetei, dezechilibre ecologice greu de evaluat în perspectivă, cât și în legătură cu utilizarea și extinderea noilor tehnologii informatice, care pot agrava fenomenele de alienare socială.

În legătură cu aceasta apar și viziuni nihiliste, de contestare a rolului revoluției tehnologice contemporane, privită nu ca factor de progres, ci de înstrăinare și de dezumanizare a societății. Apar și formulări de genul „creația tehnică nu aparține culturii", întrucât în patrimoniul cultural al umanității pătrund doar creațiile perene, și acestea ar aparține exclusiv creației artistice și sintezelor filosofice, în timp ce creația tehnică, prin excelență, ar fi perisabilă. De aici și contrapunerea educației tehnico-științifice celei umaniste, literar-artistice.

Desigur, nu știința și tehnica, nu noile descoperiri din știință și noile creații din tehnică și tehnologie pot fi făcute responsabile de utilizările lor nesăbuite în practică. Aceasta ține de capacitatea societății de a le da o întrebuințare utilă, în concordanță cu interesele generale ale colectivității umane, de a fi puse în slujba oamenilor, și nu împotriva lor. S-ar putea formula concluzia că, pe planul organizării social-politice, societatea contemporană marchează o serioasă rămânere în urmă față de nivelul dezvoltării forțelor de producție și

față de ritmul pe care îl înregistrează progresul tehnologic, știința și tehnica, în zilele noastre. Apare deci ca o cerință obiectivă necesitatea *restructurării relațiilor social-politice la scară națională și internațională*, în pas cu progresul contemporan. Atât la macro-, cât și la microscară, se impune ridicarea gradului general de cultură și emanciparea relațiilor sociale și politice, *dezvoltarea formelor efective de control social asupra factorilor de putere și decizie politică – forțe, de regulă, conservatoare, care au apărut în viața societății ca instrumente de apărare a ordinii statornicite, a statu-quoului și, de aceea, se manifestă ca factori de inerție și ca sursă principală a fenomenelor de alienare socială.*

În legătură cu perenitatea sau perisabilitatea unora sau altora din creațiile umane, trebuie spus că aceste virtuți sau limite sunt la fel de valabile atât pentru creațiile materiale, cât și pentru cele spirituale, atât pentru creații tehnice, cât și pentru creații artistice.

Pe de altă parte, nu se poate opera o separare rigidă între creația materială și cea spirituală, între tehnică și artă; foarte multe dintre creațiile umane includ în ele atât elemente de creație tehnică, cât și artistică. Chiar și un produs industrial este apreciat atât pentru virtuțile lui tehnice (fiabilitate, funcționalitate, precizie etc.) sau economice (preț de cost, consumuri specifice etc.), cât și pentru aspect, atractivitate, deci pentru realizarea lui artistică; s-a și dezvoltat, de altfel, o întreagă ramură de creație artistico-tehnică – design industrial –, precum mai toate creațiile artistice presupun și o temeinică stăpânire a unor mijloace tehnice specifice. Există, fără îndoială, o tehnică proprie a sculpturii, a picturii, chiar și a compunerii unui text scris sau a unei simfonii.

În această perspectivă este, deci, fără temei și nu în folosul diferitelor domenii ale creației încercarea de a introduce elemente de discriminare, de tratare sectară a domeniilor de creație, de subestimare a unora în comparație cu altele. Ele se completează reciproc, se sprijină unele pe celelalte, se reflectă reciproc, se interinfluențează și constituie împreună oglinda stadiului de dezvoltare a societății, a nivelului de viață economică, socială și spirituală la care se află colectivitatea umană respectivă.

De aceea, probabil, cel mai corect ar fi să pledăm pentru unitatea inseparabilă dintre toate verigile și formele de manifestare ale vieții sociale și ale creației umane, atât de natură materială, cât și spirituală și pentru o comunicare cât mai largă, inter- și pluridisciplinară. Ceea ce nu este prea ușor nici în cadrul unor discipline apropiate, în condițiile amplificării volumului de cunoștințe în toate domeniile, ale adâncirii și îngustării specializărilor și ale apariției unor limbaje specifice – comunicare, însă, absolut necesară pentru dezvoltarea de ansamblu a societății și, totodată, condiție obligatorie a progresului în toate sectoarele de activitate.

Conținutul noii ere tehnologice*

Dinamismul deosebit pe care îl cunoaște în zilele noastre progresul tehnico-științific are implicații multiple asupra ansamblului dezvoltării sociale contemporane.

• Dacă revoluția industrială a marcat, în istoria civilizației, ritmuri înalte ale amplificării producției materiale, trăsătura distinctă a actualei etape o constituie transformarea științei și a creației tehnice în forțe nemijlocite de producție. *Interconectarea tot mai intimă dintre știință și tehnologie*, „scientificarea tehnologiilor", cu implicații directe asupra producției materiale, prin creșterea spectaculoasă a productivității muncii, are ca urmare introducerea tot mai rapidă în practica industrială a noilor *tehnologii, materiale* și *utilaje*. În plus, dacă până acum factorul decisiv în creșterea productivității muncii, în eficiența utilizării bazei tehnico-materiale îl reprezenta calificarea și îndemnarea muncitorilor din execuție, a personalului din exploatare, în condițiile automatizării proceselor productive *decisivă devine creația tehnică*, calitatea concepției, a proiectării produselor și tehnologiilor.

În teoria economică, acest rol deosebit al creativității umane în viața social-economică a societății contemporane este subliniat prin definirea categoriei de *resurse ale potențialului creativ* (sau *stocul de inteligență*) al națiunii – componenta cea mai dinamică a avuției naționale (alături de celelalte trei componente de bază – *resursele naturale, resursele umane*, respectiv potențialul demografic, și *resursele materiale acumulate*, moștenire a creației generațiilor anterioare). „Resursele potențialului creativ" se referă tocmai la capacitatea de creație a societății, determinată de nivelul general de pregătire, de instruire, de cultură generală și tehnico-profesională a membrilor societății, de îndemânarea, hărnicia, eficiența oamenilor în procesul productiv, de „stocul de informație" și accesul la informația tehnico-socială, de gradul de dezvoltare și eficiența cercetării științifice, a activității de proiectare și inginerie tehnologică.

Țările cele mai avansate din punct de vedere economic se afirmă astăzi mai ales prin nivelul și dinamismul creației tehnico-științifice, prin competitivitatea, calitatea și fiabilitatea propriilor produse, prin poziția pe care o ocupă pe piața

* Publicat în *Energ 7*, Editura Tehnică, 1989

tehnologiilor, a licențelor, a know-how-ului. Competitivitate economică, astăzi, înseamnă în primul rând competitivitate tehnologică, tehnico-științifică.

• O consecință fundamentală a acestor trăsături ale noii ere în care intră civilizația noastră este necesitatea unei cotituri radicale în gândirea economică și inginerească, și anume trecerea accentului de la preocupările pentru aspectele cantitative ale producției materiale (tonaje, serii tot mai mari de fabricație, parametri tot mai ridicați ai produselor etc.) – caracteristice dezvoltării extensive – la cele calitative și în special *optimizarea producției în sensul satisfacerii celei mai convenabile a cerințelor sociale, prin consum minim de resurse*. Deci mutarea accentului de la *ce* și *cât* să se producă spre *cum* să se producă, pentru a răspunde cel mai bine nevoilor actuale și de perspectivă ale societății.

Aceasta înseamnă eliminarea modului îngust, unilateral de *gândire departamentală*, prin abordarea *sistemică* a problemelor, îmbinarea criteriilor de *eficiență* economică cu cele de *eficiență socială*, armonizarea creșterii economice cu *echilibrul ecologic, economisirea resurselor* și mai ales *valorificarea maximă a principalei resurse a societății – inteligența*, creativitatea umană.

Energetica reprezintă ea însăși un domeniu de sinteză multidisciplinară și multidepartamentală. Energia, producția și utilizarea ei constituie un indicator sintetic și un criteriu de analiză și optimizare a activității sociale, de elaborare a strategiilor de dezvoltare economico-socială. O asemenea viziune sistemică, în ce privește producția și consumul de energie, spre exemplu, face necesară judecarea *randamentelor energetice* nu la nivelul unor verigi, ci pe întreg lanțul productiv. Dacă este vorba de energie electrică produsă pe bază de cărbune, se impune, deci, calculul consumurilor energetice însumate – ale extragerii cărbunilor din zăcământ și preparării acestora, ale transportului lor spre termocentrale, ale producției de energie electrică în centrale, ale transportului energiei în rețele și consumurile proprii ale utilizatorilor; doar suma randamentelor acestor verigi va da tabloul real al eficienței și oportunității utilizării diferiților purtători primari de energie. Atunci când pierderile însumate sunt mai mari decât energia obținută, devine inutilă și păgubitoare utilizarea resursei respective.

Goana după cantitate, simpla amplificare a producției materiale, așa cum arată experiența, nu este de natură să rezolve problemele satisfacerii cerințelor crescânde ale societății. În schimb, amplifică pierderile, risipa de resurse, efectele ecologice negative.

• Economia mondială se caracterizează, în momentul de față, printr-o mare *risipă de resurse*. De aici apariția așa-numitelor *„probleme globale"*, legate de conflictul dintre *creșterea cerințelor și consumurilor de energie, materii prime*

diverse, produse agroalimentare și resursele limitate ale planetei. Totodată, activitatea economică, la dimensiunile ei actuale, a intrat în grav conflict cu mediul, din cauza ignorării unor legi fundamentale ale echilibrului ecologic.

Toate acestea impun o abordare amplă, inter- și multidisciplinară, a problemelor. Nici criteriile de eficiență economică, singure, nu oferă întotdeauna perspectiva necesară în abordarea lor. Se impune o lărgire a orizontului și a perspectivei analizelor acestor probleme, elaborarea unor strategii unitare, coerente, care să asigure perspectiva îndepărtată a dezvoltării armonioase a societății. Viața confirmă aprecierea că *nu orice creștere economică* (creșterea indicatorilor cantitativi – de venit național, de producție fizică sau chiar productivitate) *înseamnă și o dezvoltare economico-socială sănătoasă;* mai ales când această creștere duce la irosirea rapidă a unor resurse, care nu au perspective de a fi substituite la timp cu altele echivalente, sau la deteriorarea mediului ambiant. În general, raportul *economie-ecologie* devine o problemă tot mai stringentă a dezvoltării contemporane, obiect de largi preocupări la scară planetară, care impune o modificare radicală a modului de gândire asupra căilor de dezvoltare și a modului de soluționare a problemelor, la nivel mondial, prin cooperarea tot mai largă a statelor. În acest context se profilează și necesitatea promovării unei noi științe de sinteză – a ecologiei politice, care (spre deosebire de *economia politică*, al cărei obiect îl constituie relațiile statornicite între oameni în procesul de producție și circulația valorilor în interiorul societății) *ar avea ca obiect relațiile dintre societatea umană și natură, gospodărirea rațională a resurselor planetei.*

Un asemenea mod de abordare a problemelor înseamnă, în ultimă instanță, punerea omului și a cerințelor sale în centrul preocupărilor, analizei și elaborării soluțiilor. Nu indicatori globali de creștere de dragul creșterii și eficiență economică imediată, ci *finalitatea umană* a activității economice, sociale, productive, *calitatea vieții trebuie să devină criteriul fundamental de judecată*, într-o societate a bunăstării și a echității sociale.

Capsula timpului

Scrisoarea-manifest din martie 1989*

Către toți membrii Partidului Comunist Român!
Către toți cetățenii României!
Stimați tovarăși,
Dragi concetățeni!

Țara noastră se află într-o profundă criză – politică, economică, socială și morală –, ale cărei consecințe se repercutează asupra vieții tuturor straturilor populației, prin mizerie economică, degradare morală și corupție generalizată.

Nicicând economia țării nu s-a aflat – în condiții de pace – într-o situație mai precară, în ciuda potențialului crescut și a resurselor antrenate în circuitul economic. O conducere incompetentă și iresponsabilă, orbită de setea de putere, a reușit să provoace un haos total în economie, pe care nu-l mai poate stăpâni.

Unitățile de producție se zbat în greutăți imense, generate de planuri nerealiste, umflate artificial, fără acoperire în balanțe materiale, în ciuda asigurărilor, an de an, că „sunt asigurate toate condițiile materiale pentru realizarea integrală a sarcinilor de plan". De fapt, și conducerea centrală este conștientă de lipsa bazei materiale, atunci când proclamă prioritatea care trebuie acordată exportului. De ce e nevoie de priorități, dacă sunt asigurate condiții pentru toate prevederile de plan? Această prioritate devine pretext și motivație pentru neonorarea contractelor interne, care provoacă reacții în lanț în întreaga economie. Pe de o parte, se proclamă intangibilitatea prevederilor de plan – care are forță de lege –, dar, pe de altă parte, sistematic apar „indicații" suplimentare, care ignoră și modifică prevederile planului.

* Acesta este textul scrisorii-manifest elaborate în martie 1989 cu intenția de a fi transmisă la Europa Liberă. Din păcate, ea nu a ajuns la destinație, prof. Trăsnea, căruia Virgil Măgureanu îi înmânase manuscrisul meu, nu a reușit să-l transmită (sau nu a dorit – nu am înțeles bine, din explicațiile lui V. Măgureanu, care se angajase să mijlocească această operațiune).

Proiecte ambițioase de investiții, lipsite de fundamentare economică, angrenând imense cheltuieli financiare și materiale, promovate doar pe baza „indicațiilor" șefului partidului și statului – expresii ale unor capricii de megaloman –, constituie o grea povară pentru economie.

Amestecul continuu, necalificat și arbitrar al conducerii politice în treburile curente ale economiei – care peste tot și dintotdeauna și-a dovedit ineficiența – este sursa principală a dereglărilor, debandadei și anarhiei care domnește în economia națională.

Vorbăria despre „noul mecanism economic", despre rolul pârghiilor economice, despre „autonomia" unităților, despre „autoconducere, autoorganizare, autogestiune" este fără acoperire. În economie domnește arbitrarul total al unei conduceri rigide, excesiv centralizate și incompetente. Dar consecințele le suportă producătorii, oamenii muncii din toate sectoarele economice, al căror nivel de trai este în continuă înrăutățire. Nici cuceriri fundamentale – ca ziua de muncă de opt ore și repausul duminical – nu mai sunt respectate.

Agricultura, care a adus în cursul anilor și aduce și azi o contribuție majoră la realizarea acumulărilor și susținerea programelor de dezvoltare economică, a suferit cel mai mult din cauza incompetenței și amestecului abuziv al conducerii politice, a încălcării autonomiei unităților, a democrației interne a cooperativelor. Metodele cazone, administrative de planificare și tutelare a activității unităților agricole, subminarea elementelor de cointeresare materială a lucrătorilor din agricultură, tracasarea continuă a micilor producători au avut și au efecte păgubitoare asupra producției agricole. Măsluirea cifrelor privind producțiile agricole nu poate acoperi o realitate amară.

De altfel, este ridicolă trâmbițarea unor cifre umflate de producție, în timp ce piața este tot mai defectuos asigurată cu produse agroalimentare. Nicicând populația nu a cunoscut o mai proastă aprovizionare ca în ultimii ani – lipsesc sistematic de pe piață produse alimentare de bază –, cozile interminabile, la care cetățenii sunt obligați zilnic să piardă ore întregi, au devenit un mod de existență și un tablou caracteristic, trist și exasperant al realității românești.

La situația precară a aprovizionării cu alimente se adaugă lipsa cronică de pe piață a unor produse industriale de strictă necesitate (inclusiv săpun și detergenți), lipsa căldurii și energiei electrice, greutățile imense cu transportul, ca și aspectul total necivilizat al mijloacelor de transport, deteriorarea flagrantă a asistenței medicale și lipsa din farmacii a unor medicamente de bază. Mizeria materială, subalimentația, lipsa de căldură, tracasările continue la care sunt supuși cetățenii se oglindesc în înrăutățirea stării de sănătate a populației, în creșterea mortalității generale și a celei infantile.

Deși, în mod demagogic, se vorbește de menținerea nivelului prețurilor sau chiar scăderea lor, în realitate are loc o continuă scumpire a vieții – creșterea prețurilor, a serviciilor, a diverselor obligații bănești la care sunt supuși cetățenii. Penuria de mărfuri a generat o amplă piață paralelă, subterană, cu prețuri fabuloase; sistematic, de pe piață dispar produse ieftine și apar altele mai scumpe. Climatul social cunoaște o gravă deteriorare; se extind fenomenele de corupție ale căror consecințe se abat tot asupra cetățeanului de rând. Nimic nu se mai poate obține sau rezolva în mod normal, fără protecții, „pile", bacșiș (nici în comerț, nici în servicii, nici în unitățile administrației de stat sau de gospodărire comunală, nici chiar în cele de asistență medicală sau de învățământ).

Cetățeanul este supus unor umiliri permanente. Indiferența față de problemele și interesele publicului a devenit o trăsătură generală în activitatea tuturor instituțiilor, create pentru a sluji cetățeanul. Este unul din simptomele degenerării sistemului, ale incompetenței și iresponsabilității unei conduceri infatuate și mărginite, înstrăinate de popor – și care poartă întreaga răspundere pentru situația grea în care se zbate țara.

În orice regim cât de cât democratic, un guvern care nu e capabil să asigure condiții minime de existență cetățenilor este obligat să-și dea demisia. Numai că, la noi, conducerea politică nu se simte obligată să dea socoteală nimănui!

În fond, integral responsabil pentru toate greutățile prin care trece țara, pentru privațiunile și umilirile la care este supus un întreg popor, este Nicolae Ceaușescu – care și-a asumat răspunderea de a fi unicul deținător al puterii și de a decide de unul singur în toate problemele –, iar alături de el, camarila de lachei servili care îl înconjoară și îl susțin în toate.

El se face vinovat în primul rând în fața partidului, pe care l-a anihilat ca forță politică și l-a compromis în fața poporului. Uzurpând puterea în partid și în stat, el s-a substituit atât organelor statutare ale partidului, cât și celor constituționale ale statului, instaurând un regim de dictatură personală – specific sistemelor politice despotice, autoritare, totalitare, care nu au nimic comun cu socialismul, pe care Ceaușescu pretinde că l-ar sluji. Fenomene care au fost criticate cu 20 de ani în urmă, puse pe seama abuzului de putere al vechii conduceri, nu numai că se perpetuează, dar au căpătat dimensiuni și înfățișări monstruoase.

Cultul personalității a căpătat forme de-a dreptul caricaturale, care lezează prestigiul țării, dar, mai ales, a devenit o plagă în viața societății, expresia cea mai flagrantă a abuzului fără limite al unei conduceri obtuze, inculte și corupte, care și-a pierdut total simțul măsurii, al proporțiilor și al ridicolului. Adulările și osanalele cele mai dezgustătoare, pe care le clamează cei din jur și cu care sunt

inundate mijloacele de informare, au devenit obsedante, obositoare, jenante. Cultul personalității – ca practică – este în esența sa retrograd, reacționar, antipopular și deci antisocialist! Este, totodată, o abdicare totală de la principiile de partid, de la normele etice, pe care de altminteri le proclamă cu candoare și cu impertinență Nicolae Ceaușescu. Ce au în comun Ceaușescu și familia sa cu trăsăturile și fizionomia morală creionate în codul de comportare al comunistului – modestie, decență, simplitate, bun-simț, subordonarea intereselor personale celor generale, slujirea cu devotament a poporului etc., etc.?

Ceaușescu confundă partidul cu propria sa familie, interesele de partid cu cele de clan, devotamentul față de cauza partidului cu devotamentul personal, docilitatea și servilismul celor din jur față de el și de familia sa. El tratează țara ca pe o feudă proprie, și guvernarea ei ca pe o afacere de familie. Partidul Comunist Român a fost transformat de Ceaușescu într-un fel de partid monarhist, dacă nu chiar mai rău, căruia îi rezervă principala misiune – cultul șefului!

Norme nescrise, dar respectate în trecut în viața de partid – ca inadmisibilitatea includerii în același organ de conducere a unor rude apropiate (soț, soție, frați și surori, părinți și copii) – au fost total nesocotite de Ceaușescu. Soția sa, Elena – o semianalfabetă notorie, care citește cu dificultate chiar și texte scrise de alții, pentru că singură nu este capabilă –, a devenit a doua personalitate în partid și în stat, care se amestecă și decide în probleme vitale. Însușindu-și abuziv titluri științifice și academice – pentru care are o slăbiciune maladivă –, pretinzând să i se atribuie (verbal) calități de savant pe care nu le are și în care nimeni nu crede, Elena Ceaușescu provoacă, prin prezența și intervențiile ei iresponsabile, daune imense științei, culturii și învățământului, care și așa se află într-un declin evident.

Impostura și parvenitismul sunt trăsăturile morale definitorii ale soților Ceaușescu, care se reflectă în întregul lor comportament, în aroganța prostească cu care își afișează poziția dominantă, în disprețul și suspiciunea față de toți cei din jur, față de specialiști și intelectuali, în general, în indiferența și lipsa de sensibilitate față de suferințele poporului, în cheltuielile sfidătoare cu construcții și amenajări speciale, puse exclusiv la dispoziția clanului (începând cu așa-zisele reședințe prezidențiale din județe, case de odihnă și de vânătoare în toate zonele și terminând cu costisitorul complex al așa-zisei „Case a Poporului"!!!), în blănurile scumpe și îmbrăcămintea luxoasă pe care madam Ceaușescu le expune public, cu stridență, într-o veritabilă „paradă a modei", cu fiecare prilej oficial. Și aceasta – într-o țară care se zbate în lipsuri și nevoi!

Prevederi statutare fundamentale, ca și cele constituționale, sunt încălcate cu seninătate. Organele colective de partid, începând cu Comitetul Central și Comitetul său Executiv, au o existență pur formală, nefuncționând ca organe

deliberative, fiind chemate doar să aprobe în unanimitate hotărâri și măsuri dinainte stabilite, fără posibilitatea de a analiza, dezbate, compara diferite variante de soluții. Guvernul, la rândul său, a devenit o ficțiune, fiind substituit de șeful statului, ale cărui decrete au devenit singurele acte valabile. Așa-zisele forumuri ale democrației socialiste, cu care Ceaușescu se laudă atât de mult – ca expresii supreme ale democrației directe –, sunt niște creații efemere, mari mitinguri și spectacole regizate și dirijate cu strictețe, destinate să aplaude discursurile stufoase ale „conducătorului iubit" și să-i cânte osanale. „Alegerea" organelor de partid și a celor de stat este un act pur formal, dirijat de conducerea centrală, de aparatul de partid și de securitate, controlate de soții Ceaușescu. În mod sistematic, încălcând norme elementare de funcționare a organelor alese, sunt înlăturate persoanele indezirabile, cei care încearcă să emită păreri personale, cei care nu prezintă suficiente garanții de fidelitate și docilitate față de clanul conducător.

Folosindu-se arbitrar de așa-zisul principiu ciuntit al „rotirii" – care nu vizează însă tocmai funcțiile supreme –, oameni competenți și capabili au fost înlăturați sau periferizați, fiind preferați și promovați în poziții-cheie niște indivizi fără personalitate, fără pregătire, opaci, limitați intelectual, slugarnici și docili, dar – în schimb – ticăloși, lipsiți de scrupule, răi și ranchiunoși cu cei din subordine. Caruselul miniștrilor, ca și al altor cadre de conducere, a devenit în ultimii ani un spectacol hilar, care demonstrează însă, o dată în plus, ușurința și lipsa de seriozitate cu care se rezolvă problemele de promovare a cadrelor în funcții de cea mai mare răspundere, precum și lipsa totală de considerație pe care o manifestă soții Ceaușescu, chiar și față de cei mai apropiați colaboratori.

În dorința de a-și asigura un control absolut asupra partidului și a organelor de stat, asupra întregii vieți sociale, un rol deosebit a fost atribuit organelor de Securitate. Din organele de apărare a legalității socialiste, îndreptate împotriva dușmanilor socialismului dinăuntru și din afară, organele de Securitate au devenit organe de supraveghere și urmărire, în primul rând a demnitarilor regimului, a cadrelor cu munci de răspundere sau a celor care au îndeplinit funcții de conducere. Pentru aceasta a fost creată o rețea specială, dotată cu aparatură de ascultare, subordonată direct lui Nicolae și Elenei Ceaușescu.

Atmosfera de suspiciune și neîncredere, de timorare permanentă și nesiguranță este caracteristică la toate nivelurile, în primul rând la verigile superioare. Este ceea ce și urmărește clanul Ceaușescu, pentru că aceasta slăbește combativitatea, curajul opiniei, spiritul critic al oamenilor, dezvoltând teama, slugărnicia, docilitatea și ploconirea față de șefi – fenomene caracteristice oricăror regimuri despotice, totalitare.

Dar o vorbă populară spune: „Cine seamănă vânt culege furtună." Regimul Ceaușescu și reprezentanții săi au reușit să piardă complet creditul și să câștige

ura și disprețul întregului popor, ale tuturor straturilor populației, inclusiv ale cadrelor cu munci de răspundere, reduse la simple rotițe impersonale, într-un angrenaj diabolic antipopular. Izolarea clanului Ceaușescu și a lacheilor săi este totală.

Pe plan extern, se știe bine, a reușit performanța de a fi regimul cel mai detestat din Europa, asemuit cu cele ale lui Bokassa sau Pol Pot – cu care, de altfel, Ceaușescu a avut imprudența, la vremea respectivă, să-și afișeze prietenia.

Se pune o întrebare firească: cum de e posibilă menținerea acestui regim, nesancționarea abuzurilor sale flagrante, acceptarea situației tot mai grave a privațiunilor și umilințelor la care e supus poporul întreg. Răspunsul este simplu – datorită fricii! Pentru că, dacă nimic nu funcționează normal în acest sistem, în schimb mijloacele de control și represiune se amplifică continuu. În plus, situația creată, atât la noi, cât și în alte țări socialiste, reflectă niște vicii de fond ale sistemului nostru politic, copie adaptată a regimului stalinist, bazat pe o viziune primitivă, cazonă despre socialism, care nu are nimic comun cu marxismul, care limitează conceptul de socialism la instaurarea proprietății de stat asupra mijloacelor de producție și transformarea statului, a puterii politice în factor atotputernic, de comandă, asupra întregii vieți sociale. Aceasta a permis instaurarea unor regimuri despotice, de dictatură personală nelimitată a șefilor de partid, înăbușirea oricărei vieți democratice în partidul de guvernământ și în stat, înlăturarea oricărui control asupra puterii, compromițând în ochii maselor ideea de socialism – idee care s-a născut în gândirea social-politică, ca expresia cea mai înaltă a unei societăți libere, lipsită de orice forme de exploatare, oprimare și împlinire, în care să se garanteze nu numai relații sociale mai echitabile, prin îmbinarea armonioasă a intereselor individuale și de grup cu cele generale, un trai mai bun pentru toți cetățenii, condiții optime pentru dezvoltarea inițiativelor, pentru afirmarea indivizilor, a capacităților creatoare ale tuturor membrilor societății.

Viața a demonstrat că regimurile despotice, totalitare, sunt falimentare și că purtătorii lor nu rămân, mai devreme sau mai târziu, nejudecați și nesancționați de istorie, dacă nu de contemporani.

În aproape toate țările socialiste au loc procese înnoitoare, se desfășoară ample dezbateri asupra problemelor de fond ale mecanismelor economice și ale sistemului politic al socialismului, se iau măsuri de eradicare a stalinismului din gândirea și practica social-politică.

Deși, într-o scurtă perioadă de timp – în anii 1965–1970 –, s-au făcut și la noi unele deschideri promițătoare, Ceaușescu străduindu-se să pozeze în susținător al unor procese înnoitoare, de depășire a viziunilor dogmatice și promovare a unor

principii democratice în viața de partid și de stat, evoluția ulterioară a demonstrat că acesta nu era decât un joc abil de constituire a eșafodajului propriei puteri, care a ajuns să depășească modelele cele mai hidoase.

În legătură cu procesele care au loc în unele țări socialiste, Ceaușescu a declarat că nu pricepe ce se întâmplă, dând de înțeles că ar fi în pericol soarta socialismului... Că nu pricepe – nu e de mirare! Nu pricepe, în primul rând, pentru că, într-adevăr, este depășit de evenimente, de complexitatea proceselor care au loc în lumea de azi. Pregătirea lui intelectuală nu-i permite o asemenea înțelegere. În al doilea rând, nu pricepe pentru că nu vrea să priceapă, pentru că nu-i convine să priceapă! Nu-i convine să renunțe la viziunile cazone despre socialism, la modelul unei societăți riguros dirijate și controlate, pentru că un asemenea model îi oferă numai avantaje. Nu vrea să înțeleagă că trebuie să renunțe la monopolul exclusiv asupra puterii. Ar fi naiv să se creadă că vreodată Ceaușescu și camarila de lachei care-l înconjoară vor accepta de bunăvoie să renunțe la putere.

Dar țara nu este obligată să-i mai suporte prezența și capriciile! A sosit ceasul să se pună piciorul în prag și să i se ceară, să i se impună să părăsească puterea, să lase curs liber procesului de înnoire și redresare națională. Nu mai este timp de pierdut! Menținerea în continuare a regimului puterii personale a lui Ceaușescu înseamnă agravarea dezastrului național în care ne aflăm deja, amplificarea suferințelor și privațiunilor la care e supus întregul popor.

Se impune o amplă acțiune – unită și neîntârziată, conjugată și solidară – a tuturor forțelor patriotice interesate în răsturnarea clicii lui Ceaușescu, care prin practica și acțiunile sale s-a pus singur în afara legii. După ani de tăcere și toleranță prelungită față de un regim despotic și antipopular, toleranță de care acesta a profitat și profită, a sosit momentul să se dea expresie largă profundelor nemulțumiri ale maselor indignate și protestului popular, să se treacă la acțiuni concertate, hotărâte pentru a determina înlăturarea de la putere a lui Ceaușescu și a acoliților săi.

Aceasta este în interesul tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, al clasei muncitoare, care resimte direct efectele dificultăților economice, al țărănimii oprimate și jecmănite, supusă la presiuni și privațiuni de tot felul, al intelectualității creatoare din toate sectoarele economiei, științei, culturii și învățământului, sănătății publice, al publicisticii și mijloacelor de informare în masă – care cunosc un regim aspru, cazon, de control, încorsetare, înșelăciune și umilire, profund ostil creației intelectuale. Este în interesul tuturor lucrătorilor din serviciile publice, din administrația de stat, al elementelor patriotice din armată și chiar al celor din organele Ministerului de Interne și Securității, care nu pot să nu împărtășească sentimentele maselor largi populare și să nu fie solidare cu poporul din care provin și pe care trebuie să-l slujească.

Înlăturarea regimului Ceaușescu, a clanului și a clicii de lachei care-l sprijină este principala îndatorire patriotică a tuturor conștiințelor lucide, a tuturor cetățenilor acestei țări și, în primul rând, a comuniștilor veritabili, atât generațiile mai vechi, cât și a celor mai tineri, care nu pot să nu se simtă umiliți și jigniți de practicile primitive ale clanului Ceaușescu, de batjocorirea idealurilor lor, de înăbușirea vieții de partid, de compromiterea partidului în ochii maselor populare, prin transformarea lui din forță politică de avangardă în apendice inert al clanului de impostori și profitori al familiei Ceaușescu.

Aceste sentimente au fost, de altfel, exprimate public de vechi militanți ai partidului, de reprezentanți ai intelectualității, altor pături și categorii sociale. Actul de protest al muncitorilor brașoveni nu a fost un accident întâmplător sau acțiunea unor huligani – cum s-a străduit regimul să-l prezinte –, ci o răbufnire firească, justificată a protestului popular, care mocnește peste tot.

Trebuie înăbușit sentimentul de frică pe care încearcă să-l întrețină Ceaușescu și slugile lui, prin amplificarea și înăsprirea mijloacelor de control, supraveghere și represiune. Regimul nu va putea, însă, să aresteze întregul popor.

Teamă trebuie să le fie membrilor clanului Ceaușescu și slugilor lui. Ei trebuie să simtă ura și disprețul poporului, să simtă cum le fuge pământul de sub picioare, să simtă că se apropie momentul judecății drepte a poporului. Aceasta trebuie să o înțeleagă și slujitorii aparatului de represiune – și anume că toți cei care se mai pun în slujba clanului falimentar al lui Ceaușescu se ridică împotriva intereselor țării, ale maselor populare și că nu se vor putea sustrage de la răspunderea pe care și-o asumă, solidar cu stăpânii lor. A sosit ceasul ca să-și îndeplinească adevărata lor misiune – de apărători ai intereselor populare împotriva celor care, prin intimidare și teroare, încearcă să-și apere pozițiile privilegiate, să prelungească agonia unui regim compromis, privațiunile și suferințele poporului.

Tovarăși! Cetățeni! Regimul Ceaușescu se află într-o criză ireversibilă, fără ieșire. Zilele lui sunt numărate. Toți trebuie să-și facă socotelile – de partea cui se situează. Nu mai e de așteptat!

Congresul al XIV-lea al partidului ar trebui să marcheze divorțul categoric al partidului de clanul Ceaușescu și de practicile sale. Numai astfel partidul va mai putea juca un rol activ în procesul de înnoire a țării. Altminteri, se va adânci și mai mult înstrăinarea sa de popor, periferizarea sa totală, ceea ce s-a întâmplat și în alte țări socialiste. Numai că la noi acest proces este și mai grav. Toți activiștii responsabili trebuie să reflecteze la acest lucru, până nu e prea târziu. Ne adresăm pe această cale tuturor celor interesați, tuturor patrioților, tuturor forțelor active ale națiunii, tuturor categoriilor de oameni ai muncii, cu chemarea de a declanșa acțiuni ample de protest popular, folosind mijloacele

și posibilitățile cele mai diverse, inclusiv acțiunile oficiale organizate de regim, pentru a cere înlăturarea de la putere a lui Ceaușescu și a acoliților săi.

Să contribuim cu toții la constituirea unui larg front patriotic, popular, pentru redresarea și reînnoirea socialistă a țării. Nuclee de front – deocamdată în forme clandestine, evitând organele de represiune – să se constituie în toate locurile, pe tot teritoriul țării. Ele să inițieze și să însuflețească acțiunile populare îndreptate spre răsturnarea lui Ceaușescu și redresarea națională.

Este de înțeles de ce lansăm această chemare din anonimat. Sperăm ca anonimatul nostru să nu dureze mult, să ieșim la confruntare deschisă. Aceasta va depinde de revigorarea mișcării de masă, care trebuie să se declanșeze cât mai curând.

La acțiune, stimați concetățeni, pentru a salva țara de paraziți și impostori, pentru a asigura reîntoarcerea ei în rândul țărilor europene civilizate, pentru a da socialismului din România trăsăturile sale firești, de orânduire populară, și regimului politic – un caracter cu adevărat democratic.

Jos dictatura!

Jos Ceaușescu!

Trăiască România liberă!

Comitetul de Inițiativă
al Frontului Patriotic Socialist
martie 1989

II

REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989
ȘI NAȘTEREA NOII PUTERI

Revoluția ca explozie*

În ziua de 22 decembrie 1989, la ora 12.06, un elicopter decola de pe acoperișul Comitetului Central al Partidului Comunist Român. În elicopter se afla Nicolae Ceaușescu, cel care a condus România timp de 25 de ani. La acea oră, dictatorul fugea îngrozit de mulțimea dezlănțuită care ocupase piața din fața clădirii, luase cu asalt sediul puterii și izbucnea în urale de bucurie. Era un moment istoric, trăit cu incandescență.

Cum s-a ajuns aici? De ce regimul comunist din România nu a putut fi înlăturat decât prin forță și violență? Ce conexiuni are Revoluția română cu valul schimbărilor est-europene, cu unda seismică a reașezărilor geopolitice din lume? Ce a reprezentat Revoluția română și care sunt particularitățile ei? Prin ce anume se distinge și prin ce se aseamănă cu procesele care au declanșat tranziția societăților din Europa Centrală și de Est?

Revoluția română a fost, efectiv, o erupție socială cu un autentic caracter popular și național. Ea a atins rapid o fază explozivă, în câteva zile la Timișoara și în câteva ore la București, extinzându-se în aproape toate centrele importante ale țării. Noi n-am putut avea privilegiul unei „revoluții de catifea". Din cauza regimului ceaușist, rigid și inflexibil, care blocase, în ultimii ani, orice tendință și intenție reformatoare în plan politic și social, noi n-am putut ieși din chingile dictaturii pe o cale lipsită de violență. La noi, istoria a trebuit să-și croiască drum printr-o revoluție dramatică, ce a făcut ca alături de semnul biruinței să stea și semnul de doliu pentru martirii ce au făcut posibilă această izbândă.

Formele de împotrivire față de dictatura lui Ceaușescu erau multiple, de la ostilitatea surdă a oamenilor până la o contestație frontală din partea unor intelectuali de valoare, dar izolați și neorganizați. Aceste gesturi, oricât de bine mediatizate pe plan extern, nu reușeau să iasă dintr-un cerc restrâns al elitei culturale, nu aveau rezonanțe suficiente în mediile sociale și, mai ales, nu aveau conexiuni cu forțele care ar fi putut face presiuni asupra factorilor de putere pentru a reorienta direcția lor politică. Dacă în țările din jur se acumulau premise pozitive ale schimbării, în România se acumulau blocajele schimbării.

Reflecțiile de azi ne pot ajuta să înțelegem mai bine desfășurarea paradoxală pe care a avut-o Revoluția română. Mișcările ce au pulverizat regimurile comuniste din Europa Centrală și de Est nu au putut fi anticipate,

* Fragmente din volumul *Revoluție și reformă*, ed. cit.

mai ales în dimensiunea lor radicală, nici de cei mai pătrunzători politologi și analiști ai istoriei contemporane. În cursul anului 1989, însă, vântul schimbării era deja suficient de consistent pentru a se putea prevedea că regimurile de forță nu mai au viitor în această zonă. Dar nimeni nu credea că ele se vor destrăma cu atâta rapiditate, iar felul în care au decurs lucrurile a surprins pe toată lumea.

Particularitățile revoluției noastre derivă din condițiile specifice ale regimului pe care a trebuit să-l înlăture. Neșansa României a fost că regimul ceaușist a reușit să disperseze și să anihileze nu numai forțele care i-ar fi putut face opoziție politică în interiorul sistemului, dar, paralizând cu totul mediile societății civile, a împiedicat inclusiv dezvoltarea unor germeni care ar fi putut pregăti societatea pentru alternative postrevoluționare. Așadar, spre deosebire de țările din jur, Revoluția română s-a declanșat într-un complex de împrejurări negative, fără a beneficia de faze și procese pregătitoare. *Revoluția română nu a fost punctul culminant al unor acumulări treptate în direcția schimbării, ci punctul critic în care ne-a adus tocmai absența schimbărilor, imobilismul unui sistem opresiv.* Fără a subaprecia elementele de context geopolitic – decisive, de altfel, pentru revoluțiile din Europa Răsăriteană –, la noi se adaugă acest factor particular: rezistența încrâncenată a regimului față de cursul reformator ce cuprinsese această parte de lume. În absența unei soluții pașnice de schimbare, societatea românească, aflată de multă vreme într-o opoziție surdă și tăcută față de aberațiile regimului, s-a văzut într-o situație-limită, de explozie. Revoluția a fost categorică: demolând structurile statului totalitar dintr-odată, ca o lovitură de trăznet, ea și-a avut dramatismul și nimbul ei tragic. Ea a încheiat un capitol dramatic și contradictoriu din cartea de istorie pe care a scris-o poporul român în acest secol. A lichidat un sistem politic anacronic și a deschis perspectiva unor transformări structurale și ireversibile în societatea românească.

După tot ce s-a spus și s-a scris cu privire la Revoluția română din Decembrie 1989, mărturiile omului care pare, poate, cel mai în măsură de a vă oferi fapte inedite și revelații spectaculoase pot dezamăgi. Faptul cel mai surprinzător este că evenimentele de o asemenea importanță sunt cu mult mai simple decât am putea să ne închipuim. Noua putere politică s-a născut dintr-o sumă de conjuncturi, iar istoria și-a croit, atunci, drum prin hățișurile hazardului. Explicabil, omenește, mintea multora acceptă cu greu ideea că răsturnări atât de profunde precum

cele care au condus România de la dictatură la democrație nu sunt rodul unui complot, al unor mașinațiuni oculte, al unui scenariu prestabilit ori produsul unor manipulări politice diverse.

În ceea ce privește ideea unui „complot" sau, mai modest spus, încercarea de răsturnare a dictaturii din interiorul mecanismului ei de putere, pentru a cruța țara de convulsiile și sacrificiile unei revoluții violente, pot spune că o asemenea acțiune, dacă ar fi fost organizată și reușită, ar fi constituit un merit în fața istoriei. Înfăptuitorii ei ar fi fost eroi naționali. Și au existat asemenea intenții. Eu însumi am încercat, dar nu am reușit, să închеg un asemenea mecanism, fără niciun fel de legături oculte sau conexiuni cu centre externe. Fabulațiile pe această temă sunt simple speculații, făcute fie cu vădită rea intenție, fie ca rezultat al imaginației unor publiciști avizi de senzații.

Eu am respins, ca fiind lipsite de temei, acele interpretări ce au pus revoluția pe seama unui complot, întrucât acestea nu sunt decât încercări de a simplifica logica și desfășurarea evenimentelor în care rolurile principale au fost jucate de mase imense de oameni care au inundat străzile, pentru a-și exprima disperarea și hotărârea de a răsturna dictatura. Un asemenea fenomen de proporții nu poate fi explicat printr-un simplu scenariu pus la cale de diferite servicii speciale din exterior și înfăptuit de un grup de oameni cu unicul scop de a pune mâna pe putere! Ceea ce nu exclude posibilitatea ca anumite cercuri și servicii de spionaj să fi elaborat asemenea scenarii. Vorba lui Creangă, se vor fi petrecut și niscaiva „puneri la cale". Pentru că prea repede și cu o perseverență suspectă a fost pusă în circulație ideea că revoluția a fost „confiscată" sau că, în decembrie 1989, în România ar fi avut loc nu o revoluție, ci o „lovitură de stat". Îmi amintesc, apoi, și înverșunarea cu care s-a încercat înlăturarea mea prin forță în primele luni de după revoluție, iar ulterior, prin diferite manevre, unele cercuri politice interne au căutat diferite pretexte pentru a mă împiedica să candidez, atât la alegerile din mai 1990, cât și la cele din 1992. Înverșunare care, de altfel, se prelungește și astăzi prin tot felul de scenarii, susținute printr-o campanie continuă de defăimare și calomniere, utilizând minciuni, fapte inventate sau răstălmăcite, insulte grosolane, alimentarea de suspiciuni și adversități. S-ar putea, deci, ca toate acestea să confirme vorbele pe care mi le-a spus, la un moment dat, un prieten: „Domnule, este clar că unii planificaseră un alt scenariu pentru România și că apariția ta le-a încurcat socotelile. De aceea te urăsc cu atâta înverșunare și nu vor fi liniștiți până nu te vor înlătura!"

Desigur, scenariile, dacă au existat, nu puteau fi încurcate doar de prezența mea sau a altor persoane. Ele au eșuat datorită faptului că revoluția noastră a fost o desfășurare amplă a energiilor sociale, având un autentic caracter

popular și național, iar astfel de schimbări nu țin seama de niciun fel de scenarii sau dorințe subiective. Mișcările de masă, când oamenii ies în stradă, împinși de sentimentul că „nu se mai poate", au propria lor logică, desfășurându-se ca un val ce atrage în vârtejurile sale forțe și destine dintre cele mai diverse și neașteptate. Un asemenea val m-a antrenat și pe mine în mijlocul ciclonului.

Am fost, în anii ce au trecut de la revoluție, ținta unor atacuri și încercări de discreditare venite din partea dreptei eșichierului politic, cât și a unor medii de stânga, ambele întâlnindu-se pe „platforma anti-Iliescu". S-au manifestat și repetate tentative de a deturna sensurile revoluției, de a-i reconstitui desfășurarea și istoria dintr-o perspectivă politică unilaterală și partizană. Mulți protagoniști ai scenei politice au invocat revoluția ca pe o umbrelă pentru tot soiul de interese. De aici, poate, și stăruința lor de a impune o imagine trucată asupra revoluției, într-o totală lipsă de respect față de memoria martirilor și față de sacrificiul eroilor, de aici și insistența de a vedea peste tot comploturi, scenarii și mașinațiuni, modul acesta – speram că revolut! – de a te juca cu actele grave ale istoriei. Știu că nu s-au văzut nici războaie și nici revoluții pure, fără profitori, dar asta nu înseamnă că aceștia au și șansa virtuții, până la urmă, sau că vor deveni altceva decât sunt. Pentru că la activul Revoluției române nu intră o persoană, un grup, o elită, o categorie sau alta, ci o țară întreagă, un popor. Din acest punct de vedere, cred că este de datoria mea să recunosc că au dreptate și cei cu viziuni exclusiv complotiste, pentru că a fost, într-adevăr, și un complot: cel al suferințelor, al disperării, al frustrărilor și neajunsurilor de tot felul, a fost un complot al speranțelor. Nu o spun ei, ci o spune cartea încă nescrisă a acelor zile și nopți de decembrie.

În ceea ce mă privește, treizeci de ani de viață publică, în decursul cărora pot spune că am evoluat, devenind un opozant politic, mi-au conferit o oarecare popularitate care întruchipa, în mod paradoxal, atât nădejdea celor care doreau schimbarea regimului, cât și a celor pe care această perspectivă îi înspăimânta. Pe această bază am încercat să stabilesc legături cu oameni de încredere, dornici și deciși să acționeze împreună pentru a limita excesele dictaturii și a deschide calea unor reforme în interiorul sistemului. Foarte repede însă a trebuit să-mi dau seama de o situație evidentă: condițiile din România făceau imposibilă orice „revoluție de catifea", iar capitalul de încredere de care mă bucuram în diverse cercuri ale populației nu s-a putut dovedi util decât în momentul în care o răscoală populară m-a propulsat în vârtejul acțiunii ce a dus la transformarea unei explozii sociale într-o cucerire cu caracter politic.

În același timp, este sigur că diverse presiuni externe au încercat să destabilizeze dictatura lui Ceaușescu, însă fără a o putea zdruncina cu adevărat.

Odată declanșată, revoluția nu mai putea fi nici oprită, nici deturnată. Însă ceea ce nu știam atunci, și îmi era imposibil să anticipez, privește importanța excepțională pe care o poate avea azi mass-media, inclusiv în asemenea situații de excepție. Stările de fapt, evenimentele în desfășurarea lor reală erau mereu dublate și însoțite de realitatea lor mediatizată, singura care ajungea la cunoștința oamenilor și a țării, singura care circula pe mapamond. Și, din păcate, *între evenimentele reale și imaginea lor mediatizată a fost – și, în mare măsură, continuă să fie și astăzi – o discrepanță de neînchipuit.* Dar, probabil, acest fapt ține de ineditul „primei revoluții televizate" – acțiune cu un dublu efect: o acumulare, pe de o parte, de capital afectiv enorm, de simpatie și sprijin, iar, pe de alta, de aprecieri la antipod, negative, ca să nu le spun chiar de rea-credință.

Manipularea, în special jurnalistică, știrile cele mai fanteziste, circulând încă din primele clipe ale revoluției, au avut, fără îndoială, un impact emoțional dramatic. Aceasta ne-a determinat, poate, să acționăm uneori cu oarecare pripeală; cifra victimelor pe care, într-un prim moment, am luat-o drept bună, 60 000 de morți, nu exista decât în imaginația corespondenților de presă; ceea ce, desigur, nu diminuează dramatismul evenimentelor și gravitatea pierderilor; în acele clipe acționam sub „amenințarea" formațiilor de elicoptere și a vaselor de război semnalate ici și colo, care, de asemenea, erau rodul unor imaginații înfierbântate, chiar dacă radarele armatei înregistrau semnale suspecte, provocate, probabil, de simulatoare electronice. Acest fel de diversiuni, care s-au derulat după fuga lui Ceaușescu, n-au jucat, deci, niciun rol în declanșarea mișcării populare care a răsturnat dictatura. Așa cum nu i-au putut opri desfășurarea și deturna sensul.

În fond, nimic nu este mai important pentru a înțelege mersul unei revoluții, pentru a înțelege ce este azi România, așa cum a rezultat ea dintr-un asemenea spasm politic și social, decât relatarea faptelor în uimitoarea lor simplitate. Într-o suită de conjuncturi favorabile, dar și pline de ambiguități, mișcarea revoluționară s-a orientat într-o direcție anume, poate nu chiar evidentă în acele momente, dar care s-a dovedit cea mai bună, deoarece, de atunci, a fost confirmată de câteva consultări electorale și de întreaga evoluție a societății românești.

*

* *

Evenimentele de la Timișoara care au marcat începutul Revoluției române au provocat o puternică emoție în toată țara, deși o asemenea explozie părea de multă vreme inevitabilă.

Aceste evenimente au surprins însăși puterea de atunci, despre care nu pot să cred că nu avea semnale privind neliniștea și frământările populației. O clară dovadă de opacitate era faptul că a luat resemnarea oamenilor drept frică sau, și mai rău, drept iubire și sprijin. Pe de altă parte, de la vârfurile ei, puterea însăși punea filtre tot mai multe între ea și dezastrul economic și social pe care-l provocase. Paroxistic și dizgrațios, cultul lui Ceaușescu devenise de nesuportat. De aici a început descompunerea. Obtuzitatea politică, ignoranța și chiar prostia, înfumurarea peste margini, arbitrarul, despotismul care a coabitat cu un veleitarism agresiv și arogant, plus dogmele și practicile unui sistem care își arătase deja limitele au făcut din conducerea unipersonală o imensă parodie și o sursă de erori monumentale.

Îndrăznesc să afirm că, dacă țara ar fi fost condusă într-o altă manieră și dacă rațiunea ar fi reușit, cu intermitențe măcar, să îngrădească absurdul și excesele dictaturii, chiar în cadrul unui sistem ale cărui întruchipări s-au dovedit a fi în contradicție cu principiile pe care le proclama, România ar fi arătat azi cu totul altfel, având în vedere resursele și posibilitățile sale, printre care potențialul uman și intelectual a fost și rămâne un element de forță. Ei bine, tocmai acest potențial a fost blocat și neglijat, înșelat în străduințele și speranțele sale. Să nu uităm că, în aceeași perioadă și sub acoperământul aceluiași model de la Răsărit, alte țări, la fel de socialiste ca și noi, au obținut, totuși, rezultate mai promițătoare și mai consistente pentru stabilitatea și evoluția lor.

Dintr-o perioadă de deschidere plină de nădejdi de pe la mijlocul anilor '60, când ne situam într-o oarecare avangardă sud-est europeană, am ajuns să avem unul dintre cele mai închistate și mai staliniste regimuri politice. Formam noi singuri un „bloc" în cadrul „blocului socialist" răsăritean; insulari și imobili într-o lume care, totuși, se mișca și își punea mari întrebări cu privire la drepturile și libertățile oamenilor, autarhici până la sufocare, deveniserăm tot mai izolați. Dar urechile și mintea unui dictator sunt, de obicei, surde la semnalele istoriei.

Izolarea din exterior era categorică, după cum categoric era și în interior sentimentul de paralizie generală. Perechea prezidențială era din ce în ce mai izolată, chiar față de cei care profitau de pe urma ei și o susțineau; dezastrul economic era evident, în primul rând pentru cei care camuflau această realitate, spre a nu cădea în dizgrația dictatorului; greutățile vieții de zi cu zi deveniseră de nesuportat de către marea majoritate a populației, exasperată de penuria de alimente, de frigul iernii, de opririle regulate ale curentului electric... Lista ar fi prea lungă. Alții au vorbit despre ea la momentul oportun. În sfârșit, prăbușirea regimurilor comuniste în țările vecine, sub ochiul binevoitor al Moscovei, a dat naștere unei mari speranțe. Nu mai era nicio îndoială cu privire la soarta unui

regim dictatorial ce exasperase populația prin longevitatea și aberațiile lui. Dar oamenilor le era teamă că nicio răscoală populară nu ar avea șanse de reușită atâta vreme cât Armata Roșie se găsea în preajmă pentru a apăra „cuceririle socialismului" și „ireversibilitatea" unei istorii plătite cu multă suferință (experiențele mai vechi din Ungaria, RDG și Cehoslovacia nu erau uitate, precum nici riscul unei invazii la care s-a expus Polonia la începutul anilor '80).

În ciuda eforturilor de a demonstra tăria și stabilitatea propriului regim în România, cuplul dictatorial nu mai dispunea de forțe politice și de structuri gata să îl susțină. Lărgindu-se continuu, până la a deveni ambalajul întregii societăți, Partidul Comunist (circa 4 milioane de membri într-o țară de peste 22 milioane de locuitori; în fapt, aproape că nu exista familie care să nu aibă în rândurile sale un membru de partid) nu mai reprezenta în realitate un partid politic, devenind, practic, instrumentul unor cercuri din jurul dictatorului. De fapt, partidul nu mai era decât anexa unei dictaturi personale, ce voia să-și apere pozițiile și privilegiile cu ghearele și cu dinții. Această caracteristică a și făcut, de altfel, ca, odată cu destrămarea sistemului totalitar, în decembrie 1989, Partidul Comunist, care se identifica în fond cu statul, să dispară ca forță politică.

Cultul personalității și toată mascarada sa au provocat reticențe și îndoieli chiar în rândul celor mai înverșunați partizani ai regimului. Iar în ultimul timp, pentru un observator atent, devenise evident faptul că nimeni nu mai era dispus să apere regimul lui Ceaușescu, deși, în mod paradoxal, cel puțin în rândurile aparatului de partid și de stat, aproape nimeni nu părea să-și asume riscul de a-l contesta pe față. De mult decepționați de o putere care se pretindea a fi a lor, confruntați cu dificultăți materiale insuportabile, muncitorii – bunăoară, cei din Valea Jiului sau din Brașov – s-au ridicat, în câteva rânduri, pentru a protesta atât față de o politică economică generatoare de mizerie, cât și față de o dictatură ce nu mai ținea câtuși de puțin seama de grijile și nevoile lor. Era limpede că, în cazul unei revolte, ei aveau să fie grupurile cele mai puternice. În ceea ce privește țărănimea, atâta cât mai rămăsese din ea, proscrisă din primele zile ale noului regim de „democrație populară", victimă a unor măsuri economice de spoliere în beneficiul „acumulării socialiste", spera și ea în prăbușirea unui regim de la care nu mai avea nimic de așteptat.

În sfârșit, intelectualii, retrași în „turnul de fildeș", în biblioteci sau în centre de învățământ și cercetare, trăiau cu speranța că lucrurile nu pot dura așa la infinit, că trebuie să existe o ieșire. Ajunși în conflict surd cu puterea, lucrând în condiții nefirești, ei au înălțat, totuși, o cultură redutabilă, cu multe valori de excepție. În pofida cenzurii, care avea și ea sincope sau momente de complicitate cu adevăratele valori, cultura a modificat, lent și subteran,

psihologiile și orizontul spiritual, a furnizat elemente ale conștiinței critice și a erodat în mod invizibil, dar temeinic, suporturile mentale și credibilitatea vechiului regim. Cândva, sunt sigur, se va rescrie cu detașare istoria paradoxală a acelor vremuri. Sociologii vor trebui să explice mecanismele complicate de reacție ale mediului cultural și faptul, aparent straniu, că nivelul calitativ al creației culturale și audiența ei socială creșteau pe măsură ce dictatura devenea tot mai sufocantă și fără orizont. Blocate în plan politic, energiile naționale se concentrau în sfera culturală, domeniu în care își luau o adevărată revanșă asupra unei conjuncturi istorice nefericite. Condeie de primă mărime, talente și minți strălucite, scriitori de o rară înzestrare și forță expresivă au făcut o impresionantă radiografie a regimului comunist, s-au folosit de parabole și de limbajul aluziv pentru a spune adevăruri pe care puterea nu voia să le recunoască, au scris despre tragediile suportate de societatea românească după al Doilea Război Mondial și au pregătit în plan simbolic sensibilitatea și gândirea oamenilor pentru o schimbare ce nu putea fi definită atunci în termeni foarte limpezi. Și, iarăși un fapt relevant, intelectualitatea creatoare, figurile de prim-plan ale culturii se bucurau atunci de un prestigiu social considerabil. Audiența și sfera de receptare a valorilor autentice erau surprinzător de largi și de consistente. Am fost un timp editor și știu: casele de editură occidentale erau uimite de tirajele pe care le solicitau editurile românești pentru traducerile din literatura universală sau din gândirea științifică, filosofică și politică.

Cultura autentică oferea un refugiu, devenise o realitate paralelă față de „cultura oficială", propagandistică și apologetică. Descompunerea puterii totalitare nu poate fi înțeleasă fără acțiunea reformatoare a culturii, un factor care a pregătit spiritual orizontul schimbării. Lucrând în asemenea condiții, lipsiți de libertatea de expresie și de manifestare publică, intelectualii făceau, uneori din resemnare, jocul puterii, fără a-și pierde totuși luciditatea; alteori, însă, într-o modalitate mai mult sau mai puțin dechisă, unii dintre ei sfidau puterea, exprimând o revoltă care întreținea și dădea formă resentimentelor unei țări întregi.

Fără niciun sprijin în mediul acestor categorii, dictatura se mai confrunta cu un fapt ce ține de logica succesiunii generațiilor. În 1989, regimul lui Ceaușescu avea în fața alte generații active decât acelea ce dominau în momentul în care a preluat puterea. Orizontul cultural al societății era fundamental schimbat. Așteptările sociale și nivelul de aspirații erau acum dificile. Dictatorul însuși era acum altul, dar evoluția sa era evidentă doar în plan negativ. Treptat, s-a trezit în fața unui context social diferit de cel care-i era familiar. Iar „pericolul" pe care spera să-l blocheze încă din 1971 prin eliminarea din ierarhia partidului a unor oameni incomozi – printre care și pe mine, când m-a acuzat

de „intelectualism" – s-a manifestat tot mai insistent în decursul anilor, spre disperarea clanului de la putere, care se vedea izolat și începuse să înțeleagă că noile cadre ale partidului aveau alte repere de judecată, alte reprezentări și speranțe. Prin forța lucrurilor, partidul s-a „intelectualizat" treptat, pe măsură ce în interiorul lui s-a afirmat o generație cu un alt nivel de pregătire profesională și culturală. În corpul său, în verigi locale și intermediare, la diferite niveluri de decizie, au pătruns – cu dificultate la început, dar masiv și firesc mai apoi – oameni trecuți prin universități, specialiști de primă mână, astfel că, în timp, profilul interior al partidului s-a schimbat radical. Neschimbat a rămas, însă, partidul la vârf.

În decursul anilor s-a format, deci, o generație nouă de manageri, în diferite sectoare ale economiei și vieții sociale, oameni cultivați și deschiși sub raport intelectual. Încetul cu încetul, partidul nu mai putea controla nici măcar mișcarea ideilor din interiorul său. Oamenii au început să gândească altfel decât li se spunea în documentele partidului. Predicile convenționale de la ședințele de partid deveniseră un ritual acceptat, dar nimeni nu mai credea în imaginea confecționată de propagandă. Toată lumea știa că este falsă. Toată lumea aștepta ca edificiul minciunii să se prăbușească. Oamenii nu mai puteau accepta discrepanța enormă dintre realitatea pe care o trăiau și versiunea ei ideologică, privațiunile îndelungate la care a fost supusă populația după decizia lui Ceaușescu de a achita rapid datoriile externe ale țării, îngrădirile absurde, paralizarea oricăror eforturi de înnoire și reformă, izolarea regimului față de cerințele societății. Toate acestea și multe alte motive au făcut ca dictatorul să fie singur și fără niciun sprijin efectiv în momentul când s-a declanșat revolta ce avea să-l înlăture de la putere.

Exaltarea naționalistă – pe care Ceaușescu credea că se putea bizui pentru a suda forțe sociale dispuse să-l apere împotriva oricăror contestări, calificate de el drept simple manipulări de sorginte străină – s-a dovedit neviabilă în momentul în care celelalte țări din Est – și chiar Uniunea Sovietică – au început să treacă spre o deschidere politică tot mai evidentă, obținând libertăți după care și românii jinduiau. Ideea națională – un pilon al existenței oricărui popor – a fost confiscată de Ceaușescu în beneficiul cultului său, compromițând-o prin manifestări exterioare și demagogice, prin fanatism și grandomanie. Incapabil să vadă că direcția politicii sale ajunsese un obstacol pentru interesele naționale și pentru destinul țării, el nu a înțeles că vremea lui trecuse și că societatea dorea altceva.

În aparatul de stat, în armată și chiar în rândul forțelor de ordine creșteau nemulțumirile și neliniștea privind viitorul, în perspectiva unor schimbări politice care păreau iminente. Aceasta mă îndreptățea să cred că existau condițiile

obiective pentru răsturnarea acestui regim care nu se mai ținea decât de un fir de păr. Încurajat de încrederea pe care multă lume mi-o arătase din 1971, cînd mă opusesem cursului tot mai periculos al regimului, suficient de cunoscut pentru convingerile și atitudinile mele anticeaușiste, deschise, aflat multă vreme într-o poziție care îmi permitea contacte cu o serie de demnitari ai puterii, am încercat să caut modalități politice de trecere spre un regim democratic – așa cum lucrurile se întâmplaseră, de altfel, în celelalte țări „socialiste" –, pentru a evita convulsiile și suferințele pe care le-ar fi implicat o răsturnare a puterii prin mijloace violente. Dar nu am reușit și nu aveam cum să reușesc, nici eu și nici alții care s-ar fi încumetat să întreprindă ceva de genul acesta. Blindajul dictaturii era solid, iar grupurile din vârful partidului nu erau decise pentru o asemenea acțiune. Știam, însă, că puterea era izolată și fragilă în interiorul ei. Știam că stă pe o încărcătură de dinamită socială.

Toate aceste premise au făcut posibilă prăbușirea bruscă, cu caracter exploziv, a regimului Ceaușescu, îndată ce oamenii s-au ridicat împotriva lui, ca un val irezistibil – întâi la Timișoara, începând cu 16 decembrie, și apoi în alte localități, la Arad, Cluj, Sibiu, Brașov și București, în 21 și 22 decembrie 1989.

Vremea acțiunii

Ideea lui Nicolae Ceaușescu de a organiza o mare întrunire populară la București, pe 21 decembrie, m-a surprins. Această decizie dovedea cât era de rupt de realitățile țării, neavând idee de tensiunile sociale ce se manifestau în rândul populației, nici de ura pe care i-o purtau toate categoriile de cetățeni și care căpătase proporții uriașe de când se aflase că la Timișoara represiunea făcuse victime. Era un act suicidar și, într-adevăr, această manifestație, care a fost organizată pentru a întări poziția dictatorului, s-a transformat pe loc într-o amplă mișcare ce avea să-l înlăture de la putere. Discursul său a fost întrerupt de huiduieli și, datorită televiziunii care transmitea în direct evenimentul, toată țara a aflat că populația din București s-a revoltat, fapt care a aprins, instantaneu, alte focare.

În acea zi de 21 decembrie am plecat de la Editura Tehnică la sfârșitul programului de lucru, urmărit, ca întotdeauna, de mașinile Securității. În cursul serii, am aflat despre acțiunile de masă din centrul orașului. S-au auzit și primele rafale de avertisment. Prezente ici și colo, unități ale armatei și ale Securității păreau fie fără reacție, fie gata de a fraterniza cu revoluționarii. Toate acestea întăreau concluziile mele privind situația din acele momente.

A doua zi, pe 22 decembrie, am plecat la birou urmat, încă, de mașinile de filaj ale Securității. Tensiunea psihologică a oamenilor era la cote explozive. Pe fereastră am văzut coloanele de manifestanți care veneau dinspre platformele industriale și se îndreptau către centrul orașului. Am coborât într-un birou de la primul etaj, unde lumea se uita la televizor. Din câte se spunea, mase imense de oameni revoltați ocupaseră centrul Capitalei și încercau să pătrundă în sediul Comitetului Central.

M-am reîntors în biroul meu, mi-am strâns lucrurile și am coborât. Mașinile Securității dispăruseră, în sfârșit. Însoțit de o mână de colegi din editură, care voiau să trăiască, măcar în parte, împreună cu mine ceea ce se întâmpla, m-am îndreptat, după ce mi-am lăsat mașina acasă, spre sediul Televiziunii.

Aveam sentimentul că trăiesc unul dintre acele momente rare când istoria se pune brusc în mișcare. Spre deosebire de loviturile de stat, care sunt cât de cât pregătite și se desfășoară după un program stabilit, o revoltă, precum cea pe care o trăiam în acele clipe, are un curs absolut imprevizibil. Nimeni nu putea

citi ce se va întâmpla concret, ce direcție vor lua evenimentele, nici cum vor fi așezați pionii noii puteri, cu atât mai puțin numele lor.

În momentul în care am hotărât să mă duc la Televiziune, alegerea mea era simplă: vroiam să fiu prezent la locul unor fapte pe care le așteptam și pe care le consideram hotărâtoare pentru destinul țării. Erau clipe de un entuziasm copleșitor, când mulțimea trăia cu incandescență emoția participării la un act excepțional. În acea vâltoare nemaipomenită de bucurie și speranță, pe toți ne unea sentimentul că istoria se urnește din loc. Văzând această uriașă descătușare de energii, mi-am spus că lucrul cel mai urgent era de a da coerență mișcării spontane a maselor, de a evita haosul și anarhia, de a alcătui un nucleu în jurul căruia să se poată regrupa toate forțele capabile de a orienta dezideratele mulțimii și de a organiza acțiunile lor într-un program politic cu direcție unitară. Prin acest program, mișcarea populară spontană, revolta împotriva dictaturii – care pornise, inițial, ca un bulgăre de zăpadă și se transformase acum într-o avalanșă de nestăpânit – aveau să dobândească o hotărâtoare substanță revoluționară și să se definească, atât prin premise, cât mai ales prin perspectiva imediată, ca un act istoric crucial, revoluționar.

O mulțime imensă se strânsese în fața Televiziunii.

Recunoscut de foarte mulți, am fost de îndată condus în studioul 4. Am spus câteva cuvinte pentru a saluta mișcarea populară și am lansat un apel pentru ca toți cei dispuși de a contribui la închegarea noilor structuri de putere să vină la ora cinci după-amiază la sediul fostului Comitet Central, locul emblematic al puterii care fusese răsturnată.

Încă nu aveam conturat un proiect clar despre modul în care va trebui să acționăm, dar simțeam că era cu atât mai urgent să punem bazele unui cadru organizat de acțiune, cu cât domnea o confuzie totală. Cei care se perindau prin fața camerelor de luat vederi pentru a exprima bucuria eliberării nu păreau a se preocupa de greutatea ca atare a momentelor respective. Foarte puțini dintre aceștia aveau o imagine cât de cât articulată despre ce anume ar trebui întreprins de urgență pentru a face față problemelor generale care începuseră deja să se pună. Într-un cuvânt, foarte puțini erau aceia care lăsau impresia că știu ce anume înseamnă puterea, care sunt formele ei de organizare și de funcționare, care sunt, de asemenea, răspunsurile celor care și-o asumă. Începea deja să se facă simțită – și cu temei, cum aveam să o constatăm foarte curând –, primejdia haosului, a dezorganizării totale, a anarhiei întotdeauna periculoase. Eu mi-am zis că trebuie să iau inițiative în această privință și am făcut-o, aș spune, aproape dintr-un simplu reflex al omului politic.

Prima mea grijă a fost să propun un program care să permită regruparea forțelor sociale pe care contam să ne sprijinim; încă din acele clipe, am enunțat câteva principii cât se poate de clare: lichidarea structurilor statului totalitar și a principalului său instrument politic, Partidul Comunist, instaurarea democrației, a pluralismului într-un stat de drept, alegeri libere, respectul libertăților individuale și al drepturilor fundamentale ale omului, respectul drepturilor minorităților naționale, deschiderea către Occident, trecerea la o economie de piață.

Apelul pe care îl lansasem nu fusese poate o idee prea fericită: la ora cinci după-amiază, clădirea Comitetului Central era înconjurată de o mulțime imensă, încât mi se părea că n-am să reușesc niciodată să ajung până la ușă. În lumina deja tulbure a asfințitului de iarnă, în hainele groase care-i ascundeau, făcându-i să-și piardă orice identitate, oamenii înghesuiți acolo și cărora nu le distingeam decât privirea aprinsă erau cuprinși de un entuziasm contagios, a cărui intensitate este greu de descris. N-am simțit niciodată cu o asemenea acuitate răspunderea care îmi revenea, nu numai în construirea unui nou edificiu politic, ci, mai ales, de a împiedica conflicte civile care puteau fi extrem de crude.

Mi-a fost foarte greu să-mi croiesc un drum până la una dintre intrările Comitetului Central, blocată de cei care ocupaseră deja clădirea și care, după ce dezarmaseră serviciul de pază pentru a se autoînarma, nu mai lăsau pe nimeni să pătrundă într-un spațiu deja plin-ochi, temându-se și de o eventuală tentativă a partizanilor fostului regim de a recupera acest loc simbolic. A fost nevoie de câteva minute bune pentru a reuși să pătrund în clădire. În primul moment, actorul Ion Caramitru împreună cu alți câțiva m-au luat aproape pe sus și m-au dus în balcon: lumea voia să mă audă vorbind de la această tribună privilegiată a revoluției, unde oratorii se succedau de câteva ore. Am profitat pentru a enunța cele câteva principii politice clare ale programului pe care mi se părea că-l aștepta țara: alegeri libere, democratizarea vieții politice, respectul drepturilor omului și al libertăților fundamentale.

Acest program trebuia cât mai grabnic pus pe hârtie de către cei care și-au asumat atunci responsabilitatea momentului și difuzat de-ndată, pentru ca, pe această bază, să se poată constitui o structură coerentă a puterii, aptă de a gestiona trecerea spre un regim democratic. Cu tot regretul celor mult prea numeroși care ar fi vrut să participe la redactarea textului, ne-am retras câțiva într-un birou pentru a schița **Apelul către țară**. Printre cei care se aflau de față, unii nu-și descoperiseră o vocație politică decât cu ocazia evenimentelor în curs; mai erau cu noi câțiva disidenți din vechea gardă a partidului; apoi,

o serie de necunoscuți. Am început prin a ne prezenta și am trecut la redactarea primului document al Revoluției române. Azi îmi dau seama că oricine ar fi fost în locul nostru ar fi redactat cam același text, pentru că, în momentul acela, era deja evident că revoluția pe care o trăiam nu voia numai răsturnarea unei dictaturi, ci a întregului sistem comunist, și că ceea ce lumea aștepta de la noi era un program radical de reforme, care să instaureze un sistem democratic, în toate componentele sale.

Comunicat către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale*

Cetățeni și cetățene,

Trăim un moment istoric. Clanul Ceaușescu, care a dus țara la dezastru, a fost eliminat de la putere. Cu toții știm și recunoaștem că victoria de care se bucură întreaga țară este rodul spiritului de sacrificiu al maselor populare de toate naționalitățile și, în primul rând, al admirabilului nostru tineret, care ne-a restituit, cu prețul sângelui, sentimentul demnității naționale. Un merit deosebit îl au cei care ani de zile și-au pus în pericol și viața, protestând împotriva tiraniei.

Se deschide o pagină nouă în viața politică și economică a României.

În acest moment de răscruce am hotărât să ne constituim în Frontul Salvării Naționale, care se sprijină pe armata română și care grupează toate forțele sănătoase ale țării, fără deosebire de naționalitate, toate organizațiile și grupările care s-au ridicat cu curaj în apărarea libertății și demnității în anii tiraniei totalitare.

Scopul Frontului Salvării Naționale este instaurarea democrației, libertății și demnității poporului român.

Din acest moment se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu. Guvernul se demite, Consiliul de Stat și instituțiile sale își încetează activitatea. Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării Naționale. Lui i se va subordona Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a armatei și a unităților Ministerului de Interne. Toate ministerele și organele centrale în actuala lor structură își vor continua activitatea normală, subordonându-se Frontului Salvării Naționale, pentru a asigura desfășurarea normală a întregii vieți economice și sociale.

În teritoriu se vor constitui consilii județene, municipale, orășenești și comunale ale Frontului Salvării Naționale ca organe ale puterii locale.

Miliția este chemată ca, împreună cu comitetele cetățenești, să asigure ordinea publică.

Aceste organe vor lua toate măsurile necesare pentru asigurarea aprovizionării populației cu alimente, cu energie electrică, cu căldură și apă, pentru asigurarea transportului, a asistenței medicale și a întregii rețele comerciale.

* 22 decembrie 1989

Ca program, Frontul propune următoarele:

1. Abandonarea rolului conducător al unui singur partid şi statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ.

2. Organizarea de alegeri libere în cursul lunii aprilie.

3. Separarea puterilor legislativă, executivă şi judecătorească în stat şi alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unul sau, cel mult, două mandate. Nimeni nu mai poate pretinde puterea pe viaţă.

Consiliul Frontului Salvării Naţionale propune ca ţara să se numească în viitor România.

Un comitet de redactare a noii Constituţii va începe să funcţioneze imediat.

4. Restructurarea întregii economii naţionale pe baza criteriilor rentabilităţii şi eficienţei. Eliminarea metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată şi promovarea liberei iniţiative şi a competenţei în conducerea tuturor sectoarelor economice.

5. Restructurarea agriculturii şi sprijinirea micii producţii ţărăneşti.

6. Reorganizarea învăţământului românesc potrivit cerinţelor contemporane. Reaşezarea structurilor învăţământului pe baze democratice şi umaniste.

Eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atâtea daune poporului român şi promovarea adevăratelor valori ale umanităţii. Eliminarea minciunii şi a imposturii şi statuarea unor criterii de competenţă şi justiţie în toate domeniile de activitate.

Aşezarea pe baze noi a dezvoltării culturii naţionale.

Trecerea presei, radioului, televiziunii din mâinile unei familii despotice în mâinile poporului.

7. Respectarea drepturilor şi libertăţilor minorităţilor naţionale şi asigurarea deplinei lor egalităţi în drepturi cu românii.

8. Organizarea întregului comerţ al ţării, pornind de la cerinţele satisfacerii cu prioritate a tuturor nevoilor cotidiene ale populaţiei României. În acest scop, vom pune capăt exportului de produse agroalimentare, vom reduce exportul de produse petroliere, acordând prioritate satisfacerii nevoilor de căldură şi lumină ale oamenilor.

9. Întreaga politică externă a ţării să servească promovării bunei vecinătăţi, prieteniei şi păcii în lume, integrându-se în procesul de construire a unei Europe unite, casă comună a tuturor popoarelor continentului. Vom respecta angajamentele internaţionale ale României şi, în primul rând, cele privitoare la Tratatul de la Varşovia.*

* În acel moment, România făcea parte din Tratatul de la Varşovia. Precum se ştie, în iunie 1990, la Moscova, la o întâlnire a şefilor de state şi de guverne, s-a abordat problema desfiinţării lui, lucru care s-a şi realizat, la 1 iunie 1991, la Praga.

10. Promovarea unei politici interne şi externe subordonate nevoilor şi intereselor dezvoltării fiinţei umane, respectului deplin al drepturilor şi libertăţilor omului, inclusiv al dreptului de deplasare liberă.

Constituindu-ne în acest Front, suntem ferm hotărâţi să facem tot ce depinde de noi pentru a reinstaura societatea civilă în România, garantând triumful democraţiei, libertăţii şi demnităţii tuturor locuitorilor ţării.

În mod provizoriu, în componenţa Consiliului intră următorii: Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, László Tőkés, Dumitru Mazilu, Dan Deşliu, general Ştefan Guşe, general Victor Stănculescu, Aurel-Dragoş Munteanu, Corneliu Mănescu, Alexandru Bârlădeanu, Silviu Brucan, Petre Roman, Ion Caramitru, Sergiu Nicolaescu, Mihai Montanu, Mihai Ispas, Gelu Voican-Voiculescu, Dan Marţian, căpitan Lupoi Mihail, general Voinea, căpitan de rangul I Dumitrescu Emil, Neacşa Vasile, Ciontu Cristina, Baciu Marian, Bogdan Teodoriu, Eugenia Iorga, Negriţiu Paul, Manole Gheorghe, Cazimir Ionescu, Adrian Sârbu, Cârjan Constantin, Géza Domokos, Magdalena Ionescu, Marian Mierlă, Constantin Ivanovici, Ovidiu Vlad, Bucurescu Valeriu, Ion Iliescu.

Dând citire la posturile de radio şi televiziune acestui comunicat, am precizat:

Deocamdată, este o structură provizorie, gândită într-un mod foarte operativ. Lista rămâne deschisă. Nu aceasta va fi componenţa completă a Consiliului. Am menţionat doar câteva nume de oameni care au demonstrat spirit de sacrificiu în anii tiraniei, tineri care în aceste zile au fost pe baricade, care şi-au pus viaţa în pericol, reprezentanţi ai muncitorilor, ai studenţilor, ai intelectualităţii, ai armatei, acele forţe care au fost active, prezente în procesul de instaurare a noului regim al puterii. Lista rămâne deci deschisă. Pentru a putea completa componenţa Consiliului, aşteptăm propuneri din partea tuturor categoriilor şi forţelor sociale care au luptat şi au învins.

Acest comunicat este o primă formă de platformă-program a noului organism al puterii de stat din România. Am primit mandatul de a vi-l prezenta.

Este interesant de observat, din perspectiva anilor care au trecut, că, în esenţă, practic toate elementele sistemului democratic, ale statului de drept şi ale economiei de piaţă care aveau să se materializeze ulterior sunt conţinute în cele zece puncte ale Comunicatului către ţară redactat în noaptea de 22 decembrie 1989.

De fapt, se poate spune că aceste zece puncte conturează practic sensul Revoluției române, vorbind de la sine despre dorința transformării radicale a societății românești.

O revoluție se judecă prin rezultatele ei, analizând dacă a produs schimbări structurale, de esență, în viața societății. Or, toate dezideratele exprimate în Comunicatul către țară au devenit astăzi realitate. Obiectivele esențiale ale României au fost îndeplinite: a fost răsturnată dictatura și instaurată democrația; a fost lichidat monopolul unui partid și instaurat sistemul pluripartit; toți cetățenii țării au astăzi deplina libertate de a se exprima, organiza și manifesta; a dispărut sistemul rigid, centralizat, din economie, deschizându-se perspective concrete și încurajatoare pentru clădirea unei economii viabile de piață.

Cu alte cuvinte, Comunicatul către țară redactat în noaptea de 22 decembrie, comparat cu evoluția ulterioară a țării, demonstrează în modul cel mai clar că, în decembrie 1989, în România a avut loc o revoluție autentică.

„Revoluția înseamnă, acum, muncă"*

Stimați concetățeni,

La sfârșitul primei săptămâni a noului an, la numai două săptămâni de la victoria Revoluției populare, mă adresez din nou cetățenilor țării, în numele Consiliului Frontului Salvării Naționale.

În primul rând, vreau să subliniez ceea ce ați remarcat cu toții, largul ecou internațional al Revoluției noastre, aprecierea unanimă a evenimentelor din România ca o veritabilă revoluție populară. Am putut constata – și presa relatează zilnic – ampla solidaritate internațională cu poporul nostru, atât a cercurilor guvernamentale, obștești, la nivelul populației din diferite țări, solidaritate morală, solidaritate politică, solidaritate națională. Toate acestea sunt o recunoaștere unanimă a rolului deosebit al mișcării revoluționare din țara noastră, constituind o manifestare fără precedent a prestigiului câștigat de România, de poporul român, pe arena internațională.

Ca un prim bilanț, la numai două săptămâni de la victoria Revoluției populare, trebuie să constatăm că această perioadă scurtă a fost o perioadă deosebit de densă. În primele zile, au fost practic lichidate, eliminate, formațiunile de teroriști care au încercat să destabilizeze situația din țară, să împiedice instaurarea noii puteri. Larga efervescență politică, activizarea populației pe toate planurile, sprijinul activ exprimat în favoarea platformei Consiliului Frontului Salvării Naționale, în sprijinul reconstrucției și înnoirii țării, sunt un efect pozitiv al procesului revoluționar și o premisă favorabilă pentru viitor. Constituirea consiliilor Frontului Salvării Naționale, la toate nivelurile, într-o perioadă scurtă, a pus bazele noilor organe ale puterii, care au trecut la o activitate practică.

Desigur, au fost inevitabile, în condițiile date, multe improvizații. La prima întâlnire a Consiliului Național cu președinții consiliilor județene s-a stabilit să se treacă la completarea, confirmarea consiliilor Frontului, la toate nivelurile, de jos în sus. Este important să asigurăm în toate organele Frontului oameni cu deplină autoritate morală, care să se bucure de încrederea cetățenilor. Să evităm pătrunderea unor elemente întâmplătoare, ariviste, carieriste, a demagogilor care, în momente de confuzie și precipitare, încearcă să se strecoare în posturi de comandă.

* Discurs rostit în seara zilei de 7 ianuarie 1990

Trecem acum într-o etapă nouă, deosebit de dificilă și complexă – etapa constructivă a Revoluției.

Întotdeauna este mai ușor să distrugi un edificiu vechi, deși, uneori, și acesta a fost construit în condiții foarte complicate, cu sacrificii enorme, așa cum s-a întâmplat în condițiile țării noastre, unde sacrificiul de sânge al populației noastre civile, ca și al militarilor, a fost deosebit de greu. Dar, oricum, este mai ușor să distrugi decât să construiești un edificiu nou. În această etapă nouă sunt necesari oameni de profunzime, cu discernământ și putere de muncă, cu competență și calități organizatorice. Avem nevoie, în etapa care urmează, de „alergători de cursă lungă".

În această perioadă, problemele economice devin deosebit de presante și complicate. Încă din primele zile, Consiliul Frontului Salvării Naționale și guvernul au adoptat o serie de măsuri în direcția ameliorării aprovizionării populației cu alimente, energie, combustibil. Au fost abrogate o serie de legi și decrete care afectau veniturile și viața cetățenilor. Au fost luate unele măsuri în sprijinul industriei, începând cu reducerea și revederea indicatorilor de plan pe trimestrul I, pornind de la situația reală a aprovizionării cu energie și materii prime. Au crescut cotele de energie, gaze și produse petroliere repartizate populației în contul unor ramuri mari consumatoare, care vor trebui să folosească cu mai mare chibzuință resursele și să elimine căile de risipă a energiei. Astă-seară, o serie de miniștri au și prezentat problemele care se pun în fața economiei naționale, în legătură cu aceste resurse și cu limitele de care trebuie să ținem seamă.

Au fost prezentate, în presă și la televiziune, măsurile adoptate în sprijinul agriculturii și al cetățenilor de la sate, care vor trebui să ducă la creșterea producției agroalimentare, încă din acest an. Însă, fără îndoială, așa cum s-a mai subliniat, rămân încă mari greutăți, atât în ceea ce privește satisfacerea nevoilor cetățenești, cât și în activitatea unităților economice. Moștenirea lăsată de regimul Ceaușescu, dezvoltarea haotică, nerațională a economiei, irosirea unor mari valori din avuția națională în investiții costisitoare și neeficiente, necorelări grave în diverse ramuri ale industriei și ale economiei în ansamblu constituie surse de mari greutăți și premise obiective pentru instabilitate pe timp îndelungat. Trebuie să se înțeleagă că nu există soluții-miracol la aceste probleme grele, mai ales într-o perioadă foarte scurtă. Însă, în condițiile unei munci bine organizate, eficiente, la nivelul fiecărei unități economice, unități care au căpătat mai multă libertate de mișcare, fiind degrevate de intervenții abitrare și indicații ale factorilor politici, există șanse reale de a se obține, încă din acest an, unelerezultate superioare față de ce se putea obține în vremea lui Ceaușescu. Pentru aceasta, însă, este vital necesar să asigurăm condiții

normale de muncă în toate întreprinderile, în toate unitățile economice și sociale, în unitățile agricole, să asigurăm un climat de mobilizare a tuturor forțelor în sprijinul producției materiale.

Facem un călduros apel la toți lucrătorii, la toate cadrele tehnice și economice, din industrie, din transporturi și construcții, din comerț și cooperație, la întreaga țărănime să dea dovadă de înaltă conștiință patriotică și solidaritate umană, concretizată în muncă, în asigurarea unei bune desfășurări a proceselor de producție și îndeplinirea tuturor obligațiilor contractuale, atât pentru piața internă, cât și pentru export. Orice activități care sunt de natură să perturbe, să deranjeze desfășurarea normală a activității productive se vor reflecta în primul rând în agravarea situației și așa complicate din economie și, în ultimă instanță, în viața noastră, a tuturor. Retribuția pe luna ianuarie, între altele, nu va putea fi asigurată decât în funcție de rezultatele concrete obținute în muncă. Deși guvernul a luat măsuri de revizuire a sarcinilor de plan în funcție de situația reală a aprovizionării tehnico-materiale a unităților, a resurselor energetice și a intrării în reparații capitale a unor instalații, alte posibilități de a asigura fondul necesar de salarii nu sunt decât cele ce provin din rezultatele efective ale economiei. De aceea, toate activitățile politice și obștești trebuie desfășurate în afara orelor de program. Nimic nu trebuie să perturbe activitățile productive.

În spiritul principiului adoptat în Platforma-program a Consiliului Frontului Salvării Naționale, care se va reflecta și în viitoarea Constituție, al separării puterilor în stat, în cazul de față a puterii politice de cea executivă, administrativă, consiliile Frontului din întreprinderi, ca și cele locale nu trebuie să se amestece în activitatea curentă a conducerii tehnico-administrative a întreprinderilor. Acestea poartă întreaga răspundere, materială și financiară, asupra activității întreprinderii și trebuie să-și îndeplinească obligațiile ce le revin.

Pot fi situații în care colectivele de muncă să fie nemulțumite de calitatea, competența, autoritatea morală ale unor conducători. În aceste condiții, consiliile Frontului Salvării Naționale, ca organisme reprezentative, pot face apel la instanțele superioare, pentru ca, împreună, să asigure schimbarea lor cu oameni potriviți. Este, în primul rând, în interesul colectivelor de muncă să aibă conducători capabili și cinstiți. Aceasta se poate face însă fără a perturba desfășurarea normală a activității productive. Orice chemări demagogice la slăbirea exigenței, a disciplinei de muncă și tehnologice, a respectării programului de muncă sunt dăunătoare, în primul rând, colectivelor de muncă și trebuie respinse. Consiliile Frontului Salvării Naționale din întreprinderi, ca organisme reprezentative ale oamenilor muncii, pot și trebuie să se intereseze activ de asigurarea tuturor condițiilor pentru buna desfășurare a muncii și a producției și să exercite în acest fel controlul obștesc asupra felului în care

își fac datoria cadrele de conducere și aparatul tehnico-administrativ. Dar aceasta trebuie să se facă nu cu metode arbitrare, de comandă, nu prin substituire, ci în sens constructiv, înlesnind rezolvarea problemelor prin consens și colaborare activă.

Același lucru este valabil pentru relațiile dintre consiliile locale ale Frontului Salvării Naționale și primării, ca organe ale administrației locale, care sunt chemate să se ocupe cu răspundere de rezolvarea problemelor concrete ale cetățenilor.

Singura noastră forță pe care ne putem sprijini în înfrângerea tuturor greutăților cu care ne confruntăm este unitatea și coeziunea tuturor în jurul programului de redresare și dezvoltare pe baze sănătoase a întregii vieți economice, sociale, politice și spirituale a societății. Consiliul Frontului Salvării Naționale nu dorește altceva decât să ofere o astfel de platformă, deschisă tuturor, indiferent de tendințe și opțiuni politice, ideologice sau religioase, fără deosebire de naționalitate, în slujba interesului comun, pentru salvarea țării și asigurarea propășirii ei viitoare.

Vrem să rămânem liberi de orice idei preconcepute, de orice îngrădiri ideologice sau de partid, să gândim și să elaborăm soluțiile tuturor problemelor, pornind de la realitățile și necesitățile societății noastre. De pe această poziție facem apel la toți cetățenii țării să acționăm unit, în strânsă coeziune. Avem toată încrederea în sprijinul activ al tineretului, care a fost sufletul și forța de șoc ale Revoluției și care, prin elanul și potențialul creator, trebuie să devină una dintre forțele propulsoare ale noului, ale progresului în întreaga noastră societate. Nu de dezbinare, nu de sectarism și exclusivism, nu de poziții înguste de partid avem nevoie noi acum, ci de unitate în gând și faptă. Numai astfel vom învinge! Nu avem voie să eșuăm! Eșecul nostru ar da satisfacție adepților dictaturii, ar fi eșecul democrației care se înfiripă. Trebuie să demonstrăm că poporul eliberat este capabil de performanțe superioare.

Vă rog să nu dați crezare zvonurilor alarmiste cu intenții destabilizatoare. Nu au niciun temei zvonurile care caută să semene suspiciunea la adresa armatei. Astăzi m-am întâlnit cu un larg activ de ofițeri superiori din conducerea armatei. Armata este cu noi! Sprijină fără rezerve Consiliul Frontului Salvării Naționale! A fost și rămâne scutul de nădejde al poporului, al Revoluției!

Și, cu aceasta, vă rog să-mi permiteți să urez „La mulți ani!" tuturor Ioanelor și Ionilor, de ziua numelui lor. Și să răspund, la rându-mi, tuturor celor care mi-au urat același lucru de ziua numelui meu. Să urez întregului popor zile bune și un an prosper. Să ne urăm tuturor succese în muncă și încredere în viitorul țării. Vă mulțumesc.

Un moment încordat – confruntările stradale din 28 și 29 ianuarie

Din dorința de a atenua starea tensionată, de a găsi un cadru de conlucrare și dialog cu toate forțele politice, au avut loc mai multe întâlniri cu reprezentanți ai conducerilor Partidului Național Țărănesc (dl Corneliu Coposu), Partidului Național Liberal (dl Radu Câmpeanu) și Partidului Social-Democrat (dl Sergiu Cunescu), ca și cu alte partide constituite spre finele lunii ianuarie, în ideea atragerii tuturor în activitatea structurilor provizorii ale instituțiilor statale existente în perioda preelectorală.

În ziua de 27 ianuarie, la o întâlnire cu cei trei lideri, am ajuns la o înțelegere vizând inclusiv perspectiva realizării unui nou cadru de cooperare politică în perioada preelectorală, prin lărgirea componenței Consiliului Frontului Salvării Naționale. Cu acest prilej, am fost informați asupra intenției de a se organiza a doua zi, 28 ianuarie, două mitinguri – unul în Piața Rosetti, de către PNȚ, iar altul în Piața Universității, de către PNL –, după care se preconiza ca participanții la ambele mitinguri să se încoloneze și să vină în marș până în Piața Victoriei. Referitor la acest marș, liderii partidelor care îl organizau au dat asigurări că au luat măsuri, cu coloane de oameni de ordine, pentru a-i menține un caracter pașnic.

Noi am replicat că un marș, în ciuda oricăror măsuri de ordine, riscă să degenereze și să constituie o sursă de tulburare și agravare a climatului, și așa tensionat, al vieții noastre politice. În urma prezentării acestui punct de vedere, am primit asigurări că se va încerca contramandarea marșului.

În vederea evitării unor tensiuni și pentru a da chiar un semnal pozitiv opiniei publice, ne-am înțeles să venim împreună (cei trei lideri, eu și prim-ministrul) la Televiziune, pentru a vorbi despre înțelegerea noastră. Din păcate, seara, la Televiziune, ne-am prezentat numai eu și premierul Petre Roman. Cei trei nu au fost de găsit.

A doua zi – pe 28 ianuarie –, lucrurile s-au petrecut într-un mod regretabil, așa cum, de altfel, prevăzusem. Conducerile celor două partide organizatoare nu și-au respectat promisiunea. Coloana demonstranților de la cele două mitinguri a parcurs traseul bulevardele Bălcescu – Magheru și Ana Ipătescu – Piața Victoriei, antrenând, pe parcurs, numeroși alți

cetăţeni, îndreptându-se spre sediul CFSN şi al guvernului cu intenţii declarat agresive.

Aici, domnul Coposu a făcut reprezentanţilor presei o declaraţie improvizată, în care menţiona scopul acţiunii – demiterea guvernului şi a CFSN.

În timp ce noi i-am invitat pe liderii partidelor în clădire, pentru a purta convorbiri, demonstranţii au trecut la atacuri violente asupra clădirii, în care au aruncat cu pietre şi alte materiale, au spart geamuri, au incendiat perdelele de la ferestre, au molestat militarii şi poliţiştii care apărau clădirea.

În aceste condiţii, i-am propus domnului Coposu să încerce să-şi liniştească demonstranţii. Am ieşit împreună pe balcon. Însă nimeni nu-l mai lua în seamă! Privind retrospectiv, putem spune că la 28 ianuarie 1990 a avut loc o demonstraţie a uşurinţei cu care se poate incita o mulţime şi a dificultăţii de a o mai putea stăpâni.

Totuşi, în ciuda atmosferei din Piaţă, am purtat o discuţie cu delegaţia celor trei partide, care a şi fost televizată.

La finalul acestei întâlniri, domnul Corneliu Coposu a făcut următoarea declaraţie de presă, difuzată în seara zilei de 28 ianuarie, în cadrul emisiunii „Actualităţi" a Televiziunii Române:

> Am declarat precis că, în locul Consiliului Frontului Salvării Naţionale, ar trebui să se constituie un Consiliu cu alt nume, compus din toate partidele politice şi din personalităţile din ţară, iar Frontul Salvării Naţionale – sub acest nume sau altul, pe care-l va alege – să participe la alegeri la rând cu celelalte partide politice. Am adăugat justificarea acestei cereri, şi anume că Frontul Salvării Naţionale, care cumulează acum toate puterile în stat şi dispune de toate mijloacele, nu se poate situa pe poziţiile de exponent al unei puteri nelimitate şi în acelaşi timp participant la alegeri. Domnul preşedinte Iliescu şi domnul prim-ministru Roman au făcut în seara zilei de 27 ianuarie, la televiziune, o relatare privind dialogul început cu noi, conformă cu cele petrecute. Împărtăşesc aprecierile respective privitoare la dialogul deschis, care s-a desfăşurat în condiţii bune, şi aşteptăm reluarea lui. Aşteptăm de la domnul Ion Iliescu o declaraţie de principii din care să rezulte că este de acord cu participarea tuturor forţelor politice într-un nou organism de largă reprezentare, cu prerogativele Consiliului Frontului Salvării Naţionale.

* * *

În pofida celor convenite, prin care lucrurile păreau că se liniştiseră, evenimentele s-au precipitat, apoi, de la sine. Ca reacţie la manifestarea

violentă a demonstranţilor favorabili celor trei partide, adepţi ai Frontului Salvării Naţionale s-au mobilizat, la rândul lor, venind în Piaţa Victoriei pentru a manifesta în sprijinul CFSN şi al guvernului. Este bine că această confruntare nu s-a transformat într-o baie de sânge.

De asemenea, a doua zi, 29 ianuarie, nu a putut fi evitată o revărsare de oameni spre Palatul Victoriei, şi, apoi, spre sediile celor trei partide, mai ales spre cel al PNŢ-CD, care a trebuit să suporte asediul unei mase uriaşe de oameni. Premierul Petre Roman s-a deplasat personal la sediul PNŢ-CD, pentru a face apel la demonstranţi să evite violenţa şi pentru a-l evacua pe domnul Coposu din clădire, cu ajutorul unui TAB.

Toate aceste manifestări vorbesc de la sine despre atmosfera încinsă care se instalase în aceste zile pe străzile Bucureştilor. Evenimentele petrecute în faţa sediului PNŢ-CD nu au putut fi stăvilite, în ciuda faptului că, aşa cum am arătat, atât eu, cât şi Petre Roman am făcut un permanent apel la toleranţă şi calm, inclusiv prin discursuri rostite din balconul clădirii din Piaţa Victoriei, unde am ieşit împreună, în mai multe rânduri, pentru a le vorbi celor care manifestau în sprijinul Frontului. Iată, în continuare, discursul ad-hoc pe care l-am rostit pe 29 ianuarie în faţa cetăţenilor adunaţi în Piaţa Victoriei:

> *Stimaţi prieteni,*
>
> Avem o lună de când am apărut pe lume. Această lună a fost o dovadă a ceea ce facem, nu doar ce spunem. Noi vrem ca nu după vorbe, ci după fapte să fie judecaţi toţi, după ceea ce fac. Şi noi vrem prin fapte să demonstrăm că nu avem alt ţel, nu avem alt scop al vieţii noastre decât slujirea devotată a intereselor poporului nostru. Cred că veţi fi de acord cu mine că ziua de ieri şi, mai ales, de azi este o veritabilă expresie a Revoluţiei populare. Revoluţia nu s-a terminat în 22 decembrie, o dată cu răsturnarea dictaturii lui Ceauşescu. Ea continuă.
>
> Nu a fost dorinţa noastră să discutăm în stradă problemele politice ale ţării. Dar această ieşire în stradă este o demonstraţie a voinţei, a dorinţei populare de a se face front comun cu Consiliul Frontului Salvării Naţionale în apărarea intereselor noastre comune. Vom apăra aceste interese. A fost o demonstraţie că Frontul are în spatele său o forţă de neînvins – forţa poporului. Noi nu vrem să închidem porţile dialogului cu nimeni. Vrem să creăm un climat de veritabilă democraţie, dar în condiţiile păstrării şi respectării legalităţii noastre. În acelaşi timp, vrem să facem apel. Trebuie să nu ne lăsăm tulburaţi şi provocaţi. Trebuie să ne asigurăm liniştea necesară pentru a munci pentru a asigura întărirea

economiei, singura condiție a întăririi vieții noastre sociale, politice, a promovării democrației și a apărării intereselor poporului nostru. Vrem să facem un apel la muncitorii din diferite orașe și zone ale țării, să-i asigurăm că Frontul nu este în pericol. Facem apel la ei, să nu mai pornească noi eșaloane spre București, să rămână pe loc, să asigure liniștea, să demonstreze în orașele respective, să-și manifeste solidaritatea fără să mai fie necesară această deplasare. Și să intrăm în liniște, să ne vedem din nou de treburile noastre. Acesta este adevăratul răspuns al poporului la provocările politice care caută să ne îndepărteze de la muncă, de la treabă.

Nu trebuie să răspundem la forță prin forță. Forța noastră este alta. Este forța poporului, forța încrederii în puterea morală a poporului nostru. Fără violențe! Să nu răspundem la niciun fel de provocări, să demonstrăm că putem avea în România o veritabilă democrație, o democrație a poporului, care nu apelează la violență și la răzbunări de niciun fel. Fără violență! Și munca să fie chezășia noastră! La muncă!

Comunicat privind constituirea CPUN

Reprezentanții partidelor politice întruniți în ziua de 1 februarie 1990 în convorbiri cu reprezentanții Consiliului Frontului Salvării Naționale au convenit asupra constituirii unui Consiliu Provizoriu de Uniune Națională, format prin restructurarea actualului Consiliu FSN (asigurând reprezentarea participanților activi la Revoluție, a unor personalități ale vieții științifice și culturale, a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, tinerilor, studenților, minorităților naționale și a județelor), precum și prin reprezentarea egală, cu câte 3 membri, a partidelor constituite până la această dată sau prezente la reuniune. Reprezentanții organizațiilor minorităților naționale, absenți la această reuniune, vor putea fi cuprinși în Consiliul Provizoriu de Uniune Națională, respectând principiul parității cu reprezentanții partidelor.

Frontul Salvării Naționale se transformă în formație politică cu structură și platformă de sine stătătoare, participând de pe poziții egale cu celelalte forțe politice la alegeri.

Reprezentanții partidelor și forțelor politice participante fac apel, cu acest prilej, la evitarea, în perioada următoare, a unor manifestări care să ducă la tensiuni și confruntări violente.

Dorim să asigurăm un climat favorabil desfășurării vieții economice, sociale, politice și culturale din țară, ca și continuării dialogului constructiv dintre toate forțele politice.

Importanța realizării înțelegerii privind constituirea Consiliului Provizoriu de Uniune Națională reiese atât din declarațiile tuturor liderilor politici, cât și din comentariile ulterioare ale presei. Astfel, în ziarul *Adevărul* din 3 februarie 1990 se arată:

> După zile de mare tensiune, care au culminat cu ample manifestări de stradă, orizontul vieții noastre politice pare a se însenina odată cu constituirea, în urmă cu două zile, a Consiliului Provizoriu de Uniune Națională.

Aceeași concluzie se desprinde și din lecturarea tuturor opiniilor consemnate cu acel prilej. În declarația pe care am acordat-o presei române și străine, imediat după terminarea ședinței, spuneam:

> Asistați cu toții la un moment, aș spune eu, istoric în viața politică a țării din acest an, la finalul unei reuniuni a reprezentanților celor 30 de partide

care fiinţează la ora actuală în România şi care au deliberat, timp de şase ore, asupra căilor de asigurare a unei platforme de conlucrare a tuturor partidelor, în această perioadă de derulare a vieţii politice din ţara noastră.

Ne aflăm într-o perioadă de tranziţie, până la realizarea alegerilor generale, libere, de la noi din ţară şi, în urma deliberărilor pe care le-am avut, am ajuns la un consens general al tuturor reprezentanţilor celor 30 de partide, deşi dezbaterile au fost foarte vii, ascuţite, însă nu violente. A fost un dialog constructiv şi civilizat. Cred că a fost un exemplu de dialog posibil chiar între formaţiuni politice cu puncte de vedere foarte diferite. Şi, am ajuns la concluzia realizării unui Consiliu Provizoriu de Uniune Naţională, la care să participe toate partidele prezente, alături de reprezentanţii Consiliului existent, formând o echipă unitară care să asigure din punct de vedere politic activitatea de stat în această perioadă, până la alegeri.

Frontul Salvării Naţionale, ca formaţiune politică de sine stătătoare, cu structură şi platformă proprie, va participa de pe poziţii egale cu toate celelalte formaţiuni politice la alegerile care urmează să aibă loc.

În încheierea dezbaterii noastre şi a Comunicatului pe care l-am adoptat, toţi reprezentanţii partidelor prezente au adresat şi un apel către ţară, ca în perioada care urmează să realizăm un climat constructiv, de desfăşurare în continuare a dialogului şi conlucrării noastre şi de evitare a confruntărilor violente şi a tensiunilor care au dăunat şi dăunează climatului politic din ţară.

Consider, deci, că putem declara, pe această bază, fără niciun fel de reţineri, că s-a realizat un lucru pozitiv, că a fost un dialog fertil, eficient, de la care plecăm cu toţii, deşi obosiţi şi flămânzi, cu satisfacţia misiunii împlinite.

În cadrul unei anchete de opinie realizate de Radio România Actualităţi, ceilalţi lideri ai partidelor politice au vorbit, şi ei, despre semnificaţiile constituirii Consiliului Provizoriu de Uniune Naţională, desprinzându-se, după cum se observă, un sentiment general de satisfacţie:

CORNELIU COPOSU, PNŢ-CD – Am avut o primă întâlnire, să-i zicem parlamentară, în care, datorită acceptării punctelor de vedere reclamate de noi, de cele trei partide istorice, şi discutate în repetate rânduri cu conducerea Frontului, în cele din urmă s-a reuşit abandonarea de Consiliul Frontului a monopolului puterii politice. S-a constituit o specie de Parlament, care se va întruni pentru a înlocui înainte de alegeri puterea legiuitoare, care lipseşte. Sperăm că e un bun început de viaţă, deschisă spre o cât de modestă democraţie.

SERGIU CUNESCU, PSDR – Avem în momentul de faţă un consens naţional, s-a creat acest nou Consiliu, care, de fapt, e un mic Parlament, şi s-au

împăcat toate spiritele. Cred că acum va începe o adevărată viaţă democratică în România, dacă ne respectăm angajamentele luate.

RADU CÂMPEANU, PNL – Suntem, în general, mulţumiţi şi credem că conlucrarea asta pe plan politic va da bune rezultate pentru România şi, mai ales, pentru renaşterea democraţiei româneşti.

VERESTÓY ATTILA, UDMR – Constat cu deosebită satisfacţie câtă raţiune şi cât bun-simţ – efectiv bun-simţ – există în toţi cei care au fost prezenţi, întrucât există un consens în a recunoaşte dreptul legitim al minorităţilor naţionale, drepturile lor colective*. Este un document care s-a născut, în care se exprimă textual acest lucru. Ceea ce vă daţi seama că ne dă o deosebită satisfacţie. Trebuie să menţionez încă o dată, să subliniez: toate partidele au fost de acord cu acest fapt.

*
* *

Constituirea CPUN a fost, realmente, o soluţie bine-venită şi a constituit un moment politic important pentru evoluţia vieţii politice. S-a obţinut o anumită detensionare a climatului politic, iar CPUN a funcţionat ca pre-parlament activ. Transmisiunile televizate ale lucrărilor sale constituiau un veritabil spectacol pentru cetăţeni, prin inedítul lor, prin spontaneitatea intervenţiilor, a dezbaterilor sale animate.

În ciuda climatului angajat, pasional şi a discuţiilor prelungite, CPUN a fost destul de productiv. În decurs de trei luni de activitate, a elaborat peste 200 legi, dintre care cea mai importantă a fost Legea electorală, care trebuia să stabilească ce urmează a fi ales: **un Parlament**. S-a optat pentru formula de parlament bicameral, care, însă, avea şi misiunea de adunare constituantă, stabilindu-se un termen-limită, de maximum doi ani (altminteri, era dizolvat şi se organizau noi alegeri); s-a optat, de asemenea, pentru formula alegerilor pe liste electorale propuse de partide (în ideea

* Într-adevăr, în timpul şedinţei de la 1 februarie 1990, a fost vehiculat acest termen – „drepturi colective ale minorităţilor" –, faţă de care participanţii prezenţi, nefamiliarizaţi cu subtilităţile termenilor dreptului internaţional, nu au avut, la acea oră, nicio reacţie, deoarece niciunul dintre noi nu cunoştea foarte bine semnificaţiile acestui concept pseudojuridic, care urmăreşte scoaterea problematicii minorităţilor naţionale din domeniul drepturilor omului şi transformarea ei într-o armă pur politică. De-abia mai târziu ne-am dat seama că scopul vizat era acela de a se obţine un statut special, preferenţial, pentru minoritarea maghiară din România şi, drept urmare, tratarea acesteia ca o entitate separată în statul român, un fel de „stat în stat".

Precizez că toate tentativele de a introduce acest concept în cadrul CSCE şi al Consiliului Europei au fost, până acum, categoric respinse.

sprijinirii constituirii de partide – ca bază a democrației parlamentare); de asemenea, un **președinte**, ca șef al statului, cu atribuții limitate, pentru același termen de doi ani. S-a optat pentru alegerea sa prin scrutin general, și nu de către Parlament (formulă propusă de grupul liberal).

CPUN s-a pronunțat și asupra unor **îngrădiri** în desemnarea candidaților, sugerate în timpul discutării proiectului de lege: spre exemplu, Dan Amedeo Lăzărescu, membru al Comisiei juridice din partea PNL, a propus prevederea de a se interzice acceptarea candidaturii tuturor celor ce au făcut parte din așa-numita „nomenclatură" de partid (a devansat, deci, așa-zisul **punct 8** al Proclamației de la Timișoara). CPUN, în plenul său, nu a acceptat o asemenea abordare, „la grămadă", „nomenclaturistă" (de fapt, la fel de discriminatorie, „stalinistă", ca și cele practicate de fostul regim). A fost adoptată o formulă de penalizare **individuală** a celor ce s-au făcut vinovați de **fapte concrete** reprobabile sau care au comis acte criminale.

Totodată, s-a formulat o propunere de a nu se admite propunerea de candidați care au lipsit din țară în ultimii cinci sau zece ani de regim ceaușist. Propunerea a fost respinsă, în plenul CPUN, pentru caracterul său incorect; cei care au lipsit din țară nu au făcut-o de plăcere, ci din cauza caracterului opresiv al regimului comunist.

(Era vădit sensul celor două propuneri – îngrădirea, de fapt, a prezenței la alegerile pentru președinția țării tocmai a celor trei candidați – Iliescu, Rațiu și Câmpeanu.)

CPUN nu a ocolit, așadar, această problemă, ci a abordat cu înțelepciune și în spirit democratic toate preocupările, soluționându-le prin votul plenului său.

În ciuda acestor realități constructive, nu au lipsit momente de tensiuni și acte de violență.

La numai zece zile după constituirea CPUN, duminică, 18 februarie, bande agresive de elemente declasate, iresponsabile au atacat și devastat sediul guvernului. Viceprim-ministrul Voican-Voiculescu (care se afla la birou) a fost molestat și amenințat să fie aruncat de la etajul al doilea.

La 15 martie, la Târgu Mureș, manifestările legate de aniversarea revoluției maghiare de la 1848 au căpătat accente naționaliste, iredentiste, care au degenerat în ciocniri violente. La aceasta au contribuit și unele măsuri segregaționiste, promovate încă din ianuarie, printre care cea de separare a școlilor pe principii etnice – eliminarea claselor cu predare în limba română din școlile cu limba de predare maghiară. S-au produs victime de ambele părți și s-a deteriorat grav climatul de conviețuire a celor două etnii. O propagandă insidioasă, susținută în presa și media din străinătate,

prezenta deformat faptele (spre exemplu, țăranul român Mihai Cofariu, grav rănit de agresori în centrul orașului Târgu Mureș, a fost prezentat drept maghiar molestat de „agresorii" naționaliști români).

În debutul campaniei electorale, participanții la mitingul electoral al PNȚ-CD au ocupat, în mod samavolnic, Piața Universității, încălcând legea adoptată de CPUN privind desfășurarea mitingurilor electorale, care prevedea în mod expres interzicerea ocupării de piețe și artere publice de circulație. În acest fel, Piața Universității – nod principal de circulație din Capitală – a fost blocată timp de o lună și jumătate, devenind principala tribună electorală a opoziției și un factor iritativ permanent, printr-o accentuată notă de agresivitate și vehiculare de invective la adresa FSN și a candidatului său la alegerile prezidențiale, ceea ce, de altfel, nici nu a slujit opoziției, contribuind, din contră, la scorul sever al înfrângerii sale electorale.

Rezultatele alegerilor de la 20 mai 1990

Duminică, 20 mai 1990, au avut loc primele alegeri generale, parlamentare și prezidențiale libere. Ele au fost așteptate de toată lumea cu mare nerăbdare și cu un interes deosebit. După farsele electorale din ultimii ani, românii au stat la cozi interminabile pentru a vota. Multe centre de votare și-au prelungit, de altfel, ora de închidere, tocmai pentru a oferi tuturor cetățenilor posibilitatea să-și exprime opțiunile.

Primele date le-am aflat la 23 mai, când a fost publicată situația existentă după numărarea a 14 055 593 de voturi. Pentru cei antrenați în cursa prezidențială, rezultatul era următorul: Ion Rațiu – 4,1%; Radu Câmpeanu – 10,6%; Ion Iliescu – 85,3%.

În Parlamentul României au obținut reprezentare aproape 40 de formațiuni politice, reprezentând un total de 524 de mandate, plus 12 locuri destinate minorităților naționale, indiferent dacă acestea au întrunit sau nu numărul suficient de voturi. Din numărul total al mandatelor, 355 au revenit Frontului Salvării Naționale (66,31% din voturi pentru Camera Deputaților și 67,02 pentru Senat).

Așadar, principalul deziderat al Comunicatului către țară redactat în noaptea de 22 decembrie 1989 – organizarea de alegeri libere – devenise deja realitate. În urma scrutinului din 20 mai 1990, s-a constituit primul Parlament pluripartit al României postbelice (ce avea, în același timp, și calitatea de Adunare Constituantă), ales în mod liber, cu o reprezentare politică diversă, cu un partid majoritar, ce urma să formeze guvernul, dar și cu o opoziție destul de bine reprezentată. Atât majoritatea, cât și minoritatea parlamentară căpătaseră un statut instituționalizat.

Intervalul 22 decembrie 1989 – 20 mai 1990 a fost caracterizat printr-un tip de legitimitate specifică unei perioade de provizorat, puterea fiind de natură revoluționară, expresie a consensului anticeaușist și anticomunist.

Alegerile de la 20 mai au consacrat opțiunea fundamentală și ireversibilă a populației țării pentru democrație. Ele au însemnat nu numai alegerea liberă a unei puteri legitime, ci, înainte de toate, depășirea provizoratului politic. Indiferent de aspectul cantitativ al proporției dintre majoritatea și minoritatea parlamentară – expresie a momentului consultării

electorale –, instituirea regimului parlamentar a consfințit, practic, procesul democratizării societății românești și evoluția acesteia pe coordonatele pluralismului politic.

Intram într-o nouă etapă a vieții noastre politice, în care obiectivul esențial al noului Parlament era acela de a elabora noua Constituție, guvernul urmând a se concentra asupra promovării reformei economice. Așa ar fi fost firesc. Dar confruntările de stradă nu se sfârșiseră, deși, în mod logic, prezentarea rezultatelor alegerilor, care exprimau voința întregii națiuni, ar fi trebuit să pună capăt disputelor violente, lupta politică transferându-se strict pe tărâmul noului legislativ.

Ceremonia de învestitură a președintelui României, în fața Adunării Constituante

Jur credință poporului român, idealurilor sale de libertate și prosperitate,
Jur să respect legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea și integritatea teritorială a patriei.

Acesta este textul jurământului de credință față de țară și poporul român pe care l-am rostit, la 20 iunie 1990, în sala Ateneului Român, în cadrul ședinței solemne a celor două Camere ale Parlamentului, Senatul și Adunarea Deputaților (reunite ca Adunare Constituantă), consacrată învestirii președintelui României, ales prin sufragiul de la 20 mai.*

Conform prevederilor legii, am rostit acest jurământ după ce președintele Curții Supreme de Justiție, domnul Teodor Vasiliu, a prezentat Raportul privind validarea alegerii președintelui României.

În continuare, președintele Adunării, domnul Alexandru Bârlădeanu, a rostit următorul cuvânt:

* Cu câtva timp mai înainte, dar amânate cu câteva zile, tocmai din cauza evenimentelor de la jumătatea lunii iunie, lucrările de constituire a celor două Camere ale Parlamentului s-au deschis sub conducerea decanilor de vârstă ai parlamentarilor, profesorul Cezar Buda (senator de Iași) și domnul Rene Radu Policrat (deputat de Mehedinți), ambii reprezentând Partidul Național Liberal.

După validarea mandatelor parlamentarilor și adoptarea regulamentelor de funcționare, cele două Camere și-au ales Birourile Permanente, în următoarea componență: Senat – *președinte*: Alexandru Bârlădeanu; *vicepreședinți*: Oliviu Gherman – FSN, Vasile Moiș – FSN, Radu Câmpeanu – PNL, Gábor Kozsokár – UDMR; *secretari*: Ionel Aichimoaie – FSN, Dan Iosif – FSN, Petre Jurcan – PNL, Attila Verestóy – UDMR; *chestori*: Doru Ioan Tărăcilă – FSN, Constantin Sava – FSN; Camera Deputaților – *președinte*: Dan Marțian, *vicepreședinți*: Marian Enache – FSN, Ionel Roman – FSN, Mircea Ionescu Quintus – PNL, Victor Cevdarie – MER; *secretari*: Bogdan Pătrașcu – FSN, Cazimir Ionescu – FSN, Neculae Radu – FSN, Madaraș Lazăr – UDMR; *chestori*: Emil Stoica – FSN; Paul Ciobanu – Grupul Unității Naționale.

Domnule Președinte,

Felicitându-vă în numele Adunării Constituante și dorindu-vă sănătate și forță de muncă, atât de necesare pentru îndeplinirea înaltelor dumneavoastră responsabilități, permiteți-mi să vă adresez unele urări, care sunt totodată expresia unor năzuințe și a unor speranțe generale.

Vă urăm, domnule președinte, să fiți președintele tuturor românilor, al tuturor cetățenilor acestei țări, indiferent de religie sau crez politic, indiferent de originea etnică sau condiția socială. Fiți egal de drept, egal de bun și egal de exigent în aplicarea legilor pentru toți.

Ați fost ales în momente de răscruce ale istoriei țării noastre și, prin acestea, vă împletiți indisolubil personalitatea și cele ce veți înfăptui cu destinul țării. Faptul că din 100 de cetățeni 85 v-au acordat încrederea lor și și-au pus speranțele lor de mai bine în dumneavoastră trebuie să vă arate necesitatea unui dialog permanent cu cetățenii țării și să vă dea bărbăția pe care o cer eventualele momente de cumpănă.

Vă urăm, domnule peședinte, ca dumneavoastră și noi, împreună, să începem zidirea unei noi societăți în România. Nu visăm la o societate perfectă. Acest lucru s-a dovedit a fi o utopie, deseori primejdioasă, și aducătoare de suferințe. Trebuie să zidim o societate care să rămână veșnic perfectibilă, adică deschisă prin toți porii ei, prin toate celulele ei, spre mai bine, spre nou, spre progres. Acest drum al perpetuei perfecționări nu are sfârșit. Dar pe el nu putem păși decât în condițiile unei vieți de reală democrație. Idealurile acestea – libertatea, demnitatea și viața decentă –, idealuri cucerite de omenire cu atâtea jertfe în decursul istoriei sale, trebuie să fie pentru totdeauna instaurate în țara noastră, așa încât să se împărtășească din ele și acest popor chinuit.

Vă urăm, domnule președinte ca, împreună cu noi, să spargem lacătele și să smulgem gratiile care au zăvorât atât timp energiile creatoare ale poporului nostru, să lăsăm cale liberă creației, inteligenței, hărniciei și probității. Pentru aceasta, ne trebuie liniște și pace, fără de care nu este cu putință nici truda rodnică, nici opera sfântă de creștere a generațiilor ce ne vor urma. Prin descătușarea acestor forțe creatoare, ne vom putea reîncadra în concertul țărilor lumii și vom ocupa locul pe care îl va hotărî destinul.

Închei, domnule președinte, cu străvechea noastră urare: Așa să vă ajute, așa să ne ajute Dumnezeu!

Am rostit, în continuare, discursul de învestitură:

În acest moment solemn, exprim întreaga recunoștință poporului român pentru alegerea ca președinte al României. Votul acordat la 20 mai a ilustrat

încrederea națiunii în posibilitatea de a continua și aprofunda procesul de înnoire radicală a țării declanșat de Revoluția din Decembrie 1989. Putem vorbi de o opțiune fundamentală și ireversibilă pentru democrație, de un larg sprijin popular pentru un program realist de angajare a României pe calea progresului economic și social.

Ca președinte al României, socotesc că îmi revine misiunea de a fi un factor de echilibru și mediere a intereselor și acțiunii forțelor politice și sociale implicate în renașterea țării, de reconciliere a lor în contextul noii structuri democratice pe cale de realizare în societatea noastră. Afirm în fața dumneavoastră și a întregii țări că văd această înaltă magistratură pusă exclusiv în slujba națiunii, a apărării și promovării intereselor ei în lume.

Această nobilă misiune nu va putea fi realizată decât cu sprijinul dumneavoastră, ca reprezentanți aleși ai poporului, cu sprijinul guvernului, al forțelor politice, al tuturor cetățenilor țării.

Alegerile din mai au încheiat o primă etapă, de mare importanță, a Revoluției noastre, marcând, în plan politic, ruptura de sistemul totalitar și ideologia acestuia și deschiderea drumului spre crearea unei societăți libere și democratice, bazată pe respectul și garantarea drepturilor fundamentale ale omului.

În intervalul scurs de la Revoluția din decembrie, sub raport social au fost răsturnate o serie de inechități flagrante, au fost redate drepturile cuvenite unor importante categorii socioprofesionale și s-au întreprins primele măsuri care să ne angajeze pe calea tranziției spre o societate liberă și democratică. Toate acestea împreună cu alte inițiative și hotărâri au contribuit la restabilirea demnității cetățeanului român, constituind primii pași spre îmbunătățirea calității vieții sale.

În plan economic, în aceste câteva luni s-au adoptat orientări cu caracter strategic privind trecerea de la o economie centralizată, supercentralizată, la o economie de piață, în care rolul hotărâtor revine liberei inițiative, luându-se primele măsuri în această direcție.

Politica externă a României a marcat, la rândul ei, o schimbare radicală. Au fost ridicate barierele artificiale puse de vechiul regim în calea colaborării internaționale, care au condus la izolarea țării, au fost reluate și reconsiderate contactele noastre tradiționale, fiind efectuate deschideri decisive.

Astăzi ne aflăm în fața unei etape noi, Provizoratul politic este depășit. Convocarea Parlamentului ales la 20 mai, precum și instalarea președintelui reprezintă așezarea pe o bază legitimă a noului proces politic din România.

Însă, așa cum au arătat evenimentele grave petrecute săptămâna trecută, anumite grupuri politice extremiste, minoritare, par să considere acest lucru drept

o amenințare. Pe 13 iunie au fost atacate și devastate unele instituții de stat; au fost înregistrate pierderi de vieți omenești și am avut un număr mare de răniți; au fost produse daune materiale considerabile. Există numeroase elemente care ne îndreptățesc să vorbim de o acțiune premeditată, organizată și coordonată potrivit unui scenariu al destabilizării. Reacția generală a organelor de ordine, ca și coordonarea la nivel informativ între unitățile Poliției și cele militare au fost necorespunzătoare. Conducerea statului și guvernului a fost pusă în fața unei provocări directe, fără a-i putea face față în mod eficient. În aceste condiții, a fost emis apelul adresat populației de a veni în sprijinul autorităților, apel la care au răspuns masiv cetățeni ai Capitalei și din alte județe, inclusiv minerii sosiți din diferite colțuri ale țării, aceștia ajutând la deblocarea Pieței Universității, în colaborare cu organele Primăriei, de resturile autovehiculelor carbonizate, pentru a o putea reda traficului. Din păcate, în zilele de 14 și 15 iunie, în procesul de restabilire a ordinii publice s-au înregistrat excese, violarea unor instituții, a unor sedii de partide și a unor locuințe, molestări ale unor cetățeni care nu aveau vreo legătură cu evenimentele din perioda precedentă. Ne disociem fără echivoc de toate acțiunile care au ieșit din cadrul legal. Toate acestea fac obiectul unei anchete amănunțite (inclusiv parlamentare).

Privite din perspectiva celor câteva zile care s-au scurs, evenimentele din 13 iunie apar ca o adevărată rebeliune, ca o acțiune antistatală organizată, care a urmărit discreditarea internă și externă a conducerii politice a țării, aleasă legitim și democratic. A înlocui procesul democratic cu anarhia și dictatul străzii este inadmisibil! Pe baza concluziilor desprinse din analiza evenimentelor respective, statul va trebui să-și întărească, în viitor, atât cadrul legal, cât și forțele de ordine, evitându-se astfel apelul la forme inadecvate de menținere a ordinii publice, conferind cetățenilor liniștea și siguranța de care au atâta nevoie.

Reacția internațională la evenimentele petrecute în România a fost, în cea mai mare parte, negativă, oprindu-se cu precădere asupra acțiunilor din zilele de 14 și 15 iunie a.c. Acuzațiile aduse – conform cărora autoritățile ar fi înăbușit brutal o demonstrație antiguvernamentală pașnică și ar fi urmărit suprimarea opoziției – sunt nu numai neraționale, dar și nefondate și neconforme cu realitatea. Sperăm și contăm pe formarea unei opinii finale cuprinzătoare, pe o apreciere obiectivă a faptelor și pe sprijin din partea comunității internaționale, în efortul nostru de a continua, cu toată hotărârea, procesul de lichidare a urmărilor regimului totalitar, de democratizare politică și modernizare economică a țării. Reînnoirea României nu poate fi gândită în afara unei conexiuni tot mai largi cu democrațiile de veche tradiție.

Fără îndoială, procesul politic nu se va desfășura, nici în continuare, fără elemente de confruntare. Acestea trebuie să se manifeste însă exclusiv

pe terenul dezbaterii politice loiale și civilizate, în contextul competiției și al dialogului constructiv între partide, țelul urmărit fiind acela al modelării structurilor statului de drept, al unei societăți democratice întemeiate pe justiție și echilibru social.

În perspectiva schimbărilor ce se produc în societatea noastră, se detașează cu precădere elaborarea și adoptarea viitoarei Constituții a țării, îndatorire prioritară și de mare răspundere ce revine Parlamentului, dumneavoastră, în calitate de deputați și senatori.

Câteva din principiile acestei legi fundamentale au și fost prefigurate. Este vorba, în primul rând, de separarea și echilibrarea puterilor în stat, de controlul Parlamentului asupra guvernului și, în general, de controlul real asupra instituțiilor politice și a modului lor de funcționare, de pluralismul politic și înlăturarea oricărei posibilități de concentrare a puterii în mâna unei singure persoane sau grupări politice, de asigurarea respectării drepturilor și libertăților cetățenești.

Va fi nevoie, totodată, de o reformă profundă a sistemului juridic românesc, care să realizeze, înainte de toate, o largă autonomie a puterii judecătorești. Aceasta constituie garanția legalității, asigurarea dată fiecărui cetățean că drepturile sale vor fi ocrotite împotriva oricărei încălcări, indiferent din partea cui ar veni ea, inclusiv din partea guvernului.

Este limpede pentru noi toți că întregul exercițiu al puterii va trebui să se desfășoare în contextul unui sistem politic democratic, în măsură să asigure condițiile necesare existenței unei opoziții credibile, responsabile și constructive, care să reprezinte nu numai o alternativă viabilă pentru viitor, dar și un factor important în modelarea prezentului. Pornim de la ideea că democrația nu înseamnă numai puterea majorității, ci și dreptul la existență, la afirmare liberă a opiniilor și protejarea intereselor legitime ale minorității.

Armata este o instituție de bază a statului. În concordanță cu tradițiile sale, misiunea fundamentală a armatei este și va fi aceea de slujire a poporului, de apărare a independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării. Pentru aceasta este, însă, necesar ca cerința democratizării acestei instituții, în concordanță cu schimbările ce au loc în întreaga societate, să fie corelată cu imperativul întăririi disciplinei militare și cu principiul comenzii unice. Sprijinim refacerea statutului firesc și consolidarea prestigiului armatei române, pentru modernizarea dotării și a instruirii sale.

În economie, opțiunea noastră fundamentală vizează remodelarea întregii structuri moștenite, reașezarea ei pe criterii moderne, realiste, în favoarea individului și a nevoilor lui, urmărind edificarea democrației economice întemeiate pe libera inițiativă individuală și de grup a oamenilor, creșterea ponderii economiei private, luarea măsurilor necesare din partea guvernului pentru trecerea neîntârziată la generalizarea mecanismelor de piață, în cadrul strategiei coerente ce presupune, din partea Parlamentului, adoptarea unui cadru legislativ adecvat și stimulativ.

În acest context, va trebui să reconsiderăm regimul proprietății, urmând a se asigura coexistența tuturor formelor de proprietate – privată, cooperatistă, publică, mixtă. Reforma de substanță a economiei românești se poate înfăptui numai prin introducerea imediată a unui pachet de legi care să instituie pârghiile economico-financiare proprii mecanismului de piață, să simplifice cadrul instituțiilor guvernamentale, redefinind funcțiile și structura ministerelor economice, reducând, până la eliminarea totală, ingerințele ministerelor în decizia și autonomia întreprinderilor.

Economia de piață va avea ca unul din principalele componente sectorul privat. Politica de privatizare va trebui să înceapă cu crearea unui puternic segment de industrie mică și mijlocie, modern din punct de vedere tehnologic și eficient din cel al conducerii și organizării.

Se va pune problema reorganizării sectorului public în economie, actualele întreprinderi de stat devenind, într-o primă etapă, societăți comerciale cu capital de stat, urmând a fi în măsură să adopte singure deciziile referitoare la structura lor organizatorică, salarizare, investiții etc.

Acțiunea economică va trebui condusă de principiul producției pentru consumator. La aceasta se va putea ajunge numai prin încurajarea autonomiei întreprinderilor, prin liberalizarea prețurilor, în condiții de convergență, prin eliminarea verigilor intermediare, birocratice. Toate acestea se cer completate printr-un sistem adecvat de impozitare a veniturilor și a cifrei de afaceri, o legislație a protecției sociale care să reglementeze, între altele, statutul și condițiile grevelor, organizarea sindicatelor etc.

Este necesar să ne orientăm către dezvoltarea și diversificarea puternică a sectorului serviciilor. Transporturile, telecomunicațiile, serviciile financiare, bancare, de asigurare, turismul, prestările de servicii către populație, utilitățile publice, toate acestea vor trebui extinse și modernizate atât prin investiții de stat, cât, mai ales, prin inițiativă particulară (inclusiv capital străin), care are în acest sector un mediu deosebit de propice pentru dezvoltare.

Este necesar să transformăm din temelii agricultura românească, țărănimea căpătând dreptul de a-și alege singură formele de organizare și activitate productivă. Locuitorii satelor trebuie să dobândească în deplină proprietate suprafețe determinate de teren, pentru a-l cultiva corespunzător cu nevoile și cerințele pieței. Gospodăriile țărănești vor fi sprijinite să se consolideze, furnizându-li-se ajutorul tehnico-material necesar. Același lucru este valabil și pentru cooperativele existente, care vor decide singure în tot ceea ce le privește, devenind cu adevărat asociații libere ale membrilor lor. În sfârșit, este necesar

ca unitățile agricole de stat să devină promotoare de tehnologie modernă în domeniul agriculturii.

Obiectivul central al politicii noastre economice trebuie să fie crearea unei economii racordate la cerințele actuale și de perspectivă ale dezvoltării tehnologice. Pentru aceasta, trebuie să modernizeze cât mai urgent capacitățile de producție, tehnologiile pe care le avem. Amploarea procesului de modernizare economică reclamă elaborarea unor programe strategice de promovare a progresului tehnic, finanțarea cercetării-dezvoltării proprii, importul de tehnologii, sprijinirea efortului făcut în această direcție de către întreprinderi. Este necesar un efort pe termen lung care să transforme România într-o societate informatizată și, în general, să deschidă drumul tehnologiilor de vârf care modelează astăzi noua bază de civilizație a omenirii, inclusiv biotehnologia și ingineria genetică.

În ansamblu, toate aceste eforturi trebuie coroborate cu adoptarea celor mai noi metode de management, de conducere, care să asigure satisfacerea criteriului rentabilității maxime. În acest context, vor trebui înfrânte multe inerții și greutăți, dar aceasta este singura cale pentru asigurarea prosperității noastre, a tuturor, pentru situarea noastră între națiunile moderne. Putem vorbi, deci, de obiective de mare urgență pe agenda Parlamentului și a guvernului. În acest proces al schimbării, este necesar să folosim toate energiile creatoare, competența intelectualității, deschiderea spre nou a tineretului. Acolo unde se va simți nevoia, va trebui să se apeleze deschis la sprijinul pe care comunitatea internațională ni-l poate acorda.

În același timp, vor trebui luate măsuri pentru ca o astfel de înnoire structurală să fie realizată în modalități compatibile cu resursele și posibilitățile reale ale economiei noastre, pentru a nu afecta stabilitatea politico-socială a țării și a menține sub control unele fenomene perturbatoare, precum inflația și șomajul.

O prioritate a noilor organe de conducere a țării o reprezintă îmbunătățirea calității vieții populației. Am moștenit o situație extrem de gravă, caracterizată printr-un nivel general de trai inacceptabil de scăzut pentru o societate civilizată.

După Revoluție, unele probleme sociale au fost parțial atenuate, iar altele amânate, dar, în niciun caz, nu le putem considera rezolvate. Lipsa de locuințe, aprovizionarea insuficientă a populației cu mărfuri alimentare și industriale, lipsa de locuri de muncă, condițiile de muncă extrem de grele în unele ramuri sau întreprinderi, existența unor categorii de populație cu venituri insuficiente pentru a le permite un trai decent, asistența sanitară încă nesatisfăcătoare, insuficiența asistenței sociale, toate aceste probleme trebuie abordate neîntârziat și cu fermitate. Nu se pune problema ca, într-un timp foarte scurt, să putem înlătura toate tarele moștenite de la vechiul regim. În această privință,

poporul a dat dovadă de capacitate de înțelegere a complexității problemelor economice și sociale. Dar nu trebuie, în niciun caz, să acceptăm o coborâre a standardului de viață al populației; trebuie să începem, cu consecvență și eficiență, să abordăm problemele în ordinea gravității lor.

Este necesară, de exemplu, reorganizarea sistemului de ocrotire socială, prin extinderea obiectivelor acestuia, astfel încât să se asigure condiții de viață normală tuturor grupurilor de persoane handicapate social sau fizic. Va trebui, de asemenea, să luăm măsuri radicale pentru îmbunătățirea statutului social al femeii, pentru îmbunătățirea condițiilor ei de muncă și viață, pentru redarea demnității ei.

Punctul de pornire în acest proces trebuie să-l reprezinte un nou mod de gândire a politicilor sociale. Ele nu mai pot fi considerate drept simple modalități de compensare, prin alocații și subsidii, a situației celor mai defavorizați. Funcția principală a politicii sociale promovate de Parlament și de viitorul guvern trebuie să fie aceea de a facilita actualele schimbări din societatea noastră și de a asigura desfășurarea lor fără conflicte și tensiuni, de a contracara unele fenomene disfuncționale, cum ar fi accentuarea sărăciei sau inadaptării sociale, ca și tendințele de formare a unei noi pături favorizate politic sau administrativ. În acest context, este bine să evidențiem necesitatea asigurării condițiilor pentru pregătirea profesională și intrarea tineretului, cu șanse egale, în viața socială. Avem nevoie de energia și potențialul creator al tinerilor în efortul de așezare pe baze noi a societății românești.

Un proces de o asemenea amploare nu poate fi doar rezultatul unei acțiuni a statului, oricât de bine gândită ar fi ea. Nu putem transforma societatea prin simpla intervenție guvernamentală, ci doar prin efortul conjugat al tuturor. De aceea programele și politica socială a guvernului trebuie să se bazeze și să urmărească activarea în acest sens a întregii societăți civile. În primul rând, a sindicatelor și asociațiilor profesionale, care trebuie să se întărească, iar statul trebuie să le sprijine în această etapă incipientă. Apoi, trebuie stimulate diferitele comunități în rezolvarea unor probleme proprii, trebuie mobilizată inițiativa locală, civică și privată. Descentralizarea și dezetatizarea activității în domeniul social sunt cel puțin la fel de urgente ca și în cazul economiei, căci numai astfel pot fi atrase resurse absolut indispensabile, altfel inutilizabile, și se poate asigura consensul necesar. Tocmai în domeniul problemelor sociale trebuie să favorizăm o diversitate cât mai largă de soluții și abordări, pentru că problemele sunt, ele însele, extrem de diverse.

Consider, de asemenea, că este necesară o regândire a organizării conducerii pe plan local. Într-o viitoare lege a administrației locale va trebui

conturată dezvoltarea autonomiei la nivelul unităților administrativ-teritoriale de bază, valorificându-se inițiativa cetățenească, autoadministrarea și libera dezvoltare a localităților, în interesul colectivităților umane și al creșterii calității vieții, a gradului lor de civilizare și de dezvoltare democratică.

Una din direcțiile prioritare ale dezvoltării noastre se referă la însănătoșirea morală a societății românești. În această privință, vechiul sistem ne-a lăsat una din cele mai grave moșteniri. Puterea absolută a statului, ierarhizarea rigidă a tuturor structurilor sale, în condițiile unei economii a penuriei generalizate, au dus la o pervertire atotcuprinzătoare a raporturilor sociale, la coruperea conștiințelor, la degradare morală. Revoluția, în perioada scursă până acum, nu avea cum să elimine aceste tare. Mai mult, trebuie să fim conștienți de faptul că, într-o societate a cărei fibră morală a fost profund afectată, există un teren propice pentru proliferarea unor noi forme de corupție sau alienare. De aceea, consider că este nevoie de un adevărat program de asanare morală a societății, în primul rând a vieții politice. În acest sens, se impune reașezarea raporturilor dintre aparatul de stat și cetățean, primul fiind în slujba celui de-al doilea, și nu invers. Bineînțeles, aceasta va trebui să dobândească o bază reală, prin restrângerea controlului statului asupra societății, în mod deosebit prin diminuarea drastică a dependenței politice și economice a individului de autoritatea publică. Descentralizarea administrativă și privatizarea în economie constituie condiții importante în această direcție. În același timp, exercitarea funcției publice nu trebuie să mai depindă de relații interpersonale, iar valoarea – ca unic criteriu – trebuie să fie respectată și stimulată. Desigur, aceasta impune asanarea și înnoirea aparatului de stat, prin eliminarea persoanelor compromise, corupte și incompetente. Să deschidem larg porțile valorilor legitime, competenței în general; să încurajăm accesul tineretului spre poziții de responsabilitate, de unde pot avea un cuvânt hotărâtor în renașterea țării.

Avem nevoie de o critică socială eficientă și constructivă, capabilă, pe de o parte, să scoată la lumină maladiile de care continuă să sufere societatea noastră, iar, pe de altă parte, să contureze căile și mijloacele de care avem nevoie pentru însănătoșirea raporturilor sociale. Trebuie să fim convinși că aceasta nu este misiunea unui grup restrâns de oameni, a unui singur partid sau a unei singure forțe politice, ci o sarcină socială generală, care reclamă contribuția tuturor forțelor sociale și politice interesate în progresul țării.

Acum, când suntem încă la început de drum, există o problemă pe care nu putem să o trecem cu vederea. Prin întreaga sa funcționare, vechiul regim a reușit să distrugă etica muncii, subminând astfel însuși motorul progresului social. Nu avem nicio șansă să reușim în efortul nostru constructiv, dacă nu vom fi în stare să reflectăm această etică a muncii. Numai așa vom putea valorifica,

practic, cea mai importantă resursă de care dispunem în vederea alinierii la dezvoltarea contemporană: inteligența creatoare, capacitatea intelectuală, spiritul întreprinzător, hărnicia și simțul măsurii, caracteristice poporului nostru. Or, pentru aceasta, va trebui să facem în așa fel încât omul să fie sigur că rezultatul muncii sale îi aparține, că valoarea este recunoscută și promovată, că munca de calitate este recompensată pe măsură. În acest context, punerea în valoare a disponibilităților creatoare ale intelectualității devine o cerință esențială pentru progresul societății românești în pas cu cerințele civilizației moderne.

Procesul de democratizare a societății noastre implică realizarea drepturilor și libertăților fundamentale pentru toți cetățenii țării, inclusiv pentru membrii minorităților etnice, naționale, religioase și altele.

Pornim de la principiile susținute în procesul Revoluției noastre, de la realitatea de fapt că România este un stat național unitar și, concomitent, de la recunoașterea existenței unor minorități naționale pe teritoriul țării noastre. Această recunoaștere implică atât definirea, prin acte legislative, a drepturilor persoanelor ce aparțin minorităților naționale, în concordanță cu reglementările internaționale și cu practica statelor democratice, cât și înfăptuirea acestor drepturi pe măsura democratizării generale a societății românești. Intenționăm să mergem în mod hotărât pe acest drum, iar faptele de după Revoluție, inclusiv asigurarea participării cu drepturi depline la viața politică și reprezentarea în Parlament pentru toate minoritățile naționale, demonstrează dorința de dialog, respectul și înțelegerea noastră pentru aceste probleme. În același sens pledează și drepturile de care se bucură deja membrii minorităților în ce privește învățământul în limba maternă, presa, cultura – chiar și în comparație cu reglementările în materie din alte țări.

În perioada următoare va trebui să promovăm o largă deschidere spre emigrația română, îmbunătățind radical legăturile cu românii care trăiesc în afara granițelor țării, răspunzând interesului acestora pentru patria de origine, pentru limba și cultura române.

Prin izbânda Revoluției din decembrie, precum și prin desfășurarea primelor alegeri libere din perioada postbelică, România și-a asigurat demnitatea, dreptul de a participa – ca partener egal – la efortul de construcție europeană. Indiferent de vicisitudinile istoriei, mai vechi sau mai recente, România a fost și va fi o țară europeană de expresie latină. Rupând definitiv cu trecutul, România își reafirmă azi adeziunea deplină la valorile civilizației europene. Dorim ca țara noastră să se integreze, fără niciun fel de rezerve, efortului general de edificare a acelei realități pe care mi-ar plăcea să o numesc „Noua Europă".

Se impune o regândire a raporturilor în Europa Răsăriteană, în sensul eliminării caracterului lor artificial și asimetric și al identificării intereselor

cu adevărat comune, în rândul cărora cel mai important rol îl constituie, fără îndoială, necesitatea de a ne alătura proceselor specifice continentului european. În acest sens, vom acorda maximum de atenție așezării pe baze noi a relațiilor cu toate țările vecine.

Valorile comune ale democrației, dar, mai ales, interesul reciproc de amplificare și aprofundare a relației României cu toate țările europene deschid, credem, perspective deosebit de promițătoare instaurării unui nou climat de colaborare pe continent.

Într-o perioadă în care se reașază întreaga structură politică, economică și militară a continentului, nu va fi deloc indiferent în ce fel și de pe ce poziție ne vom integra acesteia și cu ce costuri vom avea de apărat interesele naționale. Tocmai de aceea, considerăm că o structură realistă și viabilă a viitorului sistem de securitate și cooperare în Europa trebuie să implice în mod necesar participarea activă a tuturor statelor semnatare ale Actului Final de la Helsinki.

Schimbările dinamice ce s-au petrecut și se petrec în continuare în zona centrală și de est a continentului, perspectiva iminentă a unității germane, schimbările dramatice în situația raportului de forțe ne îndeamnă să gândim cu realism și răspundere căile cele mai eficiente de protejare și promovare a interesului nostru național, într-un context caracterizat prin fluiditate și incertitudine.

România consideră procesul CSCE și instituționalizarea treptată a acestuia drept singura modalitate realistă de concertare a eforturilor comune, de modelare a viitorului pașnic și prosper al Europei.

Întâlnirea la nivel înalt preconizată pentru sfârșitul acestui an – a cărei desfășurare nu ar trebui, poate, condiționată de încheierea acordurilor pentru reducerea armamentelor convenționale, al căror conținut a și fost depășit de ritmul trepidant al transformărilor de pe continent – constituie, în opinia noastră, un bun și necesar prilej de examinare lucidă a evoluțiilor în curs, de impulsionare a unui autentic proces de renaștere europeană.

Punând capăt voluntarismului și considerentelor sterile de prestigiu care au caracterizat politica vechiului regim, ne propunem o largă deschidere spre întreaga lume, care să ne conecteze la marile procese și tendințe ce se manifestă pe plan mondial. Vom acorda o atenție deosebită promovării unor forme moderne de colaborare internațională cu statele care cunosc o susținută dinamică a dezvoltării economice și tehnologice. La baza raporturilor noastre viitoare cu toate țările, vom pune cu fermitate principiul interesului real și avantajului reciproc, schimbul de valori culturale și spirituale autentice. Vom acorda un loc deosebit participării noastre la activitatea Organizației Națiunilor Unite și a altor organizații și organisme internaționale.

Îmi exprim speranța că majoritatea parlamentară ce a rezultat din alegeri își va realiza obiectivele ce-i sunt proprii în conlucrare cu celelalte forțe politice, subordonându-și întreaga acțiune unei voințe comune, aceea de a pune mai presus de orice interesul național. În acest context, potrivit prevederilor Legii electorale, desemnez pe domnul Petre Roman în calitate de prim-ministru.

Până la aprobarea noului guvern de către Adunarea Deputaților și Senat, guvernul va asigura rezolvarea problemelor curente.

În realizarea mandatului cu care am fost învestit, voi milita ferm pentru apărarea libertăților cetățenești, unității și independenței noastre, împotriva oricărui pericol care le-ar amenința, pentru promovarea intereselor noastre naționale, pentru un loc demn al țării în Europa și pe plan mondial.

Sunt conștient de misiunea grea care îmi revine. Sunt conștient de multele dificultăți pe care le vom avea de întâmpinat în drumul spre o societate cu adevărat liberă și democratică, o societate modernă, de prosperitate și bunăstare, o societate de drept care să recunoască, să susțină și să promoveze valorile umane și drepturile intangibile ale omului. Să avem încredere în viitor. Divergențele ce s-au manifestat în campania electorală și care se vor manifesta și în viitor nu pot să prevaleze față de ceea ce ne unește: dorința comună de a edifica o Românie nouă, democratică, și dragostea față de țară. Fie ca acestea să ne unească în lupta comună pentru propășirea patriei și sporirea prestigiului său în lume.

Controverse cu privire la 13–15 iunie 1990

Evenimentele din perioada care a precedat alegerile din 20 mai 1990, precum și din zilele care au urmat lor, până la deschiderea lucrărilor primului Parlament ales democratic și pluralist după mai bine de o jumătate de secol de totalitarism, au stârnit numeroase controverse. Deși s-au desfășurat la vedere, iar actorii lor s-au putut exprima permanent liber și fără constrângeri, pe marginea acelor evenimente s-a fabulat mereu. Ignorarea sau falsificarea adevărului a servit unor persoane interesate, fie pentru a-și justifica eșecul în alegeri, fie pentru a-și crea un anumit tip de legitimitate.

Un eveniment precum mitingul fără sfârșit din Piața Universității nu avea cum să nu nască legende și controverse. Până la un punct, abstracție făcând de încălcarea legii, Piața Universității este de înțeles. Libertatea, când este absolutizată și nu este însoțită și de responsabilitate, poate genera atât haos, cât și conflicte. Dar nu despre asta a fost vorba acolo, ci de celebrarea, ce-i drept zgomotoasă și ireverențioasă, a libertății regăsite, într-o atmosferă ce amintea de aceea a Cenaclului „Flacăra", condus de regretatul Adrian Păunescu. Și, în spatele ei, de persoane care și-au spălat trecutul și și-au confecționat biografii de disidenți. Dar asta este o altă poveste, care ține de morală.

Chiar și în aceste condiții, cei care au organizat manifestările au înțeles care sunt limitele lor și s-au retras din Piață. Fenomenul Piața Universității a luat sfârșit în 21 mai. Ceea ce a urmat nu are legătură cu libertatea de exprimare, cu democrația, cu nimic. Pur și simplu, a fost un abuz. Pe care autoritățile nu l-au curmat mai devreme dintr-o mulțime de motive.

De aceea, afirmațiile că manifestarea din Piața Universității ar fi fost **reprimată** de forțele de ordine constituie un **cras neadevăr!** Cu excepția conflictului din prima zi, de după ocuparea abuzivă a pieței, când persoane agresive, iresponsabile i-au bruscat pe polițiștii care încercau să protejeze carosabilul, pentru a menține circulația rutieră (și când eu, în cadrul dezbaterii din CPUN, i-am numit pe agresori „golani"), nimeni nu a deranjat manifestarea, care blocase piața mai mult de o lună de zile. Principalii participanți și organizatori, Liga Studenților și PNȚ-CD, au dat publicității declarații oficiale, imediat după alegeri, privind retragerea lor din piață.

Mă văd obligat să reamintesc, o dată în plus, câteva lucruri pe care cei care analizează fenomenul 13–15 iunie le ignoră cu obstinație. Cei ce au continuat să mențină ocupată Piața Universității și după 20 mai constituiau un grup de așa-numiți „greviști ai foamei", cazați în corturi și susținuți de două grupări: Asociația „21 decembrie" și Liga Poporului, care refuzau orice dialog cu autoritățile.

Pe 11 iunie, în urma unei convorbiri cu viceprim-ministrul Anton Vătășescu, o delegație a „greviștilor foamei" s-a angajat să elibereze piața după ce a primit explicații cu privire la unica lor revendicare, de altfel, posibilitatea înființării unui post „liber" de televiziune.

Pe această bază, Ministerul de Interne a propus, iar guvernul a aprobat eliberarea pieței și redarea ei circulației în cursul zilei de 13 iunie, având în vedere și faptul că pe 14 iunie fuseseră convocați la București deputații și senatorii aleși, în vederea constituirii celor două Camere ale Parlamentului.

Stângăciile evidente în operațiunea poliției pentru eliberarea pieței, în cursul dimineții zilei de 13 iunie, nu pot în niciun fel motiva acțiunile violente, agresive ale unor grupuri de rebeli care au atacat formațiunile de polițiști, au incendiat mașini și au devastat clădiri publice: Poliția Capitalei, Ministerul de Interne, clădirea SRI și Televiziunea Română.

Este penibilă încercarea unora de a răstălmăci faptele chiar și acum, după 21 de ani, de a minimaliza actele de vandalism ale grupurilor iresponsabile de agresori și de a plasa responsabilitatea asupra instituțiilor de stat. Din păcate, era evident că forțele de ordine din acea vreme nu aveau forța și autoritatea necesare pentru a apăra ordinea publică și instituțiile statului. Era și complexul celor ce proveneau din vechea miliție. Chiar și armata a avut ezitări să intervină, din cauza aceluiași complex al implicării ei în acțiunile de reprimare a manifestaților anticeaușiste de la Timișoara și București din decembrie 1989. Această ineficiență a forțelor de ordine în fața valului de violențe de natură anarhică a produs o gravă îngrijorare în rândul cetățenilor din Capitală și din țară, care solicitau insistent curmarea acestor acte de sălbăticie la care asistau cu neputință, la numai trei săptămâni după exprimarea limpede a opțiunii cetățenești la alegerile din mai.

„Spontaneitatea" acțiunilor violente din ziua și din seara de 13 iunie a fost, evident, minuțios pregătită și susținută de cercuri interesate, nemulțumite de rezultatele alegerilor și care, prin acțiunile de dezordine și anarhie provocate, voiau să compromită instituțiile statului și pe cei ce câștigaseră în alegeri, în „speranța" de a determina eventuale intervenții „din afară", pentru anularea rezultatelor alegerilor. Acest lucru este escamotat de

către toți cei ce încearcă și astăzi să susțină minciunile lansate cu 21 de ani în urmă.

În schimb, se încearcă deplasarea centrului atenției spre așa-zisele „mineriade", puse la cale de putere „pentru a intimida și anihila opoziția"!

Venirea minerilor, ca și a altor categorii de cetățeni din alte județe, în special muncitori, în sprijinul factorilor de ordine a fost **efectul** actelor de violență din ziua de 13 iunie, și nu cauza lor!

Este una dintre manipulările grosolane întreținute cu sistem de anumite cercuri interesate, ca și cum minerii ar fi introdus violența în viața noastră politică, ceea ce este nu numai neadevărat, ci și nedrept la adresa acestei categorii de muncitori.

Că și ei au comis acte reprobabile de violență, în zilele de 14 și 15 iunie, este adevărat. Că acestea ne-au adus, la rândul lor, prejudicii, afectând imaginea țării în lume, este, de asemenea, adevărat!

Dar violența în viața noastră politică, în condițiile precare, de instabilitate politică din lunile ce au urmat răsturnării lui Ceaușescu în decembrie 1989 nu a fost provocată de mineri, ci de alții! Minerii nu au fost prezenți nici cu prilejul unor acte violente din cursul lunii ianuarie, nici la devastarea clădirii guvernului, din 18 februarie, nici la evenimentele sângeroase din Târgu Mureș, nici la ocuparea samavolnică a Pieței Universității, nici la actele de vandalism din 13 iunie!

Iar cei ce i-au acuzat pe mineri pentru violențele din iunie 1990 îi aplaudau și îi încurajau când au revenit în septembrie 1991, iar Congresul PNȚ-CD, care-și desfășura lucrările în sala Teatrului Național, a făcut o primire triumfală delegației de mineri conduse de Miron Cozma.

Despre toate acestea am dialogat cu Nicolae Manolescu, în interviul publicat în *România literară*, la 5 iulie 1990.

Interviu publicat în *România literară*

Așadar, la 30 iunie 1990 i-am acordat criticului și istoricului literar Nicolae Manolescu un interviu publicat în *România literară* din 5 iulie:

– Domnule președinte, dați-mi voie să încep cu o întâmplare. Ea este semnificativă în privința speranțelor pe care mulți intelectuali le-au nutrit, încă din epoca Ceaușescu, în legătură cu eventuala dumneavoastră carieră politică. Un prieten scriitor, care nu vă cunoștea personal, s-a prezentat, când v-a văzut acum un an și ceva pe coridoarele Editurii Tehnice, v-a strâns mâna (n-ați discutat nimic) și, apoi, mi-a spus mie, după o zi sau două, când ne-am întâlnit întâmplător: „Acesta va fi Omul." Istoria l-a confirmat. Credeți – și vă rog să mă iertați că vă pun atât de direct întrebarea, dar eu reprezint aici o revistă literară, principala revistă literară din țară, și sunt obligat să o fac –, credeți că ați păstrat simpatia scriitorilor și a intelectualilor, care a fost, într-un fel, cel dintâi și, îndrăznesc să spun, cel mai prețios capital politic al dumneavoastră?

– Întrebarea dumneavoastră se referă, într-adevăr, la o problemă reală. Mă întreb, însă, dacă am putea afirma că acesta a fost sau este cel mai prețios capital politic, cu toate că simpatia scriitorilor și intelectualilor constituie un element important prin el însuși. Și nu mă lasă indiferent. Alegerile au arătat, însă, o structură foarte diversificată a sprijinului politic. Ceea ce nu mă împiedică să constat, cu părere de rău, că sunt oameni care m-au cunoscut, de a căror stimă și simpatie mă bucuram (sentimentul era reciproc) și care, acum, nu numai că s-au îndepărtat de mine, dar se și pronunță de o manieră care nu este doar neelegantă. Asta mă amărăște, este o amărăciune personală. Nu vreau să caut explicații. Viața noastră, atât de complexă și complicată, face să se reașeze multe lucruri, inclusiv atitudinile și relațiile dintre indivizi. De altfel, nu este vorba de toată intelectualitatea și nici de toți scriitorii. Continui să am relații foarte bune cu mulți intelectuali, inclusiv scriitori de valoare, care au constituit și constituie un important sprijin moral. Este vorba, însă, de unii oameni. Dar, pentru că este vorba de oameni pe care i-am cunoscut și pe care îi și prețuiam, nu este mai mică amărăciunea personală. Eu sper că este vorba de accidente specifice acestei perioade, care, în timp, vor fi depășite. Sigur, în cazul unora, sunt și diferențe fundamentale care ne deosebesc. Dar mie mi se pare

că perioada pe care o trăim pune în prim-plan interesele naționale supreme, interesele noastre, ale tuturor, care, independent de diferențele de opinii și de opțiuni, trebuie să devină interese comune, care să unească oamenii, nu să-i despartă.

În ceea ce mă privește, eu cred că am rămas același care am fost dintotdeauna. Și continui să cred că oamenii care cândva s-au simțit apropiați și au nutrit sentimente de simpatie față de mine nu au și nu vor avea motive să și le schimbe.

– În discursul de învestitură, ați spus că vă revine misiunea de a fi un factor de echilibru și de mediere între forțele politice și sociale implicate în renașterea țării. Aș dori să vă întreb dacă socotiți că, la capătul a șase luni, câte s-au scurs de la Revoluție, această societate românescă are acum, cunoaște acum un anumit consens în privința strategiilor de dezvoltare sau, din contră, ea este sfâșiată de tendințe contradictorii?

– Sunt două laturi ale acestei întrebări. În ceea ce privește rolul președintelui, care este conceput, prin prevederile Legii electorale, să fie un factor de consens național, el se desprinde de formațiunea care a aparținut, fiind chemat să îndeplinească un rol coagulant, să favorizeze conlucrarea tuturor forțelor politice, pentru rezolvarea problemelor grave cu care se confruntă țara. Din acest punct de vedere, cred că există o serie de idei-forță, ce țin de transformările radicale pe care trebuie să le parcurgă țara noastră, în domeniul vieții economice și sociale, al vieții politice și spirituale. Aceste probleme le-am enunțat și eu în Cuvântul prilejuit de învestitură, regăsindu-se și în programul guvernamental. Dincolo de orientările politice foarte diverse, care sunt firești și necesare, există cerințe și obiective majore, care țin de interesul național și care ar trebui, cred, să constituie platforma de acțiune comună a tuturor celor interesați în progresul societății românești.

Aceasta nu înseamnă, în niciun fel, înlăturarea diferențelor de opinii sau a confruntării de idei. Dimpotrivă, ele sunt necesare, pentru că ajută, fiecăruia în parte, să-și clarifice punctele de vedere și să-și fundamenteze și mai bine opțiunile sau platformele de acțiune. În aceasta constă rolul pozitiv al opoziției politice, la care m-am referit în Cuvântul meu, rol care trebuie să se afirme, în primul rând, în cadrul parlamentar nou creat. Din acest punct de vedere, începutul este promițător. Cred, deci, că este fundamental ca opoziția politică, intra- sau extraparlamentară, să îndeplinească un asemenea rol, de corector permanent al factorului de putere, pentru a contribui la ajustarea și adaptarea platformelor politice și a programelor de acțiune la cerințele reale ale societății românești. Eu sper să ajungem la asimilarea acestor reguli ale jocului, specifice unei veritabile vieți democratice, și să depășim actualele tensiuni din societatea noastră.

– O parte din aceste tendințe contradictorii sau clivaje sunt, desigur, moșteniri de la dictatură, care a avut grijă să creeze nenumărate bariere artificiale. Credeți că noul regim a putut, în interval de șase luni, să adauge acestor vechi clivaje altele, specifice?

– În primul rând, trebuie să constatăm că au apărut la suprafață lucruri care înainte nu se spuneau, neputând fi exprimate. Adică regimul vechi, regimul totalitar, nu a făcut posibilă exprimarea deschisă a opțiunilor oamenilor și a pozițiilor proprii, lucru care acum a devenit, în sfârșit, posibil. Și cât de mult am așteptat, cu toții, acest moment al libertății de expresie e inutil să insist.

Pe de altă parte, este constatat un anumit complex al unora dintre cei care odinioară nu au avut curajul exprimării opiniei proprii, al unor atitudini independente sau al unor disocieri de vechea putere. Și, acum, deodată, acest complex de inferioritate vor să-l acopere brusc, violent, printr-o exacerbare a exprimării „curajoase". Mai ales că, acum, de ce să nu o spunem, aceasta nu mai presupune niciun risc. Asta conferă și o notă artificială, într-un fel, căutat exagerată, unor manifestări care, iată, nu mai au deloc un caracter constructiv. Ba chiar se vor deliberat distructive. Ele se dezvăluie a reprezenta o opoziție de dragul opoziției, indiferent de cine se află la putere, indiferent de programul pe care îl exprimă puterea.

Desigur, intelectualul, în general, scriitorul, în particular, se disociază, de regulă, prin natura condiției sale, de putere. Dar aceasta nu este o axiomă valabilă în orice condiții. În cazul nostru, când factorul de putere se află în plin proces de structurare, ca urmare a Revoluției, mi s-ar fi părut normal ca scriitorii – și revin la prima dumneavoastră întrebare – să colaboreze activ cu puterea născută din Revoluție, să contribuie la consolidarea ei. Abia într-o fază ulterioară, când puterea manifestă, de regulă, tendințe conservatoare, disocierea devine firească și necesară. Noi suntem, însă, încă departe de o asemenea fază și, de aceea, opoziția oarbă față de putere, acum, riscă să joace un rol conservator, antirevoluționar.

Dar fără îndoială că procesul dărâmării unui regim totalitar și de începere a construcției unui regim democratic este un proces foarte complex, în cazul nostru chiar exploziv, care generează și dă naștere unor noi forme de confruntări, de contradicții sociale, într-o manieră mai activă decât în alte condiții, când această trecere a durat o perioadă mai îndelungată, așa cum s-a întâmplat în cazul altor țări. Aș spune că, dintr-un anumit punct de vedere, poate nici nu trebuie să ne surprindă această exprimare a unora – dură și violentă.

– Pe dumneavoastră nu vă surprinde, dar probabil că pe unii i-a surprins foarte tare. Unii dintre gazetarii care în ultimele săptămâni au exprimat puncte

de vedere mai mult sau mai puțin neconvenabile au trăit pe pielea lor riscurile cu pricina. Mă refer la zilele de 14 și 15, când erau căutați de echipe mixte – de mineri și de polițiști – pentru a fi pedepsiți.

– Probabil că vom avea încă mult de discutat despre ceea ce s-a întâmplat în acele zile. Din păcate, există încă destule necunoscute în această privință. Desigur, violența este regretabilă, iar eu îmi exprim părerea de rău pentru escaladarea ei, pentru excesele petrecute.

Trebuie să remarc, însă, că evenimentele din 14 și 15 nu pot fi disociate de cele din ziua de 13. Adică efectul nu poate fi disociat de cauză. Pentru că, în acest episod dramatic, este vorba de o relație cauzală. Evenimentele din 14 și 15 au reprezentat efectul, cauzele trebuie căutate în cele petrecute în ziua de 13 iunie. Aceasta le spuneam și unor ziariști americani, într-o discuție, pornind de la unele similitudini cu subiecte din filmele western, cu care am fost cu toții suprasaturați. Când o localitate americană era obiectul unui atac al unor bandiți – șeriful bătut, legat fedeleș, case incendiate, inclusiv localul poliției, victime, crime –, se organizează, după aceea, potera bărbaților din localitate, care îi descoperă pe bandiți într-o fermă ocupată samavolnic. Potera îi arestează, până la urmă, pe bandiți, dar, inevitabil, provocă pagube și victime nevinovate. Își punea, oare, cineva, după aceea, problema să-i tragă la răspundere pe cei care îi pedepsiseră pe bandiți, inclusiv pentru faptul că produseseră pagube fermierului?

– Și credeți că intervenția minerilor și aceea a fermierilor din film au avut același grad de spontaneitate?

– Sigur că nu e identic. Dar, păstrându-ne în limitele simplificate ale unui scenariu de gen, unele similitudini nu pot fi negate.

– Am observat că în discursul de investitură, referitor la ce s-a întâmplat în ziua de 13, aprecierea diferea întrucâtva de aceea anterioară pe care ați formulat-o. N-ați mai vorbit de o acțiune legionară, de o acțiune legionară de dreapta, cum ați spus înainte. Aș vrea să vă întreb dacă v-ați convins între timp de faptul că această rebeliune n-a avut caracter legionar sau dacă este vorba de contextul discursului de învestitură, care a presupus o schimbare a tonului.

– Nu e nicio deosebire de apreciere, pentru că am spus de la început că avem de-a face cu o acțiune de tip legionar. Adică, prin forma sa, prin violența și fanatismul cu care se manifestau cei care acționau, ea amintea generației mele și celor mai vârstnici de rebeliunea din '41. De altfel, nu a lipsit nici prezența materială a unor elemente specifice: îmbrăcăminte, însemne și insigne de inspirație fascistă.

Și în ceea ce-i privește pe cei care au inspirat și dirijat asemenea acțiuni, nu am motive să-mi schimb aprecierile. Nu putem fi atât de naivi încât să credem că

a fost – cum acreditează unii – o acțiune spontană a unor oameni nemulțumiți. Este evident că ea face parte dintr-un lanț de asemenea acțiuni, cu intenția clară de a destabiliza situația politică din țară, cum s-au petrecut lucrurile pe 12 și 28 ianuarie – și pe 18 februarie, și în perioada campaniei electorale și inclusiv după actul alegerilor, adică după opțiunea clar exprimată a populației și începutul activității parlamentare. Abia fuseseră aleși senatorii și deputații și, în loc să putem trece la constituirea organelor nou alese – Parlamentul, cu cele două Camere, instituția prezidențială, să alegem un nou guvern –, am fost confruntați cu un nou act de violență al unor forțe interesate să împiedice normalizarea vieții noastre. Este absurd ceea ce încearcă unii să afirme – că guvernul singur ar fi pus la cale totul! De ce? Ca să-și creeze singur greutăți? Unde este logica unui asemenea raționament?

Până la urmă se vor clarifica toate, pentru că este vorba de un joc mult mai mare, în care sunt implicate atât forțe interne, cât și externe. E un scenariu profesionist bine gândit, cu bătaie lungă și implicații profunde.

– Prim-ministrul a declarat, într-un interviu acordat radioului spaniol și agenției de presă spaniole, că, după părerea sa, au existat elemente din fosta Securitate dezafectată care au instigat, au provocat, și pe 13, și în zilele următoare. Împărtășiți această părere? Există indicii precise în privința aceasta?

– Sunt câteva semnalări. S-ar putea să fi fost folosite și unele elemente dintre vechii securiști. Este clar că au fost și provocări – posibil, din aceeași zonă – în anumite acțiuni ale minerilor din zilele de 14 și 15 iunie. Dar eu nu cunosc asemenea date care să justifice o concluzie definitivă asupra acestei participări.

– În discursul de investitură dumneavoastră ați vorbit, domnule președinte, de „ruptura de sistemul totalitar și ideologia acestuia". Ar trebui să înțelegem că este vorba și de o ruptură de sistemul comunist și de ideologia comunistă? Permiteți-mi să vă întreb care este de fapt atitudinea dumneavoastră, președinte ales al României, față de comunism. Credeți că el este condamnat de istorie, sperați într-o reformare a lui într-un comunism à visage humain, *cum se spune? Care este exact ideologia dumneavoastră politică în momentul de față?*

– Noi, nu numai declarativ, ci efectiv în fapte, am realizat o ruptură radicală cu practica totalitară și cu ideologia comunistă. Deci n-a fost vorba numai de frazeologie, de conjunctură, ci de o ruptură de fond în practica noastră politică. Această disociere eu am trăit-o demult, procesul începând, clar, încă din anul 1971, când mi s-a relevat eșecul comunismului ca ideologie. Nu cred că e posibilă nici reformarea comunismului și, deci, nici varianta „comunismului cu față umană". Pentru mine, această chestiune este de mult un fapt ideologic

definitiv clasat. Şi, de aceea, e aproape ridicolă acuzaţia cu care mă „gratulează" unii „binevoitori" – că aş urmări crearea unui neocomunism.

Eu cred că ceea ce este necesar acum este ruptura totală cu orice fel de ideologie care exprimă idei preconcepute şi modele prestabilite ale dezvoltării sociale. Toată practica istorică, atât a noastră, cât şi a altor ţări, demonstrează că modelele mentale care încearcă să prestabilească anumite căi ideale de evoluţie socială se dovedesc, în mod fatal, ineficace şi falimentare.

De aceea, mie mi se pare important să ne putem debarasa de orice fel de ideologii reprezentând dogme sau modele mentale prestabilite. Este necesară o abordare pragmatică, orientată spre realitate. Trebuie să ne dezvoltăm capacitatea de analiză obiectivă a realităţilor, în toată complexitatea lor, fără niciun fel de prejudecăţi, tabuuri sau fetişuri, să elaborăm căi realiste de promovare a progresului social, impuse de dezvoltarea modernă a societăţii, adaptate, desigur, realităţii ţării noastre. Numai astfel vom putea asigura o dezvoltare normală, progresul economic real, bazat pe progresul tehnologic contemporan, care conferă, peste tot, nota caracteristică întregului progres social din zilele noastre. În acest context, merită să amintim că orientarea de bază a programului Frontului Salvării Naţionale, care se află şi la temelia programului guvernamental, constă în îmbinarea progresului economic cu un amplu program social, de apărare a intereselor păturilor celor mai largi ale populaţiei. Adică, pe de o parte, năzuim să asigurăm acele pârghii ale dezvoltării economice specifice economiei de piaţă, care să asigure dinamism şi o bază sănătoasă economiei naţionale în perspectivă, iar, pe de altă parte, să asigurăm protecţia socială necesară tuturor cetăţenilor. Este un element fundamental de concepţie şi de ideologie a dezvoltării contemporane.

Însă aceasta nu se poate fără a pune în mişcare principalele valori ale societăţii noastre. În primul rând, aceasta înseamnă a valorifica resursa fundamentală a societăţii moderne, fondul creator al poporului şi, înainte de toate, capacitatea de creaţie intelectuală, care constituie factorul cel mai dinamic al progresului contemporan. De aici, rolul deosebit al intelectualităţii de toate categoriile, al intelectualităţii tehnice, în primul rând, pentru că progresul tehnic este sursa principală a dinamismului dezvoltării contemporane. Dar, pe un plan mai larg, este vorba de întreaga intelectualitate, legată de toate procesele de dezvoltare economico-socială, de promovare a managementului modern în industrie, în agricultură, în viaţa socială, la micro- şi la macroscară, de procesele de dezvoltare a democraţiei, a societăţii civile, de îmbogăţire a vieţii spirituale şi de promovare a valorilor umaniste ca valori perene, fundamentale. Pentru că acestea, împreună, dau echilibrul necesar întregii vieţi sociale. Deci, rolul intelectualităţii este deosebit de amplu în acest proces al devenirii noastre.

Un rol deosebit – cum să nu-l evoc? – revine tineretului, care trebuie să se formeze în spiritul acestor noi valori şi să preia din mers ştafeta înnoirii societăţii româneşti. Sunt convins că gestiunea economico-administrativă a ţării noastre va fi – a şi început, de altfel, să fie – preluată de generaţia tinerilor de 30-40 de ani. Îi preţuim şi îi stimăm pe aceşti tineri, novatori în toate, dornici să se afirme şi să-şi asume, cu curaj şi competenţă, responsabilitatea treburilor publice. Viitorul este al lor, al tineretului în general!

– Îmi permit să vă întreb, deşi dumneavoastră, ca preşedinte, nu mai sunteţi acum şi în Frontul Salvării Naţionale, cum vedeţi organizarea sau reorganizarea acestui Front în perspectivă? Ştiţi că au existat mai multe idei, avansate de unii dintre politologii din ţară, în legătură cu faptul că Frontul ar trebui să devină un partid politic cu o structură şi o ideologie foarte ferme. Presupun, în urma celor ce aţi spus, că dumneavoastră chestiunea ideologiei Frontului nu vă apare în aceeaşi lumină ca acelora care văd în ea o condiţie sine qua non *a existenţei lui ca partid politic.*

– Încă de la Conferinţa de constituire a Frontului ca formaţiune politică, în aprilie, au fost creionate câteva opţiuni ale acestei formaţiuni. Eu cred că aceste opţiuni vor trebui să fie cristalizate mai bine, precizate mai clar, inclusiv platforma sa ideologică şi structurile organizatorice, ca şi modalităţile de activitate practică, sub suport politic, ale acestei formaţiuni. Cred că această formaţiune politică nu trebuie să capete o organizare de partid foarte riguroasă, rigidă. Pentru a-şi păstra ceea ce a fost efectiv elementul de atracţie al acestei formaţiuni în masa populaţiei, cred că ea ar trebui să rămână o formaţiune larg deschisă unor pături diverse ale societăţii. Deci consider că, atât din punctul de vedere al platformei ideologice, cât şi al formelor de activitate, ea trebuie să se păstreze deschisă, ferită de rigiditate şi rigori organizatorice. Aş dori ca această formaţiune să fie vie, prin comunicarea cu oamenii şi prin modul în care va milita pentru apărarea şi promovarea intereselor fundamentale ale societăţii româneşti, ale principalelor pături şi categorii de cetăţeni. Şi, pentru a avea forţa necesară – aceasta am spus-o şi la o întâlnire mai recentă cu nucleul organizatoric al Frontului Salvării Naţionale –, este important ca această mişcare să devină formaţiunea care să militeze cel mai activ pentru asanarea morală a societăţii româneşti. Poate că fenomenul cel mai grav cu care ne confruntăm astăzi priveşte nu atât problemele de ordin material, din economie – probleme oricum foarte grele, care vor contura pentru viitorul guvern sarcini extrem de dificile. Fenomenul cel mai grav este, înainte de toate, dezechilibrul moral al societăţii noastre, pe planul psihologiei sociale, al relaţiilor umane, al gândirii, al mentalităţilor, al comportamentului. Iar el se manifestă în diverse forme prin amplificarea corupţiei. Până acum se

cunoșteau mai ales anumite genuri de corupție, legate de putere și de arbitrarul puterii, care au cultivat forme malefice de materialism, de oportunism, de încălcare a demnității umane. Acum apar forme noi de corupție, generate de forța banului, de atracția averii, de dorința de îmbogățire, care, în noile condiții ale economiei de piață, ale liberei inițiative, capătă o tot mai mare extindere. Deci lupta împotriva tuturor fenomenelor de corupție, de alienare, de înveninare a relațiilor dintre oameni va deveni foarte dură.

Cred, de aceea, că Frontul Salvării Naționale – sau cum se va denumi el în viitor, ca formațiune politică – ar trebui să devină un grup de oameni preocupat de protejarea fibrei morale a societății românești, de asemenea, de asanarea ei. Am și spus, de altfel, că, dacă Frontul vrea să devină o formațiune puternică, cu rădăcini profunde în mase, trebuie să devină partidul incoruptibililor.

–Formula este foarte frumoasă. Poate că, în aceste condiții, însăși denumirea de Front nu este potrivită. Tot acest limbaj războinic, moștenit din epoca trecută – front, campanie, luptă –, poate că ar trebui, într-un fel, reconsiderat, dat fiind că Frontul va deveni o formațiune politică într-o societate civilă prin excelență. Însă ceea ce mi se pare mie foarte semnificativ deocamdată este că ideologia Frontului, ca și ideologia altor partide și formațiuni, este mai degrabă una emoțională. Am pornit de la clivajele, de la tensiunile existente. Ele sunt, majoritatea, emoționale. Probabil v-ați dat seama că programele politice n-au jucat un rol foarte important în alegerile de la 20 mai. De altfel, erau și foarte asemănătoare aceste programe, multe puncte erau comune, minus metodele tactice. Ceea ce a jucat un rol extraordinar a fost exact această emoționalitate. Sunt oameni care s-au identificat cu Frontul, în care au văzut principala formațiune care l-a dat jos pe Ceaușescu și a scăpat țara de dictatură. Dincolo de asta, programele deveneau aproape irelevante. Credeți că există, în momentul de față, pericolul unor extremisme, al unui fundamentalism de tip religios sui-generis, atât în Front, cât și în alte formațiuni politice?

–Aprecierea dumneavoastră este corectă. Ea reflectă o realitate. Și nu întâmplător. Perioada aceasta a fost destul de condensată, și ea nu a permis să se realizeze foarte bine nicio structurare riguroasă organizatorică, nicio elaborare suficientă a programelor. Iar elementele comune care se găsesc în platformele multor partide, de asemenea, nu sunt întâmplătoare. Ele reflectă o anumită opțiune comună – de detașare de ceea ce a existat. În primul rând, toate platformele prevăd trecerea de la o economie supercentralizată spre o economie de piață. Legile economiei de piață, de altfel, au acționat și până acum. Nici nu se putea altfel. Este o realitate obiectivă faptul că trăim într-o epocă istorică în care producția de mărfuri este dominantă; relațiile marfă–bani

sunt obligatorii și, deci, toate regulile economiei de piață acționează în mod obiectiv, indiferent de faptul că ele sunt sau nu recunoscute ca atare. Numai că, atunci când nu sunt luate în considerare, când sunt ignorate, aceste legi lovesc fără cruțare și se ajunge la ceea ce s-a întâmplat – falimentul „experimentului" economic care le ignora. E falimentul așa-numitului socialism real. Opțiunea spre o așezare a economiei pe baze trainice, cu luarea în considerare a cerințelor economiei de piață, este, de aceea, prezentă în toate programele. Desigur, diferă modul în care sunt abordate căile de promovare a acestei opțiuni. De asemenea, sunt abordate în mod diferit efectele sociale ale acestei tranziții. În programul Frontului Salvării Naționale, programul social a căpătat un accent deosebit, subliniindu-se necesitatea ca promovarea reformelor care se impun în viața economică să se facă ținând seama de interesele fundamentale ale principalelor categorii de cetățeni.

Sunt, de asemenea, multe opțiuni comune legate de societatea civilă, de promovarea relațiilor democratice în societate, de apărarea intereselor cetățenilor, ale indivizilor în raport cu statul și organele sale, de promovarea drepturilor fundamentale ale omului, inclusiv, desigur, ale minorităților naționale. Aceste elemente comune sunt un factor pozitiv, care vorbește despre posibilitatea unei colaborări constructive a unor forțe politice diverse.

În legătură cu tendințele extremiste, ele apar întotdeauna în momente de acută criză socială. Deocamdată, s-au manifestat mai violent, mai acut tendințele de dreapta. Compromiterea clară a extremismului de stânga a împiedicat, până acum, manifestarea sa explicită. Aș spune că, în acest moment, nu se poate vorbi de tendințe de extremă stângă, nici în cadrul Frontului, nici în afara lui.

În ceea ce privește denumirea de Front al Salvării Naționale, ea nu-mi aparține. În mod fals s-a consemnat în câteva interviuri că Frontul Salvării Naționale, care s-a născut în decembrie, ar fi avut de fapt o existență mai veche. Ulterior, am aflat că cel care a avut ideea acestei denumiri este un profesor de la Filologie, pe care nu l-am cunoscut și care trimisese la Europa Liberă, în vara anului trecut, o scrisoare semnată Frontul Salvării Naționale. Am aflat că în spatele denumirii nu se afla nicio organizație. Mie mi-a plăcut denumirea și, în seara lui 22 decembrie, când am elaborat Comunicatul către țară, mi s-a părut că această denumire este cea mai adecvată pentru momentul în care ne aflam, de gravă criză a societății românești. Aveam nevoie atunci, într-adevăr, de realizarea unei platforme de largă unire a tututor celor interesați în răsturnarea vechiului regim și înnoirea societății pe baze noi, iar denumirea de Front al Salvării Naționale mi se părea că exprimă cel mai bine esența noului organism care se năștea și a obiectivelor pe care și le propunea.

Care va fi noua denumire a Frontului – partid, mișcare sau altcumva –, asta are mai puțină importanță. Mai importantă mi se pare definirea cât mai clară

a orientării de ansamblu, a obiectivelor politice și a structurilor organizatorice pentru noua perioadă.

Ținând seama de caracterul mișcării, așa cum am mai spus, nu se poate întrezări o structurare foarte riguroasă. S-ar putea să existe chiar și o marjă mai largă în definirea programului ideologic. Opțiunea spre o orientare de centru-stânga, de esență social-democrată, permite, totodată, o gamă largă de definiri și concretizări. Aceasta nu trebuie neapărat să ducă la apariția de fracțiuni; definirea caracterului democratic al unei mișcări, al unui partid, nu depinde neapărat de crearea acestor fracțiuni. Aceasta mi se pare o falsă idee, la fel de dogmatică ca și cele care combăteau tendințele fracționiste în anumite partide. Caracterul democratic al mișcării trebuie să se exprime, într-adevăr, prin modelarea cadrului necesar pentru un schimb larg și liber de idei, pentru o continuă confruntare de poziții și o participare largă la elaborarea unor poziții comune. Aceasta este o necesitate obiectivă pentru orice mișcare politică sau socială care trebuie să țină seama de diversitatea opiniilor membrilor săi.

Diversitatea este o trăsătură general umană, și nu numai umană. Este una dintre cele mai fascinante trăsături ale naturii, care a realizat o asemenea diversitate, pe plan general. Dar ea e cu atât mai valabilă în cazul nostru, al oamenilor; nu există doi indivizi care să fie identici ca fizionomie, cu atât mai puțin ca gândire. Așa încât fiecare individ constituie o entitate total deosebită de un altul. Prin aceasta și suntem interesanți, pentru că, dacă am gândi la fel, dacă am ști ce gândește interlocutorul nostru, discuția nu ar mai fi interesantă, iar dialogul nu ar mai avea sens. Și cu cât suntem mai diferiți, cu atât suntem mai interesanți. Această diversitate nu numai că nu trebuie să ne sperie, dar ea trebuie să constituie o premisă de la care să pornim întotdeauna. Deci, din acest punct de vedere, într-o formațiune politică, cu atât mai mult, această premisă trebuie luată în considerare.

Este necesar un cadru instituțional pentru dialog, pentru discuție continuă, pentru confruntare, inclusiv contradictorie, de idei. Acesta va asigura condiții reale pentru elaborarea unei platforme politice care să fie cât mai larg acceptată. Niciodată nu va exista o unanimitate de păreri, în legătură cu un punct de vedere sau cu o platformă. Dar valoarea unei platforme este mai mare în măsura în care ea răspunde unor interese cât mai largi. Pentru că, în ultimă instanță, în viața socială, interesul este categoria fundamentală – socială, economică și politică – care determină gândirea și acțiunile oamenilor. Și, în măsura în care o platformă reușește să reunească o categorie cât mai largă de interese, ea este în măsură să devină și o platformă de acțiune eficientă.

Dar, știm bine, o asemenea elaborare durează în timp. Timpul pe care l-am trăit în ultimele șase luni a fost și foarte scurt, și foarte agitat. Acest lucru este valabil atât pentru Front, cât și pentru alte mișcări și partide politice. De aceea, cred că următorii doi ani vor fi, din acest punct de vedere, pentru viața politică a țării, ani de ample elaborări și restructurări pe planul organizării politice, iar eu sper să fie utili și pe planul echilibrului politic. Pentru că deocamdată suferim de lipsa unui echilibru necesar, chiar și în confruntarea de idei, de păreri între diferite formațiuni. Tocmai această cerință constituie una dintre sursele instabilității, ale dezechilibrelor și actelor de violență.

Este pozitiv faptul că – pe plan parlamentar, de exemplu – se constată un început promițător de dialog, de confruntare, de luptă parlamentară decentă; sper ca acest lucru să fie de bun augur pentru ansamblul climatului politic de la noi.

Sper, de asemenea, ca și tendințele extremiste de care vorbeam, și manifestările violente să fie estompate în timp, pentru că ele sunt străine naturii și trăsăturilor spirituale ale poporului nostru.

–A circulat versiunea că părerea dumneavoastră, în momentul în care a început manifestația din Piața Universității, a fost că aceasta trebuie tratată cu înțelegere, cu toleranță și discutate cauzele care au dus la ea. Dar că anumite elemente – să spunem, extremiste – din Frontul Salvării Naționale sau din guvern, sau aflate în jurul dumneavoastră, v-au determinat să luați o atitudine rigidă, să taxați mișcarea de acolo drept o mișcare de golani, ceea ce lor le-a și oferit, de altfel, cuvântul de ordine. E ceva adevărat în aceasta? Au existat dispute în privința caracterizării manifestației și a atitudinii față de ea?

–Din păcate, o expresie banală a fost exploatată în mod exagerat și cu rea-credință. Ea nu rezulta dintr-o analiză, nu a fost spusă sub presiunea cuiva, ci era o expresie a atmosferei încordate în care se desfășurau discuțiile din cadrul CPUN-ului. Mi-am exprimat regretul că am avut un moment de slăbiciune, deși toată lumea a putut constata, din reuniunile televizate, că, pe parcursul acestor reuniuni prelungite și obositoare, am manifestat suficient calm și spirit de toleranță. Unii apreciază chiar că toleranța excesivă ar fi principala mea slăbiciune.

În ceea ce privește manifestația din Piața Universității, ea a avut de la început un caracter pestriț și, ulterior, a și degenerat, devenind o sursă de tensiune și poluare morală. Din păcate, s-a încercat utilizarea și manipularea ei în scopuri politice, ceea ce a complicat lucrurile.

–M-am întrebat atunci de ce nu s-a accentuat ideea că această manifestație crea, de fapt, o problemă politică. Și trebuia tratată ca atare – ca problemă politică. Mi s-a părut că, în toate tentativele care au fost făcute de către guvern și, mai târziu, de Primăria Capitalei, de restabilire a ordinii în zonă, s-a plecat de la premisa că nu este o problemă politică, că este o problemă, să-i spunem,

de circulație a automobilelor sau de igienizare a zonei. După părerea mea, aici a fost o eroare de apreciere. Rezolvarea problemei cred că era politică, dacă nu revenea primăriei sau ICAB-ului, sau cum se numește această anexă a Primăriei care face ordine în oraș. Credeți că mă înșel?

– Chestiunea este ceva mai complexă. Adică, dacă ar fi fost vorba de o acțiune politică a unor oameni bine intenționați, care aveau ceva de exprimat, ar fi fost ușor de găsit o platformă de dialog sau un canal de comunicare. S-a dovedit, însă, că lucrurile stăteau cu totul altfel, pentru că, atunci când s-au făcut încercări de a stabili contacte, s-a văzut că nu prea existau interlocutori. Deci chestiunea era gândită ca atare, să ne țină în tensiune și să se mențină un centru de dezordine, care să demonstreze incapacitatea organelor de ordine publică de a asigura liniștea și viața normală a orașului.

S-a respins, de fapt, orice cale de dialog. Sau s-a dovedit că cei care pledau pentru dialog nu aveau niciun fel de influență asupra celor care se aflau în Piață. S-a văzut aceasta din încercările succesive de a stabili contacte reale. Până la alegeri, manifestația avea o motivație clară; după alegeri, când au dispărut motivațiile principale, electorale a devenit cu atât mai anacronică și distructivă.

– Și totuși, la un moment dat, spre sfârșit, s-au făcut negocieri cu manifestanții, pe care le-am și văzut la Televiziune, se ajunsese la un fel de acord, chiar dacă mai erau două-trei grupuri participante de altă părere. La 24 de ore distanță a fost, însă, intervenția Poliției din dimineața de 13, care a determinat relansarea, într-un fel, a lucrurilor. Nu era mai bine ca negocierile să fi mers până la capăt, dacă tot începuseră?

– Negocierile s-au dus în cursul zilei de 11 iunie, când greviștii au declarat că singurul obiectiv pe care îl mai susțineau era asigurarea unui post de televiziune independent. Li s-au dat, din partea guvernului, toate explicațiile de principiu, atât cele privind posibilitățile de privatizare în domeniul televiziunii, cât și posibilitățile tehnice de realizare. După care au declarat că vor înceta greva foamei. Dar cele două grupuri reprezentate în Piață, care declaraseră anterior că au rămas în zonă numai din solidaritate cu greviștii, au declarat că nu au ce dialoga cu guvernul, iar pe 12 iunie au dat chiar un ultimatum guvernului, să-și prezinte demisia. În aceste condiții, a apărut posibilă și necesară încetarea acțiunii nelegale din Piață și reluarea circulației normale. De altfel, în dimineața zilei de 13 iunie, toată acțiunea de eliberare a Pieței și de reluare a traficului a avut un caracter relativ pașnic.

– Am văzut niște secvențe la televizor – eu nu eram în Piață atunci – și nu mi s-au părut cu totul pașnice. Am văzut persoane care nu făceau niciun gest să se apere, nici nu ar fi putut, brutalizate de oamenii de ordine, care nu erau toți

nici măcar în uniforme. M-a frapat acest lucru. Un bărbat în cămașă în carouri lovea cu destulă sete într-un grup de manifestanți, împinși într-o dubă, și care nu purta însemnele Poliției. Asta a arătat Televiziunea.

– Nu am văzut ce a arătat Televiziunea. Nu cred, însă, că poliția noastră a manifestat exces de energie. Suntem încă destul de departe de eficiența pe care o manifestă poliția din alte țări în situații similare.

– Aș vrea să spăl onoarea studenților, care, în dimineața aceea, nu mai erau în Piață. Ei, de fapt, s-au retras după alegeri, așa cum au promis.

– Este adevărat. Nu au fost studenți.

– Nu au fost, cu adevărat n-au fost. Dar Marian Munteanu este inculpat pentru instigare la violență. Multă lume a auzit, inclusiv la televizor, cum el pleda pentru nonviolență. Ultima acuzație care i se poate aduce lui și studenților e, deci, tocmai aceea de violență. Exact asta ei nu au susținut niciodată.

– Ceea ce spuneți nu prea concordă cu faptele pe care le deține Procuratura. Adică, după ce a făcut declarația aceea, de nonviolență, pe la ora 14, care era, oricum, destul de relativă – întâmplător, am ascultat-o și eu –, la ora 17 s-a adresat celor din Piață, cerându-le să meargă la Poliție, afirmând că acolo ar fi colegi arestați și, deci, să ceară să-i elibereze. De fapt, există și fotografii cu el, în fața Poliției.

– Se pare că în fotografia aceea nu este el. Și, în orice caz, apelul lui a fost tocmai la calm, la ordine și la nonviolență. Martorii...

– Nu pot intra în detalii. Lucrurile se cercetează la Procuratură și se vor lămuri.

– Domnule președinte, nu țin neapărat să obțin de la dumneavoastră revelații senzaționale. Eu reprezint aici o revistă literară, nu una senzațională, cu atât mai puțin una de scandal. V-aș pune, totuși, două sau trei întrebări cu caracter mai special, pentru că mi se pare că numai o foarte mare transparență și o mare sinceritate pot elimina anumite neclarități și ambiguități legate de evenimentele din timpul Revoluției, de dinainte și de după. Există câteva lucruri pe care opinia publică le-ar dori mai bine cunoscute și care, din păcate, rămân în mister. De pildă, sigur, oricine poate să afirme ce dorește despre procesul lui Nicolae Ceaușescu și al Elenei Ceaușescu sau despre filmul care s-a făcut. Dar, în momentul în care două instituții specializate – din Franța și din Germania – afirmă că filmul prezintă unele „ciudățenii" din care rezultă că cei doi nu ar fi fost executați, ci împușcați înainte de a fi executați, lucrul acesta nu poate fi lăsat fără răspuns. În afară de un răspuns foarte sumar al domnului Voican Voiculescu, n-a mai existat nicio încercare de precizare. Mă aflam în străinătate în momentul acela și am citit toată presa care comenta acest fapt. Dacă ar fi fost la mijloc niște gazetari iresponsabili care făceau afirmația, treacă-meargă,

dar erau două institute foarte serioase și lumea este înclinată să le acorde credit. Și atunci, m-am întrebat, de ce atâta mister? Mai ales că nu era vorba doar de interpretarea, să spunem, a peliculei, ci chiar de felul cum pelicula ajunsese la un moment dat în Franța. Nici eu, nici alții nu știm până în ziua de astăzi cum a ajuns acea peliculă în Franța și a devenit obiect de scandal. Este un film istoric, filmul despărțirii noastre de dictatură, și filmul acesta a ajuns în Franța, pe mâna unor oameni care l-au difuzat, de unde o serie întreagă de speculații, în presa internațională și în țară.

–Asta este una dintre slăbiciunile acestei perioade prin care trecem și care face ca asigurarea protecției, atât a oamenilor, cât și a materialelor, să nu se poată face cum se cuvine.

Într-adevăr, s-au vehiculat multe informații care s-au scurs, nu se știe pe ce cale, datorită conjuncturii prin care am trecut. Și oameni diverși, oameni care întâmplător s-au nimerit în miezul evenimentelor, au intrat în posesia unor informații pe care au încercat să le răstălmăcească în fel și chip; așa s-a întâmplat și cu această peliculă.

Speculațiile care se fac sunt total false. Ce înseamnă că au fost împușcați înainte de a fi executați? Cu ce scop? La ce ar fi folosit acest lucru? După ce a avut loc un proces, care a exprimat o condamnare! Iar oamenii care au fost acolo, inclusiv din plutonul de execuție, sunt martori oculari ai acestui eveniment. În ziua de 25 decembrie, au avut loc și procesul, și execuția. Din sala procesului, inculpații au fost scoși direct în curtea respectivă, unde era pregătit plutonul de execuție, la care s-au adăugat și alți oameni aflați în curte, care s-au precipitat să tragă. Operatorul nu a reușit să ajungă la timp în curte, pentru a surprinde momentul execuției. Trebuie, așadar, înțeleasă împrejurarea cu totul deosebită în care au avut loc procesul și execuția și, inclusiv, cum să spun, imperfecțiunile de ordin tehnic ale unei pelicule realizate în asemenea condiții.

Nu există nicio logică în speculațiile care se fac în legătură cu actul execuției, cu ducerea la îndeplinire a unei sentințe pronunțate de instanță, pe deplin legal.

Și, în general, afirmația că procesul a fost organizat în pripă, că ar fi fost mai bine să fi avut loc în alte condiții... Sigur că da. Din punct de vedere politic, ne-ar fi convenit să se fi putut organiza un proces pregătit în timp util, să fi fost un proces public. Numai că – s-a mai vorbit de acest lucru – în ce împrejurări am fost nevoiți să luăm decizia în legătură cu realizarea acestui proces? După 22 decembrie, aveam o situație militară foarte complicată. Nu știam nici măcar care este starea adevărată. În 23 și 24 decembrie, se crease o stare deosebit de grea și tulbure cu privire la rezultatul final al acestor confruntări, pentru că nu aveam imaginea clară a adversarului.

Cuplul Ceaușescu se afla într-o unitate militară nu foarte mare, cu un personal nu prea numeros și, în plus, apăruseră și știri despre o posibilă „eliberare". Se vorbea că ar fi apărut un elicopter de recunoaștere în zonă. Comandantul unității, preocupat, a informat despre acest lucru.

Pe de altă parte, unul dintre cei prinși în zilele respective, care trăgeau asupra Televiziunii, asupra Ministerului Apărării, a declarat că ei sunt legați cu un jurământ pe viață cu Ceaușescu și că, atât timp cât va fi în viață, ei nu vor înceta activitatea armată. Deci toate acestea ne-au determinat să luăm decizia de a realiza judecarea imediată a lui Ceaușescu. Așa s-a format completul de judecată care, în 25 decembrie, a realizat procesul.

Cum s-a scos pelicula de la Televiziune? Însăși soarta peliculei poate fi obiectul unui scenariu de film. Pelicula nu era, la un moment dat, foarte bine asigurată; ne aflam în clădirea Ministerului Apărării Naționale, asupra căreia se trăgea din clădirile vecine. Ne temeam ca pelicula să nu dispară. Era doar un singur exemplar. Nu aveam încredere nici să o închidem într-un seif. În noaptea respectivă, pelicula se afla în camera în care dormeam eu și Petre Roman, Petre Roman ascunzând-o sub perna pe care a dormit. În același timp, de la Televiziune se cerea insistent să dăm pelicula, unicul exemplar de peliculă. În condițiile în care prin oraș se trăgea, ei ne somau să trimitem pelicula de la Ministerul Apărării, ca să ajungă la Televiziune. De unde puteam avea certitudinea că nu o să dispară pe drum? Sau de la Televiziune?

I-am chemat, atunci, pe cei din Televiziune la Ministerul Apărării, să facă o copie. În tot acest proces, al realizării copiilor, s-a creat și copia unei variante de peliculă, care a fost înstrăinată. Cine a făcut-o? Cum a făcut-o? Cum de a ajuns în străinătate? Nu cunosc aceste fapte. Nu știu cine și-a însușit această peliculă, pe care, probabil, a comercializat-o.

–Da, se pare că și pentru o sumă infimă, deci a fost și un prost negustor.

–Apoi, în legătură cu prezentarea la Televiziune. Mai întâi s-a realizat, din această copie, o formă prescurtată, care a fost prezentată în aceeași noapte. După aceea, s-a realizat o variantă mai largă. Văzusem pelicula integral; erau unele scene greu de suportat, pe care am considerat că nu era bine să le prezentăm. Pe de altă parte, din motive de securitate, era bine să nu apară figurile celor care au făcut parte din completul de judecată – procuror, avocați, martori ș.a.m.d. S-a realizat, astfel, varianta în care nu apăreau figurile celor care au participat la proces. Ulterior, s-a insistat ca, neapărat, să se dea și aceste momente. Deci au apărut variante diferite de peliculă, care s-au deosebit și de cea care a apărut în Occident. De aici și speculațiile – de ce s-a omis un moment sau altul... Era, cu adevărat, atât de interesant, din punct de vedere filmic sau

ca document, să se vadă câteva secunde sau minute cum se scurge sângele din corpul Elenei Ceaușescu? Mie mi s-a părut odios momentul respectiv. Sau ce este așa de interesant să arăți cum i se leagă mâinile înainte de execuție?

–Nu e vorba dacă e sau nu interesant, e vorba de un document istoric.

–Da. Dar, de prezentat marelui public...

–S-a dovedit ulterior că lucrul era important, în măsura în care ar fi curmat anumite zvonuri, adică n-ar fi alimentat îndoielile... Aș fi vrut să vă mai întreb ceva, la acest capitol. Actul de acuzare s-a referit la 60 de mii de morți. Cifra aceasta nu a fost niciodată explicată suficient. Era vorba de morții din întreaga perioadă în care Ceaușescu și-a instalat dictatura, sau de cei din timpul Revoluției? Cine a stabilit această cifră?

–La vremea aceea, nimeni nu avea niciun fel de imagine asupra situației reale, asupra morților și a răniților. Nici nu-mi amintesc cine anume a propus, în actul de acuzare, cifra respectivă.

–Cifra corespundea, ca să spunem așa, așteptărilor noastre emoționale. Țin minte că nu eram deloc surprins când am auzit de 60 de mii de morți.

–Se vehiculau multe cifre. Se vorbea că numai în Timișoara erau peste zece mii de morți.

–Acum se știe exact care este numărul morților din acea săptămână din decembrie?

–S-au prezentat cifre oficiale. Numărul total al morților înregistrați este de 1 033, din care 540 la București, 97 la Timișoara, 93 la Sibiu, 61 la Brașov.

–Acestea sunt cifre exacte?

–Oricum, cifre care se bazează pe datele controlate până la ora actuală.

–Voiam să mă refer la o altă cifră delicată: aceea pe care a comunicat-o domnul ministru al Apărării Naționale când și-a preluat funcția în guvernul provizoriu, și anume aceea a existenței a 8 400 de ofițeri activi sau membri activi ai Securității. Or, dacă ne uităm într-un atlas geografic, vedem că în România sunt aproximativ 15 000 de localități; dacă presupunem că exista un singur ofițer de Securitate responsabil de o localitate, ceea ce mi se pare destul de puțin, e clar că trebuie să fi fost de două ori mai mulți decât a comunicat domnul Stănculescu.

–Nu-mi amintesc cifrele comunicate de generalul Stănculescu. 8 400 era, probabil, cifra celor proveniți din Securitate care erau, în momentul acela, integrați în armată.

–Nu, era vorba de membrii activi ai Departamentului Securității Statului.

–Numărul total de cadre militare (ofițeri, maiștri militari și subofițeri) încadrate în fostul Departament al Securității Statului era de circa 15 000, după datele oficiale existente. Unii făceau parte din sectoarele informativ-operative,

alții din unitățile tehnice de transmisiuni, iar alții din Comandamentul Trupelor de Securitate. Cei mai mulți au fost înlăturați, urmând a se reprofila și reîncadra în sectoarele civile. Numai de la Securitatea Municipiului București, aceștia au reprezentat circa 4 000 de persoane. Unii au ieșit la pensie. Cei care se fac vinovați de acțiuni pentru care pot fi trași la răspundere pe cale penală au fost reținuți, unii au fost judecați, alții se află în curs de anchetare.

–Este, de asemenea, problema teroriștilor, care au fost – vorba lui Caragiale – sublimi, dar acum lipsesc cu desăvârșire. Se știe din ce parte a Securității făceau parte, ce este cu ei, unde sunt acum, dacă mai sunt? E una dintre problemele care se vor agita multă vreme de aici încolo și care, de asemenea, ar putea fi într-un fel rezolvată prin mai multă transparență.

–În ceea ce privește teroriștii, într-adevăr, este problema cea mai obscură. Și eu aș vrea să știu, de exemplu, cine a tras când noi stăteam la Televiziune. Este clar că s-a tras și în biroul în care mă aflam, la etajul XI. Sunt și acum urmele gloanțelor care au perforat pervazul metalic al ferestrei. Deci existența a ceea ce au fost denumiți teroriști nu a fost o invenție. De regulă, îi identificam ca oameni ai Securității. Probabil că au fost și din oamenii Securității, dar poate că nu numai. Cine anume au fost aceștia, nici acum nu suntem în măsură să putem spune. În orice caz, și la Televiziune, și la Ministerul Apărării Naționale – în aceste două locuri m-am aflat timp de cinci zile continuu – s-a tras în permanență din clădirile vecine. La un moment dat, la etajul superior, etajul XII, a fost incendiată biblioteca Televiziunii, iar conductele de apă au fost sparte. Au fost arestați câțiva indivizi chiar din interiorul clădirii. Într-o noapte, când ne deplasam spre Studioul 4, pe pasarelă, a fost depistat, în preajma mea, unul cu pistolul în mână. Din păcate, l-au scăpat, nu au reușit să-l rețină. Deci se strecurase în interior. Cine erau aceștia? Cui aparțineau? Sunt câteva chestiuni neclare și în legătură cu cei care au fost prinși și, după aceea, eliberați. Pe vremea aceea, Procuratura încă nu intrase în acțiune. Poliția era în stare de dezagregare, armata nu era pregătită pentru asemenea activități și, după o analiză sumară, cei care i-au reținut au considerat că nu se confirmă că ar fi teroriști și i-au eliberat. Au făcut-o din complicitate sau chiar datorită lipsei probelor doveditoare? Cine ar putea, azi, oferi răspuns valabil? Deci, repet, chestiunea continuă să rămână destul de obscură pentru noi și astăzi, deși am dori mult să o putem clarifica cu mijloace eficiente...

Sunt unii care sunt arestați cu asemenea acuzații, unii au format obiectul unor procese, alții se află în cercetare. Procuratura are pe rol peste 1 200 de dosare referitoare la evenimentele din decembrie. Dar, în legătură cu țintașii de elită, care formau elementul de bază al acțiunii din Capitală, prea multe lucruri acum nu știu. Este o enigmă, pe care va trebui, de asemenea, să o clarificăm.

–Au fost numai țintași de elită sau au fost și forțe masive de altă natură? Pentru că, de pildă, în jurul școlii de la Băneasa și în jurul Aeroportului Otopeni, luptele au fost acerbe și arată că nu s-a tras doar foc individual, cum se spune, au fost clar forțe de altă natură.

–S-a creat o confuzie. Au fost cazuri când formațiunile militare au tras, fără să știe, unele în altele. Datorită unui război psihologic – termenul definește exact situația –, am fost ținuți într-o tensiune permanentă timp de câteva zile. Primeam informații, de exemplu, despre atacul unor forțe numeroase. Se vorbea, la un moment dat, de vreo 60 de elicoptere, care se îndreptau spre Capitală, spre Aeroportul Otopeni, spre Televiziune ș.a.m.d. Eram alimentați cu o avalanșă de știri false, alarmante. Era acest fapt rezultatul unei stări generale de confuzie și incertitudine sau al unei acțiuni de intoxicare care avea scopul de a ne deruta? Nu știu și, de aceea, e greu să mă pronunț. Oricum, nu am obiceiul să spun mai mult decât știu cu certitudine.

–Eu i-am văzut în fața Ministerului de Război pe cei de la USLA, omorâți printr-o confuzie. Au stat câteva zile acolo, nu le punea nimeni nicio lumânare, toți fiind convinși că sunt teroriști.

–Așa e. Era o formațiune chemată tocmai să intervină împotriva celor care trăgeau din blocurile de locuințe din preajma ministerului pentru că aveau mai multă pricepere în asemenea operațiuni, mai multă abilitate. Și când au ajuns în apropierea ministerului, au fost luați de militari drept unitate de teroriști. Din nenorocire, au fost uciși.

–Atunci am vrut să public în România literară *fotografia extraordinară a unuia dintre acești teroriști, al cărui cap fusese pus într-o anvelopă de mașină. Era o fotografie senzațională și numai din punct de vedere tehnic nu am reușit să o fac, nu a ieșit. Am aflat ulterior că nu era terorist deloc, că era un ofițer de la USLA, absolut nevinovat. Această dificultate tehnică m-a împiedicat măcar să-i fac, postum, o nedreptate.*

–Din păcate, lumea nu înțelege sau nu vrea să înțeleagă situația în care ne-am aflat noi în acele zile. Au apărut persoane care n-au avut nimic de-a face cu evenimentele dramatice de atunci, care nu au riscat nimic în zilele respective și care au cutezat să-și aroge roluri de procurori, punând nu numai întrebări, dar negând chiar loialitatea și buna-credință a celor care s-au aflat în miezul încleștărilor și și-au riscat cu adevărat viața. Ca și cum cei ce și-au riscat viața, cu dăruire generoasă, ar fi interesați să învăluie în secret aceste fapte... De ce – vă întreb – aș face-o? Acesta este marele fals vehiculat, manipulat în scopuri adesea comerciale, în presa de scandal din zilele noastre. Cei mai interesați în a dezvălui adevărul până la capăt sunt cei care au fost implicați nemijlocit în evenimente.

În curtea casei bunicilor, împreună cu rude din Oltenița și Turtucaia – Oltenița, 1935

Împreună cu bunicul și două verișoare – Oltenița, 1935

Părinții, Maria și Alexandru Iliescu – București, 1938

Împreună cu colegii din clasa I, Școala primară nr. 2, Oltenița, și cu doamna învățătoare Lola – 1937

În ziua căsătoriei, împreună cu cele două mame și cu mătușa Ninei – București, 21 iulie 1951

Proaspăt căsătoriți – sfârșitul anului 1951

Cei patru frați Iliescu (Mihai, Ion, Crișan, Eugen) – 1958

În Italia, cu Nina – 1966

Cu colegii de grupă, la Facultatea de Hidroenergetică – Moscova, 1952

Cu colegul de grupă Li Peng, în Grădina Botanică din Suhumi, după efectuarea practicii studențești, la construcția hidrocentralei Mingheciaur (Azerbaidjan) – 1952

Cu foștii colegi și profesori de la liceul „Spiru Haret“ (transformat în 1948 în liceu de fete), unde am fost elev în anii 1944-1948. La 20 de ani de la absolvirea liceului – 1969

Cu foștii colegi și profesori de la liceul „Sf. Sava“, unde am urmat ultima clasă de liceu și am susținut examenul de bacalaureat (în 1949). La 20 de ani de la absolvirea liceului – 1969

La Conferința UASR, proaspăt ales președinte – București, februarie 1957

Delegația Consiliului Tineretului din RFG în vizită în România – 1969

Vizita de răspuns în RFG, la invitația Consiliului Tineretului – 1969

Primire la președintele RFG, Gustav Walter Heinemann – Bonn, 1969

În Suedia, cu liderul tinerilor socialiști – 1969

Conferința de la Snagov a liderilor organizațiilor de tineret din țări din estul și vestul Europei (de orientări politice diferite), la un an după ocuparea Cehoslovaciei – iunie 1969

Inaugurarea noii sere a Grădinii Botanice din Iași – 1976

La Siret, pe șantierul prizei de apă pentru aprovizionarea orașului Pașcani – septembrie 1981

La stațiunea meteo Ceahlău, împreună cu colegi din Consiliul Național al Apelor și din Institutul de Meteorologie – 1982

Momentul-simbol al victoriei revoltei populare la București – fuga cu elicopterul a lui Nicolae Ceaușescu

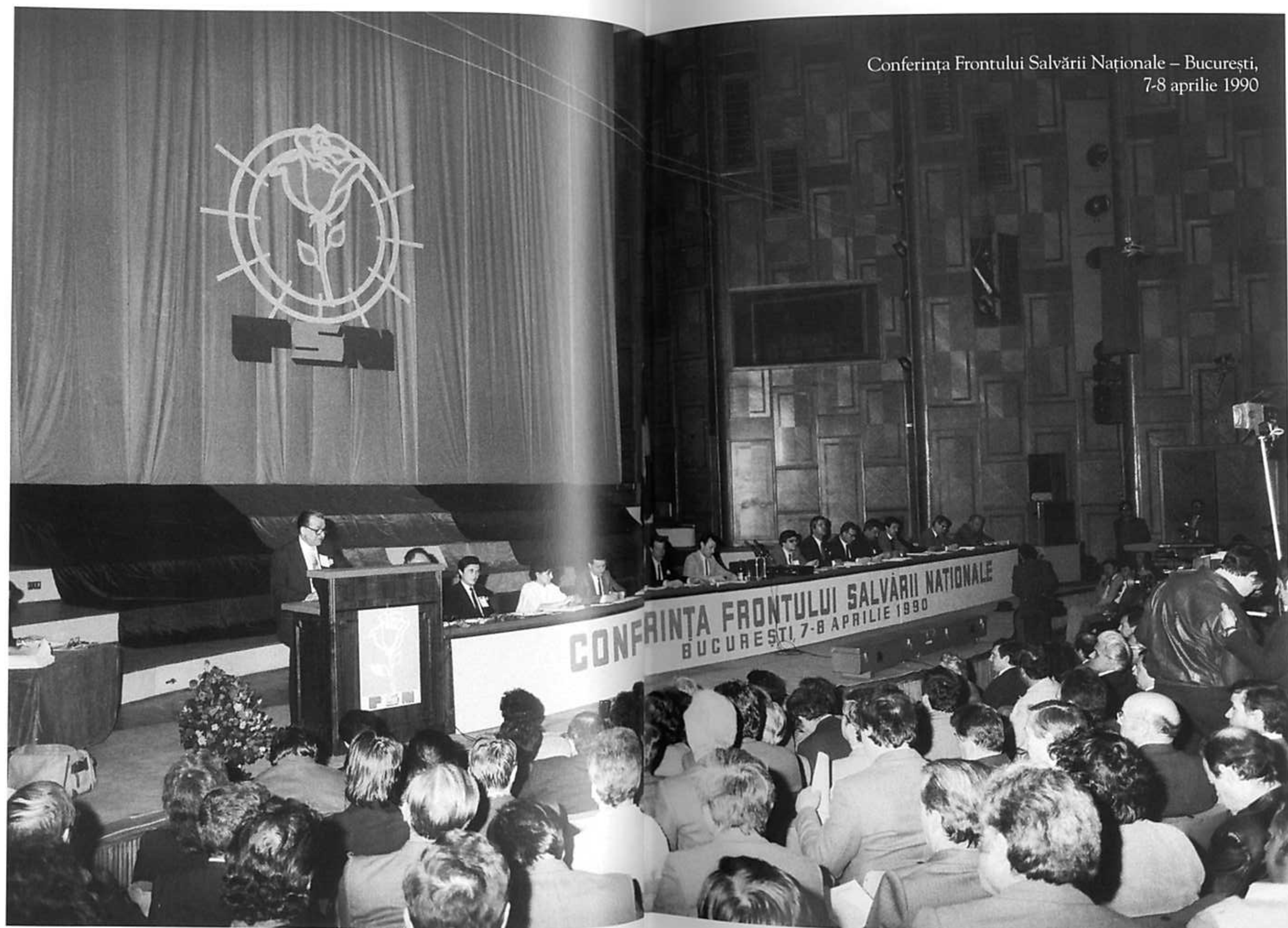
Prezentarea la TVR a Comunicatului către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN) – 22 decembrie 1989

În balconul clădirii Guvernului, alături de reprezentanții celor trei partide din opoziție, cu prilejul demonstrației organizate de acestea – 28 ianuarie 1990

Ședința de constituire a CPUN – 9 februarie 1990

Conferința Frontului Salvării Naționale – București, 7-8 aprilie 1990

Adunări electorale –
aprilie–mai 1990

Adunări electorale –
aprilie–mai 1990

La TVR. Cei trei candidați la alegerile pentru președintele României – mai 1990

Piața Universității, tribuna electorală a opoziției – aprilie–mai 1990

Acte de vandalism în București – 13 iunie 1990

Devastarea sediului PNȚ-CD – 15 iunie 1990

La Ateneul Român,
depunerea jurământului cu
ocazia învestirii ca președinte
al României – 20 iunie 1990

La Ateneul Român, felicitări din partea
Domnului Radu Câmpeanu, vicepreședinte al Senatului

La Palatul Cotroceni, cu Guvernul Petre Roman, după depunerea
jurământului – iunie 1990

La Palatul Cotroceni – întâlnire cu conducerea Bisericii Ortodoxe Române,
în frunte cu P.F. Teoctist – 1990

Întâlnire la Cotroceni cu conducerea Bisericii Greco–Catolice,
în frunte cu cardinalul Todea – 1990

Întâlnire la Palatul Cotroceni cu deputatul Ion Rațiu – 1991

La Palatul Cotroceni, întâlnire cu președintele PNȚ-CD,
Corneliu Coposu – 1992

Primirea la Cotroceni a profesorului George Emil Palade,
laureat al Premiului Nobel pentru fiziologie și medicină – 1991

Semnarea Declarației politice de Aprobare
a Strategiei Naționale de la Snagov – iunie 1995

Cu participanții la reuniunea finală de adoptare a Strategiei
privind pregătirea României pentru aderarea la Uniunea Europeană –
Snagov, iunie 1995

Conferința Națională a PDSR – București, octombrie 1999

Vizita la București a lui Hans-Dietrich Genscher, ministru de Externe al RFG – ianuarie 1990

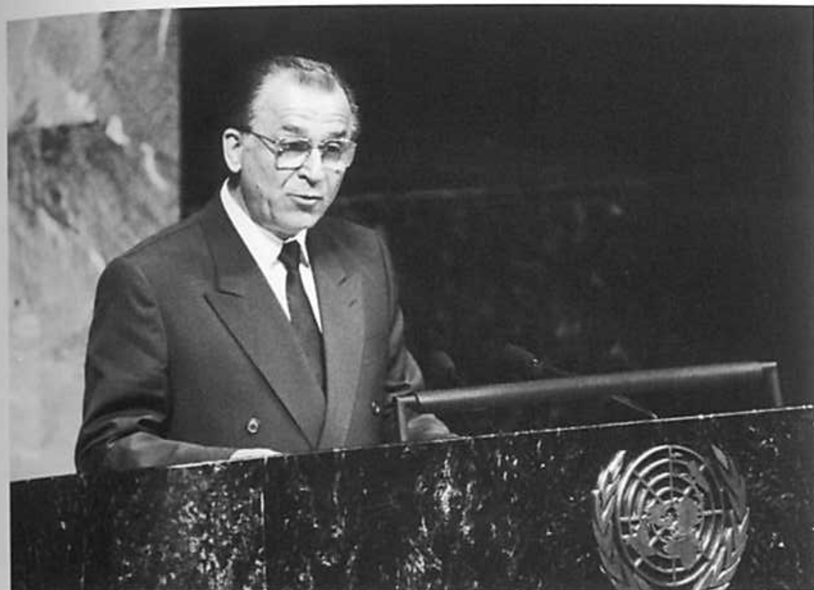
Vizita la București a lui Roland Dumas, ministrul francez de Externe – ianuarie 1990

Vizita la București a secretarului de stat al SUA,
James Baker – ianuarie 1990

Vizita la București a lui Eduard Șevardnadze, președintele Georgiei – 1992

Participarea la Sesiunea ONU consacrată
copiilor – septembrie 1990

Participarea la Sesiunea ONU consacrată copiilor – septembrie 1990

Cu președintele Adunării Generale ONU, Guido de Marco (Malta) –
New York, septembrie 1990

Întrevedere cu Secretarul General al ONU, Javier Pérez de Cuéllar –
New York, septembrie 1990

Întâlnire cu Henry Kissinger, în biroul său din New York – septembrie 1990

Întâlnire cu Julio Iglesias, ambasador al bunăvoinței pentru UNICEF – septembrie 1990

Reuniunea de la Paris a CSCE – noiembrie 1990

Spectacol de gală la Versailles – noiembrie 1990

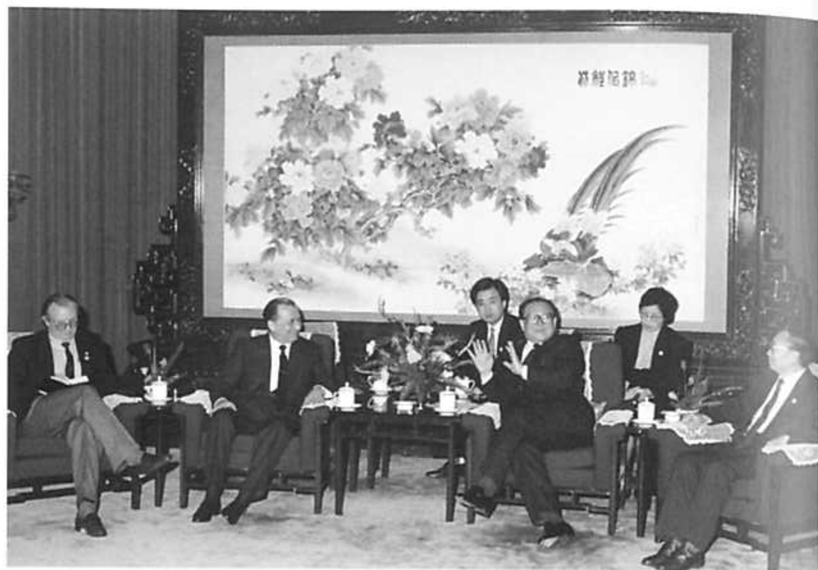
Întâlnire cu președintele Mihail Gorbaciov și cu ministrul de Externe al URSS, Eduard Șevardnadze – Paris, noiembrie 1990

Întâlnire cu Federico Mayor Zaragoza, Director General UNESCO – Paris, noiembrie 1990

Întâlnire cu Felipe González, premierul Spaniei – Paris, noiembrie 1990

În vizită oficială în R.P. Chineză, convorbiri cu președintele Jiang-Zemin – ianuarie 1991

Convorbiri cu premierul Li Peng

Primirea la Palatul Cotroceni a președintelui francez François Mitterand – primăvara 1991

Vizită oficială la Moscova; convorbiri și semnarea unor documente oficiale cu președintele URSS, Mihail Gorbaciov – martie 1991

Convorbiri cu președintele recent ales al R.F. Ruse, Boris Elțîn – martie 1991

Participarea la constituirea BERD – Londra, 1991

La Londra, cu președintele cehoslovac Václav Havel, cu prilejul constituirii BERD

Vizită oficială în Israel – întâlnire cu președintele Haim Herzog – 1991

Primire în orașul Nazareth, o mare parte a locuitorilor căruia sunt originari din România – 1991

Semnarea Protocolului de încetare a valabilității Tratatului de la Varșovia – Praga, iulie 1991

Alături de Boutros Boutros Ghali, ministrul de Externe al Egiptului, care avea să devină ulterior Secretar General ONU, la Conferința Francofoniei de la Paris – noiembrie 1991

Secretarul general NATO, Manfred Wörner, la București, cu prilejul inaugurării Centrului Euroatlantic în fosta locuință a lui Nicolae Ceaușescu – 1992

Întâlnire cu Manfred Wörner la sediul NATO din Bruxelles – 21 februarie 1993

Semnarea Tratatului de înțelegere amicală și cooperare între România și Republica Franceză – Paris, 20 noiembrie 1991

Convorbiri oficiale cu președintele Republicii Moldova, Mircea Snegur – Ungheni, ianuarie 1992

Vizită oficială în Maroc. Primirea de către M.S. Regele Hassan al II-lea – 1991

Întâlnire cu președintele Portugaliei, Mário Soares – Lisabona, 1991

Urmărirea eclipsei de soare împreună cu familia președintelui – Rafael Ángel Calderón Fournier San José, Costa Rica, 1991

Participare la Conferința Națiunilor Unite pentru mediu și dezvoltare – Rio de Janeiro, 1992

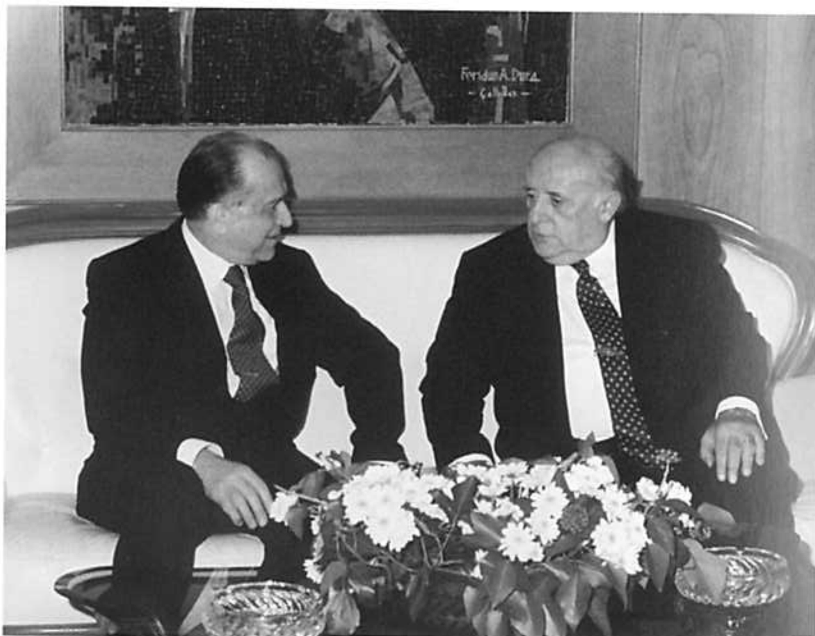
Vizită la Vatican – una dintre primele întâlniri cu Papa Ioan Paul al II-lea – 1991

Întâlnire cu premierul italian Giulio Andreotti – Roma, 1991

Întâlnire cu președintele Greciei, Konstantinos Karamanlis – Atena, 1991

Întâlnire cu președintele Turciei, Süleiman Demirel – Istanbul, 1992

Cu președintele Argentinei, Carlos Menem – Buenos Aires, iulie 1993

Cu președintele Uruguayului,
Luis Alberto Lacalle de Hererra – Montevideo, iulie 1993

Cu scriitorul Gabriel García Márquez – Bogota, 1993

Cu președintele Columbiei, César Gaviria Trujillo – Bogota, august 1993

Întâlnire cu președintele Frederik de Clerk – Pretoria, Africa de Sud, 1993

Întâlnire cu Nelson Mandela – Johannesburg, Africa de Sud, 1993

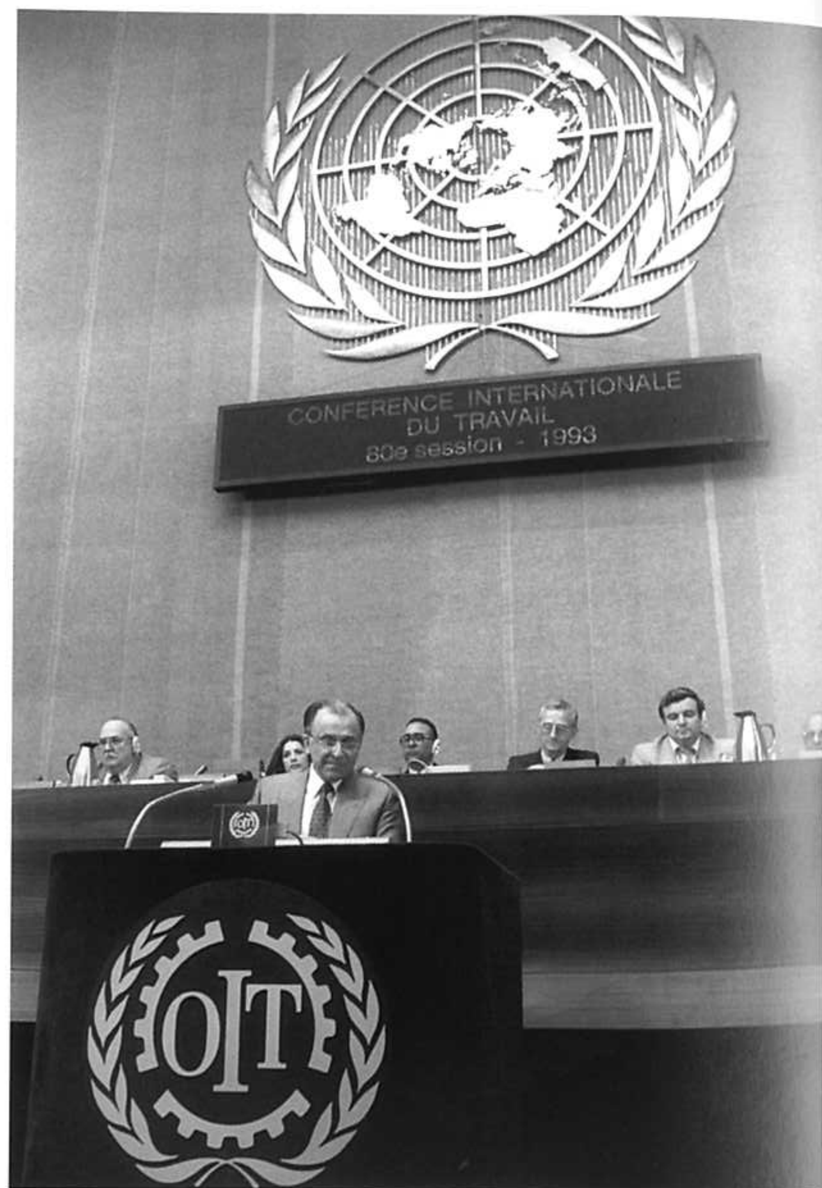
Conferința la nivel înalt a Francofoniei – Mauritius, octombrie 1993

La Conferința Internațională a drepturilor omului – Viena, 1993

Întâlnire cu președintele Austriei, Thomas Klestil – Viena

La Conferința Internațională a Muncii – Geneva, 1993

Cu Yasser Arafat și Shimon Peres,
la Forumul Crans-Montana – București, aprilie 1994

Vizită oficială în SUA;
întâlnire la Casa Albă
cu președintele
Bill Clinton – 1994

Cu președintele Bill Clinton și Hillary Clinton – New York, 1995

Cu fostul președinte al SUA, George Bush,
la locuința sa din Houston – 1995

Summitul UE de la Cannes – iunie 1995

Inaugurarea și punerea în funcțiune a primului grup al Centralei Nucleare de la Cernavodă, în prezența premierului canadian Jean Chrétien – 1996

Întâlnire cu președintele Greciei, Konstantinos Stephanopoulos – Palatul Cotroceni, 1996

Întâlnire la Cotroceni cu delegația Republicii Federale Iugoslavia – 1994

Semnarea Tratatului bilateral cu Ungaria – Timișoara, 1996

–De aceea v-am și întrebat. Pentru că unele din informații au fost puse în circulație chiar de oameni din imediata dumneavoastră apropiere. De exemplu, la originea întregii discuții despre „complotul" la care ați fi participat începând cu '71 se află generalul Militaru, care a fost ministrul Apărării Naționale. De asemenea, domnul Brucan a declarat într-un interviu că trebuia să vă numărați printre semnatarii scrisorii celor șase, dar v-au protejat în vederea, în eventualitatea când veți deveni șeful statului și pentru a nu vă da pe mâna lui Ceaușescu. Dumneavoastră ce știți în legătură cu aceasta? A ajuns ceva din acestea la dumneavoastră și înainte de Revoluție? Sau după?

–În ce-l privește pe generalul Militaru, au fost speculate și răstălmăcite foarte mult unele declarații sau afirmații ale lui, din care răzbătea și o anumită doză de auto- și supraestimare a meritelor personale. Cu asemenea chestiuni nu e bine să te joci și nici să faci prea multă paradă de activitatea proprie în condițiile în care, iată, o întreagă presă de scandal e dezlănțuită, speculând fiecare frază și fiecare cuvânt. Și nu o face dezinteresat!

Generalul Militaru are meritul de a fi luat o poziție activă, în anii respectivi, împotriva lui Ceaușescu. Și nu de o manieră declarativă.

De fapt, nu este un secret pentru nimeni că nemulțumirile se acumulau, an de an, și se manifestau în diferite forme, la diferite categorii de oameni. În primul rând, minerii, în '77, și-au manifestat într-o formă foarte hotărâtă nemulțumirile. Apoi, în 1987, muncitorimea brașoveană. Au luat atitudine și diverse categorii de intelectuali, precum și activiști politici și foști demnitari. Și în rândul armatei erau oameni cu o stare de spirit care exprima aceeași nemulțumire generală, unii dintre ei căutând chiar o cale de ieșire. Generalul Militaru este unul dintre cei care au și încercat să contribuie la închegarea unei mișcări de opoziție. Am avut asemenea discuții și eu, cu el, cu generalul Ioniță, cu alții... Dar de aici și până la crearea unei forme închegate, organizate de acțiune, care să ducă la înlăturarea lui Ceaușescu, este mare distanță. De altfel, dacă aceasta ar fi căpătat forma corectă a unei acțiuni organizate, ar fi constituit un mare merit în fața istoriei. Nu ar fi existat niciun motiv de jenă pentru a dezvălui o astfel de faptă de mare curaj. Însă, din păcate, acest lucru nu s-a petrecut. Unica ieșire s-a dovedit a fi izbucnirea explozivă a revoltei populare care a dus la răsturnarea dictaturii.

Ceea ce încearcă unii este nu scoaterea în evidență a diferitelor forme de protest și de opoziție a unor oameni în timpul dictaturii, ci de a-i compromite pe cei care și-au asumat răspunderea și riscurile organizării noii puteri – în vidul care s-a creat, să acrediteze ideea unei așa-zise „confiscări" a Revoluției, formulă aberantă, jignitoare la adresa Revoluției înseși.

În ce privește scrisoarea celor șase, n-am știut de existența ei până nu a fost publicată și nimeni nu m-a contactat, așa încât nu pot spune nimic referitor la intenția și gândurile autorilor.

–Dacă v-ar fi contactat, ați fi semnat-o?

–Acum este mai puțin important să spun „ce-ar fi fost dacă"... Poziția mea era destul de bine cunoscută, fără a mai fi nevoie să mai semnez vreo scrisoare. Lumea mă cunoștea foarte bine. Eu nu m-am sfiit să-mi exprim părerile disociative într-o formă explicită, clară, cu mult înainte. Încă din 1971 și, apoi, de repetate ori. Ceea ce a făcut ca în jurul meu să se creeze o stare de suspiciune și supraveghere strictă din partea unora (nu e nevoie să spun cine), de interes și simpatie – din partea altora.

–Acuma, după ce am discutat despre presă și despre exagerările din presă, poate că întrebarea mea, care mă apropie de sfârșit, vine într-un moment nepotrivit, și anume, dacă sunteți mulțumit de presă, de radio, de televiziune mai ales, dacă aveți ceva să le reproșați?

–Și da, și nu. În primul rând, această exprimare foarte liberă a opiniilor este, fără îndoială, un fenomen pozitiv. Am realizat ceea ce, poate, n-a existat niciodată în România. Libertatea presei, libertatea de exprimare, lipsa cenzurii reprezintă astăzi o realitate, sunt fapte de necontestat pentru orice om de bună-credință. Circulația informației, a ideilor, se desfășoară nestingherit. Și avem nevoie de o presă liberă, o presă puternică.

În același timp, sunt și nemulțumit... Pentru că, din păcate, o anumită presă are, deliberat, și un rol negativ, în ceea ce privește informarea corectă și influențarea opiniei publice.

Adică în această goană după senzațional și după profitul imediat, suferă de fapt informarea reală și concretă a publicului. Presa noastră nu realizează încă o suficientă informare a publicului; informații necesare și utile nu-și găsesc locul în presă. În schimb, continuă să ocupe un loc important, în multe publicații, materiale care incită la ură, care alimentează suspiciunea, neîncrederea, neliniștea. Opinia publică este confruntată, în continuare, cu un limbaj dur și violent. Pe de altă parte, informația însăși este deformată, se apelează la calomnie, la fapte nereale, la răstălmăciri, de dragul de a discredita acțiuni sau oameni. Aceasta nu slujește rolului constructiv ce revine presei, mijloacelor de comunicare – de a se constitui într-o veritabilă tribună de confruntare, loială și obiectivă, a unor poziții diferite, dar corect exprimate și corect prezentate.

Deci este clar că, din acest punct de vedere, sunt multe de reproșat și multe de așteptat în privința îmbunătățirii calității presei noastre, pentru ca ea să-și poată exercita rolul social care-i revine. Presa zilelor noastre reprezintă,

într-adevăr, o mare forță și, uneori, această armă a manipulării cuvântului este mai periculoasă decât alte mijloace. De aceea, responsabilitatea pentru cuvântul folosit trebuie să fie la înălțime. În acest sens, poate este justificată cerința de a promova rapid o lege a presei, deși nu cred că ea va rezolva pe deplin problemele. Dar o reglementare a cadrului de acțiune a presei este, probabil, necesară. Sper ca această lege mult așteptată să contribuie și la formarea unei etici a gazetarului, a presei românești contemporane, în concordanță cu așteptările marelui public.

–Nu știu dacă sunteți informat că domnul Iosif Constantin Drăgan a anunțat zilele trecute, într-o emisiune televizată, că face un post de televiziune independent, la Iași.

–Și el? Știam de dorința domnului Rațiu.

–Am auzit cu urechile mele. A anunțat că va face, că a făcut demersurile necesare și speră că va înființa un post de televiziune independent la Iași sau, în orice caz, în Moldova.

În altă ordine de idei, v-aș reaminti că România literară *a fost, dacă nu mă înșel, singura revistă la care ați colaborat în anii marginalizării dumneavoastră politice. E vorba de un articol de acum trei ani. Aș vrea să vă întreb dacă putem conta și pe viitor pe colaborarea dumneavoastră. Eu vă fac, în orice caz, o ofertă.*

–Cu mare plăcere. Dovadă că și concretizăm acum acest lucru. În legătură cu articolul de care ați amintit, este vorba de anii '87–'88. A apărut datorită lui George Ivașcu, care a fost receptiv și și-a asumat răspunderea publicării lui. Mi-a și spus, după aceea... Articolul a zăcut câteva săptămâni, mi-a spus că i s-au făcut observații, n-am întrebat de către cine, că nu are niciun citat, condiție pentru a putea fi publicat. El le-a dat de înțeles că așa ceva nu-mi poate cere și l-a publicat, după ce mi-a solicitat unele prescurtări și mici ajustări.

–Venind de la un gazetar ca George Ivașcu, informațiile sunt strict adevărate. Eu nu eram decât colaborator extern al revistei pe atunci, dar cunosc istoria acestui articol. Presiunile fostei Direcții a Presei și ale secției de la Comitetul Central care se ocupa de presă erau foarte mari, în toate privințele. Ivașcu a reușit, cu tenacitatea bine cunoscută, să le blocheze încet, încet, și articolul a apărut.

Vreau să vă mulțumesc pentru amabilitatea de a-mi fi acordat atât timp. Totodată, nu aș vrea să termin înainte de a vă ruga să-mi spuneți dacă este vreo întrebare pe care ați dorit să v-o pun și nu v-am pus-o. Și, eventual, să răspundeți.

– Despre soarta acestui președinte. Poate că era întrebarea cea mai acută pe care o așteptam.

Îmi dau seama că mi-am asumat o mare răspundere. Și asta nu am spus-o de acum, ci din noaptea de 22 decembrie, că nu oricine își asumă o răspundere atât de grea în momente atât de complicate prin care trece țara. Și poate că pentru un om politic asta seamănă și cu o sinucidere.

Din decembrie trecut, lucrurile nu s-au schimbat foarte mult și cred că prognoza pe care am făcut-o a fost reală. Adică în lunile pe care le-am parcurs s-a dovedit, într-adevăr, că societatea românească se află într-o situație grea, cu grave probleme economice, la care se adaugă această stare de încărcătură psihică a oamenilor, care e impedimentul cel mai mare pentru așezarea structurilor sociale pe baze noi.

Eu sper ca prin intrarea în funcțiune a noilor instituții – noul Parlament, care a rezultat din alegeri, instituția prezidențială, guvernul – să putem trece într-o fază nouă, de muncă mai așezată, mai ordonată, pentru abordarea frontală a problemelor complexe pe care ne propunem a le soluționa.

Cred că s-au desprins, și din mesajul prezidențial, ca și din programul guvernamental, cât de complicate sunt lucrurile în economie. Ne așteaptă zile care cred că nu vor fi deloc ușoare, în procesul acesta, de restructurare a economiei.

Efectele sociale, mai ales, ale procesului de tranziție vor fi deosebit de complicate și vor genera multe surse de nemulțumire, pe care forțe interesate în destabilizarea țării fără îndoială că le vor utiliza.

Deci, pentru cei care se află la guvernare, la conducere, urmează o perioadă nu ușoară, chiar foarte complicată. De măsura în care vom reuși să menținem contactul spiritual, comunicarea activă cu factorii de bază ai societății românești, indiferent de opțiuni și poziții politice, pentru a realiza solidaritatea necesară a marii majorități a populației, va depinde foarte mult succesul acțiunii de înnoire, în care este interesată întreaga țară. Aceasta este valabil pentru toate straturile sociale, inclusiv pentru acele categorii care s-au înstrăinat de noi.

Eu sper că putem realiza împreună această solidaritate națională. Chiar și cu emigrația română. Eu privesc cu oarecare amărăciune diferența marcantă dintre atitudinea emigrației românești și a celei maghiare sau poloneze. Independent de situația internă din țară, de confruntările politice din interior, când este vorba de interesele naționale, atât oamenii politici din interior, cât și emigrația lor acționează solidar. Noi, din păcate, nu reușim acest lucru. Asupra acestei chestiuni ar merita să reflectăm cu toții, în primul rând oamenii politici din România, indiferent de apartenența de partid.

Toată intelectualitatea românească ar trebui să constituie, în asemenea momente, un factor de coeziune în jurul marilor comandamente naționale. De asemenea, ar trebui să conlucrăm cu toții pentru ca emigrația română să constituie un punct de sprijin al țării în asemenea momente de răscruce.

Mi se pare că e una dintre chestiunile care merită să ne preocupe. Vă asigur că pe președinte îl preocupă foarte mult.

–Vă mulțumesc foarte mult și vă urez succes!

Doi ani tensionați

A urmat o perioadă de doi ani foarte tensionați. Pe de o parte, și-a început activitatea **Parlamentul nou ales**, care a funcționat și ca **Adunare Constituantă**. După o perioadă de pregătire și documentare proprie asupra istoriei constituțiilor românești, precum și asupra experienței altor țări europene și nu numai, desfășurată mai ales de comisia de elaborare înființată de Adunarea Constituantă, sub coordonarea senatorului Antonie Iorgovan, ca și după ample consultații, în special cu reprezentanții Consiliului Europei și ai Comisiei de drept constituțional de la Veneția (între care prof. Antonio La Pergola), în octombrie a fost organizată la București, cu sprijinul Consiliului Europei, o reuniune a specialiștilor cu tema: „Tendințe actuale în domeniul dreptului constituțional".

Abia după aceea comisia a trecut la elaborarea primului proiect de Constituție, pe care l-a prezentat la începutul lunii decembrie. Proiectul a fost înaintat atât membrilor Adunării Constituante, cât și reprezentanților Consiliului Europei, după care a fost dat publicității. Timp de două luni a fost supus dezbaterii publice, apoi, la 1 februarie 1991, a început dezbaterea lui amănunțită în cadrul Adunării Constituante. Până la sfârșitul sesiunii de primăvară au fost formulate peste 1 000 de amendamente. Comisia a lucrat în timpul vacanței de vară la modificarea și completarea textului, pe baza amendamentelor, iar la începutul lunii septembrie a supus atenției plenului Adunării Constituante noul text. Din nou, timp de două luni, a fost dezbătut în plen, iar în noiembrie a fost adoptat prin vot, de către Adunarea Constituantă, textul definitiv al noii Constituții a României. A fost o muncă fructuoasă, care a constituit, totodată, o veritabilă școală de democrație și de formare a unor noi specialiști în domeniul dreptului constituțional.

Aș vrea să subliniez un lucru: puteam alege și soluția adaptării vechii Constituții la noul context. Așa au procedat vecinii noștri, lăsând elaborarea unei noi constituții pentru mai târziu. Cred că noi nu puteam proceda ca ei. Aveam nevoie de un gest puternic, care să marcheze ruperea radicală de trecut, și o nouă Constituție reprezenta un astfel de gest.

Textul adoptat de Adunarea Constituantă a fost apoi supus referendumului popular. La **8 decembrie 1991 poporul român s-a pronunțat,**

și astfel textul a fost aprobat, devenind noua Constituție democratică a României. Drept urmare, ziua de **8 decembrie** a fost proclamată „Ziua Constituției". Din păcate, această zi nu a intrat în conștiința oamenilor ca un punct de cotitură, importanța evenimentului fiind trecută prea des cu vederea. Avem noi o relație mai ciudată cu istoria, asta e sigur!

În **alocuțiunea** pe care am prezentat-o *în fața Adunării Constituante, în ședință solemnă, în ziua de 13 decembrie 1991, subliniam că adoptarea Constituției este o „încununare a proceselor declanșate de Revoluția din Decembrie 1989 și se va înscrie printre momentele de importanță majoră pentru instaurarea democrației pe pământul patriei noastre bimilenare [...]. Noua Cartă fundamentală a țării [...] va marca și va asigura trecerea de la etapa de provizorat politic la o fază nouă de stabilitate și instituțională, de așezare pe baze noi a întregii vieți economice și sociale. [...] Intrarea în vigoare a Constituției pecetluiește trecerea definitivă a organizării și activității statale la mecanismele și principiile statului de drept".*

După alegerile din mai și confirmarea de către Parlament, la 20 iunie 1990, în calitate de președinte ales, am trecut la organizarea Administrației Prezidențiale și la amenajarea spațiilor de lucru în aripa nouă a Palatului Cotroceni. Printre primii consilieri prezidențiali și de stat care au format nucleul inițial al Administrației Prezidențiale se numărau Vasile Secăreș, coordonator, Ioan Mircea Pașcu, consilier pe probleme de politică externă; Dan Mircea Popescu, consilier pe probleme de politică internă; Florin Vasilescu, consilier pentru probleme constituționale și juridice; general Vasile Ionel, pentru probleme de Apărare și Siguranță Națională (inclusiv organizarea CSAT); Victor Opaschi, pentru Cultură și Culte; Aurel Zăinescu, Gheorghe Anghelescu și alții. Ulterior, au fost integrați și Vladimir Pasti, Ioan Talpeș, Vladimir Galin, Iosif Boda și alții.

Mult mai dificilă a fost **activitatea guvernamentală**, și îndeosebi gestionarea economiei, în condițiile prăbușirii de sistem a economiei etatizate, atât în România, în decembrie 1989, cât și în țările vecine, cele mai multe membre CAER, partenere importante ale țării noastre. În ciuda „strategiei de trecere spre economia de piață", elaborată cu participarea largă a circa 2 000 specialiști din cercetarea economică, academică, universitară și departamentală, ca și din economia practică, problemele transformării de sistem s-au dovedit complexe și dificile.

O măsură impusă de noile realități, cu efecte imediate asupra economiei și vieții sociale, a fost **liberalizarea prețurilor**, care evidenția discrepanța uriașă dintre realitatea economică a costurilor reale de producție și prețurile

de pe piață, stabilite prin arbitrarul unor măsuri administrative pe care statul nu le mai putea susține!

Liberalizarea era o necesitate, pe fondul deschiderii economiei românești și ca urmare a desființării mecanismelor de planificare și de stabilire administrativă a prețurilor. Însă, din păcate, măsura adoptată în octombrie 1990 a fost promovată cu stângăcie de guvern, fără o pregătire suficientă, fără o consultare prealabilă cu specialiști, pe de o parte, cu grupurile și comisiile parlamentare, pe de altă parte (inclusiv cu propriul grup al partidului de guvernământ, FSN, ce reprezenta 65% din Parlament). Aceasta a provocat, încă de la anunțarea deciziei guvernamentale, o stare tensionată în societate și chiar și în rândurile partidului de guvernământ.

Începutul anului 1991 a fost marcat de ample convulsii sociale, generate de deteriorarea situației economice și sociale, accentuată și de efectele liberalizării prețurilor, care a impus, pe de o parte, poveri suplimentare asupra bugetului, pentru a proteja populația, mai ales în privința unor produse și servicii de bază, iar pe de altă parte, a dus la declanșarea unui proces inflaționist. S-au succedat numeroase mișcări greviste de protest, cea mai gravă fiind greva mecanicilor de locomotivă, care a paralizat, timp de o săptămână, traficul feroviar.

Spre sfârșitul lunii iunie – începutul lui iulie, Petre Roman, exasperat de greutățile cu care se confrunta guvernul și de criticile tot mai severe venite din toate părțile, mi-a făcut o propunere: să se retragă din funcția de prim-ministru și să se concentreze îndeosebi pe consolidarea activității de partid a FSN, inclusiv pentru a pregăti viitoarele alegeri locale și generale. Propunerea părea interesantă și cred că, dacă am fi realizat-o, poate că ar fi putut fi evitate confruntările din septembrie. I-am propus să se mai gândească și să vină cu propuneri concrete. Din păcate, însă, el a renunțat la idee.

Între timp, lucrurile s-au complicat. În august, s-a produs lovitura de stat de la Moscova, care a produs multe emoții și îngrijorări, și nu doar în România. Petre Roman se afla la Madrid, în concediu. Am convocat imediat o reuniune a CSAT, la care au fost invitați și cei doi președinți ai Camerelor parlamentare. A fost elaborată o declarație în care, exprimându-ne preocuparea față de gravitatea evenimentelor din URSS, afirmam susținerea fermă a continuării procesului de dezvoltare democratică din țară.

Mi s-a sugerat să iau legătura telefonică cu Ghenadi Ianaev, liderul puciștilor de la Moscova. Îl întâlnisem doar pe fugă, la Praga, în iunie, la reuniunea de desființare a Tratatului de la Varșovia, unde el participase în calitatea sa de vicepreședinte al URSS. Știam doar că reprezenta tabăra

celor care se opuneau politicii de deschidere promovate de Gorbaciov, era un adept al dogmelor leniniste. Am respins ideea, pentru că nu era nimic de discutat cu un astfel de personaj.

Ulterior, am vorbit la telefon atât cu președintele Federației Ruse, Boris Elțîn, cât și cu președintele Gorbaciov, reîntors la Moscova de la Soci, cărora le-am transmis sentimentele noastre de solidaritate și satisfacție pentru înfrângerea puciului și arestarea complotiștilor.

Acest puci ratat a fost semnalul dezintegrării URSS. Ne era deja clar că urmează o perioadă de instabilitate, care nu avea cum să nu se reflecte atât în zona noastră, cât și în ansamblul Europei, cel puțin.

În **septembrie 1991** a izbucnit o stare conflictuală în Valea Jiului, generată de nemulțumiri privind salariile, scăderea puterii de cumpărare și condițiile de muncă din mine; aceasta s-a soldat cu o **nouă sosire a minerilor în Capitală**, conduși de liderul lor, Miron Cozma, și care, de această dată, solicitau demiterea guvernului și a președintelui Iliescu. Efectele se cunosc: demisia guvernului Petre Roman, atacul minerilor asupra clădirii Guvernului și refuzul de către aceștia al oricărui dialog, invadarea Camerei Deputaților, de la tribuna căreia au solicitat „demiterea" președintelui Iliescu și de unde au fost „îndrumați" spre Palatul Cotroceni, sub pretextul că Parlamentul nu are asemenea atribuții.

În aceste condiții, în virtutea atribuțiilor mele constituționale, am început dialogul cu o delegație de mineri. Acest lucru s-a petrecut după ce liderii de partide, aflați la Cotroceni într-o consultare asupra căilor de depășire a crizei guvernamentale, au refuzat invitația mea de a asista la dialogul cu minerii. Practic, am fost lăsat singur în fața acestei crize. Până la urmă, am reușit să îi fac pe liderii minerilor să înțeleagă situația în care ne pun pe noi toți, că este o criză politică și că abia după rezolvarea ei se pot aborda și problemele sociale, că violența nu rezolvă nimic. Stingerea conflictului a fost marcată printr-o declarație comună.

Semnificativ a fost faptul că, în acest context, o delegație de mineri condusă de Miron Cozma a fost primită cu aplauze la Congresul PNȚ-CD, care se desfășura în sala Teatrului Național. Cei ce-i condamnaseră pe aceiași mineri în iunie 1990 îi încurajau acum și îi aplaudau (inclusiv reprezentanții Alianței Civice și cei ai *României libere*).

A urmat **instalarea guvernului condus de Theodor Stolojan**, constituit pe baza consultării cu toate partidele parlamentare și în care au intrat, pe lângă reprezentanți ai FSN, și reprezentanți ai altor partide (PNL, PDAR, MER), precum și tehnocrați, independenți, așa cum era și premierul. Principala misiune a guvernului era menținerea stabilității, pregătirea și

organizarea, în urma adoptării Constituției, a alegerilor locale, parlamentare și prezidențiale.

Parlamentul a adoptat Legea privind organizarea administrației locale, ca și Legea privind alegerile locale, ceea ce a permis ca, în termen relativ scurt, să se organizeze, **în luna februarie 1992, alegerile pentru consiliile municipale, orășenești și comunale**. Convulsiile interne din cadrul FSN s-au reflectat direct în rezultatele alegerilor, mai ales în Capitală, unde primăria a fost câștigată de reprezentantul opoziției, Crin Halaicu.

Din păcate, după demisia guvernului său, Petre Roman a adoptat brusc o atitudine ostilă față de mine, vehiculând o serie de afirmații false și ipoteze artificiale, susținând inclusiv că „mineriada" ar fi fost „pusă la cale" de forțele conservatoare, întruchipate de Bârlădeanu și Iliescu, și că ar fi avut loc o „lovitură de stat" împotriva guvernului său „reformist", aberație și teoretică, și politică. Această campanie, susținută de el în toată perioada de toamnă-iarnă a anului 1991, s-a soldat cu scindarea FSN, în primăvara anului 1992, finalizată cu prilejul **convenției sale din 29 martie 1992**.

În aprilie 1992, s-a constituit o nouă grupare politică, **Frontul Democrat al Salvării Naționale**, care, **la 28 iunie**, **a avut** prima sa **Conferință națională**, domnii **Oliviu Gherman** și **Adrian Năstase** fiind aleși primul, în funcția de președinte, și al doilea, de vicepreședinte.

Conferința mi-a propus, și eu am acceptat, să candidez, în numele FDSN, la funcția de președinte al țării, în contextul noii legi electorale, bazată pe Constituția adoptată la 8 decembrie 1991. Alegerile prezidențiale și cele parlamentare au fost programate pentru 27 **septembrie 1992**.

M-am prezentat în campania electorală cu un program electoral intitulat „Cred în schimbarea în bine a României". **Primul tur** al alegerilor prezidențiale s-a desfășurat în aceeași zi cu cele parlamentare, pe 27 **septembrie**.

La alegerile parlamentare, FDSN s-a situat pe primul loc (deși fusese constituit într-un timp extrem de scurt), cu 29% din voturi; opoziția unită sub egida Convenției Democratice (cuprinzând 18 formațiuni politice) a întrunit 21% din voturi, iar FSN (Petre Roman), doar 10%. Efectul scindării FSN a fost, deci, păgubos, în general, dar mai ales pentru cei ce au provocat-o! Această scindare a stângii a reprezentat o slăbiciune a ei în toată această perioadă. Cu o formațiune politică de stânga puternică, am fi avut o guvernare mai solidă și mai coerentă, fără compromisurile din perioada 1992-1996, care nu ne-au făcut bine, și, cine știe, am fi avut o continuare la guvernare și după 1996, ceea ce ar fi dus la consolidarea evoluțiilor pozitive ale guvernării Văcăroiu.

În Parlament au intrat 13 formațiuni politice (cu grupuri parlamentare), la care s-a adăugat grupul minorităților naționale din Camera Deputaților.

La alegerile prezidențiale, cei șase candidați prezenți în primul tur au obținut:

Ion Iliescu (FDSN) – 47,34%
Emil Constantinescu (CD) – 31,24%
Gheorghe Funar (PRM) – 10,88%
Caius Traian Dragomir (FSN) – 4,75%
Ion Mânzatu (Partidul Republican) – 3,5%
Mircea Druc (Independent) – 2,75

Rezultatul celui de-al doilea tur de scrutin din 11 octombrie:
Ion Iliescu – 61,43%
Emil Constantinescu – 38,57%

La **15 octombrie 1992**, Curtea Constituțională, constituită în conformitate cu prevederile noii Constituții, a ratificat rezultatele alegerilor prezidențiale și alegerea mea în calitate de **Președinte al României**.

În ziua de **30 octombrie 1992**, în ședința comună a Camerei Deputaților și a Senatului României, am depus **jurământul de credință**, după care am prezentat mesajul prezidențial, intitulat: „România are nevoie de toate competențele și valorile sale". Înainte de a-l cita, vreau să subliniez un lucru care mi se pare extrem de important. Anii 1990-1992 au fost plini de primejdii pentru România, și din motive interne, și din cauza contextului internațional. Am evoluat pe muchie de cuțit. Fără resurse, fără finanțare internațională, fără capital intern, cu multe frustrări și conflicte sociale, am reușit, totuși, să ne păstrăm direcția și să facem ceea ce ne-am propus în decembrie 1989: să înaintăm pe calea libertății și a democrației.

„România are nevoie de toate competențele și valorile sale"*

Onorați membri ai Parlamentului României,
Stimați invitați,
Doamnelor și domnilor,

Cu îngăduința dumneavoastră, în acest moment solemn, doresc să adresez un mesaj Parlamentului nou ales, întrunit astăzi cu prilejul depunerii jurământului de către Președintele României.

Permiteți-mi să vă transmit dumneavoastră, membri ai corpurilor legiuitoare, felicitări pentru încrederea acordată de electorat, pentru mandatul obținut în urma alegerilor parlamentare și să vă urez succes în activitatea la care v-ați angajat spre binele țării.

Folosesc, totodată, acest prilej ca să exprim electoratului român recunoștința mea pentru mandatul celei mai înalte magistraturi a țării, pe care mi l-a încredințat prin votul său. Înțelegând semnificația acestei investituri, declar în fața dumneavoastră și a întregii națiuni că depunerea jurământului ca Președinte al României înseamnă pentru mine angajamentul suprem al vieții.

Vreau să asigur pe toți cei care mi-au acordat cu încredere votul lor, dar și pe cei care au avut alte opțiuni, că înțeleg mandatul încredințat ca un mijloc de a servi toți oamenii acestui pământ românesc, indiferent de convingerile lor politice, de apartenența socială, etnică sau religioasă.

Sunt ferm decis să-mi exercit mandatul în spiritul și litera Constituției.

Cred că veți fi de acord cu mine că noi, toți cei care am primit încrederea electoratului, avem datoria de a trudi fără răgaz la ridicarea țării, pentru a o vedea cât mai repede ieșită din criză, beneficiind cu adevărat de orizontul istoric pe care l-a deschis Revoluția din Decembrie 1989.

Alegerile din această toamnă au exprimat încrederea populației în schimbările și înnoirile structurale ale României din ultimii trei ani. Suntem, cred, datori să apreciem comportamentul electoratului, luciditatea și înțelepciunea dovedite, faptul că s-a prezentat în număr mare la vot, în pofida numeroaselor dificultăți și dezamăgiri cu care se confruntă în existența sa cotidiană.

* Mesajul prezentat Parlamentului la 30 octombrie 1992

Alegerile recent încheiate au reprezentat un elocvent indiciu al progresului pe care societatea românească l-a înfăptuit pe calea statului de drept. Electoratul român a infirmat acele aserțiuni nedrepte potrivit cărora România ar fi nepregătită pentru democrație și reformă, pentru pluralism și o viață politică modernă.

Suntem datori să mulțumim instituțiilor guvernamentale și neguvernamentale care au asigurat desfășurarea liberă și corectă a procesului electoral, fapt confirmat de numeroșii observatori naționali și străini.

Stimați membri ai Parlamentului,

Dumneavoastră reprezentați noua autoritate legiuitoare a țării, așa cum a configurat-o scrutinul de la 27 septembrie. Cred că în acest moment solemn suntem datori să facem un efort pentru a desprinde semnificațiile de profunzime ale acestor alegeri și să aplicăm în viața noastră publică opțiunile fundamentale la care a subscris electoratul român.

Fără pretenția de a exprima un adevăr absolut sau de a aborda exhaustiv problemele, voi releva câteva momente importante.

În prim-plan doresc să situez concluzia politică cea mai semnificativă, și anume că, în procesul electoral, Constituția României a fost reconfirmată încă o dată de votul popular. Este plin de învățăminte, de asemenea, faptul că absolut toți candidații la Președinție, pe măsura apropierii zilei de votare, și-au precizat pozițiile, în sensul respectării necondiționate a Constituției României. Am salutat această convergență încă în timpul campaniei electorale. Cu atât mai mult acum, în ziua depunerii jurământului, să ne angajăm solemn că nu vom pregeta să slujim cu credință România ca stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

Odată cu recentele alegeri parlamentare și prezidențiale, România încheie o etapă distinctă a tranziției sale spre democrație și spre un nou sistem de organizare economică și socială. Dorința ce a animat electoratul a fost aceea de a vedea țara ieșită din stările de provizorat și instabilitate, de a o vedea așezată pe un curs firesc de evoluție, care să ofere cadrul optim valorificării potențialului creator al poporului nostru. De aceea, consider esențială în momentul de față intrarea țării în normalitate, cu structuri legitime și democratice, investite cu autoritatea necesară pentru a gestiona problemele tranziției, într-un climat de echilibru politic și social.

Fără a considera vreodată procesul legislativ ca ceva finit, putem constata totuși că matricea juridică de bază a statului de drept și a economiei de piață s-a conturat. Ceea ce se impune acum este asigurarea condițiilor ca aceste reglementări să opereze în viața cotidiană. Decalajul ce s-a format între

mecanismul instituit și cel efectiv trebuie cât mai repede eliminat. Altfel, inevitabil, criza se va prelungi, corupția se va amplifica, economia paralelă va mușca tot mai adânc din substanța patrimoniului național, hemoragia de venit național în afară va continua. Aceste probleme vizează activitatea tuturor factorilor de putere ai statului de drept. Din acest punct de vedere, Parlamentul va avea de răspuns multor priorități. Vă revine, desigur, dumneavoastră să stabiliți criteriile de ierarhizare a lor. Sper, însă, că nu veți considera imixtiune în treburile Parlamentului dacă îmi voi spune părerea asupra unor urgențe legislative.

Veți fi, cred, de acord cu mine că prima urgență se referă la domeniul vieții economice. Va fi nevoie, pe acest plan, atât de completarea și perfecționarea sistemului legislativ elaborat până acum, cât și de adoptarea unor legi noi, pentru care vechiul Parlament nu a avut răgaz. Mă refer la acele acte legislative care vizează restructurarea economiei naționale, procesul de privatizare, facilitarea investițiilor de capital străin, protecția economiei naționale, Legea creditului și a arendării pământului și altele.

În al doilea rând, suntem cu toții datori cu elaborarea și adoptarea unui sistem cât mai eficient de protecție și asistență socială pentru întreaga populație, acordând o atenție mai mare categoriilor defavorizate, cum ar fi tinerii, femeile, pensionarii, handicapații.

În al treilea rând, mă gândesc la consolidarea sistemului legislativ și instituțional al statului de drept. Din diverse motive, Parlamentul care și-a încheiat recent mandatul nu a luat în discuție o serie de legi care devin acum urgente. Mă refer, printre altele, la Legea apărării naționale, la constituirea Ministerului Public și a Consiliului Superior al Magistraturii, în conformitate cu prevederile Constituției, la Legea declarării averilor de către cei aleși sau numiți în funcții publice, la Statutul funcționarului public, la Legea învățământului, la legile cu privire la funcționarea organismelor mandatate cu apărarea ordinii publice și altele.

Instaurarea deplină a autorității instituțiilor publice, stoparea corupției și a valului infracțional, realizarea unui climat de ordine și legalitatesunt așteptări firești ale cetățenilor. Statul de drept are un înțeles fundamental: domnia legii în societate. În ceea ce mă privește, sunt decis să folosesc toate prerogativele pe care mi le conferă Constituția pentru a contribui, împreună cu celelalte instituții ale statului, la asigurarea liniștii cetățenilor și la buna lor conviețuire, reabilitând ordinea de drept pe temeiul strict al noii legislații, pe care dumneavoastră o veți elabora sau desăvârși.

Respectul absolut pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului va fi criteriul de bază al întregii mele activități. În ultimă instanță, acesta este scopul esențial al întregului efort în care ne-am angajat după decembrie 1989, scopul și finalitatea reformei și ale statului de drept. Țin să reafirm, acum și aici, hotărârea mea de a sprijini orice inițiativă legislativă sau instituțională menită să garanteze, în spiritul Constituției, exercitarea nestânjenită a drepturilor omului pentru toți cetățenii țării.

Includ în acest angajament protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, pentru care Constituția oferă garanțiile necesare privind dreptul acestora la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. Este un merit incontestabil al Constituției noastre faptul de a prevedea, în acest domeniu, prevalența reglementărilor internaționale, la care România este parte, în raport cu cele interne, ceea ce asigură persoanelor aparținând minorităților naționale drepturi la nivelul celor mai înalte standarde general acceptate pe plan european. Pe acest fundal, sunt cel puțin de neînțeles pretențiile la declararea, pe baze etnice, a unor forme de autonomie teritorială în România, fără niciun temei real în ordinea politică, morală sau juridică. Asemenea pretenții, care vizează, în fond, construcții artificiale în organizarea administrativ-teritorială a țării, sunt neacceptabile. Ele contravin flagrant Constituției României, merg împotriva evoluției din societatea românească, precum și a celor de pe plan european și nu pot avea decât efecte destabilizatoare. În virtutea mandatului conferit de alegători, precum și a prevederilor constituționale, în calitate de garant al independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării, declar că nu voi face niciun fel de concesii în asemenea probleme.

În același timp, nu voi ceda niciunei încercări de îngrădire a exercițiului liber al drepturilor omului, prevăzute în Constituție. Sunt hotărât să iau atitudine, în continuare, împotriva intoleranței etnice, religioase și de orice altă natură, împotriva extremismului, xenofobiei, antisemitismului și altor forme de ură rasială, care pot altera grav climatul politic intern și pot prejudicia interesele națiunii.

Voi sprijini, atât cât îmi permit atribuțiile constituționale, clarificarea unor probleme mult dezbătute în societatea noastră, care au încărcat climatul politic de tensiune, suspiciune și neîncredere. Ca participant direct la Revoluție, sunt tot atât de interesat, ca și ceilalți participanți, spre exemplu, în elucidarea răspunderilor pentru viețile nevinovate sacrificate în acele împrejurări.

În tot ceea ce va întreprinde instituția prezidențială, promit spirit de cooperare, solicitudine și disponibilitate pentru dialog și mediere. Îmi propun, în acestă perspectivă, un dialog permanent cu Legislativul și Executivul, pe de o parte, cu forțele politice angajate nemijlocit în procesul schimbării – sindicatele, organizațiile profesionale, patronatul, pe de altă parte. Un asemenea dialog este cu deosebire necesar în domeniul economiei. Am evocat ideea constituirii

unui organ consultativ pe lângă președinte – subliniez, consultativ –, cu reprezentarea forțelor politice, sociale și științifice din România, cu convingerea că un asemenea organism consultativ poate constitui un sprijin apreciabil pentru președinte în îndeplinirea atribuțiilor sale.

Mă preocupă problemele cu care se confruntă tineretul, care suportă în mare măsură consecințele multiple ale tranziției și ale crizei prin care trece țara. Trebuie să identificăm resursele utilizabile în sprijinirea integrării sociale a tinerei generații și participării sale la procesele înnoitoare ale societății noastre. Este esențial pentru destinul nostru național ca tânăra generație să-și regăsească încrederea în sine și în perspectivele societății românești. Mă voi gândi la concretizarea unor forme de dialog și consultare permanentă cu tinerii și cu organismele lor reprezentative.

În relațiile cu presa, voi încerca să asigur transparență maximă și raporturi cordiale; contez, în același timp, pe sprijinul presei și al mijloacelor de comunicare în masă pentru strădaniile regeneratoare ale țării, pentru redresarea și stabilitatea noastră economică, politică și socială.

Rezultatele alegerilor oferă un punct de pornire favorabil pentru cooperare și conciliere între forțele politice și grupurile parlamentare, pentru un larg consens politic. Trebuie să reușim, prin înțelepciune și dialog, să ieșim din cercul vicios al dezbinării și al răfuielilor pătimașe, pentru a evita riscul de a intra într-un blocaj politic de durată.

Fac un apel călduros la toți oamenii politici, la partidele și coalițiile parlamentare, să situeze interesele țării deasupra intereselor particulare și, în concordanță cu Constituția, să conlucrăm pentru asigurarea liniștii, siguranței și a unei vieți mai bune fiecărui fiu și fiecărei fiice a României.

Doamnelor și domnilor,

Partea principală a dezbaterilor în campania electorală, ca și în discuțiile pe care le-am avut în ultimele săptămâni, s-a cantonat în zona reformei economice, a tranziției la economia de piață și a efectelor ei sociale.

O concluzie de bază pe care o rețin din analizarea rezultatelor alegerilor este aceea că electoratul s-a pronunțat clar în favoarea continuării reformei, care nu poate fi decât lucrarea întregii națiuni, a tuturor segmentelor ei profesionale, politice și sociale.

Nu doresc să absolv cu nimic autoritățile de neajunsurile manifestate în gestionarea reformei, nu am ocolit în cursul confruntărilor electorale nici asumarea propriilor responsabilități, dar ceea ce este acum de stringentă actualitate este ca, identificând cauzele profunde ale crizei, să stabilim căile pentru traversarea ei

cu costuri sociale, economice și ecologice suportabile. Or, pentru aceasta este necesară, imperios necesară, conlucrarea. Am studiat cu atenție programele tuturor partidelor și candidaților și am încercat să degajez un minimum de consens. Voi menționa, în acest context, două elemente.

În primul rând, promovarea reformei economice trebuie să se facă cu mai multă coerență, prin aceasta asigurându-se un dinamism mai accentuat și finalitate socială, prin ameliorarea condițiilor de viață ale oamenilor, fără de care ar deveni un scop în sine, adică un nonsens. Tocmai nerespectarea acestei corelări ar risca să încetinească ritmul reformei și prin aceasta să alimenteze deteriorarea, în continuare, a nivelului economic și a standardului de viață.

În al doilea rând, statul, respectiv guvernul, trebuie să dispună de pârghii de intervenție activă în economie; politica liberalismului pur, a nonintervenției statului, care invocă drept argument puterea de autoreglare a mecanismelor pieței, nu este compatibilă cu realitățile tranziției și, de fapt, nu este compatibilă cu exigențele economiei moderne, în general.

Pentru a asigura coerență sporită, dinamism accentuat și finalitate socială reformei, se cer a fi asigurate mai multe condiții, între care, pe de o parte, elaborarea bazelor teoretice și strategice ale tranziției pe termen mediu și lung, iar pe de altă parte, elaborarea unor politici economice și programe de guvernare pe termen scurt.

A devenit tot mai limpede că avem nevoie de o viziune de ansamblu asupra bazelor teoretice și strategice ale tranziției, care să ofere un suport trainic pentru stabilirea măsurilor de etapă, politicilor economice și programelor guvernamentale.

O asemenea lucrare, înfăptuită cu forțele conjugate ale întregii intelectualități române, ale cercetătorilor, cadrelor didactice, oamenilor de cultură și artă, ale specialiștilor din practică – indiferent de crezul lor filosofic, religios sau de opțiunile politice –, are menirea să investigheze cu instrumentele științei concluziile desprinse din experiența națională și mondială și să fundamenteze căile optimale ale tranziției în condițiile României. În acest cadru pot coexista două sau chiar mai multe variante: înfruntarea între teorii și ipoteze diferite sau adverse este chiar de dorit; ea transpune într-un plan superior înfruntările din societate și permite evitarea experimentelor „pe viu", care au un cost social atât de ridicat.

Am evocat în câteva rânduri „schița" realizată la începutul anului 1990. În același spirit, într-un nou stadiu trebuie și putem să inițiem elaborarea unei strategii economice pe termen lung în România. Propun, în acest scop, constituirea unei Comisii Naționale pentru Strategia Dezvoltării Economice în perspectivă.

Pe de altă parte, este necesară elaborarea unui „Program global de restructurare și dezvoltare", elaborat de guvern într-o concepție unitară, cu participarea tuturor organismelor implicate, precum și crearea instrumentelor și mecanismelor necesare alocării cu eficiență a resurselor publice destinate acestui scop. Un astfel de program presupune, printre altele: elaborarea unei politici economice pe termen scurt și mediu; intervenția statului în gestionarea, restructurarea și dezvoltarea economiei; coordonarea proceselor de reformă și dezvoltare economică (privatizare, dezvoltarea sectorului particular, participarea statului la proiecte de investiții etc.); aplicarea unor instrumente și mecanisme economice noi pentru economia românească, care să întărească disciplina financiară și să conducă la creșterea eficienței resurselor alocate; oprirea declinului economic și relansarea creșterii producției industriale și agricole; posibilitatea aprecierii continue a efectelor – scontate și imprevizibile – pentru modelarea măsurilor economice imediate.

Concomitent, se impune elaborarea de către guvern, împreună cu organizațiile patronale și cu sindicatele, a unui „Program global de asistență socială", care să pună pe baze noi acest sistem și să asigure nivelul de protecție socială necesară înfăptuirii reformei.

O temă dezbătută intens este problema funcțiilor pe care este chemat să le exercite statul, subînțelegând prin el toate componentele puterii, mai ales în această perioadă de tranziție.

Trebuie evitate *două pericole extreme – etatismul exacerbat*, pe de o parte, și *nonintervenționismul*, pe de alta.

Ce nu trebuie să facă statul în domeniul economic?

- Statul nu trebuie să se substituie inițiativei agenților economici, cu capital de stat sau particular, ca și responsabilității acestora pentru rezultatele obținute; organismele sale nu trebuie să afecteze autonomia agenților economici, nu trebuie să cedeze tentației – foarte puternice uneori – de a reveni la mecanismele sistemului centralizat, de comandă.
- Statul nu trebuie să practice o fiscalitate opresivă, care inhibă inițiativa economică; din contră, trebuie să gândească pârghii de stimulare a inițiativei.
- Totodată, statul nu trebuie să se lanseze în cheltuieli guvernamentale excesive, generatoare de inflație sau care pot duce la creșterea peste limita normală a datoriei publice.

Ce trebuie să facă statul, în această perioadă?

Înainte de toate, îi revine asigurarea stabilității interne, a ordinii de drept, apărarea proprietății private și publice, stoparea corupției. Niciun proces de redresare economică nu este posibil într-un climat de insecuritate, neliniște, teamă.

Totodată, statul trebuie să creeze un cadru instituțional, inclusiv sistemul financiar-bancar, și un climat de afaceri favorabil, cu proceduri simplificate, care să încurajeze inițiativa particulară și să stimuleze dezvoltarea activităților economice.

Statul este responsabil de buna gestionare a patrimoniului public. Va trebui perfecționat cadrul juridic care reglementează funcționarea întreprinderilor cu capital majoritar sau integral de stat, urmărindu-se întărirea autorității decizionale a echipelor manageriale, dar și creșterea cointeresării și răspunderii lor, precum și a colectivelor de salariați pentru gestionarea unităților.

Statul are obligația, în condițiile disfuncționalităților perioadei de tranziție, de a-și asuma rolul principal în soluționarea unor probleme de interes general: asigurarea necesarului populației cu alimente de bază și căldură; scoaterea din criză a unor sectoare și ramuri cu grad scăzut de utilizare a capacităților; creșterea numărului locurilor de muncă; protejarea grupurilor defavorizate (salariu minim garantat, pensii, alte ajutoare sociale); ocrotirea sănătății publice; susținerea învățământului, cercetării, culturii; asigurarea resurselor pentru apărarea națională; protecția mediului, a bogățiilor naturale. În aceste domenii și în altele similare, discuțiile despre oportunitatea angajării statului sunt lipsite de sens.

Evident, nu este vorba de revenirea la metodele economiei centralizate, ci de folosirea unor instrumente care să ne apropie de mecanismele economiei de piață. Și în țările cu lungă tradiție democratică și economie de piață se adoptă legi speciale pentru restructurarea unor ramuri, depășirea unor dezechilibre teritoriale, crearea de locuri de muncă și chiar referitoare la creșterea economică în ansamblu. Cu atât mai necesară este intervenția statală în cazul economiei noastre – afectată concomitent de criza structurală a vechiului sistem, de criza tranziției înseși și de recesiunea mondială.

Pe termen scurt și mediu, statul va fi principalul factor de mobilizare a resurselor destinate reajustării structurale și dezvoltării economice, odată cu crearea condițiilor unei liberalizări totale și preluarea rolului său de către mecanismele pieței de capital.

Statul este chemat să asigure infrastructura fizică necesară activităților economice în general și să stimuleze dezvoltarea sectoarelor prioritare, prin investiții directe ale societăților de stat și particulare, române și străine, și ale persoanelor fizice.

Obiectivul pe termen mediu și lung este restrângerea proprietății de stat și modificarea funcțiilor de gestiune a instituțiilor guvernamentale.

Integrarea tot mai amplă a economiei naționale în economia mondială, ca și în structuri și organisme internaționale, impune adoptarea corespunzătoare

a mecanismelor economico-financiare, exigențe sporite de ordin tehnologic și managerial, ca și măsuri adecvate de protecție a producției și intereselor naționale.

Doamnelor și domnilor parlamentari,

În legătură cu desemnarea primului-ministru și structura noului guvern, după cum știți, am avut consultări cu șefii de partide reprezentate în Parlament și s-au purtat tratative între conducerile grupurilor parlamentare.

Poziția politică de la care am pornit este că singura șansă a României în perioada de tranziție rezidă în consensul politic și social, în concilierea tuturor segmentelor sale reprezentative, pentru o reală convergență națională.

În cadrul multiplelor întâlniri și consultări avute, am sugerat partidelor politice mai multe posibilități.

Personal, rămân la convingerea că, din punct de vedere politic, cea mai bună formulă ar fi fost constituirea unui guvern de uniune națională. Din păcate, practic, nu s-a putut finaliza o asemenea opțiune. În aceste condiții, conform Constituției, formarea noului guvern va constitui obiectul consultării cu formațiunea politică ce a obținut cele mai multe voturi la alegerile din septembrie, și anume Frontul Democrat al Salvării Naționale, care va putea apela la personalitățile pe care le consideră cele mai potrivite.

Pe această bază – consultându-mă și cu reprezentanții altor formațiuni politice –, voi căuta să desemnez în zilele următoare în funcția de premier o personalitate organic atașată valorilor democrației și de piață, de cea mai înaltă calificare și reputație, care să reușească să formeze și să vă supună aprobării o echipă guvernamentală și un program de guvernare care să fie sprijinite, cu bună-credință, de toate forțele politice și sociale. Acest guvern va trebui să își asume răspunderile impuse de cea mai grea etapă a tranziției și riscul pe care și-l va asuma privește întreaga societate românească. Avem, deci, nevoie de o opoziție constructivă, implicată, de o solidarizare cu cei ce-și asumă răspunderea guvernării.

Realitatea ne impune realizarea unui pact politic și social, explicit sau implicit, pe termen scurt, în care colaborarea și conlucrarea guvern – opoziție – indiferent de cum se va configura această ecuație – să fie stabilite și respectate în probleme de maxim interes și urgență, în care să nu-și facă loc tactica de obstrucționare, de anihilare a inițiativelor și soluțiilor viabile, constructive. Adepții neimplicării sau ai unei eventuale obstrucționări nu vor câștiga nimic, nici măcar în plan pur electoral, discernământul alegătorilor dovedindu-se exemplar. Personal, adresez un apel Parlamentului, partidelor, sindicatelor, mijloacelor de informare în masă, funcționarilor publici, pentru a sprijini viitorul

guvern și politica de guvernare în abordarea și soluționarea problemelor dificile cu care ne vom confrunta în această iarnă și în prima parte a anului 1993.

Cetățenii țării au demonstrat că înțeleg dificultățile și sunt gata să le facă față, că înțeleg necesitatea schimbării, a reformei, a economiei de piață, că nu renunță și nu se retrag din prim-planul efortului de transformare democratică. Pentru că trebuie să fim conștienți cu toții – sunt necesare eforturi din partea tuturor, muncă și disciplină socială, inițiativă și răspundere la toate nivelurile. Oricât am solicita și am primi ajutoare din afară, fundamentul redresării și relansării noastre îl reprezintă efortul propriu. Să transferăm în sfera producției energia cheltuită prin contestații și absenteism. Trebuie să înțelegem că nu putem beneficia de modul de viață și de consum al societăților dezvoltate dacă nu adoptăm și modul lor de a munci, dacă nu ne apropiem de productivitatea și de formele lor eficiente de producție și organizare. Acesta este suportul decisiv al construcției economice, politice și sociale a României în etapa imediat următoare.

Doamnelor și domnilor,

Nu doresc să mă refer pe larg la problemele de politică externă, dar țin să subliniez acum că, în exercitarea atribuțiilor care îmi revin în domeniul politicii externe, voi acorda întregul sprijin deschiderii României spre toate statele, ancorării ei în structurile europene și euroatlantice și dezvoltării relațiilor de bună vecinătate.

Văd în relațiile cu țările democratice occidentale principala șansă de sprijin pentru procesele tranziției și democratizării societății românești. Poziția geografică a României și interesele sale de durată reclamă, după părerea mea, dezvoltarea unor relații privilegiate cu Statele Unite, Germania, Marea Britanie, Franța și celelalte țări latino-europene, precum și cu toate celelalte state europene.

Consider vitală pentru protecția securității naționale și apărarea integrității teritoriale a țării consolidarea legăturilor noastre cu NATO și Uniunea Europei Occidentale, inclusiv intrarea, în perspectivă, a României în aceste organisme. Din aceleași rațiuni, mi se pare esențială pentru viitorul democratic și prosper al națiunii române finalizarea cât mai rapidă a acordului de asociere a României la Comunitățile Europene, ca o etapă intermediară spre integrarea țării în Europa configurată în Tratatul de la Maastricht.

În general, cred că noile valențe geostrategice ale României trebuie valorificate pentru a reface sistemul relațiilor de schimb și cooperare, în sensuri consonante cu interesul nostru național, dar și cu interesele de securitate ale zonei central-europene în care ne aflăm și ale lumii euroatlantice în

general. În acest context văd sensul participării României la proiectele de colaborare subregională cum sunt Cooperarea Economică în Zona Mării Negre sau colaborarea multilaterală a țărilor riverane Dunării și ale magistralei transeuropene Dunăre–Main–Rin.

România se va angaja și de acum înainte, în mod constructiv, în activitatea Organizației Națiunilor Unite, al cărei rol ca forum mondial de armonizare a intereselor statelor este deosebit de important în zilele noastre, ca și în activitatea celorlalte organisme și organizații internaționale.

Pactul Ribbentrop–Molotov a siluit unitatea ființei românești. Evident, putem și trebuie să ne propunem lichidarea consecințelor acestui pact, dar exclusiv pe căi pașnice, în acord cu principiile general acceptate pe plan european și înscrise în documentele CSCE.

Independența Republicii Moldova este un prim pas în acest proces, care se cere consolidat. Vom sprijini, de aceea, pe toate căile, întărirea Republicii Moldova, afirmarea sa în plan european și internațional, integrarea sa în Europa. Viitorul Republicii Moldova este, ca și al României, în Europa. În această perspectivă cred că trebuie să trecem la o nouă etapă a relațiilor între cele două state românești, prin consolidarea integrării economice dintre ele și crearea spațiului cultural și spiritual comun.

Relațiile tradiționale, de bună vecinătate cu statele din jur, vor trebui redimensionate, dezvoltând legături normale cu Ucraina și Federația Rusă și cu celelalte state independente constituite în fostul spațiu sovietic, precum și cu noile state apărute în urma destrămării fostei Iugoslavii.

Sperăm că raporturile cu Ungaria vor putea intra în normalitate prin semnarea noului Tratat. Ne exprimăm disponibilitatea pentru contacte și întâlniri, la toate nivelurile, fără condiționări prealabile, cu oficialitățile din Ungaria, pentru a risipi suspiciunile și ambiguitățile care mai persistă în relațiile dintre țările noastre. Sunt gata să mă întâlnesc cu șeful statului ungar pentru a întreprinde împreună pașii necesari în vederea normalizării raporturilor bilaterale.

Vorbind despre contextul internațional în care trăim, simt nevoia să-mi exprim profunda îngrijorare față de activizarea, în vecinătatea noastră, a extremismului naționalist agresiv, a antisemitismului și xenofobiei. Această tendință complică situația deja tensionată din Europa. Cred că forțele politice din societatea românească nu trebuie să piardă din vedere aceste tendințe, care pot avea efecte destabilizatoare, inclusiv pentru noi.

România se află într-o regiune frământată de mișcări dezintegratoare. S-au schimbat raporturile geostrategice. Procesele de destructurare ce au loc în jurul nostru și dificultățile interne ale reformei ne solicită o atitudine realistă și echilibrată, evitând factorii de risc și sursele de instabilitate.

Onorat auditoriu,

Pe măsură ce vom reuși să oferim lumii imaginea unei țări stabile, angajate pe calea reformelor democratice și economice, pe măsură ce vom reuși să depășim dificultățile prin eforturi proprii, se vor schimba și aprecierile asupra României, devenind mai conforme cu stările de lucruri din țară. Invităm, de aceea, lideri politici din statele democratice, reprezentanți ai organismelor internaționale, oameni de afaceri și jurnaliști să ne viziteze țara, să cerceteze realitatea românească la fața locului. Sperăm că imaginea României în lume se va forma pe temeiul cunoașterii directe a realităților noastre, eliminându-se aprecierile deformatoare puse în circulație de unele medii occidentale. Noi dorim să ne înfățișăm lumii așa cum suntem. Trebuie să elaborăm o strategie de promovare a valorilor românești în lume, întrucât patrimoniul nostru este insuficient cunoscut și nu se bucură de recunoașterea internațională pe care ar merita-o.

Invit pe toți românii pe care, într-o împrejurare sau alta, soarta i-a determinat să trăiască departe de țara de origine să fie alături de noi și, în același timp, mesageri ai valorilor, ai trăsăturilor morale și spirituale ale poporului român. Ei pot face mult pentru imaginea noastră în lume! În ceea ce ne privește, vom face tot ce depinde de noi pentru a-i face să se simtă mândri de țara și poporul din care fac parte.

Onorați membri ai corpurilor legiuitoare,

Mandatele încredințate de electoratul român într-un moment de răscruce al evoluției noastre istorice au o încărcătură problematică și afectivă excepțională. Deciziile pe care urmează să le luăm, în funcție de nevoile strigente ale țării și în conformitate cu prerogativele conferite de Constituție, vor cântări greu, poate decisiv, în orizontul de speranță și împliniri ale neamului românesc.

Nu voi abandona niciodată credința în puterea noastră de redresare și schimbare în bine. Nu îmi voi pierde nicio clipă încrederea în echilibrul, luciditatea și puterea noastră, a tuturor celor aflați astăzi aici, sub cupola Parlamentului, de a decide corect și cinstit în toate problemele care țin de afirmarea identității și demnității țării, de interesele naționale.

Avem nevoie, în special acum, de toleranță și conciliere, dar, în același timp, și de decizii bine fundamentate, clare și eficiente. Vă invit pe toți să le identificăm, să le dezbatem, să le adoptăm și să le aplicăm.

România are acum nevoie de toate competențele și valorile sale. Nădăjduiesc că vom reuși să le unim, în interesul țării și al fiecărui cetățean al ei!

III

GUVERNAREA VĂCĂROIU: NOUA ROMÂNIE PUSĂ LA ÎNCERCARE

Există un clișeu persistent în legătură cu guvernarea Văcăroiu: acela că nu ar fi fost reformistă, că nu a vrut să privatizeze întreprinderile de stat, că astfel am fi pierdut contactul cu grupul de frunte din fostele țări socialiste: Cehia, Polonia și Ungaria. Nimic mai fals. Noi am luat prostul obicei de a compara ceea ce nu poate fi comparat.

Și iată de ce: în fond, evoluția de la economia hipercentralizată (iar Ceaușescu a refuzat cu obstinație să permită apariția unor structuri și instituții economice care să amintească fie și de departe de piața liberă, ceea ce ne-a singularizat în spațiul fost socialist, până și în raport cu URSS, în anii când era condusă de Gorbaciov) la economia de piață presupune un număr de pași, de decizii de natură politică și de instituții, care sunt practic aceleași pentru toți.

Aceste decizii au fost luate sincron cu țările amintite mai sus. Iar în acest capitol le voi prezenta pe scurt pe acelea care au schimbat profund economia României. Dar să nu uităm că structurile industriale și agrare ale României erau puternic diferite de ale celorlalte țări. La fel și cultura economică și industrială a cetățenilor români. Pe când în perioada interbelică Cehoslovacia era una dintre primele zece puteri industriale ale lumii, România era o țară eminamente agrară, dacă este să ne referim doar la asta.

Schimbarea nu avea cum să se realizeze în toate aceste țări cu aceeași viteză. Diferențele dintre ele erau vizibile și în perioada comunistă: serviciile reprezentau acolo mai mult în ponderea PIB decât la noi, la fel și sectorul

privat contribuia, în 1989, cu mai mult la formarea PIB în cele trei țări decât în România.

Nu reformele și conținutul lor reprezentau problema de fond a guvernării Văcăroiu în momentul investirii sale, ci resursele financiare necesare schimbării radicale a aparatului productiv, adaptării lui la noul context, includerii economiei românești în procesul de globalizare. Cu alte cuvinte, știam ce trebuie să facem, dovadă că în cei patru ani de guvernare economia românească s-a restructurat, a intrat într-un proces de creștere, inflația, declanșată în principal de modul defectuos în care se trecuse la liberalizarea prețurilor, a fost adusă la dimensiuni suportabile și era pe un trend clar descrescător, salariile și pensiile și-au păstrat puterea de cumpărare, fiind indexate automat cu inflația.

Uităm, când judecăm guvernarea Văcăroiu, contextul internațional în care s-a desfășurat ea. În jurul nostru erau grave conflicte, precum cel din Iugoslavia și cel din Transnistria, destrămarea Uniunii Sovietice era un proces plin de pericole și de conflicte, unele rămase nerezolvate până acum. Acest context a ținut departe de România investițiile străine, iar prima de risc pentru împrumuturile externe, atunci când le puteam face, era inacceptabilă.

Vreau să spun că în 1992, după alegeri, România nu avea decât o singură opțiune: să folosească aparatul productiv existent pentru a genera sursele financiare necesare lui și pregătirii pentru privatizare. Nu doar noi am fost în această situație. Și Polonia a făcut la fel: și-a folosit baza productivă pentru a genera resurse necesare asanării și eficientizării ei. Este greșit să punem semnul egalului între forma de proprietate, publică și privată, și modul ei de administrare.

A existat o permanentă presiune asupra noastră să privatizăm proprietatea publică, fie și doar pentru un dolar simbolic. Am văzut ce rezultate catastrofale a avut această abordare. Economistul american J.K. Galbraith atrăgea atenția asupra pericolului acestei „privatizări de dragul privatizării", a iluziei „privatizării ca soluție-miracol pentru modernizare". Noua „religie", cum o numea el, a fostelor țări socialiste din centrul Europei se transformase rapid în dogmă. Și acum ni se cere același lucru: să privatizăm cât mai repede ce a mai rămas din proprietatea publică, iar dacă actualii guvernanți cedează, consecințele vor fi și mai dramatice.

Uităm și altceva atunci când judecăm acele decizii, poate nu toate foarte bine alese, dar cel puțin coerente: imensa presiune ideologică internă, dar mai ales externă. Am impresia că, nu de puține ori, mulți dintre cei care ne dădeau lecții de economie sau ne impuneau măsuri de natură economică

și socială aveau convingerea că schimbările din 1989 nu au fost revoluții antitotalitare, ci neoliberale sau neoconservatoare. „Consensul de la Washington", promovat de FMI, și „capitalismul popular" al doamnei Thatcher erau limitele între care trebuia să se miște o reformă, pentru a îndeplini canonul impus de gândirea economică anglo-saxonă.

Este greu să explici cuiva care nu a avut legături cu realitățile economiei hipercentralizate din Est, respectiv din România, că nici capitalul, nici capitaliștii nu se nasc peste noapte, că problemele grave sunt la capitolul capacitate managerială, atât în sectorul public, cât și în cel privat.

Trecerea de la un tip de economie, cu reguli, echilibre, priorități, obiective, structuri productive și de proprietate, la altul este în sine o terapie de șoc. Din acest punct de vedere, România și-a avut terapia sa de șoc chiar în anul 1990, când economia planificată a dispărut peste noapte. Evident, întreprinderile s-au trezit că nu mai au piețe, deschiderea către economia în curs de globalizare punându-le în poziția de a fi concurate, adesea neloial, de produsele altora, din afară.

Ce a făcut Polonia mai repede decât România a fost construcția instituțiilor specifice economiilor de piață, a arbitrilor pieței. La noi, din motive care țin de particularitățile tranziției politice, construcția acestor instituții a întârziat. De aceea ele au fost introduse și au început să funcționeze abia în timpul guvernului condus de Nicolae Văcăroiu.

Am fixat acest cadru pentru explicarea contextului care a dus la formarea guvernului condus de Nicolae Văcăroiu. După alegeri, cel mai mare grup parlamentar (al FDSN) deținea doar 34% din locurile din Parlament. De aceea, eu am sugerat inițial să încercăm formarea unui guvern de „uniune națională". În urma consultărilor cu reprezentanții grupurilor parlamentare (în număr de 14), formula a fost respinsă, mai ales de grupul PNȚ-CD, cu motivarea că aceasta ar însemna anihilarea oricărei opoziții parlamentare, atât de necesară unui stat democratic. Mie mi se părea că un guvern minoritar ca susținere în Parlament putea fi o sursă de instabilitate politică, ce ar fi generat, la rândul ei, instabilitate economică și socială. S-a dovedit însă că o guvernare minoritară are și părțile ei bune.

Ca să faci să funcționeze o astfel de guvernare, premierul trebuie să fie cât mai neutru politic cu putință, pentru a putea negocia sprijin de unde este posibil, pentru a trece prin Parlament legile necesare. De aceea l-am desemnat, până la urmă, pentru funcția de prim-ministru, pe Nicolae Văcăroiu, un independent, tehnocrat, specialist cunoscut în domeniul financiar, fost secretar de stat în Ministerul Finanțelor, unde îl

secondase pe Theodor Stolojan. Acesta, având sprijinul grupului FDSN și consultându-se și cu alte grupuri în vederea asigurării sprijinului parlamentar, a prezentat o componență de guvern formată în cea mai mare parte din persoane ce nu erau membri ai unor partide, fiind însă, în același timp, specialiști cunoscuți în domeniile respective.

Astfel, dintre cei patru miniștri de stat, doar unul, Dan Mircea Popescu (ministru al Muncii și Protecției Sociale), era membru FDSN, ceilalți neavând o apartenență de partid: Florin Georgescu, ministru de Finanțe; Teodor Meleșcanu, ministru de Externe; Mișu Negrițoiu, președinte al Consiliului de Coordonare, Strategie și Reformă Economică. În august 1993, el a devenit consilier prezidențial, locul său fiind luat de Mircea Coșea.

În acel moment era cea mai bună soluție posibilă și, cu foarte puține excepții, miniștrii acelui cabinet s-au dovedit a fi profesioniști serioși, cu solide cunoștințe în domeniile lor de responsabilitate. Nu este lipsit de interes să vedem care a fost componența guvernului pe timpul întregului mandat:

Ministru de Interne era George I. Dănescu (până în martie 1994), urmat de Doru Ioan Tărăcilă; ministrul Apărării Naționale – general Nicolae Spiroiu, urmat din martie 1994 de Gheorghe Tinca – primul civil ministru la acest minister; ministrul Industriilor – Dumitru Popescu, urmat, în ianuarie 1996, de Alexandru O. Stănescu; ministrul Agriculturii și Alimentației – Ioan Oancea, urmat în august 1994 de Valeriu Tabără (PUNR), iar din septembrie 1996 de Alexandru Lăpușan; ministrul Telecomunicațiilor – Andrei Chirică, urmat din august 1994 de Adrian Turicu, din martie 1996, de Ovidiu I. Muntean, iar din septembrie 1996, de Virgil Popescu; ministrul Comerțului – Constantin Teculescu, urmat în perioada august 1993–mai 1995 de Dan Ioan Popescu; ministrul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului – Marin Cristea; ministrul Transporturilor – Paul Teodoru, urmat din martie 1994 de Aurel Novac; ministrul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului – Aurel Constantin Ilie; ministrul Sănătății – prof. Iulian Mincu; ministrul Justiției – Petre Ninosu, urmat de Iosif Gavril Chiuzbaian; ministrul Învățământului – Liviu Maior; ministrul Cercetării și Tehnologiei – Doru Palade; ministrul Culturii – Mihai Golu, urmat de Petre Sălcudeanu, Marin Sorescu, Viorel Mărginean și Grigore Zanc; ministrul pentru Relația cu Parlamentul – Valer Dorneanu.

Cum vedeți, au fost și ministere care au schimbat mai mulți titulari. O explicație o reprezintă intrarea la guvernare a unor partide mai mici, care sprijineau guvernul în Parlament. În principiu, aceste schimbări nu sunt benefice domeniului gestionat de ministerul respectiv.

Primind votul de încredere al Camerelor reunite ale Parlamentului în 19 noiembrie 1992, guvernul a depus jurământul pe 20 noiembrie 1992. În programul de guvernare, aprobat prin votul de investitură dat guvernului Văcăroiu, existau câteva obiective strategice: redresarea economică a țării; realizarea reformelor economice necesare revenirii la creșterea economică; asigurarea stabilității și echilibrului social; pregătirea aderării la structurile europene și euroatlantice.

Guvernul Văcăroiu moștenise o situație deosebit de dificilă în economie, determinată, în primul rând, de dezechilibrele provocate în anii anteriori lui 1989 și agravate ca urmare a prăbușirii de sistem, atât în plan intern, cât și internațional.

Această situație gravă se exprima prin câteva caracteristici:

– prăbușirea PIB, care în 1992 era mai mic cu aproape 25% față de 1989;

– prăbușirea producției industriale, care mai reprezenta circa 46% față de cea din 1989;

– producția agricolă a fost profund afectată prin fărâmițarea exploatărilor agricole, urmare a desființării CAP-urilor (considerate de unii „structuri comuniste"... ceea ce nu fusese valabil în Ungaria, Cehoslovacia și chiar Germania); acest lucru a afectat până astăzi situația agriculturii și a satului românesc. Fără structuri de exploatare puternice, eficiente din punct de vedere economic, nu se va putea redresa agricultura românească – sector vital pentru țara noastră.

– exporturile au scăzut, în mod fatal, cu 58% față de 1989;

– inflația a cunoscut rate înalte, afectând salariul real, diminuat cu circa 30% față de 1990, iar pensia reală – cu 37%;

– era gravă situația aprovizionării economiei cu resurse din import, în special țiței și păcură;

– rezerva valutară a țării se diminuase considerabil – de la 1,7 miliarde dolari în 1990, la doar 80 de milioane dolari în 1992;

– datoria externă însemna două miliarde de dolari;

– în a doua jumătate a anului 1992 a fost sistată finanțarea externă a României de către FMI și Banca Mondială.

În fața acestei situații, guvernul și-a propus ca obiectiv fundamental oprirea declinului și reluarea creșterii economice prin aplicarea reformelor economico-sociale, în condițiile restabilirii echilibrelor macroeconomice, urmărind totodată diminuarea costurilor sociale ale tranziției, prin măsuri adecvate de protecție socială.

România a fost nevoită, după suferințele suportate în deceniul al noulea din cauza măsurilor de austeritate impuse de Ceaușescu pentru plata datoriilor externe, să aleagă **soluția reformelor graduale**, fiind lipsită de sprijinul extern de care au beneficiat Polonia și Ungaria, țări care, deși aveau datorii foarte mari, au cunoscut reeșalonări și finanțări externe consistente, așa încât așa-zisa „terapie de șoc" aplicată de cele două țări a fost susținută de un puternic sprijin extern, pe care România nu putea conta.

Principalele linii de acțiune ale guvernului au vizat:

1) **restabilirea echilibrului** cantitativ și structural dintre **cerere și ofertă**, prin reforma prețurilor, aplicată din luna mai 1993, care a implicat:

- eliminarea subvențiilor la bunurile și serviciile de consum ale populației;
- eliminarea limitării la 30% a adaosului comercial;
- renunțarea la controlul prețurilor de achiziție la produsele agricole, cu excepția unui grup de produse strategice;
- renunțarea la perioada obligatorie de prenotificare a modificărilor de preț.

Aceste măsuri dure, care au dus la creșterea prețurilor (în 1993 inflația ajungând la 295%), au fost compensate integral prin majorarea tuturor categoriilor de venituri (s-au majorat atât salariul mediu, cât și pensia medie de 3,1 ori în anul 1993, față de 1992). Totodată, degrevarea cheltuielilor bugetare de subvențiile pentru consum a avut ca efect reducerea deficitului bugetar de la 4,6% din PIB, în 1992, la 0,4%, în 1993. De asemenea, liberalizarea prețurilor a contribuit la diminuarea deficitului extern de la 8%, în 1992, la 4,5%, în 1993.

2) **modernizarea sistemului fiscal:**

- în 1993 a fost introdusă **taxa pe valoare adăugată**, care a înlocuit vechiul impozit pe circulația mărfurilor;
- reducerea cotelor diferențiate de impozitare a veniturilor salariale, în scopul încurajării muncii;
- reducerea cotelor de impozitare a profiturilor de la 45% la 38% și diminuarea cu 50% a impozitului pe profitul realizat din exporturi;
- au fost introduse cota redusă de TVA de 9% pentru produse de strictă necesitate (pâine, lapte, ulei, carne, precum și la ziare și cărți) și cota zero pentru energia termică furnizată populației;

- s-au operat simplificări în sistemul taxelor vamale;
- au fost introduse unele facilități pentru investitorii străini;
- descentralizarea bugetară, întărirea competențelor autorităților locale;
- au fost luate măsuri pentru reducerea cheltuielilor bugetare, mai ales prin reducerea unor subvenții de producție (inclusiv în domeniul minier) și realocarea sumelor economisite către investiții, ca și reducerea cheltuielilor administrației publice.

Din anul 1993 s-a creat Contul General al Trezoreriei, deschis la BNR, care a permis finanțarea neinflaționistă a deficitului bugetar prin emiterea de certificate de trezorerie și obligațiuni de stat de către Ministerul Finanțelor, ceea ce a contribuit și la îmbunătățirea cadrului de aplicare a politicii monetare a BNR.

3) **Stimularea mediului de afaceri și descurajarea concurenței neloiale:**

- s-a aplicat un program eșalonat de aliniere a prețurilor interne la materii prime și energie la prețurile internaționale, urmărindu-se acordarea, totodată, a unor compensații bănești pentru populație;
- o serie de măsuri au vizat stimularea creșterii producției agricole, vizând în special produse de bază: lapte, carne, pâine;
- totodată, sfera produselor și a serviciilor cu prețuri supravegheate s-a redus de la 122 la 24 de poziții;
- anul 1996 a marcat definitivarea cadrului legislativ al prețurilor, compatibil cu economia de piață și normele europene, prin promulgarea Legii concurenței și a Legii privind administrarea Monopolului de stat. Au fost create Oficiul Concurenței și Consiliul Concurenței.

4) **Politica monetară** a vizat, în special, atenuarea fenomenului inflaționist și redobândirea încrederii în moneda națională. Principalele măsuri adoptate de BNR, după 1993:

- liberalizarea pieței valutare și stabilirea cursului de schimb pe baza raportului cerere–ofertă;
- programarea lichidității în sistemul bancar;
- dimensionarea volumului și ameliorarea structurii creditelor de refinanțare prin creșterea volumului creditelor mai flexibile;
- modificarea volumului și structurii rezervelor obligatorii ale băncilor comerciale constituite în România;
- perfecționarea mecanismului de finanțare a deficitului bugetar prin adoptarea unor măsuri precum:

• s-au introdus noi instrumente de plată: cecul, biletul la ordin, cambia;
• înființarea Casei de Compensații;
• crearea unui sistem de transfer de fonduri de mare valoare;
• înființarea Centralei Incidentelor de Plăți;
• în 1996 a fost creat Fondul de garantare a depozitelor în sistemul bancar.

Urmare a tuturor măsurilor luate de guvern și BNR, rata inflației a scăzut de la 295,5% în 1993 la 27,8% în 1995, iar începând din anul 1993 a fost reluată creșterea economică.

Dacă în perioada 1990–1992 PIB-ul României se redusese cu 24,5%, în perioada 1993–1996 acesta a crescut cu 17,4%, recuperându-se 71% din declinul înregistrat în intervalul anterior.

5) **Politica veniturilor populației**

În anul 1993 s-a introdus garantarea plății salariului minim brut pe țară, obligatoriu pentru toți agenții economici, stabilit după consultarea sindicatelor și a patronatelor.

A fost instituită negocierea salarială la nivelul regiilor autonome și al societăților comerciale.

Creșterea salariilor în sectorul bugetar s-a realizat, în primul rând, prin indexări și compensări, alături de majorările generale de salarii.

Protecția persoanelor cu salarii mici s-a realizat prin stabilirea și reevaluarea periodică a salariului minim brut pe țară. În anul 1995, acesta a fost scutit de impozit, valoarea sa crescând cu peste 20%. De la 1 august 1996, salariul de bază minim pe țară a fost majorat cu 29%. Executivul avea în vedere ca ponderea salariului minim de bază pe economie să ajungă la circa 35% din câștigul mediu net pe țară. (În 1995, numai 1,5% dintre salariați erau încadrați la nivelul salariului de bază minim.)

Guvernul preconiza ca în 1996 să se asigure majorarea cu 10% a celor mai mici salarii și pentru tinerii debutanți în profesie, urmând ca din 1997 să fie revizuită întreaga ierarhie a salariilor din sectorul bugetar, în vederea recorelării acestora și a micșorării decalajului față de sectorul economic, acțiune care nu a mai putut fi realizată, din cauza schimbării puterii politice.

6) **Politicile sectoriale și privatizarea**

Pornind de la situația concretă din economie, Guvernul a vizat câteva orientări:

– necesitatea obiectivă a menținerii controlului statului în domeniile de importanță națională, în vederea modernizării lor și a asigurării resurselor pentru dezvoltarea celorlalte sectoare;

– ca zone strategice erau vizate: petrolul, gazele, energia electrică, cimentul, telecomunicațiile. Se avea în vedere, în aceste sectoare, constituirea unor unități moderne, performante, cu capital de stat, concomitent cu privatizarea managementului, urmând ca privatizarea capitalului să se realizeze după anul 2000. În acest context s-a înființat Compania Națională a Petrolului, cuprinzând activitățile de explorare, exploatare, producție și distribuție; din cele zece rafinării, se avea în vedere menținerea celor trei de mari dimensiuni – Arpechim, Petromidia și Petrobrazi – și a altor două mai mici, producătoare de uleiuri speciale. Restul urmau să se vândă prin licitație internațională, fondurile obținute fiind destinate modernizării rafinăriilor strategice rămase în CNP;

– în domeniul telecomunicațiilor, s-au investit circa 600 de milioane de dolari în Romtelecom, realizându-se instalarea a 7 000 de km de fibră optică. Valoarea de piață a Romtelecom era estimată la circa 10 miliarde de dolari. Precum se știe, privatizarea în pripă a companiei, făcută de guvernul CDR prin vânzarea a 35% din acțiuni cu numai 670 de milioane de dolari (din care 335 de milioane de dolari încasați de stat, iar 335 de milioane de dolari, majorare de capital), a trecut-o sub controlul companiei similare de stat din Grecia. Spre comparație, Serbia a vândut în aceeași perioadă 30% din compania națională, mai mică decât Romtelecom, cu trei miliarde de dolari, către alt investitor străin.

Din păcate, întreaga strategie de privatizare elaborată de Guvernul Văcăroiu a fost abandonată de noua guvernare a CDR, și prin acordurile PSAL I și PSAL II, încheiate cu Banca Mondială, s-a trecut la privatizarea unor sectoare strategice – petrol, distribuție de gaze naturale și energie electrică, sectorul de producție de aluminiu, cel de ciment etc.

Pentru protejarea și valorificarea resurselor naționale, Guvernul Văcăroiu interzisese exportul de bușteni și de fier vechi. În 1997, s-a liberalizat exportul acestor produse.

Guvernul Văcăroiu elaborase 86 de strategii de dezvoltare de perspectivă (orizont 2025), din care 55 de strategii pentru sectoarele industriale. Totodată, în 1994, Guvernul a elaborat o situație a capacităților disponibile de producție din economie, pe care a predat-o Fondului Proprietății de Stat pentru intensificarea și accelerarea procesului de privatizare.

În vederea asigurării resurselor strategice necesare economiei, s-au stabilit stocurile necesare de materii prime și produse la dispoziția Rezervei

Naționale Strategice a Statului, incluzând: două milioane tone de grâu, din care un milion pentru echilibrarea cererii de consum; 10 milioane de tone de aluminiu bloc; stocuri de zahăr, ulei, alte materiale de importanță strategică. Din 1997, au fost reduse toate aceste stocuri – în special cel de grâu, limitat la 350 000 de tone, ceea ce s-a dovedit total insuficient, cu efecte economice păguboase, fiind nevoiți să importăm cantități mari, în perioade cu prețuri ridicate pe plan internațional.

Marea privatizare – reglementată prin Legea adoptată la finele anului 1991, efectuată prin organizarea Fondului Proprietății de Stat (FPS) și a celor cinci Fonduri ale Proprietății Private (FPP) – a presupus un volum mare de muncă și clarificări succesive. Inițial, s-a început cu distribuirea a circa 15,5 milioane de certificate de proprietate, fiecare având câte cinci cupoane nenominative pentru fiecare FPP, ceea ce oferea posibilitatea apariției unor persoane „interesate", care începuseră „să cumpere" certificate. Guvernul Văcăroiu a inițiat, de aceea, o nouă reglementare, concretizată prin emiterea unor cupoane nominative de privatizare, pentru stoparea procesului speculativ. Astfel, fiecare cetățean a intrat în posesia unui cupon în valoare de un milion de lei, cu care a obținut acțiuni la una dintre unitățile supuse privatizării sau la unul dintre FPP-uri, devenind astfel acționar. Eu am devenit, în acest mod, acționar la fabrica de calculatoare, iar soția – la Automatica. Din păcate, ambele au ajuns falimentare.

Cu toate dificultățile procesului, inclusiv în funcționarea FPS (instituție subordonată Parlamentului) și a FPP-urilor, procesul de privatizare s-a concretizat prin transferarea către sectorul privat a 2 700 de unități, în perioada 1993-1996, din care 710 societăți mari și mijlocii, veniturile din privatizare totalizând 900 de milioane de dolari.

Drept urmare, ponderea sectorului privat în formarea PIB a crescut de la 26,4%, în 1992, la 54,9%, în 1996. Spre comparație, în perioada următoare, a guvernării CDR, sectorul privat a crescut doar cu 9,6%, reprezentând, în anul 2000, **64,5%** din PIB.

Ceea ce este de menționat, de asemenea, e că Guvernul Văcăroiu inițiase un amplu Program de restructurare–modernizare a societăților comerciale cu capital de stat, scopul restructurării fiind de a le face mai apte și atractive pentru privatizare. Acest concept – întâi restructurare, apoi privatizare – fusese convenit și cu Banca Mondială, care acordase asistență tehnică și financiară, în cadrul acordului FESAL. În același scop, a fost creată și Agenția de Restructurare, în subordinea guvernului.

Din păcate, în 1997, noua guvernare a CDR a renunțat la modelul restructurare–privatizare, optând pentru privatizarea cu orice preț. Mulți,

de altfel, priveau privatizarea ca scop în sine și ca soluție-miracol pentru modernizarea economiei, ceea ce s-a dovedit a fi fals, nerealist, cu rezultate contraproductive pentru economia națională!

7) Poziția externă și finanțarea internațională a României

Urmare a progreselor din economie, deficitul contului curent al balanței de plăți, care în 1992 era de 8% din PIB (respectiv 6,6% pentru intervalul 1990–1992), în perioada 1993–1996 a fost în medie de 4,5% (din care în primii trei ani de 3,6%). În 1996, acest indicator a crescut la 7,3%, ca urmare a acțiunilor de modernizare a societăților comerciale cu capital de stat, concretizate prin importuri de utilaje și echipamente.

Finanțarea deficitului de cont curent s-a asigurat prin împrumuturi contractate cu FMI, Banca Mondială, BERD și BEI. În perioada 1993–1996 s-a îmbunătățit ratingul României la valoarea BB+, la nivelul celor alor Poloniei și Ungariei, permițând intrarea pe piața externă de capital, ceea ce s-a concretizat prin împrumuturi de la bănci private la care România nu mai avusese acces timp de 15 ani (250 de milioane de dolari de la Citibank, 175 de milioane de dolari de la ABN-AMRO și 275 de milioane de dolari de la Merrill Lynch). De asemenea, România a reușit să intre pe piața japoneză de titluri de valoare, prin două emisiuni de obligațiuni Samurai, contractate prin Namura Securities (în valoare de 480, respectiv 270 de milioane de dolari). Prin urmare, în anii 1995–1996, România a reușit să-și consolideze o bună credibilitate pe piețele externe private de capital, reușind să atragă în total 1 460 de milioane de dolari. Ca urmare a acestor evoluții, rezerva valutară a statului a sporit de la 80 de milioane de dolari în 1992, la 750 milioane de dolari la finele anului 1996.

Unele afirmații cu caracter electoral, că România ar fi putut intra în incapacitate de plată în 1999, din cauza scadențelor devenite exigibile la creditele contractate în perioada guvernării Văcăroiu, sunt total lipsite de suport.

Din păcate, guvernarea CDR care a urmat după alegerile din 1996, din cauza performanțelor sale foarte slabe, concretizate prin declinul economic și relansarea inflației, nu a mai fost în stare să atragă niciun împrumut extern pentru susținerea balanței de plăți, nici de la FMI sau Banca Mondială și cu atât mai puțin de pe piețele de capital privat, cotația de risc a României redevenind negativă. Așadar, promisiunea electorală cu care alianța CDR–PD–UDMR a venit la putere, după 1996, că va reuși, prin credibilitatea politică pe care o va inspira în exterior, să atragă surse

externe de circa 60 de miliarde de dolari în decurs de patru ani, pentru modernizarea economico-socială a țării, s-a dovedit fără suport în realitate. Simpla simpatie politică, fără credibilitate obținută prin performanță guvernamentală, nu este suficientă și rămâne suspendată, fără efectele benefice necesare.

În concluzie, putem afirma că guvernarea Văcăroiu (susținută politic de FDSN și de alte câteva grupuri parlamentare) a reușit să își îndeplinească mandatul, stopând declinul economic moștenit, asigurând stabilitate în țară, creștere economică pe baze sănătoase, prin încurajarea capitalului autohton și atragerea de investiții străine directe, ca și a resurselor de finanțare externă de la instituții financiare internaționale, precum și din sectorul bancar privat.

Totodată, așa cum voi arăta într-un capitol următor, politica externă a țării a cunoscut în acești ani succese notabile, atât în plan bilateral, zonal, cât și în relație cu organismele internaționale, europene și euroatlantice, acțiunea de la Snagov, din 1995, fiind un exemplu de abordare cu succes a unui obiectiv strategic major: integrarea noastră în Uniunea Europeană pe baze consensuale, în colaborare cu toate forțele politice ale țării.

Cred că guvernarea Văcăroiu merită o analiză mult mai nuanțată și mai profesionistă din partea celor care se ocupă de astfel de analize economice și politice. Din păcate, prejudecățile iau locul unei citiri profesioniste și de bună-credință. Cred că această guvernare a pregătit, în linii mari, succesul guvernării Năstase, pentru că a arătat o cale de evoluție în concordanță atât cu cerințele economiei concurențiale de piață, cât și cu imperativele păstrării păcii sociale și ale promovării interesului național.

IV

ACȚIUNI PENTRU CONSTRUIREA NOILOR RELAȚII INTERNAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

O privire generală asupra politicii externe românești postrevoluționare

În ciuda vieții politice interne deosebit de încordate, mai ales în primii doi ani de după Revoluția din decembrie, când nu au lipsit nici momente tensionate, conflictuale, nici chiar acte de violență, care au adus prejudicii imaginii internaționale a țării, trebuie să remarcăm, în același timp, eforturile deosebite și intensitatea activității internaționale consacrate așezării pe baze noi a politicii externe a statului, a relațiilor sale internaționale, atât pe plan bilateral, cât și multilateral.

Ca o caracteristică a acestor eforturi, aș dori să evidențiez eforturile constante depuse pentru ca, în ciuda disputelor politice și ideologice firești, accentuate și de confruntările electorale frecvente din această perioadă, să cultivăm un dialog permanent între putere și opoziție, pe temele majore de politică externă, pentru a realiza platforme comune, care să reunească toate forțele politice în jurul marilor obiective de politică internațională ale României, în primul rând, asocierea noastră la structurile europene și euroatlantice.

Nu mi-am propus o prezentare amănunțită a acțiunilor de politică externă din timpul mandatelor mele. Găsesc totuși obligatorii câteva considerații legate de acea perioadă, de constrângeri, de problemele pe care le-am avut de rezolvat.

În decembrie 1989, România era izolată în plan extern, nu doar de Occident, ci și de țările din blocul politico-militar căruia îi aparținea. Izolarea era consecința principală a opțiunilor de politică internă făcute de

Ceaușescu în ultimii ani ai deceniului al nouălea. Se verificau astfel spusele lui Titulescu: o bună politică externă nu se poate concepe în afara unei bune politici interne.

De data aceasta, pe lângă obligația de a reveni la o bună politică internă, lucru greu de făcut imediat după decembrie 1989, când totul se afla sub semnul provizoratului, contextul în care a trebuit să reconstruim politica externă românească, să-i redefinim obiectivele strategice, prioritățile, instrumentele, era unul extrem de fluid, dominat de două mari evenimente geopolitice, cărora li se va adăuga, în 1992, un al treilea. Este vorba despre reunificarea Germaniei, de trecerea de la bipolaritate la monopolul unipolar al Statelor Unite ale Americii, și apoi de destrămarea Uniunii Sovietice.

Prăbușirea comunismului în estul Europei a readus în prim-planul preocupărilor noastre și a scos în evidență importanța a două mari procese de o natură mai complexă decât credem, de obicei, pe care lumea bipolară rezultată în urma celui de-al Doilea Război Mondial le-a frânat și le-a fragmentat: mă refer la globalizare și la integrare. Bipolaritatea simplificase, într-un fel, lucrurile... Globalizarea a fost, deci, parțială până în momentul căderii Zidului Berlinului, iar procesul de integrare era dominat de considerente mai degrabă ideologice, chiar și atunci când se făcea pe baza unor principii de natură economică și a unor valori morale și politice comune.

Aveam în față un lung șir de necunoscute. Nu știam care va fi sistemul nostru de securitate colectivă, după încetarea valabilității aranjamentelor cuprinse în Tratatul de la Varșovia. Ideologia pe care se construise se prăbușise și nimic nu-l mai putea face funcțional. Au fost în epocă idei care vedeau fostele țări socialiste formând un sistem de securitate colectivă, pus, într-o formă sau alta, sub umbrela NATO sau a SUA. S-au evocat structuri de securitate regională din perioada interbelică, de genul Micii Antante.

De altminteri, perioada anilor 1990–1992 este caracterizată de o frenezie a proiectelor regionale și subregionale, care ar fi trebuit să acopere golul de securitate lăsat de destrămarea Tratatului de la Varșovia.

Impresia mea, de nimic dezmințită până în acest moment, este aceea că în raporturile sovieto-americane intervenise în 1990 un soi de acord tacit, care scotea de sub zona de interes sovietic doar Polonia, Ungaria și Cehoslovacia. De altfel, tot ce s-a întâmplat în Europa după 1990 s-a raportat la posibilele reacții ale Moscovei. Iar destrămarea Uniunii Sovietice a fost pentru SUA și pentru aliații lor europeni un adevărat coșmar. Prima lor grijă nu a fost soarta noastră, a celor din Estul fost comunist, ci securizarea armamentului

nuclear sovietic. Nimeni nu-și dorea un război civil în spațiul eurasiatic sau scăparea de sub control a butonului nuclear.

Abia după ce, la Moscova, Boris Elțin și-a consolidat puterea și a oferit garanțiile unei minime stabilități interne, Occidentul s-a gândit să-și revendice un spațiu mai larg de influență, mult extins spre est.

Opțiunile noastre de politică externă au fost clare de la început: tot ce am făcut avea drept scop revenirea în comunitatea europeană, de care fuseserăm despărțiți timp de mai bine de patru decenii. Dar una sunt opțiunile, și altele sunt posibilitățile atingerii obiectivelor în raport cu așteptările cetățenilor. Chiar dacă o parte vrea, important este să vrea și celălalt. Iar Europa de Vest, către care ne îndreptam și de la care așteptam sprijin pentru a putea schimba lucrurile în țară, din punct de vedere politic, economic și social, nu avea niciun proiect pentru fostele țări socialiste, evenimentele din 1989 prinzând-o, într-un fel, pe picior greșit.

Reunificarea Germaniei a consumat multe energii în cancelariile occidentale; existau multe temeri, unele justificate de evoluțiile ulterioare, altele, cele mai multe, nu. De aceea, oferta pentru Estul fost comunist a fost neclară și adesea contradictorie, totul fiind pus sub semnul lui „fiecăruia după merite". Acesta a declanșat un soi de concurs de frumusețe între țările noastre, vechii demoni ai zonei au renăscut, de la Budapesta se auzea „Drumul României către Vest trece prin Ungaria" și, evident, concurența țărilor din zonă pentru a intra în grațiile Occidentului ne-a costat pe toți și a fost o pierdere de timp, născând și noi motive de conflict.

Sfârșitul Războiului Rece nu a coincis cu un moment în care pacea să poată fi gestionată coerent. Mai mult, anii care au urmat au fost marcați de un crescendo conflictual, în zone ale lumii tot mai întinse, în care „învingătorii din Războiul Rece" au avut tot mai evidente dificultăți în a gestiona lucrurile de o manieră coerentă. Principiile în numele cărora Vestul a înfruntat timp de cinci decenii totalitarismul comunist începeau, în 1990, să fie asumate de statele din estul Europei, iar România nu a făcut excepție de la acest proces de învățare.

La începutul anilor '90, toate marile teme care aveau să marcheze finalul deceniului și să creeze dezvoltări și rezultate palpabile nu existau încă decât, cel mult, ca ipoteze de lucru în analize pur teoretice. Lărgirea NATO, extinderea UE, integrarea statelor din Est în procese active de stabilitate regională sau chiar mondială rămâneau încă, în măsura în care erau luate în calcul, simple scenarii sau eventualități. Este un lucru pe care acum îl trecem cu vederea, și mulți au și acum frustrări pentru că România nu a înaintat în același ritm cu polonezii sau ungurii.

Noi judecăm lucrurile strict din perspectiva timpului scurt, uitând că schimbările cu adevărat semnificative au loc din perspectiva timpului lung. Dorința de a avea rezultate imediat, fără a cântări consecințele peste timp ale unor decizii luate în pripă, ne-a costat și ne costă. Ne lipsesc planificarea strategică și răbdarea. Popoarele care au și una, și cealaltă își ating mai bine obiectivele propuse.

Atunci, în 1990, am decis o amplă și profundă restructurare a Ministerului de Externe, o schimbare radicală a priorităților de politică externă, modernizarea și profesionalizarea lui, aducerea unor alți oameni, cu o altă viziune. Misiunea de a pregăti un nou instrument al promovării în exterior a intereselor naționale ale României i-a revenit lui Adrian Năstase, ministru de Externe în guvernul condus de Petre Roman și format după alegerile din 20 mai 1990. În cartea sa *România după Malta** găsiți amănunte importante ale acestui proces. Am fost permanent consultat și ținut la curent cu schimbările din minister, cu acțiunile de politică externă propuse de guvern și de minister. Între noi a fost o bună colaborare. Ceea ce am realizat atunci a fost rodul unei munci în echipă.

Să nu ne iluzionăm: mai avem mult până la momentul în care estul și vestul Europei vor fi una și aceeași entitate. În 1990 a început procesul de reapropiere. Dar el a fost și este unul de durată, nu lipsit de greutăți, de eșecuri și chiar de conflicte. Nu este totul roz, dimpotrivă. Actuala criză economică a scos la iveală tensiuni importante între națiuni, între viziuni, interese și abordări, naționalismul, egoismele naționale, populismul fiind mai puternice, se pare, decât faimoasele „valori comune" pe care se afirmă că ar sta construcția europeană.

Lumea a trăit cu iluzia schimbării. Dar, așa cum scrie un cunoscut politolog american, Robert Kagan, „lumea nu s-a schimbat. Națiunile au rămas la fel de puternice ca întotdeauna, la fel și ambițiile naționaliste, ca și competiția între națiuni, cea care a creat istoria. Concurența între națiuni s-a reaprins, cu SUA, Rusia, China, Europa, Japonia, India, Iran vizând dominația regională. Bătălia pentru onoare, statut și influență în lume se dovedește, o dată în plus, elementul-cheie al scenei internaționale. Ideologic, nu este timpul convergenței, ci al divergenței. Competiția dintre liberalism și autoritarism s-a reactivat, națiunile lumii aliniindu-se într-una sau alta dintre taberele ideologice".

În mediul extern extrem de fluid, plin de incertitudini și de necunoscute, dominat de multe temeri, în ambele tabere abia ieșite din conflict, dar mai

* Vol. I–V, Editura Fundația Europeană „Titulescu", 2006, 2008

ales în tabăra învinșilor, România trebuia să-și promoveze interesele. Aș decela, în acest proiect postdecembrist de politică externă, cel puțin trei etape, și mă refer acum la întreaga perioadă, nu doar la mandatele mele de președinte al României: recâștigarea încrederii, între 1990 și 1992, pregătirea integrării europene și euroatlantice, între 1992 și 2004, și etapa statutului de țară membră a UE și a NATO.

Fiecare dintre aceste etape are caracteristicile ei, și această distincție este una simplificatoare. În fond, așa cum demonstrează dificultățile întâmpinate acum de România la integrarea în Spațiul Schengen, câștigarea și păstrarea încrederii partenerilor noștri reprezintă un proces permanent. Statutul de țară membră nu ne garantează această încredere.

Evident, fiecare etapă are dominantele ei. Între 1990 și 1992, principala preocupare a fost aceea de a demonstra că ruptura de trecut și de instituțiile sale, interne și externe, este radicală și definitivă, că trecerea la un alt sistem de valori este reală, nu doar declarativă, că putem oferi ceva noilor parteneri, că nu suntem o vulnerabilitate în plus pentru ei.

Unii înclină să creadă că reticența față de România acelor ani a fost o excepție. Eu cred că toată regiunea a fost privită cu mare neîncredere și chiar cu teamă. Făceam parte din Balcani, care se străduiau să-și confirme statutul de „butoi cu pulbere" al Europei, din cauza destrămării sângeroase a Federației Iugoslave. Relațiile noastre cu Republica Moldova – care făcea eforturi să se desprindă de Uniunea Sovietică, își redescoperea originile și identitatea și dorea relații speciale cu noi – erau și ele motiv de temeri în Vest. Principala temere venea din perspectiva ca unificarea Germaniei să nu rămână un eveniment singular și excepțional, lucru care ar fi deschis calea unui proces revizionist în toată Europa, și odată cu el se puteau nega aranjamentele postbelice, dar și cele ale Conferinței de la Helsinki, privitoare la granițe.

Mi se impută faptul că nu aș fi acționat pentru unificarea României cu Republica Moldova. Să vă reamintesc care au fost reacțiile Franței și Germaniei la intenția României de a accelera procesul de redobândire sau de acordare a cetățeniei române cetățenilor moldoveni? Și apoi unirea trebuie să și-o dorească și cei de dincolo de Prut. Unde nu mi se pare că ar exista un curent unionist atât de puternic.

Noi am fost prima țară care a recunoscut Republica Moldova ca stat independent. Am ajutat-o economic, politic, cultural. Am fost avocații ei în fața instituțiilor europene. Am avut o politică moldovenească, în materie de politică externă, lucru corect și necesar, deși unii afirmă și acum contrariul, anume că această politică ar fi împiedicat perspectiva reunificării, ceea ce

este absurd! Din păcate, această politică a fost abandonată în favoarea unor interese de moment ale unor politicieni de pe ambele maluri ale Prutului, interese în perspectiva timpului scurt, ca de obicei.

România și Republica Moldova vor fi, mai devreme sau mai târziu, împreună în UE, și atunci nu se va mai pune problema granițelor. Într-un fel, nici acum nu mai este chiar așa o mare problemă. Marea problemă este cea determinată de diferențele foarte mari de dezvoltare și de ceea ce oferim noi populației rusofone din Republica Moldova în cazul unificării. Și la acest capitol mă tem că avem multe de făcut.

Aș mai vrea să ating un aspect, legat de superficialitatea cu care sunt judecate lucrurile la noi. Mi s-a reproșat – și s-a reproșat partidului din care fac parte – faptul că am fi „întârziat" aderarea la UE și la NATO. Este o altă legendă. Cel puțin în privința aderării la NATO, România era țara care întrunea cele mai multe condiții la momentul Madrid 1997: restructurarea armatei, punerea ei sub controlul societății civile (ministru civil), modernizarea armamentului, dovedirea faptului că nu vom fi consumatori de securitate, ci furnizori (aceasta ne-a dus la ceea ce numim reconcilierea istorică româno-maghiară, după exemplul reconcilierii franco-germane), capacitatea de a participa la efortul comun de apărare al Organizației. Deși s-a spus că temerile extinderii NATO cu mai mult de trei membri țineau de natura costurilor, de fapt un număr mai mic de noi membri proveniți din rândul foștilor sateliți ai URSS era un gest de bunăvoință față de Moscova, o încercare de a-i calma temerile și de a nu o ostiliza prea mult.

Întrebarea este dacă în cei cinci ani care s-au scurs între Madrid, 1997, și Praga, 2002, când s-a luat decizia admiterii României, securitatea României a fost pusă la încercare. Eu cred că nu, deși evoluțiile din spațiul fost iugoslav erau încă periculoase. Efortul Occidentului de a face din Federația Rusă un partener a calmat jocul în zonă. Sigur, rămâneau o serie de conflicte în zona Caucazului și cel din Transnistria, cel care ne privea direct pe noi, în relație cu Republica Moldova. Dar ele nu au fost niciodată scăpate de sub control, deși sunt încă de actualitate. Dar România a fost implicată în soluționarea unora dintre ele, cu rezultate mai mult sau mai puțin vizibile. Important era semnalul trimis de SUA și de ceilalți membri NATO, atât prin inițierea Parteneriatului pentru Pace, cât și prin inițierea negocierilor de aderare, care formau *de facto* o garanție de securitate.

Putem spune același lucru și în cazul aderării la UE. În 1995, după summitul UE de la Essen, eram printre cele șase candidate la aderare. Eram stat asociat la UE, aveam o Strategie Națională de Aderare, convenită la Snagov. Construiserăm un puternic consens intern, politic și civic, în

legătură cu aderarea. Oferiserăm politicii externe românești necesara politică internă bună, pentru a fi performantă.

Aderarea noastră la UE s-a produs cu doar trei ani după Ungaria, Polonia și Cehia. Din perspectiva timpului lung – iar construcția europeană este un proiect pe termen lung –, trei ani nu înseamnă mult. Dimpotrivă. Doar trei ani ne despart, ca nivel de dezvoltare și de civilizație, de cele trei țări menționate? Eu cred că nu.

Mai mult, după aderare vedem că nu se întâmplă nimic. Este greu, pentru cineva preocupat de aspectele de politică externă, să spună care este politica europeană a României. Pentru simplul motiv că țara noastră nu are așa ceva. Și trebuie să ne punem extrem de serios întrebarea de ce nu avem așa ceva, de ce am intrat în conflict până și cu Franța, țara europeană cea mai apropiată de noi, care ne-a susținut constant, chiar și în anii grei de după Revoluție?

După o lungă evoluție ascendentă, politica externă românească cunoaște un declin tot mai evident după 2005. Sigur, se poate invoca transferul de suveranitate, care a însoțit aderarea la UE și la NATO și care impune poziții comune cu ceilalți membri. Da, dar acolo unde se iau deciziile noi nu propunem nimic spre dezbatere. Există și în sânul celor două organizații, dar mai ales în afara lor, spații de afirmare a politicii externe românești. Dacă decidenții de la București ar ști ce vor! Dar nu știu. Politica externă cere continuitate, eforturi de conceptualizare. În ultimii șase ani, de când la Palatul Cotroceni este Traian Băsescu, în fruntea Ministerului de Externe s-au perindat cinci miniștri plini și doi interimari. Este deja prea mult!

Aș vrea să mai subliniez un aspect. Și nu vreau să fiu greșit înțeles. Personal, am acordat o mare importanță relațiilor cu SUA și trebuie să fim de acord că Washingtonul a fost, în momente decisive pentru destinul nostru, cel care a dat tonul și ne-a sprijinit. Iar noi, la rândul nostru, ne-am îndeplinit angajamentele luate în relația cu SUA, lucru subliniat și de președintele George W. Bush în discursul său din Piața Revoluției, din 2002. Dar nu am opus relația noastră cu SUA aceleia cu UE. Or, așa-zisa axă Washington–Londra–București, în realitate o ficțiune, o dorință a noului președinte al României, Traian Băsescu, i-a iritat pe partenerii noștri europeni, într-un moment în care problema Irakului despărțea cele două maluri ale Atlanticului. Nu faci astfel de construcții preferențiale când ești în cadrul unei organizații care se bazează pe alte principii și în care se cere consensul. Proamericanismul prea strident afirmat nu ne-a folosit, ba, mai mult, a fost începutul unui soi de izolare a României în concertul european. Izolare vizibilă, care acum are alte motivații, ce țin de

lipsa de predictibilitate a României, de deciziile arbitrare, de felul în care ne respectăm angajamentele.

Cred că, la sfârșitul celui de-al doilea mandat al președintelui Băsescu, România va fi obligată să facă o nouă revizie de fond a politicii sale externe, care să-i permită să se afirme în cele două organizații din care face parte, concomitent cu refacerea legăturilor cu Federația Rusă și cu Republica Populară Chineză, dar și cu vecinii noștri, cu care avem relații extrem de superficiale.

Pentru a vedea ce a însemnat, în planul politicii externe românești, perioada de după 1989, este, cred eu, necesară o trecere în revistă, fie ea și sumară, unora dintre multiplele acțiuni la care am luat parte în mod nemijlocit, în calitate de șef al statului, la care s-au adăugat cele pe linia Ministerului de Externe, ale prim-ministrului și ale altor membri ai guvernului, ca și cele pe linie parlamentară. Este un prilej pentru a le mulțumi, încă o dată, tuturor celor care au participat la acest efort de afirmare a noii Românii în Europa și în lume.

Acțiuni în plan bilateral și multilateral în primii ani de după Revoluție (1990–1994)

Printre primele acte de politică externă s-au înscris cele consacrate desprinderii noastre de cele două structuri ale Războiului Rece, CAER și Tratatul de la Varșovia. Încă din primele luni ale anului 1990, în acest scop au avut loc două întâlniri: una la Sofia, la nivel de prim-miniștri (în luna martie 1990), în care s-a decis desființarea structurii CAER, continuarea relațiilor economico-comerciale dintre țările membre cu respectarea principiilor generale ale comerțului internațional, bazat pe decontări în valute internaționale, și renunțarea la sistemul „barter" (de decontări prin echivalarea schimburilor în natură).

Totodată, în luna aprilie 1990 a avut loc **la Moscova întâlnirea șefilor de stat și de guvern din țările Tratatului de la Varșovia** (Consiliul Politic Consultativ), în care s-a luat **decizia desființării Tratatului** (în ciuda zvonurilor care circulaseră, aceasta a fost și prima mea întâlnire cu Mihail Gorbaciov). Decizia a devenit efectivă anul următor, la 1 iulie 1991, la Praga, prin semnarea de către șefii statelor membre a documentului de încetare a existenței Tratatului de la Varșovia.

Simultan, am inițiat elaborarea unor noi tratate politice de bază, în primul rând cu fostele țări membre CAER și ale Tratatului de la Varșovia, eliminând, cu această ocazie, prevederile care exprimau întemeierea vechilor tratate pe principiile „internaționalismului socialist" și aliniindu-le la principiile generale ale dreptului internațional cu privire la relațiile dintre state egale și suverane. Totodată, am inițiat și tratate de bază cu alte state europene, pentru a sublinia interesul nostru în extinderea relațiilor tradiționale cu principalele state europene, partenere în procesul de construcție europeană.

Concomitent, România a întreprins **demersuri pentru asocierea la structuri europene**, în primul rând la **Consiliul Europei** (structura cea mai largă, deschisă către toate statele europene), la **Uniunea Europei Occidentale și, bineînțeles, la Uniunea Europeană** și la **NATO**. Totodată, am manifestat inițiativă în susținerea structurilor regionale (Balcani, Marea Neagră, Europa Centrală etc.). Aceste demersuri s-au concretizat, inițial, prin contacte directe

cu instituțiile respective, pe linia Ministerului de Externe și a altor structuri guvernamentale, prin invitarea la București a reprezentanților lor, ca și prin prezența ministrului de Externe, a prim-ministrului, ca și a șefului statului la sediile acestor instituții, pentru discuții și negocieri cu conducerile lor.

Importante au fost, spre exemplu, vizita în România a secretarului general al Consiliului Europei, doamna **Catherine Lalumière**, contactele sale directe cu realitatea locală din județul Covasna, care i-au spulberat multe prejudecăți și au anulat efectele unei propagande insidioase, mincinoase privind nerespectarea drepturilor minorității maghiare în România.

După o vizită a premierului Roman la Bruxelles, la sediul NATO, au urmat **două vizite** ale Secretarului General al acestei organizații, **Manfred Wörner**, la București. Cu prilejul uneia dintre ele am inaugurat împreună Centrul Euro-Atlantic, în fosta locuință a lui Nicolae Ceaușescu. A urmat vizita mea la sediul NATO, la invitația lui Manfred Wörner.

Am acordat o atenție deosebită inițierii contactelor cu Uniunea Europeană, începând cu încheierea unui acord comercial. Apoi, **în 1993, au început negocierile privind asocierea noastră la Uniunea Europeană**, concretizate prin obținerea calității de țară asociată, alături de alte cinci state din zonă. În această calitate am participat în decembrie 1994, pentru prima dată, la un Summit al UE la Essen, la încheierea mandatului președinției germane.

În Parlament s-au constituit comisii speciale pentru contacte pe linie parlamentară cu aceste organizații. Pentru relațiile cu NATO, spre exemplu, președinte al Comisiei a fost ales reprezentantul PNȚ-CD, Ion Rațiu, fost candidat la alegerile prezidențiale din 20 mai 1990, care a depus o activitate fructuoasă, inclusiv prin reușita organizării la București a unei Adunări Parlamentare NATO (noi neavând atunci nici măcar calitatea de membru asociat). Ulterior, în 1993, România a fost prima țară din zonă asociată la „Parteneriatul pentru Pace“ al NATO.

Este grăitoare, așa cum spuneam, prezentarea succintă a participării la unele acțiuni internaționale din acea perioadă, pentru a ilustra densitatea lor și afirmarea internațională a României:

1. În **septembrie 1990** am participat la Sesiunea generală a ONU și la **Summitul Mondial pentru copii** organizat de **ONU**, la care s-a adoptat un document privind „drepturile copilului“, semnat de șefii de state prezenți.

În aceeași perioadă, România era membră permanentă a Consiliului de Securitate, iar în luna august a exercitat chiar funcția de președinte

al Consiliului de Securitate (reprezentantul nostru la ONU era atunci Aurel Dragoș Munteanu). Poziția principială și activă a României în problema invadării militare a Kuweitului de către Irak a fost unanim apreciată.

Prezența la Adunarea Generală a ONU și la Summitul pentru copii mi-a prilejuit multiple întâlniri cu șefi de state prezenți, care s-au concretizat în viitoare întâlniri, vizite reciproce și acțiuni comune. La New York, o întâlnire utilă a fost aceea cu președintele Prezidiului RSF Iugoslavia, Borislav Iovici. Ca urmare, vizita **în Iugoslavia, care a urmat, a fost prima vizită de stat într-o țară vecină** efectuată după Revoluție. Pentru a vă face o idee despre intensitatea eforturilor noastre de politică externă din acea perioadă, iată în continuare o listă a personalităților cu care m-am întâlnit și am discutat atunci, la sesiunea Adunării Generale a ONU: ministrul de Externe al R.P. Chineze, Qian Qichen; ambasadorul SUA la Națiunile Unite, Thomas Pickering; președintele Argentinei, Carlos Menem; regele Baudouin al Belgiei; președintele Bulgariei, Jelio Jelev; președintele Cehoslovaciei, Václav Havel; președintele Republicii Costa Rica, Rafael Ángel Calderón Fournier; președintele Republicii Mozambic, Joaquim Alberto Chissano; prim-ministrul britanic, Margaret Thatcher; prim-ministrul Canadei, Brian Mulroney; prim-ministrul Islandei, Steingrímur Hermannsson; premierul Japoniei, Toshiki Kaifu; prim-ministrul statului Liechtenstein, Hans Brunhart; prim-ministrul statului Luxemburg, Jacques Santer; prim-ministrul statului Peru, Juan Carlos Hurtado Miller; prim-ministrul Poloniei, Tadeusz Mazowiecki; prim-ministrul Spaniei, Felipe González Márquez; prim-ministrul Tunisiei, Hamed Karoui.

2. La mijlocul lunii **noiembrie 1990**, am participat la **festivitățile de la Tokio** consacrate urcării pe tron a împăratului Japoniei, **Akihito**, alături de un foarte mare număr de șefi de state și alte personalități politice la nivel mondial, prilej de convorbiri și contacte utile atât cu oaspeții prezenți, printre care și cu artizanul Primăverii de la Praga, Alexander Dubček, în calitate de președinte al Parlamentului cehoslovac, cât și cu personalități importante din Japonia: prim-ministrul Toshiki Kaifu, ministrul Industriei și al Comerțului internațional, ministrul Educației, președintele Consiliului Științific al Japoniei, președinții celor două Camere ale Dietei Japoniei, puternica Asociație a oamenilor de afaceri japonezi, Keidanren, cu reprezentanții unor companii importante din Japonia, cu reprezentanți ai mediului universitar, inclusiv cu doi profesori din Tokio și Kyoto, foști

lideri ai organizației naționale a studenților japonezi, pe care îi cunoscusem la UIS și la Congresul Mondial Studențesc de la Beijing, din 1958.

3. În zilele de **19, 20 și 21 noiembrie** s-a consumat la Paris momentul politic cel mai important al sfârșitului de an 1990, care consacra schimbările cruciale produse pe continent: **Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa**. Conferința a adoptat Tratatul privind limitarea forțelor militare convenționale și Declarația comună a celor 22 de state membre ale celor două blocuri militare, NATO și Tratatul de la Varșovia, privind nerecurgerea la forță, iar, în final, a adoptat **Carta de la Paris**, considerată documentul esențial care consfințea încetarea Războiului Rece și dezvoltarea pe continent a unui sistem unic de cooperare, fără Cortină de Fier. A fost un nou prilej de contacte multiple cu șefi de state și de guverne prezenți la Conferință.

4. Anul 1991 a debutat cu o vizită oficială în **China (14-16 ianuarie 1991)**, prilej de a constata saltul spectaculos făcut în dezvoltarea țării, în comparație cu ceea ce văzusem în 1958 și în 1971. Am avut convorbiri cu conducătorii țării – președintele Partidului Comunist Chinez, **Jiang Zemin**, președintele Republicii Populare Chineze, **Yang Shangkun**, și premierul chinez **Li Peng**, fostul meu coleg de facultate – și cu reprezentanții Consiliului Politic Consultativ, ai partidelor democratice, ai unor organizații economice, cu reprezentanții Academiei Chineze. Au fost semnate mai multe documente privind relațiile bilaterale.

Ținând seama de evoluția periculoasă a situației din Kuweit, am scurtat vizita în China, renunțând la programul pregătit pentru regiunea Canton, pe care aveam să o văd cu prilejul unei viitoare vizite. Am făcut, totuși, și două escale scurte, una la dus, la **Islamabad**, capitala **Pakistanului**, unde am dialogat cu **președintele țării, Ghulam Ishaq Khan**, și alta la întoarcere, la **Delhi**, unde am avut convorbiri cu **prim-ministrul Indiei.**

5. La **1 februarie 1991**, am început prima vizită de stat în **Italia**. Am aterizat la **Veneția**, unde am fost întâmpinat de **ministrul de Externe, Gianni De Michelis**. Am vizitat Muzeul de Artă, unde se aflau pentru restaurare o serie de tablouri de la Muzeul de Național de Artă din București, deteriorate cu prilejul evenimentelor sângeroase din decembrie 1989. Apoi, la **Roma**, am avut convorbiri oficiale cu președintele **Francesco Cossiga** (care s-a stins din viață în august 2010, la vârsta de 82 de ani) și cu premierul **Giulio Andreotti**. Am efectuat, de asemenea, prima vizită la Vatican, unde

m-am întreținut cu **Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea**. Cu același prilej l-am cunoscut pe omul de afaceri **Silvio Berlusconi**, fiind însoțit de **Valeriu Lazarov**, care conducea unul dintre posturile sale de televiziune și tocmai începuse activitatea la un alt post de televiziune din Spania.

6. În prima jumătate a lunii februarie 1991, am primit la București vizita președintelui Republicii Moldova, **Mircea Snegur**. Era prima noastră întâlnire, expresie a evoluției situației politice din ambele țări, prilej cu care am subliniat că „se întâlnesc două republici-surori", iar președintele Snegur, după ce a precizat: „Continuând să fim realiști, vom înainta pas cu pas spre deplina suveranitate", a pronunțat o urare rămasă emblematică: „Să ne avem ca frații."

7. Luna **aprilie 1991** a fost deosebit de densă. A început cu o **vizită la Moscova**, a doua după cea din 1990, prilejuită de reuniunea șefilor de stat ai țărilor Tratatului de la Varșovia. M-am întâlnit atât cu președintele URSS, **Mihail Gorbaciov**, cât și cu președintele Federației Ruse, **Boris Elțîn**, ales de puțină vreme în această funcție, subliniind, și cu acest prilej, interesul nostru de a dezvolta contacte și relații atât cu conducerea URSS, cât și cu republicile unionale care manifestau deja tendința desprinderii de tutela Moscovei. Eram interesați, în primul rând, de situația Republicii Moldova și de dezvoltarea legăturilor cu Chișinăul.

Cu acest prilej am semnat cu președintele Gorbaciov un **Tratat de colaborare, bună vecinătate și prietenie între URSS și România**. Ca urmare a puciului de la Moscova, din august 1991, care a dus la destrămarea URSS, la sfârșitul anului 1991, tratatul nu a mai fost ratificat.

S-a fabulat mult pe marginea acestui tratat, deși prea puțini dintre cei care-l critică l-au citit. În realitate, el urmărea, așa cum am subliniat mai înainte, să înlocuiască vechiul tratat, bazat pe vechile realități din URSS și din Republica Socialistă România și pe principiile valabile atunci, ale internaționalismului socialist și ale apartenenței la CAER și la Tratatul de la Varșovia, evidențiind alinierea noastră la principiile dreptului internațional privind relațiile între state egale și suverane.

S-a speculat mai ales pe seama prevederii prin care URSS și România se angajau *„să nu participe la alianțe* îndreptate împotriva uneia sau a celeilalte", ceea ce este firesc într-un tratat de prietenie dintre două țări. Interpretarea care se dădea acestei prevederi era că ea ar fi împiedicat România în aderarea viitoare la NATO, ceea ce era fals! Acest lucru a fost exprimat, în mod explicit, chiar de către Secretarul General al NATO,

Manfred Wörner, în conferința de presă comună cu prilejul primei mele vizite oficiale la comandamentul NATO de la Bruxelles. Răspunzând unei întrebări directe privind relațiile cu Rusia, el a subliniat că, pentru NATO, Rusia nu mai reprezintă un adversar, ci un partener potențial, viziune exprimată și în Carta de la Paris privind noua situație din Europa, după încetarea Războiului Rece. Cum spuneam, în tot acest timp NATO și SUA au avut permanent în vedere să nu-și antagonizeze Moscova, să-i ofere perspectiva unor relații privilegiate, s-o asocieze la construcția noii arhitecturi de securitate, pe continent și în lume.

8. La mijlocul lunii **aprilie 1991** am participat, la **Londra**, la adunarea constitutivă a Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (**BERD**), al cărei prim director general a fost desemnat fostul consilier personal al președintelui François Mitterrand, **Jacques Attali**. A fost un alt bun prilej pentru contacte multiple, nu doar cu premierul John Major al Marii Britanii, ci și cu alți participanți, printre alții, cu premierul Israelului, Itzak Shamir.

9. În a doua parte a lunii aprilie a avut loc vizita în România a președintelui Franței, **François Mitterrand, prima vizită a unui șef de stat din Occident ce a avut loc după Revoluția din 1989**, care a avut, pe lângă semnificația politică de exprimare a susținerii puternice a Franței pentru eforturile pe care le făceam pentru dezvoltarea democratică și pentru modernizarea țării, și o puternică încărcătură emoțională, ținând de puternicele legături și tradiții istorice dintre țările și popoarele noastre. Pe lângă întâlnirile de la București cu toți factorii de stat și o vizită la Institutul Politehnic, l-am însoțit pe președintele Mitterrand la Iași, unde am deschis împreună Centrul Cultural Francez.

10. La **începutul lunii iulie** a avut loc la **Praga**, așa cum am mai spus, **ultima reuniune a Consiliului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia, prilej cu care s-a semnat documentul de desființare a tratatului.** Am fost însoțit la această reuniune de premierul Petre Roman, de ministrul de Externe, Adrian Năstase, de consilierul pe probleme de politică externă, Ioan Mircea Pașcu, și de alți colaboratori. Mihail Gorbaciov nu a participat la această reuniune, documentul fiind semnat din partea URSS de vicepreședintele Ghenadi Ianaev, cel care în august a condus grupul ce a inițiat puciul îndreptat împotriva președintelui.

Tot în luna **iulie** am efectuat un turneu prin mai multe țări, la invitația șefilor de state respective – **Maroc, Portugalia, Venezuela** și **Costa Rica**. Cu unii dintre ei mă întâlnisem și la Tokio, în noiembrie 1991, la încoronarea împăratului Japoniei. În **Maroc** m-am întâlnit cu **regele Hassan al II-lea** și cu prințul moștenitor, actualul rege al Marocului, **Mohamed al VI-lea**. Am apreciat trei mari acțiuni inițiate de fostul rege, foarte importante pentru dezvoltarea țării: un program național de împăduriri, unul de gospodărire a apelor țării, care implica, printre altele, construirea de acumulări și alimentări cu apă în localitățile urbane și rurale (am vizitat, de altfel, moderna stațiune de tratare a apei potabile de la Casablanca, construită de o firmă franceză), precum și un program național de formare profesională a copiilor și tinerilor, promovând și meșteșugurile tradiționale. Am aflat, cu acest prilej, că în Maroc își are originea cuvântul „marochinărie". Am vizitat un centru școlar de la Rabat cu acest profil, unde ni s-a relatat că, până atunci, se formaseră în Maroc, prin acest program, peste un milion de meseriași și artizani în piele, piatră, lemn, textile etc. Am întâlnit, în anii următori, în diferite țări arabe din Orientul Apropiat, foarte mulți meseriași marocani, angajați mai ales în lucrări de construcții. De altfel, și în Maroc, la Casablanca, la construcția Marii Moschei din golful orașului lucraseră mii sau chiar zeci de mii de astfel de meseriași.

Cu prilejul primei vizite efectuate în **Portugalia**, am avut un dialog substanțial cu președintele Mário Soares (cu care mă întâlnisem și la Tokio), abordând atât probleme privind relațiile bilaterale dintre țările noastre – aflate la extremitățile europene ale lumii latine –, cât și problemele cu care se confrunta lumea la sfârșit de secol, inclusiv cele ale stângii europene, Mário Soares fiind atunci și vicepreședinte al Internaționalei Socialiste și un om cu ample preocupări teoretice, reflectate în cartea de dialoguri cu președintele Braziliei, Fernando Cardoso, publicată în anii 1990, pe care mi-a oferit-o cu acel prilej.

În **Venezuela** am avut contacte și discuții atât cu factorii politici – președinte, Parlament, reprezentanți ai guvernului, ai cercurilor de afaceri –, cât și cu comunitatea de români din Casa Română, comunitate care a reușit în anii următori să construiască și o biserică românească, ortodoxă, o construcție din lemn comandată, lucrată și adusă din țară.

Am vizitat, cu acest prilej, una dintre cele mai mari hidrocentrale din lume, construită pe râul Caroni, afluent al fluviului Orinoco, cu o putere instalată de 10 000 MW, de cinci ori mai mare decât Porțile de Fier de pe Dunăre. Era un semn că dezvoltarea statelor din America Latină se accelera,

că era nevoie de mai multă energie, deși Venezuela era și este un jucător important pe piața petrolului.

O impresie deosebită ne-a produs vizita în **Costa Rica**, o țară de mici dimensiuni din America Centrală considerată, pe bună dreptate, una dintre cele mai frumoase țări din lume, cu ieșire atât la Pacific, cât și la Marea Caraibilor, cu o climă plăcută tot timpul anului, ce nu cunoaște iarna. O țară liniștită, cu oameni primitori, care nu dispune de o armată națională, ci doar de forțe de poliție. Împreună cu familia prezidențială, cu care ne întâlniserăm și la Tokio, am asistat la desfășurarea eclipsei de soare. Și aici am întâlnit români, dar mai ales tineri costaricani care-și făcuseră studiile în România. Mi s-a spus că erau circa 250. A fost un prim contact cu două țări interesante din America Latină.

11. În august 1991 a avut loc **puciul de la Moscova**. Se cunosc reacțiile noastre prompte: reuniunea și declarația CSAT, în care se afirma decizia fermă a României de continuare a proceselor de dezvoltare democratică a țării. Se știe că oameni politici din alte țări s-au grăbit să transmită mesaje către conducătorii puciului. Și eu am fost sfătuit să-i telefonez lui Ghenadi Ianaev, șeful puciștilor, cu care mă întâlnisem recent la Praga, unde îi ținuse locul lui Mihail Gorbaciov. Am refuzat orice contact cu el. În schimb, am vorbit la telefon, după înfrângerea puciului, cu președintele Federației Ruse, Boris Elțin, și cu președintele Mihail Gorbaciov, după întoarcerea lui la Moscova. Puciul a amplificat fenomenele centrifuge din interiorul URSS, grăbind dezmembrarea ei.

La 27 august, Republica Moldova și-a proclamat independența, concomitent cu republicile baltice. În aceeași zi am făcut o declarație solemnă în care salutam faptul că „în sfârșit, Republica Moldova este liberă și stăpână pe propria soartă", exprimând dorința ca „limba noastră românească să poată fi vorbită în libertate, ca unitatea în cuget și faptă să ne însoțească, în vecii vecilor". La rândul lor, birourile permanente ale Senatului și Camerei Deputaților au adoptat o declarație proprie.

12. La începutul lunii **septembrie, la invitația președintelui Haim Herzog**, am efectuat **prima vizită în Israel**. A fost o vizită cu un conținut amplu: au fost programate atât convorbiri cu președintele, cât și cu factorii guvernamentali, cu cercuri de afaceri, cu cercuri academice. Am vizitat Institutul „Weizmann", apreciind diversitatea și originalitatea cercetării științifice israeliene, ca și un institut de cercetări agricole,

a cărui eficiență este ilustrată de rezultatele remarcabile obținute în practica agricolă, în condiții deosebit de dificile de climă și sol. Am vizitat locurile sfinte de la Bethleem, Nazareth, Ierusalim, bisericile ortodoxe română și greacă.

Deosebit de calde au fost întâlnirile cu comunitățile de cetățeni israelieni proveniți din România, atât la Ierusalim, Tel Aviv, cât și la Nazareth, al cărui primar era originar din România, iar comunitatea numeroasă de cetățeni proveniți din România ne-a făcut o primire atât de călduroasă, cu urări în limba română și drapele românești, încât cineva din delegație spunea că „parcă ne-am afla într-un miting electoral la Fălticeni sau Dorohoi"!

13. Luna octombrie a debutat cu vizita oficială în România a **președintelui Turciei, Türgut Özal**, prilej cu care am semnat **Tratatul de prietenie și colaborare** între cele două țări, moment semnificativ, care va marca evoluția ulterioară deosebit de fructuoasă a relațiilor dintre țările noastre.

După evenimentele din septembrie, cu tulburările provocate de venirea intempestivă a minerilor din Valea Jiului, evenimente care s-au soldat cu demisia guvernului Petre Roman și au dus la constituirea unui nou guvern, condus de Theodor Stolojan, guvern ce avea o componență politică lărgită, eforturile noastre au fost îndreptate spre stabilizarea situației din țară și finalizarea acțiunii de elaborare, de către Adunarea Constituantă, a noii Constituții, adoptată de aceasta la finele lunii noiembrie și apoi prin referendum național, organizat în ziua de 8 decembrie 1991.

14. La sfârșitul lunii **noiembrie** a avut loc, la **Paris**, **Conferința Francofoniei**, eveniment important, prilej cu care România a depus cererea de aderare la această comunitate de țări francofone. Era expresia unor aspirații firești, bazate pe apropierile lingvistice și pe bogatele tradiții de relații politice, culturale, spirituale, umane dintre România și Franța.

Cu prilejul prezenței la **Paris**, am avut convorbiri cu președintele Franței, **François Mitterrand**, și am semnat împreună **Tratatul româno-francez de înțelegere amicală și cooperare**, document politic important pentru sublinierea noului stadiu al relațiilor dintre țările noastre.

15. Anul 1992 a debutat, în plan internațional, cu întâlnirea din ziua **de 25 ianuarie de la Ungheni, cu președintele Mircea Snegur, prima noastră întâlnire după proclamarea independenței Republicii Moldova.**

Am exprimat, cu acest prilej, pe lângă satisfacția și decizia celor două părți de a dezvolta și diversifica relațiile bilaterale, și dorința de a sprijini dezvoltarea unei zone economice regionale, de cooperare între județul Iași și raioanele vecine, adiacente localității Ungheni.

16. La **27 ianuarie** am fost, la **Sofia**, oaspetele președintelui bulgar **Jelio Jelev**, cu care mă întâlnisem recent la Paris, la Conferința Francofoniei. Am semnat, cu acest prilej, **Tratatul de prietenie, colaborare și bună vecinătate** dintre țările noastre. Concomitent, s-au semnat câteva acorduri bilaterale în domeniul ecologiei și protecției mediului; au avut loc întâlniri ale miniștrilor Comerțului pentru a discuta căi de stimulare a relațiilor economice, comerciale.

17. Între **31 ianuarie și 3 februarie 1992** am luat parte la **Forumul Economic de la Davos**, la care au fost prezenți 38 de șefi de state și de guverne. O discuție interesantă, moderată de fostul premier al Franței, Raymond Barre, s-a referit la „Stabilitate în sud-estul Europei", printre protagoniștii panelului aflându-se președintele Bulgariei, Jelio Jelev, premierul Greciei, Mitsotakis, președintele Republicii Bosnia, Alia Izetbegovici, ca și subsemnatul și președintele Mircea Snegur, cu care am călătorit în același avion.

18. Luna **martie 1992** a fost marcată de **declanșarea conflictului transnistrean**, susținut și de prezența trupelor Armatei a 14-a a Federației Ruse, ca și de apariția unor „cazaci înarmați", veniți să-și „apere" conaționalii ruși de „agresorii" moldoveni! Prezența, în aceleași zile, în Transnistria a vicepreședintelui Federației Ruse, generalul Alexander Ruțkoi, nu a fost întâmplătoare. Este, de asemenea, semnificativ faptul că tulburările care au provocat conflictul s-au declanșat imediat după primirea, la 2 martie, a Republicii Moldova în ONU, eveniment marcat și de prezența la New York, cu acest prilej, a președintelui Snegur.

În legătură cu acest conflict și în urma convorbirilor telefonice cu președintele Snegur, la 16 martie am făcut o declarație radiodifuzată, în care subliniam gravitatea situației create, de subminare a suveranității și integrității tânărului stat moldovean, adesându-mă, totodată, conducerilor politice ale Rusiei și Ucrainei, pentru a sprijini împreună soluționarea pe cale pașnică a conflictului.

În ziua de **21 martie**, **președintele moldovean Snegur** a sosit în **vizită oficială la București**, însoțit de președintele Parlamentului Republicii

Moldova, domnul **Alexandru Moșanu**, și de premierul **Valeriu Muravschi**. Am abordat pe larg situația grea cu care se confrunta conducerea republicii în urma provocării separatiștilor transnistreni.

Problemele acestea au format obiectul discuțiilor și la reuniunea miniștrilor de externe ai țărilor membre CSCE de la Helsinki. Pe baza înțelegerilor convenite la Helsinki, la **1 aprilie** a avut loc, la **Chișinău**, o întâlnire a **miniștrilor de Externe ai Moldovei, Rusiei, Ucrainei și României.**

19. La **10 aprilie 1992** am plecat la **Atena**, într-o **vizită oficială de stat**, la invitația omologului grec, dar și ca răspuns la vizita premierului grec din anul precedent la București, când fusese semnat **Tratatul de prietenie și colaborare dintre România și Grecia.** Am avut convorbiri oficiale cu **președintele Konstantinos Karamanlis**, cu **premierul Konstantinos Mitsotakis** și cu **președintele Parlamentului, Athanasios Tsaldaris.**

Totodată, la Atena am participat la lucrările Forumului Crans-Montana, cu tema „Europa și zona Mediteranei", la care au participat numeroși șefi de state și de guverne, ca și reprezentanți ai cercurilor de afaceri din țările interesate. Subliniind faptul că Marea Neagră trebuie privită ca o formațiune geografică nemijlocit legată de Marea Mediterană, am arătat importanța relațiilor dintre țările adiacente acestui spațiu, temă abordată, de altfel, și în cadrul unui panel pe care l-am moderat, cu subiectul „Mediterana și statele riverane la Marea Neagră".

La reîntoarcerea de la Atena m-am întâlnit **la Suceava** cu **președintele Snegur**, care m-a informat că, urmare și a acțiunii conjugate a ministerelor de Externe din cele patru țări, cu sprijinul Centrului CSCE de la Praga, s-au înregistrat o încetare a acțiunilor militare și unele progrese pe linia ameliorării situației în zonele de conflict.

Cu acest prilej am primit invitația pentru o **vizită oficială în Republica Moldova**, pe care am efectuat-o în zilele de **18–19 mai 1992**. Pe lângă convorbirile cu conducerea politică a Republicii Moldova, am efectuat câteva vizite la unitățile industriale și de cultură din Chișinău, orașul Bălți și comuna Florești, localitatea natală a președintelui Snegur.

20. La câteva zile după vizita în Republica Moldova, din 18-19 mai 1992, și în urma unor declarații care prezentau deformat situația din Transnistria, făcute de vicepreședintele Federației Ruse, Alexander Ruțkoi, au apărut noi tensiuni, urmate de atacuri armate, cu implicarea Armatei a 14-a și cu

provocarea de noi victime. Am avut convorbiri telefonice atât cu președintele Snegur, cât și cu președintele Elțîn, care au dat dispoziții pentru încetarea ostilităților, ajungându-se, totodată, la înțelegerea de a organiza la **Istanbul**, cu prilejul reuniunii la nivel înalt a țărilor din zona Mării Negre, o **întâlnire a președinților Rusiei, Ucrainei, Moldovei și României**.

21. Între timp, la **10 iunie**, am plecat la **Rio de Janeiro**, pentru a participa la **Conferința ONU pentru mediul înconjurător și dezvoltare**. Era a doua conferință la nivel înalt organizată de ONU pe aceste probleme, după cea din 1972, de la Stockholm. În ziua de **12 iunie**, am luat cuvântul în cadrul conferinței, subliniind importanța acestui forum mondial pe o temă de acută actualitate pentru soarta planetei și a documentelor care s-au adoptat, precum **Convenția asupra schimbărilor climatice** și cea asupra **protecției biodiversității**, precum și **Declarația de la Rio** și **Agenda 21**.

Conferința mi-a prilejuit, din nou, un număr mare de contacte cu șefi de state și de guverne, atât din țări latino-americane, ca Argentina, Paraguay, Uruguay, Columbia, Costa Rica, Chile, Mexic, cât și cu premierul Chinei, președintele Armeniei, vicepreședintele Ucrainei, premierul Spaniei, președintele Bulgariei, cu guvernatorul statului Rio, cu oameni de afaceri brazilieni – la Asociația Comercială din Rio de Janeiro (cu o vechime de 150 de ani) –, cu reprezentanți ai vieții culturale – la Galeria de Artă a domnului Jean Boghici, cetățean brazilian de origine română –, ca și la grupul de presă „Manchette", condus de directorul Zevi Ghevelter, originar din Bucovina.

Am avut două întâlniri cu cetățeni brazilieni de origine română, deosebit de emoționantă fiind aceea de la Consulatul român, unde câteva zeci de români stabiliți în Brazilia au fost vrăjiți de recitalul improvizat al lui Tudor Gheorghe, care era cu noi în delegație, ca și poetul Marin Sorescu, de altfel.

Prezența la Rio mi-a prilejuit o satisfacție profesională (ca și cea din Venezuela): vizita la cea mai mare hidrocentrală din lume, la vremea respectivă, cea de la Itaipu, de pe fluviul Parana, în apropierea marii cascade naturale de la Iguassu, cu o putere instalată de 11 600 de megawați. Între timp, China a pus în funcțiune, pe fluviul Yangtse, Hidrocentrala Celor Trei Defilee, cu o putere instalată de 18 000 de MW, care în final va ajunge la 24 000 de MW.

22. În zilele de **24–26 iunie 1992** s-au desfășurat, la **Istanbul**, lucrările **reuniunii la nivel înalt pentru crearea zonei de cooperare economică a Mării Negre**, inițiativă lansată încă din 1990 de fostul președinte al Turciei, Turgut Özal, România fiind prima țară care a subscris la această idee. Pe lângă țările riverane, au luat parte, de asemenea, reprezentanții Greciei, Republicii Moldova, Albaniei, Armeniei și Azerbaidjanului. Iugoslavia, țară ce a susținut încă de la început inițiativa, nu a mai putut fi prezentă la Istanbul din cauza conflictului care a dus la destrămarea statului iugoslav.

La **25 iunie 1992 am semnat**, deci, din partea României, **Declarația asupra cooperării economice la Marea Neagră**, document urmat apoi de acțiuni politice pentru promovarea acestei cooperări, în primul rând constituirea Secretariatului permanent, cu sediul la Istanbul, ca și organizarea, la Salonic, a unei bănci comune. Ulterior au fost promovate acțiuni pe linie parlamentară, pe linie de învățământ și în alte domenii. Recepția de încheiere a reuniunii a fost oferită de premierul de atunci al Turciei, Suleiman Demirel.

Așa cum am spus, **cu prilejul reuniunii de la Istanbul** a avut loc, în conformitate cu cele convenite, **întâlnirea cvadripartită a președinților Republicii Moldova, Rusiei, Ucrainei și României**, însoțiți de miniștrii de Externe, referitoare la conflictul transnistrean, reuniune la care s-a adoptat un comunicat oficial privind soluționarea pașnică a conflictului. Nu mult după aceea, partea rusă l-a retras pe generalul Alexandr Lebed de la comanda Armatei a 14-a, a cărei prezență în Transnistria fusese un factor destabilizator constant.

23. În zilele de **9–10 iulie 1992** s-au desfășurat la **Helsinki** lucrările **Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa**, la care au luat parte 51 de șefi de state și de guverne, prilej cu care au fost subliniate schimbările profunde produse în Europa după prima reuniune, tot de la Helsinki, din 1975, dar chiar și după cea de la Paris, din noiembrie 1990, prin apariția, printre altele, de noi state independente.

Documentul final, intitulat „Sfidarea schimbării", avea două părți: „Declarația conferinței la nivel înalt" și „Deciziile de la Helsinki". Declarația a cuprins și o idee lansată de România în 1991, la Berlin, privind constituirea unui **forum economic anual al CSCE**, a cărui primă reuniune a și fost programată la Praga pentru anul 1993.

Cu prilejul prezenței în capitala Finlandei, am avut întrevederi atât cu reprezentanții țării-gazdă, cât și cu președintele rus Boris Elțîn, cu președintele George Bush, cu președintele François Mitterrand, cu secretarul de stat James Baker și cu ministrul canadian de Externe, doamna Barbara McDougall, cu președintele Kazahstanului, Nursultan Nazarbaev, cu președintele Snegur, cu președintele Jelio Jelev, ca și cu directorul general

BERD, Jacques Attali. La Ambasada română m-am întâlnit cu un grup de elevi români, prezenți la Olimpiada de fizică găzduită de capitala Finlandei.

24. După Conferința de la Helsinki, am efectuat, în zilele de **11, 12 și 13 iulie**, două vizite oficiale în **Estonia și Belarus**, state devenite independente de puțină vreme, ca urmare a destrămării URSS, cu care stabiliserăm relații diplomatice. Cu prilejul celor două vizite am semnat cu **președintele Estoniei, Arnold Rüütel, Tratatul de prietenie și colaborare dintre România și Republica Estonia**, iar cu **președintele Republicii Belarus, Stanislav Suskevici, Declarația de înțelegere reciprocă și colaborare prietenească** dintre cele două țări.

25. În zilele de **25 și 26 iulie**, am efectuat o **vizită oficială în Kuweit**, la invitația **emirului Jaber Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah**. Am avut convorbiri cu șeful statului, cu ministrul de Externe, cel de Finanțe și cel al Petrolului, ca și cu reprezentanții Camerei de Comerț și Industrie și cu oameni de afaceri kuweitieni. Conducerea statului kuweitian a apreciat poziția României în timpul agresiunii militare din partea Irakului, activitatea noastră în Consiliul de Securitate în acel moment, ca și sprijinul acordat de specialiștii români pentru stingerea incendiilor provocate de irakienii în retragere la sondele de petrol.

26. În ziua de **12 septembrie 1992**, am luat parte la festivitățile legate de Ziua României, în cadrul **Expoziției mondiale „Sevilla '92"**, la care au fost prezente cu pavilioane naționale peste 100 de țări. Cu prilejul prezenței în Spania am avut convorbiri cu **regele Juan Carlos** și cu **premierul Felipe González**, ca și cu alte oficialități spaniole. La întoarcere, am făcut o escală la **Roma**, unde m-am întâlnit cu **noul președinte al Italiei, Oscar Luigi Scalfaro**, și cu **premierul Giuliano Amato**, fiind, totodată, **oaspetele Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea**.

Toamna anului 1992, așa cum am menționat anterior, a fost dominată de campania electorală și de desfășurarea alegerilor parlamentare de la 27 septembrie și a celor două tururi de scrutin pentru alegerile prezidențiale.

Odată constituit guvernul Văcăroiu și organizată activitatea parlamentară, ca și structurată noua administrație prezidențială, am reluat și acțiunea de organizare metodică a activității internaționale.

În plan extern, am continuat activitatea multiplă de consolidare a relațiilor noastre bi- și multilaterale, accentul fiind pus mai ales pe **cele două obiective strategice, integrarea în UE și în NATO**.

Timp de patru ani, am realizat o conlucrare activă și o coordonare unitară a acțiunilor de politică externă cu cei doi președinți ai Camerelor, cu prim-ministrul și cu noul ministru de Externe, Teodor Meleșcanu. Consilier pe probleme externe și purtător de cuvânt al Președintelui a fost, în toți acești patru ani, Traian Chebeleu, ajutat, din 1994, și de Corina Crețu.

Voi prezenta în continuare câteva dintre momentele semnificative ale acestor ample acțiuni de politică externă.

27. **Anul 1993** a fost marcat de două acțiuni importante: unul dintre acestea a fost activitatea comisiei guvernamentale desemnate să negocieze cu **Uniunea Europeană** condițiile pentru **admiterea noastră ca țară asociată**, comisie coordonată de Napoleon Pop. Ne-au fost de mare utilitate, în activitatea comisiei, cooperarea și schimbul de experiență cu reprezentanții Poloniei, care avea un avans față de noi în desfășurarea negocierilor.

Un al doilea moment important a fost concretizarea ideii avansate de SUA, de a constitui o formă specifică de cooperare cu țările candidate la admiterea în NATO, și mă refer la **Parteneriatul pentru Pace**. România a fost prima țară admisă în acest cadru specific de cooperare cu NATO.

O acțiune cu larg ecou internațional a fost organizarea **la București, în primăvara anului 1994**, a reuniunii **Forumului Crans-Montana**, la care au fost prezenți peste 1 000 de participanți: oameni politici, oameni de afaceri, analiști și cercetători, un număr mare de gazetari. Un moment de maxim interes a fost prezența la lucrările Forumului – și organizarea unor convorbiri directe, ca și a unei conferințe de presă comune – a ministrului de Externe al Israelului, **Shimon Peres**, actualul președinte al statului Israel, și a președintelui OEP, **Yasser Arafat**.

Au fost primele convorbiri oficiale la acest nivel între cele două părți, care apoi s-au concretizat prin continuarea negocierilor, cu participarea și a premierului **Itzak Rabin**, și prin găsirea unei soluții politice, inclusiv prin instituirea **Autorității Palestiniene**, al cărei președinte a devenit Yasser Arafat. Ulterior, cu prilejul unei noi vizite în Israel, am avut prilejul să-l vizitez pe președintele Yasser Arafat la sediul său din Bethleem.

Densitatea acțiunilor de politică externă din **anii 1994 și 1995** am reflectat-o și în câteva volume publicate: *Toamnă diplomatică* (despre activitățile de politică externă din toamna anului 1994), *Dialoguri româno-americane* (despre acțiunile desfășurate cu prilejul celor două vizite oficiale din cursul anului 1995), precum și în traducerile în limbile engleză, franceză, spaniolă și germană ale volumului *România în Europa și în lume*.

Mă opresc, în continuare, doar asupra câtorva momente din această agendă diplomatică extrem de bogată.

În primul rând, doresc să menționez **vizita oficială în Franța din aprilie 1994**, la invitația președintelui François Mitterrand, ca răspuns la vizita sa la București din aprilie 1992.

Diplomații au remarcat atenția cu care gazdele, în special președintele Mitterrand, au tratat acest eveniment. Președintele Mitterrand ne-a așteptat personal la aeroport. De acolo am călătorit împreună, într-un elicopter prezidențial, până în Place des Invalides. De aici, într-o limuzină deschisă, însoțiți de o gardă călare, am făcut drumul până la Palatul Élysée, la reședința oferită oaspetelui. Toți românii de la Paris au remarcat cu satisfacție pavoazarea bulevardului Champs-Élysées cu drapelele României și Franței.

Partea oficială a programului a cuprins convorbiri cu președintele Mitterrand, cu președinții celor două Camere și cu prim-ministrul, o vizită la primăria Parisului, unde l-am întâlnit pe primarul Jacques Chirac, aflat în plină ascensiune politică, o întâlnire cu Consiliul Național al Patronatului Francez. După recepția oferită la Palatul Élysée de președintele Mitterrand, a doua zi am oferit o recepție la Ambasada României la Paris, la care au participat, pe lângă oficialități franceze, circa o mie de români. Recepția a fost onorată de prezența președintelui Mitterrand. După aprecierea diplomaților noștri, a fost prima dată când un președinte al Franței a intrat în Ambasada României de la Paris.

Am rămas profund recunoscător Franței și oamenilor săi de stat, care, fie că erau de stânga, fie de dreapta, au sprijinit România cu tărie și consecvență. Sigur, președintele Mitterrand mi-a fost foarte aproape, era un om cu viziune, care credea în rolul țării sale în lume și în definirea viitorului construcției europene. Era un om de stânga și un european convins, un om cu o cultură remarcabilă. Dispariția sa m-a întristat, și îmi amintesc cu nostalgie aceste întâlniri.

În martie 1994, în continuarea vizitei oficiale în China din 1991, pe care o întrerupsesem din cauza declanșării conflictului din Golf, am vizitat sudul Chinei, zona economică Canton, orașele Shenzhen, Zhuhai și Guangzhou, care cunoșteau procesul dinamic de dezvoltare economică, urmare a înființării zonelor economice speciale, cu atragere masivă de capital străin, ca și fosta colonie portugheză Macao. Iar în iulie 1994, premierul chinez Li Peng a fost în vizită oficială în România.

28. Dintre vizitele la instituțiile europene, doresc să o amintesc pe cea făcută la **Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei**, unde am avut

plăcerea să mă întâlnesc cu un vechi prieten, președintele Adunării, **Angel Miguel Martinez**, pe care avusesem plăcerea să-l întâlnesc pentru prima dată în 1969, la Snagov, la o reuniune organizată de organizația noastră de tineret (eram atunci ministru pentru Problemele tineretului) cu lideri ai organizațiilor de tineret din estul și vestul Europei, de diferite orientări politice.

Reuniunea avusese loc la un an de la ocuparea Cehoslovaciei de către trupele Tratatului de la Varșovia, în ideea activizării dialogului politic. Miguel Martinez participa în calitate de reprezentant al tineretului socialist spaniol, aflat în emigrație în Austria din cauza regimului franchist.

Am ales să includ în acest volum alocuțiunea mea de la Strasbourg, în fața Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, pentru că ea sintetiza, și acum reamintește preocupările și prioritățile noastre din acel moment.

Pace și stabilitate la nivel continental*

Domnule Președinte,
Domnule Secretar General,
Doamnelor și domnilor parlamentari,

Doresc să vă mulțumesc în modul cel mai cordial pentru invitația de a lua cuvântul în cel mai reprezentativ for al democrației europene. Îmi face plăcere să mă adresez Adunării Parlamentare sub președinția Dumneavoastră, domnule Președinte Miguel Angel Martinez, vechi și statornic prieten al României.

Pentru noi, românii, acest moment are o semnificație specială, cu atât mai mult cu cât el coincide exact cu prima aniversare a admiterii României în Consiliul Europei, la recomandarea Adunării Parlamentare. Folosesc acest prilej pentru a vă exprima întreaga gratitudine pentru sprijinul acordat cererii noastre. Evoluțiile care au avut loc în România în ultimul an atestă în mod elocvent că, prin decizia din 4 octombrie 1993, Consiliul Europei a adus o contribuție considerabilă la accelerarea și consolidarea instituțiilor democratice din România. Am dori să remarcăm, și cu acest prilej, aportul deosebit și spiritul de cooperare al domnilor Friederich König și Gunnar Jansson în această privință.

Profit de această ocazie pentru a exprima doamnei Catherine Lalumière întreaga noastră apreciere pentru remarcabila activitate desfășurată în calitatea sa de secretar general în cinci ani de transformări fără precedent de pe continentul european, precum și recunoștința sinceră pentru sprijinul acordat candidaturii României.

Doresc, în același timp, să reînnoiesc domnului Daniel Tarschys cele mai calde felicitări pentru alegerea sa în funcția de secretar general al Organizației, să-i urez deplin succes în îndeplinirea înaltelor răspunderi cu care a fost investit și să îl asigur de întregul nostru sprijin.

În expunerea pe care am avut prilejul să o prezint la Conferința la nivel înalt de la Viena, din octombrie trecut, am evocat cauzele și urmările Revoluției române din 1989, angajarea totală a națiunii pe drumul democrației, ca parte

* Alocuțiune la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Strasbourg, 4 octombrie 1994

centrală a hotărârii sale irevocabile de a se integra în structurile europene, și importanța pe care o atribuim rolului Consiliului Europei în procesul de regenerare istorică a societății românești și în construcția unei Europe unite, democratice, pașnice și prospere.

Găsesc că este potrivit acum să prezint, succint, evoluțiile care au avut loc în societatea românească în ultimul an și principalele noastre preocupări în prezent.

Pe planul politicii interne, două au fost și rămân preocupările noastre centrale: dezvoltarea și consolidarea cadrului normativ, legislativ și instituțional al statului de drept și funcționarea normală a instituțiilor specifice unei societăți democratice moderne, pe de o parte, tranziția la economia de piață și restructurarea economică, pe de altă parte.

Prin aderarea la Convenția europeană a drepturilor omului și la zece din Protocoalele acesteia, prevederile principalului instrument al Consiliului Europei au devenit, conform Constituției țării, parte integrantă a dreptului intern românesc. Astăzi au fost înmânate Secretarului general al Consiliului instrumentele de ratificare a Convenției europene pentru prevenirea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane, degradante și a celor două Protocoale ale sale. Aceasta completează sistemul de garanții și protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în România. A fost semnată, totodată, Carta europeană asupra autonomiei locale, ca expresie a preocupării majore pentru o redistribuire a răspunderilor între organele centrale, județene și locale din România, în consonanță cu cererile funcționării societății moderne.

În Parlament se află, în stadiu de examinare, proiectul Legii Învățământului, la a cărui elaborare au contribuit, cu sugestii și considerații, experți ai Consiliului Europei. În atenția Parlamentului se află, de asemenea, proiectul Legii minorităților, ale cărui prevederi țin cont pe deplin de standardele Consiliului Europei, CSCE și ONU în problema drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale.

Libertatea de expresie este o realitate în societatea românească. Presa, radioul și televiziunea se manifestă cu deosebită vigoare ca exponenți ai opiniei publice. Importante ziare de circulație națională, precum și numeroase posturi de radio și televiziune locale își desfășoară activitatea în mod curent, contribuind la dezbaterea principalelor probleme care preocupă opinia publică românească.

În ce privește trecerea la economia de piață și restructurarea economică, suntem în poziția de a putea spune că momentul cel mai greu de după Revoluție a fost depășit. În acest an, a fost stopat declinul producției industriale, înregistrând o ușoară creștere a acesteia, ca o premisă spre relansarea

economică a țării. Agricultura a ieșit din starea de criză din ultimii ani. Recolta din acest an acoperă integral nevoile de consum ale populației și permite, totodată, completarea rezervelor de stat și un export important de produse agricole. Prin politica monetară și fiscală, s-a ajuns la reducerea radicală a ratei inflației, la stabilizarea monedei naționale și a ratei de schimb. S-au înregistrat pași însemnați în direcția redresării balanței comerciale externe și a refacerii rezervelor valutare ale statului.

Aceasta a sporit încrederea în perspectivele și potențialul economiei românești, conducând la creșterea vizibilă a interesului investitorilor străini pentru România. În vederea stimulării acestui interes, Parlamentul a amendat Legea privind regimul investițiilor străine în țara noastră prin oferirea unor garanții suplimentare și a unor condiții de încurajare a marilor investiții, în special în domeniul productiv.

În prezent, societatea românească se află într-un moment extrem de important al reformei, acela al „marii privatizări", privind peste 6 000 de întreprinderi de stat. În atenția Parlamentului se află acum măsurile propuse de guvern pentru accelerarea acestui proces. Sperăm că aceasta va stimula mersul reformei și al restructurării economice prin atragerea nu numai a resurselor și acumulărilor interne, ci și a capitalului și creditelor externe, care, în final, vor avea un efect pozitiv asupra calității vieții și a condițiilor de viață ale oamenilor.

În această perspectivă, România a decis să semneze astăzi Carta Socială Europeană. Am întreprins acest act cu convingerea că țelul suprem al tuturor reformelor, politice și economice, în care suntem angajați trebuie să rămână ameliorarea condiției umane a fiecărui membru al societății.

Pentru România, care este situată la intersecția marilor axe geo-strategice ale continentului, asigurarea păcii și stabilității la scara întregii Europe este o chestiune de interes vital. De aceea, orientarea centrală a politicii externe românești se inspiră din decizia strategică adoptată în prima zi a Revoluției române sprijinite, atunci ca și acum, de toate forțele politice ale țării – integrarea deplină în toate structurile europene, politice, economice și de securitate. Această decizie nu a fost decât una firească, având în vedere că, prin civilizație, cultură, istorie și poziție geografică, națiunea română a fost întotdeauna parte inseparabilă a culturii și civilizației europene. Pentru noi, Revoluția din 1989 a fost începutul refacerii și amplificării, în condiții noi, a legăturilor tradiționale cu celelalte națiuni europene. Este semnificativ în acest sens faptul că, la mai puțin de trei luni de la victoria Revoluției din Decembrie 1989, România și-a exprimat oficial opțiunea pentru aderarea la Consiliul Europei.

În această viziune, pe lângă participarea la activitățile Consiliului Europei și CSCE, România dezvoltă o cooperare amplă, care se extinde rapid, cu Uniunea

Europeană, NATO și cu Uniunea Europei Occidentale. Este un motiv de satisfacție, într-adevăr, că, odată cu ultimele două ratificări, Acordul de asociere la Uniunea Europeană va intra în vigoare într-un viitor apropiat. Se vor crea astfel condiții pentru accelerarea pregătirilor necesare, care, știm, nu vor fi ușoare, în vederea admiterii României ca membru al acestei organizații.

În același spirit, noi am salutat inițiativa SUA privind Parteneriatul pentru Pace și am semnat recent Programul individual de Parteneriat între România și NATO.

O cooperare interesantă dezvoltăm cu UEO, în calitatea noastră de partener asociat. Cu această organizație avem o experiență pozitivă de cooperare în acțiunea de verificare a respectării, în zona Dunării, a sancțiunilor instituite de Consiliul de Securitate împotriva Iugoslaviei.

Domnule Președinte,

Este un fapt general admis că la înfăptuirea obiectivului unei Europe unite, democratice, pașnice și prospere concură mai multe organizații și instituții, printre care CSCE, Consiliul Europei, UE, NATO, UEO. O contribuție importantă la realizarea acestui obiectiv o aduc programele europene ale ONU și ale unora din instituțiile sale specializate, în special UNESCO, OIM, OMS și FAO, precum și Comisia Economică ONU pentru Europa.

Printre aceste organizații, Consiliul Europei joacă un rol distinct. Consiliul Europei este o organizație cu vocație cu adevărat paneuropeană, care oferă un cadru politic pentru schimburi de vederi între toate țările europene în problemele de interes comun, legate de funcționarea instituțiilor democratice și consolidarea democrației, asigurarea drepturilor omului și afirmarea statului de drept. Ele reprezintă esența activității Consiliului Europei și ocupă în prezent un loc central în raporturile dintre state. Problemele respectării și protecției drepturilor omului se găsesc într-o relație directă cu gradul de stabilitate atât pe plan național, cât și paneuropean. De aceea, crearea unui spațiu democratic european constituie o componentă esențială a stabilității și securității pe continent, sau, cum s-a mai spus, dimensiunea democratică a acestora.

De pe această poziție, Consiliul Europei desfășoară în prezent în aplicarea deciziilor Conferinței la nivel înalt de la Viena, activități prioritare de cea mai mare însemnătate pentru viitorul păcii și securității europene.

Ele vizează, pe de o parte, consolidarea bazei convenționale a protecției drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale. Pe de altă parte, Consiliul Europei acționează în direcția extinderii cooperării statelor europene în combaterea manifestărilor de rasism, xenofobie,

antisemitism și intoleranță, care tind să submineze fibra democratică a națiunilor europene și, implicit, stabilitatea pe continent. Acțiunea Consiliului în cele două direcții prioritare se constituie într-un adevărat Parteneriat pentru democrație și stabilitate în Europa, la care România dorește să-și aducă o contribuție constructivă.

Din cauza politizării excesive a problemei minorităților, am fost tentați să tratăm această temă ca pe o sursă de tensiune și potențial conflict. În realitate, minorităților naționale de pe tot întinsul continentului nostru le sunt protejate drepturile de cetățeni egali și loiali ai statelor pe al căror teritoriu locuiesc, inclusiv valorile lor culturale și spirituale care au dat strălucire și unicitate diversității culturale europene; minoritățile sunt părți integrante ale societăților în care trăiesc și trebuie să fie privite ca factori de apropiere, ca punți de legătură între națiunile europene. O asemenea abordare a problemei minorităților constituie fundamentul solid pe care se pot clădi adevărate raporturi de bună vecinătate între state – cerință de o deosebită însemnătate și de mare actualitate.

Noi înțelegem că, pentru atingerea acestui obiectiv, este necesar ca eforturile desfășurate în cadrul Consiliului să fie acompaniate de acțiuni la nivel regional, național și local. În acest spirit, noi am salutat inițiativa Uniunii Europene privind Pactul de Stabilitate și ne-am manifestat disponibilitatea de a conlucra cu celelalte state interesate pentru realizarea obiectivelor acestei propuneri. Cu aceeași convingere, dezvoltăm o cooperare pozitivă cu Înaltul Comisar al CSCE pentru minorități.

Pe plan bilateral, ne bucurăm că raporturile noastre cu Ungaria evoluează spre instaurarea între cele două state vecine, care sunt legate de atâtea interese comune, a unor relații de bună vecinătate și cooperare amicală, în avantajul reciproc. Convorbirile purtate cu prilejul recentei vizite a ministrului român de Externe la Budapesta au pus în lumină disponibilitatea ambelor părți de a intensifica negocierile pentru finalizarea în cel mai scurt timp a Tratatului de bună vecinătate și cooperare româno-ungar. Problemele care mai rămân de soluționat nu sunt de nerezolvat: în Europa acestui sfârșit de secol nu trebuie să mai existe rezerve față de reafirmarea într-un tratat a inviolabilității frontierelor, după cum standardele Consiliului Europei în problema drepturilor omului permit convenirea fără dificultăți a unor dispoziții reciproc acceptabile privind minoritățile naționale din cele două țări.

Având convingerea că liniștea și securitatea unei țări decurg, în primul rând, din cultivarea unor relații bune cu vecinii, România se pronunță și acționează pentru dezvoltarea unor raporturi de bună vecinătate și de largă cooperare cu toate celelalte state vecine.

În cazul Republicii Moldova, cu care împărtășim întreaga noastră istorie, precum și cultura, limba și valorile spirituale comune, noi am sprijinit și sprijinim dezvoltarea acestui tânăr stat, în conformitate cu dorința și aspirațiile populației sale. În același timp, fiind tot un stat românesc, este firesc să susținem dezvoltarea între cele două state a unor raporturi de largă și strânsă colaborare, pe plan politic, economic și uman în perspectiva edificării unui spațiu economic și cultural comun.

Domnule Președinte,

România împărtășește pe deplin preocupările care se manifestă la Consiliul Europei – în Adunarea Parlamentară, în Comitetul de Miniștri și în Secretariat – pentru creșterea eficacității acțiunii acestei organizații.

Una dintre aceste teme, care face obiectul dezbaterilor dumneavoastră chiar în după-amiaza acestei zile, este legată de lărgirea în continuare a componenței Consiliului Europei și consecințele acesteia. Multe întrebări se pun, în acest context, cu privire la admiterea Rusiei. Aceste întrebări sunt generate, în mare măsură, de faptul că, pentru prima dată după război, această putere este pe punctul de a deveni parte la o organizație europeană fără contraponderea politică a SUA.

Poziția noastră pornește de la câteva considerente de principiu. În primul rând, Consiliul Europei, prin statut, este o organizație de vocație paneuropeană și, pentru înfăptuirea principalului nostru obiectiv – crearea unui spațiu democratic la scara întregii Europe –, este necesar ca din această organizație să facă parte toate statele europene. Nu încape îndoială că Rusia este un stat european și că este în interesul major al păcii și securității pe continent integrarea sa în procesul general de dezvoltare democratică. Admiterea Rusiei în Consiliul Europei, cu respectarea criteriilor stabilite și cu asumarea obligațiilor pe care le presupune calitatea de membru, constituie în același timp, după părerea noastră, cel mai bun sprijin pe care Consiliul îl poate acorda transformărilor democratice din Rusia.

În același spirit și pentru aceleași rațiuni, sprijinim admiterea în Consiliul Europei în viitorul apropiat a Republicii Moldova, Ucrainei, Albaniei, Letoniei și a celorlalte state candidate.

Considerăm, totodată, că este în interesul nostru comun să dăm un răspuns pozitiv aspirațiilor Gruziei, Armeniei și Azerbaidjanului, care prin istorie, civilizație și poziție geografică sunt strâns legate de Europa, de a adera la Consiliul Europei.

Folosesc acest prilej pentru a adresa delegației Andorei la prezenta sesiune a Adunării Parlamentare cele mai calde felicitări pentru adoptarea, în ședința

de ieri, a recomandării de admitere a acestei țări de veche cultură latină în această mare organizație.

O altă problemă de interes comun, a cărei soluționare este de însemnătate decisivă pentru realizarea spațiului democratic european, privește **reabilitarea** economică a țărilor din Europa Centrală și de Est și integrarea efectivă a economiei acestor țări în cea europeană. Pentru noi, nu există alternativă rațională la succesul reformelor și restructurărilor economice. Un eșec al programelor de transformare în care suntem angajați ar însemna nu numai perpetuarea sărăciei și pericolul izbucnirii unor noi conflicte, inclusiv sociale, dar și creșterea fenomenelor emigrației, intoleranței, terorismului, traficului de droguri în toată Europa. După părerea noastră, o Europă stabilă nu poate fi decât una democratică și prosperă, ferită de conflicte sau amenințări zonale.

Asistența și sprijinul acordate țărilor Europei Centrale și de Est de către Consiliul Europei și alte organizații, pentru care suntem recunoscători, sunt deosebit de utile pentru cerințele imediate ale programelor de modificare a fizionomiei politice, economice și sociale ale statelor respective. Dar ele sunt total insuficiente pentru satisfacerea cerințelor dezvoltării unei economii moderne. Ceea ce se cere nu este asistență sau ajutor, ci o schimbare fundamentală a abordării problemelor tranziției din țările Europei Centrale și de Est prin dezvoltarea unei cooperări la scara continentului, a unui Parteneriat economic, care să facă posibilă eliminarea barierelor ce continuă să mențină Europa într-o îngrijorătoare și periculoasă stare de scindare, în care Cortina de Fier politică și ideologică riscă să fie înlocuită cu una economică.

Desigur, Consiliul Europei nu are mijloace materiale care să susțină un asemenea efort de dimensiuni gigantice, dar el este în măsură, ca principal for politic paneuropean, să contribuie la formarea unei conștiințe europene în favoarea organizării unui efort masiv, a unei adevărate solidarități europene, a unui Parteneriat pentru Dezvoltare, care să asigure succesul reformelor din centrul și estul Europei, în interesul comun al păcii, înțelegerii și stabilității. Pentru a nu compromite ideea nobilă a organizării democratice a societății într-o întinsă parte a continentului, cu repercusiuni imprevizibile pentru Europa, asigurarea succesului acestor reforme este o condiție *sine qua non.*

În ce ne privește, opțiunea noastră pentru integrarea în Uniunea Europeană este clară și ireversibilă. Știm că drumul pe care îl avem de parcurs pentru a răspunde exigențelor cooperării în această organizație nu este ușor și nici scurt. Suntem conștienți, de asemenea, că efortul principal pentru construirea unei economii moderne, rentabile și competitive trebuie să-l facem noi înșine. Aceasta este singura noastră șansă pentru a ne înscrie pe traiectoria națiunilor dezvoltate și prospere ale lumii.

Considerăm că un rol important în dezvoltarea noastră economică, în drumul spre integrarea europeană, îl are cooperarea regională. De aceea, România manifestă un interes activ față de programele de cooperare din zona Mării Negre, din bazinul Dunării și din Europa Centrală. Aceste proiecte nu sunt și nu pot fi privite ca soluții alternative la integrarea europeană. Ele pot fi pași importanți pentru stabilitate și dezvoltare, condiții necesare ale integrării europene. Avem în vedere ca, după soluționarea conflictului din fosta Iugoslavie, să sprijinim pe toate căile relansarea cooperării balcanice.

În orientarea noastră spre integrarea europeană și cooperarea regională – ca mijloc de accelerare a dezvoltării și de întărire a stabilității în zonele respective – nu pierdem din vedere nici tendințele de integrare economică la scară globală. Aceasta ne determină, spre a fi în pas cu spiritul și realitățile timpului, să dezvoltăm raporturile noastre de colaborare cu state din alte zone geografice, cu care avem legături tradiționale, în primul rând cu SUA. Din convorbirile avute zilele trecute cu Președintele Clinton la New York se desprinde clar concluzia că, prin rolul pe care îl joacă în structurile de securitate de pe continentul nostru și prin amplificarea cooperării cu țările Europei Centrale și Orientale, Statele Unite înțeleg să sprijine acțiunea de menținere și consolidare a securității și stabilității europene.

După cum am spus, în efortul de făurire a unei Europe unite, democratice și prospere, Consiliul Europei nu este singur. Împreună cu el acționează, din perspective diferite, și alte organizații, în primul rând CSCE, UE, NATO și UEO. În opinia noastră, toate aceste organizații trebuie privite ca aflându-se nu într-o relație de concurență, ci într-una de complementaritate.

De aceea, pentru creșterea eficienței și asigurarea coerenței activității acestora, precum și pentru reducerea și eliminarea paralelismelor, este esențială dezvoltarea între ele a unei strânse conlucrări, fiecare concentrându-se asupra problemelor care constituie principalul său domeniu de expertiză și activitate. În acest sens, salutăm interesul manifestat în cadrul Consiliului Europei pentru dezvoltarea unei asemenea conlucrări și cu alte organizații, ca, de exemplu, BERD, OCDE, UNESCO, OIM, OMS și CEE/ONU, care au programe extinse de cooperare între statele europene.

Dezbaterile pe care Adunarea dumneavoastră le organizează periodic asupra problemelor cooperării cu organizații cum sunt OECD și BERD merită întreaga noastră apreciere. În aceeași optică, sprijinim propunerile privind raționalizarea activităților Consiliului prin focalizarea lor pe principalele axe ale responsabilităților ce îi revin, consolidarea instituțiilor democratice, protecția și garantarea drepturilor omului și afirmarea statului de drept în toate țările Europei.

Domnule Președinte,

Am prezentat, succint, principalele noastre preocupări. Înaintarea noastră pe traiectoria aleasă, aceea a democrației și a economiei sociale de piață, este ireversibilă și evidentă, dar nu ușoară. Ne confruntăm cu mari dificultăți economice și sociale. Avem de depășit mentalități refractare la schimbări.

Avem însă convingerea că momentul cel mai greu a fost depășit. Nutrim speranța că suntem în prezența unor premise care ne permit să abordăm cu încredere obiectivele perioadei următoare: funcționarea eficientă a cadrului normativ și legislativ democratic, creat cu concursul considerabil al Consiliului Europei și relansarea economică a țării. În acest fel, vom putea trata cu mai multă eficacitate problemele sociale grave cu care se confruntă populația țării, să asigurăm mijloace materiale și financiare necesare pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și a securității tuturor cetățenilor, pentru dezvotarea științei, culturii și educației.

Pașii făcuți până în prezent și perspectivele care se întrezăresc ne întăresc credința noastră privind capacitatea de regenerare a țării, schimbarea în bine a României. Doresc să asigur Adunarea Parlamentară, că în complexa misiune de constituire a spațiului democratic european, Consiliul Europei are și va avea în România un partener credibil, convins și fidel normelor de conduită și angajamentelor sale internaționale.

Țin să reamintesc și întâlnirea avută cu secretarul general al NATO din acel moment, **Willy Claes**, la Bruxelles, după primirea României în Parteneriatul pentru Pace, ale cărei tematică și mod de abordare a problemelor au fost reflectate în conferința de presă comună:

Cooperare egală între parteneri egali*

WILLY CLAES: Doamnelor și domnilor, este prima vizită oficială pe care, ca nou secretar general, o primesc, și sunt foarte mulțumit să-l pot saluta atât pe președintele României, pe fostul meu coleg, dacă mă pot exprima astfel, ministrul Afacerilor Externe, cât și delegația română, din mai multe motive: România a fost prima țară care a solicitat aderarea la Parteneriatul pentru Pace și, în plus, România a fost una dintre primele țări care și-a finalizat programul individual de parteneriat. Între timp, acest program individual a demarat deja, având realizări fructuoase: de partea română au fost introduse noi propuneri privind aplicarea și implementarea acestui program pentru '95. Am putut să-l asigur pe domnul președinte de disponibilitatea NATO de a răspunde pozitiv și constructiv acestor propuneri, dezvoltând, totodată, cooperarea bilaterală și îmbunătățind astfel atmosfera de stabilitate și de securitate de care avem atât de multă nevoie pe continentul european. Dar am vorbit deja prea mult și cred că este de preferat să-l invit pe domnul președinte să vă vorbească.

ION ILIESCU: Mai întâi, aș dori să vă mulțumesc încă o dată, domnule Willy Claes, Secretar General al NATO, pentru această ocazie de a ne reîntâlni. Este cea de-a doua vizită pe care o întreprind la sediul NATO și prima după numirea domnului Claes și după noul statut al României ca membru al acestui cadru de cooperare, Parteneriatul pentru Pace. În cadrul acestei întâlniri am avut discuții despre perspectivele de întărire a legăturilor noastre cu NATO, în cadrul preocupărilor comune pentru asigurarea stabilității și securității în Europa, în general, și în special în zona noastră. Am avut un schimb de vederi util în legătură cu problemele care se pun, în primul rând pentru noi, în ceea ce privește aplicarea programului individual de parteneriat și a programului pentru anul viitor, dar și în legătură cu unele probleme esențiale privind securitatea și stabilitatea, mai ales în ceea ce privește situația din Iugoslavia. Consider această vizită, ca și schimburile de vederi pe care le-am avut, ca fiind extrem de utile pentru noi și un element normal, natural, în relațiile noastre amicale cu conducerea NATO.

Întrebare: Ați discutat despre aderarea României la NATO? În ce termeni?

ION ILIESCU: N-am discutat această perspectivă, dar bineînțeles că aceasta este intenția și dorința noastră, de a întări activitatea în cadrul Parteneriatului

* Conferință de presă comună: Ion Iliescu și Willy Claes, Secretarul General al NATO

România: o viziune asupra Europei sau cum se vede Europa la București*

După căderea Zidului Berlinului și deschiderea către Est, după recuperarea unei integrități culturale și de civilizație, niciodată slăbită, Europa este din nou în căutarea identității sale politice. „Ce este Europa?" sau „Ce fel de Europă?" sunt întrebările la ordinea zilei.

România îmi pare un loc potrivit pentru a încerca un răspuns la aceste întrebări.

Situată într-o regiune vitală a continentului, pe care geostrategia o numește „nucleul central", ea se află la întretăierea drumurilor principale ale continentului, de la Est la Vest și de la Nord la Sud.

Prin dimensiuni, populație, potențial economic și militar, România este a doua țară din Europa Centrală, după Polonia.

Prin cultură, civilizație și tradiție politică, România aparține, în mod hotărât, Europei clasice, moștenitoare atât a Antichității greco-romane, cât și a principiilor moderne ale statalității – cetățenie, libertate, drepturile omului, separarea puterilor în stat, primatul legii.

Nu este cazul să descriem, aici, pe larg, situația Europei după încheierea Războiului Rece. Trebuie însă să recunoaștem că ea este brăzdată, încă, de numeroase linii de demarcație, periculoase și adesea inutile.

Europenii nu mai sunt separați astăzi de ideologie, credință sau religie. Liniile de demarcație sunt trasate, în schimb, de economie și comportamentele sociale.

Pe de o parte, în Vest, sisteme economice performante, aflate într-un proces de integrare din ce în ce mai profundă în cadrul Uniunii Europene; de cealaltă, abia la începutul unui proces care ar trebui să conducă la integrarea Europei Centrale în structurile politice, economice și instituționale ale acestei Uniuni.

Pe de o parte, structurile complexe de securitate, bazate pe Alianța Atlantică și Uniunea Europei Occidentale; pe de alta, doar dorința noastră, a celor din Europa Centrală, de a aparține acestor structuri.

* Expunere la Institutul Francez pentru Relații Internaționale, Paris, 29 noiembrie 1994

Acestea sunt diferențele reale! Problema care se pune este dacă soarta Europei va fi decisă, mai degrabă, de ceea ce ne separă încă sau de moștenirea noastră comună, de speranțele și valorile pe care le împărtășim, de eforturile de a construi un viitor mai bun?

Privind Europa, de la București, există puține îndoieli asupra alegerii juste și a răspunsurilor corecte. Europa se află acolo unde valorile europene se nasc, zi de zi. Noi sperăm să fim parte integrantă a acestei Europe și suntem gata să facem toate eforturile necesare pentru aceasta. Dar, pentru a fi, din ce în ce mai mult, parte integrantă a prezentului și viitorului Europei, avem nevoie de sprijinul și cooperarea acesteia. Doresc să fiu bine înțeles: este vorba de sprijin moral și de cooperare economică.

Europa nu a dus niciodată lipsă de idei și de proiecte de organizare – de la imperii, mai mult sau mai puțin sfinte, la „echilibrul de forțe", de la „Europa de la Atlantic la Ural" până la „Casa Europeană". Pentru un continent cu tradiții istorice mai degrabă războinice, nu este niciodată prea târziu să inventăm noi soluții de cooperare și realizare a păcii. Personal, sunt însă reticent când ni se prezintă alternative, după opinia mea false, cum este cazul conceptelor: Europa cu una sau două ori chiar mai multe viteze; Europa cu un nucleu dur sau fără; Europa cu geometrie variabilă sau fixă; Europa națiunilor sau Europa regiunilor.

Nu vom putea nicicând să prevedem cu precizie rezultatul final al proceselor care se desfășoară actualmente pe continent – de la integrare la disoluția unor state, de la modernizare la societatea postmodernă. Dar ceea ce știm precis este ceea ce nu vrem să mai apară: spectrul războiului, al subdezvoltării socioumane, al urii și extremismului politic.

Integrarea europeană rămâne, de aceea, obiectivul nostru cel mai important. Ea nu trebuie, însă, să împiedice păstrarea diversității europenilor. Eliminarea barierelor, mai vechi sau mai noi, în calea liberei circulații a persoanelor, ideilor, bunurilor, serviciilor și capitalurilor trebuie să dea naștere unui spațiu european din ce în ce mai omogen din punct de vedere economic, politic și legislativ, capabil să determine sporirea încrederii reciproce, să încurajeze comunicarea dintre națiunile și statele Europei.

În mod sigur, nu dorim să vedem Europa divizată de noi cortine de fier. De aceea, trebuie să fim conștienți de pericolele create de discrepanțele accentuate dintre Estul și Vestul continentului, dintre Nord și Sud.

Soluția care se vede de la București este, fără îndoială, continuarea procesului de integrare europeană.

Consecințele menținerii și eventualei agravări a depresiunii economice a Europei Centrale nu vor mai fi limitate la această regiune. Într-un fel sau

într-altul, toată lumea va fi afectată. Dimpotrivă, relansarea rapidă a economiilor noastre este cheia și pentru o nouă dezvoltare economică a Vestului.

Desigur, procesul adaptării structurilor noastre economice la normele și condițiile Uniunii Europene va fi de lungă durată și va cere eforturi considerabile. Dar a aștepta sau, mai rău, a încerca izolarea acestor economii până la realizarea deplinei lor compatibilități cu cele din Vest ar fi o greșeală majoră, cu consecințe sociale și economice imposibil de depășit în secolul care vine.

Astăzi, opțiunea pentru integrarea în instituțiile europene și euroatlantice se bucură de sprijinul principalelor partide politice ale țării, ca și de cel al opiniei publice. Dar eforturile constante ale României, ca și ale celorlalte state din Europa Centrală, de realizare a unei societăți democratice, caracterizată de respectul deplin al drepturilor fundamentale ale omului, a unei economii de piață performante, trebuie susținute de măsuri concrete și decizii adecvate, rapide, ale țărilor din Vest.

Din punctul de vedere al României, situația securității pe continent este deosebit de complexă. Ca obiectiv prioritar, noi ne-am concentrat asupra stabilității interne a țării. Ținând cont de particularitățile și consecințele exploziei populare din decembrie 1989, noi considerăm relativa stabilitate a procesului de transformare democratică și de realizare a economiei de piață, drept contribuția noastră cea mai importantă la securitatea regiunii din care facem parte și a continentului în ansamblu.

În ceea ce privește amenințările externe, putem identifica trei categorii.

Pe termen scurt, considerăm că o sursă majoră de insecuritate pentru România este prelungirea conflictului militar din spațiul fostei Iugoslavii, care poate în orice moment să genereze un conflict în întreaga regiune a Balcanilor, precum și starea de tensiune din regiunea Transnistria, din Republica Moldova.

În privința conflictului iugoslav, noi considerăm că acum ne aflăm într-un moment decisiv. Situația este de așa natură încât ea poate evolua fie spre un război devastator, cu consecințe imprevizibile pentru securitatea întregului continent, fie spre o soluție negociată, bazată pe propunerile avansate de Grupul de contact. Dacă acum sunt încurajate semnele ce indică voința de pace, oricât de slabe ar putea ele să pară, dacă sunt susținute atitudinile realiste, există, încă, șansa de a evita ceea ce ar putea fi mai rău.

În ceea ce privește Moldova și problema Transnistriei, după opinia noastră, cheia soluției constă în retragerea Armatei a 14-a, a cărei prezență pe acest teritoriu se află la originea situației prezente, în care o minoritate încearcă, *manu militari*, să creeze o entitate statală independentă, de factură comunistă și totalitară.

Pe termen mediu, pericolul cel mai important ni se pare a fi resuscitarea naționalismului agresiv, ca fenomen secundar, asociat schimbărilor sociale și politice din spațiul central și est-european. Pericolul se naște din caracterul iredentist al acestor orientări politice, ceea ce, ținând cont de istoria regiunii, poate deveni un factor destabilizator major. Întrucât conceptul însuși de „revizuire a frontierelor" este, în Europa de azi, complet inacceptabil, mijlocul de a promova această politică naționalist-agresivă a devenit tema „protecției minorităților", ceea ce, în mod straniu, seamănă cu una din temele favorite ale propagandei celui de-al treilea Reich. Subiectul generos al drepturilor omului, în acest caz al persoanelor aparținând minorităților etnice sau religioase, a fost astfel deturnat, servind o politică ce nu are nimic de a face cu protecția efectivă a minorităților.

O bună bucată de timp, efectul destabilizator al acestui tip de politică nu a fost clar perceput de țările din Vest. Astăzi, s-a impus totuși o abordare mai realistă. Cheia pentru depășirea tensiunilor și neînțelegerilor actuale este de a trata problema minorităților în cadrul drepturilor omului și de a ajuta țările din regiune să demareze din punct de vedere economic și să se concentreze, mai ales, asupra integrărilor rapide în structurile instituționale europene.

În al treilea rând, pe termen lung, ceea ce ne îngrijorează este reapariția tendințelor imperiale ale Rusiei. A trecut momentul euforiei schimbărilor radicale în Rusia. Cursul oscilant al reformelor și reafirmarea deschisă a politicii tradiționale a sferelor de influență constituie tot atâtea motive serioase ale îngrijorării noastre. Nu încape nicio îndoială că democratizarea și stabilitatea Rusiei sunt elemente esențiale pentru securitatea Europei și a lumii. Din acest punct de vedere, politica Vestului, de a susține forțele democratice din Federația Rusă, ni se pare adecvată. Rămâne de văzut și cât de eficientă va fi, dar, oricum, altă alternativă nu există. De aceea, trebuie realizat un echilibru rezonabil între încurajarea procesului democratic și al tranziției economice, pe de o parte, și acceptarea sau aprobarea implicită a unei politici vizând recrearea fostului imperiu sovietic sau rus, pe de altă parte. Un asemenea fapt ar avea consecințe nu numai asupra „țărilor din prima linie", cum este România, ci și pe planul securității întregului continent european.

În contextul dezbaterilor actuale asupra posibilității lărgirii Alianței Nord-Atlantice, aș dori să reafirm opțiunea politică fundamentală a României de a se integra acestei Alianțe, ca membru cu drepturi depline.

Această decizie de a întemeia securitatea României pe garanțiile ferme ale alianței pornește de la interesele fundamentale ale țării vizând menținerea și consolidarea stabilității sale. Ținând cont de principiile pe care NATO se fondează, de valorile sale fundamentale, noi considerăm integrarea României în structurile

sale ca un sprijin solid și decisiv pentru realizarea aspirațiilor esențiale ale poporului român către democrație și reforme economice.

Este dătător de încredere faptul că integrarea României în structurile politice, strategice și economice euroatlantice, respectiv NATO, UEO, Uniunea Europeană și Consiliul Europei, se bucură de sprijinul consensual al principalelor forțe politice ale țării.

Noi considerăm opțiunea politică a României de a se integra deplin în instituțiile europene, economice și de securitate ca o contribuție majoră la stabilitatea și securitatea Europei. Date fiind transformările politice structurale din Europa, care și-au găsit consacrarea aici, la Paris, în carta istorică semnată de șefii de state membre ale CSCE și care proclamă solemn că toate statele semnatare, depășind adversitățile lor trecute, se consideră de acum înainte ca state prietene, ideea că integrarea europeană a României ar putea aduce atingere intereselor de securitate ale altor state nu are nicio bază.

Nevoia de unitate a Europei și derularea procesului progresiv de integrare rămân obiectivele noastre majore.

Europa nu va putea fi impusă nimănui cu forța sau prin cine știe ce „conspirație birocratică". Unitatea Europei, în diversitatea ei, este impusă de realitatea însăși. Dacă pluralitatea sa va fi distrusă, și unitatea ei dinamică va avea de suferit. Poate că asupra acestui subiect ar trebui să evocăm mai des cuvintele lui Montesquieu: „Europa nu este decât o națiune compusă din multe altele". Aceste cuvinte constituie, poate, cel mai bun răspuns la întrebarea „Ce fel de Europă dorim?"

România și Europa*

THIERRY DE MONTBRIAL (Președintele IFRI): Am asistat la interesanta conferință pe care ați prezentat-o în această după-amiază. Aș dori să reamintesc în câteva cuvinte, foarte pe scurt, cariera dumneavoastră. În primul rând dumneavoastră, președintele bulgar și, dacă îndrăznesc să spun, și eu, facem parte dintr-un mic „club" al oamenilor născuți pe 3 martie. Deci, din motive care nu țin de domeniul raționalului, s-a creat un fel de simpatie. Dumneavoastră sunteți primul, născut pe 3 martie 1930, domnul Jelev este născut pe 3 martie 1935, iar eu, pe 3 martie 1943. Aceasta determină o anumită legătură afectivă.

Aș dori să vă spun, de asemenea, că este o adevărată plăcere să vă primim pentru a doua oară. Sunt exact trei ani de la prima dumneavoastră vizită, din 19 noiembrie 1991, iar în această perioadă s-au petrecut multe lucruri; trăim într-o perioadă când transformările de pe continentul nostru sunt extrem de rapide.

Dumneavoastră aveți o carieră tehnico-științifică, însă cu înclinații spre activitatea politică, încă din tinerețe, întrucât ați fost președintele Organizației Studenților Români – probabil, astfel ați intrat în activitatea politică. Cariera dumneavoastră politică a cunoscut și întreruperi; în 1984 ați fost îndepărtat, oferindu-vi-se conducerea Editurii Tehnice din București, până când soarta v-a surâs și ați devenit, ales prin vot universal, președintele României, în 1990 și, apoi, în 1992. Astăzi sunteți un actor și, totodată, un martor important al acestor transformări fundamentale. Ați ținut în această după-amiază un remarcabil discurs despre diferitele probleme ale Europei.

În această seară am dori să mergem ceva mai departe. Mulți dintre noi ar dori să ne vorbiți despre România.

Mulțumindu-vă pentru prezența dumneavoastră aici, ridic paharul în sănătatea dumneavoastră. Vă las câtva timp la dispoziție, după care vă voi pune o primă întrebare, continuând astfel dialogul, până când – pentru a mă exprima prozaic – vă vom reda libertatea. Dumneavoastră ați spus, chiar de curând, că un președinte de stat nu este un om liber. Eu v-aș răspunde că e mai bine să nu fii liber, ca președinte al republicii. În sănătatea dumneavoastră!

* Dineu-dezbatere cu tema „La Roumanie et l'Europe", organizat de Institutul Francez pentru Relații Internaționale, Hôtel Royal Monceau – Paris, 29 noiembrie 1994

ION ILIESCU: M-ați provocat cu remarca dumneavoastră în privința trecutului meu, ca lider al studenților. Aș dori să vă informez că, din acest punct de vedere, cariera mea de lider al studenților a început în Franța. În '56 am participat la Congresul UNEF de la Strasbourg și, de asemenea, la Paris la alte congrese – UGEMA (Union Générale des Etudiants Musulmans Algériens), UGET (Union Générale des Etudiants Tunisiens) și FEANF (Federation des Etudiants de l'Afrique Noire en France).

La Strasbourg a avut loc pentru prima dată o reuniune a liderilor organizațiilor studențești din Est și din Vest. Am vorbit astăzi despre Europa. În cadrul diplomației studențești, am discutat despre această Europă încă din '56. În timpul congresului UNEF de la Strasbourg, *Le Monde* a publicat Raportul secret al lui Hrușciov. Marco Pannella, președintele Uniunii Naționale a Studenților Italieni (UNURI), mi l-a prezentat. Marco Pannella, după cum știți, a fost președintele Partidului Radical Italian. Deci, se vede că această orientare a mea spre viața politică își are rădăcinile aici, pe teritoriul Franței, prin contacte extrem de interesante. Cred că în acea perioadă diplomația studențească era cea mai interesantă.

THIERRY DE MONTBRIAL: Și în sens pozitiv, și în sens negativ! Totuși, nu ați fost președintele studenților negri!!! Toți știm câte calități au românii, însă...

ION ILIESCU: Mă provocați mereu! În ceea ce-i privește pe studenții africani, i-am cunoscut și pe cei din WASU (Uniunea Studenților din Africa de Vest). Pe fiul lui Siaka Stevens, președintele statului Sierra Leone, care și-a făcut studiile la Oxford, l-am cunoscut în '70 în timpul unei vizite în Coreea de Nord. Amândoi am participat la ceremoniile Zilei naționale a Coreei. Eram împreună în avionul care pleca de la Moscova la Phenian. Am stat o săptămână în aceeași clădire, însă nu ne-am întâlnit; numai la întoarcere ne-am reîntâlnit, din nou, în avion, și l-am întrebat care sunt impresiile sale despre Coreea. Mi-a spus, făcând o caracterizare esențială a acestei țări: „Am fost foarte impresionat de calitățile acestui popor: este harnic, eficient." Era în '70, la 15 ani după războiul care distrusese întreaga Coree; în Phenian rămăsese numai o singură casă, în ruine. În '70 nu mai existau urme ale războiului, reconstruiseră totul. Imaginea era a unui popor extrem de eficient, foarte modest, dar foarte harnic. Însă a adăugat: „Nu aș putea trăi într-o astfel de țară, deoarece timp de o săptămână nu am avut posibilitatea să port un dialog uman cu nimeni, conducători sau oameni obișnuiți. La orice încercare de dialog toată lumea răspundea cu aceleași fraze, amintind citatele Marelui Conducător. Nu este o societate umană."

Un an mai târziu, făceam parte din delegația lui Ceaușescu în vizita pe care o efectua în Coreea, în China, în Vietnam și în Mongolia. A fost entuziasmat de modelul coreean. La întoarcere am avut o discuție, întrebându-l ce găsește

la acest model, pe care îl admiră. Am repetat toate argumentele lui Siaka Stevens jr.; aceasta a marcat începutul separării noastre. În iunie '71, într-o ședință plenară ideologică – așa cum era numită pe atunci –, m-a acuzat de „intelectualism". Ca urmare, am fost îndepărtat; am fost secretar al CC doar șase luni și membru supleant al Comitetului Executiv și, în stilul chinezesc de atunci, m-a trimis la Timișoara pentru „reeducare", timp de trei ani și jumătate. Apoi a încercat o recuperare, trimițându-mă la Iași, în estul țării. După aceea, a ajuns la concluzia că nu era posibil să mă recupereze și am fost trimis să lucrez în specialitatea mea, la Consiliul Național al Apelor și, apoi, la Editura Tehnică din București.

THIERRY DE MONTBRIAL: Vă mulțumesc pentru prezentarea acestor momente din viața dumneavoastră care sunt deosebit de interesante din mai multe puncte de vedere și, vă repet, suntem extrem de bucuroși de a vă găzdui în această seară. Pentru a intra în subiectul propriu-zis, v-aș întreba dacă doriți să vorbiți, pe scurt, despre felul în care evaluați dumneavoastră, acum, situația internă din România. În curând se împlinesc patru ani de la căderea vechiului regim.

ION ILIESCU: Cinci ani.

THIERRY DE MONTBRIAL: Da. Cinci ani, într-adevăr. Deci, este momentul evaluărilor. Ați putea să ne prezentați pe scurt imaginea României, atât pe plan politic, cât și pe plan economic? Știți foarte bine că presa occidentală nu este prea blândă; pot fi întâlnite cele mai diverse comentarii: despre naționalism, extrema dreaptă și alte aspecte. Toate acestea dau o imagine actuală oarecum confuză. Cred că ar fi foarte interesant ca dumneavoastră să ne prezentați în câteva cuvinte România, țara al cărei președinte sunteți.

ION ILIESCU: Voi încerca să prezint un rezumat al caracteristicilor Revoluției române și al evoluției României în această perioadă de cinci ani.

Dacă ați urmărit întregul proces care a avut loc în țările cu sistem sovietic – Uniunea Sovietică și țările din centrul Europei –, ați putut constata că România a prezentat o anumită specificitate, particularitate. În timp ce în toate celelalte țări a existat un proces intern, o inițiativă din interiorul sistemului pentru a determina schimbări – chiar și în Uniunea Sovietică, odată cu apariția lui Gorbaciov și a ideilor sale privind *perestroika* și *glasnost*, procesul de schimbare a fost provocat din interior, la inițiativa conducerii politice a statului, ca să nu mă mai refer la Cehoslovacia, cu „revoluția de catifea", la procesele din Polonia, din Ungaria, din celelalte țări –, România a prezentat această particularitate: imposibilitatea de a iniția ceva din interiorul sistemului. Controlul total al statului și al vieții politice, exercitat de regimul lui Ceaușescu, au făcut imposibile chiar și discuțiile despre o eventuală schimbare a sistemului;

tensiunea internă a sistemului fiind extrem de ridicată, singura cale posibilă a fost explozia populară care a caracterizat Revoluția română, cu elemente de violență și sacrificii de vieți omenești. Acest aspect violent al procesului de răsturnare a vechiului regim a determinat și caracteristicile din prima fază, a tranziției. Prima perioadă, în 1990, a constat într-o avalanșă rapidă de schimbări: o apariție explozivă de noi partide, o apariție explozivă a presei libere, elemente de tensiune socială, care au caracterizat întreaga evoluție politică din acea perioadă.

Cei cinci ani pot fi caracterizați prin trei perioade distincte:

1. Prima perioadă este cea a constituirii provizorii a elementelor unui nou stat, după prăbușirea, în totalitatea sa, a vechiului sistem, în zilele lui decembrie 1989: crearea, mai întâi, a Consiliului Frontului Salvării Naționale, iar pe 1 februarie a Consiliului Provizoriu de Uniune Națională, cu reprezentanți ai tuturor partidelor care apăruseră în ianuarie. La sfârșitul lunii ianuarie aveam deja 30 de partide. Toate aceste 30 de partide erau reprezentate în acest Consiliu Provizoriu de Uniune Națională. Prima sarcină a Consiliului era elaborarea legii electorale și pregătirea primelor alegeri libere, din mai 1990. Începutul activității Consiliului Provizoriu coincidea cu începutul perioadei electorale. Acest Consiliu Provizoriu era un fel de parlament provizoriu, cu dezbateri extrem de tensionate. Totul era transmis la televizor: Revoluția română, activitatea Consiliului Provizoriu și, apoi, activitatea primului Parlament. Cred că, din acest punct de vedere, Televiziunea Română a jucat un rol deosebit în informarea populației. Revoluția fusese mediatizată. Dezbaterile Consiliului Provizoriu, cele despre Constituție în cea de-a doua perioadă, au oferit un spectacol politic cu totul inedit; era spectacolul cel mai urmărit de populație în acea perioadă; toată lumea a urmărit dezbaterile acestui parlament provizoriu. Aceasta a fost prima perioadă.

2. După alegeri a început cea de-a doua perioadă, care s-a caracterizat prin crearea bazelor unui nou stat. În centrul acestei activități a fost elaborarea Constituției. Domnul Badinter a fost unul dintre consultanții comisiei organizate de Parlament. Cred că însăși „tehnologia" elaborării Constituției în România a fost un proces cu totul și cu totul democratic. În primele trei luni, Comisia, membrii acesteia – senatori, deputați și experți în dreptul constituțional – au învățat și ei; a fost o perioadă de instruire chiar și pentru membrii comisiei. Timp de trei luni ei au studiat întreaga tradiție a României în privința constituțiilor și a bazelor statului; au studiat constituțiile statelor moderne, dezvoltate, și bazele teoretice ale dreptului constituțional modern, iar în octombrie s-a organizat la București un seminar cu tema: „Tendințele actuale ale dreptului constituțional";

domnul Badinter a fost unul dintre participanții la aceste dezbateri. Cred că aceasta a fost o perioadă foarte importantă pentru elaborarea bazelor Constituției. Pe aceste baze, comisia a elaborat primul proiect, iar la sfârșitul anului 1990 acesta a fost publicat. Timp de două luni, proiectul a fost supus unei discuții ample în mass-media. Abia după aceea Parlamentul și-a început dezbaterile; patru luni și jumătate au durat dezbaterile pe marginea fiecărui articol. După patru luni și jumătate, existau peste o mie de amendamente. Pe această bază, comisia a refăcut proiectul Constituției. A urmat o nouă dezbatere, timp de două luni, două luni și jumătate, pe baza noii forme redactate. Abia după aceea, Parlamentul a adoptat Constituția, iar pe 8 decembrie 1991 a fost organizat un referendum național pentru adoptarea noii Constituții. Pe 8 decembrie se vor împlini trei ani de la adoptarea noii Constituții, trei ani de dezvoltare a României pe baza acesteia. Cred că acesta a fost cel de-al doilea moment hotărâtor pentru schimbarea fundamentală și pentru crearea bazelor legislative ale unui stat nou, ale unui stat de drept, cu toate caracteristicile acestuia: separarea puterilor, crearea elementelor fundamentale ale garantării drepturilor cetățenilor, a instituțiilor de stat cu funcțiile specifice etc. Pe baza noii Constituții s-au reelaborat legile electorale pentru alegerile locale și pentru noile alegeri parlamentare și prezidențiale. 1992 a fost anul alegerilor, în februarie, alegerile locale, în septembrie-octombrie, alegerile parlamentare și prezidențiale. Adică doi ani de construire a statului, de evoluție politică a țării.

3. După alegerile din '92, am intrat în cea de-a treia etapă de evoluție. În centrul acesteia se află construcția economică: reforma economică și dezvoltarea unei economii de piață moderne. Desigur, acest proces a început chiar din timpul perioadei provizorii – prin primele legi referitoare la privatizarea în agricultură, la crearea unui nou sector al inițiativei private, la liberalizarea comerțului intern și extern, a prețurilor, a salariilor, prin descentralizarea totală a economiei. Deci, procesul reformei economice și al tranziției spre economia de piață demarase, însă abia după ultimele alegeri aceasta s-a aprofundat. S-au făcut multe în ceea ce privește bazele legislative, însă acest proces a avut loc pe fondul unei anumite deteriorări a vieții economice, întrucât chiar Revoluția a distrus toate structurile de stat ale economiei centralizate. Deci, era vorba de fapt de o dezorganizare totală a economiei. Așa se întâmplă întotdeauna, orice reorganizare a unui sistem începe prin dezorganizarea acestuia. Însă dereglările din economie au consecințe foarte grave asupra vieții sociale. De aceea, în toată această perioadă, noi am cunoscut – poate nu e doar cazul României, ci al sistemului, în general – o dezorganizare internă, o dezmembrare a structurilor și mecanismelor unui stat și ale unei economii centralizate, fără a dispune de toate elementele legislative, instituționale, de mecanismele și de mentalitățile necesare unei economii

de piață viabile. Pe de altă parte, prăbușirea sistemului relațiilor economice externe – prăbușirea CAER, dispariția piețelor tradiționale și a partenerilor tradiționali etc. – a agravat situația internă. De asemenea, atât urmările crizei din Golf, cât și ale embargoului iugoslav au afectat în mod direct economia românească. Deci, din acest punct de vedere, acești ani, primii trei ani, au constituit o perioadă de declin al economiei. Industria lucrează acum la jumătate din capacitatea sa. Agricultura a cunoscut și ea o perioadă de criză; am fost chiar obligați să importăm cereale, grâu chiar din Franța. România, care era un exportator tradițional de produse agroalimentare, mai ales de grâu! Deci, bineînțeles că toate acestea au avut consecințe pe plan social: inflația, șomajul etc. Poate că șomajul a fost șocul psihologic cel mai dur pentru populație. Inflația și, de asemenea, scăderea puterii de cumpărare a populației au marcat puternic viața oamenilor. Populația are acum chiar o anumită dezamăgire, deoarece toată lumea a salutat schimbările, dispariția unui sistem care sufoca viața socială a țării, și toată lumea aștepta ca democrația și libertatea să fie însoțite de o ameliorare a condițiilor de viață. Or, fenomenul a fost exact invers. Toată această evoluție a fost marcată de o deteriorare a condițiilor de viață ale oamenilor. Acesta este motivul pentru care trebuie promovată reforma: tranziția economică, și asta nu e ușor!

Aș putea menționa că, în acest ultim an, s-a înregistrat o oarecare stabilizare pe plan macroeconomic. Dacă anul trecut a fost înregistrat un punct maxim al inflației, rata anuală fiind de 300%, anul acesta ea a fost de 70%. Este încă ridicată, însă, în comparație cu anul trecut, se simte deja o tendință de diminuare. Moneda națională a cunoscut o deteriorare continuă: de la 20 lei/dolar s-a ajuns la circa 1 800 lei/dolar, adică o degradare accentuată. Însă anul acesta a existat o tendință de stabilizare a monedei naționale, în condițiile liberalizării totale a schimburilor valutare. Se înregistrează o relansare a producției industriale și agricole. Au fost doi ani – anul trecut și anul acesta – cu o producție agricolă destul de bună, iar industria a înregistrat o stopare a declinului, marcând anul acesta chiar o creștere, încă modestă – creșterea anuală a producției industriale va fi, probabil, de 3%. Este modestă, însă înseamnă deja un început al relansării. Exporturile au înregistrat o relansare considerabilă – creșterea exporturilor va fi, probabil, de 30% – și se va realiza o echilibrare a balanței comerciale. Cu trei ani în urmă exista un deficit al balanței comerciale care a agravat, la rândul său, balanța valutară a economiei. Deci, pe plan macroeconomic, există deja semne de normalizare a vieții economice. Însă la nivelul agenților economici și pe planul vieții cetățenilor acestea nu se simt încă. Se înregistrează, pe de o parte, o înrăutățire a situației financiare a întreprinderilor, pentru că inflația a determinat decapitalizarea aproape totală a anumitor întreprinderi, ceea ce le-a agravat situația financiară, și există un

blocaj financiar destul de grav, care constituie una dintre problemele cele mai dificile ale economiei, iar pe de altă parte, din punctul de vedere al puterii de cumpărare a cetățenilor, situația rămâne încă grea. Acestea sunt problemele majore în ceea ce privește economia.

În privința reformei economice, problema centrală este acum marea privatizare. Avem un sector privat destul de important, creat în ultimii ani conform legislației pe care am elaborat-o de la începutul procesului. Există mai mult de 500 000 de noi agenți economici, începând cu micii întreprinzători, chiar cu vânzătorii ambulanți, cu asociațiile familiale, cu întreprinderile mici și mijlocii din industrie, comerț, turism, servicii. O treime din produsul național brut este realizată de acest sector; o treime din forța de muncă este angajată în acest sector. El are, din acest punct de vedere, o influență pozitivă asupra situației sociale, deoarece dacă acesta nu ar fi existat, rata șomajului ar fi fost și mai ridicată. Actualmente, 11% din populația activă a țării se află în șomaj, adică circa 1,2 milioane de oameni. Este grav, însă situația ar putea fi încă și mai gravă dacă n-ar exista acest sector foarte activ al economiei.

Acum dorim să accelerăm procesul marii privatizări, adică privatizarea întreprinderilor de stat. Pe baza unei legislații specifice și chiar inspirându-se dintr-un model de origine franceză, anumite sectoare au fost organizate ca regii autonome și au rămas în sector public – infrastructurile, căile ferate, sectorul energetic, telecomunicațiile, administrația apelor, sectorul minier. Acestea nu vor fi privatizate acum, în această fază. Există însă 6 700 de întreprinderi de stat organizate ca societăți comerciale și care fac obiectul unei legi speciale a marii privatizări, lege adoptată la sfârșitul anului '91. Până acum au fost privatizate doar 700 de întreprinderi din această categorie. Dificultatea majoră o constituie lipsa de capital în interiorul țării, iar inflația nu a făcut decât să agraveze această situație.

În acest moment, în contextul acestei stabilizări generale, în Parlament se discută un proiect de lege, o inițiativă guvernamentală pentru accelerarea acestui proces. Două elemente vor caracteriza această privatizare: un element social, o compensație socială – 30% din capitalul social al întreprinderilor va fi distribuit, sub formă de acțiuni, cetățenilor. Rămân 70% care trebuie vândute, însă nu există cui. Există surse – economiile populației și acest nou sector privat, care este, de asemenea, o sursă de capital – care pot să participe la această privatizare, însă ambele surse sunt insuficiente pentru cele 70% din valoarea capitalului social. Deci, speranța este de a atrage capital din exterior pentru a participa la acest proces. Au fost luate noi măsuri legislative pentru încurajarea investițiilor de capital străin. Există, bineînțeles, dificultăți; există și o întreagă birocrație, pentru că birocrația este încă una din consecințele acestei

perioade de tranziție. Sperăm, însă, că parteneriatul cu întreprinderile străine, cu marile companii ne va ajuta să accelerăm această privatizare.

În concluzie, aceasta este problema majoră a acestei perioade, cea de-a treia perioadă din evoluția actuală a societății române.

THIERRY DE MONTBRIAL: Domnule președinte, vă mulțumesc foarte mult. Aș dori să vă pun o întrebare, fără să aștept un răspuns imediat, trebuie să vă las, totuși, un moment de respiro. Cred că mulți oameni își pun întrebări referitoare la evoluția politică a României. Poate că presa occidentală este nedreaptă, în special în Franța, însă se spune: „Naționaliștii au intrat în guvern." Ce înseamnă asta? Există vreun pericol? Se spune, de asemenea: „Intelectualii părăsesc regimul, pleacă din țară." Eu am un întreg dosar de presă pe această temă și găsesc că ar fi interesant să ne explicați, mai întâi, dacă această opinie care se vehiculează prin presa occidentală este justificată; cu alte cuvinte, un bilanț al dumneavoastră în privința situației politice a României. De asemenea, dacă nu cumva dumneavoastră credeți că există o diferențiere, de exemplu, între țările din Europa Centrală și cele din Balcani, o distincție care se face, poate, conștient sau nu. Aceasta este întrebarea pe care doresc să v-o pun.

Dacă mai există întrebări de pus domnului președinte Iliescu, acum este momentul, pentru a vi se putea răspunde.

ROGER DUCARMAN: Domnule președinte, una dintre marile direcții ale privatizării constă în faptul că, dincolo de voința politică, se observă existența, în toate statele, a numeroase împotriviri. S-a amintit prezența naționaliștilor; ne putem imagina că naționaliștii s-ar putea opune aportului de capital străin. Există, de asemenea, și o dorință locală, destul de firească – ministrul Industriei, președinții întreprinderilor de stat, care au un interes aproape personal de a menține acest statu-quo –, iar în foarte multe cazuri se observă că pentru a se ajunge la punerea în practică a unei adevărate privatizări este nevoie de o voință politică foarte puternică, de persoane însărcinate cu privatizarea. Aș dori să știu dacă această voință s-a manifestat și dacă există mijloace de punere în practică a acesteia.

ION ILIESCU: Două explicații la întrebările care au fost puse: mai întâi în ceea ce privește dificultățile politice ale acestei perioade.

Care este principala caracteristică a structurii parlamentare, după alegerile din '92? Contrar situației anterioare, când exista un partid care deținea majoritatea în Parlament – 65% FSN –, după ultimele alegeri nu a mai existat un partid care să dețină majoritatea parlamentară. Partidul cu poziția cea mai solidă este partidul care deține, de altfel, responsabilitatea guvernamentală, însă acesta dispune doar de 34% din locurile în Parlament. După alegeri, eu, ca factor de dialog cu forțele politice, am încercat să stimulez o anumită

coaliție guvernamentală, ținând cont chiar de situația foarte gravă care exista în economia națională la sfârșitul lui '93.

În România există o prevedere constituțională conform căreia președintele nu trebuie să aparțină niciunui partid; chiar dacă acesta aparține unui partid, după alegeri el trebuie să demisioneze și să devină persoana care să asigure echilibrul sistemului statului.

Am propus un guvern de uniune națională, format din toate partidele care au fost alese. Au existat mai mult de 90 de partide care au participat la alegeri cu liste de candidați, însă în Parlament au intrat doar șapte. Una dintre liste a fost cea a unei coaliții a 18 partide, care însă a format șapte grupuri parlamentare. Asta înseamnă că acum există 13 grupuri parlamentare diferite și încă unul, al 14-lea, cel al minorităților naționale. Deci, am propus tuturor acestor formațiuni politice să elaboreze împreună o platformă minimală comună, un pact politic pe baza căruia să se formeze un guvern de uniune națională, având câteva obiective minimale, pentru a putea traversa această perioadă dificilă și pentru a promova reforma economică – obiectiv major –, ținând seama de faptul că toate partidele, independent de orientarea lor, s-au pronunțat pentru aprofundarea procesului democratic, pe de-o parte, și pentru promovarea unei economii de piață, pe de altă parte, ca singura soluție. Însă această perspectivă s-a dovedit a nu fi fost realistă; multe partide au refuzat, pe față, să participe la un guvern de coaliție sau de uniune națională. Unele partide chiar l-au acuzat pe președintele Iliescu de a avea tendința de a înăbuși opoziția din Parlament. Ce înseamnă un guvern de uniune națională? Domnul Diaconescu, care este de față, știe că președintele partidului căruia îi aparține, domnul Coposu, mi-a spus că organizarea unui guvern de uniune națională ar însemna anihilarea opoziției politice în Parlament. Aceasta ar însemna absența jocului democratic parlamentar.

În această situație am propus să găsim o altă formulă, să elaborăm o platformă minimală, acceptată de toată lumea, pe baza căreia să se poată constitui o anumită coaliție, de orice fel, sau un guvern de tehnicieni, oricare ar fi aceștia, însă pe baza acestei platforme minimale, de cooperare, să fie acordat un sprijin politic celor care vor să-și asume responsabilitatea. Se începuse chiar redactarea unui asemenea program. Am menționat chiar exemplul spaniol, concretizat în Pactul de la Moncloa. Mi s-a replicat: „Cum am putea avea o platformă comună noi, partide de opoziție, cu partidul care este acuzat de naționalism, sau de a fi continuatorul fostului partid unic etc.?" Eu le-am răspuns: „Iată un exemplu: spaniolii, cu Pactul de la Moncloa, care a fost semnat de Santiago Carrillo, pe de-o parte, și de Fraga Iribarne, pe de altă parte." Nu cred că există vreo persoană care să-și fi imaginat o coaliție

politică între Santiago Carrillo și Fraga Iribarne. Însă rațiunea politică a făcut ca toate partidele politice spaniole să realizeze un pact politic, care reprezenta o platformă constructivă pentru promovarea democrației în Spania. De ce românii n-ar putea face și ei așa ceva? Acesta a fost argumentul meu. Deci, pe aceste baze, s-a creat chiar o comisie mixtă, cu reprezentanți ai tuturor partidelor; s-a început redactarea; însă la jumătatea acesteia, toată lumea a spus că nu este posibilă finalizarea acestui acord. Au existat multe discuții pe această temă, însă nu s-a putut realiza această coaliție, nici chiar un pact politic, o înțelegere. Așa încât s-a propus ca partidul care deține cele mai multe locuri în Parlament să-și asume responsabilitatea și să formeze un guvern minoritar. Era un fel de *gentlemen's agreement* din partea celorlalte partide de a se abține, în primele trei-patru luni, de a ataca guvernul, adoptând o poziție tolerantă. Au existat aprecieri conform cărora niciun guvern nu va putea rezista mai mult de trei-patru luni, deoarece situația era cu adevărat gravă – era noiembrie '92, întotdeauna iarna este o perioadă dificilă pentru România –, și că dificultățile iernii vor face să cadă orice guvern care se va forma.

A existat și propunerea alternativă din partea PDSR: „De ce să ne asumăm noi această responsabilitate? Am putea fi noi cei care să respectăm același acord de *gentlemen's agreement* și am putea oferi celorlalte partide posibilitatea de a forma o coaliție, iar noi să rămânem în opoziție." Nimeni nu era entuziasmat să-și asume această responsabilitate. Eu cred că acest partid, formând guvernul, și-a asumat o mare responsabilitate și un risc politic. Care putea fi soarta unui astfel de guvern și a partidului care și-a asumat responsabilitatea guvernării? Aceea de a negocia mereu cu toate forțele reprezentate în Parlament.

După trei-patru luni, s-a văzut că guvernul face față problemelor. Au trecut deja doi ani de când guvernul rezistă, situația s-a ameliorat, însă atacurile la adresa guvernului au existat continuu. Au fost depuse cinci moțiuni de cenzură împotriva guvernului. Acesta a rezistat. A rezistat chiar cu sprijinul așa-ziselor partide naționaliste, deoarece acestea au sprijinit propunerile legislative reformiste, inclusiv Memorandumul cu FMI, introducerea TVA și altele, în timp ce partidele din opoziție au făcut permanent obstrucție. În politică întotdeauna există o singură soluție: poziția realistă, luarea în considerare a ceea ce poate fi făcut. În condițiile date, aceasta era singura soluție, singura formulă care putea fi pusă în practică.

Din acest punct de vedere, cred că acesta este jocul politic: întotdeauna opoziția va face opoziție; întotdeauna opoziția va critica guvernul și va critica partidele care și-au asumat responsabilitatea politică a guvernării. Acesta este jocul politic, rezultat al împrejurărilor politice din țară. Bineînțeles că partidul care și-a asumat responsabilitatea guvernării și-a asumat, de asemenea și

riscuri, deoarece acum întreaga luptă politică este de a compromite acest partid; întreaga responsabilitate pentru dificultățile economice și sociale care există îi revine acestuia – este o situație obiectivă – pentru că guvernul este întotdeauna făcut responsabil de tot ce se întâmplă. Cred, deci, că este meritul acestui partid de a-și asuma această responsabilitate, chiar cu riscul de a pierde din audiența la electorat. Dar care ar fi o altă cale? Cred că este unica abordare realistă.

THIERRY de MONTBRIAL: Vă mulțumesc foarte mult pentru aceste comentarii. Îmi imaginez de altfel, că motivul pentru care presa occidentală este deosebit de critică are legătură cu istoria României, așa cum în domeniul monetar comentatorii sunt aprioric mai indulgenți față de nemți, față de francezi. Cred că în politică este la fel: trecutul atârnă greu în judecățile prezente.

Dacă îmi permiteți, având șansa să fie prezente un număr de personalități române – chiar i-ați citat pe unii – nu rezist plăcerii de a-i invita să vorbească. Deci, îl invităm pe domnul Diaconescu să facă un scurt comentariu.

ION ILIESCU: Domnul Diaconescu este vicepreședinte al PNȚ-CD, principalul partid de opoziție.

ION DIACONESCU: PNȚ-CD nu este un nou partid, creat după revoluție, ci este un partid care are o vechime de un secol și jumătate. Am fost persecutați în perioada comunistă; conducătorii noștri au murit în închisoare – și eu am fost închis timp de 17 ani –, adică am avut de suferit mai mult decât alții, mai mult decât domnul președinte.

În ceea ce privește tratativele dintre partidul care a câștigat alegerile...

ION ILIESCU: Care a câștigat relativ alegerile, cu numai 34%.

ION DIACONESCU: Da, relativ. Este corect. Acest partid avea obligația să constituie guvernul, pentru că a câștigat alegerile. Este adevărat că ni s-a propus să participăm la guvernare, însă într-un guvern de coaliție cu toate partidele, adică și cu partidele naționaliste. Am refuzat o colaborare de acest fel, întrucât noi considerăm aceste partide ca fiind nedemocratice, și, în plus, am considerat aceste partide ca pe niște clienți siguri ai partidului de guvernământ. Partidul de guvernământ era sigur de o majoritate; chiar și acum dispune de o majoritate, prin suportul pe care îl are din partea acestor partide naționaliste. Am propus să facem un guvern cu partidul care a câștigat relativ alegerile, dar fără partidele naționaliste, pentru că partidul aflat atunci la guvernare să nu aibă monopolul puterii, adică să fie obligat să trateze cu toate celelalte partide din opoziție pentru a ajunge la o soluție. Altfel, toate partidele din opoziție ar fi prizonierele acestui grup, format din partidul de guvernământ și partidele naționaliste. Aceasta a fost situația, acesta a fost motivul care ne-a obligat să refuzăm oferta partidului de guvernământ. După cum am spus, suntem gata să participăm la guvernare, dar în anumite condiții. Nu vrem să fim niște anexe

ale partidului de guvernământ; vrem să fim noi înșine; cu programul nostru, cu ideile proprii. Iată motivul pentru care această colaborare nu a fost posibilă.

THIERRY DE MONTBRIAL: Vă mulțumesc mult. Cred că precizările domnului Diaconescu îl conduc pe un observator extern, așa cum sunt eu, la o concluzie foarte limpede: democrația există în România.

ION DIACONESCU: În comparație cu perioada comunistă, desigur, au fost făcute multe progrese: există o presă liberă, însă televiziunea este mai puțin liberă – pentru că este, după părerea mea, complet subordonată guvernului – făcând discriminări. Însă mai sunt încă multe de făcut pentru a ajunge la o adevărată democrație. Aceasta este părerea noastră, a opoziției. Dacă opoziția ar fi de acord cu guvernul, n-ar mai fi opoziție, nu-i așa?

THIERRY DE MONTBRIAL: Revenind la subiectul pe care l-am amintit mai înainte și bazându-mă doar pe presa occidentală, în privința intelectualilor: există sau nu o tendință de marginalizare a intelectualilor?

ION ILIESCU: Intelectualitatea nu trebuie tratată ca fiind un corpus uniform și unitar. Printre intelectuali pot fi găsiți susținători ai partidelor de opoziție, precum și persoane active în cadrul partidului de guvernământ, chiar în guvern. Ce înseamnă intelectualitate din punct de vedere politic? Nu există o poziție uniformă. Este la fel ca în celelalte state: sunt intelectuali care susțin diferite orientări politice. Nu există o opoziție a intelectualității, luată în ansamblu, față de guvern.

THIERRY DE MONTBRIAL: Problema este dacă cei din opoziție își pot continua activitatea liniștiți în România.

ION ILIESCU: Cred că această problemă nu există. Se discută pe marginea faptului că există tineri intelectuali care găsesc condiții mai bune în alte țări. Însă acest racolaj de intelectuali este un fenomen mondial: SUA au racolat intelectuali din Europa; Europa dezvoltată a racolat intelectuali din țările mai puțin dezvoltate, care s-au format aici sau la ei în țară. Este o mișcare generală! Însă eu nu cred că este ceva negativ. Când nu avem posibilități, când avem șomaj chiar și în rândul anumitor categorii de intelectuali, de ce să-i împiedicăm să găsească condiții mai bune în alte țări? Mulți dintre aceștia părăsesc țara și se întorc cu o nouă experiență. Există deja o mișcare liberă din acest punct de vedere.

THIERRY DE MONTBRIAL: În ceea ce privește mass-media, în problema referitoare la controlul televiziunii?

ION ILIESCU: Aș putea să vă dau exemple care ilustrează contrariul, chiar în ce privește canalul 1 al Televiziunii naționale. Însă acum există în România mai mult de 30 de posturi de televiziune, din care doar două sunt publice, iar celelalte, private. Atât în București, cât și în celelalte orașe ale țării există

mai mult de 100 de posturi de radio private, ceea ce dovedește o dezvoltare deosebită a acestui domeniu. Nu cred că mai există vreo țară din această zonă a Europei unde să fie un așa de mare număr de posturi de televiziune și de radio private.

THIERRY DE MONTBRIAL: Cred, domnule președinte, că, în mod cert, nu aveți nevoie de ajutor, dumneavoastră faceți față oricărei situații. Cred că nu s-ar putea spune că televiziunea română astăzi este mult mai controlată decât televiziunea franceză, în timpul generalului de Gaulle, de exemplu.

ION ILIESCU: Vreau să precizez că în România nu există un control al guvernului asupra Televiziunii. A fost adoptată o lege privind Televiziunea și Radioul. Cele două Societăți Naționale de Radio și Televiziune sunt sub controlul Parlamentului. Pot să vă spun că, de altfel, comisia culturală a Camerei Deputaților este prezidată de colegul de partid al domnului Diaconescu și aceasta este cea care exercită controlul asupra Televiziunii și Radioului Național.

THIERRY DE MONTBRIAL: Acum, domnule președinte, aș da cuvântul unui fost coleg de clasă al dumneavoastră, care este francez, directorul Institutului Francez al Petrolului, dar care este român de origine. El se numește Cristian Bratu și, dacă am înțeles bine ce mi-a spus – întrucât nimic nu a fost pregătit dinainte –, v-a fost cândva coleg de școală, o perioadă. Vorbiți-ne, domnule Bratu, despre originea dumneavoastră!

CRISTIAN BRATU: Da, m-am născut în România, unde am fost student la Politehnică, ca și domnul președinte. În Franța am venit de un sfert de secol și mă ocup de petrol, sunt directorul Institutului Francez al Petrolului și aș dori să prezint o situație. Citind lista participanților, se observă că sunt mulți investitori francezi, pentru că oricât o fi de important politicul, eu cred că factorul economic joacă un rol foarte important. Este bine să aducem bani în România sau să procedăm altfel? Voi pleca de la particular către general. Particularul se prezintă astfel: am conceput un sistem de extragere a petrolului din mare, procedeu foarte nou. Vă amintesc că o platformă maritimă costă miliarde de dolari; sistemele noastre ar reduce costurile de cinci-șase ori. Iată, în două cuvinte, această inovație tehnologică.

România are petrol în mare, exploatarea este interesantă, dar poate fi mai eficientă, mai economică și mai modernă. Am luat legătura cu prietenii noștri români, le-am spus: „Iată un sistem care se potrivește producției. O să scadă costul platformei, o să salvați o parte din producție, deci totul va fi bine în ceea ce vă privește, iar pentru noi, francezii, întrucât ne interesează un astfel de sistem, el va fi validat în condiții reale. Rețineți cuvântul «validat», adică experimentarea sistemului în condiții reale. Dacă duc acest sistem la americani – întrucât au și ei nevoie, ca și mexicanii, brazilienii și norvegienii –, ăștia îmi vor

spune: «Nu, dragă prietene, o să-mi dezechilibrezi producția, o să mă coste prea scump, să veniți cu sistemul după ce va fi experimentat».” Dar fiind faptul că în România totul este într-un proces de renovare, am găsit un ecou favorabil și îl vom monta în premieră mondială în România, în Marea Neagră. Ce înseamnă acest lucru? Din momentul în care se va dovedi că sistemul funcționează, românii vor beneficia de o tehnologie modernă pentru ameliorarea producției de petrol și de gaze naturale din mare. La ora actuală, ei ard gazele, deoarece nu sunt eficiente din punct de vedere economic. În ceea ce ne privește pe noi, francezii, dacă am valida acest produs – mai curând acest sistem –, o să-l vindem norvegienilor, britanicilor, americanilor, care au interese legate de exploatările din Marea Nordului, în Golful Mexicului, în Golful Arabiei, în cel brazilian. Acesta era cazul particular.

Cazul general este următorul: România, aflată în deplină evoluție, este un laborator socioeconomic și profesional, deoarece inginerii români, care sunt formați pe acest sistem, își vor perfecționa, prin contactul cu inginerii francezi, metodele lor de producție, se vor familiariza cu noile tehnologii, vor implanta noi tehnologii. Acesta este un laborator profesional. Apoi urmează laboratorul tehnologic; vor beneficia de o tehnologie nouă. Pentru noi, francezii, este foarte interesant să contribuim la această dezvoltare tehnologică, fără ca să se importe numai capital. Cred că este mai interesant pentru inginerii, medici și economiștii români să lucreze cu francezii, să pună în funcțiune sisteme, decât să le dăm bani să investească pentru a produce fără a ști ce și cum. Iată ce gândim noi despre felul cum trebuie să colaborăm, mai curând, prin metoda laboratorului.

THIERRY DE MONTBRIAL: Vreți să-i puneți întrebarea domnului președinte, deoarece timpul este relativ limitat?

CRISTIAN BRATU: Întrebarea mea este următoarea: legile actuale, întrucât țin de politic, de legislație, încurajează tânărul inginer, tânărul medic, tânărul economist român să aibă inițiative, în sensul implementării întreprinderii, a noi tehnologii, și cum vede președintele acest demers?

ION ILIESCU: În primul rând doresc să spun că salut cu multă plăcere aceste inițiative. Aș putea să remarc că există deja experiențe pozitive, din acest punct de vedere. Pe plan intern, printre cele 500 000 de noi întreprinderi, noi agenți economici, care au la bază inițiativa privată, sunt multe persoane care și-au creat întreprinderile lor particulare și care sunt deosebit de active, dinamice, în diferite domenii, aplicând chiar cercetarea tehnologică proprie. Există însă și posibilitatea unei cooperări cu parteneri străini; cred că legislația încurajează aceasta.

Sunt de acord cu ceea ce s-a remarcat aici, în ceea ce privește numeroșii factori de inerție. Există o inerție a sistemului, a noii birocrații, a mentalității

oamenilor și a intereselor – există noi interese care se opun chiar și procesului de privatizare. Aceasta nu este monopolul unei anumite orientări politice; nu aș putea spune că numai cei care sunt caracterizați ca fiind naționaliști se opun privatizării; dimpotrivă, pot să spun că acum această inițiativă legislativă a guvernului este împiedicată de partidele care se prezintă ca fiind campioane ale reformei, ale privatizări – partidul domnului Petre Roman, de exemplu, fostul prim-ministru din prima perioadă; acum partidul său este cel mai înverșunat adversar al legii accelerării privatizării, și aceasta nu pentru că este împotriva legii privatizării, ci pentru faptul că este inițiativa acestui guvern. Deci logica oamenilor nu este întotdeauna bazată pe rațiuni politice obiective, de aceea această luptă politică înverșunată ne împiedică, de nenumărate ori, să găsim cele mai bune soluții. Cred că și acest fenomen este obiectiv, este un fenomen creat chiar de procesul în sine. Maturizarea vieții sociale și politice a țării va duce la o gândire politică mai matură, necesară creării plaformei de cooperare reală a tuturor forțelor constructive ale națiuni. Sper că așa vor evolua lucrurile, deoarece cred în resursele intelectuale și istorice ale românilor, în capacitatea lor de a fi și de a găsi căile raționale de evoluție a țării.

THIERRY DE MONTBRIAL: Aș putea să spun că sunteți un maestru al artei de gestionare a iraționalului, caracteristic politicului. Domnul Badinter.

ROBERT BADINTER: Domnule președinte, asistăm de câteva zile la activitățile tragice ale conflictului din Iugoslavia, care constituie, după mine, un mare insucces al Europei și al programului integrării europene. Aș dori să știu cum analizați dumneavoastră această situație și care sunt, după dumneavoastră, direcțiile de dezvoltare, în viitorul apropiat, ale conflictului iugoslav?

ION ILIESCU: Aș dori să vă spun, mai întâi, cât de mult ne interesează această problemă. În cazul Iugoslaviei suntem foarte interesați de o soluție viabilă. După felul cum a evoluat întreaga situație din Iugoslavia, cred – și aceasta este valabil în toate cazurile – că nu există soluții militare pentru problemele de acolo. Întotdeauna trebuie să se recurgă doar la soluții politice, lucru care nu este deloc ușor. Cred chiar că nu au fost folosite împrejurările favorabile care au apărut în această perioadă, atât din partea forțelor interne iugoslave, cât și a forțelor din exterior. Multă lume ne acuză pe noi, românii, că suntem partizani, susținându-i pe sârbi. Pot să vă spun că avem o atitudine echilibrată, avem relații cu toate statele care au apărut pe teritoriul Iugoslaviei; avem relații bune nu numai cu sârbii și cu Federația Iugoslavă, dar și cu croații. Domnul Tudjman ne-a vizitat; la fel și domnul Valentici. Și eu, la rândul meu, am vizitat Croația și Slovenia – cu domnul Kučan, care a fost și dânsul prezent astăzi la întrunirea Adunării Parlamentare a UEO, ne cunoaștem din tinerețe. Deci avem relații cu toate statele nou apărute pe teritoriul Iugoslaviei.

Am făcut eforturi proprii de facilitare a dialogului dintre părţi. Încă din 1990 am discutat în acea perioadă cu domnul Jovič, apoi cu domnul Miloşevici, despre propunerile croate şi cele ale slovenilor de transformare a federaţiei într-o confederaţie. Sârbii au avut atunci o abordare afectivă. Argumentul lor era că statul iugoslav s-a creat după Primul Război Mondial, ca rezultat al căderii vechilor imperii – al Imperiului Austro-Ungar –, fiind deci o formaţiune viabilă ca stat. Cel de-al Doilea Război Mondial a constituit o probă a solidităţii acestui stat, întrucât cea mai puternică rezistenţă populară a fost cea a iugoslavilor, iar Bosnia a fost fortăreaţa antigermană.

Ei au rezistat lui Stalin şi erau mândri de aceasta.

Poate că şi eu îi abordez în mod sentimental. Prima mea vizită în străinătate am făcut-o în Iugoslavia, în '47, cu o brigadă de tineret. Am traversat întreaga Iugoslavie şi întreaga Bosnie, întâlnindu-i pe aceşti oameni mândri, cu un înalt simţ al demnităţii de care au dat dovadă în timpul rezistenţei antigermane. Am fost, apoi, în '56, la Dubrovnik, la o întâlnire a liderilor studenţilor, când i-am găsit din nou pe iugoslavi nefăcând între ei niciun fel de diferenţă: cu toţii erau iugoslavi, mândri de rezistenţa lor antistalinistă.

Acum, cred că este o adevărată tragedie pentru acest popor care a cunoscut o istorie destul de dramatică, cu ocupaţii străine: otomană, austriacă. Se vorbeşte despre războiul din Bosnia, fiind prezentat ca un război etnic, ceea ce este inexact, întrucât musulmanii din Bosnia sunt tot sârbi! Deci este o tragedie pentru acest popor!

A existat şi un fundament obiectiv al conflictului: discrepanţele dintre republicile din nord şi republicile din sud: pe de o parte, Slovenia şi Croaţia, iar pe de alta, Bosnia, Muntenegru şi Macedonia. Diferenţa produsului naţional brut, raportat la populaţie, era de 6 la 1, comparând Slovenia cu republicile din sud. Situaţia economico-socială a alimentat sensibilităţile, susceptibilităţile dintre diferitele republici.

Am fost în Iugoslavia în '70, am vizitat Muntenegru şi am avut discuţii cu unii economişti iugoslavi, la Belgrad şi în Muntenegru. Încă din acea perioadă erau unele susceptibilităţi; în Muntenegru, unde erau întreprinderi cu capital sloven, ei spuneau: „E exploatare a omului de către om" – a muntenegrenilor de către capitalişti sloveni. Pe de altă parte, slovenii spuneau: „De ce să exportăm capital, creat prin efortul nostru, într-o zonă subdezvoltată ca Muntenegru?" Era deja o perioadă dificilă. Dacă vă amintiţi, Edvard Kardelj a propus un amendament la Constituţie privind crearea unui fond federal pentru ajutorarea regiunilor mai puţin dezvoltate ale Iugoslaviei. Amendamentul său n-a avut succes. S-a produs descentralizarea totală a economiei iugoslave, iar

aceste discrepanţe au constituit unele dintre fenomenele specifice Iugoslaviei, care au alimentat, cred eu, toate aceste evoluţii politice de după Tito, care au devenit conflictuale, după anii '70.

Să privim însă fenomenele şi procesele foarte apropiate de noi, conflictul şi situaţia din Bosnia: dacă vă amintiţi, atunci când Grupul de contact a făcut propunerea privind Planul de pace, eu le-am scris domnilor Karadžić şi Miloşevici. Răspunsul preşedintelui Miloşevici a fost pozitiv. El a făcut acea declaraţie de acceptare a Planului de pace, propunându-i domnului Karadzici şi parlamentului din Pale să accepte acest plan, întrucât nu exista altă soluţie; chiar dacă el era considerat inacceptabil pentru sârbii din Bosnia. Cum ştiţi, parlamentul din Pale a refuzat şi l-a acuzat pe domnul Miloşevici de trădare a cauzei sârbe. Serbia a luat măsuri, rupând relaţiile şi închizând frontiera. Eu am apelat atât la americani, cât şi la europeni, pentru a se da un semnal pozitiv, de susţinere în acel moment a preşedintelui Miloşevici; ar fi fost singura poziţie politică realistă. Am vorbit chiar şi cu preşedintele Clinton pe această temă, şi cu congresmenii americani, în septembrie, la Washington. Care a fost suportul acordat domnului Miloşevici? Practic nu i s-a acordat niciun suport.

Lipsa de sprijin a compromis poziţia politică a domnului Miloşevici şi i-a încurajat pe extremiştii ambelor părţi.

Deci, eu cred că nu există soluţii militare, că trebuie luată în considerare întreaga situaţie a Iugoslaviei, în complexitatea ei, şi că trebuie ajutaţi şi susţinuţi toţi cei care au dat dovadă de realism, încurajându-i. Există chiar şi o idee a domnului Karadzici, care trebuie încurajată, de a se interveni pentru încetarea focului şi reluarea negocierilor, pentru găsirea unei soluţii acceptabile pentru toată lumea. Nu este simplu, dar trebuie făcute eforturi în această direcţie. Cred că, din acest punct de vedere, Franţa are acum o poziţie mai realistă în ceea ce priveşte atitudinea faţă de menţinerea embargoului asupra armelor şi încurajarea evenimentelor care ar putea duce la dezamorsarea situaţiei.

THIERRY DE MONTBRIAL: Vă mulţumesc, domnule preşedinte, pentru acest răspuns, destul de complet, în ce priveşte problema Iugoslaviei. Vă propun să acordăm timpul care ne-a mai rămas exclusiv problemelor internaţionale, pe care dumneavoastră le-aţi amintit insistent la sfârşitul zilei, chiar aici.

Dau cuvântul domnului Henri Froment-Meurice.

HENRI FROMENT-MEURICE: Domnule preşedinte, îmi permit să vă pun o întrebare ce vizează atât politica externă, cât şi cea internă. Formal, astăzi este o problemă de politică externă, însă viitorul ne va arăta şi răspunsul dumneavoastră ne va clarifica. Întrebarea mea e simplă: cum vedeţi dumneavoastră, în următorii cinci-zece ani, evoluţia relaţiilor între România şi Republica Moldova?

ION ILIESCU: N-aș vrea să fac previziuni foarte precise în timp. Acum, situația este puțin complicată, deoarece această republică, devenită independentă în urma dispariției Uniunii Sovietice, este de fapt un alt stat românesc. Marea majoritate a populației – 65% – o constituie românii. Din 1988, ei au luptat pentru introducerea alfabetului latin, întrucât atât sub ocupația rusească, înaintea Primului Război Mondial, cât și sub ocupația sovietică, după anii '40, s-a dus o politică de rusificare a populației Basarabiei – cum se numea înainte – a acestei republici sovietice. Au introdus forțat alfabetul chirilic, într-o limbă latină, care era deja o limbă formată. Au existat chiar teoreticieni ruși – și nu numai – care doreau să afirme că moldovenii sunt o altă națiune, diferită de cea română, și că limba moldovenească este o limbă diferită de română. Nu există nicio diferență între cele două limbi, însă există teoreticieni care au susținut și susțin acest lucru. Însă noi abordăm această problemă cu destul de mult calm, deoarece considerăm că e vorba de o anumită „evoluție", bazată pe presiuni: prezența Armatei a 14-a, dependența economică totală față de Rusia și presiunea externă a anumitor forțe conservatoare de la Moscova, iar, pe de altă parte, presiunea rusofonilor din Moldova. Cred că, în aceste circumstanțe, nu trebuie acționat sub impulsul momentului. Există anumite forțe, la noi, care vor să se facă presiuni, care îl critică pe președintele Iliescu pentru că nu ar fi știut să folosească împrejurările din '91, din timpul puciului de la Moscova, când Iliescu și România ar fi trebuit, după ei, să forțeze situația din acea perioadă, pentru a unifica Moldova cu România. Este un mod de a gândi cu totul nerealist și aventurist. Nu putem acționa în această direcție. Deci, nu pot să vorbesc despre o perspectivă concretă în acest sens, însă spun că pentru noi este mai important să susținem consolidarea acestui statut de independență a Republicii Moldova, dar o independență reală. Ceea ce putem noi să facem este să dezvoltăm relațiile – relațiile economice, relațiile culturale, relațiile umane –, pentru că înainte, în timpul sistemului sovietic, România nu putea discuta direct cu Chișinăul. Toate relațiile erau dirijate de Moscova. Deci, cred că este o situație nouă, pozitivă, care trebuie folosită. Care vor fi viitorul și evoluția în viitorul apropiat este o chestiune ce ține de practică, de practica politică, de evoluția general-europeană, de cea a zonei și a Rusiei, ca un factor important.

THIERRY DE MONTBRIAL: Vă mulțumesc mult. Două mici întrebări subsidiare referitoare la problema Moldovei, care este deosebit de interesantă deoarece este unică.

Îmi imaginez – înainte de a vă corecta, domnule președinte, dacă îmi permiteți – că o dovadă de coerență ar fi ca, dacă se spune că nu este de dorit schimbarea frontierelor în interiorul Europei – mă gândesc la problema Transilvaniei –, coerența, evident, impune să nu mai fie deloc schimbate

frontierele – deci nici în ceea ce privește Moldova. Deci, înseamnă că dumneavoastră doriți schimbarea naturii relațiilor dintre state, libertatea de circulație etc., să-i spunem „democrație în sens larg", însă nu și schimbarea frontierelor. Aceasta este o chestiune de coerență.

Deci, aș dori să comentați acest punct de vedere, iar pe de altă parte, dacă este adevărat că, în cazul particular al Moldovei, nivelul economic, nivelul de viață este încă și mai scăzut ca în România, aceasta înseamnă că tentativa pe acest plan, de a recupera Moldova, trebuie să fie foarte slabă.

ION ILIESCU: Exemplul Germaniei este edificator în acest sens. Deși „reunificarea Germaniei" a fost o preocupare permanentă, Germania Federală nu a pus concret problema unificării cu RDG decât în condițiile speciale ale sfârșitului Războiului Rece. Cred că prima reacție, nu numai a Franței, a fost de a se opune unui asemenea program de reunificare rapidă, chiar și în acele condiții.

THIERRY DE MONTBRIAL: Deci, este adevărat că Moldova este mult mai nefericită încă decât România?

ION ILIESCU: Bineînțeles. Însă forța economică a României este încă slabă pentru a constitui o atracție, spre deosebire de cazul Germaniei Federale pentru RDG. De altfel, procesul în Germania a pornit din partea RDG, din partea populației din RDG, dinspre est spre vest, și nu invers.

THIERRY DE MONTBRIAL: Constat că, din fericire pentru noi, Moldova încă nu și-a propus candidatura la Uniunea Europeană.

ION ILIESCU: Este însă bine să susținem acest lucru. Noi susținem Moldova spre a intra în toate instituțiile europene. Este foarte important.

THIERRY DE MONTBRIAL: Vă rugăm să ne cruțați de aceasta, domnule președinte!

ION ILIESCU: Este foarte important ca Moldova să se integreze în acest proces european, în instituțiile europene, ca o alternativă la CSI.

THIERRY DE MONTBRIAL: Domnul François De Combrais.

FRANÇOIS DE COMBRAIS: Domnule președinte, aș dori să vă pun o întrebare, în calitatea mea de asociat general al Băncii Lazare și, în același timp, ca președinte al Asociației „Solidaritate cu copiii români abandonați". O întrebare despre relațiile dintre Franța și România. Mă număr printre cei care au descoperit România, în decembrie 1989, și după aceea am revenit regulat în România, de trei sau patru ori pe an. Trebuie să spun că sunt plin de admirație pentru ceea ce văd că se întâmplă în România sub conducerea dumneavoastră. Pentru că în fiecare an, în călătoriile mele în România, văd că procesul este în plină desfășurare, atât în ceea ce privește democrația, viața politică, cât și în privința realizării unei adevărate economii de piață.

Vă voi pune acum o întrebare despre libertatea informației la televiziune, pentru că ceea ce m-a frapat, de exemplu, în timpul ultimei mele călătorii în România, este înmulțirea antenelor parabolice. În cele mai mici sate din România pot fi văzute acum antene parabolice, așa încât familiile române pot recepționa o mulțime de canale, inclusiv canalele franceze de televiziune. Este o absurditate să spunem că românii sunt abrutizați de propaganda politică de la canalele Televiziunii Române. În acest context, trebuie să spunem, de asemenea, că fac parte dintre cei care cred că între Europa de Vest și Europa de Est există o solidaritate, totodată, justă și, bineînțeles, conform interesului ambelor părți, pentru că, în fond, prosperitatea unei țări cum este Franța – dar și alte țări occidentale – s-a făcut, îndrăznesc să spun, în oarecare măsură pe spinarea țărilor din Est. În ziua în care Stalin și Churchill au tras o linie pe hartă, România a căzut de partea proastă și Franța de partea bună – din fericire pentru noi –, însă astăzi suntem din nou împreună, în aceeași lume. O lume care trebuie să fie, deci, solidară, mai ales în ce privește Franța și România, țări legate din punct de vedere istoric.

Domnule președinte, într-o lume idilică, ce așteptați dumneavoastră astăzi de la Franța? Face ea destul în relațiile cu România? Se joacă așa cum trebuie această carte extraordinară a prieteniei dintre Franța și România, care datează de atâta vreme? Sunt pe deplin utilizate posibilitățile de ambele părți? Sunteți sau nu sunteți decepționat?

THIERRY DE MONTBRIAL: Domnul președinte o să ne răspundă cu multă politețe că nu am făcut destul!

ION ILIESCU: Aș dori să-mi exprim aprecierea, în mod special, pentru activitatea domnului De Combrais și a multor prieteni francezi, care fac mult pentru diversificarea relațiilor noastre bilaterale și pentru consolidarea acestora la toate nivelurile. Nu sunt importante numai relațiile între state, între guverne, la nivel central, ci și stabilirea unor relații umane, la fața locului. Din acest punct de vedere este o mișcare foarte importantă, aceea a legăturilor directe, de înfrățire între orașe și între sate. Această mișcare este foarte apreciată; raporturile de acest tip sunt chiar fundamentale pentru dezvoltarea relațiilor dintre statele noastre. De asemenea, aș dori să apreciez inițiativa multor companii franceze, care desfășoară o activitate exemplară. Avem nevoie de mai multe exemple pozitive de joint-venture, de cooperări economice, ca să încurajăm și alte inițiative.

Remarca mea este puțin critică – dacă pot să folosesc acest cuvânt, întrucât nu am dreptul să critic pe nimeni și mai ales Franța și pe francezi –, însă aș face remarca aceasta că românii așteaptă mai mult dinamism în domeniul

economiei, pentru promovarea unei cooperări directe în plan economic. Există un climat deosebit de favorabil, o sensibilitate deosebită; o istorie îndelungată caracterizează relațiile franco-române; întreaga dezvoltare modernă a României este legată de Franța. Evoluția din ultimii ani a cunoscut un sprijin politic activ din partea Franței; însă, în planul afacerilor, francezii nu sunt cei mai dinamici. Germania, cu toate problemele pe care le are cu fosta RDG, este mai dinamică în România; nemții sunt primii parteneri economici ai României. În ultima vreme și americanii au devenit dinamici, în timp ce relațiile comerciale cu Franța sunt modeste, față de cei pe care i-am menționat. Chiar dacă pe planul investițiilor se înregistrează unele progrese – a fost o creștere remarcabilă în ultimii doi ani –, ele rămân, totuși, destul de modeste. Din acest punct de vedere, mi-am exprimat direct dorința, inclusiv în dialogul pe care l-am avut cu Patronatul Francez în aprilie, de a vedea cercurile de afaceri franceze și mai active pe plan economic.

THIERRY DE MONTBRIAL: Din fericire, domnule președinte, după cum se spune, suntem încă cei mai buni, după români, totuși!

Dacă cineva din sală, dintre industriași sau dintre cei care colaborează cu România pe plan economic, ar dori să comenteze cele spuse de președintele Iliescu, asupra acestui punct exact, adică a dinamismului sau insuficienței acestuia din partea întreprinderilor franceze.

Domnul Nicolașko!

NICOLAȘKO: Aș dori doar să mă fac ecoul dificultăților pe care le avem și, uneori, al tendinței de descurajare, reluând o întrebare care a fost de curând pusă, cred, și la care nu s-a răspuns. Din momentul în care sunt propuneri care nu îi interesează direct pe interlocutori, avem absolută nevoie de un puternic impuls politic, care să permită piețe de desfacere. Dacă acesta nu există, cred că proiectele vor eșua unul după altul; cred că au fost industriași francezi care aveau un număr de proiecte interesante și promițătoare și care au sfârșit prin a abandona, dar cred că, din fericire, mai există mulți care încearcă să construiască. Aceștia au propuneri pozitive – am avut ocazia să vă vorbesc despre aceasta – însă sunt, totodată, la limita descurajării. Nu poți veni mereu, să cheltui atât și să fii mereu la discreția numeroaselor structuri și a persoanelor care nu îndrăznesc să ia decizii, de teama de a nu fi acuzați, compromiși pentru că „s-ar fi vândut străinătății" etc., etc.

THIERRY DE MONTBRIAL: Înainte ca domnul Iliescu să ne răspundă, rămâne întrebarea: De ce germanii, de exemplu, fac mult mai mult decât francezii? Îmi imaginez că „mizeriile", de care vorbiți, nu le suportă doar francezii!

NICOLAȘKO: Cred că francezii sunt acolo în număr mai mic decât alții; însă, în general, România nu a atras, totuși, până acum, atât de multe investiții străine, ca alte țări cu aceeași evoluție politică, țări vecine. Cred că procesul se va accelera, dar nu se va accelera dacă nu va exista un veritabil impuls, despre care s-a vorbit mai înainte și care va trebui să se materializeze și cred că veți discuta acest comentariu, care este oarecum interogativ; nu este pesimist, însă este interogativ.

ION ILIESCU: Sunt de acord cu aceste remarci critice și suntem conștienți de fenomenele care există și de fenomenul de inerție pe care l-am evocat, chiar și în aparatul economic al țării. Bineînțeles că vom face eforturi pentru a îndrepta lucrurile. Această perioadă este destul de dificilă, cu multe probleme care încă trebuie rezolvate – în domeniul legislației, al creării cadrului instituțional, al unui nou mecanism. Există o anumită birocrație, chiar corupție, în cadrul aparatului economic, ceea ce este un fenomen negativ. Eu, însă, văd, chiar în partenerii străini, parteneri în procesul de combatere a acestui fenomen negativ, precum și în procesul de creare a unui impuls pentru dezvoltarea procesului de privatizare și structurare a unui sistem mai eficient. În ultima perioadă, guvernul a decis, de exemplu, să creeze un cadru mai activ pentru facilitarea pătrunderii investițiilor străine, o agenție de dezvoltare care va fi mandatată să se ocupe exclusiv cu urmărirea activității investitorilor străini, cu facilitarea contactelor acestora cu diferiți parteneri și cu definitivarea proiectelor. În acest sens, exemplele pozitive sunt cele mai importante, pentru a da un impuls în această direcție. Chiar aș putea evoca exemplul francez, care este foarte pozitiv. De exemplu, în domeniul telecomunicațiilor: acesta este un domeniu care a evoluat ceva mai bine. Regia de telecomunicații a elaborat o strategie, mai clară, pentru dezvoltarea și modernizarea centralelor telefonice. A existat o ofertă publică și două societăți au câștigat acest concurs: Alcatel, din Franța, și Siemens, din Germania. A fost deci o concurență franco-germană într-un domeniu foarte important al infrastructurilor. Au fost create două asocieri de tip joint-venture: una la Timișoara, cu Alcatel, și una la București, cu Siemens. Amândouă funcționează pe baza aceluiași proiect strategic, de modernizare a tuturor centralelor telefonice urbane. O jumătate a țării va fi acoperită de tehnologia Alcatel, cealaltă jumătate, de Siemens. Va exista o competiție permanentă între cele două întreprinderi, care le va fi de folos; este o competiție deosebit de eficientă, o dezvoltare extrem de pozitivă în acest domeniu.

A fost inițiată o acțiune similară și în ceea ce privește centralele telefonice rurale. De data aceasta au câștigat sud-coreenii, firma Goldstar; americanii, și am auzit că și francezii, doresc să intre în această competiție. Va fi o nouă

competiție și o nouă participare pentru dezvoltare. Este un exemplu, după cum mai este și exemplul cu Bouygues, care a construit la București Centrul de Comerț Internațional, World Trade Center, cu un hotel Sofitel, cu spații pentru expunerea produselor, spații pentru birourile companiilor; într-un an și jumătate a fost construit tot acest centru, cu o cooperare deosebit de activă a unităților de construcții din România, sub patronajul general al societății Bouygues. Este un al doilea exemplu pozitiv. A mai venit și societatea GEC-Alsthom, care colaborează în domeniul căilor ferate, al locomotivelor Diesel. Deci, sunt unele exemple pozitive, și am putea da și alte exemple. Cred că ambele părți trebuie să facă eforturi. În ceea ce ne privește, sunt de acord că trebuie să facem toate eforturile pentru a elimina inerțiile, dar, pe de altă parte, partenerii trebuie să vină.

De ce am semnalat acest fenomen? De ce ar exista o preferință pentru sud-coreeni? Iată, uzina care a fost construită cu Citroën la Craiova va fi uzină de tip joint-venture româno-sud-coreeană, cu Daewoo, întrucât Citroën nu voia să reia colaborarea pentru producerea de automobile, iar Renault a amânat toate discuțiile de reluare a cooperării; am produs Renault 12–Dacia, care are o anumită piață, dar care acum trebuie să se modernizeze. Acum se negociază cu Peugeot; o să vedem cum vor evolua lucrurile; directorul este optimist, discuțiile sunt pe calea cea bună; cred că Franța va relua colaborarea prin Peugeot, de această dată. Deci, ambele părți trebuie să depășească unele probleme.

THIERRY DE MONTBRIAL: Vă mulțumesc mult. Înainte de a da cuvântul domnului Ferendrice, pentru a vă pune ultima întrebare, ați putea să evocați Coreea de Sud – sunt un pic invidios de acest „mare amor" pe care l-am constatat între Coreea de Sud și România. Cum explicați acest lucru?

ION ILIESCU: Aceștia sunt „tigrii asiatici", care au devenit foarte dinamici, caută calea de intrare în Europa; sunt primele „rândunele asiatice", care îi devansează pe japonezi.

THIERRY DE MONTBRIAL: Este evident pentru domnul Nicolașko și pentru alții faptul că dacă sud-coreenii reușesc să pătrundă în România, ar trebui să putem și noi același lucru. Am să dau acum cuvântul domnului Ferendrice, pentru o ultimă întrebare.

FERENDRICE: Mulțumesc, domnule președinte. Permiteți-mi să vă spun că am avut o seară fericită, pe lângă onoarea pe care domnul Thierry de Montbrial mi-a făcut-o invitându-mă, fapt pentru care îi mulțumesc foarte mult. Cred, de altfel, că trebuie să-l felicităm pe domnul Thierry de Montbrial pentru această inițiativă, care este totodată prestigioasă și eficientă.

Domnule președinte, sunteți, fără îndoială, una dintre personalitățile marcante ale scenei politice internaționale. Cred că francezii ar trebui să conștientizeze mai mult că au în România un stat, un popor, o țară prietenă cu care ar trebui să aibă legături mai strânse. Când a avut loc întâlnirea la vârf, francofonă, în insula Mauritius, când 47 de țări au fost reprezentate, în special datorită participării dumneavoastră am reușit să stabilim un acord în unanimitate, când bătălia pentru cultura proprie era în toi. Trebuie să știi, în viață, să-ți sprijini aliații în dezbateri și în dispute dificile, și sper că poporul Franței va ști să-și onoreze aliatul său, România.

Aș dori să vă spun că noi, Consiliul Francofoniei, publicăm un raport, iar următorul va apărea pe 14 decembrie; este desigur, mai puțin prestigios decât Ramses, nu vreau să intru în această concurență. Sunt două puncte pe care aș dori să le aduc la cunoștința dumneavoastră, domnule președinte, a ziariștilor francezi și a investitorilor francezi.

Primul punct: am constatat – după anchetă, desigur – că în România există o elită științifică, de un nivel francofon foarte înalt și acesta este un fapt care trebuie cunoscut; nu se întâlnește așa ceva decât în puține locuri de pe suprafața planetei.

Cel de-al doilea, un lucru pe care, de asemenea, l-am constatat: ar fi fost înregistrate unele progrese în cooperarea economică, dar, în ceea ce privește partea franceză, sunt trei lacune:

– întreprinderile mici și mijlocii nu au o prezență satisfăcătoare;
– se pare că investitorii francezi știu că în România există doar Bucureștiul;
– există o reticență față de colaborări.

Domnule președinte, întrebarea mea este strict legată nu numai de francofonie și prietenia franco-română, dar și de întrebarea care v-a fost pusă la începutul acestui dineu, despre problema națională. Rolul pe care îl are IFRI; după mine, ar fi bine ca IFRI să inițieze un colocviu de mari dimensiuni pe tema: „Problema națională la sfârșitul secolului al XX-lea". Domnule președinte, această problemă națională este importantă. Mulți observatori au constatat că, odată cu prăbușirea imperiului sovietic, s-au format alianțe roșu-negre și că pierderea „religiei comuniste" a făcut ca multe persoane să se convertească la religia națională.

Pe de altă parte, standardizarea culturală care se face la nivelul planetei duce, în mod paradoxal – dar nu este decât în aparență un paradox –, la crispări de identitate (accentuarea naționalismului). Și-apoi, francezii sunt mereu înclinați să vadă naționalismul celorlalți, aceasta este o mică poantă.

Cel mai bun mod de a pune problema națională, astăzi, într-o manieră modernă, domnule președinte, nu este cel de a produce în colaborare programe de televiziune, filme, bunuri culturale care să permită în același timp restituirea propriei identități, înscriindu-se și pe piața internațională? La nivel european, orice protecție poate fi utilă, la un moment dat, însă acest lucru nu este suficient, este iluzoriu ținând cont de tehnologia modernă. Esențialul este să producem aceste programe. Nu cumva ar trebui acordată prioritate coproducțiilor în domeniile cinematografic, muzical, al programelor de televiziune, atât la nivel european, în sensul larg al cuvântului, cât și la nivelul cooperării francofone internaționale?

ION ILIESCU: Dumneavoastră vizați două aspecte: aspectele de principiu în ceea ce privește problema națională și problema practică a cooperării pentru dezvoltarea acestor relații pe plan bilateral și pe plan european, în general. În ceea ce privește cea de-a doua problemă, sunt întru totul de acord; n-aș vrea să intru în detalii. Avem aceeași atitudine deschisă față de această cooperare.

În ceea ce privește prima problemă, cred că suntem în fața unui fenomen care reflectă diferitele evoluții istorice pe continent. Sentimentul național a fost caracteristica secolului trecut. Secolul al XIX-lea a fost secolul luptelor naționale. Al emancipării naționale, al apariției statelor naționale, iar după sfârșitul Primului Război Mondial, odată cu prăbușirea unor imperii, cu afirmarea ideii autodeterminării, cu apariția statelor naționale pe continent, s-a încheiat o întreagă evoluție, începută cu Revoluția franceză. Există, însă, zone în care această evoluție a fost întreruptă, mai ales în fostul imperiu rus, care a devenit imperiul sovietic. Reacția împotriva imperiului și a sistemului sovietic a avut și o componentă națională și naționalistă. Deci, trebuie luată în seamă această realitate obiectivă care există și trebuie să vedem cum poate fi abordată în modul cel mai adecvat.

Există abordări destul de diferite pe continent. Să luăm exemplul francez: este un exemplu care nu poate fi utilizat de ceilalți. Pentru dumneavoastră nu există noțiunea de naționalitate. Aveți o singură noțiune: cetățenia. În Franța și chiar în alte țări se folosește noțiunea de naționalitate cu sensul de cetățenie. Dacă în România s-ar scrie în documente că Györfi Geza este cetățean român de naționalitate română, acest lucru ar determina o reacție explozivă, de genul: „Naționaliștii români vor să-i asimileze pe maghiarii din România!" La noi, naționalitatea și cetățenia sunt două noțiuni distincte: există cetățeni români de diferite naționalități. Câte naționalități aveți dumneavoastră în Franța? Nici nu vă puneți această problemă. Dacă am fi obligați să ne aliniem cu toții unor criterii unice și dacă principiul european ar fi principiul recunoașterii

naționalității cetățenilor, dificultatea n-ar fi pentru România, ci pentru Franța! Ar trebui să recunoască naționalitatea distinctă a unor cetățeni francezi, a arabilor, a tuturor africanilor, a corsicanilor, a bretonilor, a nu mai știu cui!

Așa încât sunt de părere că trebuie analizată această problemă și demarată o discuție teoretică pe această temă, pentru a vedea care este tendința generală din acest punct de vedere, care este abordarea cea mai potrivită. Cred că vor exista nenumărate situații; cred că diversitatea și unitatea în diversitate constituie singura abordare viabilă pentru Europa, și nu forțarea celorlalți de a se alinia la o experiență anume. Vedeți cum abordează ungurii această problemă a naționalității; nu de naționalități, nu de minorități naționale în general, ci de minoritatea maghiară vorbesc ei, ca fiind problema politică majoră a stabilității europene! De ce această particularizare? Toate țările europene au minorități naționale pe teritoriul lor și conaționali pe teritoriul altor state. Ungaria nu este o excepție. Veți găsi în România școli pentru maghiari, nu doar cu învățarea limbii materne, ci cu predarea tuturor disciplinelor în limba maternă! Acest lucru nu există în Ungaria. Și, totuși, Ungaria este gata să ne dea nouă lecții despre cum să ne purtăm cu minoritatea maghiară, însă nu face același lucru pentru minoritățile existente în Ungaria! Asta pentru a discuta în mod deschis. În Ungaria, după Primul Război Mondial – în statistici –, erau 200 000 de români; după cel de-al Doilea Război Mondial, în '46 – 160 000; acum se vorbește de 10–20 de mii de români. Deci procesul de asimilare a fost real în Ungaria, ceea ce nu este cazul în România! Aceeași situație este valabilă și în cazul austriecilor, al germanilor, croaților, slovacilor și al altor minorități naționale din Ungaria. Ei nu au nicio școală pentru minorități în limbile lor materne. Pentru români, în Ungaria, există o singură școală, la Gyula. În ce sens pentru români? În sensul că se predă limba română ca o limbă străină; toate celelalte discipline se studiază în limba maghiară. Probabil că, din punct de vedere practic, este corectă această atitudine, în favoarea integrării acestora în societatea ungară. Dar, în același timp, se emite pretenția ca maghiarii care trăiesc în alte state să fie autonomi din toate punctele de vedere.

Chiar și cu domnul Jezsenszky am discutat deschis despre aceste probleme, întrucât există două chestiuni de principiu care ne separă:

1. Pretenția lor de a dirija activitatea organizațiilor minorităților maghiare din alte țări. I-am spus domnului Jezsenszky că aceasta amintește de folosirea de către Hitler a minorităților germane din celelalte țări, ca o coloană a V-a, vizând anexarea teritoriilor în care aceștia trăiau, dar că nu cred că Ungaria își propune o asemenea politică expansionistă; după cum nu e normal să

încurajeze activități ale minorităților maghiare care dăunează relațiilor între state vecine.

2. Susținerea ideii de autonomie etnico-teritorială. Ce înseamnă aceasta? Este o concepție separatistă, naționalistă. Este vorba de segregație, de bantustanizare. Avem, în România, doar două județe în care maghiarii sunt majoritari. Acestea se află în centrul țării, nu la frontieră – județele Harghita și Covasna. Ce ar însemna o autonomie etnico-teritorială, în care maghiarii ar face legile? Acolo sunt și români, și alte naționalități. Deci, ar exista două bantustane în centrul țării, maghiare, în cadrul cărora vor exista microbantustane ale românilor, ale germanilor, ale țiganilor, ale altora. Este aceasta o concepție modernă, europeană?

Problemele minorității fac obiectul discuțiilor dintre experți care negociază Tratatul dintre Ungaria și România. Acestea sunt probleme care intră în discuție. Sunt de acord, din acest punct de vedere, că problema minorităților este complexă și că trebuie luate în considerație situațiile diferite, bazate pe tradiție, pe condițiile concrete, obiective, istorice, politice, economice, sociale, culturale ș.a.m.d.

THIERRY DE MONTBRIAL: Domnule președinte, cred că e momentul să tragem concluziile, pentru că nu vom mai putea continua mult timp să aprofundăm această temă. Cred că este de dorit să ne oprim acum. Cred că ultima întrebare și răspunsul pe care l-ați dat a venit la momentul oportun, deoarece problemele pe care tocmai le-ați dezbătut se numără printre cele care vor determina viitorul Europei. Cred că sunt și alte probleme importante care se pun în alte regiuni ale Europei – cum să stabilim democrația respectând realitățile naționale, etnice etc. În alte zone ale lumii, aceste probleme se rezolvă pe cale autoritară; mă gândesc în special la o anumită parte a Asiei. Ceea ce dorim să facem în Europa este să ne străduim să găsim soluții care să fie democratice, să corespundă criteriilor esențiale ale democrației. Aceasta înseamnă o muncă îndelungată; ceea ce ați spus raportându-vă la România se încadrează, în cele din urmă, mi se pare, în problemele de bază ale Europei pe care noi vrem să o construim. Deci, cred că este bine să încheiem discuțiile pe această temă.

Aș dori să vă mulțumesc, încă o dată, că ați acceptat cu atâta grație și eleganță dublul exercițiu al foarte interesantei conferințe pe care ați susținut-o în această seară și al acestui dineu. Pentru a doua oară avem plăcerea să vă vedem și sperăm că va exista și o a treia ocazie, înr-un timp finit, cum se spune în matematică; sper, de asemenea, că veți fi tot președinte. Dacă în România nu ar fi o adevărată democrație, aș spune că este de la sine înțeles că veți

fi președinte de fiecare dată când veți veni aici; pentru că în România este democrație, trebuie să fiți reales. Însă, în orice caz, ați pornit bine, domnule președinte.

Deci, vă mulțumesc și vă doresc un sfârșit fericit al călătoriei dumneavoastră în Franța și, încă o dată, vă mulțumesc și ridic paharul în sănătatea dumneavoastră și a României, urându-vă ca poporul român să găsească cât mai repede posibil o formă de dezvoltare economică, care să vă ofere în același timp condițiile materiale fără de care democrația n-ar fi decât o vorbă deșartă.

ION ILIESCU: Vă mulțumesc și eu, domnule Montbrial, pentru inițiativa și pentru amabilitatea dumneavoastră. Aș dori, de asemenea, să mulțumesc tuturor celor prezenți pentru sentimentele de prietenie și aș dori să termin ridicând paharul pentru prietenia franco-română!

Asocierea la Uniunea Europeană

Un moment important al acțiunilor de politică externă l-a constituit efortul conjugat pentru asocierea României la Uniunea Europeană. Consemnarea acestui prim pas spre integrarea României în Comunitatea Europeană a avut loc la **Summitul Consiliului European de la Essen, din 10 decembrie 1994**, la care, pentru prima dată, au fost invitați cei șase șefi ai statelor asociate (Polonia, Cehia, Ungaria, Slovenia, România și Bulgaria), imediat după adoptarea **Strategiei de pregătire pentru aderare a statelor din Europa Centrală și Orientală**.

În urma Summitului de la Essen am avut o întâlnire cu Consiliul Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică, din care făceau parte reprezentanții tuturor partidelor parlamentare, la care am prezentat concluziile Consiliului Uniunii Europene și strategia adoptată de acesta pentru pregătirea adeziunii țărilor asociate.

Am adoptat decizia constituirii unei **Comisii de elaborare a Strategiei proprii pentru pregătirea aderării României la Uniunea Europeană**, care și-a desfășurat lucrările **la Snagov**. Comisia a lucrat sub coordonarea academicianului Tudorel Postolache și a cuprins reprezentanți ai guvernului, ai partidelor parlamentare, ai cercetării academice și universitare, ai sindicatelor și studenților.

În final, pe lângă Strategia națională, la Snagov a fost adoptată o Declarație politică de susținere a aderării României la Uniunea Europeană, semnată de șeful statului, de premier, de președinții celor două Camere și de reprezentanții celor 14 partide parlamentare. Acestea împreună cu cererea de aderare au fost prezentate la următorul Summit al Uniunii Europene, cel de la Cannes, din iunie 1995.

Prezint în continuare principalele momente ale acestei acțiuni, care a dovedit că România se maturiza și era capabilă să se mobilizeze în vederea atingerii unui obiectiv strategic al interesului național:

România își asumă partea sa de responsabilitate pentru edificarea noii arhitecturi europene*

Mulțumim Președintelui Uniunii Europene pentru inițiativa de a organiza această primă reuniune la cel mai înalt nivel, în cadrul dialogului structurat deja, stabilit între țările asociate Uniunii Europene.

Organizarea acestei întâlniri, imediat după adoptarea Strategiei de pregătire pentru adeziune a țărilor din Europa Centrală și Orientală, marchează o nouă etapă în relațiile noastre, aceea a acțiunilor concrete vizând integrarea deplină a statelor asociate din Europa Centrală în structurile Uniunii Europene.

Apreciem faptul că atât Comisia Europeană, cât și Președinția au cerut părerea țărilor membre asupra Strategiei, încă înainte de adoptarea deciziei finale de către Consiliul European. Aceasta constituie o dovadă elocventă a angajamentului Uniunii Europene de a dezvolta cooperarea cu țările asociate, pe baza unui parteneriat autentic, pe care l-am putea numi „Parteneriat pentru Aderare".

Deschiderea acestei noi etape coincide în mod fericit cu apropiata intrare în vigoare a Acordului de asociere a României la Uniunea Europeană, toate statele membre încheind și notificând ratificarea. România contează pe sprijinul Președinției, al celorlalte state membre ale Comisiei Europene, pentru ca decizia finală de constatare a ratificării să fie adoptată de Consiliul Afacerilor Generale la reuniunea sa din 19 decembrie 1994.

România reafirmă opțiunea sa strategică fundamentală de integrare deplină și rapidă la Uniunea Europeană, centrul de gravitație al construcției europene. Aceasta nu este opțiunea doar a unei forțe politice sau numai a guvernului actual, ci exprimă un consens național.

Suntem conștienți că aderarea, respectiv integrarea în Uniunea Europeană constituie un proces care nu implică numai beneficii, ci și obligații. În același timp, trebuie recunoscut că acest proces este benefic nu numai țărilor cu vocația de a adera, ci constituie, în același timp, o contribuție la întărirea rolului Uniunii Europene, a rolului acesteia în economia mondială.

* Alocuțiune la Reuniunea la nivel înalt a Consiliului European, Essen, 10 decembrie 1994

Integrarea europeană nu este un scop în sine, ci modalitatea cea mai fertilă de a asigura stabilitatea și securitatea pe continent.

Noi acordăm o mare importanță principiului „șanselor egale" pentru toate statele asociate, în ceea ce privește perspectivele lor de aderare la Uniune. A face încă de pe acum estimări privind costurile adeziunii unei țări sau al alteia ar fi prematur și, în același timp, inoportun și contraproductiv.

Apreciem cu atât mai mult abordarea nondiscriminatorie a Uniunii Europene în relațiile sale cu țările asociate și asigurările că această abordare va fi continuată. Poziția exprimată în strategie, vizând alinierea calendarului liberalizării pentru toate cele șase state asociate, ni se pare elocventă din acest punct de vedere.

Având în vedere intrarea în vigoare a Acordului European de Asociere și în continuarea măsurilor deja întreprinse, România se află într-o fază de elaborare a unei strategii unitare de aderare la Uniunea Europeană. Sunt avute în vedere responsabilități concrete și termene precise pentru toți factorii implicați în acest proces. Un element de primă importanță al acestei strategii naționale este acela al armonizării legislative. Avem, de asemenea, în vedere prezentarea, la momentul oportun, a cererii de aderare a României la Uniunea Europeană.

Eforturile naționale în direcția integrării – esențiale, de altfel – au nevoie și de sprijinul țărilor comunitare.

Noi apreciem sprijinul dat de Uniunea Europeană și țările membre, atât în cadrul programelor PHARE și ale Grupului celor 24, precum și pe cale bilaterală. Suntem, în același timp, încurajați de măsurile prevăzute de Strategie, cum ar fi:

– creșterea contribuției programului PHARE la promovarea și sprijinirea investițiilor străine în țările asociate;

– asistența pentru armonizarea legislativă;

– includerea țărilor asociate în marile rețele europene de infrastructură, dezvoltând infrastructurile transeuropene în domeniul transportului, energiei, telecomunicațiilor și informaticii, precum și pe magistrala transeuropeană Dunăre-Main-Rin.

Deschiderea unor noi programe comunitare de asistență.

Se simte, de asemenea, nevoia unor noi instrumente și mecanisme de sprijin, cum ar fi: creditele comerciale, garanțiile guvernamentale pentru aceste credite, facilități bancare, în general, liberalizarea și ameliorarea accesului pe piața mărfurilor, muncii și capitalului.

România apreciază, în mod deosebit, faptul că Uniunea Europeană încurajează cooperarea regională între țările asociate – factor catalizator în pregătirea lor pentru aderare. România a semnat deja un acord de liber schimb

cu Cehia și Slovacia și are în vedere negocierea unor acorduri similare cu celelalte state asociate.

Salutând evoluțiile recente din cadrul CEFTA, România reiterează interesul său de a deveni parte la această zonă de liber schimb.

Apreciem că Uniunea Europeană poate și trebuie să facă mai mult pentru dezvoltarea cooperării între țările asociate, inclusiv prin extinderea cooperării transfrontaliere dintre toate statele asociate, ca și prin identificarea resurselor suplimentare necesare realizării obiectivelor în materie de cooperare regională ce derivă din Pactul de Stabilitate.

Un factor indispensabil pentru realizarea practică a Acordului de asociere, ca și pentru pregătirea integrării, este dezvoltarea contactelor dintre agenții economici și, în general, a contactelor umane.

Din nefericire, reglementările actuale privind regimul vizelor pentru cetățenii români, care există în majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene, reprezintă un serios obstacol. Aplicarea cu flexibilitate a acestor prevederi constituie o necesitate. Acordurile de readmisie încheiate de România cu anumite state membre oferă, după părerea noastră, garanțiile necesare pentru o asemenea flexibilitate. O asemenea măsură corespunde, de altfel, principiului tratamentului similar pentru toate statele asociate, afirmat de Uniunea Europeană.

După cum am mai afirmat, ca stat membru asociat și, într-o perspectivă care sperăm că nu va fi prea îndepărtată, în calitate de stat membru cu drepturi depline al Uniunii Europene, România este gata să întreprindă toate măsurile necesare și să-și asume partea de responsabilitate, ca și eforturile economice de rigoare, pentru a contribui la edificarea unei arhitecturi europene mai bune, mai sigure și orientate mai mult către viitor.

Declarație de presă la întoarcerea de la Summitul UE din Germania

Putem considera participarea la Reuniunea de la Essen și întâlnirile pe care le-am avut cu acest prilej ca un final grăitor al unui an diplomatic foarte bogat. Aș puncta trei momente semnificative ale acestor zile. În primul rând, Reuniunea de la Consiliul Uniunii Europene cu reprezentanții celor șase state asociate, care marchează, pe de o parte, o evoluție, o acumulare a proceselor care au avut loc în Europa, în țările din zona în care ne aflăm și noi, și aprecierea, pe de altă parte, a schimbărilor produse în structurile politice, în consolidarea proceselor democratice și a statului de drept, ca și eforturile și progresele făcute în lansarea tranziției spre economia de piață.

În al doilea rând, s-a depășit o anumită reținere – se cunosc dezbaterile care au avut loc anterior în legătură cu accesul celor șase țări – în ceea ce privește lărgirea Uniunii Europene, după cum a fost depășită abordarea discriminatorie a acestor șase țări. Cred că este un succes politic și o deschidere politică importantă din partea Uniunii Europene de a trata într-un mod unitar, egal, toate aceste șase țări.

Dezbaterea s-a finalizat cu un document important care constituie baza, platforma pentru dezvoltarea unei activități bilaterale, între fiecare țară în parte și Uniunea Europeană, pentru a concretiza acest proces de integrare. **Strategia pregătirii individuale a celor șase țări pentru integrarea în Uniunea Europeană**, cum a fost el denumit, este un document care a fost elaborat în perioada pregătitoare a conferinței, cu consultarea tuturor celorlalte țări, cu participarea lor activă. Deci, pe de o parte, reuniunea a marcat acest proces de acumulare a acestor schimbări, iar pe de altă parte, constituie o deschidere pentru o fază care va presupune înr-adevăr muncă de fond; pentru că aceasta înseamnă elaborarea unor documente individuale, deci și pentru România, a unei strategii naționale cu măsuri care să vizeze integrarea noastră în perspectivă – alinierea legislației naționale la legislația comunitară a Uniunii Europene, programe de politici economice, industriale, agricole, pentru dezvoltarea infrastructurilor, precum și în domeniul vieții politice, abordări ale problemelor politice pe continent, ale luptei comune împotriva crimei organizate, a traficului cu droguri și a altor fenomene antisociale pe plan continental.

Deci constituie un cadru de acțiuni comune care vor fi urmărite de consilii ce se vor crea cu fiecare țară în parte, cu reuniuni anuale, la nivel înalt, care să urmărească evoluția acestor programe, de comitete interguvernamentale care să se întâlnească mai frecvent și să abordeze problemele concrete, de comisii pe domenii de activitate. Conferința a marcat, așadar, un cadru de acțiuni concrete, practice și asta va presupune din partea tuturor forurilor noastre – și Guvern, și Parlament, și alte instituții (economice) – participarea la munca concretă de creare și de valorificare a acestui cadru privind perspectiva integrării țării noastre în Uniunea Europeană.

În al doilea rând, aș marca momentul relațiilor bilaterale, care consemnează o consolidare a unei evoluții în relațiile dintre cele două țări. Inclusiv invitarea României este contribuția substanțială a Germaniei, care a avut președinția în această perioadă și care a ținut să încheie această președinție la Uniunea Europeană cu acest moment politic. Noi am apreciat poziția deschisă a Germaniei față de România în acest context. De asemenea, președintele Herzog a ținut să sublinieze că, folosind prezența mea pe teritoriul german, a dorit să avem o întâlnire ca un semnal politic al interesului conducerii politice a Germaniei pentru a consolida și dezvolta relațiile bilaterale care, pe linie economică, cunosc un progres continuu, Germania fiind principalul nostru partener comercial; în anul acesta, creșterea schimburilor bilaterale atinge nivelul cel mai înalt, de dinainte de revoluție, dintre țările noastre.

De asemenea, întâlnirile cu oamenii de afaceri au marcat acest interes și la întâlnirea de aseară, de la ambasada noastră de la Bonn, cu un număr mare de reprezentanți ai unor firme puternice, industriale, și cu reprezentanții sistemului bancar german. De asemenea, am avut o întâlnire cu firma Krupp, ieri, și la firma Siemens, astăzi, la Berlin. În toate aceste întâlniri am marcat, pe de o parte, experiența acumulată și, pe de altă parte, dorința clară, deschisă a acestor companii de a-și lărgi prezența pe piața noastră, de a-și lărgi cooperarea cu unitățile noastre economic, de a participa la acțiunile noastre cu joint-venture, de a susține eforturile noastre și în domeniul dezvoltării infrastructurilor, deci pe toate planurile. Am evocat mai multe posibilități, ramuri industriale de interes reciproc, inclusiv siderurgia românească, cu firma Krupp, ieri, evocând inclusiv dificultățile cu care se confruntă unele combinate – Reșița, Hunedoara și altele –, precum și interesul nostru pentru o prezență activă a acestor puternice firme germane în susținerea eforturilor de redresare și restructurare a unităților noastre industriale. Tot astfel am discutat și cu reprezentanții firmei Siemens, care are legături cu RENEL și cu sistemul nostru energetic, cu unitățile industriale producătoare de utilaj energetic în telecomunicații, firmă care

dorește să-și extindă participarea pe piața românească. Deci, din acest punct de vedere, consider, și pe plan bilateral, un moment important în final de an și cu perspective pentru anul care vine. Consider că va trebui ca, împreună cu guvernul, cu instituțiile guvernamentale, care, de altfel, au fost și prezente la aceste reuniuni, să abordăm de o manieră mult mai concretă și să înlăturăm unele piedici birocratice care au fost semnalate de reprezentanții firmelor în finalizarea acțiunilor, a ofertelor pe care le fac.

De acum, soarta noastră europeană depinde de noi*

Prin natura sa, integrarea în structurile economice și de securitate euroatlantice – Uniunea Europeană, Uniunea Europei Occidentale, Consiliul Europei, NATO, CSCE –, ca formă de participare a României la eforturile internaționale de realizare a păcii, stabilității și dezvoltării economico-sociale, reprezintă un obiectiv de importanță strategică pentru destinul României.

Această opțiune fundamentală este expresia directă a interesului național, în sensul cel mai general al acestui concept. Ea a fost cu claritate exprimată încă din programul Revoluției române din Decembrie 1989 și a fost reafirmată fără echivoc, de atunci încoace, de toate forțele politice ale țării, de toate instituțiile fundamentale ale statului de drept.

Procesul de integrare euroatlantică însuși are o unitate și o coerență a desfășurării care nu permit separarea diferitelor componente. Nu se poate vorbi de dimensiuni separate – militare, economice, politico-diplomatice sau de altă natură. Nu se poate imagina o integrare economică fără componenta politică, nici una pur militară fără cea economică, sau politico-diplomatică fără suport economic.

Prin însăși natura funcției constituționale, ca președinte al României, nu numai că nu pot să separ aceste aspecte, ci sunt obligat să țin cont de corelările lor firești, așa cum de altfel și cerințele vieții internaționale o impun.

Întrucât întreaga activitate desfășurată în calitate de președinte al României a fost și va rămâne în permanență o activitate publică de maximă transparență, practic nu există niciun aspect al acțiunilor pe plan internațional care să nu fi fost adus la cunoștința tuturor cetățenilor țării, care să nu fi fost tălmăcit și uneori răstălmăcit de presă, care să nu fi fost reflectat la nivelul dezbaterilor politice. De aceea, aș dori să mă refer doar la acțiunile desfășurate mai recent, marcând intrarea într-o etapă nouă a procesului de integrare euroatlantică a României.

Consiliul Europei a fost prima structură cu vocație paneuropeană care a marcat intrarea României în marea familie a statelor democratice.

Prin semnarea protocolului adițional la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, a Cartei sociale și a Cartei europene a autonomiei locale, România devine

* Alocuțiune la ședința Consiliului Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică, București, 28 decembrie 1994

parte la principalele instrumente juridice promovate de Consiliu. Pe o poziție de deplină egalitate cu toate celelalte state membre, România devine astfel deplin integrată în activitățile și acțiunile acestei instituții menite să promoveze drepturile fundamentale ale omului, să asigure promovarea și păstrarea cadrului democratic de dezvoltare a statelor membre.

Prezența la București a doamnei Catherine Lalumière, fostul secretar general al Consiliului, cu ocazia Forumului de la Crans-Montana, a domnului Miguel Angel Martinez, președintele Adunării Parlamentare a Consiliului, precum și a noului secretar general, domnul Daniel Tarschys, cu ocazia inaugurării Centrului de Informare al Consiliului Europei la București, ca și vizita președintelui României la Strasbourg, 4-5 octombrie 1994, indică cu precizie stadiul de deplină integrare a țării noastre în mecanismele acestei organizații, existența unei voințe politice puternice și clar exprimate de a folosi cadrul acestei instituții internaționale pentru promovarea, în continuare, a procesului de reformă democratică a societății românești.

Uniunea Europei Occidentale, ca instituție menită să asigure, conform Tratatului de la Maastricht, în cadrul Uniunii Europene, coordonarea treptată a politicii externe, de securitate și, ulterior, chiar de apărare a statelor membre, considerată „pilonul european al NATO", joacă un rol din ce în ce mai activ în plan european în procesul de structurare a noii arhitecturi politice și de securitate a continentului, atât la nivel conceptual, cât și al acțiunilor politice.

UEO a realizat un pas foarte semnificativ în angrenarea țărilor din spațiul Europei Centrale în mecanismele sale decizionale și în procesul de ansamblu al integrării europene, prin decizia de a acorda acestora statutul de „partener asociat" la UEO.

În plan practic, România a continuat cooperarea cu UEO, pentru monitorizarea respectării embargoului impus de ONU Iugoslaviei.

Deschiderea la București a Centrului de Informare al UEO, primul din spațiul Europei Centrale, în prezența Președintelui Adunării Parlamentare a UEO, Sir Didley Smith, a secretarului general, domnul Willem van Eckelen, organizarea la București a seminarului „Europa Centrală într-un spațiu de securitate european", precum și prezența președintelui României la sesiunea din 28-30 noiembrie a.c. a Adunării Parlamentare a UEO au marcat deschiderea unei etape noi, de directă și, sperăm, cât mai fructuoasă cooperare a României cu o instituție de securitate, de care se leagă multe din proiectele de organizare a noii arhitecturi europene.

Relațiile cu NATO au marcat și ele, în acest an, un curs ascendent. Atât continuarea procesului de consultare în cadrul CCNA, cât, mai ales, punerea în practică a noului program de cooperare – Parteneriat pentru Pace –

au deschis calea acțiunilor practice de colaborare dintre România și Alianța Nord-Atlantică. Adoptarea programului de Parteneriat al României, la 14 septembrie 1994, a permis, deja, participarea României, în scurt timp, la patru exerciții și activități de pregătire, în domeniul menținerii păcii și al acțiunilor umanitare, alături de forțe specializate ale țărilor membre ale NATO, desfășurate în Polonia, Olanda și în spațiul Mării Negre.

Cred că Parteneriatul pentru Pace este un program util, atât în misiuni de menținere a păcii, în care cooperarea forțelor specializate românești cu cele ale unor state membre ale NATO este, de acum, o posibilitate reală, cât și ca etapă necesară de cunoaștere și adaptare a structurilor de comandă și conducere, a infrastructurii și dotărilor, capabile să crească compatibilitatea sistemului militar românesc cu cel aparținând forțelor NATO.

La reuniunea de la Budapesta din 6 decembrie 1994, în contextul dezbaterii problemelor de securitate europene, sub egida CSCE, am reafirmat „voința fermă a României de a fi admisă în NATO", respingând orice posibilitate ca această opțiune să fie blocată de pozițiile sau interpretările pe care alte state le dau unei eventuale aderări la NATO a statelor din spațiul Europei Centrale.

Am subliniat, fără echivoc, că această opțiune nu este și nici nu poate fi considerată, cu bună-credință, ca fiind contrară intereselor de securitate ale altor state, atâta vreme cât toate statele semnatare ale Cartei de la Paris au recunoscut noile realități europene și, în primul rând, faptul că ele nu se mai consideră inamice, intrând într-o eră nouă de cooperare pentru realizarea securității lor colective și cooperării economice.

În mod evident, etapele și deciziile, până la integrarea deplină, nu se iau numai la București, ci și la nivelul structurilor de decizie ale Alianței, ale guvernelor și parlamentelor fiecăruia din cele 16 state membre.

Uniunea Europeană constituie structura cea mai complexă a sistemului european, îmbinând domeniul economic cu cel social, politic și de securitate.

Importanța integrării noastre treptate în structurile UE este decisivă pentru succesul efortului de modernizare în care România s-a angajat odată cu declanșarea revoluției din decembrie 1989.

Două sunt elementele care atestă depășirea etapelor preliminare în procesul nostru de integrare în această instituție:

a) **încheierea procesului de ratificare**, de către statele membre ale Uniunii, a **Acordului de asociere a României**, care va intra în vigoare la 1 februarie 1995;

b) **adoptarea**, la Reuniunea de la Essen a Consiliului Europei, a **Strategiei de integrare pentru statele asociate.**

Atât prevederile Acordului de asociere, cât și elementele Strategiei de integrare constituie, în sine, un program de reformă economică și socială pe care România va trebui să-l realizeze pentru a putea să devină membră a Uniunii.

Obiectivul politic decisiv al primei etape de integrare euroatlantică, acela de a asigura șanse egale pentru fiecare din statele Europei Centrale, a fost atins, atât în relațiile cu NATO și UEO, cât și cu UE.

Ceea ce va diferenția de acum încolo procesul lor de integrare în aceste structuri va fi capacitatea fiecăreia, politică și economică și de organizare pentru a realiza drumul care le desparte de condițiile minime ale participării la instituțiile și structurile de securitate și cooperare economică europene.

Intrarea României în ceea ce consider a fi etapa decisivă a integrării noastre în structurile euroatlantice ridică o seamă de probleme pe care toate forțele politice ale țării, toate instituțiile statului de drept, vor trebui să le abordeze în adevărata lor dimensiune și la care vor trebui să formuleze cât mai rapid răspunsuri practice.

I. Elaborarea unei strategii proprii, de integrare în Uniunea Europeană pe baza elementelor furnizate de strategia adoptată la Essen.

Cred că integrarea europeană trebuie să reprezinte, din acest moment, prioritatea numărul unu a tuturor programelor de restructurare economică și de ajustare legislativă și că elaborarea unei asemenea strategii devine stringentă și absolut necesară. Ea va trebui să furnizeze atât obiectivele operaționale ale procesului de integrare, cât și măsurile de coordonare instituțională, fără de care atingerea acestor obiective ar fi imposibilă.

II. Menținerea stabilității și continuității procesului de reformă democratică și accelerarea măsurilor pentru realizarea instituțiilor și mecanismelor economiei de piață, singura în măsură să hotărască alocarea judicioasă a resurselor în structurile de producție și, în ultimă instanță, singura capabilă să creeze resursele noi, financiare, necesare modernizării economiei românești.

III. Menținerea unei „ofensive diplomatice" susținute, lărgirea, în toate formele, a cooperării cu instituțiile europene.

Poate însă, mai mult ca oricând, în această nouă etapă, credibilitatea demersurilor diplomatice va fi dependentă de conținutul concret al evoluției politice și economice interne. Fără substanță în realizarea practică a apropierii de standardele europene, din toate punctele de vedere, diplomația nu ne poate propulsa singură în acea orbită.

IV. Realizarea unei depline normalizări a relațiilor noastre cu statele vecine, inclusiv prin semnarea noilor tratate de bază.

Aceasta face parte integrantă din recunoașterea noastră ca factori europeni și deci are relevanță nu numai pentru relațiile bilaterale.

V. Adaptarea instituțională pentru **creșterea eficienței cooperării cu instituțiile și partenerii europeni.**

Birocrația absurdă și bunul plac al funcționarului public ne pot aduce tot atâta pagubă câtă au adus altora conflictele politice sau cele militare.

VI. Concentrarea substanței dezbaterii publice, atât politice, cât și nonpolitice, pe problemele reale ale țării, iar acestea sunt chiar problemele integrării euroatlantice.

De la privatizare până la realizarea infrastructurilor necesare economiei moderne, nimic nu mai poate fi privit în afara acestui proces.

VII. Obținerea unui sprijin politic cât mai larg din partea populației pentru obiectivul integrării.

Nimeni nu poate să ignore costurile economice, sociale și chiar politice ale acestui proces. Restructurarea economică nu se poate face fără dispariția unor structuri și nașterea altora. Ambele procese sunt dureroase și au costuri sociale. Dacă nu dăm o perspectivă clară acestui proces de transformare, nu ne putem aștepta la sprijin din partea celor care suferă nemijlocit consecințele. Protecția socială rămâne o componentă a restructurării și modernizării, dar ea nu poate fi susținută decât din efectele reale ale creșterii economice.

Este cazul, cred, să subliniem acest lucru în mesajul nostru politic, să facem clar pentru întreaga populație că, de acum încolo, „soarta noastră europeană" depinde, în cea mai mare măsură, de propria noastră capacitate de mobilizare și realizare efectivă a compatibilității economice și sociale cu aceste instituții. Realizarea obiectivelor de integrare nu poate fi amânată sau extinsă pe perioade prea mari de timp. Există o relativ îngustă „fereastră de oportunitate", care poate fi folosită acum! Ratarea ei ar echivala cu ratarea unei șanse istorice, singura care poate duce România pe calea modernizării și apartenenței depline la spațiul și destinul ei european.

Au urmat întrebări, răspunsuri și dezbateri la care au participat domnii: Petru Liță (Partidul Liberal '93), Petre Roman (PD), Vasile Popovici (Partidul Alianței Civice), Victor Surdu (PDAR), Iulian Dafinescu (PER), Sever Meșca (PRM), Tudor Dunca (PNȚ-CD), Adrian Năstase (PDSR), Radu Dumitrescu (PDSR), Ion Sasu (PSM), Teodor Vintilescu (PNL-CD).

În final, reuniunea a adoptat următorul document:

Declarația Consiliului Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică

În cadrul ședinței din 28 decembrie 1994 a Consiliului Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică, Președintele României, domnul Ion Iliescu, a prezentat coordonatele politice și acțiunile practice desfășurate de instituția prezidențială pentru integrarea României în structurile politice, economice și de securitate europene și euroatlantice.

Membrii Consiliului Consultativ constată convergența între opțiunea lor politică și mesajul președintelui Ion Iliescu privind integrarea în structurile de securitate europene și euroatlantice.

Mesajul politic al președintelui țării, prin care a fost reconfirmată opțiunea strategică de integrare deplină și rapidă a României în structurile de securitate euroatlantice, ca și măsurile practice întreprinse și care se vor întreprinde în această direcție se află în concordanță cu pozițiile politice exprimate la nivelul Consiliului Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică.

În această privință, Consiliul constată existența unei remarcabile convergențe, atât în privința definirii obiectivului integrării euroatlantice, cât și al complexului de măsuri întreprinse la diferite niveluri ale legislativului, instituției prezidențiale, executivului, ale altor organisme guvernamentale și neguvernamentale, la nivelul de ansamblu al structurilor politice ale țării pentru atingerea acestui obiectiv.

Consiliul consideră utilă difuzarea punctului de vedere exprimat de Președintele României cu ocazia ședinței Consiliului Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică din 28 decembrie 1994, ca document oficial, la nivelul structurilor de decizie ale instituțiilor europene și euroatlantice, ale adunărilor parlamentare care susțin activitatea acestora.

Consiliul Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică propune Parlamentului României discutarea, într-o ședință reunită a celor două Camere, a problemelor legate de noul stadiu al integrării României în structurile economice și de securitate euroatlantice, la începutul anului 1995.

Consiliul ia act cu satisfacție de încheierea procedurilor de ratificare a Acordului de Asociere a României la Uniunea Europeană și adoptarea, la ședința Consiliului Europei de la Essen, a Strategiei de pregătire a aderării țărilor din Europa Centrală și de Est la Uniunea Europeană. În acest sens, Consiliul consideră

ca necesară și urgentă elaborarea, de către Guvernul României, a unei strategii naționale de integrare a României în structurile europene și euroatlantice pe baza dialogului politic dintre partidele parlamentare, Președinție și Guvern, având drept obiectiv aderarea României la Uniunea Europeană.

Consiliul Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică ia, de asemenea, notă cu deplină satisfacție de voința politică a puterilor aliate privind admiterea în NATO, ca membri, a statelor din Europa Centrală și reafirmă sprijinul pentru îndeplinirea cu fermitate de către țara noastră a tuturor activităților și angajamentelor asumate prin semnarea Parteneriatului pentru Pace – ca o etapă în vederea aderării României ca membru al Alianței Nord-Atlantice.

În perspectiva aderării României la Uniunea Europeană, intensificarea relațiilor cu Uniunea Europei Occidentale pe multiple planuri – politic, militar, parlamentar, științific – capătă o mare importanță și reprezintă una din prioritățile politicii noastre externe. Ca „partener asociat" la UEO, România va dezvolta capacitatea sa operațională de a participa la acțiunile acesteia, inclusiv cele umanitare și de menținere a păcii.

Consiliul Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică consideră necesară implicarea tuturor structurilor societății românești pentru procesul de integrare europeană și euroatlantică a României și intensificarea tuturor eforturilor pentru ca acțiunile specifice noului stadiu de integrare în care s-a intrat să-și atingă cât mai rapid și eficient obiectivul.

Ședința inaugurală a Comisiei pentru elaborarea strategiei naționale de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană*

Doamnelor și domnilor, am convocat această adunare pentru a declanșa, cred eu, **cea mai importantă acțiune de după Revoluția din decembrie**. Este vorba de a lansa o mare acțiune **pe plan național de elaborare a strategiei dezvoltării României în perspectiva anilor ce vin și în contextul integrării noastre europene**. Am convocat această întrunire pe baza înțelegerii pe care am avut-o cu șefii partidelor parlamentare cu care am avut o primă întâlnire informativă, consultativă, privind această idee a elaborării strategiei și a modalității de a o realiza. Eu aș aprecia receptivitatea manifestată din partea tuturor factorilor politici care au înțeles esența acestei acțiuni. Cu toții au desemnat reprezentanți, experți din partea fiecărui partid.

Pe de altă parte, la Guvern s-a lucrat, după întrunirea de la Essen, în spiritul a ceea ce am prezentat și în informarea făcută în fața Consiliului Național Consultativ privind integrarea în organismele europene și euroatlantice. S-a constituit un organism interministerial pentru problemele privind activitatea guvernamentală în vederea susținerii strategiei naționale, a elaborării strategiei naționale pentru integrarea europeană. Deci, de fapt, sunt două comandamente la care trebuie să dăm răspuns prin această acțiune. În primul rând, este necesară elaborarea pentru noi a unei prognoze a dezvoltării economico-sociale a României în perspectiva anilor ce vin, cu un prim element orientativ – anul 2000, mergând până spre anul 2020. Asta înseamnă o gândire proprie care să valorifice toate resursele interne, pe de o parte, și conjunctura internațională, pe de altă parte, pentru a promova programele de reformă economică și avansarea pe calea tranziției spre o economie de piață viabilă, competitivă, aliniată la progresul tehnologic și economic contemporan.

În al doilea rând, este vorba de contextul internațional. De la 1 februarie am devenit membri asociați la Uniunea Europeană. Este o orientare strategică a României – susținută de toate forțele politice – de participare, de conectare la acest proces de integrare la scară continentală. Atât în organismele care țin de asigurarea stabilității, securității pe continent, și, mai ales, în cele ce privesc

---

* București, 8 martie 1995. Textul alocuțiunii pe care am prezentat-o cu ocazia ședinței.

problemele legate de integrarea economică și care astăzi acționează conjugat pe plan internațional, în centrul preocupărilor se află problemele majore care interesează și țara noastră.

La întrunirea de la Essen, din decembrie, a Consiliului Uniunii Europene, deci a reprezentanților celor 15 țări membre ale Uniunii Europene, la care au participat și reprezentanții celor șase state asociate, s-a elaborat un document-cadru. El se găsește și în această broșură pe care a elaborat-o colectivul constituit la Guvern. Și în acest document-cadru se stabilesc câteva linii orientative arătând cam ce ar trebui să prezinte fiecare țară asociată ca program propriu, ca ofertă proprie pentru integrarea, în perspectivă, în Uniunea Europeană. Acestea vizează mai multe repere: alinierea legislațiilor naționale la legislația comunitară; elaborarea politicilor naționale: politici industriale, agrare, ale celor ce au în vedere dezvoltarea sectorului terțiar, dezvoltarea infrastructurilor ca element determinant pentru integrarea europeană – rețea de drumuri, căi ferate. Se au în vedere interconectarea rețelelor de telecomunicații, interconectarea sistemelor energetice și așa mai departe, precum și alte probleme care țin de integrarea noastră în alte organisme, inclusiv cele privind protecția împotriva infracționalității, a violenței, a crimei organizate, a traficului de droguri și așa mai departe.

Deci, se suprapun două acțiuni care, de fapt, sunt interconectate: elaborarea unei gândiri naționale privind dezvoltarea proprie, ce nu poate fi ruptă de contextul proceselor integratoare care caracterizează civilizația contemporană și care, în context european, se materializează prin acest proces de integrare în instituțiile europene, în Uniunea Europeană. Până în iunie trebuie să ne prezentăm cu o primă schiță de gândire proprie, care devine platforma de negocieri cu organele comunitare ale Uniunii Europene. Prezentarea unei asemenea schițe de strategie națională a integrării nu se poate face fără a aborda problemele fundamentale ce privesc dezvoltarea în perspectivă a economiei românești. Iar strategia națională a dezvoltării nu poate fi concepută într-o viziune autarhică, ruptă de cerințele integrării pe plan zonal, pe plan continental, chiar pe planul economiei mondiale. Din acest punct de vedere, intrăm într-o fază favorabilă, și elementul favorizant, în toată această elaborare, este noul ciclu în care intră economia mondială, ciclu lung de 25 de ani, practic amintit în toată literatura de specialitate și în documente politice.

Anul 1994 a marcat momentul închiderii ciclului de declin al economiei mondiale, declanșat la începutul anilor '70. Elementul său cel mai caracteristic a fost criza petrolului, care a declanșat un întreg val de elemente de criză, de recesiune pe plan mondial. Deci, acest ciclu de declin, de recesiune mondială marchează semne de încheiere. Anul 1994 a marcat progrese în relansarea

economiei americane, a economiilor țărilor dezvoltate din Europa, a Japoniei și a țărilor din Asia de Sud-Est aflate într-un proces activ, dinamic. Deci, relansarea acestor economii dezvoltate, relansarea locomotivelor economiei mondiale este factorul favorizant pentru o țară ca a noastră, care își propune un program propriu de dezvoltare.

Strategia noastră trebuie să fie și strategia conectării economiei noastre, în mod optim, pentru a prinde trenul dezvoltării economiei mondiale în acest ciclu de ascensiune. Totodată, strategia națională trebuie să aibă în vedere reperele strategiei tranziției pentru croirea a tot ceea ce înseamnă elemente caracteristice ale economiei de piață. Aceasta înseamnă procesul legislativ, procesul instituțional, procesul de perfecționare a mecanismelor specifice unei economii de piață moderne, contextul social al tuturor acestor procese, care să asigure și consensul tuturor forțelor politice și sociale pentru susținerea acestor eforturi. De asemenea, toată această elaborare trebuie să țină seama de procesele care se produc în lumea contemporană, în civilizația contemporană, în economia contemporană. Ea trebuie, în primul rând, să țină seama de dinamismul progresului contemporan, care determină toate aceste procese dinamice de transformare la scară mondială, care au făcut ca întreaga economie mondială, întreaga civilizație mondială să se afle într-o tranziție profundă. Aceasta înseamnă modificări calitative în structurile economiei în care apar elemente calitativ noi legate de dezvoltarea sectoarelor terțiar, cuaternar, cu creșterea ponderii activităților intelectual-intensive în activitatea generală, economică și socială, avându-se în vedere integrarea inclusiv a creației artistice în procesul dezvoltării economice.

Ne aflăm, dacă vreți, într-o fază istorică a civilizației umane, care constituie un nou prag, o nouă sinteză a activităților umane, sinteza producției materiale cu creația intelectuală. După marea diviziune a muncii, care s-a produs la începuturile civilizației, după separarea activității fizice de creația intelectuală, ne aflăm în faza unei sinteze noi a acestor două laturi ale activității umane. Toate acestea își pun amprenta asupra tuturor proceselor care au loc în lumea de astăzi. În elaborarea strategiei naționale trebuie să luăm în considerare aceste elemente de ordin calitativ care privesc dezvoltarea contemporană.

Mă opresc aici. Consider că ceea ce întreprindem este o operă de ample dimensiuni, așa cum spuneam la început, care depășește interesele de partid, care depășește opțiunile ideologice, care depășește chiar programele guvernamentale. Programele guvernamentale se referă, de regulă, la un orizont de timp limitat, la un mandat. Or, un asemenea program vizează o perspectivă îndelungată, și eu cred că la o asemenea elaborare trebuie să participe toate forțele capabile să contribuie cu ceva la fundamentarea acestei gândiri, care să răspundă intereselor

naționale esențiale. De aceea spuneam că opera la care ne angajăm astăzi este o operă de mare amploare, de amploare națională, și nicio conștiință legată de interesele naționale nu poate să rămână insensibilă la o asemenea elaborare, și cred că în acest context trebuie să gândim cum să organizăm această activitate ca să asigurăm, într-adevăr, valorificarea maximă a tuturor contribuțiilor posibile, a cercetării noastre, a studiilor, a elaborărilor care s-au făcut până acum, care sunt în curs de desfășurare, a studiilor și proiectelor elaborate sau a celor care trebuie să fie elaborate privind restructurările tuturor ramurilor și domeniilor de activitate. Va trebui să dezvoltăm o activitate similară de elaborare în profil teritorial și va trebui ca această acțiune de elaborare la scară națională să se desfășoare, în paralel, cu cele din toate domeniile, ramurile, care să cuprindă elemente de sinteză. Trebuie să se dezvolte, să se declanșeze acțiuni similare la nivel teritorial: la nivelul județelor, la nivelul localităților, la nivelul unităților economice. Fiecare să-și elaboreze o gândire, o strategie proprie a dezvoltării. Aceasta este, de altfel, o operă care se desfășoară, astăzi, în mai toate țările. Iar în mai toate țările din cadrul Comunității Europene spre care tindem să ne integrăm se dezvoltă, în ultimii ani, asemenea programe de perspectivă, la scară națională și la scară regională. La fiecare nivel se are în vedere analiza, pe de o parte, a situațiilor existente, a structurilor existente, a resurselor existente. Se are în vedere și posibilitatea mobilizării în perspectivă a resurselor locale, naționale și comunitare pentru susținerea programelor proprii de dezvoltare.

Într-un asemenea context, va trebui și noi, după ce închegăm schița generală cu care trebuie să ne prezentăm în iunie, să gândim această structură a declanșării procesului pe verticală, la toate aceste verigi. Din acest punct de vedere, pentru colectivul care se constituie astăzi va fi o primă fază de lucru, până în iunie, când trebuie prezentată această primă schiță ca bază de negocieri cu organismele Uniunii Europene, acțiune care se va întinde până spre anul 2000. Toate aceste elemente sunt, de altfel, menționate și în documentul adoptat la Essen. O a doua fază va trebui să continue, după aceea, cu extinderea acestor studii, așa cum spuneam, la scară națională și la scară județeană.

Ținând seama de experiența care s-a acumulat, succintă, dar eu cred valoroasă, la începutul anului '90, când s-a elaborat o schiță a tranziției spre economia de piață și când au fost antrenate forțe destul de largi: cercetători din institutele naționale, oameni din diverse sectoare, domenii, inclusiv manageri din unitățile economice, ne-am oprit la academicianul Tudorel Postolache pentru a-l însărcina cu coordonarea acestei acțiuni. El are, deci, experiența acțiunii din 1990 și experiența acumulată prin contactul cu instituțiile europene în calitatea sa de ambasador la Luxemburg, unde nu s-a rezumat la simpla acțiune de reprezentant al țării noastre pe lângă conducerea Luxemburgului, ci a și studiat fenomenele specifice comunităților europene – la Luxemburg fiind concentrate o serie de organisme economice europene – și a venit cu un bagaj de cunoștințe, cred, util pentru a fi valorificat în această operă care urmează să fie coordonată. Guvernul a și adoptat o hotărâre privind numirea domnului Postolache pentru coordonarea elaborării strategiei de integrare. Noi ne-am gândit ca dânsul să coordoneze toată această activitate de elaborare care înseamnă antrenarea tuturor forțelor de care vorbeam. De altfel, știți, toți cei de față, sau aproape toți acest lucru, pentru că ați avut prilejul să aveți un dialog cu domnul Postolache, care, în aceste zile, s-a consultat cu un număr foarte mare de oameni și astăzi ne va prezenta o primă schiță de gândire privind organizarea activității acestui colectiv ce are în vedere elaborarea strategiei naționale. După aceea o să urmeze, după câteva discuții, o ședință organizatorică a colectivului de elaborare a strategiei. Cu aceasta, dacă-mi permiteți, i-aș da întâi cuvântul domnului Postolache.

Alocuțiunea Domnului academician Tudorel Postolache

Domnule Președinte,

Ascultându-vă cu atenție, sunt impresionat de locul pe care îl atribuiți comisiei, de consecvența preocupărilor de a avea o strategie de largă perspectivă din care să poată fi decupate problemele pe termen scurt și mediu.

Doamnelor și Domnilor,

În timpul care mi-a fost rezervat, bineînțeles nu voi putea intra în detaliile privind activitatea Comisiei, despre care – în luna care s-a scurs după întâlnirea Președintelui României, domnul Ion Iliescu, cu liderii partidelor parlamentare, de guvernământ și de opoziție – au avut loc dezbateri deosebit de intense.

Voi evoca în introducere câteva premise ale lucrărilor Comisiei:

1. Deplinul acord al forțelor politice ale țării, ale întregii societăți, că integrarea țării în Uniunea Europeană este un proces ireversibil, că viitorul României, independența sa, prosperitatea poporului român sunt indisolubil legate de acest proces.

2. Strategia integrării României în Uniunea Europeană trebuie să fie pregătită cu minuțiozitate pornind, pe de o parte, de la strategia Uniunii Europene interpretată în sens larg și de la clarificarea destinului economiei și al societății românești, pe de altă parte.

3. De importanță primordială este **evaluarea costurilor măsurilor de adoptat pe termen scurt**, precum și pe termen lung, recurgând la analiza comparată în timp și spațiu, plasată de regulă pe un triplu ecran: mondial, european și zonal, cu privire specială asupra Uniunii Europene, pe de o parte, și asupra țărilor asociate din Europa Centrală, pe de altă parte.

La cele trei premise de mai sus mi-aș permite să adaug spusele domnului Pierre Werner, părinte al integrării monetare europene și arhitect al miracolului economic luxemburghez, care sublinia că „situațiile cele mai dificile, chiar cele mai disperate, sunt susceptibile de a-și modifica radical cursul sub tripla influență a unei voințe de redresare, a jocului forțelor economice și a factorului timp...".

Tocmai de aceea, voința politică, claritatea conceptuală, strategia națională capătă o importanță sporită cu atât mai mult cu cât, pentru o întreagă epocă previzibilă, internaționalizarea economiei și a vieții sociale, inclusiv integrarea europeană, vor avea loc simultan cu înflorirea națiunilor care știu să se înscrie în prim-planul procesului.

Mă voi referi în continuare la trei grupe de probleme:

- prima – cadrul general al preocupărilor Comisiei;
- a doua – aria tematică a lucrărilor ei;
- a treia – structura Comisiei și semnificația acestei structuri.

I. Cadrul general al preocupărilor Comisiei

Lucrările Comisiei se desfășoară și se vor desfășura sub spectrul necesității imperioase de a lua în considerare *trei tipuri de simultaneități*, reunind procese cu timp istoric diferit și cu semnificații diferite.

În primul rând, este vorba de faptul că tranziția noastră de la economia de comandă la economia de piață și de la dictatură la statul de drept este simultană unei tranziții încă și mai vaste, a țărilor occidentale însele la un alt tip de economie, cea cultural-intensivă, și la un alt tip de societate – societatea informației.

Problema fundamentală a momentului istoric este pentru noi nu numai conștientizarea naturii acestei simultaneități, dar și *determinarea capacității noastre intelectuale, politice și societale, pentru crearea condițiilor de armonizare, în fapt, a celor două tipuri de tranziție.*

În al doilea rând, în dinamica economiei mondiale contemporane avem de-a face cu simultaneitatea a două tipuri de relansare – conjuncturală, pe de o parte, structurată, de lungă durată, probabil pentru viitoarele două decenii, pe de altă parte.

Problema noastră fundamentală – și, desigur, am în vedere lucrările Comisiei – este nu numai aceea de a face distincțiile strict necesare între cele două tipuri de relansare, dar și de a determina căile concrete de armonizare reală a acestora, astfel încât relansarea conjuncturală (care, natural, oferă și va oferi întotdeauna și peste tot condiții prielnice și chiar tentante pentru reproducerea pe scară largă a aparatului de producție existent) să nu acopere orizontul structural, ci, dimpotrivă, *avântul conjunctural să fie armonizat cu cel structural și chiar, în bună măsură, să fie decupat el însuși din tendințele de lungă durată ale economiei viitorului.*

În sfârșit, o a treia împrejurare vizează faptul că pregătirea noastră, ca și a altor țări asociate, pentru integrarea deplină în Uniunea Europeană este simultană pregătirilor pe care țările comunitare însele și Uniunea Europeană în ansamblul ei le fac pentru a defini noul chip al Europei de mâine.

România de astăzi, în virtutea intereselor sale celor mai profunde, duce tratative cu Uniunea Europeană de astăzi în vederea integrării, dar evident că în Uniunea Europeană de mâine se va integra România de mâine.

Trebuie, deci, să ne definim simultan pașii, atât pentru perioada 1995–1999, cât și pentru perioada 2000-2004, știut fiind că obiectivele pentru acest al treilea interval se pregătesc și se definitivează de pe acum, pentru a fi incluse în strategiile Uniunii Europene.

Din cele trei linii schițate mai sus se conturează imensitatea sarcinii pe care suntem chemați să ne-o asumăm. Eforturile însă se justifică din absolut toate punctele de vedere.

II. Aria tematică a lucrărilor Comisiei și problema cardinală a strategiei

Un minimum pe care trebuie să-l realizăm, oricare ar fi varianta de lucru adoptată, privește, în esență, măsurile privind asimilarea acquis-ului comunitar, îndeplinirea obligațiilor derivând din acesta și pregătirea pozițiilor pentru reuniunile prevăzute de „dialogul structurat" (lista sintetică a acestora am inclus-o în Buletinul nr. 1 al comisiei, difuzat tuturor membrilor).

În urma unei evaluări atente, inclusiv a resurselor și a calendarului de care dispunem, am reținut o variantă de lucru pragmatică, ce își propune realizarea unei sinteze a strategiei naționale de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană, pornind de la două surse.

Pe de-o parte, estre vorba de strategia Uniunii Europene, pe care însă dorim să o interpretăm într-un sens larg. Nu ne vom rezuma, deci, numai la calendarul deja stabilit pentru țările asociate, ci ne vom axa și pe studierea tendințelor și dezbaterilor care se desfășoară în interiorul țărilor comunitare și în instanțe comunitare cu privire la viitorul Uniunii Europene. Pentru că, *repet*, noi ne vom

integra în Uniunea Europeană de mâine, astfel încât dilemele care frământă țările comunitare și Uniunea Europeană în ansamblul ei – și la care nimeni nu deține în prezent răspunsuri gata elaborate – le consideră ca pe propriile noastre preocupări.

Și merită subliniat că, pe bună dreptate, Uniunea Europeană așteaptă să ne clarificăm noi înșine pe fond și să ne aducem contribuția la dezbaterile generale.

Pe de altă parte, strategia integrării României în Uniunea Europeană este, de aceea, fundată tocmai pe clarificarea destinului economiei și al societății românești.

Cum se prezintă, la punctul de plecare al lucrărilor Comisiei, această preocupare? Aș dori, sub acest aspect, să mă refer la câteva aspecte.

Primul dintre ele este constatarea că s-a acumulat în ultimii ani un material imens, un număr impresionant de studii pe domenii, sectoare etc., cu mult peste ceea ce suntem înclinați să ne închipuim fiecare dintre noi. În ultimele trei săptămâni mi-au fost prezentate câteva sute de elaborări aprofundate, iar din discuții se poate deduce că numărul acestora este cu mult, cu mult, mai mare.

Este acum o rară disponibilitate din partea tuturora – a Guvernului, a partidelor parlamentare, de guvernământ și de opoziție, a cercurilor academice și universitare, a grupurilor speciale de elaborări strategice, între care aș cita, în primul rând, Grupul consultativ de pe lângă Președintele României, grupul INCE, al Băncii Naționale și multe altele – de a-și uni zestrea în numele interesului național.

Desigur, ar fi simplu, foarte simplu și chiar foarte comod, să ignorăm aceste acumulări, dar ne putem oare permite un asemenea lux? El ar antrena inevitabil un greu tribut societal și nu ne gândim ca cineva dintre noi să-și poată aroga dreptul absurd de a decreta o elaborare sau alta inconsistentă încă mai înainte chiar de a o fi consultat.

Evident, Comisia, în timpul de care dispune, nu își poate propune să refacă întreagă această muncă uriașă de concepție, dar este vorba *de a asigura comunicabilitatea între aceste studii pe domenii, pe sectoare etc.*, pentru că se constată o adâncă înstrăinare între ele, înstrăinare care reprezintă, după convingerea mea, unul din izvoarele principale ale unui blocaj conceptual ce domină în societate și care, în mod paradoxal, este cu atât mai puternic cu cât soluțiile parțiale sunt mai ingenioase, dar necomunicante între ele. Într-un anumit sens, tocmai din acest blocaj decurg toate celelalte blocaje care irump la suprafața societății, inclusiv blocajul financiar.

Complexitatea acestui demers este excepțională, deoarece amintitul blocaj conceptual nu provine pur și simplu dintr-o rea-voință, rea-credință

sau rea-intenție: dacă lucrurile ar sta astfel, ar fi relativ ușor să fie rezolvate. Este vorba însă de o serie de cauze profunde, a căror identificare este chiar premisa înlăturării blocajului amintit și între care aș cita, cu titlu de exemplu: incomunicabilitatea între generațiile de concepte utilizate, un „divorț" adânc între încărcătura națională, pe de-o parte, sistemul de indicatori și formulele de calcul, pe de alta, la care se adaugă faptul că am parcurs în ritm alert tranziția de la un sistem de evidență, și anume sistemul producției materiale, la un altul, sistemul conturilor naționale.

În aceste condiții, o cerință indispensabilă a muncii pe care Comisia este chemată să o întreprindă este tocmai *evaluarea științifică a elaborărilor de care dispunem, asigurarea comunicabilității între ele*, ceea ce la rândul său presupune adoptarea unor procedee și criterii clare încă din start.

Fără conjugarea eforturilor specialiștilor, rezolvarea acestui prim obiectiv este inimaginabilă.

Bineînțeles, lucrările Comisiei nu se vor rezuma la punctul pe care l-am evocat mai sus.

Este vorba, în al doilea rând, de abordarea frontală a unor tipuri de *lucrări fundamentale* pentru luarea în considerare a tendințelor structurale de lungă durată, din care să decupăm sarcinile pe termen mediu și imediat, inclusiv pașii pentru integrarea în Uniunea Europeană, în consonanță cu tendințele care guvernează societățile avansate în Occident.

Tipul de societate spre care ne îndreptăm, modelul dezirabil al economiei românești sunt doar două exemple. Și tocmai aici apare insubstituibila vocație a Academiei Române și a cercetării fundamentale. Laureatul Premiului Nobel pentru economie Wassily Leontieff definea, cândva, cercetarea fundamentală drept cercetare aplicativă douăzeci de ani mai târziu. Timpul, însă, s-a condensat.

Nu pot să nu amintesc de studiul „România 2020", care la lansare părea atât de abstract, pentru ca acum, dintr-odată, să-și etaleze vocația de a deveni o sursă de inspirație de o „concretețe" cu totul aparte.

Aș mai cita un exemplu de lucrare care s-a conturat a fi necesar să fie lansată (ca pregătire metodologică și de concepție). Este vorba de *inventarierea avuției naționale*, în general, și a patrimoniului economic, în special, operațiune de importanță capitală pentru aprecierea cuantificată a resurselor materiale, umane, științifice și culturale ale țării, în vederea elaborării strategiei dezvoltării României și a integrării sale în Comunitatea Europeană. Fără conjugarea eforturilor instituțiilor statului – sistemul finanțelor și statistica, în primul rând, dar și al cercetării, inclusiv fundamentale (cum altfel ar putea fi definite metodologiile de calcul al valorilor economice ale operelor de artă, filmelor etc.,

care încep să fie chiar în miezul economiei cultural-informaționale?) –, această operațiune nici măcar nu poate fi pornită. Or, utilitatea ei este în afara oricărei îndoieli.

Aș dori, în al treilea rând, să subliniez în mod cu totul special preocuparea care se conturează a fi centrală în lucrările Comisiei: stabilirea, pe de-o parte, a avantajelor comparative ale țării noastre și a avantajelor de fond ale integrării României în structurile europene și, pe de altă parte, delimitarea nodurilor de contradicții și incompatibilități obiective, acestea din urmă fiind deosebit de importante pentru realizarea unei integrări eficiente. Noi va trebui să identificăm realitatea așa cum este ea, nu cum am dori – unii sau alții – ca ea să fie.

Aș spune că însăși rațiunea de a fi a unei elaborări strategice este tocmai identificarea contradicțiilor și incompatibilităților, dar nu pur și simplu de dragul identificării ca atare, ci pentru a se încerca variante de soluționare anticipativă a lor.

Din cele de mai sus decurge și o altă preocupare majoră, care delimitează aria tematică a Comisiei. Este vorba de fundamentarea unor variante alternative la măsurile principale, avansate, pentru că, într-adevăr, trebuie să ne îngrijorăm ori de câte ori nu există alternative, ori de câte ori o teorie sau o poziție dominantă devine prea exclusivistă. Aș adăuga chiar că obstacolul cel mai important în prefigurarea unei strategii viabile îl pot reprezenta tocmai pozițiile ce se alimentează dintr-un dogmatism intolerant, care își autodecretează, pe o cale sau alta, un monopol absurd asupra adevărului.

La confluența punctelor amintite mai sus se prefigurează și *problema cardinală a strategiei naționale pe care o avem de elaborat* și pe care o enunț nu ca o concluzie imuabilă, ci dimpotrivă, ca pe un *punct de pornire*, care va fi supus dezbaterilor.

Eu aș formula această problemă cardinală astfel: dacă este adevărat că, după predominanța succesivă a generațiilor de produse muncă-intensive, capital-intensive și sciento-intensive, o nouă generație de produse, și anume cultural-informațional-intensive, se profilează ca prevalente în economia mondială a viitorului, atunci orice țară care dorește să stopeze adâncirea decalajelor de productivitate de care suferă, cum este cazul României, trebuie *să promoveze cu perseverență valorile proprii unei economii în care cultura și informația devin sfera de activitate determinantă*, ceea ce este atât în interesul național, cât și în interesul comunității internaționale.

Discuțiile științifice în jurul acestei teme sunt necesare ca aerul. Schema prefigurată mai sus se cere a fi discutată, ea poate fi acceptată sau respinsă, dar rămâne un factor fundamental pe care-l putem constata cu ochiul liber: *concomitent cu dezbaterile, țările cu economie de piață avansată elaborează din plin strategii minuțioase pentru trecerea la societatea informației*, și exemplele sunt pe larg cunoscute.

Este suficient să citez, la nivelul Uniunii Europene, Cartea Albă Delors, precum și Raportul privind societatea informației, iar la nivel mondial, Conferința Grupului celor 7, dedicată tocmai tranziției la societatea informației în lumea contemporană, conferință care s-a încheiat acum câteva zile.

Și încă un moment de bază: însoțitorul obiectiv necesar al unei asemenea mișcări a economiei este, în plan social, **crearea și consolidarea clasei de mijloc**, care nu reprezintă o simplă doleanță pioasă, ci chiar condiția obligatorie a funcționării unei economii de piață avansate: fără clasa de mijloc, în viitorul tip de economie nu va exista piața internă necesară, fără piața internă, orice economie de piață devine un nonsens, iar integrarea în marea piață a Uniunii Europene ar rămâne cu totul problematică.

Tematica socială nu va putea fi deci omisă, ea nu poate fi doar o simplă „anexă", ci se va situa chiar în miezul preocupărilor, deoarece consider că cea mai adâncă dilemă strategică a Uniunii Europene este tocmai armonizarea factorului economic cu cel social, armonizare care capătă pentru prima dată în istorie un aparat de producție apt să o susțină: este vorba tocmai de randamentul specific aparatului de producție propriu societății informației.

III. Componența comisiei și semnificația structurii ei

Înainte de a răspunde în mod concret la întrebarea cu ce forțe vom realiza cele propuse mai sus, aș evoca două împrejurări.

Prima: există și în activitatea de concepție o anumită „subsidiaritate", ca să folosesc terminologia Uniunii Europene, adică unele teme pot fi rezolvate la nivel de cercetător individual, altele de către grupe de cercetători sau de către un institut luat separat, de către un partid, de către un departament și așa mai departe, și aceste preocupări sunt indispensabile, ele se vor accentua în mod inevitabil.

Fără să intru în amănunte, care vor fi discutate în reuniunea de lucru, voi menționa totuși că organizarea muncii ar putea fi sugerată de interacțiunea permanentă a trei cercuri concentrice, fiecare din ele larg deschis comunicării cu celelalte două și cu opinia publică:

– primul: un nucleu permanent, însărcinat cu organizarea zilnică a activităților de concepție și practice;

– al doilea: autorii studiilor și sintezelor pe probleme;

– al treilea: participanții la analize și dezbateri. Acestea din urmă sunt ele însele de două feluri:

a) interne, cu participarea experților și specialiștilor;

b) publice, tinzând să capteze viziunile unor cercuri cât mai largi ale opiniei publice, la limită având ambiția de a transforma strategia într-o „stare de spirit".

Și aș sublinia că, dacă nu se transformă într-o stare de spirit, orice strategie societală, chiar în cazul ideal (când ar fi impecabilă din punct de vedere tehnic, al calculelor etc.), nu va putea da efectele scontate și este chiar amenințată să rămână moartă.

Și când vom fi cu toții de acord că din acest punct de vedere televiziunea și presa scrisă au de jucat un rol pe care nimeni altcineva nu și-l poate asuma, este vorba nu numai de a crea climatul prielnic pentru a stimula încrâncenarea cu care specialiștii să abordeze dificilele probleme ale strategiei, dar mai ales de a dezvolta critica de idei pe marginea soluțiilor și alternativelor conturate, de a favoriza deci dezbateri de fond, atât de necesare.

Ceea ce este cu totul remarcabil e că ne așezăm acum cu toții la masa de lucru, nu pur și simplu pentru a descurca o anumită problemă parțială, fie ea și importantă, ci pentru a gândi împreună liniile fundamentale ale Strategiei economico-sociale și ale integrării României în Uniunea Europeană.

Doresc să folosesc acest prilej pentru a sublinia că, după ce a croit linia politică a ireversabilității integrării țării noastre în Uniunea Europeană și în structurile euroatlantice, clasa politică românească, la inițiativa Președintelui României, a sesizat atât oportunitatea, cât și tensiunea momentului istoric pe care îl străbatem și a creat cadrul pe care-l inaugurăm azi pentru conjugarea eforturilor și experiențelor în vederea elaborării unei strategii, ca un minimum de consens. Eu fac acest elogiu nu de dragul elogiului, ci pentru că este vorba aproape de un miracol, care trebuie atent cultivat, ținând cont de climatul care se anunță la orizont legat de fazele ciclului electoral, pe care va trebui să le traversăm în viitoarele 15–18 luni.

Sper că această Comisie va favoriza întâlnirea necesară între marea tranziție și „purtătorul ei natural" în societatea românească.

Aș reaminti, în acest context, însăși experiența strategiei adoptate de Uniunea Europeană și care este aplicată în prezent.

Ea a fost elaborată de reprezentanții desemnați de guvernele „celor 12", guverne care, după cum este cunoscut, în diferite țări, sunt de sorginte creștină, socialistă, liberală sau de coaliție. Ea a fost definitivată de o Comisie având în frunte pe socialistul Delors, este aplicată în prezent de o Comisie având în frunte pe creștin-socialul Santer, în țări conduse de guverne de coloraturi politice diferite.

Este limpede că avem de-a face cu un exemplu eclatant de strategie elaborată ca un minimum de consens între diferite orientări politice, o ilustrare a tezei că o strategie economică și chiar socială poate fi elaborată pornind de la viziuni politice diferite și, mai mult, cu cât diferențele sunt mai de substanță, cu atât spațiul consensual strategic este mai larg, fără ca aceasta să ducă la uniformitate, ci dimpotrivă, oferind partidelor, personalităților politice oportunități noi de a-și manifesta individualitatea.

Exercițiul pe care l-am făcut în luna care s-a scurs ne-a condus la asemenea concluzii, pe baza experienței proprii.

Faptul că în Comisie vom putea dispune de atât de multiple experiențe (partidele parlamentare, guvern, remarcabili exponenți ai comunității științifice și ai societății civile) este totodată un răspuns la o dorință atât de frecvent exprimată de opinia noastră publică: dacă fiecare partid, departament etc. are soluții la problemele acute ale societății, de ce nu se strâng experții acestora pentru a-și confrunta soluțiile și oferi societății un aviz complex?

Ceea ce doresc să subliniez cu insistență este că structura Comisiei rămâne deschisă, instituțiile și persoanele care doresc să participe cu elaborări și contribuții proprii sunt așteptate cu cel mai mare interes.

Devine, cred, foarte limpede și răspunsul la întrebarea: în ce raport se află această Comisie cu Guvernul sau cu partidele politice, și eu aș adăuga cu instituțiile de cercetare, de învățământ și așa mai departe.

Pe de-o parte, fiecare din instituțiile mai sus citate are – în concordanță cu profilul său – o vocație de permanență, în timp ce comisia noastră este, într-un anumit sens, o comisie ad-hoc pentru elaborarea unei strategii. Activitatea de reflecție și de elaborări strategice este și ea una inevitabil permanentă, dar Comisia, odată cu prezentarea Sintezei în luna iunie, își va înceta practic activitatea, după ce își va fi atins scopul pentru care, în esență, a fost creată.

Comisia nu se poate substitui în niciun fel activității celorlalte instituții care și-au desemnat reprezentanții, ci dimpotrivă, prin modul de lucru este menită să stimuleze intensificarea activității lor.

Pe de altă parte, consider drept o plăcută obligație morală de a sublinia grija deosebită și solicitudinea excepțională manifestate pentru organizarea și funcționarea Comisiei din partea tuturor factorilor societali menționați mai sus.

Aș vrea să mai prezint o constatare îmbucurătoare: există o nebănuit de puternică, de vie flacără a entuziasmului intelectual la oamenii care s-au născut „condamnați" să gândească. Și una din funcțiile fundamentale ale acestei Comisii va fi tocmai fructificarea acestui avantaj istoric, care cu toții simțim că nu trebuie să ne scape.

Aș dori să subliniez, în încheiere, un factor favorizant al întregului nostru demers: este vorba de faptul că putem beneficia *de asistența Uniunii Europene și de experiențele statelor membre.*

Însuși faptul că integrarea țărilor central-europene a devenit o preocupare primordială a Uniunii Europene este un factor pozitiv. Și Uniunea Europeană calculează costurile suplimentare presupuse de integrarea „celor 6", în special pe linia politicii agricole comune, a celei de dezvoltare regională și sectorială. Și nu pot să nu citez esențialul din expunerea Președintelui Comisiei Europene în fața Parlamentului European, pe 2 martie curent; trecând în revistă tema, domnul Jacques Santer sublinia: „Oricare ar fi concluziile asupra costurilor suplimentare, nu vor trebui uitate avantajele ce vor decurge din dezvoltarea și integrarea acestor țări în Uniunea Europeană".

Europa avansează inexorabil spre o nouă formă de structurare a spațiului său economic, monetar și politic. Noi credem nestrămutat nu numai în continuarea și desăvârșirea acestui proces, dar și în faptul că el este o sursă de inimaginabil dinamism.

Conectarea la această sursă de dinamism corespunde interesului nostru național, în cea mai nobilă definiție a lui, o definiție cu fața la viitor, la secolul al XXI-lea.

Alocuțiunea Domnului Virgiliu Nicolae Constantinescu, Președintele Academiei Române

Permiteți-mi să încep cu o mărturisire. Din momentul în care, în urmă cu un an și o lună, **Academia Română a inițiat proiectul „România 2020"**, am sperat că vom trăi momentul de față. Am sperat că, mai devreme sau mai târziu, România va considera, în mod serios, intrarea sau reintrarea definitivă în Europa și că prin acest studiu Academia va încerca să aducă o modestă contribuție societății românești prin valoarea și puterea de muncă a membrilor instituției noastre, prin cercetătorii cu care colaborăm, prin membrii de onoare străini pe care îi avem în sânul Academiei.

În aceste 13 luni am organizat peste 20 de seminarii, simpozioane, discuții, conferințe cu privire la anumite probleme componente a ceea ce ne-am gândit noi să reprezinte studiul „România 2020" pe care încercăm să-l terminăm în acest an. Am făcut apel la o serie de oameni de știință de mare prestigiu, din diferite țări, care, din fericire, aparțin și Academiei Române, precum și la o serie de organizații neguvernamentale, cum este, de pildă, Clubul de la Roma. Avem și un model, „Catalonia 2010". Nu vreau să intru în detalii, pentru că nu este momentul și nici timpul. În orice caz, metodologia generală se bazează pe teoria sistemelor, pe o matrice ponderată cu circa 45 de variabile, pe șase mari subsisteme și aproximativ 20 de subsubsisteme.

Aș fi vrut, dacă îmi permiteți, domnule Președinte, să subliniez două din ideile pe care le-ați prezentat și Dumneavoastră, și domnul academician Postolache. O idee ar fi, poate am s-o spun sub o altă formă, să încercăm, pentru această perioadă de 25 de ani, să transformăm cât mai multe din handicapurile pe care le avem în atuuri. România, din motivele pe care le cunoaștem cu toții, are o serie de handicapuri, dar, pentru că în unele locuri pornim de la zero, putem să sărim niște etape. Nu trebuie să refacem toată istoria pe care, să spunem, țările din Occidentul Europei au parcurs-o în ultimii 45 de ani. Trebuie să ne pregătim de astăzi pentru ce va fi în anul 2020. Aș putea să vă dau chiar exemple. În anii '50, industria electronică a fost una dintre puținele care au procedat în felul acesta. Nu a construit o fabrică de tuburi electronice, deoarece se inventase, deja, tranzistorul, și s-a orientat de la început către această soluție.

Un al doilea element pe care aș fi vrut să-l subliniez este că, întocmai ca și în știință, de la Descartes și Leibnitz încoace ne străduim să rezolvăm cu metode

liniare probleme neliniare, și dacă liniarizările în știință sunt valabile în niște domenii restrânse, proiecțiile liniare în sisteme complexe duc, întotdeauna, la rezultate incorecte, pentru că este vorba de fenomene neliniare, unele dintre ele chiar imprevizibile.

În urmă cu 20 de ani s-a luat un Premiu Nobel pentru chimie-fizică, arătând că anumite lucruri nu pot fi prevăzute, că în dezvoltarea neliniară apar anumite puncte de acumulare – matematicienii le numesc bifurcații – care duc la schimbări, modificări structurale cu o dinamică foarte activă, foarte rapidă în anumite intervale de timp. Ca să mă refer, iarăși, la un exemplu concret, în momentul de față se discută în Uniunea Europeană, ca și în țările din această parte a Europei, două cifre care sunt corecte pentru anul 1995, și anume că dacă țările din Europa Centrală vor intra în Uniunea Europeană, această Uniune va crește cu circa 100 de milioane de oameni, ceea ce înseamnă 20 la sută din populația Uniunii Europene. Dar acești 20 la sută din oameni produc 2,5 la sută din producția Uniunii Europene. Cifrele sunt, evident, corecte, sunt culese din statisticile fiecărei țări în parte. Dar a lua acest element și a face proiecții în funcție de acest element este un exemplu, cred, de proiecție liniară a unui fenomen neliniar. Ce s-ar fi întâmplat, de pildă, dacă, acum 40 sau 50 de ani, guvernul Statelor Unite făcea o analiză de acest tip? Ar fi constatat că posedă o serie de state sărace, sudul Statelor Unite, care se ocupă cu agricultura, unde productivitatea muncii era scăzută etc. Motivul atunci era, în primul rând, clima. Era foarte cald și/sau foarte umed sau foarte uscat. Dar a apărut o bifurcație tehnologică la acea dată – aerul condiționat – un progres tehnologic. În momentul în care condițiile de viață au devenit comparabile, toată lumea de afaceri a căutat să se orienteze spre zone unde densitatea era mai mică, unde mâna de lucru era mai ieftină, și impozitele mai reduse. Rezultatul: în momentul de față, printre cele mai bogate state ale Statelor Unite se numără Texasul, Georgia, nu mai vorbesc de California, chiar și Alabama sau Tennessee. Iată cum un element, la un moment dat imprevizibil, poate să ducă la o dezvoltare total diferită de cea care s-ar putea proiecta la un moment dat. Sper totuși că asemenea exemple și idei să ghideze nu numai studiul „România 2020", dar și măsurile concrete pentru intervalele de timp mai apropiate, pentru că, totuși, până în 2020 există și 1996, 2000, 2010. Vă mulțumesc pentru atenție.

Alocuțiunea Domnului Mircea Ciumara, director general adjunct la Institutul Național de Cercetări Economice

Domnule Președinte, vă mulțumesc că mi-ați dat cuvântul și intenționez să pledez în fața Dumneavoastră pentru a gândi intrarea noastră în Europa în mod european, pentru că atât organizarea viitoare a societății românești pentru integrare, cât și organizarea muncii acestei Comisii trebuie să aibă ca fundament principiul subsidiarității, și pentru el pledez. Noi am experimentat în România, timp de câteva zeci de ani, ideea de a separa decizia între nivelurile ierarhice, lăsând la nivel central deciziile de interes național și la nivel local pe cele de importanță minoră. Și am văzut că nu s-a putut face această diviziune. Practica ne-a arătat că am procedat greșit. Și atunci, în ultimii cinci ani, am trăit utopia că putem să repunem în vigoare povestea aceea a lui Adam Smith cu mâna invizibilă care reglează, pe undeva, pe deasupra, nu se știe cum, deși fiecare își face de cap, într-un libertinaj complet, și am văzut că producția industrială a ajuns la jumătate.

Ceea ce a adus Europa postbelică – nu vreau să mă laud cu prioritatea democrației creștine, în primul rând ca să nu creez nemulțumiri – a fost ideea că, în mod normal, fiecare nivel ierarhic inferior trebuie să-și preia întreaga responsabilitate, și numai ceea ce îl depășește, ce nu poate rezolva singur, să fie preluat de un nivel ierarhic superior. Aceasta este ideea de fond care stă la baza subsidiarității. Și în baza aceluiași principiu al subsidiarității, dacă noi nu ne vom dovedi capabili, ca stat, să precizăm ce structură a economiei, ce structură a industriei dorim să avem în viitor, în ce ramură să ne specializăm și la care să renunțăm, dacă nu vom fi capabili să ne asumăm responsabilitatea, și-o vor asuma alții pentru noi, la un nivel ierarhic superior, și nu vom avea motive să ne plângem de ei dacă n-o să ne specializăm în acele ramuri industriale care ne avantajează. La fel, dacă nu vom fi noi capabili să spunem Uniunii Europene de câte fonduri avem nevoie, dacă nu vom fi capabili să fundamentăm aceste cereri, ne vor da ei ce le rămâne și probabil că, fiind puțini bani, și cererea mare, n-o să ne alegem cu prea mult. De aceea, în virtutea acestui principiu european, și ca să gândim ca ei, este obligatoriu să dovedim, ca națiune, ca stat că avem maturitatea unor decizii responsabile pentru a ne îndrepta spre Europa, știind precis ce vrem de la ea.

Spuneați Dumneavoastră, domnule Președinte, când ați deschis discuția, că această strategie va fi o bază de negociere. Dați-mi voie să dezvolt ideea Dumneavoastră, nu numai pentru Guvern, fiindcă în Europa vor să se integreze toți acum, și subsistemele statului nostru, și partidele, și sindicatele, și diferite organizații neguvernamentale, și este normal ca această strategie să fie a tuturor; fiecare se va strădui pentru a se integra, și atunci când încercăm să intrăm în Europa să nu ne călcăm pe picioare unul pe altul, ci, din contra, să coroborăm eforturile noastre.

Vorbesc în numele singurului partid care s-a integrat deplin în structurile europene, și știm bine cât de greu este lucrul acesta. De aceea, acest pas nu numai că va fi un produs național pentru a servi națiunii, dar toate componentele națiunii trebuie să beneficieze de el în efortul lor de integrare. Domnul profesor Postolache spunea, la un moment dat, despre dogmatismul intolerant. Domnule profesor, când dumneavoastră ați venit în țară și ați lansat ideea colectivului pentru această strategie, ați fost invitat de domnul președinte Coposu și vi s-a asigurat tot sprijinul pentru această strategie. Suntem foarte conștienți că este de interes național și suntem gata să ajutăm cu orice este nevoie.

Nu pot să vorbesc eu în numele Opoziției, nu am mandatul acesta. Dar nimeni altcineva nu are mandatul să vorbească în numele întregii Opoziții. Tot ce pot să vă asigur e că foarte multe partide din Opoziție vor sprijini, cu dragă inimă, acest lucru. Eu nu agreez ideea consensului, însă consider că în lupta politică trebuie să-i forțez pe adversarii mei să facă ceea ce spun, să pună de acord vorbele cu faptele. Și dacă adversarii mei politici vor demonstra nu numai în vorbe, ci și în fapte că doresc integrarea europeană, că doresc democrația, nu pot decât să mă bucur. De aceea, noi vom continua lupta colaborând pentru a face o strategie unică a țării noastre. Așa mi se pare normal, face parte din modul de gândire european, și ați dat exemple foarte concludente de cum s-a făcut strategia europeană. Acest principiu al subsidiarității este normal să funcționeze și în Comisie. Nimeni nu este forțat să participe la lucrările ei, dar nimeni nu este respins. Comisia nu elimină pe nimeni care-și asumă responsabilitatea unor studii – specialiști separați sau colective –, dar ceea ce depășește competența personală preia Comisia. Acest mod de colaborare, pe care eu așa l-am înțeles din ce s-a spus aici, este exact modul de gândire care stă la baza concepției europene a subsidiarității.

Și mi se pare normal să adresăm un apel către întreaga națiune: cine are ceva de adus în plus să nu stea deoparte, să critice. Trebuie să ne dezvățăm de acest lucru, am avut cinci ani la dispoziție să huiduim, să strigăm „jos". Dar constatăm acum că avem nevoie să ne marcăm personalitatea, implicându-ne în lucrare, insistând ca, prin argumente, punctul nostru de vedere să se

regăsească în strategia finală. Nu trebuie să stăm deoparte și să atacăm sau, cel puțin, cel care atacă să se informeze înainte de a ataca. Există o categorie socială a intelectualității române pe care nu ați amintit-o și ar fi bine să nu o omiteți. Este vorba de ziariști. Sunt convins că unii ziariști, având în vedere pasiunile și preocupările lor, pot, în mod personal, lucra la niște capitole. În același timp, ei, ca o categorie socială, pot ajuta foarte mult, ținând seama că termenul pus la dispoziție este foarte scurt și problema este foarte vastă.

În mod normal, la o asemenea lucrare trebuie să participe zeci de mii de oameni, sute de mii de oameni, fiindcă este viitorul lor în joc. Nu dispunem de posibilitatea de a antrena atâția oameni și presa ar putea, extinzând dezbaterile din Comisie, extinzând dialogul prin televiziune, radio, ziare, prin metode specifice să-și aducă contribuția specifică așa cum poate ea. Și poate că ei ar trebui să fie avuți în vedere, în mod special, tocmai pentru rolul pe care-l au în societate, și eu sunt convins că în viitor vor participa la toate lucrările, că vor constata că nu este nimic de ascuns, că nu este nimic secret, că nu se fac nu știu ce matrapazlâcuri politice pe acolo. Consider că problemele vitale ale națiunii române sunt mult mai importante pentru presă decât cancanurile mărunte. De aceea, asigurându-vă de tot sprijinul din partea Institutului Național de Cercetări Economice, și din partea partidului, vă mulțumesc că mi-ați dat cuvântul.

Alocuțiunea Domnului Nicolae Văcăroiu, prim-ministrul României

Domnule Președinte Ion Iliescu,
Onorată asistență,

Reuniunea la care participăm astăzi are o semnificație deosebită, aș zice chiar o semnificație istorică. Ea este materializarea propunerii domnului președinte Iliescu, avansată la întâlnirea cu liderii formațiunilor politice parlamentare din 8 februarie a.c. După cum se știe, fiecare țară asociată își elaborează, în baza documentului de la Essen, o strategie proprie de pregătire pentru aderarea la Uniunea Europeană.

Ceea ce deosebește modul nostru de abordare a acestei probleme sunt cel puțin trei aspecte:

1. **Strategia nu va fi doar opera Guvernului**, ci a ansamblului societății românești. Aceasta înseamnă întregul **spectru politic parlamentar**, instituțiile fundamentale ale statului, lumea științifică și universitară, societatea civilă.

2. **Strategia nu va aborda problemele integrării în mod izolat, ci în contextul dezvoltării economico-sociale de ansamblu a societății românești.**

3. **Strategia va fi prezentată Uniunii Europene odată cu cererea oficială de aderare a României la Uniune**, ceea ce înseamnă că ea **va reprezenta oferta noastră națională**. Scopul ei fundamental este, așadar, de a argumenta că – *în momentul începerii negocierilor de aderare – România va îndeplini criteriile stabilite la reuniunea la vârf* **de la Copenhaga (iunie, 1993)** *și va avea o* **economie în măsură să suporte șocurile intrării în Piața Internă a Uniunii.**

În legătură cu elaborarea Strategiei și activitatea Comisiei, doresc să prezint câteva considerente:

1. Strategia trebuie să țină cont atât de documentul de la Essen, de diferitele studii sectoriale ale Comisiei Europene, cât și de Acordul European de Asociere, intrat în vigoare la *1 februarie a.c.* și care urmărește tocmai pregătirea societății românești pentru aderarea, în perspectivă, la Uniune. Din acest punct de vedere, este foarte importantă punerea în aplicare a mecanismelor prevăzute în Acord, și anume: prima reuniune a Consiliului de Asociere, prevăzută a se ține în perioada 10–11 aprilie la Luxemburg, la nivelul miniștrilor de Externe,

și prima reuniune a Comitetului Interparlamentar de Asociere (București, 19–20 aprilile).

2. Strategia nu va fi doar o fotografie a societății românești și nici doar o proiecție pentru orizontul 2000 sau 2005. Eu cred că nimeni nu pune la îndoială utilitatea deosebită a unei asemenea întreprinderi. Ea trebuie să cuprindă însă un set coerent de măsuri – în plan legislativ, economic și social – care să conducă societatea românească spre acele transformări care să-i asigure compatibilitatea cu țările comunitare. Eu cred că, îndeosebi aici, ministerele și celelalte organe ale administrației centrale și locale pot să-și aducă o contribuție importantă, pentru că acestea sunt permanent în contact cu realitatea economico-socială.

Care ar fi elementele care mi se par a fi esențiale în cadrul strategiei?

– **Concentrarea asupra acțiunilor politice, concrete, vizând îndeosebi menținerea stabilității și continuarea procesului de reformă, accelerarea procesului de privatizare și restructurare a economiei**, crearea condițiilor, respectiv a instituțiilor și mecanismelor, pentru funcționarea economiei de piață.

– **Armonizarea legislației românești cu normele comunitare**, îndeosebi în domeniul pieței interne. Guvernul – cu sprijinul Uniunii Europene – va elabora un *Program de armonizare legislativă* ca parte integrantă a acestei Strategii. Evident, Programul nostru va fi în concordanță cu Cartea Albă privind armonizarea legislației, până în iunie 1995. Suntem deosebit de încurajați în această privință de recenta reuniune de la București consacrată Cărții Albe a pieței interne, care a pus în evidență că și în acest domeniu s-au făcut deja o serie de pași pozitivi. Suntem însă conștienți că stadiul armonizării legislative va fi criteriul fundamental de apreciere a pregătirii României pentru aderarea la Uniune.

– **Stabilizarea macroeconomică** prin măsuri și politici, atât la nivel sectorial, cât și macroeconomic, convergente cu politicile comunitare.

– **Evaluarea și cuantificarea**, pe cât posibil cât mai exactă, a **impactului aderării la Uniunea Europeană** asupra economiei românești și, îndeosebi, a unor ramuri sensibile (agricultura, industria siderurgică, industria textilă) și determinarea pe această bază a direcțiilor de restructurare.

Un capitol important al Strategiei va trebui consacrat amplificării colaborării României cu Uniunea Europeană.

Am în vedere mai ales:

– Lărgirea cooperării economice și a colaborării în domeniul structural, politica externă și de securitate, la nivelul internelor și justiției, precum și în celelalte domenii.

– Solicitarea ca România să participe treptat la activitatea diferitelor instituții ale Uniunii Europene.

În prezentarea domnului academician Postolache se spune, pe bună dreptate, că după conferința interguvernamentală din 1996, Uniunea Europeană va arăta altfel. Probabil că toată Europa va arăta altfel. Nouă, însă, nu ne poate fi indiferent în ce fel de Europă vom intra, nu numai din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare, dar și al caracterului, structurii și obiectivelor noilor instituții europene. De aceea, în paralel cu elaborarea Strategiei, va trebui să lansăm o largă dezbatere în legătură cu modul în care noi vedem viitorul Europei, *acea Europă în care vrem să fim nu numai obiect, ci și subiect al transformărilor. Deși, până acum, se știe că țările asociate nu vor participa la Conferința din 1996, ele au fost invitate să-și exprime punctele de vedere în legătură cu problematica pusă în discuție.*

În contextul pregătirilor de ansamblu pentru aderarea României la Uniunea Europeană, aș dori să remarc *preocuparea Guvernului pentru perfecționarea mecanismului instituțional care să urmărească înfăptuirea acestui obiectiv strategic.* Aici se înscriu recentele hotărâri ale Guvernului privind:

– organizarea Comitetului Interministerial pentru Integrare Europeană, condus de prim-ministru;

– crearea în fiecare minister și instituție a administrației centrale, ca și la prefecturi, a unor compartimente speciale pentru integrare;

– sporirea atribuțiilor Departamentului pentru Integrare Europeană în asigurarea integrării României în structurile europene.

Ansamblul pregătirilor pentru aderarea la Uniunea Europeană trebuie să accelereze procesul de reformă și de făurire a economiei de piață, să scurteze perioada de tranziție.

Am rostit în continuare o alocuțiune:

Îmi permiteți să mai adaug câteva cuvinte, și în sensul sugestiei făcute de Domnul Ciumara, de a folosi toate mijloacele de comunicare pentru a prezenta lucrurile într-o formă explicită și concretă.

Sigur, pentru această activitate se desprind câteva aspecte de primă urgență. În primul rând, sunt **problemele concrete** ale acțiunii imediate. Chiar și în documentul de la Essen este un capitol referitor la **alinierea calendarului pentru Bulgaria și România** cu probleme specifice legate de contingente tarifare la produse textile, la alte produse agroalimentare, cu

anumite concretizări; o chestiune care vizează Guvernul, care impune o acțiune guvernamentală pentru a folosi acest element favorabil încă din faza acestui nou statut, de țară asociată la Uniunea Europeană.

Al doilea aspect, în contextul programului, **alinierea legislației** apare ca una din primele probleme, **ca un prim obiectiv**. Și în Uniunea Europeană, organismele sale s-au angajat să elaboreze o Carte Albă a legislației privind piața internă a Uniunii Europene. În toată această perioadă în care s-a clădit Piața Comună, Uniunea Europeană de astăzi, s-a elaborat o întreagă legislație, care reglementează regimul tarifar, regimul pieței interne a Uniunii Europene de astăzi, care va cunoaște, probabil, modificări substanțiale după 1996. Și noi trebuie să intrăm, în primul rând, în ritmul foarte alert al acestui proces al asocierii, începând cu alinierea legislației noastre. Sunt vreo 400 de legi interne ale Uniunii Europene care trebuie, în primul rând, cunoscute de toate organismele noastre în domeniul legislativ. Este obligatoriu ca membrii Parlamentului, membrii tuturor organismelor guvernamentale, agenții economici care merg să trateze, să negocieze cu parteneri din piața comunitară să poată să intre în posesia acestor documente. Este o primă operațiune pe care trebuie să o efectuăm rapid. Eu aș saluta și această inițiativă a colectivului de a edita un prim buletin, care prezintă câteva elemente de reglementări, acordul european privind asocierea României la Comunitățile Europene și statele membre, cu o seamă de elemente concrete, informative, foarte utile, în primul rând, pentru membrii Comisiei. Acest buletin a fost elaborat pentru uzul membrilor Comisiei și conține o serie de tratate și documente, o listă selectivă a lor. Este inclus și documentul de la Essen, care este bine să fie cunoscut de toată lumea și, spre exemplu, este dat cuprinsul unei Cărți Albe a Comisiei Comunității Europene privind creșterea, competitivitatea, utilizarea forței de muncă, provocările și căile de intrare în secolul XXI.

Dacă vă uitați numai la tabla de materii a unei asemenea lucrări, se constată că este o gamă foarte amplă de elaborări cu care noi trebuie să ne prezentăm, să avem puncte de vedere proprii. Cum spuneam, sunt probleme imediate care țin de activitatea Guvernului în această fază de aplicare a asocierii noastre la Uniunea Europeană. Sunt probleme legate de activitatea Comisiei, cu un prim termen – iunie – pentru faza aceasta de începere a negocierilor în vederea aderării. Sunt orizonturi de timp și de obiective: anul 2000, anul 2005, anul 2020 ca perspectivă largă, care înseamnă o atragere cât mai cuprinzătoare a tuturor celor care au ceva de spus în această privință.

Eu aș saluta, în primul rând, acest moment pe care-l consider, așa cum am spus și la început, ca pe un moment deosebit în viața noastră politică, în viața noastră intelectuală. Dincolo de luptele politice, care vor continua – sunt

dezbateri, sunt confruntări, sunt lupte electorale, se schimbă guverne, există această rotire a răspunderilor guvernamentale –, s-au născut niște linii de forță care au constituit platforma de acțiune comună a tuturor forțelor naționale. Dacă luăm Germania, care este, poate, exemplul cel mai semnificativ, se știe că după război s-au succedat guverne creștin-democrate, social-democrate combinate cu liberali – a fost și o combinație creștin-democrată, social-democrată –, dar s-a născut o linie directoare comună și este o continuitate în politica economică a Germaniei, care a și elaborat acest concept al economiei sociale de piață, ce vizează îmbinarea eficienței economice, în contextul progresului tehnologic și economic contemporan, cu echilibrul social și realizarea parteneriatului social patronat-sindicate, pe de o parte, guvernul fiind un element de dialog cu cei doi. Și această practică s-a dezvoltat în mai toate țările europene. Adică sunt elemente de reper la care trebuie să ne gândim și să găsim formulele potrivite pentru a valorifica potențialul nostru creator și intelectual pentru a ne prezenta în această concurență, dacă vreți, cu elemente cât mai competitive.

V-aș mai da un singur exemplu. În programul acesta strategic al Uniunii Europene pentru țările asociate este cuprins domeniul infrastructurilor, și la infrastructuri, transporturile. Problema integrării acestei zone central și est-europene la Uniunea Europeană presupune, printre altele, ca un prim obiectiv, extinderea rețelelor de infrastructuri și, printre altele, se discută culoarele Vest-Est, Vest-Sud-Est și Nord-Sud de rețele de autostrăzi și de căi ferate. Sunt enunțate, ca prioritare în acest program, unele direcții: Berlin–Varșovia–Minsk–Moscova – pentru cale ferată și șosea, Dresda–Praga – cale ferată și șosea, Nürnberg–Praga – șosea, Helsinki–Sankt Petersburg–Moscova – cale ferată și șosea, Triest–Ljubljana–Budapesta–Lvov–Kiev – cale ferată, gazoductul care trece prin Rusia, Belarus, Polonia, platforma telematică din Marea Baltică, rețeaua electrică din jurul Mării Baltice și o singură mențiune în ce ne privește: legătura permanentă peste Dunăre între Bulgaria și România prin cale ferată și șosea. Eu zic că aici trebuie să știm să și luptăm, să ne prezentăm propria viziune, care derivă din interesele noastre economice. În domeniul relațiilor economice prevalează interesele. Trebuie să știm să ne prezentăm interesul propriu conjugat cu interesele altora. Să facem din România un spațiu interesant pentru Uniunea Europeană, care să implice participarea acesteia la anumite proiecte care să răspundă unor interese generale. Ieri, discutam cu Președintele Demirel despre o acțiune conjugată România–Bulgaria–Turcia pentru a susține în organismele europene și în organismele financiare dezvoltarea unor rețele de autostrăzi și căi ferate, care să vină pe culoarul acesta dinspre Vest, traversând România spre Bulgaria și Turcia, pe de o parte,

spre Grecia, Albania, pe de altă parte, și, de asemenea, culoarul de Nord care să vină dinspre Helsinki, țările baltice, Polonia, Ucraina, România spre sud. Dar trebuie să știm să impunem acest lucru. Noi, deocamdată, în această chestiune am rămas, deja, în urmă, pentru că vreo trei ani de zile a fost o dispută româno-bulgară în legătură cu varianta de pod peste Dunăre, și la un moment dat ai noștri n-au fost suficient de atenți și s-a impus o variantă.

Bulgarii au apelat și la expertize occidentale ca să susțină punctul de trecere Vidin–Calafat. Ce înseamnă Vidin–Calafat pentru noi și de ce nu ne interesează? Vidin–Calafat apare ca o buclă ocolitoare, temporară, pentru culoarul care s-a impus mai demult, de fapt, prin Iugoslavia, care vine, deci, dinspre vest prin zona de est a continentului, Iugoslavia, Bulgaria și așa mai departe, și ocolește România. Un pod și o conexiune prin Calafat înseamnă o buclă ocolitoare prin zona de sud-vest a țării, care nu implică cu nimic circuitele care să antreneze economia națională. Până la urmă, văzând că se tărăgănează această analiză, am determinat întâlnirea de anul trecut cu Președintele Jelev și cu experții din ambele părți și le-am spus-o foarte clar că așa ceva pe noi nu ne interesează. Această variantă ocolește, deci, practic, teritoriul României, nu răspunde deloc fluxului nici spre centrul țării, spre nord-vest, nici spre nord-est, spre spații foarte importante – Ucraina, Polonia și așa mai departe, spre nordul continentului. Iar în momentul în care se va ridica embargoul, această buclă devine total neinteresantă și nefuncțională. Iar pentru legătura cu malul celălalt al Dunării, noi avem la câțiva kilometri în amonte două baraje: Porțile de Fier 1 și Porțile de Fier 2, care pot să ducă la această interconectare a noastră și la artera care îi interesează pe ei. Dar pe noi ne interesează, în primul rând, o arteră care să străbată centrul României spre vest și zona de est. De aceea o să lucrăm, până la urmă, la dublarea podului de la Giurgiu, deci noul pod de la Giurgiu, pentru dublarea capacității de transport peste Dunăre. Ca urmare, Guvernul a luat decizia să susțină imediat un prim tronson din autostrada care să facă această legătură peste Dunăre, adică Giurgiu–București, și care să fie continuată, apoi, spre nord și spre nord-vest. Am discutat, de asemenea, cu Turcia. Acum ei sunt interesați într-o conexiune pentru Ucraina, spre Kiev. Avem podul de la Cernavodă pe care să-l facem funcțional inclusiv pentru o asemenea conexiune. Nici măcar nu mai este nevoie de altă construcție.

Realitatea ne obligă să constatăm că structurile industriale, **structurile economice pot fi foarte mobile**. Ceea ce gândim astăzi, peste cinci ani poate să se schimbe complet ca viziune. Au fost și înainte aceste discuții: **ce ramuri să capete prioritate**? Cine poate să-și asume o asemenea responsabilitate și să spună, astăzi, asta da, și asta nu? Dacă vreți, asemenea activități industriale cu mare consum de materiale și de forță de muncă, cum

este industria navală, ar fi trebuit să nu aibă perspectivă și să se blocheze în acești ani. Dar este ramura care merge cel mai bine în industria constructoare de mașini. Și-a găsit drum, și-a găsit loc pe piața mondială, în timp ce altele se mișcă foarte greu. Industria electronică, informatica, cea mai dinamică astăzi în lume, bat pasul pe loc și se confruntă cu mari dificultăți, pentru că aici concurența este foarte mare. Înnoirea tehnologică aici are termene foarte scurte, doi, trei ani. Nu oricine poate susține un asemenea efort de înnoire foarte rapidă a tehnologiilor. Asemenea ramuri vor putea fi susținute numai printr-o conlucrare, printr-o cooperare amplă cu firme de mare potențial. Cum vedeți, lucrurile sunt destul de dificile.

Oricum, independent de structura economiei, **ponderea agriculturii, a sectorului agroalimentar,** care pentru noi trebuie să aibă o prioritate, va fi însemnată. Care industrie anume se va dezvolta? Industria primară, secundară și așa mai departe, independent de aceste structuri? Care va fi ponderea industriilor de prelucrare primară sau ponderea industriilor de prelucrare secundară? Care ramură din construcția de mașini va căpăta susținere sau nu? Sunt probleme care vor fi elaborate continuu și adaptate, în perspectivă, în funcție de piața internă și externă.

Dar **nicio economie modernă nu poate fi concepută fără infrastructuri moderne.** Iar infrastructuri înseamnă transporturi rutiere, căi ferate, fluviale, maritime, aeriene, înseamnă telecomunicații moderne, înseamnă gospodărirea apelor, folosirea, utilizarea resurselor naționale, a rețelei hidrografice și raționalizarea resurselor de apă pentru procesul de urbanizare, de modernizare a localităților și a activității industriale, agricole și așa mai departe, înseamnă noua infrastructură informatică, aceea care dă tonul dezvoltării contemporane. Deci aceasta trebuie să ocupe în strategia noastră o anumită importanță și să se bucure de atenția cuvenită. Dar, mă rog, pe parcurs, aceste discuții vor putea fi ample, și este misiunea Comisiei să fixeze reperele majore ale acestei acțiuni. Eu vă mulțumesc, în primul rând, pentru această prezență. Să urăm succes Comisiei care se constituie astăzi.

La Reuniunea finală a Comisiei, din ziua de 21 iunie 1995, ținută la Snagov, după prezentarea făcută de academicianul Tudorel Postolache a activității Comisiei, am pronunțat câteva concluzii:

Dacă-mi permiteți, am primit și mandatul șefilor de partide să exprim aici mulțumiri tuturor celor care au participat pe parcursul acestor zile la o operă, consider eu, de importanță istorică pentru România. Spuneam și în momentul constituirii Comisiei că poate nu realizăm cu toții importanța acestui moment, însă eu cred că este un moment care marchează un element nodal, calitativ, al vieții noastre politice și sociale: conjugarea eforturilor și conjugarea capacităților intelectuale de care dispune țara noastră pentru a proiecta o asemenea strategie a dezvoltării în perspectivă a României și o componentă activă a acesteia, integrarea noastră în Comunitatea Europeană.

Aș dori, deci, să mulțumesc tuturor celor care au participat nemijlocit, tuturor celor care au colaborat la această acțiune și să apreciez, în mod deosebit, climatul de conlucrare și convergența care s-a obținut asupra unor probleme esențiale ale dezvoltării noastre și ale integrării în Uniunea Europeană.

Domnul Postolache a numit acest climat „spiritul de la Snagov"; mi se pare o caracterizare fericită, frumoasă. Consider acest lucru ca fiind cel mai important câștig al activității desfășurate de Comisie, pe care va trebui să știm să-l valorificăm în ansamblul vieții noastre politice și sociale.

În același timp, aș dori să apreciez această activitate care a scos în evidență capacitatea intelectuală de care dispune societatea românească, în măsură să abordeze probleme majore, cruciale, ale dezvoltării sale, într-un moment important al dezvoltării civilizației contemporane la acest sfârșit de secol. Apreciez receptivitatea cu care forțele politice au răspuns acestei idei. V-aș aminti că, după Essen, am avut o primă întâlnire, în 28 decembrie, a Consiliului Consultativ pentru Integrare Europeană și Euroatlantică, a reprezentanților partidelor parlamentare, care au exprimat, și printr-o declarație, această convergență. Eu aș aminti numai două pasaje din această declarație. În primul rând, mesajul politic. Era vorba de concluziile pe care le-am prezentat în fața Comisiei în urma reuniunii de la Essen, la care participasem, prin care a fost reconfirmată opțiunea strategică de integrare deplină și rapidă a României în structurile de securitate euroatlantice, ca și măsurile practice întreprinse și care se vor întreprinde în această direcție, ce se află în concordanță cu pozițiile

politice exprimate la nivelul Consiliului Consultativ. În această privință, Consiliul constată existența unei remarcabile convergențe atât în privința definirii obiectivului integrării euroatlantice, cât și a complexului de măsuri întreprinse la diferite niveluri ale legislativului, instituției prezidențiale, executivului, ale altor organisme guvernamentale și neguvernamentale, la nivelul de ansamblu al structurilor politice ale țării pentru atingerea acestui obiectiv.

De asemenea, la 8 februarie, în urma întâlnirii cu șefii de partide, în ciuda unor rezerve firești, exprimate cu acel prilej, la propunerea de constituire a Comisiei naționale, s-a exprimat o adeziune deplină și am înțeles că reprezentanții, experții recomandați de partide au făcut corp comun cu ansamblul Comisiei și au participat activ la întreaga activitate, realizându-se un climat de conlucrare remarcabilă pentru momentul actual al vieții politice românești. Comisia a avut o componență complexă. Pe de o parte, deci, reprezentanții desemnați de partide, pe de altă parte, reprezentanții desemnați de guvern, de ministere, de diferite departamente, reprezentanții cercetării academice, cercetării universitare, cercetării pe ramuri tehnologice, reprezentanți ai culturii, ai cultelor, ai sindicatelor, ai tineretului, deci a fost o antrenare amplă a reprezentanților tuturor sectoarelor vieții sociale.

Eu aș remarca, de asemenea, aportul deosebit al academicianului Postolache, care a fost numit președinte printr-o hotărâre de guvern și a cărui numire s-a bazat pe experiența acumulată într-o operațiune similară, la începutul anului '90, în realizarea unei prime analize, radiografie a societății românești la finele lui '89 și începutul anului '90; ea evidenția cauzele crizei profunde social-economice a societății noastre, care a și generat explozia socială din decembrie 1989; a fost o primă încercare de schițare a unor căi posibile, alternative, ale tranziției spre economia de piață. Cred că această experiență a fost utilă pentru activitatea Comisiei din acest an și am înțeles că este un sentiment de apreciere a rolului jucat de președintele Postolache, căruia să-i adresăm toate mulțumirile pentru activitatea desfășurată.

Eu aș sublinia doar câteva idei din multitudinea de probleme care au format obiectivul Comisiei. Sunt exprimate în documentele elaborate și subliniate sintetic și de domnul Postolache.

În primul rând, aș evidenția înțelegerea de către toți a necesității integrării europene ca un comandament vital și ca o condiție a realizării proceselor de reformă în România, de modernizare a economiei, a societății românești și a alinierii ei la cerințele progresului contemporan.

În al doilea rând, înțelegerea faptului că această strategie a integrării se suprapune și se intercondiționează cu strategia dezvoltării economico-sociale

a României în perioada următoare. Totodată, strategia noastră, tranziția noastră internă se suprapune și se intersectează cu tranziția europeană și tranziția prin care trece economia mondială la acest sfârșit de secol. Iar trăsătura caracteristică a marii tranziții contemporane sunt mutațiile generate de noile tehnologii, care au dat un dinamism fără precedent dezvoltării economico-sociale contemporane. Este vorba de trăsăturile societății informatice, cum a fost evidențiată și aici, cum se abordează în toată literatura de specialitate internațională, cum a fost abordată la reuniunea recentă a Uniunii Europene și a „celor șapte", în legătură cu problemele pe care le ridică această tranziție spre societatea cunoașterii, și care înseamnă o nouă încărcătură intelectuală a creativității umane, care devine trăsătura determinantă a acestui proces.

Din acest punct de vedere, cred că parcurgem un moment nodal în istoria civilizației, și anume sinteza principalelor domenii ale creației umane, a creației materiale, tehnice, cu creația culturală, artistică.

De asemenea, se produce sinteza dintre munca fizică și munca intelectuală. Acestea sunt repere de luat în seamă și care au fost bine evidențiate în lucrările și documentele elaborate de comisie.

Aș sublinia, de asemenea, câteva cerințe obligatorii, care au fost relevate de către Comisie, în procesul integrării noastre europene.

În primul rând, necesitatea compatibilității de sistem a României cu Uniunea Europeană, ceea ce, de fapt, conține cerința și esența reformei societății noastre, programul global de transformare sistemică a societății românești, atât pe plan politic, cât și pe plan economic și social.

În al doilea rând, compatibilitatea legislației și instituțiilor noastre cu cele europene. La Cannes se va aproba Cartea Albă, care a fost evocată, de altfel, în documentele Comisiei, privind 23 de domenii de armonizare a legislației.

În al treilea rând, competitivitatea necesară a unităților economice și a produselor românești, încă din această fază de asociere a României la Uniunea Europeană, pentru a putea pătrunde pe piața internă a Comunității Europene. Deci necesitatea creșterii capacității concurențiale a economiei românești.

În al patrulea rând, integrarea în sistemul european de infrastructuri: interconectarea sistemului energetic, interconectarea la rețeaua europeană de transporturi, de telecomunicații și așa mai departe.

Și, în fine, a fost evidențiat elementul esențial al acestei faze, integrarea pe planul culturii și vieții spirituale. Și eu cred că aceasta nu constituie un impediment pentru poporul român; este una din virtuțile culturii românești, și întreaga noastră istorie este suport în această privință. O virtute a poporului și a culturii noastre este faptul că, în esență, cultura noastră este o cultură de sinteză, care s-a aflat permanent în contact și dialog cu diferite centre de cultură. Suntem, în esență,

o cultură europeană, pentru că ne-am aflat în dialog permanent cu zone adiacente și centre mari de cultură.

Eu cred că sinteza elaborată de Comisie este un prim document, care va constitui, în faza imediat următoare, oferta noastră, ce va fi o bază a negocierilor și dialogului cu organismele Uniunii Europene.

Începe o perioadă de activitate intensă, în primul rând, pentru a da viață acestor comandamente pe toate planurile și, în al doilea rând, pentru a continua elaborarea strategiei în perspectivă. Din acest punct de vedere, au fost evocate în material măsurile de luat pe linie guvernamentală și concretizate în hotărâri ale guvernului odată cu adoptarea și aprobarea strategiei, și anume constituirea unui comitet interministerial condus de prim-ministru, activitatea departamentului de integrare europeană și, apoi, compartimentele sectoriale, care vor intra într-un dialog continuu cu organismele specializate ale Uniunii Europene. Pe linie parlamentară, va trebui constituită Comisia comună pentru urmărirea legislației noastre și a concordanței ei cu legislația europeană și pentru relațiile operaționale cu Parlamentul European. Consiliul legislativ va trebui să intre în activitate, și una din preocupările sale trebuie să fie tocmai această punere în concordanță a legislației noastre cu legislația europeană și, inclusiv, ca viitoarele proiecte de legi să fie ajustate, ținând seama de această cerință.

În fine, urmează a fi elaborate programele-cadru pentru cele 23 de domenii menționate, prinse în Cartea Albă a Uniunii Europene. Se va impune un program special pentru formarea de cadre, pentru formarea de specialiști pe domeniile legate de această activitate, de buni negociatori, de cunoscători ai legislației și reglementărilor comunitare. Să ne pregătim, de asemenea, oameni competenți ca viitori funcționari, care să intre în organismele Uniunii Europene.

Și, în fine, această experiență acumulată de Comisie și „spiritul de la Snagov" se impun a fi continuate. Aici au fost evocate câteva elemente, inclusiv ideea unei Cărți Albe a economiei societății românești pentru începutul secolului XXI; deci continuarea acestei lucrări de elaborare, având ca orizont anul 2000, care a fost apreciat ca moment posibil de compatibilitate a României pentru asocierea la Uniunea Europeană, ca și perioada următoare 2005-2020.

De asemenea, elaborarea strategiilor sectoriale, care vor trebui continuate. Elaborarea strategiilor locale și zonele pentru care vor trebui stimulate, sprijinite organismele locale, pentru constituirea de comisii județene, care să antreneze specialiștii locali într-o operă similară, într-un dialog permanent cu organismele centrale.

Eu aș propune ca în iulie să avem o primă întâlnire, și l-am rugat pe domnul Postolache să gândească asupra modului în care să continuăm această activitate, inclusiv cu toți cei care au participat până acum, și aș ruga și pe

toți participanții să transmită, între timp, secretariatului, la domnul Coșea și la domnul Prisăcaru, sugestii, propuneri pentru gândirea unui program viitor de activitate comună.

Eu doresc să închei mulțumind tuturor pentru această activitate, și dacă aveți puțină răbdare și sunteți amabili, să operăm ultimul moment politic final – semnarea Declarației de la Snagov de către Tudorel Postolache, președintele comisiei, șefii de partide, prim-ministru și Președintele României.

Strategia națională de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană*

1. Aderarea României la Uniunea Europeană constituie pentru societatea românească un obiectiv strategic fundamental. Această opțiune are la bază convergența forțelor politice și sociale care vizează ancorarea solidă a țării în sistemul de valori european, dezvoltarea societății românești pe principiile democrației și economiei de piață, în măsură să asigure stabilitatea socială și prosperitatea cetățenilor și a națiunii.

Aderarea trebuie să servească promovării interesului național și dezvoltării potențialului economic și patrimoniului cultural românesc, devenind astfel un punct esențial al solidarității naționale.

Opțiunea pentru integrare se află într-o corelație directă cu procesele de reformă care au loc în România, cu atributele unei societăți democratice – statul de drept și preeminența dreptului, pluralismul politic, separarea puterilor, alegeri libere, respectarea drepturilor omului, inclusiv ale persoanelor aparținând minorităților naționale, crearea unui mediu economic viabil, bazat pe principiile și mecanismele sistemului concurențial, caracterizat prin stabilitate macroeconomică dinamică și compatibil cu structurile, legislația și mecanismele instituționale ale Uniunii Europene.

Complexitatea acestei opțiuni este accentuată de necesitatea realizării simultane a unei duble tranziții: la economia de piață și la societatea informațională, menită să stopeze adâncirea decalajului de productivitate față de țările avansate și să marcheze începutul inversării acestei tendințe seculare.

România a încheiat Acordul European de Asociere la Uniunea Europeană, care a intrat în vigoare la 1 februarie 1995. Cu această ocazie, Parlamentul României a adoptat o declarație în care se afirmă voința națională de a pune în practică, integral, dispozițiile Acordului de Asociere, în scopul instituirii unui dialog politic intens cu Uniunea Europeană, de a realiza libera circulație a mărfurilor, serviciilor capitalurilor și forței de muncă, precum și pentru armonizarea legislației române cu cea comunitară. Parlamentul României și-a propus, de asemenea, ca, recurgând la mijloacele sale specifice, să orienteze evoluția social-politică și economică a țării astfel încât să se ajungă cât mai rapid la o apropiere de standardele integrării europene.

---

* Snagov, 21 iunie 1995

Având în vedere toate acestea, Președintele României împreună cu liderii partidelor parlamentare, de guvernământ și de opoziție au hotărât înființarea unei Comisii reprezentând întregul spectru societal în vederea elaborării unei Strategii naționale de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană.

2. România a fost încurajată, în eforturile cerute de opțiunea sa, de concluziile Consiliului European de la Copenhaga, potrivit cărora țările asociate care doresc și îndeplinesc condițiile politice, economice și sociale stabilite pot deveni membre ale Uniunii Europene. Strategia adoptată la Essen, ca și Cartea Albă de pregătire a țărilor asociate din Europa Centrală și de Est pentru integrarea în Piața Internă a Uniunii oferă acestor țări o perspectivă concretă și un sprijin privind calea de parcurs spre aderare.

România, datorită potențialului economic, uman și spiritual – integrându-se în Uniune –, este în măsură să aducă o contribuție pozitivă la crearea unei Europe unite, stabile și prospere, cu un rol crescând în viața internațională.

Solicitând aderarea, România își va orienta – în deplină transparență – procesul de pregătire spre consolidarea rezultatelor obținute în construirea statului de drept, accelerarea reformelor și asigurarea coerenței lor, realizarea unei economii de piață dezvoltate, armonizarea cu reperele din *Acquis* ale Uniunii Europene, întărirea capacității de a-și asuma responsabilitățile unui stat membru.

Pe baza analizelor întreprinse, Comisia consideră că prin eforturi perseverente există premise pentru ca, la orizontul anului 2000, România, alături de alte țări asociate, să dispună de capacitatea de a îndeplini condițiile esențiale de aderare.

3. În conformitate cu Acordul European de Asociere și cu Strategia de la Essen, se va acționa pentru asigurarea unor relații cât mai strânse cu Uniunea Europeană, crearea cadrului juridic și instituțional corespunzător dezvoltării și integrării economice, intensificarea legăturilor comerciale, realizarea acelor schimbări macroeconomice și a structurilor apte să asigure convergența necesară pentru integrare.

Strategia națională de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană are în vedere:

– Folosirea cadrului oferit de Acordul European de Asociere și sistemul de relații structurate. România este decisă să aibă un rol pozitiv în dialogul sistematic dintre instituțiile Uniunii Europene și țările asociate, în domeniul problemelor cu o dimensiune transeuropeană, prin asociere la acțiunile de politică externă și de securitate comună, prin cooperarea în materie de politici

generale și punctuale, ca și prin informarea reciprocă cu privire la scopurile și instrumentele politicilor aplicate, consultări asupra politicilor preconizate, în vederea asigurării coerenței obiectivelor și, în perspectivă, prin coordonarea acțiunilor pentru realizarea convergenței politicilor.

Aderarea României la structurile europene de securitate – concepută în spiritul valorilor promovate de Uniunea Europeană și de Uniunea Europei Occidentale – va influența în mod decisiv politica sa de securitate și apărare, menită să asigure integritatea teritorială a statului român.

–Dezvoltarea cooperării în domeniul justiției și afacerilor interne, armonizarea dispozițiilor și a politicilor în materie de imigrație și azil, intensificarea conlucrării în materie judiciară civilă, penală și polițienească, mai ales pentru garantarea siguranței cetățeanului, combaterea crimei organizate, traficului de bunuri sustrase, de droguri și materiale radioactive, stabilirea de structuri operative compatibile și aranjamente bi- și multilaterale cu statele membre ale Uniunii Europene.

–Pregătirea integrării în Piața Internă și valorificarea optimă a oportunităților oferite de Acordul European de Asociere și de măsurile adoptate de Uniunea Europeană prin ameliorarea gradului de utilizare a avantajelor comerciale acordate României pentru sprijinirea accesului produselor românești pe piața comunitară și adaptarea politicilor comerciale și vamale practicate de România la noul cadru dificil de relația de asociere la Uniunea Europeană. În acest proces se vor crea, totodată, condiții pentru amplificarea relațiilor economice și cu alte țări cu economii de piață avansate.

–Continuarea dezvoltării cooperării regionale și subregionale și consolidarea relațiilor de bună vecinătate, acționând pentru încheierea de acorduri de liber-schimb cu țările asociate la Uniunea Europeană, și aderarea la Zona Central-Europeană de Liber-Schimb și la alte structuri de cooperare regională și subregională, definitivarea tratatelor politice de bază cu toate țările vecine, valorificarea și a altor oportunități oferite de cooperarea regională și transfrontalieră.

–Intensificarea relațiilor interumane, circulației persoanelor, dezvoltării contactelor și relațiilor de afaceri și profesionale, ca și a apropierii între cetățenii statelor membre, pentru întărirea sentimentului de apartenență europeană. România va continua demersurile pentru facilitarea călătoriilor, simplificarea procedurilor în materie de vize pentru cetățenii români și alinierea acestora la standardele europene.

–Promovarea de către România a unei politici industriale articulate, convergentă cu cea a Uniunii Europene, axată pe avantaje competitive și creșterea eficienței prin extinderea cu parteneri din Uniunea Europeană, instaurarea unui

climat concurențial și a unui cadru juridic favorabil, în condițiile privatizării și ale modernizării și dezvoltării selective, urmărind compatibilitatea calitativă și tehnologică cu industriile din țările comunitare, precum și asigurarea unui nivel ridicat al ocupării forței de muncă.

–Racordarea sistemului național de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică la cerințele procesului de integrare în Uniunea Europeană și valorificarea oportunităților pe care le oferă programele comunitare în domeniu, ca și a noilor forme de cooperare care se vor contura în procesul dezvoltării societății informaționale.

–Integrarea în piața energetică europeană și interconectarea sistemului energetic românesc la rețelele transeuropene de energie.

–Integrarea rețelei românești de transporturi în rețelele transeuropene, acordându-se atenție prioritară coridoarelor din rețelele transeuropene care ar urma să traverseze România.

–Continuarea modernizării rețelelor românești de telecomunicații, poștale și de transmisii de date, ridicarea la nivel european și mondial a serviciilor pentru asigurarea unui transport rapid și global al tuturor felurilor de informații, prin rețelele transeuropene și internaționale, inclusiv prin rețele de calculatoare.

Crearea condițiilor pentru ca agricultura României – care rămâne o ramură strategică a dezvoltării economiei naționale – să devină un sector competitiv, capabil să se integreze avantajos în piața comunitară, pentru asigurarea convergenței cu reglementările specifice politicii agricole comune în dinamica lor.

Acest lucru presupune între altele:

–Încurajarea formelor de exploatații agricole performante.

–Dezvoltarea și modernizarea căilor de distribuție a marketingului și managementului agricol.

–Restructurarea producției agricole în funcție de condițiile specifice zonale și de evoluția pieței interne și externe.

–Stimularea investițiilor comunitare în România, prin îmbunătățirea cadrului instituțional și legislativ, inclusiv a celui care reglementează investițiile străine, și prin preluarea reglementărilor comunitare în materie.

–Modernizarea, în continuare, a sistemului românesc de educație și formare profesională, realizarea concordanței între formele de învățământ și programele de studiu aplicate în România cu cele din statele membre ale Uniunii Europene, ca premisă a participării României la piața europeană a calificărilor profesionale.

–Promovarea, încurajarea și intensificarea cooperării în domeniul culturii, audiovizualului, informațiilor și comunicațiilor pentru afirmarea patrimoniului

cultural românesc pe plan european și implicarea mai largă a României în dialogul cultural paneuropean.

– Formularea unor politici naționale de dezvoltare care să se înscrie în politica europeană de protecție și ameliorare a mediului înconjurător și a calității vieții. Participarea României la cooperarea vizând soluționarea problemelor ecologice de dimensiune regională sau transeuropeană.

Stimularea, sprijinirea și dezvoltarea – în corelare cu programele europene în domeniu – a întreprinderilor mici și mijlocii, care reprezintă un sector dinamic în măsură să absoarbă o parte a forței de muncă, să valorifice capitalul privat românesc și să genereze noi resurse pentru dezvoltare.

– Formularea și realizarea, în cadrul politicilor comunitare de dezvoltare și cooperare regională, a unor politici naționale și proiecte de dezvoltare în plan regional și local care să se realizeze inclusiv prin relații de parteneriat cu regim și localități corespunzătoare europene.

– Promovarea, în plan național și regional, a unei politici de susținere a zonelor montane și armonizarea cu principiile europene de recunoaștere și sprijin compensatoriu al zonelor dezavantajate natural și structural.

– Valorificarea potențialităților societății informaționale prin asigurarea unei infrastructuri tehnice corespunzătoare, dezvoltarea adecvată a capitalului uman și promovarea însușirii mai multor limbi de circulație internațională.

Adoptând orientarea strategică ireversibilă a integrării României în Uniunea Europeană se urmărește ca obiectiv esențial promovarea unei politici care, punând accentul pe eforturile proprii și pe cooperarea internațională, să asigure o dezvoltare economică de natură să conducă la creșterea standardului de trai și îmbunătățirea calității vieții întregii populații.

4. În conformitate cu prevederile Cărții Albe, este în curs de elaborare „Programul de armonizare legislativă pentru integrare în Piața Internă", care va cuprinde și structurile de aplicare a legislației în materie.

Acest Program, care reprezintă o continuare a procesului de armonizare deja început, este corelat cu orizontul de timp avut în vedere pentru pregătirea României pentru aderare, astfel încât măsurile prioritare prevăzute pentru prima etapă menționată în Cartea Albă să fie realizate într-un interval de doi, trei ani. Se va urmări ca armonizarea legislației în domeniul Pieței Interne prevăzută în „Program" să ocupe un loc prioritar și să fie în corelație directă cu procesele de reformă economică, pentru a constitui un factor de accelerare a acestora.

În acest cadru se acordă prioritate absolută adoptării încă în anul 1995 a acelor reglementări care sunt indispensabile pentru funcționarea economiei

de piață în domenii cum sunt concurența, subvențiile de stat, monopolurile, întreprinderile publice, serviciile financiare.

„Programul" este structurat pe cele 23 domenii prevăzute în Cartea Albă și conține măsuri care vizează:

a) Garantarea liberei circulații a capitalurilor

Va fi realizată compatibilitatea legislației românești cu legislația comunitară prevăzută în Cartea Albă pentru domeniul circulației capitalurilor, având ca obiectiv asigurarea funcționalității piețelor de capitaluri și încurajarea investițiilor.

Aceasta răspunde unei necesități esențiale pentru pregătirea României în vederea aderării, restructurarea industriei și a altor ramuri ale economiei și continuarea privatizării, inclusiv pentru folosirea rațională a resurselor naturale și punerea în valoare a potențialului material și uman al națiunii.

Ținând cont de dinamismul mișcărilor de capital înregistrat în ultimele două decenii în economia mondială, de reducerea subsecventă a costurilor de tranzacție, de intensificarea competiției internaționale pentru fluxuri de capital și de importanța critică a măsurilor de liberalizare pentru atragerea de capital străin, vor fi luate măsuri pentru facilitarea dezvoltării unui sector financiar competitiv.

Au fost deja create premisele privind regimul investițiilor străine, regimul valutar, reforma sistemului bancar, începutul dezvoltării pieței valorilor mobiliare; au rămas a fi realizate, în continuare, dezvoltarea infrastructurii juridice, bancare, diversificarea instrumentelor financiare și mai ales asigurarea unui mediu macroeconomic stabil și punerea la punct a unui ansamblu de instrumente adecvate de politică economică.

În această lumină se pregătește adoptarea de măsuri în acord cu Directivele specifice din 11 mai 1960, din 18 decembrie 1962 și din 17 noiembrie 1986.

b) Garantarea liberei circulații a mărfurilor

Este prevăzută armonizarea legislației românești de natură să determine fluidizarea fluxurilor comerciale, cu semnificație pentru inserția progresivă a României în economia țărilor comunitare, inclusiv pentru folosirea mai bună a condițiilor de acces pe piața comunitară pentru mărfurile românești create de actualul cadru de relații dintre România și Uniunea Europeană.

În același cadru, se are în vedere crearea în România a unui mediu economic concurențial conform cu legislația comunitară, care să permită liberul acces pe piețe, libertatea de a alege a utilizatorilor și consumatorilor, să prevină împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței și să sancționeze concurența neloială. Aceste cuvinte se vor aplica atât sectorului privat, cât și celui public și vor viza în egală măsură protecția consumatorului.

Dintre legile prevăzute în Cartea Albă, în domeniul agriculturii au fost armonizate zece legi; în domeniul vămii și accizelor, nouă legi; în domeniul protecției consumatorilor, două legi.

Celelalte reglementări prevăzute pentru acest domeniu în Cartea Albă vor fi armonizate după cum urmează:

– cele prevăzute pentru etapa I, în anii 1996-1997;

– cele prevăzute pentru etapa a II-a, până în anul 1999.

c) Garantarea liberei circulații în materie de servicii

Procesul de compatibilizare a legislației românești cu legislația comunitară în acest domeniu va avea în vedere dinamismul deosebit și rolul de factor integrator al serviciilor, inclusiv contribuția lor directă la realizarea celorlalte libertăți. Armonizarea normelor tehnice în concordanță cu reglementările comunitare va reprezenta un factor important în procesul integrării, pentru inserarea României în spațiul de comunicare european, facilitarea schimburilor și a cooperării.

Dezvoltarea și diversificarea serviciilor financiare, prin modernizarea în continuare a sectorului bancar și construcția piețelor de capital și a sistemului de asigurări pe bază de reglementări și mecanisme de înregistrare, decontare și depozitare, asigurând o deplină transparență, dezvoltarea ordonată a tranzacțiilor și protecția intereselor investitorilor.

Procesul de armonizare este în curs. În domeniul telecomunicațiilor au fost armonizate nouă legi; în domeniul transporturilor, patru legi; în domeniul serviciilor financiar-bancare și al contabilității, șase legi.

Celelalte reglementări esențiale în materie prevăzute în Cartea Albă vor fi armonizate după cum urmează:

– cele prevăzute pentru etapa I, în intervalul 1995-1996;

– cele prevăzute pentru etapa a II-a, până în 1999.

d) Garantarea liberei circulații a persoanelor

Armonizarea legislației va urmări facilitarea contactelor de afaceri, a schimburilor culturale, științifice și de formare profesională, a identității culturale și spirituale a poporului român în context european și universal. Domeniul se afirmă și ca vehicul pentru intensificarea celorlalte forme de circulație în procesul integrării și totodată dă substanță uneia dintre libertățile fundamentale ale omului.

Libera circulație a persoanelor apare ca un factor fundamental pentru perioada de tranziție, pentru familiarizarea cetățenilor României cu funcționarea, politicile și mecanismele comunitare – obiectiv esențial al procesului de pregătire a aderării și alinierii la practicile și procedurile comunitare, inclusiv pentru armonizarea legislației cu spațiul democratic european și cu „ideile" europene, de care au fost îndepărtați în condițiile regimului totalitar. În acest context, se vor avea în vedere cadrul legal și reglementările țărilor partenere din Uniunea Europeană, care la rândul lor ar urma să faciliteze fluidizarea circulației persoanelor ca parte a unui efort reciproc.

Legislația privind circulația persoanelor va avea în vedere, totodată, crearea cadrului adecvat pentru o cooperare strânsă în materie de imigrări, azil, combaterea traficului ilegal și a terorismului.

Procesul de armonizare se află la început. Reglementările în materie prevăzute în Cartea Albă vor fi armonizate după cum urmează:

– cele din etapa I, până în 1996;

– cele din etapa a II-a, până în 1997.

Reglementări importante pentru asigurarea celor patru libertăți fie au fost adoptate – cum este introducerea TVA –, fie au fost înaintate Parlamentului sub formă de proiect de lege – de exemplu, legea concurenței și legea proprietății intelectuale (dreptul de autor).

5. În procesul armonizării se va acorda o atenție specială cadrului instituțional și mecanismelor care să asigure punerea în aplicare a legilor adoptate. Pentru legile care nu conțin prevederi privind mecanismele de aplicare, acestea vor fi create și vor deveni operaționale în maximum trei luni.

La un interval de șase luni de la intrarea în vigoare a legilor, Comitetul Interministerial pentru Integrare Europeană va face o evaluare asupra modului de aplicare a acestora. Asemenea evaluări vor avea loc periodic, în funcție de necesități.

În conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 140 din 9 martie 1995, niciun proiect de lege sau nouă reglementare nu pot fi prezentate fără certificarea conformității cu legislația comunitară în materie.

6. În paralel cu acțiunile de conducere și coordonare a procesului de pregătire a României în vederea aderării la Uniunea Europeană, politica guvernamentală încurajează și sprijină inițiativele și acțiunile la nivel neguvernamental de sensibilizare a opiniei publice, cercurilor politice și formatorilor de opinie în legătură cu problematica și implicațiile integrării, pentru mediatizarea, pătrunderea și promovarea cât mai largă a „ideii europene" în societatea românească.

În acest scop este stimulată crearea de asociații, organizații neguvernamentale, fundații și institute profilate pe probleme de integrare și politică europeană, care să dezvolte toate relațiile cu structuri similare din țări comunitare și programe de activități ale Uniunii Europene.

În același timp, sub egida Parlamentului României s-a constituit, încă din anul 1993, Consiliul Național Consultativ pentru Integrare Euroatlantică, format din reprezentanții partidelor parlamentare.

Se are în vedere accentuarea dimensiunii europene a proceselor și programelor de instruire și educare în toate formele și gradele de învățământ, iar pentru pregătirea de specialiști și viitori administratori ai relațiilor României cu Uniunea Europeană, în special în materie de drept, economie, reglementări și practici comunitare, se vor extinde, în sistemul de învățământ, cursurile și filierele de profil.

De asemenea, luând în considerare ponderea însemnată pe care o dețin în politicile comunitare relațiile la nivel neguvernamental și profesional, sunt avute în vedere măsuri de încurajare a legăturilor dintre structuri reprezentative din România și structuri de profil din cadrul Comisiei Europene sau din țări membre (asociații profesionale, de cultură, de știință, patronat, sindicate etc.), precum și implicarea agenților economici, îndeosebi a întreprinderilor mici și mijlocii, în programe și activități inițiate de Uniunea Europeană sau de România.

Un loc important revine mediatizării cât mai largi în societatea românească a reglementărilor, procedurilor și practicilor comunitare, ca și a obligațiilor care decurg pentru România din Acordul de Asociere și alte acte juridice ce definesc relațiile României cu Uniunea Europeană în perioada de preaderare; aceasta poate constitui un factor important pentru conturarea imaginii României și a cetățenilor români în mediul european, ca și a aplicării corecte a obligațiilor asumate de statul român.

Sunt avute în vedere, totodată, dezvoltarea și consolidarea în România a sistemului de norme de protecție civilă a cetățeanului, de regulă menite să asigure transparența și funcționarea eficientă și responsabilă a organismelor administrației publice centrale și locale, de natură să cultive tradițiile naționale și locale, precum și principiile și normele de conduită ale democrației europene.

7. Realizarea prevederilor Acordului de asociere, a Strategiei de la Essen și a Cărții Albe, ca și punerea în practică a Strategiei Naționale de pregătire a aderării României la Uniunea Eropeană se vor desfășura în strânsă conlucrare cu Comisia Europeană și țările membre, într-o relație de parteneriat. În acest sens, prezintă o importanță deosebită programele PHARE, precum și asistența primită din partea țărilor membre ale G-24, ca și a instituțiilor financiare internaționale (BIRD, BERD, BEI, FMI).

În condițiile în care România are o capacitate de absorbție relativ mare și în care va fi pus la punct un sistem ameliorat de gestionare a asistenței primite pe linia PHARE, România va acționa pentru sporirea cotei de la 14-15%, care

îi revine în prezent din fondurile globale ale Programului, la o cotă de 18%, care corespunde mai bine criteriilor după cum se repartizează asistența PHARE țărilor beneficiare.

Pentru folosirea mai eficientă a asistenței primite de România se au în vedere următoarele măsuri:

– definirea cadrului instituțional adecvat pentru o mai bună coordonare și programare a proiectelor de asistență și alocarea resurselor pentru un număr corespunzător de proiecte, dar cu un efect mai mare în planul dezvoltării economice;

– îmbunătățirea gestionării asistenței, utilizarea mai eficientă și rapidă a fondurilor alocate și asigurarea integrării asistenței în Strategia de aderare, atât pe plan multilateral, cât și bilateral;

– sporirea capacității naționale de consultanță și integrarea mai accentuată a specialiștilor români în gestionarea și implementarea proiectelor de asistență.

8. În vederea gestionării Acordului European și a Strategiei naționale de pregătire a aderării, a fost creat și se află în stare operațională un mecanism la nivel central și sectorial compus din următoarele structuri:

– un Comitet Interministerial constituit în baza Hotărârii de Guvern nr. 140 din 9 martie 1995, condus de prim-ministru, format din miniștri și conducători ai altor agenții și organisme guvernamentale cu responsabilități în domeniul integrării;

– Departamentul de Integrare Europeană, subordonat prim-ministrului, investit prin Hotărârea Guvernului nr. 140 din 9 martie 1995 cu atribuții de coordonare a întregului proces de pregătire a integrării României în Uniunea Europeană, inclusiv avizarea conformității legislației române cu cea comunitară, și asigurând, împreună cu Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Comerțului, Secretariatul Comitetului Interministerial pentru Integrare, precum și funcționarea Comitetului de Asociere România–Uniunea Europeană;

– compartimente sectoriale pentru integrare europeană în cadrul structurilor administrației centrale și locale cu atribuții de implementare, supraveghere, control, analiză, evaluare și intervenție în limitele competențelor de profil.

Mecanismul guvernamental de integrare se va adapta dinamicii procesului de integrare luând în considerare inclusiv experiența celorlalte țări în materie.

La nivelul Parlamentului României s-a decis crearea unei Comisii comune a celor două Camere pe problemele integrării europene, care va urmări atât procesul de armonizare legislativă, cât și relațiile cu Parlamentul European, în cadrul Comitetului Parlamentar de asociere România–Uniunea Europeană.

Un rol important revine și comisiilor permanente și speciale din cadrul Parlamentului care abordează principalele domenii de activitate legislativă.

Consiliul legislativ, recent înființat, care va deveni operațional în cursul acestui an, va avea în structurile sale un departament special pentru urmărirea armonizării legislației românești cu legislația comunitară.

Mecanismul descris are ca atribuții și pregătirea personalului de specialitate pentru administrarea de stat și societatea civilă, precum și a viitorilor negociatori și funcționari internaționali în problematica normelor, structurilor și procedurilor Uniunii Europene.

În acest scop s-a elaborat un program de pregătire și formare a specialiștilor în domeniu.

Prezenta Strategie definește cadrul, obiectivele și direcțiile de acțiune la nivel național vizând pregătirea aderării României la Uniunea Europeană. Pe această bază, vor fi întocmite programe-cadru pentru cele 23 de domenii prevăzute în Cartea Albă, precum și programe de măsuri specifice, cu luarea în considerare, pe de o parte, a studiilor de fundamentare și a strategiilor sectoriale întocmite în cadrul Comisiei Naționale instituite în acest scop și, pe de altă parte, a documentelor ce vor fi adoptate de Uniunea Europeană cu referire la integrarea țărilor asociate.

Declarația de la Snagov

Întruniți astăzi, 21 iunie 1995, la Snagov, semnatarii prezentei Declarații constată că Strategia națională de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană elaborată de Comisia special constituită în acest scop, din reprezentanți ai partidelor politice parlamentare, ai Guvernului, ai cercurilor academice, ai societății civile exprimă orientarea fermă a României de a-și axa dezvoltarea pe promovarea atributelor unei societăți democratice – statul de drept, pluralismul politic, separarea puterilor, alegeri libere, respectarea drepturilor omului, inclusiv ale persoanelor aparținând minorităților naționale, crearea unei economii de piață eficiente și durabile, compatibile cu principiile, normele, mecanismele, instituțiile și politicile Uniunii Europene.

Obiectivul strategic național al aderării României la Uniunea Europeană constituie un punct nodal al solidarităților și convergențelor forțelor politice și sociale ale țării, reprezentând o șansă istorică de a promova idealurile și interesele fundamentale ale poporului român, identitatea și tradițiile sale, într-o largă deschidere internațională, posibilitatea ca prin eforturi proprii, susținute de o amplă cooperare, să poată fi atenuate și eliminate în timp decalajele față de țările avansate, să se realizeze modernizarea României, în pas cu exigențele tranziției la societatea informatică și crearea, pe această bază, a condițiilor pentru ridicarea nivelului de trai și a calității vieții tuturor cetățenilor României.

Semnatarii susțin concluzia Comisiei conform căreia, prin eforturi perseverente, există premise ca la orizontul anului 2000, alături de alte țări asociate, România să dispună de capacitatea de a îndeplini condițiile esențiale de aderare.

Semnatarii Declarației apreciază spiritul în care a avut loc elaborarea strategiei și a lucrărilor de fundamentare a acesteia, confruntarea pe deplin liberă de opinii, într-un climat de dezbateri constructiv, de înaltă rigoare științifică, ceea ce a permis ca prin dialog să fie cultivată convingerea că renașterea României, redresarea ei generală se decid acum.

Acest spirit se cere a fi promovat în continuare, în vederea instaurării unui climat de realism politic, de solidaritate activă, care să orienteze confruntarea de opinii în sens constructiv, în slujba interesului național, a destinului României în lumea contemporană.

Declarația este semnată de:
PREȘEDINTELE ROMÂNIEI, domnul Ion Iliescu
PRIM-MINISTRU, domnul Nicolae Văcăroiu
PREȘEDINTELE SENATULUI, domnul Oliviu Gherman
PREȘEDINTELE CAMEREI DEPUTAȚILOR, domnul Adrian Năstase
PARTIDUL DEMOCRAȚIEI SOCIALE DIN ROMÂNIA, domnii Oliviu Gherman și Adrian Năstase
PARTIDUL DEMOCRAT, FSN, domnul Petre Roman
PARTIDUL NAȚIONAL ȚĂRĂNESC CREȘTIN-DEMOCRAT, domnul Gabriel Țepelea
PARTIDUL UNITĂȚII NAȚIONALE ROMÂNE, domnul Gheorghe Funar
UNIUNEA DEMOCRATĂ A MAGHIARILOR DIN ROMÂNIA, domnul Béla Markó
PARTIDUL ROMÂNIA MARE, domnul Corneliu Vadim Tudor
PARTIDUL ALIANȚEI CIVICE, domnul Nicolae Manolescu
PARTIDUL SOCIALIST AL MUNCII, domnul Ilie Verdeț
PARTIDUL LIBERAL '93, domnul Horia Rusu
PARTIDUL SOCIAL-DEMOCRAT ROMÂN, domnul Sergiu Cunescu
PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL–CONVENȚIA DEMOCRATICĂ, domnul Niculae Cerveni
PARTIDUL DEMOCRAT AGRAR DIN ROMÂNIA, domnul Victor Surdu
PARTIDUL ECOLOGIST ROMÂN, domnul Otto Weber
PREȘEDINTELE COMISIEI PENTRU ELABORAREA STRATEGIEI NAȚIONALE DE PREGĂTIRE A ADERĂRII ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ, domnul Tudorel Postolache

Declarația cu ocazia plecării la Reuniunea la nivel înalt a Uniunii Europene de la Cannes*

Participarea noastră la Cannes este a doua asemenea prezență la reuniuni la nivel înalt ale Uniunii Europene, după cea de la Essen din decembrie anul trecut, în calitatea de țară asociată. Dacă în decembrie erau șase țări asociate, astăzi vor fi 11 țări asociate care vor participa la această reuniune a șefilor de state și de guverne.

Dacă la Essen elementul nou a fost un document adoptat de Uniunea Europeană, și anume o strategie – oferta Uniunii Europene pentru țările asociate privind pregătirea pentru integrare în Uniunea Europeană, la Cannes –, noi ne prezentăm cu un document propriu, cu strategia națională, care, precum bine se știe, a fost elaborată de o Comisie națională cu participarea tuturor forțelor politice din țară și cu specialiști, cu experți din toate domeniile activității economico-sociale. Este oferta românească pentru viitoarele negocieri, dialoguri cu instanțele Uniunii Europene privind procesul de integrare în perspectivă a României la această Comunitate economică europeană.

Deci în centrul atenției noastre vor fi problemele legate de această activitate, în perspectivă, de integrare economică în Uniunea Europeană, care – și astăzi – este principalul nostru partener comercial, peste 50 la sută din schimburile economice ale României se desfășoară cu Comunitatea, cu țările membre ale Uniunii Europene.

De asemenea, la această Reuniune se va prezenta, în conexiune cu ceea ce spuneam, și documentul denumit „Cartea Albă" pentru alinierea legislației țărilor asociate la piața internă a Uniunii Europene. Deci este vorba de cadrul juridic pentru dezvoltarea, în perspectivă, a relațiilor economice dintre țările asociate cu Uniunea Europeană, ceea ce presupune alinierea unui corp foarte mare de legi naționale, deci alinierea legislației naționale la regulile interne ale Uniunii Europene privind relațiile comerciale. Este primul document de acest fel care constituie o bază de acțiune comună. În perspectivă, se vor pregăti și alte

* București, 27 iunie 1995

asemenea documente, este în pregătire o a doua „Carte Albă" privind relațiile în domeniul agriculturii și politica agricolă a țărilor asociate, aliniate la politica comună a Uniunii Europene.

Deci, ne aflăm în plin proces de integrare, în fapt, a țării noastre în relațiile cu cea mai puternică comunitate economică pe plan internațional – Uniunea Europeană.

INTERVIU
acordat, la întoarcerea de la Cannes, postului de radio România Actualități, consemnat de Gabriela Langada*

Gabriela Langada: *Domnule Președinte, după Reuniunea Consiliului European de la Essen, iată, la Cannes, pentru a doua oară, România este prezentă. Ziua care se încheie astăzi, spun care se încheie pentru că acest interviu este realizat în avionul și pe ruta Cannes-București, aproape de miezul nopții, am dori, deci, la sfârșitul acestei zile foarte pline pentru noi, pentru România, și pentru această zi care s-a dovedit specială în programul Consiliului European, să comentați importanța întâlnirilor de astăzi și a demersului României.*

Ion Iliescu: În primul rând, în ceea ce privește prezența noastră la această a doua reuniune la nivel înalt a Consiliului Uniunii Europene, după Reuniunea de la Essen, unde cele șase țări asociate atunci au participat pentru prima dată la o asemenea reuniune la nivel înalt, și unde s-a prezentat oferta Uniunii Europene sub forma strategiei pregătirii țărilor asociate la Uniunea Europeană, România a venit la cea de-a doua întâlnire, la Cannes, cu răspunsul românesc, cu oferta sub forma strategiei naționale de integrare a României la Uniunea Europeană.

Noi am prezentat, și în scris, tuturor membrilor Uniunii Europene, deci celor 15, aici la Cannes, pe lângă materialul depus săptămâna trecută de ministrul de Externe la Președinția franceză, deci la Paris, Strategia adoptată săptămâna trecută la Snagov și Declarația de la Snagov a șefilor de partide, președinților celor două Camere, premierului, Președintelui și a președintelui Comisiei. Acestea sunt semnăturile care stau pe această Declarație de la Snagov care a însoțit Strategia românească și, așa cum am expus și la întâlnirea de după-amiază, acesta a fost răspunsul românesc la oferta Uniunii Europene, ca bază de dialog și de negocieri cu toate instituțiile componente ale Uniunii Europene. În general, această manieră concretă de abordare a problemei pregătirii pentru aderarea României și modul în care a fost ea realizată, inclusiv suportul politic al întregului spectru de partide

* 27 iunie 1995

politice din țara noastră, a produs o foarte bună impresie. Am avut și dialoguri cu mai mulți participanți, inclusiv cu viitorul președinte al Uniunii Europene, cu Felipe González, căruia i-am spus că, într-un fel, am folosit experiența lor de la Moncloa. Sigur, nu este la aceeași dimensiune, dar Declarația de la Snagov realizează ceea ce părea greu de realizat în climatul politic românesc: o platformă de convergență a tuturor forțelor politice în jurul acestei idei a integrării europene. Am și menționat că, pentru noi, acest efort și această activitate în sprijinul integrării României au constituit un câștig politic, pentru că s-au reunit toate forțele politice, în ciuda disputelor și climatului oarecum preelectoral, reușind să realizeze o platformă de înțelegere, de convergență. Și a fost bine apreciat și primit acest răspuns al nostru.

Gabriela Langada: *Domnule Președinte, după dejunul de lucru, cei 15 în frunte cu președintele Chirac, și, totodată, președintele Consiliului European, ați avut posibilitatea să susțineți această idee a integrării alături de colegii din cele 11 țări participante și, desigur, ați putut aborda și alte puncte de vedere. Este adevărat, timpul a fost foarte scurt, pentru că fiind la rând 11 candidați, totuși, în sinteză, în afară de această idee pe care ați susținut-o, ce alte puncte de vedere ați mai exprimat?*

Ion Iliescu: În primul rând, aș spune că au fost trei momente. Dejunul nu a fost un simplu dejun, ci a fost un dejun-dezbatere. A fost o dezbatere tematică în care cei 11 asociați au primit o informare, în primul rând din partea celor 15, pe trei teme, toate pe probleme politice mai ales. Premierul Major a făcut o scurtă informare în legătură cu preocupările Uniunii Europene privind situația din Iugoslavia și căile posibile de soluționare politică. Premierul Kohl a informat în legătură cu preocupările Uniunii Europene vizavi de Rusia și relațiile cu Rusia, iar premierul Felipe González a vorbit despre preocupările Uniunii Europene privind spațiul mediteraneean. Cu acest prilej a avut loc și un schimb de păreri. Eu am intervenit la toate cele trei teme, exprimând punctul de vedere al României pe aceste probleme, inclusiv interesul nostru pentru zona mediteraneeană, punctând interesul nostru istoric, tradițiile noastre în această zonă, relațiile și rolul particular pe care l-a jucat România, inclusiv în promovarea dialogului Israel–lumea arabă, ca și participarea noastră recentă, acum trei ani, la Atena, la un forum economic organizat de Crans-Montana, înaintea celui de la București, pe tema Mediterana–zona Mării Negre, interinfluențe istorice și contemporane între aceste două zone economice și politice, de cultură și așa mai departe. De asemenea, participarea noastră la Casablanca, anul trecut, și, deci, interesul nostru pentru Reuniunea de la Barcelona, care va fi organizată de astă dată de Uniunea Europeană pe această temă.

Apoi, la reuniunea de după-amiază, cei 11 au avut prilejul să facă câte o scurtă intervenție. Noi, cu acest prilej, am prezentat o scurtă informare despre finalizarea eforturilor pentru elaborarea Strategiei românești – așa cum spuneam, materialul pe care l-am distribuit tuturor celor 15, Strategia și Declarația de la Snagov – și am punctat câteva chestiuni de fond. În primul rând am subliniat interesul nostru pentru tematica abordată în ziua precedentă de cei 15, preocupați de evoluția viitoare a Uniunii Europene și componenta socială, concomitent cu preocuparea ridicării competitivității economice și tehnologice a Uniunii, ca o comunitate economică de importanță mondială, în competiția cu alte centre zonale. Noi am subliniat că, dacă pentru țările bogate europene problemele sociale sunt atât de acute, este de înțeles că pentru țările în tranziție și pentru România aceste probleme sunt și mai acute. Am exprimat speranța noastră că procesul de integrare trebuie să fie benefic pentru ambele grupe de țări: atât pentru țările bogate din Uniunea Europeană, cât și pentru cele care aspiră să devină membre și care parcurg un proces foarte complicat al tranziției.

Apoi, am subliniat importanța și atenția pe care o acordăm extinderii infrastructurilor, ca o componentă vitală, obligatorie pentru înfăptuirea obiectivului integrării noastre în Europa și, deci, integrării general europene: integrarea transporturilor și extinderea rețelei de transporturi, căi ferate și autostrăzi spre zona noastră, a sistemelor energetice, a rețelelor de telecomunicații și a infrastructurilor informatice în contextul obiectivului societății informaționale.

În al treilea rând, am vorbit despre o componentă care formează obiectul preocupării Consiliului Europei, dar și al zonei noastre, aceea a dezvoltării cooperării zonale și regionale. Am menționat acțiunea noastră în zona Mării Negre, în zona Balcani–țări dunărene și inițiativa central-europeană, ca elemente componente, și importanța interconectării zonelor ce alcătuiesc spațiul european.

Gabriela Langada: *Îmi permit să vă întrerup. Cum a fost privit punctul de vedere românesc la această problemă?*

Ion Iliescu: Eu cred că tot ceea ce am spus a fost bine receptat și a fost apreciat.

În sfârșit, încă un aspect la care voiam să mă refer: discuțiile bilaterale. Adică, pe parcursul zilei, am avut mai multe întâlniri. Ați avut prilejul să relatați probabil despre întâlnirea cu domnul Horn, în cursul dimineții. Am avut, după aceea, mai multe întâlniri cu reprezentanții țărilor baltice, cu domnul Jelev, pe care îl așteptăm la București la Reuniunea Mării Negre, și, apoi, cu un număr de șefi de state și de guverne, inclusiv, așa cum am spus, cu premierul

Felipe González în perspectiva preluării președinției Uniunii Europene și am terminat cu o întâlnire cu președintele Chirac, de care ne-am despărțit chiar înainte de a pleca spre Aeroportul din Nisa. Aceasta din urmă a fost o întâlnire foarte deschisă, foarte amicală, aș spune, cu o notă de afectivitate, în care s-a exprimat dorința reciprocă, în primul rând, de a primi în continuare sprijinul Franței în eforturile noastre pentru integrare în Uniunea Europeană. Am subliniat, împreună, interesul pentru dezvoltarea relațiilor bilaterale pe toate planurile, dar, mai ales, pe cel economic, pentru a da un imbold mai puternic prezenței mai active a companiilor franceze în economia românească și a investitorilor francezi. Am evocat și întâlnirea de la București, pe această temă, cu reprezentanții patronatului sub președinția domnului Giscard D'Estaing, iar din partea președintelui Chirac am primit asigurări privind interesul personal pentru a susține această dezvoltare.

Gabriela Langada: *Ați amintit, deci, momentul prezentării cererii de aderare a României acum cinci zile la Paris. După acest moment al prezentării cererii de aderare, după expunerea punctelor de vedere ale țării noastre de către dumneavoastră la Cannes, cum au reacționat interlocutorii?*

Ion Iliescu: Chiar în dialogul cu președintele Chirac am discutat despre modul cum este privită România, despre o anumită imagine care s-a proiectat asupra României și anumite prejudecăți care au fost alimentate. Președintele Chirac a afirmat că dânsul crede că această fază a fost depășită. Într-adevăr, o perioadă de timp a persistat o anumită imagine deformată, exagerată, dar acum, dânsul apreciază că acest moment a trecut, că există o abordare mult mai deschisă, mult mai realistă și că, realmente, în Uniunea Europeană există o percepție mult mai deschisă și mai practică cu privire la locul și rolul României în această parte a Europei, ca factor de stabilitate zonală și ca partener important. A exprimat aprecierea, nu numai pentru poziția Franței, dar pentru poziția, în general, a conducerii Uniunii Europene, privind eforturile pe care România le face pe plan intern pentru promovarea tranziției, pe plan politic și economic, și în context european.

Anii 1995 și 1996 în planul relațiilor externe

La începutul anului **1995**, **la 27 ianuarie**, au avut loc la **Auschwitz** (Oświęcim, lângă Cracovia, în Polonia) ceremonii legate de aniversarea a 50 de ani de la eliberarea ultimilor supraviețuitori din acest lagăr al morții, expresia cea mai barbară a actelor criminale comise de Germania hitleristă, având ca scop, în cadrul „noii ordini" pe care voiau să o instituie în Europa și în lume, exterminarea unui popor, a poporului evreu, pe motive pur rasiste.

Au participat un număr mare de șefi de state și de guverne, precum și alte personalități, dar și supraviețuitori ai lagărului. Din delegația română au făcut parte **academicianul Nicolae Cajal**, președintele comunității evreiești din România, ca și **colonelul în retragere Oliver Lustig** și **profesorul Radu Florian**, supraviețuitori ai lagărului de la Auschwitz. Cu acest prilej, ne-am întâlnit și cu Elie Wiesel, de asemenea supraviețuitor al Auschwitzului, deportat cu întreaga familie din orașul Sighet, aflat sub ocupația horthystă.

Am vizitat incinta lagărului, câteva barăci de detenție, „dușuri" și camere de gazare, cuptoarele de incinerare a cadavrelor, depozite de îmbrăcăminte, încălțăminte și alte obiecte ale victimelor (inclusiv copii) și cele mai îngrozitoare obiecte, abajururi și coperte de cărți executate din piele umană, „pasiunea" unei femei, ofițer nazist din aparatul de represiune al lagărului.

Am depus o coroană de flori în dreptul panoului cu indicarea numărului de victime din diferite țări aflate sub ocupație nazistă, inclusiv din România, mai ales din Ardeal, la monumentul central, amenajat cu acest prilej.

Primăvara anului 1995 a fost marcată de aniversarea, **la 9 mai**, a **50 de ani** de la înfrângerea Germaniei hitleriste și de la încetarea războiului în Europa. Cu acest prilej, am fost invitat, alături de șefii altor state, la manifestările organizate la **Moscova, Paris și Londra**.

La Moscova am asistat la parada militară, care nu s-a organizat în Piața Roșie, cum ne-am fi așteptat, ci undeva la periferia Moscovei. Cu prilejul unei vizite organizate la Kremlin pentru oaspeții străini, din cauza aglomerației, doamna Hillary Clinton s-a trezit singură, izolată de președinte și cam dezorientată. Mi-a făcut plăcere să o însoțesc și să îndeplinesc, pentru o vreme, și rolul de interpret ad-hoc (rusă-engleză) pentru explicațiile pe care le ofereau gazdele.

Parada de la **Paris** a fost ultima la care a participat președintele **Mitterrand**, care își termina cel de-al doilea mandat. Se încheiase campania electorală și avuseseră loc alegerile prezidențiale, ale căror rezultate încă nu se anunțaseră. Starea de sănătate a președintelui Mitterrand era evident precară.

Eu stabilisem relații apropiate cu președintele Mitterrand. Cu prilejul ultimei vizite la Paris, era programată o întâlnire la Palatul Élysée. Când ne-am prezentat cu delegația, în vederea primirii la președinte, secretarul său personal a venit, cerându-și scuze față de delegație, pentru că președintele nu se putea prezenta la întâlnire. M-a invitat doar pe mine, în apartamentul său. L-am găsit în pat. Își luase medicamentele cu care se trata. S-a scuzat. Mi-a spus că era foarte obosit.

Cu o zi înainte se întâlnise cu cancelarul german Helmut Kohl, într-o localitate de frontieră. M-a invitat să iau loc pe marginea patului său. Ne-am întreținut, circa o oră, într-o notă deosebit de apropiată, aproape familiară. Am avut un schimb destins de opinii. Printre altele, mi-a reiterat o întrebare pe care mi-a pus-o și cu prilejul vizitei în România: dacă, în cadrul programului, evident, foarte dens, reușesc să-mi acord timp de odihnă, la sfârșit de săptămână. M-a sfătuit să nu neglijez acest lucru, important nu numai pentru sănătate, dar și pentru răgazul necesar unor reflecții, sfat înțelept, dar nu ușor de respectat.

De la Paris am plecat la **Londra**, iar cei mai mulți dintre cei prezenți la manifestările de la Paris am ales pentru deplasare un tren TGV, care folosea tunelul pe sub Canalul Mânecii. După ceremoniile de la Londra, cu fastul specific, încheiate cu o recepție oferită de suverana Marii Britanii, ne-am reîntors la Paris pe aceeași cale.

Încă din gară, la Paris, am aflat știrea cu rezultatele alegerilor prezidențiale: noul președinte ales al Franței era **Jacques Chirac**. Am dat, chiar de pe peron, o declarație de presă, adresând felicitări noului președinte, pe care îl cunoscusem și cu care mă întâlnisem nu demult, în calitatea sa de primar general al Parisului.

Al treilea mare moment aniversar al anului 1995 l-a constituit **Sesiunea jubiliară a Adunării Generale a ONU** din luna **octombrie**, consacrată împlinirii a **50 de ani** de la crearea **Organizației Națiunilor Unite**, la care au luat parte peste 150 de delegații, conduse de șefi de state și de guverne. Am pronunțat, în cadrul sesiunii jubiliare, următoarea alocuțiune, intitulată „Șansa unui nou început".

Șansa unui nou început

Jumătate de secol de existență, chiar și în viața unei organizații internaționale cum este Organizația Națiunilor Unite, pare un prilej predestinat pentru bilanțuri festive.

Cred, însă, că reuniunea celor peste 150 de șefi de stat și de guvern ar putea fi o bună ocazie nu atât pentru discursuri festive, cât pentru a formula câteva răspunsuri clare la întrebări fundamentale, pe care mii de milioane de cetățeni ai planetei le pun zilnic, așteptând soluții concrete din partea noastră, a oamenilor de stat.

Vom trăi în pace sau flagelul războiului încă ne pândește cu dușmănie soarta?

Vom trăi într-o lume mai prosperă sau ne vom adânci în sărăcie?

Vom trăi într-o lume capabilă să redea ființei umane întreaga sa demnitate și forță de creație sau vom continua să asistăm neputincioși la irosirea unor noi generații de boală, de foamete, promiscuitate, ură și lipsă de orizont moral?

Vom fi cu toții contemporanii secolului XXI sau istoria și civilizația Terrei se vor rupe ireversibil de-a lungul faliilor de dezvoltare?

Desigur, astfel de întrebări sunt incomode! Nimeni nu are răspuns simplu pentru ele. De aceea, se vor găsi, poate, voci care să spună că nici nu ar trebui să ni le punem aici, la ONU, că nu aceasta este menirea organizației noastre!

Ca să ne convingem că nu au dreptate, este suficient să rememorăm speranțele care au animat spiritul și lucrarea părinților fondatori ai Organizației Națiunilor Unite.

Crearea unei lumi în care experiența războiului total să nu se mai poată repeta nu era atunci, în 1945, la ieșirea din infernul celui de-al Doilea Război Mondial, un obiectiv idealist, ci însăși esența demersului de creare a unei organizații cu vocație universală.

Prosperitatea popoarelor, obținută pe calea cooperării, nu era o simplă formulă a unor visători, ci rațiunea de a fi a unui organism internațional ce se voia spațiul ordonat de valori morale și legale al manifestării libertății de creație a civilizației umane în toată diversitatea ei.

Ordinea internațională întemeiată pe normă, chiar dacă administrată sub regimul autorității clubului privilegiat al statelor membre permanente ale

Consiliului de Securitate, era întruchiparea raționalității, a speranței că lumea nu va mai cădea pradă demonilor urii și distrugerii.

Cincizeci de ani mai târziu, actualitatea întrebărilor de început rămâne neștirbită!

Este acesta un motiv de a declara falimentul ONU?

Cei care se grăbesc să îl anunțe ar trebui poate să-și amintească, înainte de a pronunța verdicte, cât de mult a contat experiența celor 50 de ani de existență a ONU pentru legitimarea acestor întrebări; cât de mult a însemnat pentru noile state apărute pe harta lumii existența unui spațiu de manifestare a identității lor și stabilirea unor standarde de comportament civilizat în relațiile internaționale, cât de mult a însemnat ONU pentru formularea limbajului și realizarea practică a comunicării, negocierii și abordării unor probleme cruciale ale lumii contemporane, cum este regimul neproliferării nucleare și al dezarmării, al identității și scoaterii în afara legii a agresiunii armate, al conservării tezaurului cultural al umanității, al creării premiselor pentru cooperare, în numele dezvoltării.

Desigur, rezultatele nu sunt încă pe măsura nevoilor și a așteptării!

De aceea, cred că obligația noastră cea mai importantă acum, la împlinirea a 50 de ani de existență a ONU, este să fructificăm șansa unui nou început!

Scăpat din chingile bipolarizării și ale Războiului Rece, sistemul internațional și-a regăsit libertatea naturală de mișcare. Istoria mai degrabă reîncepe decât se termină!

Odată cu aceasta, însă, au apărut la suprafață toate problemele ce păreau uitate sau care fuseseră îndelung ignorate, aparent fără costuri – prăpastia dureroasă și tot mai adâncă dintre „cei ce au și pot" și „cei ce nu pot avea", creată de inegalitatea dezvoltării diferitelor regiuni ale lumii, distrugerea accelerată a mediului planetar și reducerea drastică a resurselor vitale, recrudescența violenței hrănite de intoleranță și lipsă de respect pentru drepturile și libertățile umane fundamentale.

Exprimând sprijinul nostru pentru proiectul de declarație supus adoptării Adunării Generale, aș dori să subliniez importanța capitolului privind dezvoltarea și mai ales importanța măsurilor necesare pentru eliminarea decalajelor între țările bogate și țările sărace – problema fundamentală a stabilității mondiale.

Avem șansa unui nou început! Organizația Națiunilor Unite are o agendă încărcată pentru secolul XXI! Ceea ce putem să facem încă de azi este să analizăm structurile, arhitectura și mecanismele sale fundamentale, pentru a o face aptă să răspundă acestor probleme. De aceea, vă propun ca o sesiune

specială a Adunării Generale a ONU, în anul care vine, să fie dedicată pregătirii structurale a organizației pentru agenda secolului XXI!

Reuniunea, desfășurată pe parcursul a trei zile, mi-a prilejuit multiple întâlniri cu șefi de state prezenți la New York – Liamine Zéroual, președintele Algeriei; Carlos Menem, președintele Argentinei; Jiang Zemin, președintele Chinei; Jean Chrétien, prim-ministrul Canadei; Kim Young-sam, președintele Coreei; Suharto, președintele Indoneziei; Mário Soares, președintele Portugaliei –, ca și scurte întrevederi cu președinții William Clinton, Boris Elțin, Jacques Chirac, Leonid Kucima, Árpád Göncz, Jelio Jelev, Václav Havel, Michal Kováč, Suleiman Demirel, Konstantinos Stephanopoulos, Thomas Klestil, Felipe González, Sali Berisha, Algirdas Brazauskas, Geidar Aliev, Itzhak Rabin, cu premierul Israelului, cu Yasser Arafat și Nelson Mandela. Am avut o întrevedere cu secretarul general ONU încă în funcție, Boutros Boutros-Ghali. În seara sosirii, domnul Rudolph Giuliani, primarul orașului New York, a oferit o recepție la World Financial Center, iar la sfârșitul primei zile, președintele Clinton a oferit un dineu la New York Public Library.

Contacte cu personalități și instituții americane în timpul vizitei la New York

În timpul celor trei zile petrecute la New York, am avut prilejul unor contacte cu o serie de personalități și instituții americane cunoscute.

Un moment semnificativ și de substanță l-a constituit dialogul, în biroul său din New York, cu fostul secretar de stat al Statelor Unite, **Henry Kissinger**, cel care a jucat un rol decisiv în promovarea dialogului politic dintre SUA și China și în încetarea războiului din Vietnam. Tot lui îi datorăm materializarea primei vizite oficiale a unui președinte american, este vorba despre Richard Nixon, în România. Convorbirea noastră nu a fost protocolară, formală, ci foarte degajată și de substanță. Henry Kissinger s-a interesat, printre altele, de situația politică din România, întrebându-mă „care e cea mai importantă problemă a României în prezent", despre problemele Republicii Moldova și semnificația prezenței generalului Lebed în Transnistria. În acest context, am discutat despre situația din Rusia și rolul lui Elțîn în dezvoltările politice de la Moscova și din CSI; despre problemele din spațiul iugoslav și conflictul din Bosnia; despre extinderea NATO; și, în final, mi-a pus o întrebare de suflet: „Ce ar putea face prietenii României pentru a o ajuta?" I-am răspuns că, dincolo de ajutorul pentru a depăși momentele economice și sociale dificile ale tranziției de la totalitarism la democrație și la economia liberă de piață, cel mai important ajutor ar fi fost o înțelegere corectă și nuanțată a proceselor politice din România, o țară care face tot ce poate pentru a se rupe definitiv de trecut, pentru a-și relua locul în comunitatea europeană.

Am rămas impresionat de profunda cunoaștere a fenomenelor internaționale și de consistența gândirii sale strategice, dar și de faimosul său realism în abordarea realităților.

Camera de Comerț Româno-Americană a organizat o întâlnire cu circa 120 de oameni de afaceri, unii dintre ei reprezentând companii importante, implicate în relațiile cu România, precum AT&T, IBM, Coca-Cola, Colgate-Palmolive. Ei au fost foarte deschiși, subliniind nevoia rezolvării la București a câtorva probleme esențiale pentru facilitarea relațiilor cu investitorii străini, cum ar fi birocrația și nepăsarea, tărăgănarea soluționării problemelor, tentația spre corupție.

Institutul Internațional pentru Management și Dezvoltare a oferit delegației noastre un dineu. Înființat în 1970, IMDI este o instituție prestigioasă, ce include în structurile sale, pe lângă conducători de mari companii, și oameni politici: congresmeni, foști și actuali miniștri din SUA, care promovează permanent întâlniri cu personalități de prim-plan din SUA sau din alte state. Și aici am avut discuții deschise, pragmatice, la obiect.

Am avut, de asemenea, două întâlniri importante cu conducerile IBM și AT&T (American Telephone and Telegraph Company), ambele cu un rol esențial în domeniul tehnologiei informației. Întâlnirea mi-a fost sugerată și a fost perfectată de prof. Marius Guran, fostul director al ICI, om extrem de activ în domeniul tehnologiei informației și un bun cunoscător al domeniului.

Conducerea City Bank, cu care am avut, de asemenea, o întâlnire, ne-a anunțat intenția transformării reprezentanței sale din București într-o filială, lucru realizat în anul 1996.

Am vizitat redacțiile și am purtat convorbiri cu colegiile editoriale ale cotidianelor *New York Times* și *Wall Street Journal*.

Un moment deosebit prilejuit de prezența la New York a fost călătoria pe care am efectuat-o la **Philadelphia**, pentru a vedea expoziția **retrospectivă „Brâncuși"**, organizată de Muzeul de Artă din oraș, consacrată împlinirii a 120 de ani de la nașterea sculptorului. Retrospectiva fusese inițiată, în luna mai, de Muzeul Național de Artă Modernă de la Paris, Centrul Cultural „Georges Pompidou", și transferată, din luna octombrie până în decembrie, la Philadelphia. Avusesem prilejul să văd și la Paris retrospectiva, unde se bucurase, de asemenea, de o mare atenție. A fost remarcabil efortul de a aduna lucrări ale sculptorului român, existente în diverse muzee din lume, mai ales din Franța, America, Australia. Au trimis lucrări inclusiv muzeele din București și Craiova.

Marea atracție a retrospectivei de la Philadelphia era prezența celor trei păsări în spațiu (una din marmură albă, a doua din marmură neagră, și a treia din bronz), grupate într-un spațiu special, ținându-se seama de ideea originală a lui Brâncuși, care le crease la comanda specială a unui maharajah indian, în vederea amplasării lor într-un templu ce urma să fie realizat tot pe baza unui proiect al lui Brâncuși, care, însă, nu s-a mai realizat. Acum, cele trei sculpturi aparțin Muzeului din Pasadena (California) și Galeriei Naționale din Canberra (Australia) și au apărut pentru prima oară împreună la retrospectiva din Philadelphia.

Deosebit de caldă și deschisă a fost întâlnirea cu **reprezentanți ai diasporei românești din New York**, întâlnire în cadrul căreia am subliniat dorința noastră și a participanților de a realiza o mai bună legătură cu țara, în general, și o mai bună prezență a românilor americani în acțiuni de sprijinire a țării. Am evocat discuțiile mele cu președinții Ucrainei, Poloniei și Armeniei – prezenți la Sesiunea ONU –, care îmi relataseră cu plăcere despre sprijinul pe care îl primesc în SUA din partea conaționalilor lor. Președintele Armeniei, spre exemplu, mi-a relatat faptul că a fost invitat de membrii diasporei armene din New York să inaugureze clădirea reprezentanței Armeniei la ONU, cumpărată și amenajată exclusiv prin contribuția membrilor acelei comunități.

Vizita oficială în SUA

La invitația președintelui **William Clinton**, am efectuat, la începutul lunii **septembrie 1995, o vizită oficială în Statele Unite ale Americii.**

Nu era pentru prima oară când vizitam SUA, nici când îl întâlneam pe președintele Clinton (ne mai întâlniserăm în 1993, la inaugurarea Muzeului Holocaustului, când am avut și o scurtă întâlnire la Casa Albă, ca și la sesiunea ONU din1994).

De această dată, programul a fost deosebit de dens și variat. Vizita a început cu întâlnirea cu președintele Clinton, la Casa Albă, în salonul Oval, la care au luat parte și alte oficialități americane, cu care urma să am, apoi, convorbiri separate. Am abordat, timp de 45 de minute, principalele probleme ale relațiilor bilaterale, atât pe linie politică, militară, cât și economică. Am salutat decizia Administrației de a permanentiza **clauza națiunii celei mai favorizate** (pierdută de România pe vremea lui Ceaușescu), în legătură cu care se desfășurase o susținută campanie, inclusiv din partea diasporei române. Am subliniat apoi interesul nostru pentru integrarea în structurile europene și euroatlantice, salutând inițiativa SUA de promovare a **Parteneriatului pentru Pace**, la care România a fost prima candidată pentru intrarea în NATO ce a aderat. Și, în al treilea rând, am subliniat interesul nostru pentru problemele stabilității și securității în zona noastră și rolul important al SUA în această privință. A fost o discuție destinsă și amicală.

Casa Albă a difuzat o declarație despre întâlnirea noastră, pe care o citez aici în întregime:

Declarație difuzată de Casa Albă după întâlnirea Președintelui Clinton cu Președintele României:

Președintele Clinton s-a întâlnit astăzi cu Președintele României, domnul Ion Iliescu, pentru a discuta relațiile bune care se dezvoltă între cele două țări. Președintele și-a exprimat sprijinul pentru progresul înregistrat de România în procesul de integrare în comunitatea euroatlantică ce se extinde în strângerea legăturilor cu țările democratice tradiționale.

Președintele a apreciat progresul făcut de România în dezvoltarea unei puternice economii de piață. El a subliniat cerința ca guvernul român să promoveze,

în continuare, reformele economice, să accelereze privatizarea în masă, precum şi să menţină stabilitatea economică. Aceste măsuri vor deschide calea spre încheierea rapidă şi aplicarea susţinută a acordurilor dintre România şi Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială. Preşedintele a constatat că reformele privind introducerea economiei de piaţă în România vor deschide calea pentru creşterea schimburilor economice şi investiţiilor între cele două ţări. Cei doi conducători şi-au exprimat satisfacţia faţă de încheierea unui acord comun de finanţare a exporturilor în vederea sprijinirii acestora pe terţe pieţe.

Cei doi preşedinţi au discutat probleme privind securitatea europeană. Ei au convenit că întărirea Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE), dezvoltarea unui Parteneriat pentru Pace activ şi pe termen lung, precum şi evoluţia şi extinderea NATO vor contribui la sporirea securităţii, stabilităţii şi la succesul reformelor în cadrul tututor ţărilor democratice din Europa. Preşedintele Clinton a constatat puternica participare a României la Parteneriatul pentru Pace şi a afirmat că NATO va accepta noi membri, luându-se în considerare solicitarea fiecărei ţări în parte, într-un mod ferm, treptat şi transparent.

Preşedintele Clinton şi-a exprimat aprecierea faţă de eforturile constructive depuse de România pentru îmbunătăţirea relaţiilor cu Ungaria şi a luat cunoştinţă de recenta iniţiativă a Preşedintelui Iliescu privind reconcilierea. El a încurajat continuarea eforturilor concrete în această direcţie şi a subliniat că îmbunătăţirea relaţiilor la nivel regional va spori perspectivele pentru integrarea Europei Centrale în comunitatea euroatlantică. Preşedintele Clinton s-a interesat de eforturile depuse pentru rezolvarea problemelor comunităţii etnice maghiare din România.

Cei doi preşedinţi au discutat situaţia din fosta Iugoslavie.

La scurt timp după întrevederea cu preşedintele Clinton, tot la Casa Albă, m-am întâlnit cu consilierul său pe problemele securităţii naţionale, **Anthony Lake** (care, în 1968, îl însoţise pe preşedintele Richard Nixon în vizita sa la Bucureşti), continuând şi concluzionând unele dintre temele abordate cu preşedintele.

M-am întâlnit, apoi, cu **vicepreşedintele Al Gore**, cu care am abordat pe larg, pe de o parte, problemele politice ale relaţiilor dintre ţările noastre, ca şi probleme de interes comun privind mediul ambiant şi evoluţia globală a lumii. Am evocat problemele abordate la Summitul de la Rio de Janeiro din 1992 (unde Al Gore a participat, în calitate de senator, împărtăşind aprecierile negative exprimate în conferinţă la adresa poziţiei oficiale a SUA,

care refuzase să semneze cele două documente de bază ale conferinţei). I-am oferit vicepreşedintelui Gore traducerea în limba română a cărţii sale, *Planeta în cumpănă: ecologia şi spiritul uman*, apărută la Editura Tehnică*.

La **Departamentul de Stat** am avut o convorbire substanţială cu subsecretarul de stat **Strobe Talbott** (secretarul de stat Warren Christopher, care fusese prezent la convorbirile din Salonul Oval, a plecat în aceeaşi zi în străinătate). Strobe Talbott era considerat unul dintre bunii cunoscători ai zonei noastre (fusese, în anii '70, corespondent de presă la Belgrad şi călătorise în România). El a scris o carte, împreună cu un alt ziarist, Michael Beschloss (*La cele mai înalte nivele*), despre schimbările produse în URSS şi în Europa de Est, menţionând, printre altele, mesajul adresat de secretarul de stat de atunci, James Baker, lui Eduard Şevardnadze, ministrul de Externe al URSS, în 24 decembrie 1989, în care sugera că „SUA nu ar avea nimic împotrivă dacă URSS ar interveni în România cu trupe, pentru a curma vărsarea de sânge", şi replica hotărâtă a lui Şevardnadze. Cu Strobe Talbott am abordat de o manieră deschisă problemele care ne interesau direct: clauza naţiunii celei mai favorizate, lărgirea NATO, problemele securităţii în zona noastră (în special spaţiul iugoslav şi Transnistria), relaţiile noastre cu Ungaria şi aprecierea americană pentru modul în care am abordat aceste probleme, inclusiv pregătirea Tratatului de bază cu Ungaria. Despre vizita noastră, Strobe Talbott a declarat ziariştilor: „Sper că preşedintele este de acord că a fost o vizită splendidă. Preşedintele Clinton a fost încântat de discuţia avută ieri cu preşedintele Iliescu. Domnul Iliescu se întâlneşte de fapt cu toate oficialităţile importante de la Washington, iar acum va vizita şi alte locuri din ţara noastră, ceea ce mă bucură foarte mult."

O discuţie importantă pentru noi a fost cea cu **William Perry, secretarul de stat al Apărării, la Pentagon**. Deschid o scurtă paranteză: vizitând, pentru prima dată, Pentagonul, considerată cea mai mare clădire din lume, impresia mea a fost că arată mai modest decât Palatul de la Bucureşti conceput de Ceauşescu, pentru că Pentagonul, la volume oarecum echivalente ale construcţiei, dispune de mult mai multe spaţii utile, fiind conceput ca o clădire funcţională, cu cele cinci etaje, având dimensiuni normale (înălţimi de cca 3,5 m, în timp ce la Palatul Parlamentului din Bucureşti, primele trei etaje din clădirea centrală au câte 9 m înălţime). Sigur, una este o clădire utilitară, cealaltă, de reprezentare, însă fiecare are locul ei în imaginarul celor două naţiuni.

* 1995

În discuția cu William Perry am salutat eficiența formulei sugerate de SUA privind Parteneriatul pentru Pace, iar William Perry a apreciat colaborarea cu militarii români în diverse ocazii, în România sau în terțe țări. De altfel, am și întâlnit un grup de ofițeri români aflați în SUA, în schimb de experiență și de pregătire, inclusiv în programul „Mil to Mil", în cadrul căruia tocmai se desfășurau unele exerciții militare comune la o bază din Louisiana și la Sibiu.

Cu un elicopter oferit de Pentagon, am făcut, apoi, o vizită la baza militară navală SACLANT de la Norfolk (Virginia), cea mai mare de la Atlantic, unde ne-am întâlnit cu conducerea bazei și am vizitat unul dintre portavioanele aflate în port.

Am mai avut întâlniri de lucru cu **secretarul Finanțelor** (șeful Trezoreriei americane), **Robert Rubin**, considerat unul dintre cei mai buni specialiști în domeniu, și cu **secretarul Comerțului, Ronald Brown**, un om deosebit de agreabil.

La invitația noastră, Ronald Brown a venit la Ambasada României la un dejun de lucru, însoțit de ceea ce el a numit „căpitanii industriei americane", conducătorii unor mari companii americane (Procter & Gamble, Westinghouse, Amoco, Marriott, AIG, Tenneco, City Bank, General Motors, Motorola, General Electric, Chemical Bank, Bell Textron etc.). Discuția s-a referit mai ales la interesul nostru pentru prezența investitorilor americani în România, pentru implicarea lor în procesul de modernizare și dinamizare a economiei românești. Am apreciat modul deschis și interesat de abordare a problemelor de către interlocutorii americani.

Am aflat, nu mult după aceea, despre dispariția tragică a lui Ronald Brown într-o catastrofă aeriană, lângă Dubrovnik.

Încurajatoare au fost, de asemenea, **întâlnirile din Congresul SUA cu senatori și membri ai Camerei Reprezentanților.** Deși, după alegerile din 1994, Partidul Republican câștigase majoritatea în ambele Camere, Partidul Democrat (al președintelui Clinton) fiind minoritar, climatul discuțiilor de la Congres (indiferent de interlocutori – democrați sau republicani) a fost incomparabil mai deschis și mai constructiv decât cel din 1994. M-am văzut cu liderii ambelor grupuri, majoritar și minoritar, atât din Senat, cât și din Cameră, cu președinți de comisii și alte personalități proeminente din Congres (Benjamin Gilman, Lee Hamilton, Thomas Daschle, Claiborne Pell, Christopher Smith, David Funderbunk, Tom Lantos), cu unii aflându-mă nu la prima întâlnire. Am abordat pe larg problemele discutate și la Casa Albă, și la Departamentul de Stat, găsind multă înțelegere și dorință

de a ne sprijini. Este semnificativă **declarația senatorului Thomas Daschle,** liderul grupului democrat: „Progresul României este clar. Democrația în această țară este tot mai relevantă și ea va primi sprijinul nostru."

O întâlnire eficientă am avut la sediul Eximbank (Banca pentru Export–Import a SUA), prilej cu care s-a semnat un acord de cooperare între **Eximbank SUA**, reprezentată de președintele Consiliului de administrație și președinte executiv, **Kenneth Brody**, și **Eximbank România**, reprezentată de președintele său, **Petru Rareș**. Au fost prezenți guvernatorul BNR, Mugur Isărescu, ministrul de Finanțe, Florin Georgescu, ambasadorul SUA în România, Alfred Moses.

La **Centrul pentru Studii Strategice Internaționale** (CSIS) – instituție de analize și elaborare de studii strategice, care lucrează în strânsă corelare cu principalele instituții ale statului, în comitetul său consultativ figurând membri ai Congresului SUA și alți oameni politici proeminenți, ca și reprezentanți ai mediilor de afaceri – am prezentat o expunere: „Progresul României în domeniile integrării și reconcilierii – o contribuție la securitatea europeană", urmată de întrebări și discuții animate. Nu era prima mea vizită la această instituție. În 1994 prezentasem, în același cadru, o expunere pe tema „România și America".

Un moment de reală satisfacție personală l-a constituit vizita la **World Watch Institute** și întâlnirea cu **Lester Brown** și colaboratorii săi. Eram însoțit și de directorul de atunci al Editurii Tehnice (care a editat traducerile în limba română ale lucrărilor World Watch Institute), Ion Ganea, de Paul Dobrescu, consilier la Cotroceni, Alexandru Stănescu de la Ministerul Industriei și Alexandru Goriță (adjunct al ministrului de Externe). Am evocat împreună problematica globală – subiect al dezbaterilor de la Summitul de la Rio (la care fusese prezent și Lester Brown) –, tematica ultimelor ediții ale rapoartelor anuale ale World Watch Institute, „Starea lumii", ca și ultima lucrare a lui Lester Brown, *Cine va hrăni China în secolul XXI*, aflată în curs de traducere la Editura Tehnică, lansându-i autorului invitația de a veni în România. Am și discutat despre posibila temă a unei dezbateri în prezența lui Lester Brown, ceea ce s-a și realizat, în martie, anul următor (1996), la Snagov.

Un moment aparte l-a constituit întâlnirea de la **Clubul Național al Presei**, instituție reprezentativă pentru presa scrisă și electronică americană. De regulă, oaspeții străini primiți la Casa Albă sunt invitați și la Club. A fost un fel de dineu-dezbatere, într-o sală încăpătoare, cu peste 100 de ziariști, așezați la mese. Am prezentat o expunere intitulată „România – imagine și

realitate. Dificultățile construirii unei noi democrații", urmată de întrebări și răspunsuri. Stenograma este, cred, interesantă pentru problematica abordată și pentru modul de abordare a ei. Am aflat, apoi, că întâlnirea de la Clubul Presei a fost radiodifuzată. Am primit aprecieri de la mulți români după aceea, atât din Washington, cât și din alte localități.

România – imagine și realitate. Dificultățile construirii unei noi democrații

Doamnelor și domnilor,

Sunt deosebit de bucuros să mă aflu împreună cu dumneavoastră astăzi, la Clubul Național al Presei. Consider prezența mea aici ca un moment important nu numai pentru mine, dar și pentru relațiile româno-americane, în general. După întâlnirile cu Președintele Clinton și cu distinși membri ai Camerei Reprezentanților și ai Senatului, am convingerea că relațiile noastre bilaterale au intrat într-o fază nouă, caracterizată de dezvoltarea rapidă și intensă a cooperării în toate domeniile, de la cel politic la cel militar, de la cel economic și cultural la cel al relațiilor umane.

Există, de asemenea, un motiv concret pentru care sunt bucuros să mă aflu acum aici. Începând de astăzi, mass-media din România, prin intermediul postului independent de televiziune Antena 1, a devenit membru al selectului Club Național al Presei. Aș putea spune că acum avem doi ambasadori la Washington – unul numit de către Guvern, iar celălalt având acreditarea societății noastre civile, o societate în care presa își ia foarte în serios rolul de a patra putere în structura democratică a statului.

În România, ca și în alte țări din Europa Centrală aflate în tranziție, presa joacă un rol esențial în definirea noului contract social, în universul noii culturi politice. Zilnic, mass-media informează, propun o imagine asupra evenimentelor, asupra programelor guvernamentale, a așteptărilor și dezamăgirilor noastre.

România are reputația de a avea „o problemă de imagine internațională". De multe ori mi s-a spus că trebuie făcut ceva pentru a corecta această situație, nu numai aici, în Statele Unite, ci și în țară, la București.

Personal, consider că între orice guvern și presa independentă există o interacțiune naturală. Aceasta dă o anume forță atât presei, cât și guvernului, îi face pe ambii mai conștienți de obligațiile lor. Guvernul trebuie să se străduiască mai mult, să explice politicile sale și să obțină sprijinul populației pentru ele și, desigur, să le schimbe când s-au dovedit greșite.

Aș spune, de asemenea, că în exercitarea libertății sale, presa trebuie să fie conștientă de responsabilitățile ce-i revin, dată fiind uriașa sa putere de a crea imagini care, pentru foarte mulți oameni, devin realitatea însăși.

Convingerea mea profundă este că realitatea creează imaginea.

Nu există nicio îndoială că realitatea din România s-a schimbat radical în direcția unei societăți democratice, orientată spre economia de piață; pe măsură ce realitățile se schimbă, ele sunt urmate de o nouă percepție.

Pentru a vă putea face o idee asupra dificultăților de a construi o democrație pe ruinele unei dictaturi comuniste, permiteți-mi să vă împărtășesc unele din greutățile inerente procesului de reconstrucție a țării noastre și a instituțiilor sale fundamentale, de creare a statului de drept – bazat pe respectul drepturilor și libertăților umane fundamentale –, de realizare a economiei de piață.

Ceea ce ce mă miră, uneori, atunci când cineva se plânge de România și de ritmul ei lent pe calea reformelor, este cât de ușor tind oamenii să uite condițiile dificile de la care am plecat. Acum mai puțin de șase ani, România era încă prizoniera unei dictaturi personale, de inspirație stalinistă. Fie și simpla mențiune în public a dreptului de liberă asociere politică, a necesității alegerilor libere, a libertății de expresie, a drepturilor omului sau a oricăror altor valori democratice fundamentale ar fi putut cu ușurință să trimită pe cineva la închisoare. România a cunoscut un sistem economic hipercentralizat, în care nu exista decât proprietate de stat și în care nimic nu putea fi mișcat decât dacă fusese anterior aprobat de un organism central. Pentru a face lucrurile și mai dificile, disfuncționalități structurale, erori de conducere și, la sfârșitul anilor optzeci, un efort economic fără precedent de a achita întreaga datorie externă au îndepărtat România de sursele progresului tehnologic, ale asistenței financiare internaționale și instituțiilor străine.

Nu întâmplător, România a cunoscut la sfârșitul anului 1989 o explozie socială, și nu o revoluție pașnică, „de catifea", asemenea celorlalte așa-zise state socialiste, incluzând aici și Uniunea Sovietică. În acel moment, criza atinsese apogeul său. Căderea regimului comunist a creat doar condițiile pentru a aborda problemele țării, ea nu a fost un răspuns la aceste probleme. După decembrie 1989 ne-am confruntat cu o criză structurală – atât economică, cât și politică.

Pentru a face față situației, a trebuit să construim din temelie instituțiile politice ale țării, să începem crearea unei economii de piață, cu un sector privat dominant, să creăm condițiile de manifestare ale unei societăți deschise și, nu în ultimul rând, să schimbăm fundamental politica noastră externă.

Odată pornit, valul reformelor nu mai poate fi oprit.

După 1989 am fost prima țară din Europa Centrală care a elaborat o nouă Constituție, aprobată de un Parlament nou, liber ales și, ulterior, consacrată printr-un referendum național. România este, de aceea, printre puținele țări din regiune care au desfășurat două rânduri de alegeri libere, atât parlamentare, cât și prezidențiale, în mai puțin de cinci ani.

Deși încă se mai vorbește despre caracterul incomplet al reformelor instituționale din România, nu există nici măcar un singur partid sau o organizație cu caracter politic care să se fi plâns de lipsa libertății de organizare sau de expresie.

Aș dori să fac o remarcă în legătură cu reprezentarea politică a minorităților în România. În mod sigur nu suntem singura țară din Europa Centrală în care 10% din totalul populației este reprezentat de diferite minorități etnice – maghiarii reprezintă în România 7,1%, iar grecii, turcii, evreii, italienii, ucrainenii, bulgarii (14 minorități etnice), restul de până la 10%. Cu toate acestea, România este singura țară în care toate minoritățile naționale sunt reprezentate la nivel parlamentar, iar organizarea partidelor pe baze etnice este legal admisă.

Din perspectivă economică există, de asemenea, semne încurajatoare. Benficiind de asistența FMI și a Băncii Mondiale, am reușit o relativă stabilizare macroeconomică și o anume creștere economică, după ce patru ani la rând am înregistrat un declin continuu al producției industriale, care, în 1993, a atins punctul cel mai de jos, reducându-se cu peste 50% față de nivelul anului 1989. Anul 1995 este însă al doilea în care se înregistrează o creștere economică, deși la un nivel redus – produsul național brut a crescut anul trecut cu 3,4%, inflația s-a redus, șomajul este de circa 10%, producția industrială a crescut cu 5%, producția agricolă, cu o recoltă de cereale păioase de aproximativ 8 milioane de tone, dublul consumului intern, este și ea în creștere.

În ultimul an, sectorul particular a contribuit cu aproximativ 40% la formarea PNB, utilizând, pentru prima dată, mai multă forță de muncă decât sectorul proprietății de stat. Nu mai puțin de 500 000 de întreprinderi mici și mijlocii particulare au apărut în acești ultimi cinci ani.

Procesul privatizării în masă, început în 1993, a fost puternic accelerat de recenta lege aprobată de Parlament, conform căreia circa 4 000 de întreprinderi vor fi privatizate până la sfârșitul anului care urmează. Cel mai important obstacol în acest proces este lipsa capitalului. Contăm foarte mult pe atragerea capitalului și pe investițiile străine. În ultimul an, volumul capitalului străin atras a fost de circa 600 de milioane de dolari, dar este nevoie de mult mai mult. M-am întâlnit în această dimineață aici, la Washington, sub auspiciile OPIC, cu aproximativ 150 de marcanți oameni de afaceri pentru a discuta despre investițiile americane în România, iar vineri urmează să mă întâlnesc cu un grup de directori generali ai unor mari corporații, care vor lua parte, alături de secretarul pentru Comerț, Ronald Brown, la o nouă discuție asupra perspectivelor de investiții americane majore în România.

Mai este mult de făcut, dar se poate observa deja că România devine o țară cu o economie în creștere și cu o piață atractivă.

În sfârșit, dar nu în ultimul rând, politica noastră externă a fost proiectată încă de la început astfel încât România să-și poată relua locul în marea familie a națiunilor democratice europene și euroatlantice, acolo unde originile sale istorice, cultura și valorile sale sociale o așază de fapt. Apartenența la Consiliul Europei, deja un fapt împlinit, asocierea la Uniunea Europeană, cu care România a încheiat un tratat în acest sens, depunând anul acesta o cerere oficială pentru a deveni membru cu drepturi depline, statutul de asociere la Uniunea Europei Occidentale și, foarte important, cooperarea lor tot mai strânsă cu NATO, vizând integrarea deplină în această organizație – acestea sunt obiectivele strategice ale politicii noastre externe. După cum oricine poate constata, România și-a dovedit nu doar potențialul, ci și abilitatea de a pune în lucru acest potențial, pentru a deveni o componentă importantă a unui sistem de securitate sporită într-o alianță atlantică extinsă.

S-ar putea ca cineva să spună că, după șase ani, nu s-a făcut încă suficient. O asemenea evaluare pierde, însă, din vedere faptul că România a traversat o perioadă de schimbări dramatice, atât politice, cât și sociale, pentru a deveni astăzi un membru respectat al comunității statelor democratice, în care pluralismul politic, respectul față de drepturile fundamentale ale omului și libertatea de expresie reprezintă valori fundamentale. Drumul pe care l-am parcurs către democrație, economia de piață și integrarea în instituțiile europene și euroatlantice este ireversibil.

România de azi privește tot mai mult spre America, țara care întruchipează idealurile democrației și libertății. Suntem recunoscători Administrației și Congresului Statelor Unite pentru sprijinul pe care l-au acordat României. Asistența SUA, în primul rând prin intermediul programului SEED, a creat României, ca și altor țări din zonă, posibilitatea să avanseze în direcția reformelor democratice, a privatizării și îmbunătățirii calității vieții cetățenilor săi. Statele Unite ne sprijină pentru realizarea unui program ambițios de structurare a pieței de capital. Departamentul Trezoreriei ne oferă asistență în domeniul financiar, al reformei bancare și perfecționării sistemului de taxe. Sprijinul american pentru România se extinde asupra unor arii importante, cum ar fi modernizarea sistemului național de drumuri, îmbunătățirea performanțelor metroului bucureștean, a comunicațiilor și a măsurilor de securitate în zona aeroporturilor. Corpul Păcii este activ în România, cu circa 70 de voluntari. Alte programe sprijină mijloacele de comunicare în masă, sistemul educațional, agricultura și asistența medicală. După reinstaurarea clauzei națiunii celei mai favorizate, în numai doi ani, volumul comerțului cu Statele Unite s-a dublat.

Doamnelor și domnilor,

Permiteți-mi să vă împărtășesc nu doar problemele, ci și aspirațiile noastre. Sunt încredințat că actuala vizită oficială în Statele Unite, consolidând cursul ascendent al relațiilor româno-americane, va marca începutul unui parteneriat pentru pace și dezvoltare de o importanță strategică.

Aș dori, de asemenea, ca această vizită să contribuie substanțial la o mai bună cunoaștere a problemelor României, la o apreciere mai exactă a extraordinarului efort făcut de poporul român pentru modernizarea propriei țări.

Au urmat întrebări.

–Domnule președinte, am trei întrebări pentru dumneavoastră. Ce ar fi mai convenabil pentru România: realegerea președintelui Clinton, alegerea lui Bob Dole, alegerea lui Phil Gramm sau alegerea lui Colin Powell?

–Vă rog să-mi permiteți să nu mă amestec în treburile interne ale Statelor Unite.

–O eschivare elegantă. Evident, sistemele politice din țările noastre sunt destul de diferite. Înțeleg că în România există peste 200 de partide politice. Cum reușesc legiuitorii să le facă față?

–Trebuie să înțelegeți că aceasta a fost o reacție obiectivă a societății românești după o lungă perioadă de regim totalitar, când nu exista posibilitatea de a exprima o diversitate de opțiuni, de păreri și așa mai departe. Aceasta a fost reacția la starea de oprimare prin care am trecut. Imediat după Revoluție s-a înregistrat o explozie în ce privește apariția diverselor partide. În noaptea de 22 decembrie am înființat prima structură provizorie a conducerii de stat – Frontul Salvării Naționale și consiliul acestuia. După o lună, până la data de 29 ianuarie, erau deja organizate 30 de partide. A trebuit să lărgim acea instituție de stat provizorie și am creat Consiliul Provizoriu de Uniune Națională, cerând tuturor partidelor să intre în acest organism. A fost decizia politică a reprezentanților tuturor acestor partide. După nouă zile, am organizat prima ședință a acestui nou organism. În nouă zile au apărut alte nouă partide, astfel că în consiliu au intrat 39 de partide. Cred, deci, că este vorba despre o reacție normală și această situație se regăsește nu numai în cazul României. Situații similare s-au înregistrat în Spania și Japonia. Niște prieteni mi-au spus că, după război, în Japonia existau cam 300 de partide, iar în Spania, circa 250. Desigur, cu timpul, această situație politică se va clarifica.

La fel s-a întâmplat și cu presa. Aveam un număr mic de ziare centrale și locale. La începutul anului 1990 s-a înregistrat însă o veritabilă explozie în ce

privește apariția unor noi ziare. La un moment dat am avut peste 1 500 de publicații și a apărut chiar o glumă în care se spunea că sunt mai multe ziare decât ziariști. Cred că România va trece la structurarea principalelor curente politice și opțiuni, precum și la consolidarea marilor partide.

– În Statele Unite se fac anumite speculații. Numeroși ziariști, deși recunosc că în România libertatea informației și a presei sunt mult îmbunătățite față de trecut, sunt îngrijorați că guvernul nu dorește să permită liberalizarea mijloacelor de informare. Puteți da un răspuns acestor temeri?

– Da. Cred că se află aici și gazetari români și puteți discuta direct cu ei; nu cred că există vreo limitare în privința liberei apariții a ziarelor și a liberei exprimări a opiniilor în presă. Referitor la mass-media, cred că în România nu există niciun fel de control guvernamental asupra posturilor de televiziune și de radio; oricum, mai puțin decât în Franța sau în Marea Britanie. În Ungaria, televiziunea publică se află sub control guvernamental, ceea ce nu este cazul României. Începând din anul 1991, am aprobat o nouă legislație, conform căreia posturile publice de radio și de televiziune – ambele instituții – se află sub controlul Parlamentului. În prezent, Parlamentul discută componența consiliilor de conducere ale acestora și desemnarea celor doi președinți; guvernul nu este implicat în niciun fel. În afara acestui lucru, România este, probabil, țara din zonă cu cea mai vastă rețea de posturi private de radio și televiziune. Nu cunosc cifra exactă, dar în țară există peste 30 sau 40 de posturi de televiziune private locale și peste 100 sau 150 de posturi de radio. Toate particulare, fără niciun control.

– Vă puteți referi la ceea ce cred că, deocamdată, este doar o propunere privind incriminarea calomniei, și anume că cineva ar putea fi închis pentru, citez, „calomnie răuvoitoare"?

– Nu. Este vorba despre o discuție din cadrul Parlamentului referitoare la Codul penal și la unele măsuri privind ofensele aduse instituțiilor de stat. Există asemenea prevederi, iar reprezentanții presei au cerut președintelui, care are dreptul de a promulga sau nu o lege, să nu aprobe aceste prevederi. Este o problemă a președintelui.

– Mi se pare că mai sunt și alte propuneri, ce prevăd condamnarea la închisoare pentru persoanele care cântă alte imnuri naționale și care arborează alte drapele decât cel românesc. Intenționați să semnați o asemenea lege?

– Nu este o problemă importantă, dar are o oarecare semnificație pentru români, iar noi trebuie să luăm în considerare fundalul istoric al anumitor sensibilități manifestate în Transilvania, unde unele organizații naționaliste maghiare apar de fiecare dată cu steaguri unguresti, fapt care provoacă reacțiile românilor. Există o asemenea prevedere care arată că, în mod normal,

în ocazii oficiale, poate fi arborat numai steagul național al României, dar când se desfășoară ceremonii oficiale ale altor state, desigur, steagurile acestora trebuie arborate și nu este nicio problemă.

– S-a spus că, după întâlnirea dumneavoastră cu președintele Clinton, Statele Unite și-au exprimat opinia că atitudinea Casei Albe în problema acordării clauzei națiunii celei mai favorizate este condiționată de tratamentul corect al celor aproape două milioane de cetățeni aparținând minorității maghiare. Ce măsuri concrete propuneți pentru ca această minoritate să fie tratată cu mai multă corectitudine?

– Această problemă nu a făcut obiectul discuției mele cu președintele Clinton, iar Administrația a făcut o declarație deosebit de clară privind acordarea clauzei cu statut permanent. Noi considerăm că este un pas necesar. Am amintit că acordul comercial dintre România și Statele Unite, aprobat cu doi ani în urmă de Congres, a reprezentat deja un semnal deosebit de încurajator pentru cercurile de afaceri, iar cifra schimburilor comerciale dintre România și Statele Unite s-a dublat în numai doi ani. De asemenea, prezența companiilor americane care investesc în România este un semnal pozitiv, toate fiind interesate de perspectivele relațiilor bilaterale și dorind permanentizarea clauzei.

Cred că nu este nicio problemă referitoare la minoritatea maghiară din România. Este un aspect asupra căruia putem discuta vreme îndelungată, dar cred că legislația României – Constituția și celelalte legi – și practicile politice față de minoritățile naționale și în special față de minoritatea maghiară, care este cea mai importantă dintre ele, sunt cele mai liberale. Maghiarii – ca și celelalte minorități naționale – au reprezentare politică în Parlament și în consiliile locale, au o rețea de școli, la toate nivelurile, în limba maternă, au tot felul de instituții culturale și artistice, ziarele lor, teatrele lor și așa mai departe. Asemenea condiții nu le veți putea găsi în Ungaria pentru minoritățile de acolo, nu numai pentru români, dar chiar și pentru germani, slovaci, croați etc. Ei vorbesc diferit despre această problemă – într-un fel despre minoritățile din alte țări, și în special despre cea maghiară, și altfel despre minoritățile din Ungaria.

După Primul Război Mondial, în Tratatul de la Trianon, se arăta că în Ungaria existau 250 000 de români, iar acum oficialitățile maghiare vorbesc de numai 10 000. Există numai o școală pentru români, doar într-o localitate, iar singurul obiect studiat în limba română este... limba română. Deci limba română este studiată ca o limbă străină. Aceeași situație o au și celelalte minorități, dar cred că fiecare țară își are legile proprii. În Franța, de exemplu, noțiunea de minoritate nu există, conceptul de naționalitate nu există. Singurul criteriu îl reprezintă cetățenia. Chiar dacă este vorba despre un senegalez, odată devenit

cetățean francez, el este considerat francez, de naționalitate franceză. Noi abordăm altfel această problemă, având în vedere contextul istoric, dezvoltarea noastră istorică, dar cred că, în mod concret, problema este inexistentă, oamenii simpli coexistând în termenii cei mai buni. Politicienii creează, în mod artificial, numeroase probleme, dar, desigur, sunt sensibilități de care trebuie să se țină seama. De secole, Transilvania a fost adevărata matcă unde s-a format poporul român, unul dintre cele mai vechi popoare ale Europei; cu 2 000 de ani în urmă, strămoșii românilor – dacii – existau în Europa și aveau un stat, aveau deci un nivel înalt de organizare socială, iar romanii au trebuit să poarte două războaie pentru a cuceri Dacia și pentru a organiza, apoi, colonia romană Dacia Felix. Centrul politic al statului dac și centrul politic al coloniei romane se aflau în Transilvania. Alba Iulia este numele roman al capitalei Daciei Felix. Deci românii, care formează unul dintre cele mai vechi popoare ale Europei, existau – și aveau organizare politică – înaintea altor popoare care au venit în Europa din Asia. Printre acestea s-au numărat și ungurii, care și-au organizat, apoi, un stat. Transilvania a intrat sub dominația Imperiului Austro-Ungar și românii au declanșat lupta națională pentru autodeterminare.

Abia după Primul Război Mondial, conform planului Wilson referitor la autodeterminarea națiunilor europene, au luat ființă noi state naționale. Printre acestea au apărut, pentru prima oară, statul național al ungurilor – Ungaria, statul austriecilor – Austria, iar românii, fiind majoritari în Transilvania, s-au unit cu românii din celelalte provincii – Valahia și Moldova –, formând statul român. Deci puteți să înțelegeți sensibilitățile ambelor părți. Pe de o parte, ale românilor, care sunt deosebit de atenți la orice tentative revizioniste ale Ungariei – și ei au experiența anilor patruzeci, când, sub presiunile lui Hitler și Mussolini, o jumătate din Transilvania a fost ocupată. Puteți înțelege, de asemenea, sensibilitățile ungurilor, care au avut statut de națiune dominantă, dar astăzi sunt minoritari în Transilvania. Majoritatea românilor nu aveau niciun drept politic, niciun drept civil, nu puteau fi reprezentați în Dieta transilvăneană, nu puteau intra în orașe, nu puteau avea școlile lor. Exista un principiu al dreptului medieval prin care numai trei națiuni erau recunoscute: germanii, ungurii și secuii (o ramură a vechilor unguri). Maghiarii erau privilegiați. Erau națiunea dominantă, iar după reorganizarea statelor, după Primul Război Mondial, au devenit o minoritate. A fost un șoc psihologic pe care acum îl puteți observa și la ruși, în toate fostele republici sovietice. Rușii erau națiunea dominantă, iar acum sunt minoritari în țările baltice, în Ucraina și în alte republici. La fel s-a întâmplat și cu francezii din Algeria și, în general, cu cei din fostele teritorii ale Franței de peste mări („Les Départements d'Outre-mer"). Ei nu au putut accepta ideea independenței Algeriei. A fost același șoc psihologic și trebuie să avem

în vedere acești factori obiectivi, atunci când judecăm relațiile dintre diversele grupuri ale populației unei țări.

–Acum câteva minute ați vorbit despre investițiile Statelor Unite în România. Am câteva întrebări de interes economic. De ce ar prefera investitorii americani să facă afaceri în România? Care ar fi marele lor interes în încheierea, cu prioritate, a unor afaceri în România, față de celelalte țări est-europene?

–Am discutat această problemă și cu oamenii de afaceri, iar aceștia își cunosc foarte bine interesele. Cred că România este interesantă din multe motive. În Europa Centrală ea se clasează pe locul doi, după Polonia, cu o populație de 23 de milioane de locuitori, cu resurse naturale, cu un nivel înalt de instrucție a populației, în special a tinerilor, competitivi în comparație cu cei din țările dezvoltate. Apoi mai este poziția geo-strategică a României: în centrul Europei Centrale. Dacă veți consulta o hartă a Europei, de la Atlantic până la Urali, veți putea vedea Polonia și România situându-se chiar în centrul ei – Polonia la nord, România la sud, în conexiune cu Marea Neagră și cu Dunărea. Este o nouă intrare, o nouă poartă spre Europa dinspre Orientul Mijlociu. România are această poziție de interconectare a căilor de comunicație ale Europei Centrale și de Vest cu fostul spațiu sovietic, cu spațiul ruso-ucrainean și cu Orientul Mijlociu. Deci este o poziție interesantă nu numai pentru piața românească, ci și prin faptul că se află în mijlocul atâtor căi de comunicație. Numeroase companii americane sunt prezente în Orientul Mijlociu, în țările producătoare de petrol. Dispunem de mari capacități de rafinare, care ar putea fi folosite chiar și de americani.

–Întorcându-ne la unul dintre vecinii dumneavoastră, cum ați caracteriza situația economică și politică din Rusia? Vă îngrijorează instabilitatea din această țară?

–Cred că și Statele Unite sunt preocupate de stabilitatea din Rusia și, din acest punct de vedere, veți putea înțelege poziția noastră, având în vedere că suntem atât de apropiați de spațiul rusesc, de Rusia. Instabilitatea din Rusia ar putea afecta nu numai echilibrul zonei noastre, dar și pe cel al Europei și al lumii. Desigur, suntem preocupați de evoluția situației din Rusia și suntem direct interesați de stabilitatea procesului de dezvoltare politică din aceată țară. Rusia trebuie să fie un stat democratic, membru al comunității internaționale, și trebuie să-și dezvolte economia. Este o țară mare, cu mari rezerve naturale; este o mare putere și e foarte important ca această stabilitate să fie realizată. Suntem preocupați, întrucât înțelegem foarte bine că este un mare sistem. Conform teoriei sistemelor, cu cât este mai mare sistemul, cu atât mai mare este și inerția sa. Dacă schimbările sunt foarte dificile

pentru noi și pentru țările relativ mici din Europa Centrală, în cazul Rusiei greutățile sunt înzecite, având în vedere dimensiunile sale, precum și marea diversitate a nivelului social, intelectual și cultural al diferitelor zone și regiuni, al diferitelor națiuni și naționalități care formează Rusia și așa mai departe. Înțelegem că procesul transformărilor va fi mult mai dificil pentru Rusia: îi va fi mult mai greu să se dezvolte pe plan politic și economic. Din aceste motive, urmărim, ca și dumneavoastră, cu atenție evoluțiile din Rusia, fiind direct interesați ca ele să cunoască o direcție pozitivă, democratică.

– Ne-ați putea spune, cât mai pe scurt, care este situația în ceea ce privește eventuala aderare a României la NATO și la Uniunea Europeană?

– Mai întâi trebuie să vă spun că, politic vorbind, asupra acestui subiect toate forțele politice din România au un punct de vedere comun. Altminteri, ca și în Statele Unite, există dispute în jurul problemelor privind dezvoltarea, situația noastră internă și așa mai departe. Dar sunt și probleme asupra cărora există puncte de vedere comune și aceeași abordare. Unul dintre acestea este legat de relațiile noastre cu instituțiile europene și cu cele euroatlantice. Există un anume consens în discuțiile privind integrarea noastră în Uniunea Europeană. În luna decembrie a anului trecut am participat, la Essen, ca țară cu statut de asociat, la o conferință în cadrul căreia Uniunea Europeană ne-a prezentat strategia pregătirii statelor asociate în vederea intrării lor în Uniunea Europeană. Pornind de pe această bază, am avut întâlniri cu toți liderii partidelor politice (cele 14 partide reprezentate în Parlament) și, prin consens, am creat o comisie națională care să elaboreze răspunsul României – strategia României în perspectiva integrării sale în Uniunea Europeană. Este o comisie numeroasă, cu experți ai tuturor partidelor și cercetători din toate domeniile (macroeconomic, social și așa mai departe). Timp de patru luni s-au desfășurat ample dezbateri, iar o sinteză a acestei strategii naționale a fost înaintată Uniunii Europene, împreună cu cererea oficială de aderare. Aceste documente au fost sprijinite printr-o declarație politică comună, din partea tuturor partidelor. Liderii celor 14 partide au semnat acest document, împreună cu președintele, cu prim-ministrul și cu președinții celor două Camere. Aceeași convergență există și în ceea ce privește NATO.

Referitor la NATO, apreciem foarte mult modul de abordare al Statelor Unite, prentru că, după cum știți, în ultimii ani au existat diverse discuții privind extinderea NATO și modalitățile de realizare a acesteia, ca și în legătură cu eventualele preferințe pentru o țară sau alta. În România s-a înregistrat o reacție generală față de un asemenea

mod de abordare, deoarece încă de la început și-au făcut apariția unele elemente de tensiune și suspiciuni între anumite țări. Din acest motiv, noi credem că aceasta este o problemă foarte delicată și că inițiativa SUA – concretizată în programul Parteneriatul pentru Pace – subliniază ideea că NATO trebuie să fie deschisă tuturor, fără nicio discriminare. Considerăm că acesta este modul cel mai bun de abordare a aderării la NATO. Noi suntem primii care am semnat Parteneriatul pentru Pace și participăm activ la activitățile inițiate în cadrul acestui program. Același lucru îl putem afirma și despre Uniunea Europeană, la care suntem membri asociați.

– Care au fost motivele care au generat diferendele dintre dumneavoastră și Ceaușescu? V-ați temut în acea perioadă pentru viață?

– La fel ca majoritatea intelectualilor din România, și nu numai, și eu am aderat la mișcările antifasciste de după război, ca și la acelea în favoarea promovării democrației în Europa. Pe această bază am devenit un militant activ în cadrul mișcării de tineret și studențești din țara noastră. Apoi, așa cum ați menționat și dumneavoastră, am devenit chiar secretar al Comitetului Central, în 1971. Întâi aș menționa, însă, că a existat o întreagă perioadă în România, la începutul anilor șaizeci, de adevărată deschidere politică. Dacă vă amintiți, România a fost singura țară de unde trupele sovietice au fost retrase, în 1958. A fost o „greșeală" pe care Hrușciov nu a mai repetat-o. Însă, înainte de aceasta, în întreaga perioadă de după război și în cursul anilor cincizeci, toate instituțiile românești au fost controlate de sovietici, prin intermediul unor consilieri, reprezentanți sau referenți. Sovieticii erau prezenți în toate comitetele, în ministere, în cadrul ministerului de Interne, al armatei și așa mai departe. După retragerea trupelor sovietice a fost încheiat și un acord referitor la eliminarea acestor prezențe ale sovieticilor.

Perioada anilor șaizeci a fost marcată de o foarte puternică afirmare a României. Dacă vă amintiți, în 1964, România a dat o declarație în care se opunea planului lui Hrușciov de „integrare socialistă" a țărilor membre ale CAER. Acela a fost un punct de cotitură și, timp de câțiva ani, în România a fost promovată o politică deschisă în ceea ce privește relațiile cu Occidentul. România a fost prima țară din această parte a Europei care a stabilit relații cu Germania Federală; România a fost singura țară care nu a acceptat ideea de a întrerupe relațiile cu Israelul; atunci s-a înregistrat și o mare dezvoltare în domeniile tehnologic, cultural, economic și așa mai departe. A fost o perioadă de modernizare

a tehnologiilor noastre industriale. Totodată, în momentul în care rușii au intervenit în Cehoslovacia, România s-a opus și a protestat față de acea acțiune. Dar, după aceasta, în politica românească a început o perioadă de involuție.

Lui Ceaușescu i-a fost frică de presiunile sovietice și a introdus un regim de control în stat extrem de sever. În 1971 am făcut parte dintr-o delegație condusă de Ceaușescu care a efectuat vizite în China și Coreea de Nord. Era entuziasmat de modelul promovat de Kim Ir-sen, pentru că avea de-a face cu un control extrem de puternic asupra întregii societăți. Am avut o dispută pe această temă. Eu l-am întrebat ce i-a prilejuit un asemenea entuziasm. Cu un an înainte fusesem într-o vizită în Coreea și, timp de o săptămână, nu am avut posibilitatea de a susține un dialog uman cu nimeni de acolo. Fiecărei întrebări i se răspundea cu un extras din cugetările marelui conducător al Coreei. Am afirmat atunci că aceea nu este o societate democratică, modernă. Acela a fost momentul în care s-a produs ruptura dintre noi și am fost schimbat din toate funcțiile politice. În România se obișnuiește să fie pusă foarte des întrebarea: „Ce ai făcut în ultimii cinci ani dinainte de Revoluție?" În acești ultimi cinci ani am fost directorul Editurii Tehnice.

– Domnule președinte, aș dori să vă adresez o ultimă întrebare. Înainte de a o face, aș dori să vă înmânez un certificat de apreciere și o carte unde veți găsi niște fotografii foarte frumoase, operă a lui George Tims, care se numește Eu și Washingtonul.

– Dacă îmi permiteți, aș dori să răspund darului dumneavoastră oferindu-vă un compact disc despre România.

– Vă mulțumesc foarte mult. România va prezenta o nouă surpriză în gimnastică la Olimpiada de anul viitor de la Atlanta?

– Cine știe, poate că da.

La Washington am avut, de asemenea, discuții **la FMI** cu președintele **James Wolfensohn** și cu colaboratorii săi. Eram însoțit de „staff-ul" economic (Mugur Isărescu, Florin Georgescu, Petru Rareș), ca și de Traian Chebeleu și Paul Dobrescu (consilieri la Cotroceni, care m-au însoțit în toate momentele vizitei).

A urmat **vizita pe Coasta de Vest**, la **Seattle** și **Los Angeles**.

În primul rând, **Seattle**, cel mai mare oraș al statului **Washington**, în nord-vestul SUA (deseori se fac confuzii între capitala SUA – Washington, D.C. –, aflată în apropierea coastei de est a SUA, și statul Washington, aflat în nord-vestul SUA). Este un oraș frumos, situat într-o zonă dominată de munte și mare. Are, cumva, un aer „scandinav".

Imediat după sosire, am avut o întâlnire cu conducerea **companiei Frank Russell** (i se mai spune și **20-20**), ce îngloba reprezentanți a 20 de investitori majori din industrie și asigurări și 20 de manageri din domeniul financiar. **Președintele** companiei, dl **Michael Philips**, ne-a și vizitat țara, în anul următor, în urma invitației adresate cu prilejul întâlnirii de la Seattle.

A urmat o întâlnire cu oameni de afaceri din statul Washington și cu mulți americani de origine română (circa 30 de persoane), organizată de guvernatorul statului, domnul Mike Lowry, la World Council din Seattle. Aici am prezentat alocuțiunea „Strategii ale tranziției. Experiența României".

De deosebit interes au fost vizitele a două companii emblematice ale SUA – **Boeing și Microsoft**.

La Boeing am vizitat secțiile de fabricație (de fapt, fabrici independente) pentru Jumbo jet – 747 și ultimele două modele de Boeing – 767 și 777. Am aflat că, la acestea, cam jumătate din programul de fabricație era acoperit cu comenzi din China. De altfel, cu prilejul primei vizite efectuate în China, după anul 2000, am avut prilejul să călătoresc prin țară cu aceste modele de avion. Din aprecierile specialiștilor de la Boeing, modelul 707, din care mai aveam și noi un exemplar, rămas de la Ceaușescu (și cu care călătoream spre și prin SUA), a fost, la vremea sa, considerat unul dintre cele mai reușite modele ale firmei.

În fine, am ajuns la campusul firmei **Microsoft**, constituit din clădiri de mici dimensiuni (1-2 etaje), în sistem pavilionar. Bill Gates lipsea din localitate și din țară (ne-am întâlnit ulterior, atât în SUA, cât și în România). Ne-am întreținut cu colaboratorii săi (în delegație se afla și profesorul Marius Guran, consilier, fost director al ICI). Am constatat că în campusul de la Seattle lucrau mulți români. Firma ajunsese la 17 000 de salariați (se constituise cu 15 salariați), din care o treime lucrau în activități de creație-dezvoltare. Nu demult se lansase oficial noul sistem de operare Windows '95. Lansarea avusese loc la 24 august 1995 în SUA și la 25 august în Europa. Ea a avut loc, imediat după aceea, și în România.

Discuția noastră s-a centrat pe ideea unui **parteneriat strategic cu Microsoft al Comisiei Naționale de Informatică**, ceea ce a găsit un ecou pozitiv la interlocutori. Ulterior, s-a semnat la București un document în acest sens, vizând mai ales computerizarea sistemului de învățământ din România. Cu acest prilej, Microsoft a anunțat decizia de a dota gratuit cu Software Microsoft întreaga rețea a liceelor din România.

În Seattle funcționează două universități de prestigiu: University of Washington, Seattle, și Washington State University. Ambele, am constatat, aveau legături strânse cu Academia de Studii Economice de la București. Reprezentanții celor două părți elaboraseră împreună un volum: *Doing business with România*.

În aceeași seară ne-am întâlnit cu familii care adoptaseră copii din România – invitate la o recepție organizată de secretarul de stat al statului Washington, domnul Ralph Munro. A fost o seară plăcută, dominată de sentimente calde de prietenie și solidaritate.

Următorul popas – **Los Angeles** – cea mai mare metropolă de pe Coasta de Vest, ținând de statul California (care, ca forță economică, s-ar situa pe locul al șaselea între statele industrializate ale lumii).

Am început vizita, bineînțeles, cu cetatea filmului american – **Hollywood** –, unde am fost oaspeți, pentru câteva ore, ai **studiourilor Universal**, care constituie, în sine, un veritabil muzeu în aer liber, de mari dimensiuni, și care este vizitat permanent de zeci de mii de turiști. Am avut prilejul să vizităm „vechi cartiere" din Chicago sau New York, să asistăm la simulări de incendii, inundații, să ne întâlnim cu diferite „personaje" celebre din filme cunoscute, inclusiv cu un „Dracula".

Era programată o întâlnire la primăria orașului Los Angeles, pentru a primi cheia orașului. Exact la aceeași oră s-a anunțat că se va da verdictul curții cu Jurați în procesul bine cunoscutei vedete a fotbalului american O.J. Simpson (acuzat că își omorâse fosta soție și pe prietenul acesteia). Primarul m-a sunat de dimineață să-și ceară scuze că nu va participa la ceremonie, care s-a și mutat în alt loc, clădirea primăriei intrând în stare de urgență, iar el fiind obligat să rămână la post.

Seara a avut loc o recepție la care au participat multe oficialități locale, oameni de afaceri, reprezentanți de companii interesate în zona Europei Centrale, un număr mare de români trăind în California. Am întâlnit, cu acest prilej, și doi foști colegi de la liceul „Spiru Haret" – unul arhitect, celălalt, inginer constructor, care lucrau de mulți ani în California.

O întâlnire interesantă am avut la **Institutul Rand**, situat în apropiere de Los Angeles – institut de studii strategice, organizat după al Doilea Război Mondial, aflat în legături directe cu structurile de decizii politice ale SUA. Am prezentat o expunere axată pe problemele de securitate globală și zonală, despre interesul nostru pentru integrarea în structurile euroatlantice, despre problema lărgirii NATO. Am discutat aproape două ore, interlocutorii prezentându-ne opiniile lor, mai ales în cea din urmă

problemă. Am constatat că ei exprimau un punct de vedere care se cam profila ca poziție oficială și care s-a și concretizat ulterior. În primul stadiu, NATO nu se putea lărgi mai mult decât cu trei state (Polonia, Cehia, Ungaria), argumentele de bază susținute fiind cele de ordin financiar (povara pentru NATO și pentru țările în cauză). Mi-am dat seama, din schimbul de opinii, că era un punct de vedere aproape consacrat (ulterior, înaintea Summitului NATO de la Madrid din 1997, am încercat să-l previn pe președintele Emil Constantinescu, care se străduia să obțină includerea României în primul grup, alături de cele trei state, contând pe sprijinul Franței, să nu-și facă iluzii! Așa cum s-a văzut, „zarurile fuseseră aruncate"!).

La fel de interesant a fost dejunul oferit de **Los Angeles World Affairs Council**, cuprinzând 9 000 de membri din zona Los Angeles – oameni de afaceri și persoane interesate în evoluția politicii mondiale. Domnul **Curtis Mack** – președintele consiliului – a prezentat delegația care mă însoțea, iar doamna Caroline Ahmanson – vicepreședinte – a vorbit despre semnificația vizitei și a făcut o prezentare a activității mele politice. Eu am prezentat o expunere despre „Stabilitatea politică și reforma economică în România și oportunități pentru un parteneriat" – urmată de numeroase întrebări reflectând interesul participanților pentru țara noastră și pentru zona geografică în care ne aflăm.

În fine, o vizită plăcută la **UCLA** (Universitatea de Stat a Californiei, Los Angeles), unitate de prestigiu, cunoscută pentru susținerea unor ample programe de cercetare (în 24 centre de cercetare, unde se desfășurau 54 000 de programe, dispunând de un buget anual de circa 250 de milioane de dolari). Am prezentat o alocuțiune în fața studenților și cadrelor didactice, vorbind despre istoria concentrată a celor cinci ani de construcție democratică, despre particularitățile revoluției române și fizionomia societății românești, prioritățile politice și geostrategice actuale, interesul nostru pentru dezvoltarea relațiilor cu Statele Unite.

A fost, precum se vede, o vizită amplă – în spațiu și timp –, ce a cuprins atât dialoguri de substanță cu factorii de decizie la nivel federal, la Washington, cât și întâlniri utile cu cercuri de afaceri, centre de studii și cercetări, mediul universitar, din Washington, ca și din Los Angeles.

Al doilea periplu american a avut loc la mai puțin de o lună distanță, **în octombrie**, după sesiunea omagială a ONU. El a cuprins două vizite interesante – la **Houston**, în Texas, și la **Boston**, în nord-estul SUA („Noua Anglie").

La Houston, în seara sosirii noastre, am fost invitați la reședința sa de către **fostul președinte al SUA, George Bush**, care ne-a primit cu multă căldură, făcând și o **declarație pentru presă** foarte amicală: „Barbara și cu mine suntem onorați să-l primim în vizită pe președintele Iliescu... îl avem oaspete pe unul din marii lideri politici europeni, și orașul nostru, Houston, este onorat să-l primească."

În aceeași seară a avut loc un dineu cu participarea fostului președinte, George Bush, a fiului său, guvernatorul statului Texas, **George W. Bush**, la care au fost invitați oameni de afaceri din domeniul petrolului, gazelor și producției de utilaje.

A doua zi a avut loc **conferința „Oportunități pentru afaceri în domeniul petrolier în România"**, la care au luat parte 157 de oameni de afaceri, reprezentând peste 100 de companii, precum și 28 de reprezentanți ai unor companii românești, reprezentanți ai guvernului (ministrul Industriei, Dumitru Popescu) și ai Fondului Proprietății de Stat. Au luat cuvântul domnul **Jo Grandmaison**, directorul Agenției de Comerț și Dezvoltare a SUA (TDA), ambasadorul **Alfred Moses**, ministrul **Dumitru Popescu** și subsemnatul, după care au urmat discuții interactive și contacte directe între cei prezenți. Printre altele, în final, s-au semnat 16 acorduri între firme americane și românești prezente. Un merit deosebit i-a revenit, fără îndoială, în organizarea întregului program al celor două vizite și în special a conferinței de la Houston, ambasadorului Alfred Moses.

În fine, ultima vizită, în orașul **Boston**, capitala statului Massachusetts, unul dintre cele mai vechi orașe americane, cu un aspect eminamente european (englezesc). Primarul – **Thomas Menin** – spunea despre Boston și zona de nord a SUA că reprezintă „partea cea mai frumoasă a Americii".

Am început programul cu un interviu acordat ziarului *Boston Globe*, pornind de la un articol ce apăruse cu câteva zile înainte și care prezenta deformat problema tratamentului minorităților naționale în România: era clar inspirat dintr-o propagandă insidioasă pe această temă. Am discutat chiar cu autoarea, prezentându-i atât premisele istorice, cât și particularitățile acestei probleme în România.

A urmat un mic dejun oferit de primarul orașului, la care au participat un număr de oameni de afaceri și alte personalități ale orașului.

Apoi, ne-am întâlnit cu reprezentanții **Associated Industries of Massachusetts**, la sediul acesteia. Fondată în 1915, ea grupează peste 3 400 de membri – fiind singura asociație patronală a statului Massachusetts. Este condusă de un consiliu director alcătuit din 75 de membri. La întâlnire au participat peste 70 de persoane reprezentând AIM. Tema discuției a fost „Posibilități de investiții în România; potențial uman și

tehnologic; prevederile legislației în România". Discuțiile au evidențiat interesul interlocutorilor pentru cunoașterea realităților din România și a posibilităților reale pentru afaceri.

Partea cea mai interesantă a fost vizita la universitățile **Harvard și Massachusetts Institute of Technology** (MIT) – două instituții de mare prestigiu, reprezentative pentru lumea universitară și științifică americană (împreună, cele două universități dețin mai multe premii Nobel decât întreaga Europă – adică 29, în anul 1995 –, în timp ce o altă universitate celebră – Berkeley – deține 15 asemenea premii).

Universitatea Harvard este cea mai veche universitate americană, înființată în 1636 de un pastor – John Harvard. Cel ce i-a dat o orientare modernă a fost Charles Eliot, rector timp de 40 de ani (1869-1909); de profesie chimist, a dezvoltat în universitate studiul științelor naturii. Când a fost construit laboratorul de fizică, s-a spus că „în Statele Unite nu sunt atâția fizicieni câți ar fi putut lucra aici". A reformat învățământul juridic. A înființat renumita Graduate School of Business Administration. A dat o nouă orientare Facultății de Medicină, îmbinând instruirea științifică cu cea clinică. A înființat Graduate School of Arts and Science. Însă, cum remarca John Kennedy, absolvent al universității, „adevărata valoare a prestigiului Universității Harvard nu constă în clădirile sau biblioteca sa, ci în calitatea profesorilor și a studenților și mai ales în raporturile dintre aceștia".

Domnul **Stanley Hoffman – președinte al Centrului de Studii Europene** al universității – ne-a condus la **Centrul pentru Știință și Relații Internaționale al Școlii de Administrație „John Kennedy"**. M-am întâlnit cu cadre didactice, cercetători, studenți. Am luat parte la o dezbatere pe tema „Probleme cu care se confruntă Europa Centrală și de Est". Sunt interesante întrebările care mi s-au pus, atât de cadre didactice, cât și de către studenți: „Cum interpretez ascensiunea stângii în Europa", „dacă dreapta nu e mai aptă pentru a grăbi reformele", „trăirile de ordin psihologic ale oamenilor, care stimulează nostalgia, favorizează stânga sau dreapta?", „cum cooperăm cu Occidentul și ce așteptăm de la această cooperare?". Multe întrebări au vizat ritmul și sensul tranziției, scenarii posibile în evoluția Europei, factori de risc în viața politică și economică a Rusiei sau relațiile dintre Rusia și Ucraina. A fost un dialog viu și interesant, reflectând starea de spirit și curiozitatea intelectuală promovate de universitate. Printre profesorii prezenți la această întâlnire a fost și profesorul **Radu Florescu**.

La **MIT** (Institutul de Tehnologie din Massachusetts), principala Politehnică a SUA, **rectorul – profesorul Charles West** – a oferit un dejun la care au participat mai multe personalități ale vieții științifice americane, printre care proaspătul laureat al premiului Nobel, **prof. Mario Molina**,

sau **prof. Jay Forrester**, specialist în domeniul teoriei sistemelor, autorul primului model matematic al economiei mondiale, care a stat la baza analizelor concretizate în primul Raport al Clubului de la Roma, realizat sub coordonarea profesorului Meadows și a soției sale, ambii profesori ai MIT, care, însă, lipseau din țară.

A urmat o întâlnire cu cadre didactice și cercetători de la **Centrul de Studii Internaționale** al MIT, condus de **prof. Lincoln Bloomfield** (care a lucrat la Casa Albă și la Departamentul de Stat și care, acum, coordona un proiect comun MIT-RAND în domeniul securității și controlului armamentelor. Discuția noastră a fost axată pe tema „Tehnologia modernă și organizarea democratică", evidențiind relațiile dezvoltare–democrație, comunicare–transparență, rolul bivalent al tehnologiei în procesul democratic modern – atât pentru facilitarea circulației informației, cât și pentru distorsionarea ei sau pentru manipulare.

Finalul periplului american a fost marcat de o vizită la **Muzeul „John F. Kennedy"**, unde am fost întâmpinați de un nepot al fostului președinte – domnul **Michael Kennedy** –, care ne-a salutat în numele conducerii bibliotecii și al muzeului „John F. Kennedy" și ne-a prezentat principalele secțiuni ale acestuia. Este o instituție vie, modernă, care se bucură de o bună frecvență, mai ales a tinerilor.

Întregul program al vizitelor din SUA – în cele două secvențe ale lor, acoperind întâlnirile cu principalele instituții de la Washington, ca și cele din New York, Seattle, Los Angeles, Houston și Boston – mi-a oferit un tablou amplu al societății americane, pe de o parte, ca și un bun prilej pentru contacte și dialoguri multiple, în sprijinul dezvoltării relațiilor româno-americane – esențiale pentru eforturile noastre de modernizare a societății românești și de integrare în structurile euroatlantice.

Spre finalul anului 1995, parcă într-un fel de simetrie cu începutul său (ceremoniile de la Auschwitz), la **6 noiembrie 1995**, au avut loc în Israel (la Ierusalim) funeraliile prim-ministrului **Itzhak Rabin**, cel care, alături de Shimon Peres și Yasser Arafat, încheiase înțelegerile care au dus la constituirea Autorității Palestiniene, premisă pentru soluționarea pașnică a conflictului dintre cele două popoare semite (care, din păcate, nici astăzi nu este încheiat). A plătit cu viața pentru un act de înaltă conștiință politică și civică – victimă a unui atentat săvârșit de un scelerat, orbit de o propagandă primitivă, extremistă.

În prima parte a anului 1996 s-au finalizat lucrările la primul grup al **Centralei nucleare de la Cernavodă** (lucrare începută cu mult înainte de 1989), proiect realizat pe o tehnologie canadiană (CANDU), cu apă

grea – tehnologie considerată printre cele mai sigure, din punct de vedere nuclear. Pentru producerea combustibilului nuclear, s-a organizat o unitate specială de cercetare și de producție la Pitești, iar pentru producția de apă grea s-a proiectat și construit întreprinderea specială de la Drobeta-Turnu Severin, pe o tehnologie românească, studiată și proiectată de Institutul de la Râmnicu Vâlcea (condus de prof. acad. Marius Peculea).

La realizarea investiției de la Cernavodă au cooperat multe firme românești și străine. Echipamentul pentru partea nucleară a fost livrat de CANDU (firma canadiană); echipamentul electric de bază (în special generatoarele) a fost livrat de General Electric (SUA), transformatoarele – de Siemens, iar alte componente și lucrări de execuție – de firma ANSALDO din Italia. La livrarea unor părți de echipamente diverse, au cooperat multe unități industriale din București (în special IMGB), Craiova, Sibiu etc.

Pentru inaugurarea primului grup, a sosit într-o vizită oficială **premierul Canadei, Jean Chrétien** (cu care mă întâlnisem în octombrie 1995, la New York, la sesiunea aniversară a ONU). După convorbirile de la București, inclusiv cu membri ai guvernului implicați în realizarea proiectului Centralei nucleare, am plecat în ziua de **17 aprilie 1996** spre Cernavodă. Am călătorit cu trenul. Ne-am întâlnit cu personalul de conducere al unității – specialiști canadieni și români, care ne-au prezentat unitatea –, și apoi, de la pupitrul de comandă, am fost părtaș la pornirea primului grup. Am discutat, cu același prilej, și despre continuarea lucrărilor la cel de-al doilea grup, aflat în fază avansată de execuție, ca și despre perspectiva realizării întregului proiect cu cele cinci grupuri preconizate.

În ciuda întârzierilor provocate atât de schimbările politice din 1989, cât și de lipsa de fonduri pentru susținerea investiției, proiectul de la Cernavodă s-a dovedit necesar și eficient și este pe deplin recomandabilă continuarea lui la puterea proiectată.

Anul 1996 poate fi considerat, de asemenea, **anul îmbunătățirii relațiilor cu Ungaria**, lucru consemnat prin semnarea **Tratatului de bază** în luna septembrie.

În toți anii anteriori ne-am străduit să așezăm relațiile dintre țările noastre pe un temei realist și constructiv, în interesul ambelor popoare. În primii ani de după răsturnările revoluționare produse în ambele țări, în anul 1989, strădaniile noastre s-au izbit de o poziție rigidă din partea guvernării de dreapta a premierului Antal și a ministrului său de Externe, Geza Jeszenszki, care încurajau elementele revizioniste, extremiste din rândul minorității maghiare din România. Situația s-a ameliorat sensibil odată cu venirea la putere a socialiștilor maghiari și cu constituirea guvernului

Gyula Horn, avându-l ca ministru de Externe pe László Kovács. A început o perioadă de cooperare constructivă și în plan bilateral, și european. În plan intern reușiserăm să creăm un climat favorabil, de susținere a tuturor partidelor în jurul ideii unei platforme comune de așezare a relațiilor cu Ungaria, după modelul franco-german. În acest sens, la Ministerul de Externe român s-au elaborat trei documente acoperind diferite aspecte ale relațiilor noastre, care au întrunit susținerea tuturor partidelor politice și care s-au transmis părții maghiare ca bază a negocierilor pentru elaborarea Tratatului de bază. În primăvara anului 1996, cele două părți au reușit să ajungă la o înțelegere deplină asupra textului noului tratat.

Pe această bază s-a convenit împreună asupra semnării tratatului dintre România și Bulgaria, în cursul lunii septembrie, la Timișoara. Tratatul a fost semnat de cei doi premieri – **Nicolae Văcăroiu** și **Gyula Horn** – în prezența șefului statului, a președinților celor două Camere și a liderilor tuturor partidelor parlamentare din România, inclusiv a prof. Emil Constantinescu – în calitatea sa de președinte al Convenției Democrate. Din partea maghiară a asistat, de asemenea, o delegație numeroasă.

A fost un exemplu de abordare democratică și de succes al eforturilor pentru obținerea consensului asupra unui proiect de interes național. Din păcate, în anul următor, noua guvernare nu a mai procedat la fel în elaborarea Tratatului cu Ucraina.

V

ALEGERILE DIN 1996 ȘI PRIMA ALTERNANȚĂ LA GUVERNARE

Activitatea PDSR în opoziție

A doua parte și toamna anului 1996 au fost dominate de confruntările electorale. După alegerile locale din vară, toamna s-a declanșat campania electorală pentru alegerile parlamentare și prezidențiale. Eu candidam, în numele PDSR, pentru ultimul mandat prezidențial (al doilea, pe baza noii Constituții). Principalul candidat al opoziției era prof. Emil Constantinescu, susținut de CDR. Petre Roman candida în numele USD – o alianță a PD cu PSDR-ul domnului Cunescu.

Rezultatul alegerilor, atât în plan parlamentar, cât și la prezidențiale, a fost favorabil opoziției unite. Deși, după primul tur, eu m-am situat pe primul loc, Emil Constantinescu, pe locul al doilea, la o diferență de circa 10%, iar Petre Roman, pe locul al treilea, realiza 20%, în turul al doilea, susținut de Petre Roman, respectiv de USD, Emil Constantinescu a fost ales președinte.

Unii militanți ai PDSR și chiar colaboratori apropiați au considerat că eu nu am vrut să câștig, că nu aș fi depus aceleași stăruințe în turul al doilea al alegerilor. Acestea sunt speculații! Rezultatul alegerilor prezidențiale a fost în concordanță cu starea de spirit a electoratului reflectată atât la alegerile locale, cât și la cele parlamentare – dorința de schimbare! Mai ales în fața unei majorități parlamentare dominate de opoziția unită, ar fi fost nefirească alegerea mea ca președinte. Aceasta nu ar fi fost în beneficiul guvernării. De aceea, eu am privit cu realism situația creată, care însemna realizarea

alternanței la guvernare a forțelor politice, mecanism specific unei democrații funcționale, așa cum se întâmplă în toate țările democratice. De aceea și în declarația mea, după anunțarea rezultatelor, am subliniat faptul că e firesc să privim competiția electorală ca pe o competiție sportivă, unde există întotdeauna câștigători și perdanți, și că e bine să ne însușim spiritul olimpismului: „Ai câștigat – continuă! Ai pierdut – continuă!", sugerând în acest fel și susținătorilor noștri un mod optimist de a privi competiția politică, de a nu se descuraja în caz de insucces și de a învăța și a se pregăti pentru noile confruntări.

În plus, am subliniat și am repetat și cu alte prilejuri că, în cadrul unui partid serios, în special lupta parlamentară de pe băncile opoziției este o veritabilă școală politică pentru militanții de frunte ai partidului. Cei mai mulți lideri care îndepliniseră funcții guvernamentale au început să activeze în grupurile parlamentare. Eu am devenit liderul grupului PDSR din Senat. Alții au lucrat în birourile și comisiile celor două Camere.

În acest fel am trecut într-o nouă etapă a activității noastre politice, cu PDSR ca principalul partid al opoziției.

Despre aceste probleme, despre noile condiții și obiective politice ale partidului, am discutat imediat, într-o primă **Conferință extraordinară a PDSR, în ianuarie 1997**. A urmat pregătirea **Conferinței naționale din iunie 1997**, care avea misiunea să fundamenteze noul program și platforma politică a partidului, adaptarea statutului pentru noile condiții și alegerea structurilor de conducere ale partidului.

Din păcate, în această perioadă au apărut germenii unei noi sciziuni în partid (după cea provocată de Petre Roman și susținătorii săi, în 1992, în FSN): un grup de lideri aleși la conferința din ianuarie, animat mai ales de Iosif Boda, care l-a propulsat ca vârf de lance pe Teodor Meleșcanu și căruia i s-au raliat Mircea Coșea și Viorel Sălăgean și, surprinzător, Marian Enache (spun surprinzător, pentru că el era singurul provenit din FSN și care se confruntase cu Petre Roman în 1992, în calitate de exponent al unui grup care pleda pentru unitatea FSN), au contestat poziția lui Adrian Năstase de prim-vicepreședinte al PDSR, propunând chiar scoaterea din statut a acestei funcții de conducere în partid. Acesta a fost, de fapt, un **pretext**, întrucât conferința a rezolvat această chestiune, în mod democratic, prin vot.

Rezultatul a fost părăsirea partidului de către membrii acestui grup și lansarea de către ei a unei noi formațiuni politice, ApR (Alianța pentru România), care a avut, o vreme, chiar și un relativ succes electoral, mai ales

în alegerile locale din anul 2000. Ea a fost susținută cu căldură de Silviu Brucan, cel ce îl susținuse la vremea sa și pe Petre Roman, ca și acțiunea sa scizionistă. Viața a arătat că ApR a fost un „foc de paie", un hibrid susținut în mod artificial, fără șanse reale de a se constitui într-o structură politică stabilă și bine conturată din punct de vedere ideologic. Până la urmă, după cum am văzut, unii și-au găsit vocația de liberali, alții au părăsit viața politică.

Nu numai disidența grupului fondator al ApR, ci mai ales atitudinea agresivă a noilor guvernanți față de militanții de bază ai PDSR (foști prefecți, primarii și consilierii săi aleși în județe, cei aflați în aparatul administrativ, central și local) au creat greutăți reale în restructurarea și activitatea partidului, în noile condiții. Mai ales primii doi ani au fost grei. Mulți nu îndrăzneau să mai apară în sediile și la acțiunile PDSR. Dar am reușit să depășim aceste momente și să dăm o nouă vitalitate atât activității politice a grupurilor noastre parlamentare, cât și celei din teritoriu, consolidând organizațiile locale, promovând oameni noi, dezvoltând dialogul viu cu membrii și cu diferite categorii de cetățeni. O activitate utilă au desfășurat organizația de tineret – care a fost înființată în această perioadă – organizația de femei, diverse forumuri profesionale inițiate de PDSR. Importante au fost, de asemenea, contactele vii cu mișcarea sindicală și cu alte organisme ale societății civile.

Am adoptat o structură suplă a organismelor de conducere ale PDSR, eu fiind, în general, adversarul structurilor stufoase, cu un număr mare de funcții (de vicepreședinți, spre exemplu), deoarece acestea cultivă o anumită „boală" – fetișul funcțiilor, al posturilor de comandă, mentalitatea de „șef", de „boss" sau „baron", în termenii consacrați ulterior –, care ne face atât de mult rău nouă, românilor, în general.

Valoarea omului trebuie judecată prin ceea ce reprezintă fiecare ca nivel de pregătire, orizont de cultură, competențe și capacitate de a organiza, de a conduce și de a rezolva probleme, de a crea un climat colegial de activitate, de solidaritate și conlucrare eficientă, ca și prin trăsături morale, comportament, ținută demnă, decentă, modestie, respect față de alții, deschidere către oameni, către cei mulți, pe care mai ales un militant de stânga trebuie să știe să-i slujească și să-i reprezinte.

Din păcate, în plan mai general, putem să constatăm că regulile democratice ale pluralismului politic, ale alternanței la putere, ale disputei politice dintre putere și opoziție nu au reușit să impună, la noi, un climat sănătos, în care să se poată afirma adevăratele valori, oameni politici

veritabili, cu ținută și comportament exemplare, repere morale de slujire cu devotament și dăruire a interesului public. Asistăm, dimpotrivă, la consolidarea clientelismului politic, care menține și promovează non-valori, oameni fără calități profesionale, politice și morale, dar docili față de șefii lor – prototipuri de fripturiști, arivişti, lipsiți de scrupule, preocupați de propria bunăstare și de cea a grupului din care fac parte.

Eu cred că noi, în PDSR, am reușit, în perioada opoziției din anii 1997–2000, să cultivăm un spirit de partid specific stângii democrate – dedicat interesului public.

La Conferința Națională din iunie 1997, după ce s-au aprobat Programul și noul Statut al Partidului, a fost ales Consiliul Național al PDSR, iar apoi acesta a ales nominal, pe funcții (prin vot), cei 15 membri ai Comitetului Executiv (președintele, un prim-vicepreședinte – Adrian Năstase –, cinci vicepreședinți și membri – între care: I.M. Pașcu, Dan Ioan Popescu, Sorin Oprescu, Hildegard Puwak, Rodica Stănoiu, Nicolae Văcăroiu, Dan Mircea Popescu, Doru Ioan Tărăcilă, Ion Solcanu, Dan Marțian, Florin Georgescu, Viorel Hrebenciuc). Comitetul Executiv a desemnat, apoi, membrii Secretariatului (Octav Cozmâncă, Ovidiu Mușetescu, Corina Crețu și Dan Mihalache).

În primii doi ani ne-am concentrat eforturile spre consolidarea organizatorică și dinamizarea activității organizațiilor locale și teritoriale, pentru reducerea și limitarea efectelor negative ale pierderii poziției de partid de guvernământ, ale acțiunii de racolare a unor membri de către ApR și ale presiunii factorilor de putere asupra militanților noștri.

Membrii conducerii executive, ca și aceia ai grupurilor parlamentare se deplasau sistematic în toate județele, organizau reuniuni de lucru cu conducerile locale și militanții partidului, precum și întâlniri cu cetățenii, cu reprezentanți ai organizațiilor sindicale, ai pensionarilor, cu alți factori politici și ai societății civile, cu presa locală.

Consiliul Național, cu o componență care nu depășea 400 de membri, se reunea semestrial, și uneori trimestrial, în Sala Omnia (a Senatului).

O activitate susținută au început să desfășoare organizația de tineret, cu o conducere dinamică, foarte activă (Răzvan Ionescu, Marian Bălan, Mihai Tudose, Valeriu Zgonea, Nicolae Șerban), precum și organizația femeilor, coordonată de Hildegard Puwak, Rodica Stănoiu, Nora Rebreanu. Se desfășurau cu regularitate reuniuni ale unor forumuri și consilii (ale muncitorilor, agricultorilor, ecologiștilor, pensionarilor). Eu cultivam relații active cu asociațiile de revoluționari, Dan Iosif fiind un catalizator activ al acestora. Mă întâlneam cu regularitate cu reprezentanții lor din București sau din Timișoara, Arad, Cluj, Brașov, Sibiu, Ploiești, Constanța etc.

Am căutat să ne ameliorăm relațiile cu mediul universitar, cu reprezentanții instituțiilor de cultură, cu reprezentanții media.

Am folosit în mod activ tribuna Parlamentului, grupurile noastre parlamentare desfășurând o activitate susținută – atât în plen, prin susținerea de interpelări, declarații politice, moțiuni, inclusiv de cenzură, cât și în comisii – și dezvoltând un dialog constant cu alte grupuri parlamentare din opoziție.

Publicarea unor lucrări și mai ales dezbaterea lor cu militanți ai partidului (în special *Revoluția trăită*, *Viața politică între violență și dialog* și mai ales *Încotro societatea românească?*) au contribuit la menținerea interesului pentru problemele confruntărilor politice și ideologice.

Ne-au „ajutat" în activitatea noastră în opoziție și rezultatele catastrofale ale guvernelor succesive ale coaliției guvernamentale (CDR – USD – UDMR) constituite din cinci grupări politice, preocupate de funcții și avantaje pentru propria clientelă politică.

Efectele guvernării coaliției s-au reflectat mai ales în plan economic și social, prin scăderea PIB, în perioada 1997–2000, cu 9,7%, a producției industriale, cu 16,4%, a celei agricole, cu 12,4%, iar a activității sectorului de construcții, cu 25%, urmare a reducerii investițiilor cu aproape 12%. Paradoxul îl constituie faptul că, deși activitatea economică s-a redus, deficitul contului curent a crescut cu 5,2% (adică producție scăzută, dar o datorie externă mai mare).

Totodată, inflația a crescut, consumul populației s-a redus cu 6,4%, fiscalitatea s-a înăsprit, masa monetară a scăzut cu 19%, iar creditul guvernamental – cu 52%.

În planul relațiilor externe și mai ales al celor cu Uniunea Europeană, lipsa de profesionalism a guvernanților și a celor din administrație ne-a situat pe ultimul loc în procesul de pregătire pentru aderare. De unde, în 1995, după acțiunea de la Snagov, ne situam în frunte, fiind primii care, în iunie 1995, au depus cererea de aderare, însoțită de Strategia națională de pregătire și de Declarația politică de susținere din partea factorilor politici, în anul 2000, când s-au deschis negocierile, de această dată cu 12 țări candidate (între timp adăugându-se cele trei țări baltice, Slovacia, Cipru și Malta), zece țări au reușit să deschidă toate cele 30 de capitole de negocieri (având, deci, pregătite toate dosarele), Bulgaria a deschis 19, iar România doar nouă! Acesta a fost rezultatul unei proaste guvernări, al înlăturării din administrația centrală a unor profesioniști pregătiți, cu experiența negocierilor cu UE, și al înlocuirii lor cu clienți politici ai celor cinci parteneri de guvernare.

Această boală, a clientelismului, în general, a devenit o practică nocivă a tuturor guvernărilor, pe care actuala guvernare a PDL a dus-o la extrem, cu efecte grave pentru economie și pentru viața oamenilor.

Fără a intra în alte detalii, rezultatul a fost că PDSR a reușit, mai ales din anul 1999, să se impună, în opoziție fiind, drept forța politică în care oamenii începuseră să-și pună speranțe pentru redresarea țării.

Aceasta s-a reflectat în rezultatul alegerilor locale din vara anului 2000, apoi al celor parlamentare din toamna anului 2000, când PDSR a obținut 46% dintre locurile din Parlament, în timp ce principalul partid din coaliția de guvernare nu a depășit nici pragul de 5%, rămânând în afara Parlamentului. Aceasta i-a permis PDSR să formeze un guvern monocolor – lucru benefic pentru coerența guvernării.

La alegerile prezidențiale, candidații principalelor partide de la guvernare nu au reușit să intre nici în turul al doilea. A intrat, în schimb, Vadim Tudor, ceea ce, la disperare, i-a determinat pe susținătorii partidelor de dreapta să militeze pentru alegerea mea. Beneficiind și de această susținere, pe lângă cea a alegătorilor PDSR, am reușit să câștig din nou mandatul de președinte al țării.

Alegerile din anul 2000 au consacrat, așadar, o nouă alternanță (**alternanța la alternanță**) și revenirea PDSR la guvernare.

VI

ULTIMUL MANDAT DE PREȘEDINTE AL ROMÂNIEI (2001–2004)

Structurarea instituțională

După alegeri și depunerea jurământului în fața Parlamentului, am trecut la organizarea **Administrației Prezidențiale.**

I-am desemnat, în primul rând, pe cei șase consilieri prezidențiali:

- Mihai Constantinescu – Departamentul Constituțional-legislativ;
- Ioan Talpeș – Departamentul de Securitate națională;
- Octavian Știreanu – Departamentul Politic;
- Simona Miculescu – Departamentul de Relații internaționale;
- Gheorghe Zaman – Departamentul de Strategii economice și sociale;
- Corina Crețu – Departamentul de Comunicare publică; purtătoare de cuvânt.

Am stabilit, apoi, **consilierii de stat** pentru principalele departamente:

- Petre Ninosu, urmat de Șerban Nicolae – Departamentul Constituțional-legislativ;
- Aurel Zăinescu și Gheorghe Constantin – Departamentul de Comunicare publică;
- Victor Opaschi – Compartimentul Cultură-Culte;
- Florin Lupescu – Departamentul Relații internaționale;
- Viorel Bârloiu, Dumitru Iliescu și Emil-Cico Dumitrescu – Departamentul Securității naționale;
- Mircea Beuran, ulterior Aurel Constantin Ilie – Departamentul de Strategii economice și sociale;

- Gheorghe Angelescu – Cancelaria Ordinelor;
- Dumitru Honciu – Protocol;
- Gheorghe Pascu – Departamentul Financiar-Logistic;
- Dan Vuerich – Compartimentul Personal;
- Dan Iosif – Departamentul Politic;
- Sorin Stanciu – Compartimentul Probleme cetățenești.

*
* *

Activitatea cu consilierii a cunoscut un cadru riguros organizat, săptămânal având loc reuniuni de lucru pentru analiza acțiunilor desfășurate și pregătirea celor programate.

Am continuat practica din mandatul precedent a întâlnirilor periodice cu prim-ministrul și cu președinții celor două Camere, pentru corelarea inițiativelor legislative ale Guvernului cu programul parlamentar. De asemenea, lunar, analizam împreună cu cei trei demnitari și cu ministrul de Externe programele de acțiuni internaționale din țară și al deplasărilor în străinătate ale șefului statului, șefului guvernului, președinților celor două Camere și ale ministrului de Externe, pentru o bună corelare a acestora.

*
* *

În ce privește Parlamentul, după alegeri, cele două Camere și-au ales Birourile Permanente, ce reflectau componența lor politică rezultată în urma alegerilor din toamna anului 2000. Ele se prezentau astfel:

La Senat

- **Președinte**: Nicolae Văcăroiu (PSD).
- **vicepreședinți**: Alexandru Athanasiu (PSD);
  Doru Ioan Tărăcilă (PSD);
  Gheorghe Buzatu (PRM);
  Paul Păcuraru (PNL).
- **secretari**: Constantin Niculescu (PSD);
  Zoltan V. Pușcaș (UDMR);
  Aurel Pană (PD).
- **chestori:** Doru Laurian Bădulescu (PSD);
  Dumitru Badea (PRM).

La Camera Deputaților

- **Președinte:** Valer Dorneanu (PSD).
- **vicepreședinți:** Viorel Hrebenciuc (PSD);

  Ovidiu Petrescu (PSD);
  Corneliu Ciontu (PRM);
  Bogdan Niculescu Duvăz (PD).
- **secretari:** Tudor Mohora (PSD);
  Constantin Niță (PSD);
  Năstase Mihai (PRM);
  A. Chiliman (PNL).
- **chestori:**Al. Lăpușan (PSD);
  N. Meșca (PRM);
  L. Borbely (UDMR);
  R. Raduly (UDMR).

În ce privește constituirea guvernului, ținând seama de ponderea grupului parlamentar al PSD, am acordat misiunea de a forma guvernul președintelui acestui partid, domnul **Adrian Năstase.**

Componența aprobată de Parlament a guvernului Năstase era următoarea:

- Mircea Geoană– ministru de Externe;
- Ioan Rus – ministru de Interne;
- I.M. Pașcu – ministrul Apărării Naționale;
- Octav Cozmâncă – ministrul Administrației Publice;
- D.I. Popescu – ministrul Economiei;
- Miron Mitrea – ministrul Transporturilor și Amenajării teritoriului;
- Mihai Tănăsescu – ministrul Finanțelor;
- Ilie Sârbu – ministrul Agriculturii și Silviculturii;
- Aurel Constantin Ilie – ministrul Apelor și Mediului;
- Rodica Stănoiu – ministrul Justiției;
- Hildegard Puwak – ministru la Integrare Europeană;
- Vasile Pușcaș – ministru delegat pentru negocierea cu UE;
- Ecaterina Andronescu – ministrul Învățământului;
- Răzvan Theodorescu – ministrul Culturii și Cultelor;
- Marian Sârbu – ministrul Muncii;
- Dan Nica – ministrul Telecomunicațiilor;
- Daniela Bartoș – ministrul Sănătății;
- Leonard Cazan – ministrul Dezvoltării și Prognoze;
- Silvia Ciornei– ministru delegat pentru I.M.M.-uri;
- Vasile Dâncu – ministru delegat pentru Informații publice;
- Șerban Mihăilescu – coordonarea Secretariatului General al Guvernului;

– Victor Ponta– ministru delegat control utilizare fonduri UE;
– V. Blănculescu – ministru delegat pentru control;
– Axinte Gaşpar – ministru pentru relaţiile cu Parlamentul.

Ulterior, s-au produs unele remanieri, în urma cărora unii miniştri au fost înlocuiţi cu: la Interne – M. Săniuţă; la mediu – Speranţa Ianculescu; la Justiţie – Cristian Diaconescu; la Integrare europeană – Al. Farcaş; la Învăţământ – Alexandru Athanasiu; la Muncă – Elena Dumitru, şi apoi D.M. Popescu; la Telecomunicaţii – Adriana Ţicău; la Sănătate – M. Beuran, şi apoi N. Brânzan; la relaţiile cu Parlamentul – Şerban Nicolae; la Administraţia publică – Gabriel Oprea, şi la coordonarea Secretariatului General – E. Bejinariu.

În ce priveşte activitatea guvernului Năstase, acesta a preluat o situaţie economico-socială complicată, rezultat al celor patru ani de guvernare CDR–USD. În ciuda unui început de redresare, în anul 2000, în timpul guvernului Mugur Isărescu, situaţia rămăsese dificilă.

Meritul incontestabil al lui Adrian Năstase, în calitate de prim-ministru, a fost că s-a dovedit cel mai bun manager şi coordonator al echipei guvernamentale, impunând o disciplină riguroasă în activitatea guvernului şi a miniştrilor (respectiv a minorităţilor), ceea ce s-a reflectat în rezultate meritorii.

Câteva elemente de bilanţ al guvernării PSD

În cei patru ani de activitate ai Guvernului Adrian Năstase s-a reuşit nu numai să se recupereze efectele recesiunii economice din anii 1997–2000, ci şi să se asigure o relansare de durată a economiei româneşti.

În această perioadă s-au realizat obiectivele economice şi sociale înscrise în programul cu care formaţiunea social-democrată a câştigat alegerile din noiembrie 2000, după cum urmează:

1. Relansarea, în ritm accelerat, a **dezvoltării economice a ţării**, fapt concretizat în obţinerea, între anii 2001 şi 2004, a celei mai mari creşteri a produsului intern brut de după Revoluţie, respectiv de 52,2% faţă de anul 2000.

De remarcat că, în timp ce în guvernarea precedentă regresul economic fusese generat de compromiterea programată a cererii interne (consumul populaţiei, investiţiile şi consumul instituţiilor publice), Guvernul Adrian Năstase, prin politicile eficiente aplicate, a stimulat creşterea ofertei (producţiei) interne, ceea ce a permis atât sporirea consumului populaţiei şi a investiţiilor, cât şi o calitate mai bună a serviciilor publice.

Ca urmare, România a obţinut în anul 2004 un produs intern brut egal cu cel din anul 1989, dar în condiţiile modernizării structurii pe ramuri şi a economiei naţionale.

Acest fapt, coroborat cu obţinerea din partea Uniunii Europene a statutului de **economie de piaţă funcţională**, a permis aprecierea că în 2004 România a încheiat etapa tranziţiei.

Instrumentele prin care s-a realizat obiectivul creşterii economice au constat din:

a) **relaxarea fiscală**, îndeosebi în ceea ce priveşte forţa de muncă (contribuţiile sociale au scăzut de la 60%, în anul 2000, la 49,4%, în anul 2004), microîntreprinderile (impozitate cu numai 1,5% din cifra de afaceri), stimularea investiţiilor (prin acordarea deducerilor fiscale întreprinzătorilor, inclusiv pentru înfiinţarea de parcuri industriale), persoanele fizice (prin acordarea deducerilor personale pentru locuinţe – asigurarea şi îmbunătăţirea confortului termic al locuinţelor, asigurări private de pensii şi de sănătate), reducerea TVA de la 19% la 9% pentru medicamente, servicii de turism şi editarea cărţilor etc.

b) aplicarea unei **politici monetare de stimulare a creșterii PIB**, pe fondul restructurării și al eficientizării acesteia, fapt concretizat în reluarea, din anul 2001, a procesului de monetizare a economiei, respectiv în sporirea cu 61,4% a masei monetare, din care cu 198,3% a creditului destinat întreprinderilor și persoanelor fizice.

c) **aprecierea cu 10% a cursului de schimb al monedei naționale** față de coșul valutar euro–dolar, ceea ce a reprezentat un factor de stimulare a importurilor de materii prime și de tehnologie de vârf și, implicit, a producției interne, fără ca aceasta să afecteze creșterea exporturilor, precum și creșterea credibilității externe, prin sporirea fluxurilor de capital străin în țară.

2. Politicile economice eficiente s-au reflectat și în **creșterea producției industriale** cu 24%, îndeosebi pe seama majorării producției prelucrătoare (+29,7%), în condiții de eficiență sporită, fapt demonstrat de: scăderea consumurilor specifice pe produs; creșterea producției agricole cu 41% în perioada 2001-2004 față de anul 2000, majorarea bazându-se îndeosebi pe sporurile obținute la producția zootehnică; sporirea producției din ramura construcții cu 40% față de anul 2000, o creștere importantă înregistrându-se la construcția de locuințe (+45%) finanțate din fonduri publice, la care se adaugă realizarea Programului de construire a 400 de săli de sport.

Investițiile în economia reală, cele ale instituțiilor publice și ale populației au crescut în 2004 cu 45% față de anul 2000.

Aceste evoluții favorabile au fost generate de creșterea ratei de economisire internă cu 3,5 puncte procentuale (de la 13,8%, în 2000, la 17,3%, în 2004).

Creșterea economică, în condițiile unui spor substanțial al investițiilor, a creat premise favorabile modernizării activității din toate sectoarele economice, fapt care s-a reflectat pozitiv asupra contribuției ramurilor la realizarea produsului intern brut, respectiv: industria – un spor de 0,9 puncte procentuale, agricultura, +1,3 puncte procentuale, construcțiile, +0,8 puncte procentuale, și serviciile, +2,2 puncte procentuale. Astfel, în anul 2004, indicatorul PIB/locuitor, calculat la puterea de cumpărare, a crescut la 32% (7 870 dolari/locuitor) față de media din UE, comparativ cu numai 24,4% în anul 2000 (5 764 dolari/locuitor).

3. Exporturile s-au majorat, în perioada guvernării PSD, cu 70% față de anul 2000, ajungând în 2004 la 19 miliarde de dolari.

Pe lângă progresul consistent realizat în plan cantitativ, s-au obținut îmbunătățirea calității mărfurilor și serviciilor exportate, concretizată în

sporirea produselor prelucrate de la 20,6%, în anul 2000, la 26,3%, în 2004, precum și creșterea competitivității economiei românești, ținând cont de faptul că 70% din volumul exporturilor erau orientate în această perioadă către Uniunea Europeană (UE–15), comparativ cu numai 64% în anul 2000.

4. În domeniul privatizării, rezultatele au fost, de asemenea, net superioare față de cele ale guvernării precedente deoarece:

– capitalul social privatizat a fost de 3,2 ori mai mare, comparativ cu cel vândut între anii 1997 și 2000;

– pe fondul schimbării abordării în privatizare, prin transformarea fostului „cumpărător" în „investitor" și prin trecerea în proprietate particulară a numeroase întreprinderi mari și foarte mari – dintre care multe prezentau o situație financiară negativă –, volumul total al tranzacțiilor (venit plus angajamente de investiții) a fost cu 7,3% mai mare decât în perioada anterioară;

– având în vedere numărul de societăți privatizate, valoarea tranzacției pe întreprindere realizate în anii 2001–2004 a fost de 3,9 ori mai mare față de cea obținută între anii 1997 și 2000 (2,4 milioane dolari/societate față de 615 mii de dolari/societate).

5. În perioada guvernării social-democrate, **finanțele publice** au fost consolidate și au contribuit la menținerea stabilității macroeconomice, astfel:

– deficitul bugetului general consolidat din anul 2004 (1,64% din PIB) era de 2,4 ori mai redus, comparativ cu anul 2000;

– reducerea ponderii datoriei publice interne în PIB de la 9,7%, în anul 2000, la 5,1%, în 2004, precum și a serviciului aferent acesteia de la 4,1% la 0,5% în 2004;

– asigurarea finanțării externe pentru dezvoltarea economică s-a efectuat cu respectarea corelațiilor cu ceilalți parametri macroeconomici. Astfel, soldul datoriei publice externe efective (12 212 milioane de dolari la 31 august 2004) a fost cu 78% mai mare decât la finele anului 2000. Această majorare este însă inferioară creșterii cu 4% a PIB în dolari, generând, astfel, o reducere a ponderii datoriei publice externe în PIB de la 22,%, în anul 2000, la 19,6% pentru 31 decembrie 2004;

– ponderea serviciului datoriei externe a fost de numai 11,5% în totalul exporturilor, față de 25%, limita acceptabilă pe plan internațional;

– deși în perioada 2001–2004 s-a achitat un serviciu total al datoriei publice externe de 8 450 de milioane de dolari, reprezentând cu 27,35%

mai mult decât între 1997 și 2000 (6 638 de milioane de dolari), aceasta nu a constituit o dificultate pentru Guvernul Adrian Năstase, care a asigurat, concomitent, o creștere economică ridicată;

– remarcabil este faptul că Guvernul Adrian Năstase este primul executiv de după 1989 care a îndeplinit integral un acord stand-by încheiat cu FMI, respectiv cel aferent perioadei 2001–trimestrul al III-lea din 2002;

– performanțele economice ale guvernării social-democrate s-au concretizat și în creșterea ratingului României (reducerea cotației privind riscul de țară) cu cinci trepte, respectiv de la –B la BB+;

– datoria publică totală a României s-a menținut la un nivel modest, ponderea acesteia în PIB fiind de 24,7%, nivel cu mult inferior celui stabilit pentru admiterea în Uniunea Economică și Monetară, respectiv de 60% din PIB. Astfel, datoria publică externă a țării noastre era de numai 472 dolari/locuitor, reprezentând 32,1% din cea a Ungariei, 50,8% față de Bulgaria, 56,4% de Polonia și 63,7% comparativ cu Cehia.

Masa monetară în circulație a sporit cu 61,4%, fără a afecta reducerea ratei inflației, creându-se posibilitatea monetizării economiei, destinată, prin creșterea cu 198,3% a creditului neguvernamental, finanțării întreprinderilor și populației.

6. De subliniat faptul că Guvernul PSD a reușit, în perioada 2001–2004, realizarea concomitentă a patru obiective extrem de importante, și anume: **creșterea economică în ritm ridicat, reducerea substanțială a ratei inflației, monetizarea economiei reale și sporirea considerabilă a rezervelor valutare ale statului.**

Rezerva valutară a statului a crescut cu 8 723 de milioane de dolari (+353%).

Rata inflației a fost redusă de la 40,7%, în anul 2000, la o singură cifră, prima oară după 1989, respectiv 9%, în 2004 (decembrie/decembrie).

Cursul de schimb al leului față de coșul valutar euro–dolar s-a apreciat cu 10,3% față de anul 2000, contribuind la sporirea mai accentuată a indicatorului PIB/locuitor exprimat la puterea de cumpărare standard și la reducerea decalajului acestui indicator față de statele dezvoltate din Uniunea Europeană.

A crescut cu 51%, în termeni reali, activitatea băncilor comerciale și s-a îmbunătățit profitabilitatea acestora în condițiile menținerii calității portofoliului de credite la un nivel sigur.

Au avut loc dezvoltarea și modernizarea pieței de capital, concomitent cu creșterea încrederii investitorilor de pe această piață.

7. Evoluțiile favorabile la nivel macroeconomic au fost susținute de cele ale agenților economici, care au înregistrat o creștere remarcabilă, în termeni comparabili:

– creșterea veniturilor cu 38,6%;

– sporirea profitului net cu 84% și implicit a ratei rentabilității economice (+6,4 puncte procentuale) și financiare (+9,6 puncte procentuale);

– reducerea plăților restante (arieratelor) de la 40% din PIB, în anul 2000, la 34% din PIB, la 1 decembrie 2003.

8. Rezultatele foarte bune obținute în domeniul economic au generat resursele necesare pentru **sporirea puterii de cumpărare** a populației, creșterea gradului de ocupare a forței de muncă și **reducerea ratei sărăciei**, după cum urmează:

– reducerea ratei șomajului de la 10,5%, în decembrie 2000, la 6,9% în decembrie 2004;

– creșterea salariului real cu 29% față de anul 2000;

– sporirea pensiei reale cu 30,4% comparativ cu anul 2000, inclusiv dublarea pensiei agricultorilor;

– majorarea consumului populației cu 31,6% față de 2000;

– scăderea ratei sărăciei de la 35,9%, în anul 2000, la 23%, în 2004.

Aceste rezultate sintetice ale bunei guvernări PSD au reflectat, pe de o parte, îmbunătățirile obținute în domeniul producției industriale și agricole (susținute prin măsuri guvernamentale adecvate), ca și creșterea investițiilor, atât guvernamentale (privind, spre exemplu, programul de construire de locuințe sociale, încurajarea construcțiilor private sau cel din domeniul drumurilor – cu darea în exploatare, pentru prima dată după 1989, a primei autostrăzi construite în acești ani, Autostrada Soarelui, de peste 100 de km, ca și lansarea de proiecte pentru 400 de km de autostrăzi care, însă, s-au poticnit în anii următori, din cauza incapacității noilor guvernanți), cât și prin încurajarea investitorilor străini, a căror prezență a crescut în mod considerabil.

De altfel, dacă se privește retrospectiv mersul economiei românești în toată perioada de după 1989, se poate constata că rezultatele cele mai bune s-au obținut în anii guvernării PDSR (guvernul Văcăroiu), respectiv PSD (guvernul Năstase), comparativ cu primii trei ani – rezultat al prăbușirii

vechiului sistem, respectiv a economiei etatizate – sau cu anii guvernării CDR și ai guvernării Alianței DA (PNL–PD), îndeosebi ai guvernării PD-L, din ultimii doi ani.

Primul lucru pe care l-a realizat Guvernul PSD, spre deosebire de predecesoarele sale de dreapta, a fost **stabilitatea**. Guvernul Năstase a trecut și el prin procesul de remaniere, însă acest proces a urmărit să dea mai multă consistență acțiunii guvernamentale. Guvernul PSD a reușit, atât prin comparație cu predecesoarele, cât și prin comparație cu cele care i-au urmat, să asigure o creștere economică echilibrată, care a permis dezvoltarea unor politici sociale sănătoase.

Guvernarea social-democrată a reușit să asigure o dezvoltare constantă a economiei, după perioada de recesiune drastică din timpul Guvernului CDR–USD. Și aici s-ar impune o remarcă. S-a discutat mult, după 2004, despre faptul că introducerea cotei unice ar fi adus un plus economiei românești, iar acum se susține că o revenire ulterioară asupra sistemului de impozitare ar afecta mediul economic, ar diminua investițiile.

Datele economice arată falsitatea acestei susțineri. După 2004, România a dezvoltat o creștere economică pe bază de consum, iar criza mondială a scos la suprafață toate deficiențele sistemului economic încurajat de politicile guvernelor de dreapta care au urmat Guvernului PSD. Astfel, au scăzut contribuțiile agriculturii și industriei la crearea PIB și au crescut, concomitent, ponderile ramurilor construcții, comerț și servicii financiare generatoare de valori adăugate relative, dar care au provocat, totodată, importuri foarte mari (mai ales cu caracter parazitar, legat de consumul celor care au obținut venituri suplimentare din aplicarea „cotei unice") și, implicit, datorie externă în creștere, pe fondul înrăutățirii raportului dintre ratele de creștere ale exportului și cele ale importului.

Dar, pe lângă creșterea economică, una dintre cele mai importante performanțe ale Guvernului PSD din perioada 2000–2004 a fost **reducerea ratei inflației** la o singură cifră. Evoluția descrescătoare a ratei inflației a continuat și în guvernarea Tăriceanu, dar anul electoral 2008 și anul 2009 au condus la un nou puseu inflaționist și la ieșirea de pe traiectoria normală.

Un alt indicator important este **rata șomajului**. În perioada 2000–2004, acesta s-a redus aproape la jumătate. Scăderea șomajului este unul dintre fenomenele care confirmă politicile de creștere economică aplicate în acea perioadă, care au dus la crearea a câtorva **sute de mii de locuri de muncă**. Prin comparație, în ultimii ani, mai ales odată cu intrarea țării noastre în malaxorul crizei economice mondiale, proasta gestionare a acelui moment a dus România în situația de a avea, în 2010, mai mulți

șomeri decât în anul 2000, în ciuda celor peste două milioane de români care au avut posibilitatea să plece din țară și să se angajeze în străinătate (în special în Italia și în Spania).

Un rezultat firesc al politicii economice promovate de guvernarea PSD a fost **creșterea veniturilor populației**, atât în privința salariilor, cât și în privința pensiilor.

Între anii 2000 și 2004, pensia medie de asigurări sociale a crescut de aproape trei ori, ca de altfel și pensiile pentru agricultori. Acumulările din acea perioadă au ajutat la creșterea pensiei medii și în perioada următoare, inclusiv ca urmare a reformei sistemului de pensii, inițiată în timpul guvernării PSD. Atunci au fost promovate Legea pensiilor nr. 19 din 2000, pusă în aplicare din aprilie 2001, respectiv Legea 411/2004 și Legea 249/2004 privind pilonul II de pensii, dar și pensiile ocupaționale. Totodată, la 1 octombrie 2004 a fost declanșat procesul de recalculare a pensiilor.

Dincolo de simpla creștere a veniturilor pensionarilor, este de reținut faptul că în perioada anilor 2003–2004 guvernarea social-democrată a reușit echilibrarea veniturilor și cheltuielilor, reflectată în bugetul asigurărilor sociale de stat. Dacă ne gândim la situația din 2010 a Bugetului asigurărilor sociale, putem remarca, fără urmă de dubiu, performanța Guvernului PSD.

Ca și în cazul pensiilor, s-a îmbunătățit substanțial situația salariilor. Astfel, salariul mediu pe economie a fost dublat, iar salariul minim pe economie a fost aproape triplat. Și asta fără accentuarea deficitului bugetar. Comparativ, după anul 2004 au putut fi obținute rezultate similare doar prin creșterea necontrolată a deficitului bugetar. Creșterile ulterioare de salarii, dublate de mărirea inexplicabilă a numărului de angajați din sectorul public, au accentuat politica de majorare a deficitului bugetar.

Unul dintre marile neadevăruri pe care puterea de dreapta și președintele Traian Băsescu le-au propovăduit în spațiul public este acela conform căruia toți cei care au condus România sunt vinovați pentru situația economică în care s-a ajuns în preajma anului 2010. Această teză este falsă! **În ciuda creșterii veniturilor populației, a pensiilor și a salariilor, Guvernul condus de Adrian Năstase a încheiat mandatul cu un deficit bugetar de doar aproximativ 1%, dar cu un excedent în zona bugetului asigurărilor sociale.**

Creșterea veniturilor populației, bazată pe creșterea economică, a contribuit la **scăderea accelerată a ratei sărăciei**. Dacă în anul 2004 peste patru milioane de români trăiau sub limita sărăciei, în anul 2004 numărul acestora a scăzut la jumătate. Dincolo de politicile de creștere a veniturilor populației,

guvernul PSD a lansat și programe menite să îi sprijine pe cei nevoiași sau să încurajeze creșterea ratei de școlarizare. Inițiative de succes au fost **Programul „Cornul și laptele"**, care a sprijinit direct copiii din familiile nevoiașe, contribuind, totodată, la creșterea numărului de copii înscriși la școală, ca și decizia Guvernului Năstase privind **construirea a 400 săli de sport** pentru elevi.

Toate aceste rezultate economice au generat, în perioada 2000–2004, **stabilitate socială**, numărul și amploarea conflictelor de muncă fiind simțitor reduse, atât prin comparație cu guvernarea CDR–USD, cât și prin comparație cu guvernarea Alianței DA (PNL–PD) care a urmat celei social-democrate.

Se poate spune, fără nicio exagerare, că perioada guvernării PSD, în anii 2000–2004, a fost una de succes. Din păcate, multe dintre realizările de atunci au fost irosite. Paradoxal, într-o Românie care a continuat să aibă o importantă rată de creștere, cea mai ridicată din Uniunea Europeană, la un moment dat, discrepanțele sociale, distanța dintre săraci și bogați au crescut. O mână de oameni au ajuns să capitalizeze atât această creștere, cât și efectele modificării sistemului de impozitare, în timp ce un număr mare de români au pierdut la nivelul puterii de cumpărare. Pe măsură ce problemele economice s-au accentuat, această pondere a celor defavorizați a crescut, România fiind astăzi obligată să gândească noi măsuri de reclădire a sistemului de solidaritate socială. O asemenea gândire nu poate fi concepută de pe pozițiile unei drepte politice agresive și insensibile la nevoile categoriilor celor mai largi de cetățeni. Aceasta trebuie să fie misiunea unei guvernări realiste, care înțelege că orice guvernare rațională trebuie să asigure atât o economie eficientă, cu rezultate în planul creșterii indicatorilor de bază, cât și efecte în plan social, de care să se bucure marea majoritate a cetățenilor. Aceasta este rațiunea unei gândiri de stânga, democratice.

Acțiuni de consolidare a stabilității societății românești

a) Reconciliere

Revoluția din Decembrie 1989 și evenimentele care au urmat imediat după prăbușirea regimului ceaușist au condus la o amplă schimbare de natură politică, economică și socială. Un sistem dispărea, și un altul trebuia pus în loc. „Democrația" este doar o etichetă, oamenii, tradițiile și cutumele, viziunile despre viitor îi dau conținut. De aceea vorbim despre o pluralitate de regimuri democratice, care, evident, au la bază câteva principii universal valabile.

Când am spus, la începutul lui 1990, că noi trebuie să ne gândim la o democrație „originală", la asta mă refeream, la nevoia construirii unui sistem de instituții și mecanisme de guvernare politică, economică și socială care, păstrând nucleul de principii și de instituții comun oricărui regim democratic, să răspundă unei situații particulare: o societate vlăguită de mai bine de cinci decenii de regimuri totalitare, cu o educație civică precară și fără tradiții democratice consolidate, precum cehii, de pildă, sau germanii.

Au fost mulți oameni care, imediat după decembrie 1989, au încercat, cu sinceritate și profesionalism, să contribuie la elaborarea unui proiect de viitor pentru România. Din păcate, acest efort a fost anulat de agresivitatea celor care și-au imaginat viitorul ca o întoarcere la perioada interbelică, perioadă care, pentru ei, reprezenta Paradisul pierdut. Oamenilor li s-a prezentat o Românie idealizată, o guvernare idealizată, o ordine politică și socială aproape perfectă, plină numai de succese.

Pe de altă parte, unele dintre noile partide apărute pe scena politică sau renăscute, sub eticheta de „partide istorice", au încercat să se legitimeze cu un discurs și programe violent anticomuniste, într-o țară care avusese, la un moment dat, circa patru milioane de membri ai partidului comunist. Așa a apărut „Proclamația de la Timișoara", ce conținea celebrul punct 8, pe care unii au avut pretenția s-o impună drept „adevăratul program al Revoluției române".

Sigur, privite și judecate acum, aceste lucruri par mai degrabă niște stângăcii, dar atunci, într-o societate dominată de incertitudini și de

temeri, ele au generat o stare de neliniște și serioase îndoieli în legătură cu adevăratele intenții ale unora dintre actorii politici. Anii succesivelor regimuri totalitare au deschis răni adânci, au produs fracturi, au născut frustrări și resentimente, atitudini vindicative. Nu e simplu să închizi aceste răni, să răspunzi tuturor cererilor și nemulțumirilor, să împaci adversari care se situează adesea pe poziții ireconciliabile.

Sincer vorbind, oameni care au trăit ororile staliniste ale anilor '50 ai secolului XX au crezut că este momentul unei revanșe. Omenește, pot fi înțeleși, mai ales dacă ne gândim la suferințele lor. Politic, nu. În viața publică, obligațiile lor sunt identice cu ale celorlalți, iar suferința nu le conferă drepturi în plus. Este drept că evenimente precum cele din 13–15 iunie 1990 au adus repede cu picioarele pe pământ pe toată lumea, dar, într-un fel, era prea târziu. Răul fusese făcut, în societate apăruseră noi linii de fractură, noi surse de tensiune și de conflicte. Care, din păcate, nu s-au închis nici acum, iar asta pentru că sunt permanent exploatate în scopuri politice.

Atunci, ca și acum, din păcate, viitorul a contat mult mai puțin decât trecutul. Unii, nu puțini, par ferm convinși că spusele lui Orwell – „Cine controlează trecutul controlează viitorul. Cine controlează prezentul controlează trecutul" – oferă un instrument puternic luptei politice. Din punctul meu de vedere, acest lucru n-a fost valabil nici în totalitarism, și cu atât mai puțin în democrație.

Trebuie să trăim cu trecutul nostru, nu avem ce face, suntem condamnați la asta. Trebuie să ne cunoaștem trecutul, pentru a nu-i mai repeta erorile. Fiecare ia cu el din trecut ceea ce crede de cuviință. Relația noastră cu trecutul este extrem de subiectivă și de selectivă. Orice încercare de a da o versiune „oficială" trecutului este sortită din start eșecului. Trecutul, ca și viitorul, nu se decretează, nu se instituționalizează.

Avem însă niște responsabilități, ca indivizi și ca națiune, față de fapte petrecute în trecut, și acestea trebuie să fie recunoscute și asumate. Și bine ar fi fost să putem face gesturi importante, legate de trecut, încă de la începutul schimbării de sistem, cum ar fi asumarea responsabilității față de soarta evreilor români în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Eu, cel puțin, nu am simțit că ar fi existat un sprijin politic pentru un gest precum cel al înființării Comisiei Holocaustului, în primii ani de după Revoluție. Poate că am fi trecut peste reacția partidelor naționaliste, dacă celelalte partide ar fi sprijinit un astfel de gest. Dar era o perioadă tulbure, plină de controverse, de conflicte, de crize identitare, de lupte politice fără limite, într-un climat internațional nu foarte clar, iar a deschide un nou front intern nu era posibil.

Mă bucur că am putut face acel necesar gest față de evreii români în cel de-al doilea mandat al meu.

Dar asta nu înseamnă că nu am făcut lucruri importante în această direcție în cursul primului meu mandat constituțional. Relațiile cu comunitatea evreiască au fost excelente. Cu liderii ei, la fel. Port o frumoasă amintire rabinului Moses Rosen, academicianului Nicolae Cajal, a căror contribuție la progresul României este de necontestat.

Anul 1990 și următorii au fost ani de crize identitare, de tensiuni între diverse grupuri sociale și etnice. Mulți au înțeles libertatea regăsită în mod excesiv și fără responsabilitate. La fel de mulți au crezut că putem recupera trecutul fără nici cea mai mică privire critică. Naționalismul și antisemitismul, pe de o parte, iredentismul și separatismul, pe de altă parte, s-au înfruntat în acei ani, dintr-un soi de frenezie a reîntoarcerii la „origini", la perioada antebelică, văzută, așa cum am mai spus, ca un soi de Paradis pierdut.

În acest viespar de crize identitare, de istorii prost digerate și prost înțelese, de manipulări mediatice, cineva trebuia să se implice, să medieze, să-și folosească autoritatea pentru a reduce asperitățile. Cei aflați în conflict, indiferent de care parte a baricadei se situau, aveau ceva de reproșat sau de împărțit cu statul român, care fie era prea îngăduitor cu unii, fie prea dur cu alții, fie dădea prea mult unora sau prea puțin altora.

Trebuie să recunoaștem că am fost cu toții surprinși de renașterea unui soi de antisemitism fără evrei (din păcate, până în 1989 comunitatea evreilor din România a scăzut dramatic), care a complicat relațiile cu această comunitate. De aceea s-au depus eforturi importante pentru calmarea temerilor evreilor rămași în România, pentru asigurarea unui climat normal de conviețuire. M-am simțit obligat moral să fac o serie de gesturi față de comunitatea evreilor din România, față de cultul mozaic. Mi s-au reproșat aceste gesturi, inclusiv faptul, banal până la urmă, de a intra în Sinagogă, și apoi la Muzeul Holocaustului de la Washington cu capul acoperit de kipa.

Pe de altă parte, unii dintre evrei mi-au reproșat că nu am repetat gestul lui Lech Walesa și nu am cerut iertare, la vizita mea în Knesset, pentru crimele comise de regimul Antonescu împotriva evreilor.

Reconcilierea națională este un proces de durată, dureros, adesea, controversat pentru cei care se situează pe poziții extreme și greu de dus la capăt într-o societate care este încă măcinată de conflicte și de instabilitate socială. Știam care sunt riscurile politice ale unor acțiuni în această direcție, dar am fost permanent animat de profunda convingere că nu putem construi nimic solid dacă nu încercăm să ajungem la un liman în privința trecutului,

pentru a nu mai lăsa unora și altora pretexte spre a construi obstacole în calea viitorului.

Asumarea răspunderii statului român pentru politicile antisemite promovate de regimul Antonescu și de legionarii asociați la guvernare, ca și pentru deportarea evreilor în Transnistria, acțiuni care au condus la moartea multora dintre ei, este o parte, deloc de neglijat, a acestui proces de reconciliere națională. Rezolvarea problemei asumării vinei statului român față de cetățenii lui, până la urmă – pentru că evreii care au fost persecutați și uciși în timpul regimului Antonescu erau înainte de orice cetățeni români, cu drepturi egale cu ceilalți –, nu s-a găsit decât în cel de-al doilea mandat, când societatea era mai calmă, mai așezată, mai pregătită pentru astfel de gesturi.

Erau ani de creștere economică, se contura noua identitate a românilor, de cetățeni europeni, se internalizau valorile europene, motive pentru care formarea Comisiei Holocaustului și prezentarea raportului său n-au stârnit nici prea multe emoții și nici atitudini radicale de respingere. Mai mult, concluziile ei i-au obligat pe mulți români să-și pună probleme și să se raporteze critic la o mitologie care nu avea nimic cu realitățile anilor '40 ai secolului trecut. Mai mult, după acest moment, gesturile de compasiune și acțiunile românilor care au salvat evrei în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și-au căpătat adevărata lor valoare morală și umană în ochii tuturor.

Probleme la fel de complicate au fost și cu minoritatea maghiară, foarte activă imediat după 1989, care voia să-și schimbe dramatic raporturile cu majoritatea română, într-un context internațional ce părea favorabil inclusiv schimbării granițelor în Europa. Cum cererile exagerate nu au găsit ecou în acele cancelarii care contau în conturarea noii ordini europene și globale postcomuniste, s-a trecut la obiective mai realiste, dar la fel de controversate: obținerea de privilegii pentru minoritatea maghiară. Și e adevărat că acestea au fost obținute, dar, judecând după rezultate, cei care se bucură de ele sunt mai ales liderii politici ai minorității maghiare. Cetățenii de etnie maghiară s-au autoizolat, cunoașterea tot mai precară a limbii române este un handicap pentru ei și, în ciuda declarațiilor naționaliștilor de la Budapesta, maghiarii din România își găsesc soluții pentru problemele lor economice și sociale cam în aceleași țări în care emigrează, din motive economice, și majoritarii români.

Nu cred că aceasta este o cale potrivită pentru reconciliere. Prezența UDMR în viața politică românească a avut, în general, un rol pozitiv, dar acest monopol al reprezentării minorității maghiare a avut și efecte adverse, iar acum partidele maghiare concurente ale UDMR, care au început

să apară, susținute de Budapesta, dar și de unii politicieni români de la București, au o abordare conflictuală a relațiilor cu majoritatea și au uitat de mult de reconciliere.

Regret această evoluție. În fond, conviețuirea pașnică nu poate fi decât rezultatul cunoașterii reciproce, al conștientizării faptului că, până la urmă, suntem cetățeni români și europeni deopotrivă, cu drepturi, libertăți și obligații egale. Iar trecutul nu trebuie folosit drept pretext pentru un prezent și un viitor în care unii să nu aibă loc de ceilalți.

Anii '90 au fost ani în care s-au consumat toate conflictele venite din trecut și puse la înghețat de regimurile totalitare care s-au perindat la putere în România începând cu anul 1938. Pe cele politice le cunoaștem cel mai bine, fac parte din cotidian și din spectacolul puterii. Cele religioase au avut și ele partea lor de spectaculos, multe desfășurându-se în lumina reflectoarelor, dar și mai multe în culise.

Din păcate, au fost destui cei care, dintr-un motiv sau altul, au alimentat și alimentează și acum aceste conflicte, dintre care cele mai multe, dincolo de câteva aspecte ce țin de principii, au cauze cât se poate de omenești. Aceste conflicte au cuprins întreaga societate și nici acum, la peste două decenii de la Revoluție, ele nu dau semne că s-ar putea stinge. Ceea ce spunea regretatul Octavian Paler despre războiul româno-român se confirmă, din păcate.

„Dezbină și stăpânește" este o strategie veche de când lumea. Numai că este absurd s-o folosești ca unic instrument de exercitare a puterii. Și cu atât mai absurd este s-o folosești împotriva propriei națiuni. Viața a dovedit că națiunile care caută permanent consensul, când este vorba despre marile probleme ce țin de interesul național sau de introducerea unor reforme dureroase, care implică mari costuri economice și sociale, sunt mai performante decât cele care abordează conflictual schimbarea.

După decembrie 1989, România a avut cele mai importante realizări doar în acele domenii în care a existat un puternic consens național, susținut explicit de întreaga clasă politică. Consensul implică și reconciliere, care nu se referă doar la trecut. Și prezentul, și viitorul oferă suficiente motive de conflict, iar părțile trebuie să știe când să pună capăt confruntării și să-și asume consecințele ei, să-și recunoască erorile.

Un astfel de teren de confruntare a fost, în acești ani, cel religios. Totalitarismul a lăsat o moștenire nefericită în acest domeniu și am fost cu toții obligați să reparăm erorile trecutului, lucru deloc ușor. În primul rând, pentru că Biserica Ortodoxă Română s-a aflat și ea sub focul contestării imediat după 1989. Poate că un soi de ironie a sorții a fost faptul că eu,

liber-cugetător declarat și acuzat pentru aceasta, am fost chemat să arbitrez toate aceste conflicte, să găsesc modalități prin care să înlesnesc dialogul dintre părțile aflate în confruntare, să facilitez înțelegerea dintre părți.

Am explicat, într-un interviu acordat ziarului *Adevărul* în octombrie 2000, cum văd eu lucrurile în privința asta și de ce opțiunea mea nu a fost un obstacol în relația cu toate cultele religioase din România.

A fost de mare ajutor relația specială pe care am avut-o cu PF Teoctist, om care a știut să păstreze un drept echilibru între Biserică și stat, punând surdină vocilor radicale care vedeau în România un soi de teocrație, evitând amestecul Bisericii în treburile statului. În acele condiții, în care atât statul, cât și Biserica Ortodoxă treceau prin crize identitare, deloc propice unui dialog calm și la obiect, poziția sa moderată și înțeleaptă ne-a ferit de probleme suplimentare.

Am considerat că amestecul statului în treburile interne ale cultelor este de neconceput și le-am tratat pe toate nediscriminatoriu, cu același respect și cu aceeași măsură. Au fost greu de abordat problemele dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Greco-Catolică, la un moment dat părțile situându-se pe poziții radicale. Timpul a demonstrat că ele nu pot fi rezolvate decât pe calea discuțiilor dintre părți, orice altă soluție fiind generatoare de conflicte. Nu pot spune că BOR și Biserica Greco-Catolică s-au reconciliat până la capăt. Dar lucrurile au intrat pe un făgaș normal și, încet-încet, rănile trecutului se vindecă. Ambele Biserici au același tip de probleme în relația lor cu societatea, trebuie să facă față acelorași probleme și sfidări, trebuie să-și redefinească rolul într-o societate cu valori în schimbare dramatică.

Redescoperirea unor tradiții și afirmarea Bisericii Ortodoxe Române ca biserică națională majoritară au fost un lucru natural și au avut un efect benefic, într-o societate aflată în schimbare dramatică de paradigmă și de valori morale. De aici și până la o imixtiune a Bisericii în treburile statului ar fi fost un pas, pe care eu, cel puțin, nu l-am socotit normal și am acționat astfel încât el să nu se facă și ca lucrurile să se petreacă strict în limitele fixate de legi și de Constituție.

Anii '90 au fost ani plini de frământări în sânul Bisericilor creștine, mai ales al celor din Europa, care, dincolo de necesitatea rezolvării problemelor care veneau din trecut, erau confruntate cu nevoia de a-și defini un proiect de viitor, pe măsura celui politic, anume reunificarea continentului. Reunificării politice îi era asociată, logic și aproape obligatoriu, refacerea unității creștine. Și asta nu se putea face decât printr-un dialog susținut, deschis și fără condiții prealabile între catolici și ortodocși.

România nu putea asista pasivă la acest proces. Mai mult, ne-am propus să contribuim la promovarea concilierii între Bisericile creștine, declanșând astfel un întreg mecanism de vizite și de consultări, de evenimente care au avut drept finalitate vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România. Această vizită a reprezentat încununarea unui efort de apropiere care a început în februarie 1991, cu ocazia vizitei pe care am făcut-o la Vatican, când i-am adresat Papei invitația de a vizita oficial România, în calitatea sa de șef al Statului Vatican. Acea primă vizită a mea a fost urmată de altele două, în septembrie 1992 și martie 1995.

Nu a fost ușor. Pentru a se putea înfăptui această vizită, era necesară și invitația din partea autorității bisericești, respectiv a Sinodului BOR. Ambele părți ezitau, aveau îndoieli și trebuiau să învingă rezistențe și prejudecăți, contestări și orgolii. În cele din urmă, vizita papei Ioan Paul al II-lea în România, ca urmare a invitației BOR, a fost un succes al poporului român, care și-a dovedit vocația europeană și tăria credinței, toleranța și respectul diferenței.

Se putea face mai repede această vizită? Nu știu. Poate da, poate nu. Războiul Rece nu a ocolit nici spațiul religios. Reconstrucția încrederii cere timp, cere gesturi de apropiere din partea ambelor tabere. Important este că, într-un final, vizita a avut loc și, mai mult, că ea s-a transformat în ceva mai important decât o simplă acțiune de imagine: într-un dialog permanent și deschis, cu o finalitate clară: reconcilierea celor două Biserici creștine, ca un pas spre reunificarea creștinătății. Orice sursă de conflict stinsă reprezintă o victorie a rațiunii.

Dialogul cu Vaticanul, pentru pregătirea vizitei papei, a permis și o detensionare a relațiilor cu Biserica Greco-Catolică. Este o realitate faptul că poporul român, din motive istorice, a trăit viața creștină în sânul a două Biserici, ceea ce nu este nicio noutate și nici ceva anormal. Anormală a fost desființarea Bisericii Greco-Catolice, prin decizia arbitrară a unui regim totalitar. Numai că o nedreptate nu poate fi reparată cu prețul altor nedreptăți. Am înțeles nerăbdarea greco-catolicilor de a șterge urmările acelei decizii, numai că cinci decenii de totalitarism au produs consecințe care nu dispar peste noapte.

Reconcilierea națională este o datorie pentru noi toți. Fără ea nu putem imagina o societate stabilă și coerentă, solidară și performantă. Din păcate, societatea românească a fost permanent una „frântă", cu multe falii, de diverse naturi, multe dintre ele cu adânci rădăcini istorice. Polarizarea socială extremă care a caracterizat-o mai tot timpul, cu excepția a circa

patru decenii din secolul XX, și care în ultimii ani cunoaște o nouă adâncire nu a făcut lucrurile mai ușoare.

Am fost conștient de faptul că, după căderea lui Ceaușescu, toate aceste fracturi, care s-au menținut și în totalitarism, în forme mai puțin vizibile, dar perceptibile pentru cei care știau unde să se uite, vor ieși la lumină, vor genera noi conflicte în societate. Așa a și fost. Cea mai vizibilă manifestare a acestor fracturi a fost cea legată de restituirea proprietăților, văzută de unii, interesați, ca un instrument al revenirii la ordinea interbelică. Ea venea la pachet cu restabilirea ordinii constituționale dinainte de 30 decembrie 1947.

Eu, ca și foarte mulți români, am considerat că Revoluția din Decembrie 1989 nu a fost făcută cu fața la trecut, ci la viitor. Nimeni nu contestă faptul că trecutul trebuie cunoscut, iar unde a fost falsificat, trebuie restabilit adevărul, dar el nu avea cum fi o soluție pentru problemele postcomunismului.

De aici a rezultat o nouă linie de fractură, cea dintre „republicani" și „monarhiști", de fapt, dintre cei care voiau o construcție constituțională, instituțională și legislativă care să fie cu fața spre viitor și cei care voiau *restitutio in integrum*, mai ales din motive patrimoniale, dar cărora li se părea că reinstaurarea monarhiei este un obiectiv mai romantic și mai idealist decât vulgara posesie de bunuri, deci mai ușor de acceptat de către cetățeni.

Din păcate, această confruntare, care se desfășura pe fondul elaborării și dezbaterii tezelor noii Constituții, a luat aspecte nedorite, s-a personificat, a fost prezentată ca un soi de „război" între Iliescu și Regele Mihai. Ceea ce n-a fost, indiferent de felul în care citim și astăzi evenimentele nefericite de la începutul anilor '90, pe care eu le regret. Îl respect pe Regele Mihai, este un om care a luat decizii extrem de grele, în momente cruciale pentru România, pentru existența acesteia ca stat.

Dacă am fi fost într-o altă situație, dacă schimbarea din România ar fi avut loc în alte circumstanțe, Regele Mihai și-ar fi găsit un loc pe scena publică românească din primul moment al schimbării. Nu a fost să fie. Dar după momentele tensionate din 1990 și 1991, după ce am reușit să stabilizăm lucrurile și să adoptăm o nouă Constituție, relațiile cu Casa Regală și cu Regele Mihai au intrat într-un proces de normalizare. Este drept că între timp fiecare dintre noi a evaluat sfaturile primite în perioada de criză (sfaturi care nu de puține ori au turnat, din ambele părți, gaz peste foc) și a făcut schimbările care se impuneau.

Evenimentele de la începutul anilor '90 nu au legătură cu persoana Regelui Mihai, ci exclusiv cu climatul politic aproape isteric din acei ani, când, așa cum am mai spus, se dezghețaseră o serie de conflicte care veneau nu doar din comunism, ci și din perioada interbelică. Trebuie să reamintesc faptul că nici măcar în rândurile opoziției de atunci, formată majoritar din partidele așa-zise istorice, nu exista o unanimitate în ceea ce privește atitudinea față de monarhie, în general, și față de Regele Mihai, în special.

O spun cu toată tăria și convingerea: ceea ce s-a întâmplat de Paști și de Crăciun, în 1990, legat de doritele vizite ale Regelui Mihai în țară, nu a fost rezultatul unei politici deliberate față de Rege, ci doar suma stângăciilor unor oameni care au fost puși în fața unor decizii pe care nu erau pregătiți să le ia, iar întoarcerea Regelui și a familiei sale din drumul spre Mânăstirea Curtea de Argeș nu a fost un act înțelept. Că a fost vorba doar de stângăcii și de decizii luate în pripă este dovedit de evoluția ulterioară a relațiilor statului român cu Regele Mihai, dar și de evoluția relațiilor noastre personale. Dincolo de orice, și eu, și Regele Mihai am avut și avem, până în ultima clipă a vieții, responsabilități față de România și de cetățenii ei, și asta este mai puternic decât ceea ce ne desparte.

Imediat după revenirea la Cotroceni, la începutul anului 2001, la propunerea lui Victor Opaschi, i-am adresat Regelui invitația de a participa împreună la evenimentul prilejuit de inaugurarea Galeriei de Artă Românească a Muzeului Național de Artă. Erau un gest pe care mă simțeam obligat să îl fac. Promisesem în campania electorală că voi acționa pentru o reală și profundă reconciliere națională, trebuia să închidem acest capitol, nefericit, al relației cu Regele Mihai.

Regele s-a întors definitiv în România pe 18 mai 2001, și astfel lucrurile au intrat pe făgașul lor normal. Istoria va judeca aceste lucruri. Dar între mine și Regele Mihai au avut loc clarificările necesare și apreciez efortul său pus în slujba interesului național, pentru integrarea europeană și euroatlantică. Iar relația mea cu Regele a continuat și după terminarea mandatului la Cotroceni.

Un moment semnificativ l-a reprezentat Apelul adresat românilor din țară și din diaspora de mine, ca Președinte al României, de Regele Mihai și de Patriarhul Teoctist în sprijinul procesului de reconciliere națională.

În acești ani a mai avut loc un moment la fel de important, legat de reconcilierea națională: omagierea celor care au fost vocea românilor fără de voce, în anii totalitarismului: lucrătorii postului de radio Europa Liberă. Ei și-au servit țara cum puțini au făcut-o în acei ani și merită respectul și

prețuirea noastră. Nu le-a fost ușor, și-au pus viața în pericol pentru a spune adevărul despre România sub totalitarism.

S-a împăcat România cu trecutul ei? Încă insuficient. Poate că mulți români, copleșiți de grijile prezentului, de eforturile făcute pentru a supraviețui, nu cred că reconcilierea națională este o prioritate. Alții, foarte puțini, cred că trecutul este o materie primă extrem de profitabilă și o exploatează ca atare. Între aceste două atitudini extreme, puțini sunt aceia care înțeleg nu doar rostul reconcilierii naționale, ci și contribuția acesteia la stabilizarea societății și la creșterea performanțelor ei. Reconcilierea este condiția reconstrucției solidarității naționale și sociale. Din păcate, rămânem o societate frântă, și lucrul ăsta este un motiv de mare tristețe pentru mine.

b) Forumul cultural

Încă de la începutul ultimului mandat, am ținut să lansăm o acțiune, la nivel național, în vederea reanimării activității instituțiilor de cultură – atât a celor profesioniste, cât și a ceea ce se cheamă „cultura de masă" și instituțiile de amatori.

În acest scop am convocat, la **19 noiembrie 2001**, o întâlnire consultativă la Palatul Cotroceni.

Au fost, apoi, organizate forumuri culturale zonale – la Iași, Cluj, Timișoara, Craiova și Constanța.

În final, a avut loc la Ateneul Român, în ziua de 19 iunie 2002, Forumul Național al Culturii.

Prezint textul cuvântului rostit la Forumul Național al Culturii – care sintetizează principalele probleme supuse dezbaterii și concluziile desprinse, în urma consultărilor și deliberărilor organizate, ca și măsurile preconizate – proiecte de legi elaborate în sprijinul culturii și al instituțiilor de cultură, precum și decizia de organizare a Institutului Cultural Român, care s-a înfăptuit și consemnat printr-o adunare inaugurală la Ateneul Român, în ziua de 20 ianuarie 2004.

Forumul valorilor creatoare*

Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist,
Domnule Prim-Ministru,
Domnilor Miniștri,
Onorați membri ai Parlamentului,
Onorați invitați, membri ai Corpului Diplomatic acreditat la București,
Doamnelor și domnilor,

Înainte de toate, doresc să salut prezența dumneavoastră la Forumul Național al Culturii, prima manifestare de acest gen, după 12 ani de la Revoluția Română din Decembrie 1989.

Este un moment pe care îl putem socoti referențial. Într-un cadru larg profesionist, forumul reunește reprezentanți ai instituțiilor de cultură și artă, ai uniunilor de creatori, academicieni, personalități marcante din învățământ, știință și cercetare, factori de decizie și reprezentanți ai societății civile, manageri, editori, animatori ai vieții spirituale. Scopul reuniunii – așa cum am anunțat spre finele anului trecut, când, la Palatul Cotroceni, am organizat o primă întâlnire consultativă, urmată apoi de forumuri culturale zonale la Iași, Craiova, Constanța, Cluj și Timișoara – este acela de a trece în revistă problemele cu care se confruntă cultura și arta în condițiile actuale. Se vor identifica sursele și mijloacele – inclusiv cele de ordin financiar sau legislativ – prin care potențialul creativ al națiunii să cunoască o substanțială revigorare. În esență, este vorba de conturarea unei strategii naționale în domeniul culturii, a unui program național de viitor, cu priorități și obiective punctuale, pe termen lung, mediu și scurt.

Am în vedere întreaga paletă de segmente ale vieții spirituale, de la instituțiile de profil specializate, funcționalitatea și eficiența acestora, și până la nivelurile de competență și implicare a comunităților locale, cetățenești. Toate formează laolaltă spațiul de inițiativă și sprijin pentru cunoașterea, păstrarea și dezvoltarea patrimoniului național de valori. Este vorba de a repune cultura și arta în drepturile lor legitime, de a le asigura, conform misiunii lor

* Discurs la Forumul Național al Culturii, Ateneul Român, 19 iunie 2002

educativ-intelectuale, rolul și locul pe care îl merită în societate, ca purtătoare și creatoare de identitate națională.

Tema supusă reflecției și dezbaterii publice – „Starea și perspectivele culturii române la început de mileniu" – răspunde, în opinia mea, unei așteptări generale, aceeași în care se înscrie întregul proces evolutiv al societății românești, atât sub aspect economic, cât și social. Am avut și am în vedere câteva considerente de principiu care au făcut obiectul dezbaterilor în cadrul forumurilor culturale zonale și pe care le supun atenției forumului național.

1. **Cultura este o formă superioară de libertate; ea contribuie esențial la progresul întregii societăți.** Prin această succintă încercare de definiție, subliniez de fapt valoarea în plan uman-social a culturii și impactul ei în lumea valorilor reale, practice, ale democrației, inclusiv în sfera economică și a construcției statului de drept, a spiritului civic, comunitar. Cred că nu este de prisos să amintesc că, în orele fierbinți și dramatice ale noului nostru început de istorie, printre alte obiective de fond, programatice, ale Revoluției Române, în cultură și artă se prevedea „eliminarea dogmelor ideologice care au provocat atâtea daune poporului și promovarea adevăratelor valori ale umanității, eliminarea minciunii și a imposturii și statuarea unor criterii de competență, așezarea pe baze noi a culturii naționale". **Era punctul 6 al Comunicatului către țară al CFSN, pe care îl prezentam la posturile de radio și televiziune.**

Neglijarea culturii, impasul unor măsuri și reforme din domeniu, deculturalizarea care se constată, ca și politizarea excesivă a unora dintre segmentele fenomenului cultural și artistic, negarea pe criterii subiective a unor valori create și acumulate de-a lungul timpului netezesc astăzi drumul unor viziuni la fel de schematice și restrictive precum cele pe care revoluția a trebuit să le înlăture.

2. **Asigurarea accesului liber și egal la cultură** este o condiție a democrației, având aceeași valoare cu garantarea libertății individului. Cred că trebuie să vedem toate componentele dezvoltării economice și sociale și să încurajăm individul și comunitățile să-și asume răspunderea pentru propria lor emancipare. În același timp, suntem datori să creăm climatul și condițiile necesare prin care accesul la instrucție și educație să fie ferit de opreliști economice sau sociale.

Mai mult decât atât, chiar în condițiile noastre de tranziție, încă plină de neajunsuri și dificultăți, trebuie să medităm asupra unor investiții de spirit care își pot găsi și mijloacele necesare. Altfel, riscăm dezechilibre, marginalizări și excluderi sociale datorate nivelurilor diferite de pregătire intelectuală sau chiar

absenței acestora. Ar fi afectate prin aceasta însăși democrația, solidaritatea și coeziunea națională.

3. **Competența și compatibilitatea profesională**, afirmarea activă a spiritului concurențial, creator de valori, **promovarea performanței în toate sectoarele** se sprijină pe un larg orizont de cultură generală și de specialitate. Societatea în care am intrat în acest început de secol este una a cunoașterii. Decisiv pentru progresul unei națiuni este, astăzi, gradul general de pregătire, de instruire, de informare și participare la viața cetății. În cursa pentru dezvoltare, România are de recuperat decalaje istorice vechi, dar și unele de dată mai recentă. Mai cu seamă acum, cultura ca patrimoniu acumulat, orizontul și capacitatea de creație intelectuală a unui popor au un rol decisiv, atât din perspectiva dezvoltării durabile – ținta de predilecție a oricărei națiuni –, cât și din aceea a proceselor globalizării și integrării, a noilor sfidări pe care le aduc acestea.

4. În condițiile actuale, **problemele culturii** – și mai ales soluționarea lor – **nu se pot rezuma doar la finanțarea de la buget sau doar la sprijinul statului.** Îndatoririle statului față de cultura națională nu trebuie nici ele subestimate sau evitate. Implicarea statului este necesară. A nu se confunda însă această implicare – cum ar fi elaborarea unor strategii culturale naționale sau măsuri de sprijin și încurajare – cu dirijarea etatistă. În cultură, ca și în economie, ca, de altfel, în toate domeniile existenței sociale, acest dirijism etatist s-a dovedit atrofiant și anihilator, înăbușind libertatea de creație. În toate țările civilizate, însă, statul își asumă obligația de a proteja patrimoniul cultural, de a-i stimula și susține pe artiști, pe creatori, aceștia fiind garanți ai identității culturale naționale.

Continuând tradiția ultimului veac și jumătate, statul român are datoria să susțină marile noastre instituții culturale care asigură permanența tradițiilor, vitalitatea creației contemporane și menținerea artiștilor, a oamenilor de știință și cultură, în elita spirituală a țării și a lumii. În răspunderea sa intră reglementări privind cadrul optim pentru promovarea și afirmarea valorilor cultural-artistice, precum și facilitarea accesului larg la cultură, la educație și creație.

5. **Participarea României la dialogul internațional de valori** este o prerogativă a instituțiilor statului, dar și un drept al creatorilor înșiși, al organizațiilor lor profesionale, ca și al organismelor societății civile, al fundațiilor de profil. Nu trebuie să avem complexe. Artele, cultura, creația intelectuală reprezintă principalul domeniu în care România se poate afirma cu demnitate

în lume. Folosind termeni la modă, creația artistică rămâne marfa noastră cea mai vandabilă și mai competitivă pe piața internațională a valorilor spirituale. Dinamismul fenomenului cultural românesc continuă să fie moneda noastră forte și, așa cum am putut constata cu toții în ultimul timp, ne conferă o poziție privilegiată în dialogul internațional.

6. **Fenomenul cultural nu poate fi izolat de starea generală a societății**, de condițiile de existență a oamenilor. Cultura este o sinteză – cauză și efect – a întregii existențe sociale. În condițiile în care o mare parte a populației se zbate, încă, pentru asigurarea traiului de zi cu zi, e greu să pretinzi o viață culturală intensă.

Greșesc cei care nu înțeleg potențialul economic al culturii. Ea nu este doar un consumator nerentabil de resurse, ci, dimpotrivă, poate și trebuie să fie creatoare de resurse. De peste un deceniu, povara tranziției, mai ales cea economică, dar nu numai, apasă dureros asupra culturii, a intelectualilor, asupra artiștilor și a instituțiilor de artă, asupra patrimoniului cultural. Nu prin lamentări vom rezolva problemele. Eforturile majore trebuie îndreptate spre garantarea creșterii economice și scoaterea țării din sărăcie, spre asigurarea unui trai decent tuturor cetățenilor. Iar problemele culturii trebuie abordate nu ca o povară în plus, ci ca un mijloc de ridicare generală a țării.

7. În general, **o politică modernă a culturii**, în condițiile actuale, trebuie să se desfășoare pe câteva mari linii directoare, cum ar fi:

a) asigurarea accesului la cultură, la educație, la cunoaștere – îndeosebi al noilor generații;

b) gestionarea eficientă a instituțiilor de cultură ca trezoriere și generatoare de valori artistice;

c) stimularea creației artistice, sprijinirea valorilor – umane și materiale;

d) protejarea patrimoniului național, afirmarea și difuzarea propriilor tradiții și valori în lume;

e) menținerea legăturii cu comunitățile de români din afara țării. Am în vedere cele zece milioane de români care trăiesc în afara granițelor țării. Trebuie să sprijinim lărgirea cadrului de comunicare cu ei, cointeresarea lor în protejarea și circulația valorilor noastre culturale.

Aceste linii directoare ar trebui să structureze o strategie națională pe termen mediu și lung – pentru redresarea și relansarea culturii naționale.

Onorată asistență,

Societatea românească a pășit, în urmă cu 12 ani, pe calea unor transformări esențiale, care să-i permită accederea în lumea noilor valori ale democrației și progresului economic. O nouă Constituție, o legislație în curs de perfecționare, apariția unor noi instituții sunt menite să favorizeze acest proces, al cărui scop este recunoașterea și integrarea valorilor românești din trecut și de astăzi în patrimoniul internațional, concomitent cu integrarea României în marea familie a democrațiilor lumii contemporane. Țara s-a înscris cu fermitate pe această nouă orbită, din care nu poate fi exclus, ori lăsat în urmă, niciun segment al existenței. Cultura, ca parte a ființei noastre naționale, este menită să afirme identitatea noastră într-o viitoare lume globalizată.

Cultura și afirmarea creației intelectuale nu pot lipsi, așadar, din ansamblul procesului de dezvoltare contemporană a țării. Starea culturii trebuie să ne preocupe pe toți, dincolo de deosebirile firești existente între noi – doctrinare, ideologice, sociale sau politice. Starea actuală a culturii – ceea ce moștenim, ce și cum valorificăm, ce creăm pentru generațiile de mâine – împreună cu căutarea soluțiilor pentru viitor constituie motivația care, dincolo de orice diferență de concepții și opinii, trebuie să ne găsească alături și să ne afle solidari în eforturile necesare pentru depășirea dificultăților tranziției și înfăptuirea acestei opere comune, de maxim interes național.

Doresc să subliniez câteva direcții de acțiune, în acest sens:

a) **Accesul la cultură** și funcționarea unor instituții cu mare adresabilitate la nivelul comunităților cetățenești, ca și acțiunile specifice în sprijinul a ceea ce, cu un termen generic, se înțelege prin cultura de masă își păstrează pe deplin actualitatea. Ele constituie și unul din reperele de primă importanță pentru promovarea democrației participative, spre care aspirăm și prin care ne integrăm în lumea civilizației moderne.

Parcurgem o perioadă dificilă; asistăm la un declin și la o deteriorare accentuată a unor instituții de mare tradiție: atenee populare, case de cultură, cămine culturale, cluburi, biblioteci, formațiuni artistice diverse. Cauza principală o constituie dispariția sau reducerea resurselor financiare, pierderea unor animatori dăruiți acestei cauze amenință să blocheze cultura de masă. Riscul este al blocării accesului la cultură pentru cei mai mulți dintre noi, precum și al unei sărăciri sufletești generale.

Deosebit de grav este acest fenomen în lumea satelor, dar și în multe centre urbane. Satul românesc a fost dintotdeauna păstrătorul tradițiilor, al patrimoniului de creație spirituală și al identității naționale. Dispunem în această privință de un patrimoniu bogat și divers, care exprimă exemplar

unitatea în diversitate a poporului roman. Suntem datori să prețuim acest patrimoniu, să-l apărăm și să-l valorificăm. Este de văzut, pe de o parte, cum putem menține și stimula spiritul creativ în rândul populației, iar, pe de alta, de a menține și amplifica accesul la cultură, la carte, la educație, al tuturor fiilor țării. Reducerea numărului de tineri de la sate care mai reușesc să studieze în licee și, mai ales, în universități este o mare pierdere pentru țară. Este o pierdere de valori potențiale, nemaivorbind de aspectul social al discriminării care apare, în această fază a tranziției spre economia de piață.

Este greu de crezut că în acești ani cultura de masă va beneficia de noi dotări instituționale, deși există și acum unele eforturi și rezultate notabile în câteva localități, unde oameni inimoși, buni gospodari, reușesc să amenajeze și așezăminte de cultură. Trebuie folosite cele care există, iar acolo unde acestea au fost deturnate spre alte scopuri, ele trebuie retrocedate (tot este un termen la modă) rostului și misiunii lor inițiale. Instituții înființate de Fundațiile Regale, susținute de școala lui Dimitrie Gusti, pot fi și astăzi un model. Căminul popular sau școala populară de artă, conferințele pe teme de cultură generală sau acțiunile dedicate învățării meșteșugurilor, folosite chiar mai înainte, pe vremea Junimii, ar trebui reactualizate, adaptate la condițiile actuale, în sprijinul și la inițiativa comunităților locale.

La nivelul societății informatizate de astăzi, când s-au amplificat și modernizat mijloacele de comunicare, când informația circulă prin Internet, iar societățile avansează în funcție de capacitatea cetățenilor lor de a ține pasul cu dezvoltarea generală a lumii, nu putem lăsa pe dinafară satul românesc, până acum cel mai mare rezervor de talente. Mulți din marii noștri scriitori, ca și nenumărați specialiști în toate domeniile, care au făcut și fac faima acestor locuri, s-au născut la sat. Mai este posibil acest lucru în viitor? Consider că trebuie nu numai să ne întrebăm, ci și să acționăm pentru ca răspunsul să fie afirmativ.

Avem nevoie de soluții pentru reanimarea vieții culturale în comunitățile locale. Să găsim căi de stimulare a intelectualității, mai ales a dăscălimii, a cadrelor didactice care, printr-o frumoasă tradiție, își asumau menirea de continuatori și animatori ai vieții spirituale, îndeosebi în mediul rural.

b) În ceea ce privește **producția de carte și difuzarea ei**: avem un peisaj editorial diversificat și bine dezvoltat în teritoriu, dar, la nivel național, consumul și accesul la carte au devenit o mare problemă. Ca și pe alte segmente, întâlnim și aici un întreg „lanț trofic", de la creatorul de literatură – scriitorul – până la cititor. Pe acest lanț se înșiră editurile, tipografiile, difuzarea de carte, librăriile. Și toate vor să câștige, și câștigă, dar pe seama creatorilor și a cititorilor. Editurile

au fost primele instituții privatizate după decembrie 1989, deși nu prin ele se exprima în mod definitoriu trecerea la o economie de piață. Aceasta a dus la o mare diversificare a producției de carte, dar și la unele hiatusuri, a devenit tot mai dificilă promovarea unor lucrări fundamentale – dicționare, enciclopedii, ediții de opere ale autorilor români și străini. Remarcăm efortul lăudabil al Academiei Române, care, cu sprijinul și al Ministerului Culturii, a concretizat o acțiune de mare valoare – apariția unor lucrări fundamentale – precum Istoria Românilor și seria de opere fundamentale ale literaturii române – într-o ediție selectă. Pe ansamblu, activitatea editorială e în suferință. Autorii sunt prost plătiți sau nu sunt plătiți deloc. În sfârșit, librăriile – care nu se pot finanța doar din procentul oferit de editori – au renunțat la o întreagă structură organizatorică, ce presupunea difuzarea de carte bazată pe comenzi ferme.

Trăim astfel paradoxul că, la un număr de titluri – cărți și reviste – infinit sporit față de acum 12 ani, înregistrăm mult mai puțini cititori. Tot mai scumpe, cărțile tind să devină un produs de lux.

c) **Bibliotecile publice** cunosc și ele un real declin sau, pur și simplu, dispar. Deși există și aici câteva inițiative promițătoare – la Buzău, de pildă, Biblioteca județeană a deschis o filială în cartierele orașului, dotată cu aparatură electronică, putând activa astfel și ca centru metodic pentru bibliotecile comunale, inclusiv pentru școlile din mediul sătesc –, organizarea sistemului național de biblioteci și centre documentare rămâne, deficitară. Resursele documentare ale țării nu sunt suficient valorificate; informația circulă greu. Coexistă zone slab – sau total neacoperite – și paralelisme păgubitoare.

Nu de mult, au fost inaugurate două instituții emblematice. A fost redeschisă Biblioteca Centrală Universitară din București (distrusă, precum se știe, în decembrie 1989). A fost integral refăcută, lărgită și modernizată. A fost deschis și noul local al Bibliotecii Academiei Române. Din păcate, sediul Bibliotecii Centrale de Stat nu este încă terminat. Alte biblioteci supraviețuiesc cu mari dificultăți.

d) Deși România are o cotă înaltă pe piața mondială de soft, implementarea **educației electronice** nu se ridică la nivelul așteptărilor. Există inițiative lăudabile pentru promovarea cărții electronice și a bibliotecii electronice la ICI (Institutul Central de Informatică). Atât Academia Română, cât și Ministerul Culturii au întreprins acțiuni în acest domeniu, pentru extinderea suportului electronic de informare, dar generalizarea acestor inițiative avansează greu.

Campania demarată în urmă cu doi ani pentru promovarea tehnologiei informației în școli și universități va trebui susținută și continuată, în toate instituțiile de cultură, ca parte a sistemului național de informare și documentare.

Desigur, toate instituțiile și toate proiectele culturale trebuie adaptate mersului vremii. Pătrunderea masivă a televiziunii în viața cotidiană impune o sporită inventivitate, iar aceasta poate fi și un mare avantaj: evenimentul cultural viu este tot mai apreciat, îndeosebi în micile comunități. Sunt de apreciat, în ultima vreme, încercările unor posturi de televiziune, centrale și locale, de a readuce în atenție valorile culturii și artei românești clasice și contemporane, promovând inițiative și manifestări relevante în acest sens. Nu trebuie să ne sfiim să facem cu mai multă dăruire și talent acest lucru, pentru că nicăieri în lume nu se întâmplă altfel. Integrarea europeană și globalizarea, asimilarea valorilor culturii universale nu trebuie să ducă la ignorarea valorilor naționale, ci din contră.

De aceea, cred că trebuie să găsim resurse de voință și responsabilitate pentru a repoziționa cultura națională și evenimentul cultural autohton autentic în programele instituțiilor de profil, inclusiv în cele aparținând audiovizualului. Posturile publice au o dublă misiune – culturalizatoare și de susținere a creației naționale. Canalele televiziunii publice centrale au datoria să susțină activ viața culturală și creația națională, evitând tentația de a concura posturile comerciale, prin programe de import facile, triviale, în detrimentul valorilor și talentelor autohtone. Nici posturile private nu ar trebui să se limiteze doar la criterii comerciale. Toate trebuie să se considere instituții de cultură, cu îndatoriri față de comunitate. Apariția postului TVR Cultural, ca și unele emisiuni de la TVR2 sunt un început promițător. Sunt, de asemenea, de apreciat multe din programele posturilor de radio și televiziune locale care se dovedesc mai sensibile la viața spirituală a comunităților.

e) **Toate domeniile culturii sunt potențial creatoare de valoare.**

Avem o **mișcare teatrală** de nivel internațional care, inclusiv în anii dictaturii, și-a demonstrat marea vocație constructivă. Va deține, pe mai departe, un rol important în îndreptarea moravurilor și înălțarea spirituală a națiunii. Din păcate, multe teatre se confruntă cu mari greutăți financiare, uneori și din cauza unui management deficitar. Deși de o prestanță recunoscută, dramaturgia românească, clasică și contemporană, își găsește tot mai greu locul pe scenele teatrelor. Trebuie neapărat să facem ceva. Sunt 40 de teatre în România, cărora se cuvine să le redăm strălucirea binemeritată. Avem actori și regizori de mare talent. Este nevoie să gândim formule economice de înlesnire a accesului publicului la spectacolele de teatru ca și alte modalități similare. Sunt unele încercări de reviriment promițător, dar încă insuficient.

Cinematografia națională, după ce era să atingă punctul zero, începe să se redreseze. Și în acest domeniu, declinul trebuie și poate fi stopat; dispunem

de un potențial regizoral, actoricesc și etnic remarcabil. Avalanșa subculturii importate pe micile și marile ecrane trebuie contracarată prin creații valoroase ale propriei industrii cinematografice și de televiziune.

Avem o **școală muzicală** universal apreciată, prin calitatea creației, orchestrelor și soliștilor. Festivalul Internațional „George Enescu" este o probă a acestui potențial, înscriindu-se ca un mare eveniment artistic, onorat de mari personalități și formațiuni de renume din numeroase țări. Predomină însă și în acest domeniu aceeași acută lipsă de fonduri și aceeași lipsă de management activ. Opera, filarmonicile, alte prestigioase instituții similare nu-și găsesc încă drumul, nici repertorial, nici managerial. Valori de prim rang ale creației muzicale, inclusiv ale creației populare, trăiesc în umbra unor prefabricate de moment care, deși efemere, pervertesc în mod zgomotos sensibilitatea și percepția generală.

În **coregrafie**, domeniu în care reușitele presupun tot atâta har cât și muncă, se întâlnesc în genere aceleași situații, în ciuda extraordinarelor talente și a farmecului propriu acestei arte.

Artele plastice, operele plasticienilor profesioniști, peste 6 000, organizați în 33 de filiale, dar și acelea, de o mare bogăție și diversitate, ale creatorilor populari constituie un rezervor nesecat al creativității românești. Creația în acest domeniu poate fi o puternică sursă de venituri și un eficace mijloc de educație, motiv pentru care trebuie să beneficieze de un management pe măsură, din care nu pot lipsi pârghiile economice și financiare. Să gândim, deci, un program care să pună în valoare acest domeniu. Pe vremuri apăruse ideea realizării, în București, a unei străzi a artelor, cu cafenele literare, librării, anticariate și săli-expoziții, cluburi de dezbateri ș.a.m.d. Fusese demarat chiar și un proiect în acest sens, dar totul s-a năruit. Poate că nu este chiar o utopie acest lucru și se vor găsi investitori și edili care să încerce un asemenea demers.

Arhitectura se află la interferența dintre artă și inginerie, iar arhitecții se pot implica în multe din proiectele culturale pe care instituțiile culturale de profil le au în vedere.

f) Să nu uităm că șansele viitorului nostru se reazemă nu doar pe ceea ce clădim azi ca economie de piață, stat de drept și societate democratică, ci și pe legitimitatea istorică. Patrimoniul național ne reprezintă ca durată și creativitate. El este în suferință.

România are o **rețea de muzee** cu colecții de mare valoare. În jurul lor este prea multă liniște. Politica de așteptare a vizitatorilor, lipsa unor acțiuni dinamice, de cooperare cu alte instituții din sfera culturii și mai ales cu școlile, reduc posibilitățile de valorificare a acestor tezaure. Muzeele nu sunt doar

depozite inerte ale trecutului, ele trebuie să devină spații active ale dialogului public, instrumente aduse la zi ale educației permanente. Există atâtea experiențe notabile, în țară și în străinătate, care pot fi preluate și adaptate condițiilor specifice. Un lăudabil efort, cu promițătoare rezultate, desfășoară în acest sens Muzeul Național de Artă. Sunt notabile acțiunile unor muzee – precum cel al tehnicii populare de la Dumbrava Sibiului, Muzeul Țăranului Român sau unele muzee județene – care stimulează prezența meșteșugarilor din diferite zone ale țării, organizând activități împreună cu școlile și casele de copii.

Se desfășoară ample lucrări de consolidare și restaurare a unui număr mare de **monumente de patrimoniu.** Multe monumente și vestigii unicat sunt însă în pericol, cad pradă vandalismului. Dincolo de absența unor fonduri suficiente pentru finalizarea unor lucrări de restaurare ori conservare și protejare a locurilor istorice, există și o stupefiantă delăsare a factorilor de putere locali, a organismelor cu atribuții de siguranță și protecție. Nu mă refer la legislație, valabilă pentru toate domeniile, deoarece face parte din sfera soluțiilor. În cazul patrimoniului, cred că trebuie să tragem un foarte serios semnal de alarmă.

Autoritățile culturale, turistice, dar și ecleziastice ar trebui să colaboreze mai strâns pentru valorificarea tezaurului spiritual, care constituie una din marile bogății ale țării și un element de atracție pentru un **turism cultural** de mari dimensiuni.

g) **Centrele culturale din străinătate** sunt sau ar trebui să fie unul dintre beneficiarii întregului fenomen cultural românesc. Ele trebuie să depășească optica efortului minim, axată în speță pe relația cu comunitățile românești din afara țării, și să inițieze programe complexe, inteligente și de efect. Prin acestea să se adreseze direct altor universuri culturale, să demonstreze că poporul român este un partener viabil în dialogul dintre națiuni. Zadarnic spunem că facem parte din Europa, dacă nu dovedim acest lucru prin ceea ce produce și consacră spiritualitatea românească.

Primul Centru Cultural străin (al Italiei) a apărut la noi în 1930 și, tot atunci, Nicolae Iorga și Vasile Pârvan au înființat centrele românești de la Veneția și Roma. Orizontul de așteptare al acelei perioade, judecat în perspectiva timpului, este asemănător cu acela de acum. Sub ochii noștri se desfășoară procesul dinamic al integrării europene ca și al globalizării. Suntem obligați să ne cuplăm activ la aceste procese, să ne adaptăm din mers și să devenim parteneri valabili ai dialogului economic, politic, dar și intelectual. Un nou statut și noi programe pentru centrele culturale românești din străinătate se impun cu necesitate.

h) În ultimii ani s-au extins și s-au diversificat legăturile noastre cu **comunitățile românești** din afara granițelor. Este necesar, însă, să avem

în vedere o acțiune complexă, sistematică, acompaniată de o logistică clară și fundamentată pe scopuri și obiective concrete. Nu trebuie să cantonăm aceste legături doar la niveluri reprezentative, restrânse, ci să le extindem în rândul tuturor comunităților și al instituțiilor acestora, să facem să circule tot mai intens informația și valorile în ambele sensuri – dinspre țară spre comunitățile de români și de la aceștia la noi. Românii deveniți cetățeni loiali ai altor state care i-au găzduit sunt și punți statornice de legături multiple cu alte popoare, și veritabili ambasadori ai țării.

Doamnelor și domnilor,

Acestea sunt câteva din datele problematice pe care tema pusă în discuție – starea actuală a culturii și perspectivele ei la început de mileniu – ni le relevă, cred, cu acuitate. Ele sunt mult mai numeroase și comportă, pe fiecare segment și domeniu, analize aparte. După cum s-a putut observa, în această scurtă trecere în revistă, am pus accentul mai mult pe deficiențe. Aceasta dintr-un motiv, cred, de înțeles: din dorința de a uni eforturile tuturor celor care consideră că soarta culturii este și soarta lor și că redresarea ei este cauza noastră comună. Cred că putem fi de acord cu toții că nu despre o criză a culturii este vorba – așa cum deseori și în mod fals se mai vorbește –, ci de o criză a mijloacelor, o criză de resurse materiale și de management.

Vă propun deci să dezbatem cu sinceritate și spirit constructiv toate aceste probleme care-și pot găsi rezolvări pertinente și de durată, printr-o strategie a cărei țintă principală să o constituie **ideea relansării culturii, ca parte intrinsecă a dezvoltării durabile a societății românești.** Este cu atât mai presantă această chestiune cu cât, la fel ca și în economie, și în cultură se pune problema redresării, a modernizării, a organizării pe baze noi a domeniului, în pas cu noile exigențe ale progresului și ale alinierii noastre la mersul lumii contemporane.

Folosindu-ne de potențialul intelectual de care dispune România, trebuie să ne gândim la formarea noilor generații de intelectuali, creatori în toate domeniile științei, culturii, artelor.

Întrebarea care se pune, indiscutabil, este cum sprijinim creativitatea celor de astăzi?

Prin definiție, condiția artistului presupune sacrificiu pe altarul artei. Prin compensație, standardele europene impun astăzi mecanisme speciale de protecție socială pentru această categorie, alcătuită din unicate. Din păcate, în România ultimului deceniu, oamenii de cultură și artiștii au fost net defavorizați de tranziția spre economia de piață. Bugetarii din zona culturii au rămas

și cei mai săraci și cei mai impozitați. Ei nu lucrează la negru, nu participă la economia subterană. Ministerul Muncii și cel al Finanțelor au datoria să gândească asupra resorturilor legale pentru repoziționarea acestora în cadrul societății românești.

Confruntați cu un dramatic exod al artiștilor, ca și al altor intelectuali, mai ales al celor tineri, avem obligația morală de a le oferi aici, acasă, temeiul și motivarea unei reîntoarceri. Să circule, să ducă în lumea largă faima școlii noastre creative și interpretative, dar să rămână ancorați pe scenele, în atelierele și în studiourile din România.

Bugetul țării nu poate acoperi toate cerințele culturii. Pe lângă implicarea mai dinamică a factorilor locali, în spiritul descentralizării administrative și al stimulării inițiativei comunităților locale în sprijinirea artelor și culturii, se impune să gândim un cadru legislativ coerent și stimulator, adaptarea adecvată a măsurilor fiscale, eliminarea unor rigidități, ca și promovarea unei noi legi a sponsorizării. Să punem în mișcare un mecanism activ al sponsorizării și mecenatului. Să contribuim la crearea unei conștiințe sociale a noilor forțe financiare din sectorul privat, să le atragem și spre cofinanțarea culturii. Să găsim, de asemenea, modalitatea de a face atractive investițiile în cultură.

Este, de aceea, imperios necesar să găsim un cadru unitar privind legislația în domeniu, care să creeze o bază cât mai favorabilă funcționării instituțiilor de cultură și stimulării creației artistice. S-au făcut câțiva pași în această privință. Ei sunt însă inegali și neacoperitori. Cu excepția legilor privind protejarea monumentelor istorice, protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național, precum și protejarea patrimoniului mobil, alte segmente au rămas în afara reglementărilor necesare. Sunt informat că se află în portofoliul celor două Camere proiecte legislative privind bibliotecile, muzeele și colecțiile publice, instituțiile de spectacol, cinematografia, audiovizualul, accesul liber la cultura scrisă ș.a.m.d. Vital este ca toate acestea să fie gândite în corelație și să formeze un corpus unitar care să acopere toate domeniile culturii și să permită o activizare generală a instituțiilor și a factorilor de interes public, cetățenesc.

Ministerul Culturii și Cultelor, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Finanțelor pot să-și găsească un mod de conlucrare mai activ și aplicat cu privire la problemele reale cu care se confruntă **cultura și educația** în actualele condiții. Sunt de revăzut, în primul rând, **politicile fiscale**, care trebuie să țină seama de specificul și diversitatea fenomenului cultural, precum și de necesara lui revigorare. Este nevoie să debirocratizăm relațiile interinstituționale, să declanșăm o acțiune

de perspectivă durabilă, în colaborare cu Uniunile și Asociațiile de creatori, să deplasăm centrul de greutate al activității spre grupurile și comunitățile cetățenești, să stimulăm inițiativele locale.

Practica a dovedit că buna intenție a descentralizării a fost uneori deformată, pe plan local, de lipsa de dialog dintre municipalități și consiliile județene. Descentralizarea trebuie să conducă la autogospodărire, la ridicarea simțului și responsabilității civice, a competențelor locale în materie de management.

În concluzia celor arătate până acum, pe termen scurt, văd necesară realizarea unor strategii la nivelul județelor și al localităților prin care să se încerce evaluări de obiective și răspunderi concrete, inclusiv sub raportul mijloacelor și al surselor economico-financiare. Strategia la nivel național va fi și o sinteză a acestora.

Ca element component sau chiar generic al acestei strategii, propun gruparea marilor acțiuni și proiecte în cadrul unui Deceniu al Culturii Române, menit să relanseze fenomenul cultural românesc, să refacă legăturile necesare dintre diferite sfere ale culturii, ca și legăturile dintre cultură și domeniile conexe, cum sunt învățământul, religia, științele, sportul, turismul, ambientul ș.a. Acest deceniu va trebui să însemne o reconsiderare a condiției materiale și a funcționalității instituției de cultură, ca și a condiției creatorului și consumatorului de cultură. În întregul său, acest deceniu, care a și fost prefațat prin manifestările patronate de Academia Română și de Ministerul Culturii – „Anul Eminescu", „Anul Brâncuși", „Anul Caragiale" – poate oferi o imagine culturală normală a României la începutul acestui mileniu.

Pentru susținerea și coordonarea marilor proiecte din domeniul culturii în plan intern și în exterior, propun înființarea unei instituții – numită eventual Institutul Cultural Român sau Fundația „România" –, așa cum există în numeroase state cu mare tradiție culturală: Institutul Goethe, British Council, Institutul Francez, Suedez, Polonez etc. Va fi un organism public, care să coordoneze în plan național ample programe culturale, să susțină evenimente culturale majore, atât în țară, cât și în străinătate. Instituția respectivă (fundație sau institut) va fi un organism public care va prelua și extinde activitatea actualei Fundații Culturale Române, înființată după revoluție. Ea și-a îndeplinit în general menirea, acționând cu precădere pentru întărirea legăturilor cu comunitățile românești din afara țării și propagarea valorilor creației românești în lume. Azi, în alte condiții și pe alte coordonate ale eforturilor instituționale conjugate, avem în vedere relansarea culturii printr-o activitate mult mai complexă și mai adecvată, concentrată pe mari programe și obiective de interes național. Acest organism – Institutul Cultural Român sau Fundația „România" – nu se

va substitui nici Ministerului Culturii, nici Ministerului Educației și Cercetării, cu atât mai puțin altor organisme de stat. Personal, eu îl văd ca pe un forum, cu o structură simplă, suplă și funcțională, în strânsă relație cu instituțiile de profil – ministere, Academie, uniuni și asociații de creație, centrele culturale din străinătate, fundații ș.a.m.d. Va fi pus sub patronajul Președintelui României, așa cum erau în perioada interbelică Fundațiile Regale puse sub patronajul șefului statului. Va avea capitol distinct în bugetul de stat, care va fi completat prin atragerea de fonduri din donații și din alte finanțări extrabugetare. Va coordona realizarea unor proiecte naționale în materie de creație și valorificare a moștenirii culturale, va sprijini cultura din zonele românești din afara granițelor, ca și formarea unor elite intelectuale capabile să dialogheze cu lumea mileniului al treilea, va susține apariția unor lucrări fundamentale pentru limba, istoria și cultura română, va promova valorile românești în străinătate și va institui un sistem de premii și burse pentru tinerii creatori.

Onorată asistență,

După cum, probabil, s-a observat, în ultima vreme, deși condițiile economice și sociale n-au cunoscut, încă, ameliorările necesare și așteptate, în viața intelectuală și artistică, mai ales în marile centre, s-a resimțit o dezmorțire a interesului pentru cultură, atât din partea instituțiilor de profil, cât și a cetățenilor. Este un semn bun, care confirmă valoarea multor inițiative și manifestări de ținută (reuniuni academice, omagiale, premii de excelență, alte acțiuni similare, inclusiv forumurile culturale zonale). Aș spune că este un nou început, prin care drumul redresării economice și sociale se împletește strâns cu acela al relansării culturii, într-un proces complex, de durată, creator de noi și necesare valori.

Și aș mai spune că acest nou început este și un semn că se poate. Ne trebuie, însă, mai multă înțelegere, mai multă voință, mai multă solidaritate și chiar mai multă ambiție: să lăsăm la o parte patimile perturbatoare, disputele partizane și discordia, suspiciunea, neîncrederea, și să redăm culturii dimensiunea ei națională. Avem o moștenire de mare valoare pe care trebuie să știm să o păstrăm și să o dezvoltăm.

c) Societatea informațională

Răspunzând interesului general față de problemele pătrunderii masive a noilor tehnologii în domeniul telecomunicațiilor și față de efectele dinamicii extraordinare a tehnicii de calcul în profilarea noului stadiu al dezvoltării societății – societății informaționale, ca societate postindustrială –, Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor (ca organizație specializată a ONU) a programat organizarea unui summit mondial consacrat acestei teme.

În pregătirea summitului, care fusese prevăzut să se desfășoare în două etape – o primă reuniune la Geneva, și o a doua la Tunis –, au fost programate conferințe interministeriale regionale. Cea paneuropeană a fost găzduită de București și s-a desfășurat între 7 și 9 noiembrie 2002.

Am ales să public aici discursul de deschidere pe care l-am prezentat în fața Conferinței regionale interministeriale paneuropene, la care au luat parte peste 1 200 de delegați din toate țările europene.

Prezint, de asemenea, alocuțiunea prezentată la lucrările Sesiunii Comitetului Pregătitor al Summitului mondial pentru societatea informațională, care a avut loc la Geneva, în ziua de 9 decembrie 2003.

Societatea informațională a stat permanent în atenția mea, și asta încă din perioada de început a informatizării activităților umane. Într-un fel, am evoluat împreună cu ea. Dacă la început domeniul era apanajul unor oameni extrem de specializați, cu timpul orientarea a fost dinspre mașină spre om, accesul la calculator s-a democratizat, adesea până la banalizare, limbajele de programare au evoluat fantastic, iar extinderea Internetului, accesul tot mai facil la el, motoarele de căutare puternice și tot mai rafinate, cum ar fi Google, au pus la îndemâna fiecăruia dintre noi o unealtă extrem de puternică. Important este să știm cum s-o folosim, iar la acestcapitol mă tem că avem mult de lucru.

Să nu ne lăsăm pradă iluziilor. Calculatorul poate face multe, dar nu va înlocui omul în extrem de multe locuri, în educație, în sănătate, în administrație. Este bine că investim în tehnică de calcul, dar asta nu înseamnă că trebuie să nu mai investim în educarea și formarea profesională a oamenilor.

Iar o rețea de socializare, oricât de sofisticată și extinsă ar fi ea, nu poate ține locul socializării nemediate, directe, față în față. Revoluțiile nu se fac nici pe Internet, nici pe telefonul mobil. Și, oricum, nu în realitatea virtuală.

Trebuie să fim atenți ca nu cumva polarizarea socială extremă din România să nu se reproducă și în accesul la noile tehnologii. Nu trebuie să permitem apariția a ceea ce se numește „digital divide", tot mai prezentă în lumea în curs de dezvoltare.

De asemenea, trebuie să găsim un loc mai important noilor tehnologii în aparatul productiv al țării. Industria IT participă cu prea puțin la formarea PIB, nu avem strategii clare în domeniu. Iar domeniile e-guvernare și e-administrație se dezvoltă cumva haotic, mai degrabă după cum o cer interesele furnizorilor de echipamente și de programe, iar nu în funcție de nevoile reale ale populației.

Societatea informațională și reducerea decalajelor dezvoltării*

Distinși participanți,
Doamnelor și domnilor,

Doresc să încep prin a saluta prezența dumneavoastră la București și a ura succes lucrărilor Conferinței Regionale Ministeriale Pan-Europene, etapă importantă în procesul de pregătire a Summitului Mondial pentru Societatea Informațională.

Apreciem faptul că Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor a ales România ca loc de desfășurare a Conferinței. Este cred o recunoaștere a eforturilor României în acest domeniu, a performanțelor școlii românești de informatică și ale industriei autohtone de software.

Ceea ce în urmă cu numai trei decenii părea doar o utopie științifică acum devine o necesitate. Statele, Guvernele și națiunile iau act de faptul că răspândirea mijloacelor de calcul și generalizarea sistemelor de comunicații schimbă radical natura proceselor decizionale, comunicaționale, caracterul muncii, punând creativitatea în centrul acțiunii oricărei structuri economice, sociale și administrative. Cunoașterea devine principalul instrument de creare a bunăstării națiunilor, iar capitalul uman principala lor resursă.

Tehnologiile moderne deschid calea noilor forme de gestiune și de schimb, făcând astfel trecerea de la piețe la ceea ce astăzi nu puțini economiști numesc „economia rețelelor". Suntem în fața unor transformări majore ale raporturilor sociale. Toate aceste transformări au loc pe fondul accelerării și aprofundării globalizării economice.

Fiecare țară în parte și-a structurat, într-un fel sau altul, strategii de dezvoltare pe termen mediu și lung, care pornesc de la realitățile naționale și de la resursele existente, de la prioritățile fiecărei națiuni. De aici varietatea de soluții pentru problemele care până la urmă sunt similare, dacă nu chiar identice.

---

* Discurs la deschiderea Conferinței Regionale Ministeriale Paneuropene la București, pregătitoare a Summitului Mondial pentru Societatea Informațională, 7 noiembrie 2002.

Ceea ce numim „Societate Informațională" este un nou model de dezvoltare economică și socială – cu consecințe importante și în plan politic, al funcționării democrației și a statului de drept – adecvat provocărilor care ne stau în față la acest început de secol și de mileniu.

De aceea sunt de apreciat eforturile Uniunii Europene de a prezenta o strategie unitară de dezvoltare a „Societății Informaționale", care are drept obiectiv să o transforme într-un competitor serios pentru Statele Unite și Japonia până în 2010. Summitul de la Lisabona a fixat țintele și a definit prioritățile în plan economic, social și tehnologic, ale Uniunii Europene.

Acestui proces i s-au alăturat și țările candidate la aderare, care fac eforturi pentru a-și depăși rămânerile în urmă în domeniul tehnologiei informațiilor, ale Internetului, comunicațiilor fixe și mobile al guvernării electronice.

Pentru România, „Societatea Informațională" este unica șansă de a reduce marile decalaje de dezvoltare care despart țara noastră de țările industrializate. În ultimii 150 de ani, România a cunoscut mai multe etape de modernizare instituțională. Acestea, paradoxal și dureros, în ciuda unor perioade de creștere economică și de progres social, nu au fost însoțite de o micșorare semnificativă a decalajelor tehnologice și de dezvoltare. Am risipit resurse, nu am folosit eficient capitalul uman, dezvoltarea a fost în salturi și prea puțin durabilă. Acest lucru s-a repetat și în procesul de dezindustrializare care a însoțit reformele economice începute în 1990. Dezindustrializarea a produs o sărăcire accelerată a muncitorilor industriali și agricoli, o fragilizare a clasei mijlocii, conducând la slăbirea solidarității sociale și naționale.

Fenomene asemănătoare se petrec în foarte multe țări ale comunității internaționale. Problema decalajelor de dezvoltare a devenit o problemă globală, care necesită răspunsuri globale. Nu ne mai putem imagina insule de prosperitate într-o mare de sărăcie. Nu întâmplător acestor probleme le-au fost consacrate Summiturile de la Monterrey și Johannesburg.

Organizarea conferinței privitoare la Societatea Informațională este o continuare logică și firească a eforturilor Organizației Națiunilor Unite și ale țărilor membre pentru găsirea celor mai bune căi de micșorare a decalajelor.

Polarizării sociale, faliei care îi desparte pe bogați de săraci i se adaugă astăzi ceea ce se numește, „Digital Divide", decalajul între cei care au acces la cunoștințe, la informații, la educație de calitate, și cei care nu au acest acces. Fenomenul „Digital Divide" poate accentua procesul de sărăcire, dacă nu se vor lua măsuri de contracarare a consecințelor lui.

„Societatea Informațională" trebuie să se constituie într-un accelerator al proceselor de dezvoltare durabilă la nivel global, pentru micșorarea decalajelor dintre țările bogate și cele sărace și într-un instrument al bunei guvernări.

Ceea ce pentru România este o problemă acută în plan național, reprezintă o misiune comună în plan european și devine o sfidare la nivel global.

Așa cum este definită într-un document al Academiei Române, parte a Strategiei naționale în domeniu, Societatea informațională se structurează ca

o societate a cunoașterii. De aici, accentul pe care îl punem pe educație, în special pe educarea tinerilor. Dorim să dotăm, până în anul 2004, școlile românești cu circa 500 000 de calculatoare; dorim să dezvoltăm puternic industria de software, care să se constituie într-un viitor motor al creșterii economice durabile.

Pentru a valorifica potențialul oferit de noile tehnologii, de Internet, ne propunem realizarea unor puternice platforme educaționale, instrumente extrem de necesare în procesul de învățare. Dorim, în context, să constituim Biblioteca Națională Virtuală.

De asemenea, aplicațiile informatice sunt esențiale pentru conducerea proceselor economice.

Aminteam de faptul că un obiectiv important al Societății Informaționale îl reprezintă crearea structurilor și instrumentelor bunei guvernări. Confruntată cu o slabă capacitate instituțională, cu birocrația și corupția, România a introdus în ultimii doi ani instrumentele guvernării electronice, la nivelul administrației centrale și al administrațiilor locale, inclusiv licitațiile electronice. Rezultatele sunt promițătoare, la nivel de costuri, eficiență dar și de transparență.

Tehnologiile informatice, în sine, nu rezolvă problemele și nu sunt un panaceu universal. Ele pot doar potența fenomene și procese pozitive, dacă sunt folosite rațional, în cadrul unor sisteme politice și economice deschise, care caută optimul din punct de vedere al costurilor sociale. Cu alte cuvinte, societatea informațională este eminamente democratică.

Pe de altă parte, chiar și în sânul societăților democratice este nevoie de eforturi susținute pentru democratizarea accesului la informație.

Între dezvoltare și democrație există o legătură cât se poate de directă. Pentru că în ultimii ani se vorbește tot mai mult de o criză a democrației reprezentative, există tentația de a atribui o parte din vină noilor tehnologii, care duc la propagarea unui model cultural unic, la uniformizarea modurilor de consum, la de-responsabilizarea cetățeanului și la reducerea lui la simpla dimensiune de consumator. Aceasta poate fi partea goală a paharului.

Partea plină o reprezintă faptul că structurile societății informaționale permit dezvoltarea unor noi forme ale solidarității sociale, ale vieții comunitare și ale democrației directe. Ne aflăm în fața nesperatei oportunități de a crea o societate democratică la nivel global, prin generalizarea drepturilor și libertăților cetățenești și prin constituirea societății civile globale.

În acest proces, Europa, aflată în plin proces de reunificare și de creare a unei identități europene, este chemată să joace un rol-cheie, grație modelului social european, care îmbină exigențele dezvoltării economice cu nevoile unei protecții sociale eficiente. Acest model social, inspirat de experiența

social-democraților suedezi din anii '30 ai secolului trecut și generalizat în Europa Occidentală după cel de-al Doilea Război Mondial, oferă cetățenilor posibilitatea de a se bucura de liberul exercițiu al drepturilor lor fundamentale și de o viață demnă.

Dimensiunea socială este un element determinant al „Societății Informaționale", care implică existența unor servicii publice de educație performante, accesibile și o largă bază de recrutare a elitelor politice, economice și culturale, dar și sisteme de solidaritate socială.

Multe dintre problemele evocate de mine se regăsesc în recent aprobata „Strategie Națională pentru Promovarea Noii Economii și a Societății Informaționale", aprobată de Guvernul României după ample consultări cu cei interesați și după o dezbatere publică aprofundată. Ea a fost elaborată din perspectiva integrării României în Uniunea Europeană.

Aș dori ca încheierea acestui discurs să nu sune ca un avertisment. Să ținem cont însă în tot ceea ce facem de faptul că, dacă vrem să garantăm tuturor accesul la noua economie mondială organizată în rețea, dacă dorim să micșorăm astfel decalajele de dezvoltare, trebuie să păstrăm în același timp diversitatea și vigoarea culturilor locale. Distrugerea acestei diversități culturale, rod al unei evoluții milenare, ar avea asupra viitorului efecte la fel de devastatoare ca și pierderea bio-diversității biologice.

„Societatea Informațională" trebuie să fie una a moralității științei și a responsabilității cetățenești, a democrației, a dezvoltării și a păcii. Nu putem accepta transformarea Internetului și a rețelelor de comunicații, a mediilor de informare în vectori pentru propagarea urii, fanatismului religios, a xenofobiei și rasismului, în instrumente ale structurilor terorismului internațional și ale crimei organizate. Epoca pe care o trăim nu este doar una a accesului la informație, ci și una a căutării permanente a echilibrului între imperativele economiei și între nevoile societății, a reorganizării raporturilor noastre cu lumea și cu semenii noștri, a creșterii gradului nostru de participare și de implicare în viața societății.

Civilizația minții într-o lume echitabilă*

Distinși participanți,
Doamnelor și domnilor,

Îmi face o deosebită plăcere să constat că pregătirea Summitului Mondial pentru Societatea Informațională, inițiat de Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor și susținut prin Rezoluția sa, a intrat într-o nouă fază, în care putem deja evalua rezultatele unor Conferințe interministeriale regionale, precum cea paneuropeană de la București, desfășurată între 7 și 9 noiembrie 2002.

Conferința de la București, care a reunit peste 1 200 de delegați a reprezentat un efort semnificativ, concertat, la nivel pan-european de a defini cu claritate elementele constitutive ale unei „Societăți Informaționale", etapele de trecere la o astfel de societate, acțiunile în plan legislativ, instituțional, administrativ, pentru structurarea parteneriatului public-privat, criteriile de evaluare a reușitelor proiectului. În același timp s-au pus în discuție modalitățile instrumentale de acțiune în plan politic, economic, social și cultural în vederea realizării „Societății Informaționale" și a Noii economii bazate pe cunoaștere.

În cadrul reuniunii s-a subliniat importanța și necesitatea asigurării coordonării și coerenței acțiunilor și eforturilor celor interesați, prin armonizarea abordărilor specifice la nivel național și regional, pe baza unei viziuni politice consensuale, care să aibă sprijinul Guvernelor, și pe baza unui plan de Acțiune Global.

Acest summit mondial este cu atât mai necesar cu cât în ciuda boom-ului Internetului, revoluția în sfera computerelor și a telecomunicațiilor se află abia la început. În viitoarele câteva decenii, Internetul și tehnologiile lui vor transforma profund realitatea, atât în sfera economicului, a relațiilor interumane, cât și în cea a politicului, prin crearea premiselor evoluției de la democrația reprezentativă către democrația directă.

Merită să medităm, plecând de la viteza cu care se desfășoară procesele în acest domeniu, la contrastul dintre realitate și conținutul „Declarației de Independență a Cyberspațiului" publicată în 1996 de John Perry Barlow:

* Discurs în cadrul lucrărilor sesiunii Comitetului Pregătitor al Summitului Mondial privind Societatea Informațională, Geneva, Elveția, 9 decembrie 2003

„Guverne ale lumii industrializate, giganți vlăguiți de carne și oțel, vin din cyberspațiu, noua casă a minții. În numele viitorului, vă rog pe voi, cei vechi, să ne lăsați în pace. Nu sunteți bineveniți! Acolo unde suntem noi, voi nu aveți nicio putere!"

Nimeni nu-i profet în țara lui! La doar cinci ani de la lansarea manifestului lui Barlow, am realizat cu toții că ne aflăm în fața unui efort din care nimeni nu poate fi exclus. Guvernele au un rol important și sunt parteneri firești și de neocolit atât pentru sectorul industrial-financiar privat, cât și pentru serviciile publice. Rolul guvernelor devine esențial atunci când este vorba de reglementare, de asigurarea condițiilor necesare unei concurențe loiale, de asumarea unor costuri indispensabile asigurării egalității cetățenilor în fața noilor tehnologii, dar și pentru protecția intimității și pentru apărarea cetățenilor împotriva exceselor născute de utilizarea fără discernământ a rețelelor informatice.

John Perry Barlow greșea și atunci când credea că Internetul va naște o Nouă Economie, opusă unei așa-zise vechi economii, cea a lumii industriale. Suntem departe de așa ceva. Existența Noii Economii nu a făcut decât să o potențeze pe cea veche, și nu i s-a substituit.

Această abordare maximalistă ne împiedică să judecăm rațional lucrurile pentru a lua deciziile care se impun, fără a ignora dimensiunea lor reală. Poate că, în sfârșit, am învățat din lecțiile trecutului, trecut în care n-am reușit să ne punem de acord asupra bunei folosiri a unor tehnologii importante, care s-au întors împotriva noastră.

Împărtășesc însă creditul din finalul manifestului, pentru că el exprimă o dorință comună nouă, tuturor: „Vom crea o civilizație a minții. Fie ca ea să fie mai umană și mai dreaptă... Avem cu adevărat nevoie de o civilizație a minții, care să pună în valoare enormul capital uman încă nefolosit, existent atât în țările industrializate, dar mai ales în cele în curs de dezvoltare. De aceea trebuie să acționăm astfel încât să creăm condițiile apariției și generalizării structurilor economice bazate pe cunoaștere."

Avem în același timp nevoie de o lume mai solidară și mai echitabilă. Mai umană, mai democratică, în care drepturile și libertățile cetățenești să se generalizeze, și ele să fie respectate. Mai dreaptă prin realizarea unei mai egale distribuiri a avuției la nivel global.

Din această perspectivă, pentru România, „Societatea Informațională" se constituie într-o șansă, aș spune unică, de a reduce într-un timp istoric scurt marile decalaje de dezvoltare care o despart de țările industrializate.

Temele discutate la reuniunea paneuropeană de la București au reflectat aceste domenii prioritare de interes, care ne preocupă în cel mai înalt grad. Concepte E-government. E-administration, E-regulation (norme și sandarde), E-learning sau E-inclusion, răspund nevoilor societății moderne, imperativului bunei guvernări, al creșterii calității vieții, al menținerii diversității culturale și al pluralității lingvistice, afirmării creativității indivizilor, respectării principiului egalității șanselor.

În același timp, definim noi modele de interacțiune, în spiritul bunei guvernări, între principalii actori instituționali: Guvern, Parlament, ministere, servicii publice, întreprinderi private,societate civilă, mass-media. Progresele rapide și extrem de pozitive ale României sunt o dovadă că stă în puterea noastră să atingem țeluri ambițioase precum cele promovate de summitul Mondial privind „Societatea Informațională", atunci când obiectivele sunt clar enunțate și atunci când există voința fermă a unei acțiuni conjugate.

Dimensiunea socială este un element determinant al „Societății Informaționale", care implică existența unor servicii publice de educație performante, accesibile și o largă bază de recrutare a elitelor politice, economice și culturale, dar și sisteme consolidate de solidaritate socială.

Doresc să aduc în discuție un aspect mai puțin dezbătut, dar în directă legătură cu consecințele procesului de edificare a unei „Societăți Informaționale". Acest aspect are două componente. Una dintre componente este dependența de tehnologie a societăților post-industriale și vulnerabilitățile care decurg din această dependență.

„Societatea Informațională" va crește enorm dependența noastră de tehnologii și de aceea este firesc și legitim să construim cadrul legal și mecanismele de implementare care să ne permită apărarea împotriva tuturor acelora care doresc să profite de oportunitățile oferite de înalta tehnologie pentru a ataca în primul rând valorile care structurează noua organizare socială. Problema asigurării securității informaționale devine critică în viitorul apropiat.

Dezvoltarea relațiilor externe (2000-2004)

România anului 2000, la sfârșitul căruia mi-am început cel de-al doilea mandat constituțional de șef al statului, avea în fața sa două mari sfidări, în plan extern: integrarea europeană și integrarea în NATO. Erau două procese pe cât de complexe, pe atât de importante pentru viitorul nostru, ca națiune, într-o lume în care se profilau schimbări importante, atât la nivel regional, cât și la nivel global.

Reticențele adversarilor extinderii spre Est, spre fostele țări socialiste, atât a Uniunii Europene, cât și a NATO, au început să scadă pe măsură ce se trăgeau concluziile necesare din modul în care apăruse și se dezvoltase criza iugoslavă. Gestionarea ei, care a implicat actori multipli și o intervenție militară la limita legalității, conform dreptului internațional, a născut însă două iluzii: aceea a „construcției națiunilor", respectiv a „exportului de democrație", și o variantă mai soft, adaptată vremurilor, a „doctrinei Brejnev", anume dreptul de intervenție din motive umanitare.

Merită să facem un excurs în trecut, pentru a explica de ce PDSR s-a abținut de la vot în momentul în care trebuia să se aprobe cererea SUA de a permite survolul României pentru avioanele care executau misiuni de luptă împotriva armatei sârbe, în conflictul legat de Kosovo.

Abținerea venea din convingerea că nu există soluție militară pentru problemele din regiune, lucru pe care dezvoltarea ulterioară a lucrurilor l-a confirmat pe deplin. Situația din zonă s-a îmbunătățit doar în momentul în care statele succesoare ale Federației Iugoslave au avut o perspectivă clară de evoluție, o foaie de parcurs, cum am avut și noi, atât pentru integrarea în NATO, cât și pentru integrarea în UE.

Poporul sârb s-a descotorosit singur de Slobodan Miloșevici, singur și-a rezolvat problemele interne, și acum se pregătește pentru admiterea în UE. Sigur, este încă mult până când se vor cicatriza rănile războiului civil, iar atâta vreme cât am fost șef al statului, în primul meu mandat, am încercat, alături de partenerii noștri din regiune și din Occident, să conving părțile să nu se lase purtate de instincte, să lase rațiunea să vorbească și să-și rezolve pașnic problemele secesiunii.

Am amintit acest lucru și pentru că o mare parte a mandatului meu a fost dominată, în planul politicii externe, de consecințele atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001. Iar România avea să fie parte a efortului

de gestionare, la nivel global, a fenomenului terorismului internațional, care, la începutul noului secol și mileniu, se afirma cu o virulență ieșită din comun.

Tocmai această virulență, gradul de sofisticare al atacurilor împotriva țintelor de pe teritoriul american au surprins pe toată lumea în Occident. Părea că ipoteza ciocnirii civilizațiilor devine reală, prefigurând un adevărat coșmar.

România avea, în acele momente, de onorat niște datorii morale față de SUA și partenerii noști occidentali din Europa. Și, așa cum am spus în declarația mea de presă, imediat după aflarea veștii despre atentate, „România înțelege să acționeze ca un membru de facto al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord". Ceea ce am și făcut, implicând trupele românești în operațiuni postconflict atât în Irak, cât și în Afganistan. În ceea ce privește Afganistanul, după alungarea de la putere a talibanilor, cei care oferiseră un adevărat sanctuar pe teritoriul țării lor celor din Al-Qaida și lui Osama Bin Laden, a fost prima oară, în întreaga sa istorie, când un membru NATO a invocat articolul 5 din Tratat – „Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau în America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, sunt de acord ca, dacă are loc asemenea atac armat, fiecare dintre ele, în exercitarea dreptului la autoapărare individuală sau colectivă recunoscut prin articolul 51 din Carta Națiunilor Unite, va sprijini Partea sau Părțile atacate prin efectuarea imediată, individual sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice".

Mai mult, această intervenție a avut acceptul Organizației Națiunilor Unite, printr-o Rezoluție a Consiliului de Securitate. Din acest punct de vedere lucrurile sunt limpezi, și nu avem de discutat decât faptul că una dintre iluziile despre care vorbeam, apărută în timpul conflictului din fosta Iugoslavie, exportul de democrație, s-a dovedit extrem de păguboasă, iar trupele NATO (inclusiv soldații români și trupele SUA) se află acolo de zece ani și nu se întrevăd șanse de retragere prea curând. Este de reflectat asupra motivelor pentru care reconstrucția democratică a Afganistanului este un eșec și de ce s-a ajuns aici. Atunci însă, decizia României a fost necesară, legitimă și în logica interesului național.

Ar fi însă nedrept să considerăm că decizia din noiembrie 2002, de la Praga, de invitare a României să se alăture Alianței este rezultatul participării noastre cu trupe în Afganistan sau al acceptului pentru survolarea teritoriului României. Aceste decizii au contat și ele, dar trebuie să vedem

lucrurile mult mai larg. Eu cred că mult mai importante au fost reformele din Armată și din serviciile de informații, începute în timpul primului meu mandat, continuate în timpul mandatului lui Emil Constantinescu și apoi în cel de-al doilea mandat al meu. Ele au avut niște costuri umane și materiale, au implicat trecerea la o armată de profesioniști, regândirea teoriei și practicii militare, un anume echilibru între tradiție și noutate. Corpul militar și serviciile de informații sunt conservatoare, au o anumită inerție, au tradițiile și cutumele lor, și aici nu poți face reforme cu parul, ci fiecare schimbare trebuie bine explicată și construit un consens în jurul ei.

Eu cred că noi am reușit să facem aceste lucruri, inclusiv prin organizarea unui Forum asemănător celui de la Snagov, de data aceasta pentru susținerea aderării la NATO a României. Se uită că în alegerile din 2000 PRM obținuse 25% din voturile românilor, inclusiv cu un discurs anti-NATO și antiamerican, după ce NATO bombardase Serbia.

Nu ascund faptul că au existat în multe capitale europene temeri legate de scorul în alegeri obținut de PRM, pe un fond general de resuscitare a mișcărilor politice radicale și extremiste peste tot în Europa, iar intervenția americană în Irak, de data aceasta fără binecuvântarea Consiliului de Securitate al ONU, a turnat gaz peste focul deja mocnind al contestării.

Nu ascund nici faptul că a trebuit să explicăm în multe capitale europene, în plin proces de negociere a aderării la UE, motivele participării noastre cu trupe la coaliția condusă de SUA împotriva lui Saddam Hussein. Europa era ruptă în două în legătură cu această intervenție, și pe bună dreptate. Nu principiile deranjau, ci motivele intervenției (dovedite a fi false, vezi armele de distrugere în masă existente doar în declarațiile oficialilor americani, lucru cunoscut și de occidentali, care sigur își aveau oamenii lor în Irak și știau și la ce tehnologii avusese acces Saddam). Toată lumea era de acord că regimul de la Bagdad era unul totalitar și că trebuia să plece. Dar nimănui nu i-a convenit evocarea cruciadelor de către acțiunea americanilor. Nici măcar o cruciadă pentru democrație și libertate nu sună bine în acea zonă, iar țări cu minorități musulmane semnificative din Europa aveau de ce se teme. Temerile lor au fost justificate: atentatul din Spania, din gara Atocha, de la 11 martie 2004, atentat în care au murit și 16 cetățeni români, și cel de la metroul din Londra, din 7 iulie 2005, unde, la fel, au murit și români, au arătat că acest tip de abordare a problemelor naște riposte violente.

Cele două conflicte au arătat limitele sistemului unipolar apărut după destrămarea Uniunii Sovietice, la începutul anilor '90. Până și americanii încep să se gândească la faptul că nu pot gestiona de unii singuri o lume

complexă, plină de contradicții, de noi riscuri de securitate. Este de așteptat să apară o lume multipolară, dar nimeni nu știe cum va arăta ea și ce presupune multipolaritatea.

Vreau să reafirm mulțumirea față de poziția deosebit de corectă și de deschisă a Administrației americane, exprimată de președintele George W. Bush. A înțeles foarte bine nevoile de securitate ale României, ne-a ajutat în efortul de reformă a corpului militar, a înțeles și poziția delicată în care ne-am aflat uneori față de parteneri europeni, dar și față de Rusia. Nu întâmplător, președintele Bush s-a referit la România ca la o punte de dialog cu Moscova, în discursul său ținut în fața a o sută de mii de români, în Piața Revoluției. Extinderea NATO spre Est nu a semnificat un gest îndreptat împotriva cuiva sau o umplere a unui vid geopolitic. Ea a avut rolul de a stabiliza o zonă, de a da predictibilitate relațiilor cu Rusia și o perspectivă și celorlalte țări din Balcanii de Vest, pentru a continua pe calea reformelor.

Concomitent cu extinderea spre Est, s-au dezvoltat relații speciale între NATO și Federația Rusă. Cred că procesele începute în relațiile dintre Rusia și NATO după ce la Kremlin a venit Vladimir Putin au fost, pe ansamblu, benefice zonei noastre și ne-au permis semnarea Tratatului cu Federația Rusă. În acest fel se încheia o etapă în evoluția noastră de la totalitarism la democrație și de la Est la Vest.

Toate au avut legătură și cu negocierile de aderare la Uniunea Europeană. Negocieri deloc simple și lipsite de obstacole, dimpotrivă. Nu invoc greaua moștenire, constat numai că, la preluarea mandatului de președinte al României, în decembrie 2000, țara noastră deschisese doar nouă capitole de negociere, și nu pe cele mai complicate și controversate. A fost o cursă contra cronometru pentru a rămâne în formatul zece plus doi, aderarea noastră fiind decalată cu doi ani față de a celorlalte zece state ce au devenit membre cu începere de la 1 ianuarie 2005.

Trebuie să înțelegem un lucru: noi nu am evoluat, precum statele fondatoare ale Uniunii, împreună cu ceilalți membri. Construcția instituțională a UE are o istorie, niște motivații, o evoluție. Nu am fost parte a procesului. Fiecărui aspirant la integrare i se pune în față o fotografie, dacă vreți, un set de criterii de convergență și i se spune: „Când veți arăta ca în fotografia asta, când îndepliniți criteriile, sunteți admiși." România nu a făcut excepție de la acest proces.

Nu am avut, atunci, timp să despicăm firul în patru, mai ales că multe dintre lucrurile care ni se cereau nu erau, de fapt, negociabile. Ele arătau astfel pentru că așa evoluaseră în timp și erau produsul unui consens între țările membre. Iar pentru a satisface o cerință specifică a României trebuia

un nou proces de negociere cu toate țările membre, adică un coșmar politico-birocratic.

Ceea ce puteam negocia cu adevărat erau o serie de derogări, adică un timp suplimentar pentru îndeplinirea condițiilor, o perioadă mai mare pentru implementarea unor măsuri. În Tratatul de aderare sunt suficiente instrumente pentru a proteja interesele României, dacă interesează pe cineva din actuala guvernare acest lucru.

Trebuie să spun că noi ne-am pus serios problema conținutului politicii europene a României, și între 2001 și 2004 chiar am construit o astfel de politică. Dar ea era una în doi pași: primul, cel al negocierilor de aderare, în care prioritățile sunt cele cunoscute, iar cel de-al doilea pas, legat de noul statut, de membru al Uniunii, urma să fie făcut după aderarea efectivă.

Ei bine, după 2007 nimeni nu a făcut cel de-al doilea pas. România nu are acum o politică europeană, cum nu are nicio politică pentru relațiile cu SUA (în ciuda faptului că ne-am situat, după 2005, într-un fel de-a dreptul comic, pe o axă care nu există) și cum nu are politici nici pentru relațiile cu Rusia și China, de fapt, cu țările din blocul BRIC (Brazilia, India, China și Rusia), care se conturează în prezent și contează în economia luării deciziilor în grupul G-20, produs al crizei financiar-bancare și economice declanșate în iulie 2007.

Este adevărat că Președintele României are atribuții extinse în domeniul politicii externe. Dar nu exclusive, cum a înțeles actualul președinte, Traian Băsescu. Să nu uităm că, în afară de diplomația clasică, există și alte forme de diplomație: una parlamentară, iar alta culturală, motiv pentru care am construit un instrument dedicat celei din urmă, Institutul Cultural Român, precum și o diplomație civică, dacă vreți. Și îi revine Președintelui României responsabilitatea de a folosi toate instrumentele aflate la îndemână pentru a atinge obiectivele esențiale ale politicii externe. Mai mult, și în acest domeniu este nevoie de cineva care să arbitreze, atunci când între diverșii actori din domeniu apar puncte de vedere divergente.

Am colaborat excelent cu toți miniștrii de Externe din timpul mandatelor mele. Sunt oameni maturi în gândire, cu o cultură care le permite să vadă dincolo de aparențe, înțeleg complexitatea, au capacitate de analiză și de sinteză. Domnul Adrian Năstase a avut, la numirea sa în guvernul condus de Petre Roman, sarcina de a reforma Ministerul de Externe, de a-l adapta noului context internațional, de a profesionaliza demnitatea de ambasador. Numirea unor oameni politici în funcții de ambasador trebuie să fie excepția, nu regula. Și cu cât sunt mai puțini, cu atât mai bine. Politica externă a unei țări nu trebuie să fie dependentă de ciclurile electorale.

Teodor Meleșcanu, care i-a urmat în cabinetul condus de Nicolae Văcăroiu, era diplomat de profesie, și asta a fost în avantajul său: a putut continua reforma în minister, cunoscând bine lucrurile și evoluția lor în timp. Am avut o relație bună și cu Mircea Geoană, iar experiența sa de ambasador la Washington a fost de folos României. La fel de importantă i-a fost experiența de ministru de Externe premierului Adrian Năstase, mai ales în gestionarea negocierilor de aderare la NATO și la UE.

Din experiență știu cât rău face unei instituții, mai ales uneia precum Ministerul de Externe, instabilitatea la vârf. O politică publică, indiferent de natura domeniului la care se referă, trebuie să aibă continuitate și consistență. Iar pe acestea nu le pot da decât oamenii. Mă tem că, la fel ca și în alte domenii, și în diplomație baza de recrutare a elitelor domeniului s-a îngustat dramatic, că banii devin și aici, la concurență cu pilele, criteriu de selecție, că unor oameni cu reale calități li se refuză accesul pentru că nu au carnetul de partid de culoarea potrivită.

Trebuie să mai spun un lucru: nu am fi reușit să ne atingem obiectivele legate de integrare dacă nu i-am fi convins pe partenerii noștri că suntem serioși și că ne îndeplinim angajamentele luate. Știu, s-a spus că anumite privatizări din acea perioadă ar fi fost prețul plătit pentru ca unele state să închidă ochii la slăbiciunile României. Nu am date care să susțină asemenea afirmații. Dar, dincolo de asta, nicio țară care se respectă nu trebuie să uite că statul este obligat să promoveze, prin orice mijloace, interesul națiunii respective, inclusiv în latura sa economică.

Poate că nu ni se pare nouă normal acest lucru, dar șefi de stat ai unor mari puteri promovează activ interesele unor mari firme din țările respective, pentru că astfel generează locuri de muncă și bunăstare în țara lor. Nu este o rușine, este o obligație. Asta nu înseamnă corupție. Corupție este atunci când oficialii români se lasă cumpărați și nu apără interesele economiei românești în astfel de tranzacții. Sau pur și simplu asistă pasivi la pierderea unor piețe tradiționale.

Ca și în cazul aderării la NATO, aderarea la UE nu este rezultatul unor trocuri economice, ci al efortului național pentru îndeplinirea condițiilor de aderare, care au avut niște costuri, dar și beneficii. Beneficii care ar fi putut fi mult mai mari, dacă am fi pregătit cu atenție procesul de integrare post-aderare. Deocamdată suntem contributori neți la bugetul UE și nu reușim să absorbim fonduri europene pe cât am putea și am avea nevoie. Asta nu înseamnă că sunt vinovați cei de la Bruxelles, iar aici deschid o paranteză: avem obiceiul nesănătos de a justifica orice măsură nepopulară sau de-a dreptul tembelă spunând că „așa ne cere UE". Este o formă de neputință și

de lașitate. Vinovați suntem noi, lipsa noastră de proiecte, slaba capacitate administrativă, politizarea excesivă a funcției publice și proasta guvernare.

Așa ajungem, încă o dată, la spusele lui Titulescu: o politică externă bună nu poate exista fără o politică internă bună. Adică fără credibilitate, predictibilitate, stabilitate politică și legislativă.

Sper că vom depăși această fază periculoasă, în care politica externă românească se află la mâna unor amatori ce au izolat România, atât în sânul UE, cât și în comunitatea internațională, care nu au viziune și care aduc grave prejudicii interesului național.

Lumea este la o răscruce, din toate punctele de vedere. Nu ne este clar ce ne rezervă viitorul. Nu știm care este sensul schimbărilor violente din lumea arabă: spre democrație și libertate sau, dimpotrivă, spre haos și instabilitate. Nu știm ce riscuri aduc schimbările climaterice, dacă statele lumii vor continua să privilegieze egoismele naționale. Nu știm dacă globalizarea va mai avea drept model capitalismul anglo-saxon sau se vor afirma noi modele, de inspirație asiatică, zona economică cea mai dinamică în acest moment și cea care a rezistat cel mai bine crizei economice. Nu știm dacă Occidentul nu va intra într-o criză de valori, dacă nu va fi și el supus presiunilor unei evoluții de inspirație asiatică.

Este vremea incertitudinilor, vremea populiștilor și a pescuitorilor în ape tulburi. Și a primejdiei revenirii, în diverse forme, a totalitarismelor. Pentru asta avem nevoie de o ancoră fermă, în UE și în NATO, pentru a putea trece, cu pierderi cât mai mici, prin furtunile care sigur vor urma. Multe dintre speranțele pe care ni le-am făcut la sfârșitul Războiului Rece au murit. Inclusiv cea privitoare la o lume mai pașnică și mai prosperă. De aceea trebuie să fim pragmatici, să ne definim corect interesul național și să profităm de noul nostru statut, pentru a ne dezvolta și pentru a ne apăra valorile.

Am vrut să ilustrez aceste considerente generale cu o serie de exemple de acțiuni de politică externă din timpul celui de-al doilea mandat, pentru a arăta cum s-au schimbat prioritățile și accentele față de primul mandat, care a fost contextul la începutul anilor 2000.

În ceea ce privește integrarea în NATO, lucrurile se limpeziseră, mai ales după evenimentele din 11 septembrie 2001, în sensul în care se crease un consens în ceea ce privește noua rațiune de a fi a NATO. Nu spun o noutate când afirm că au existat și există voci care afirmă că NATO ar fi trebuit să-și înceteze existența odată cu Tratatul de la Varșovia, iar locul lui să fie luat de o altă structură de securitate colectivă sau să-și reducă dimensiunea militară în favoarea dimensiunii politice, cum au existat voci care spuneau

că, primind noi membri, va deveni o structură obeză, greu de gestionat, și ca atare ineficientă. După atacurile teroriste din Statele Unite, modul de a privi securitatea colectivă a suferit o schimbare. Schimbare ce a fost favorabilă nou-veniților, care băteau la ușa Alianței.

De un real folos au fost acțiunile din cadrul „Parteneriatului pentru Pace", adaptarea structurilor noastre militare, colaborarea activă cu comandamentul NATO de la Bruxelles și Mons, acțiunile comune de pregătire cu armatele altor țări membre NATO, prezența militarilor noștri în Bosnia, Albania, Kosovo, Afganistan și, apoi, Irak.

În primăvara anului 2002 am organizat un Forum Național, la care au participat toate partidele parlamentare, dar și reprezentanți ai societății civile, consacrat susținerii acțiunilor de integrare în NATO.

Au avut importanța lor și acțiunile comune cu celelalte țări aspirante la integrarea în NATO, cum a fost Conferința „Primăvara noilor aliați", întâlniri pe teme legate de aderare și de amenințări la adresa securității, desfășurate atât la București, cât și în alte capitale, ce au ilustrat spiritul în care au colaborat cele șapte țări candidate la aderare. De această dată, lecția începutului anilor '90, când aceleași țări concurau între ele pentru a obține recunoaștere din partea Occidentului, a fost învățată.

Momentul-cheie l-a constituit Summitul NATO de la Praga, din 21 noiembrie 2002, la care s-a decis invitarea celor șapte țări candidate să adere la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. Luând cuvântul la această reuniune la nivel înalt a NATO, am subliniat semnificația acelui eveniment, faptul că locul în care se desfășura summitul cunoscuse, în iunie 1991, semnarea documentului de încetare a activității Tratatului de la Varșovia. M-am bucurat să fiu eu cel care, după ce pusese semnătura pe actul de dizolvare a Tratatului de la Varșovia, ce însemna, cel puțin formal, încetarea bipolarității, semna actul de aderare la NATO, ce semnifica ancorarea noastră solidă în lumea euroatlantică. Aveam sentimentul datoriei împlinite și mulțumirea că una dintre marile promisiuni ale Revoluției se împlinea.

Cu acest prilej, am lansat un mesaj către cetățenii țării:

MESAJUL de anunțare a invitației de aderare la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord*

Stimați compatrioți,

Am onoarea și bucuria să salut împreună cu dumneavoastră faptul că, astăzi, țările membre ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, reunite la Praga, la nivel de șefi de state și de guverne, au adresat oficial României invitația de a deveni membră a NATO.

Doresc să vă mulțumesc dvs., cetățenilor României, tuturor forțelor politice românești postdecembriste, organizațiilor societății civile pentru eforturile și sacrificiile făcute, pentru modul responsabil în care ați acționat în acești ultimi ani pentru modernizarea și pentru democratizarea țării.

Alături de noi au crezut și au luptat pentru realizarea obiectivului integrării în Alianță toți românii din afara granițelor țării. Se cuvine să le mulțumim pentru sprijinul lor și pentru patriotismul de care au dat dovadă.

Trăim cu toții un moment istoric, care semnifică ruptura totală și radicală cu trecutul, ca și ancorarea definitivă a României la spațiul euroatlantic. Recunoaștem și apărăm valorile democrației, libertății, drepturile cetățenești, domnia legii, justiția socială. Am creat condițiile afirmării, păstrării și consolidării identităților naționale și culturale ale minorităților, am construit un climat al toleranței, dialogului și conlucrării atât în interiorul țării, cât și cu vecinii ei.

Am întreprins o serie de reforme în plan politic, economic, social și militar pentru a adapta societatea românească la noile realități și pentru a ne integra în comunitatea democratică a spațiului european și euroatlantic. Costurile acestor reforme nu au fost nici mici, nici ușor de suportat.

Am reușit, în condiții extrem de dificile, să contribuim la stabilizarea zonei central-sud-europene, ne-am asumat responsabilități pentru păstrarea păcii în Albania, în Bosnia și în Kosovo, precum și în Angola.

Am acționat ca membri de facto ai Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, participând activ la lupta comunității internaționale împotriva rețelelor teroriste. Militarii români își fac datoria cu profesionalism și cu patriotism în Afganistan.

* Praga, 21 noiembrie 2002

Armata română merită recunoștința și aprecierile noastre pentru modul exemplar în care și-a făcut și își face datoria, în condiții deloc ușoare. Ea a contribuit decisiv la reușita noastră de astăzi.

Sprijinul dumneavoastră, al întregii populații, pentru integrarea europeană și euroatlantică a României a fost esențial pentru succesul demersurilor noastre. Avem nevoie și de acum încolo de acest sprijin, pentru că momentul Praga este un nou început. Avem de astăzi un alt statut, care implică noi obligații, noi sarcini și noi misiuni. Să tratăm lucrurile cu luciditate, cu demnitate și responsabilitate. Problemele noastre nu se vor rezolva de la sine, fără eforturi, fără muncă susținută și fără solidaritate națională.

Avem șansa istorică de a lua parte activă la procesul de reunificare a continentului nostru, de a ne construi liberi viitorul. Să fim la înălțimea acestui moment, să lucrăm împreună pentru binele nostru comun.

Dragi compatrioți,

Astăzi, o parte din idealurile pentru care s-au jertfit cei care au făcut Revoluția Română din Decembrie 1989 s-au împlinit. Cinstind amintirea eroilor Revoluției Române, a celor ce s-au jertfit pentru idealurile lor, să nu uităm că cel mai bun omagiu pe care îl putem aduce lor este împlinirea tuturor idealurilor care ne-au unit în zilele fierbinți ale lui decembrie 1989.

Se cuvine să aducem omagiul nostru tuturor celor care au avut de suferit de pe urma regimurilor totalitare care au dominat România în secolul XX.

Suntem pe drumul cel bun și depinde numai de noi cât de repede și cât de bine ne atingem obiectivele.

Vă felicit și vă urez multă sănătate, fericire și prosperitate, în noua lume pe care ne-o dorim cu toții.

La două zile după aceea, îl salutam la București pe George W. Bush, președintele Statelor Unite ale Americii, venit în vizită oficială în România. Pe lângă convorbirile oficiale dintre cei doi președinți și cu persoanele oficiale care îi însoțeau, a avut loc, în Piața Revoluției, un mare miting în cinstea oaspetelui, în timpul căruia am salutat, împreună, momentul istoric al primirii României și a celorlalte șase țări din zonă în NATO.

În ciuda ploii abundente de toamnă, cei peste 100 000 de participanți nu s-au clintit de pe locurile lor, asigurând o atmosferă caldă, entuziastă, pe tot parcursul adunării.

Îmi face plăcere să reamintesc un moment simbolic, unul dintre acelea pe care doar natura le poate oferi, după reguli doar de ea știute: la

începutul expunerii președintelui Bush a apărut din plumbul cerului de toamnă un curcubeu, pe care l-a și remarcat, în cuvântul său, președintele american. La un an după aceea, cu prilejul vizitei mele oficiale în SUA, atât președintele Bush, cât și alți reprezentanți ai gazdelor își aminteau cu plăcere de momentul curcubeului. Pe culoarele Casei Albe, una dintre fotografiile expuse, la dimensiuni cu ceva mai mari decât cele vecine, era cea de la mitingul de la București, cu acel curcubeu care încununa mulțimea din Piața Revoluției, ca un semn al victoriei unui ideal.

În amintirea acelui moment, am inclus aici discursul meu și pe cel al președintelui George W. Bush:

DISCURSUL
lui Ion Iliescu, Președintele României*

Onorată asistență,
Stimați oaspeți,
Dragi compatrioți,
Prieteni,

Permiteți-mi, înainte de toate, în numele dumneavoastră al tuturor, în numele poporului român, să salutăm prezența în România a Președintelui Statelor Unite, George W. Bush!

Domnule Președinte,

Mă bucur să vă putem avea alături de noi, în București, Capitala României, aici, în Piața Revoluției, locul-simbol al unor momente tragice și totodată eroice din decembrie 1989 – când, prin voința sa și prin jertfe de sânge, poporul român a pus capăt totalitarismului comunist și a deschis calea libertății, democrației și a unor transformări profunde în viața societății noastre.

Mă bucur, totodată, că vizita dumneavoastră în România are loc imediat după Summitul de la Praga, care a decis lărgirea NATO și invitarea României, alături de alte șase țări din centrul Europei, să se asocieze Alianței Nord-Atlantice.

Este concretizarea ideii pe care dumneavoastră ați enunțat-o, încă din vara anului trecut, la Varșovia, privind necesitatea lărgirii robuste a NATO de la Marea Baltică la Marea Neagră.

Vrem să mulțumim Statelor Unite ale Americii pentru sprijinul constant acordat României, în toată perioada premergătoare, în cadrul Parteneriatului pentru Pace, ca și în contextul parteneriatului strategic dintre țările noastre.

Admiterea României în NATO este atât o recunoaștere a eforturilor poporului român pe calea reformelor democratice, cât și a rolului său ca factor de stabilitate în această zonă a Europei Centrale.

Pentru România, acesta este un moment istoric, care marchează ruptura definitivă cu trecutul și, în același timp, un nou început. Suntem conștienți că am parcurs doar o parte a drumului care ne duce spre racordarea deplină la instituțiile

* București, Piața Revoluției, 23 noiembrie 2002

europene și euroatlantice. Suntem hotărâți să continuăm cu perseverență pe acest drum – care răspunde intereselor fundamentale ale țării și ale poporului român.

Vrem să facem compatibilă societatea românească cu standardele occidentale. Vrem să ridicăm nivelul de viață și prosperitatea tuturor cetățenilor României. Lucrăm pentru a crește eficiența și competitivitatea economiei naționale.

Am declanșat o luptă necruțătoare împotriva corupției și a birocrației, care fac mult rău țării și care erodează încrederea în democrație.

Acționăm pentru creșterea capacității administrative a statului și pentru a cultiva integritatea morală a funcționarilor lui, conștiința datoriei față de cetățean, spiritul de solidaritate față de semenii noștri.

Dorim să ne consolidăm calitatea de partener de încredere, de furnizor de securitate și de stabilitate în zona noastră geografică, inclusiv prin participarea la misiuni de menținere a păcii.

Este locul să exprimăm aprecierea și recunoștința noastră față de ostașii români care și-au îndeplinit cu înalt simț al datoriei misiunile încredințate în Bosnia, Kosovo, Macedonia, Albania, ca și în Afganistan.

Avem cu toții de făcut față unor noi amenințări. Terorismul internațional impune acțiunea comună, solidară a tuturor statelor, a întregii lumi democratice. După 11 septembrie, România a acționat cu promptitudine și responsabilitate, alături de Statele Unite ale Americii, de comunitatea internațională, de alianța internațională antiteroristă pentru a combate rețelele teroriste și amenințarea armelor de distrugere în masă.

Avem datoria, față de generațiile care vin, de a construi o lume pașnică și prosperă, tolerantă și deschisă dialogului dintre culturi și civilizații.

Domnule Președinte George W. Bush,

Democrația și libertatea sunt valori esențiale. Viitorul este de neconceput într-o lume dominată de tiranii. Cred sincer că tinerii prezenți aici în piață nu vor mai cunoaște ororile războiului și opresiunea totalitarismelor.

Avem nevoie unii de alții.

Românii și-au dorit să fie partenerii Americii. Astăzi li se împlinește un vis și un ideal, grație și dumneavoastră, domnule Președinte Bush.

Vă invit să vă adresați celor de față, întregului popor român, care a crezut întotdeauna în valorile și în destinul său european și care vede în Statele Unite ale Americii – pe care le reprezentați – un exemplu de democrație, de societate responsabilă și eficientă care nu a pregetat să facă sacrificii pentru a-și apăra valorile și idealurile.

Aveți cuvântul, domnule Președinte!

DISCURSUL Domnului George W. Bush, Președintele Statelor Unite ale Americii, rostit la mitingul desfășurat în Piața Revoluției din București în ziua de 23 noiembrie 2002

Vă mulțumesc tuturor, vă mulțumesc, domnule Președinte.

Vă mulțumim pentru a fi aici în ploaie. Vă mulțumim pentru o primire atât de călduroasă. Laura și cu mine suntem onorați că ne aflăm în această distinsă țară.

Când am început să vorbesc, a apărut un curcubeu.

Dumnezeu ne zâmbește astăzi.

Sunt mândru să mă aflu în această piață deosebită și să vă transmit cele mai bune urări din partea poporului american.

Vreau să reafirm astăzi prietenia dintre țara dumneavoastră și a mea. Sunt onorat să fiu purtătorul unui mesaj către poporul României: Noi suntem mândri să invităm țara dvs. să adere la NATO, marea alianță a libertății.

Tot ceea ce este în jurul nostru sunt amintiri ale istoriei României și ale culturii pe care o împărtășim. În apropiere este o biserică cu o vechime de 300 de ani, un simbol al credinței care înfrânge toate opresiunile. În această piață noi vedem monumente ridicate patrioților români, care și-au pierdut viața pentru libertate, pentru libertatea națiunii dvs. Aici, în decembrie 1989, ați întrerupt tăcerea captivității în care vă aflați. De la acel balcon, dictatorul v-a auzit vocile și a cedat și a fugit. Au luat sfârșit două generații de cruntă tiranie și întreaga omenire a fost martora curajului României, curaj care v-a eliberat. După acele zile de eliberare, România a pornit pe un drum istoric. În loc de ură, ați ales toleranța, în locul unei rivalități distructive cu vecinii, ați ales reconcilierea, în locul controlului de stat, ați ales piața liberă și supremația legii. Și în locul dictaturii, ați construit o democrație mândră și funcțională.

Calea libertății pe care ați ales-o nu este ușoară, dar este singura cale demnă de urmat. Știu că dificultățile nu au dispărut odată cu opresiunea. America respectă truda dvs., răbdarea dvs., hotărârea dvs. zilnică de a crea o viață mai bună. Efortul dvs. a fost recunoscut oferindu-vă invitația să deveniți membri ai NATO. Salutăm aderarea României la NATO.

Invitația de aderare oferită de NATO este, de asemenea, un vot de încredere că veți continua munca dificilă de reforme politice, economice și militare. Și, urmând această cale, veți avea parteneri în toate națiunile membre ale NATO.

Promisiunile Alianței noastre sunt sacre, iar noi ne vom respecta angajamentele față de toate națiunile care ni se alătură. Dacă vreun pericol va amenința România, dacă vreun stat va amenința România, Statele Unite ale Americii și NATO vor fi alături de dvs. Ca un aliat al NATO, puteți avea această încredere, nimeni nu vă poate lua libertatea țării dvs. Apartenența la NATO crește siguranța României. România va contribui la puterea alianței NATO, într-o vreme în care ne confruntăm cu pericole noi, fără precedent. Deja, trupele noastre operează împreună în Afganistan. Deja România s-a alăturat coaliției globale împotriva terorii și vă mulțumim foarte mult pentru aceasta.

Lumea a suferit destul din cauza fanaticilor care caută să-și impună voința prin frică și crimă. Alianța NATO și lumea civilizată se confruntă cu noii dușmani ai libertății, și noi vom învinge. Țara dvs. aduce, de asemenea, claritate morală Alianței Nord-Atlantice. Voi prețuiți libertatea deoarece ați trăit în lipsa ei. Voi știți diferența dintre bun și rău deoarece ați văzut fața răului. Poporul României înțelege că în fața dictatorilor agresivi nu putem sta liniștiți și nu pot fi ignorați; lor trebuie să ne opunem totdeauna.

Un dictator agresiv conduce acum în Irak. Urmărind să procure arme îngrozitoare, prin legăturile sale cu grupările teroriste, prin dezvoltarea de rachete balistice interzise, dictatorul Irakului amenință securitatea fiecărei națiuni libere, inclusiv a națiunilor europene. Consiliul de Securitate al Națiunilor Unite și acum NATO a rostit cu o singură voce: „Regimul din Irak se va dezarma complet de armele de ucidere în masă, altfel noi, Statele Unite, vom conduce o coaliție de națiuni și vom dezarma acel regim în numele păcii".

Fiecare națiune trebuie să înfrunte pericolul. Fiecărei națiuni libere îi revine răspunderea de a-și îndeplini rolul său deplin și responsabil. Și împreună, domnule președinte, ne vom păstra libertatea și vom acționa împreună pentru menținerea păcii.

În viitorul pașnic pe care-l construim, România va întări viețile noastre și într-un alt fel – ca o punte către o nouă Rusie. Timp de secole, geografia a fost pentru România o sursă de pericole. Acum, puteți ajuta alianța noastră întinzând o mână de cooperare peste Marea Neagră.

Rusia nu se teme din cauza lărgirii NATO, întrucât Rusia are nevoie de vecini pașnici și stabili, asemeni României. Așa cum am declarat ieri președintelui Putin, o Rusie care este parte deplină a Europei nu are nevoie de o zonă-tampon

care să o separe de Europa. America și România sunt prietenele poporului rus, așa cum este și alianța NATO.

Domnule Președinte și cetățeni ai României,

Vizita mea și a soției mele Laura în frumoasa dvs. țară a fost scurtă, dar prietenia și în curând alianța între țările noastre vor fi de durată.

În această piață istorică, între monumentele care atestă măreția României există și o clădire rămasă în ruine, fostele birouri ale poliției secrete. Este amintirea cea mai nimerită a tuturor atrocităților comise acolo și a justiției, care s-a ridicat împotriva opresiunii. Acel trist monument aduce aminte, de asemenea, de acei mulți români curajoși care nu au trăit să vadă ziua de azi. Ne rugăm pentru ei și pentru familiile lor. Cu toate acestea, speranțele lor au fost împlinite.

Această națiune pe care ei au iubit-o se ridică. România și-a câștigat libertatea. România este hotărâtă chiar în fața dificultăților și se îndreaptă către o mai mare prosperitate și România își găsește locul în cea mai mare alianță a libertății din istorie.

Am venit să vă spun că lumea și țara mea cunosc caracterul poporului acestei țări mărețe. Noi respectăm țara dvs. Apreciem faptul că iubiți libertatea.

Dumnezeu să vă binecuvânteze pe dvs. și familiile dvs.

Dumnezeu să binecuvânteze România și Dumnezeu să binecuvânteze America.

Vă mulțumesc tuturor.

În ce privește integrarea în Uniunea Europeană, esențială a fost activitatea foarte susținută a Guvernului pentru recuperarea rămânerii în urmă în pregătirea celor 30 de capitole de negociere cu reprezentanții Uniunii Europene. Săptămânal, prim-ministrul analiza mersul acestor negocieri împreună cu ministerele de resort și cu ministrul Integrării europene, Hildegard Puwak. În 2003, în ziua de 14 februarie, s-a desfășurat la Snagov **Forumul pentru integrarea în UE**, la care au luat parte reprezentanți ai partidelor parlamentare și ai societății civile și unde s-a adoptat o Declarație de susținere și s-a semnat un Pact de cooperare.

De un real folos ne-a fost comisarul de resort al UE, Günter Verheugen, cu care m-am întâlnit și eu în repetate ocazii, atât la București, cât și la

Bruxelles. Domnul Verheugen a fost un susținător al României, un om de cuvânt și care ne-a ajutat să înțelegem ce se așteaptă de la noi și ce putem face pentru a duce la bun sfârșit negocierile, în condițiile date.

Având în vedere că zece din cele 12 țări asociate își încheiau negocierile pe toate cele 30 de capitole, în timp ce noi abia le deschideam pe toate, încheind doar circa 19 dintre ele, se vehicula ideea ca valul de lărgire a Uniunii Europene să se rezume la cele zece țări, urmând ca România și Bulgaria să fie amânate. Au fost esențiale atât acțiunile perseverente ale delegațiilor noastre la Comisia Europeană și ale ministrului de resort, cât și contactele personale ale prim-ministrului, precum și convorbirile cu șefii de state cu care am avut contacte în această perioadă, cu prilejul unor vizite oficiale programate sau la diferite reuniuni internaționale, pentru a nu fi rupți de celelalte zece țări, ci doar să se fixeze o altă dată a aderării pentru români și bulgari. Președințiile succesive ale Consiliului European al UE – suedeză, italiană, spaniolă și daneză (aceasta din urmă în cel de-al doilea semestru al anului 2002) – au manifestat receptivitate și ne-au susținut în eforturile noastre de a rămâne în pluton.

O mențiune specială merită poziția constructivă a premierului Danemarcei de la acea dată, Anders Fogh Rasmussen, acum Secretar General al NATO, care a contat mult în decizia finală. Până la urmă, la Summitul de la Copenhaga de la sfârșitul anului 2002 s-a adoptat formula 10+2 (zece care-și încheiau negocierile, plus România și Bulgaria, cărora li se acorda un timp suplimentar de negociere).

A fost o perioadă extrem de solicitantă pentru diplomația românească, pentru cei care răspundeau de politica externă a României. Nu pot să nu amintesc și de ceilalți membri ai Guvernului, de faptul că, practic, fiecare minister avea un secretar de stat însărcinat cu integrarea europeană, cum nu pot să nu mulțumesc negociatorului-șef al României, profesorul Vasile Pușcaș, ministru-delegat în guvernul condus de Adrian Năstase.

Noi, și când spun noi mă refer și la PSD, ca partid social-democrat, am avut o politică europeană, cât timp ne-am aflat la guvernare. Ea a permis un sprijin consistent și consecvent în Parlament pentru definirea și adoptarea cadrului legal necesar îndeplinirii criteriilor de aderare. Reamintesc, pentru că se uită și acest aspect, că în 2003 am revizuit Constituția, tot în acest scop, și PSD a reușit să se mobilizeze exemplar pentru a avea un rezultat pozitiv la referendumul de aprobare a modificărilor.

Perspectiva aderării celor 12 țări la UE a dus la o evoluție interesantă a relației în plan regional a țărilor din Europa Centrală. Inițiată de președintele austriac Thomas Klestil, în 1991, ca o asociere similară celei occidentale Benelux, Grupul de la Vișegrad – Austria, Ungaria, Cehoslovacia și Polonia – a generat o renaștere a conceptului de Europa Centrală, care urma să se afirme ca un punct de articulare între estul și vestul Europei. Sigur, la început se făceau trimiteri istorice, pentru că nu de puține ori, la începutul anilor '90, Imperiul Austro-Ungar devenise un model de referință pentru organizarea spațiului despre care vorbim. Sigur este un lucru: nimeni nu a trasat, formal, limitele Europei Centrale fără a stârni replici și controverse.

Cert este că, în timp, Grupul de la Vișegrad a rămas un club închis al unor țări dintr-o zonă care își mărea limitele. Pe măsură ce procesele de integrare europeană se defineau și se puneau în operă, tot mai multe state din regiune participau la acțiuni comune și își prezentau împreună punctele de vedere, iar nu o dată și interesele comune, în fața partenerilor europeni. Participarea la reuniunea anuală a șefilor de state din această zonă s-a lărgit continuu. La summitul din 27–28 mai 2004, organizat de țara noastră la Mamaia, au participat 17 state: Austria, Albania, Bosnia-Herțegovina, Cehia, Croația, Germania, Italia, Moldova, Macedonia, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Serbia, Muntenegru, Ucraina și Ungaria.

La Mamaia, președintele austriac Thomas Klestil participa pentru ultima dată, el încheindu-și mandatul de președinte. În Austria tocmai avusese loc alegerea noului președinte, Heinz Fischer. La propunerea lui Thomas Klestil, i-am invitat pe amândoi, și pe fostul, și pe noul președinte. Ideea a fost primită cu mult entuziasm în Austria, cei doi președinți fiind de orientări politice diferite, lucru ce a fost văzut ca un semn de maturitate politică. De aceea, cea mai numeroasă delegație de ziariști prezenți la Mamaia a fost cea din Austria.

În prezent, Grupul de la Vișegrad este foarte activ în sânul Uniunii Europene. România ar trebui să învețe din acest episod și să-și amintească de dinamismul politicii sale externe din perioada interbelică, de experiențe precum Mica Înțelegere. Ca să îți promovezi interesele, ai nevoie de aliați.

Pentru a ilustra activitățile de politică externă din cel de-al doilea mandat, am selectat o serie de acțiuni în plan extern, din anii 2001–2004.

În anul 2001, o acțiune deosebită a constituit-o organizarea, la București, în luna **aprilie**, a **Conferinței la nivel înalt pentru mediu și dezvoltare**

durabilă în regiunea carpato-danubiană, coprezidată împreună cu **prințul Philip, duce de Edinburgh**, în calitate de președinte al unei organizații neguvernamentale, Fondul Mondial pentru Natură. Au participat șefi de state din bazinul dunărean și conectate la munții Carpați.

Prezint aici textul alocuțiunii rostite în cadrul acestui forum:

ALOCUȚIUNEA
rostită la Conferința la nivel înalt pentru mediu și dezvoltare durabilă în regiunea carpato-danubiană*

Alteța Voastră Regală,
Excelențele Voastre,
Domnilor Miniștri,
Doamnelor și Domnilor,

Această Conferință reprezintă un eveniment deosebit, în mai multe privințe. Ea reunește cincisprezece state – membre ale Uniunii Europene, țări candidate și alte țări europene – într-o configurație axată pe elemente ale geografiei mai degrabă decât pe cele ale politicii și pe preocupările noastre comune legate de protecția mediului și de dezvoltare.

Un alt element îl constituie faptul că această Conferință este urmarea unei inițiative întreprinse în comun cu una dintre organizațiile neguvernamentale de frunte, cu o bogată istorie de realizări în domeniul conservării naturii – Fondul Mondial pentru Natură. Reuniunea noastră se încadrează, de asemenea, în procesul pregătirilor pentru Conferința Mondială dedicată dezvoltării durabile care va avea loc anul viitor la Johannesburg.

Dunărea și Carpații au dat contur ființei poporului român încă din cele mai vechi timpuri. Ilustrul filosof, sociolog și diplomat român Dimitrie Drăghicescu scria în 1907: „...Carpații și Dunărea sunt cele două divinități ale românilor." Aici s-a născut și s-a dezvoltat, pe parcursul a două milenii, o originală civilizație materială și spirituală întemeiată tocmai pe neîncetata comuniune a omului cu natura, cu toate darurile și constrângerile ei, într-un spațiu geografic bine definit.

Aș spune că o asemenea apreciere este valabilă pentru toate țările reprezentate astăzi în această sală. În pofida episoadelor mai întunecate din istoria noastră comună mai veche sau mai nouă, cumințenia și armonia naturii au însuflețit mereu interacțiunea umană și lucrarea constructivă comună. Virtuțile dialogului, ale colaborării, toleranței reciproce și respectului față de identitatea celuilalt au precumpănit întotdeauna, până la urmă, asupra

* București, aprilie 2001

intoleranței, confruntării, xenofobiei sau urii interetnice. În noul cadru de securitate care se configurează acum în Europa, oportunitățile de a conlucra în vederea atingerii unor ținte convenite sunt mai mari decât oricând.

Ultimele evenimente violente de la granița de nord a Republicii Macedonia arată că niciun efort nu trebuie neglijat pentru a asigura continuarea procesului de stabilizare și asigurarea securității în Europa de Sud-Est. Doresc să exprim, cu acest prilej, solidaritatea noastră și, totodată, condoleanțe familiilor celor opt ostași macedoneni victime ale ultimelor acte teroriste. Din „butoi de pulbere", zona noastră poate și trebuie să devină una a păcii, stabilității și prosperității.

Scopul reuniunii noastre este de a marca existența unor probleme și interese comune în sfera preocupărilor legate de protecția mediului și dezvoltarea durabilă în perimetrul carpato-danubian și de a medita împreună la posibilitatea unor răspunsuri realiste față de sfidările zilei. Conceptul de dezvoltare durabilă, cheia de boltă a dezbaterilor Conferinței, oferă un liant organic și o unealtă eficace pentru reconcilierea aspirațiilor legitime de bunăstare și o mai bună calitate a vieții popoarelor noastre, cu necesitatea de a proteja integritatea mediului înconjurător, de a gospodări cu chibzuință resursele naturale de care dispunem și de a ne păstra moștenirea spre binele generațiilor care vin.

Acum nouă ani, când am participat la Conferința asupra Pământului de la Rio de Janeiro, am avut sentimentul că încep să-și croiască drum o nouă conștiință și o nouă solidaritate privind răspunderea noastră comună față de viitorul omenirii. S-a parcurs un drum lung de atunci. S-au înregistrat multe împliniri, dar mai rămân însemnate controverse de rezolvat și obstacole de depășit.

Una dintre problemele de însemnătate planetară, dar care are și consecințe directe pentru propria noastră regiune, este cea a încălzirii globale cauzate de activitățile omului, ducând la schimbări climatice. Îmbinări nemaiîntâlnite de inundații și lipsă de apă, de secetă vara și lipsă de zăpadă pentru amatorii de schi în timpul iernii, mari incendii de pădure și alunecări de teren sau torente mocirloase au devenit destul de frecvente în țările reprezentate la această reuniune. Știți, probabil, că România a ratificat recent Protocolul de la Kyoto la Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice, fiind prima țară din Europa continentală care a făcut acest pas. Decizia noastră nu a fost determinată de dorința de a marca puncte politice sau de prestigiu – ea a fost întru totul pragmatică.

Stimați colegi și prieteni,

Dunărea și afluenții ei reprezintă de multă vreme axa vitală a comerțului și activității economice într-o porțiune însemnată a continentului european. Când s-a creat Comisia Europeană a Dunării, în urma Războiului Crimeei

din 1857–1859, ideea de bază era să se evite controlul exclusiv al vreuneia dintre puteri. Astăzi, Dunărea este singurul fluviu major al lumii în care se asigură dreptul de liberă navigație al tuturor națiunilor. Mai mult decât atât, desăvârșirea construcției canalului Rin–Main–Dunăre a dus la apariția unei adevărate magistrale transeuropene, făcând legătura dintre Marea Nordului și Marea Neagră și, mai departe, către bogatele resurse de hidrocarburi și piețele în afirmare din Caucaz și bazinul Caspicei. S-ar putea să fi venit momentul să începem să ne gândim în termeni mai concreți la viitoarele aranjamente multilaterale care să reflecte această nouă realitate geografică și să o pună în valoare.

Țările riverane au multe de făcut și mult de câștigat prin dezvoltarea cuprinzătoare a Dunării, văzută ca o sursă majoră de resurse și un dar al naturii. Prioritatea este de a restabili funcțiunea fluviului drept importantă arteră de navigație. Depășirea întreruperii temporare – pentru care se pare că sunt în curs de aplicare soluții realiste – nu reprezintă decât un obiectiv minimal, pe termen scurt. Potențialul transportului fluvial este mult mai mare, dacă facem comparația între chiar și cel mai înalt tonaj înregistrat în traficul dunărean și cifrele corespunzătoare privind navigația pe Rin, de pildă. Acțiunile viitoare vor trebui să cuprindă dezvoltarea amenajărilor portuare potrivit cerințelor actuale ale transportului multimodal, implementarea unor sisteme moderne de informatizare și control al navigației, modernizarea flotelor fluviale.

Dunărea poate fi văzută, totodată, ca vehiculul ideal pentru integrarea economică treptată a țărilor riverane și ca o axă a cooperării paneuropene. Apare rațională amplasarea unor unități industriale care au cel mai mult de profitat de pe urma transportului la costuri scăzute a mărfurilor în vrac și de mare gabarit sau greutate, precum și cooperarea transfrontalieră între întreprinderi situate de-a lungul fluviului pe baza complementarităților evidente. Activizarea turismului cu sprijinul unor servicii îmbunătățite în transportul de pasageri, activităților recreative și valorificării punctelor locale de atracție turistică precum siturile arheologice, manifestările culturale și artistice deschide perspective considerabile. Gestionat în mod adecvat, pescuitul fluvial poate redeveni o îndeletnicire economică însemnată și o sursă de venituri.

Toate acestea reclamă o reexaminare serioasă a statutului Dunării din punctul de vedere al exigențelor de mediu. Datorită neglijenței și lipsei de coordonare, Dunărea este pe departe cel mai mare factor poluant al Mării Negre. Deversările de deșeuri urbane și industriale neepurate, plus îngrășămintele sau alte chimicale provenite din sistemele de irigații cu debușeu direct în fluviu sau aduse de afluenți periclitează în mod serios siguranța apei potabile în aval și

însăşi supravieţuirea unor specii rare de vietăţi, inclusiv sturionii. Ecosistemele din zonele umede, în mod special Delta Dunării, reclamă măsuri urgente şi coordonate, cu bătaie pe termen mediu şi lung.

Unele dintre problemele grele privind utilizarea raţională, reabilitarea ecologică şi protecţia adecvată a Dunării depăşesc cu mult posibilităţile ţărilor riverane luate în parte, indiferent cât de multă bunăvoinţă ar avea şi cât de importante ar fi resursele pe care ar fi gata să le aloce în acest scop. Aici ne apare importanţa acestui nou spirit de solidaritate regională care, el însuşi, a făcut posibilă convocarea Conferinţei noastre. Poluarea apei, stăvilirea inundaţiilor şi celelalte chestiuni cu impact semnificativ asupra mediului sunt, prin natura lor, regionale şi trebuie să fie tratate la nivel regional, cu bună îndrumare şi cu sprijin internaţional.

Stimaţi colegi şi prieteni,

Pentru popoarele din ţările reprezentate aici Carpaţii, cu prelungirile lor în Balcani şi Alpii Dinarici, nu reprezintă doar un lanţ muntos ce traversează mai multe ţări. Munţii mai sunt şi un mijloc de existenţă şi de generare a bunăstării, un izvor de tradiţii străvechi, un tezaur al biodiversităţii şi menţinerii vieţii naturale, o parte a patrimoniului comun al Europei.

Carpaţii contează cu adevărat în viaţa românilor. Zonele muntoase acoperă circa o cincime din teritoriul naţional, incluzând 3,3 milioane hectare de terenuri agricole, 2,4 milioane hectare de pajişti naturale şi 4 milioane hectare de păduri, inclusiv mari porţiuni de păduri virgine. În munţii României trăiesc 3,6 milioane de oameni care au creat aproape un milion de exploataţii agricole şi alte întreprinderi private, multe dintre acestea în regim de subzistenţă.

România a dobândit o oarecare experienţă în structurarea unor strategii coerente pentru dezvoltarea complexă, pe baze durabile a zonelor montane, prin îmbinarea obiectivelor economice şi sociale cu cerinţele fundamentale ale conservării naturii şi protecţiei mediului. S-au creat o agenţie specială pentru zona montană şi un centru de formare şi inovare pentru dezvoltare, care funcţionează sub egida Ministerului Agriculturii, Alimentaţiei şi Pădurilor. Se au în vedere noi acţiuni pe linia recomandărilor primului Forum Mondial al Muntelui şi în perspectiva Anului Internaţional al Muntelui în 2002. O recentă iniţiativă priveşte crearea unui Institut Carpatic, instituţie care să concentreze capacităţile existente de cercetare şi dezvoltare pe baze regionale.

Unele hotărâri recente ale Guvernului stabilesc măsuri specifice pentru reîmpădurirea terenurilor degradate şi majorarea zonelor forestiere cu cel puţin 100 000 de hectare până în anul 2004. Rolul autorităţilor centrale de resort se

va accentua, probabil, în privinţa restaurării fondului forestier şi a gestionării lui durabile, indiferent de forma de proprietate, prin întărirea capacităţii instituţionale de planificare strategică şi reglementare corespunzătoare a activităţilor forestiere, inclusiv demararea acţiunii de certificare a pădurilor. Ţinând seama de componenta culturală a dezvoltării durabile, Guvernul a întreprins măsuri pentru conservarea unora dintre cele mai însemnate elemente ale patrimoniului naţional, cum ar fi oraşul vechi din Sibiu şi bisericile întărite din împrejurimi sau străvechile cetăţi dacice din Munţii Orăştie. Fiecare dintre ţările noastre are anumite împliniri şi planuri de viitor, dar a venit vremea să vedem ce putem face împreună pentru armonizarea obiectivelor propuse şi a metodelor practice pentru crearea unei veritabile politici montane. Suntem încurajaţi în această privinţă de experienţa Convenţiei Alpine şi a reţelei alpine de spaţii protejate, considerând că aceasta are o relevanţă directă pentru succesul iniţiativei privind ecoregiunea carpatică ce este elaborată în prezent de către Fondul Mondial pentru Natură.

Stimaţi colegi şi prieteni,

Într-un sens mai larg, cheia succeselor noastre viitoare rezidă în înfăptuirea consecventă a principiilor bunei guvernări, cu instituţii stabile şi respectate, legi şi mecanisme de reglementare limpezi şi transparente, întronarea domniei legii şi a respectului faţă de drepturile şi libertăţile cetăţeneşti. Totul depinde de hotărârea noastră de a conlucra pe plan bilateral şi multilateral spre binele nostru comun.

Continuarea colaborării noastre cu Uniunea Europeană, cu agenţiile de resort din familia ONU şi cu instituţiile financiare internaţionale va majora, de bună seamă, capacitatea noastră de a genera şi de a duce la bun sfârşit proiecte comune realiste cu beneficii palpabile pentru ţările noastre, pentru regiunea noastră, pentru Europa noastră.

În **februarie 2001**, ne-am întâlnit la **Vaslui** cu președintele Republicii Moldova, **Petru Lucinschi**, aflat la sfârșit de mandat. Am discutat despre evoluția relațiilor dintre statele noastre, în noul context definit de viitorul statut al României în spațiul euroatlantic, precum și despre aspirațiile și nevoile Republicii Moldova.

În **aprilie** a avut loc vizita oficială în România a președintelui Egiptului, **Hosni Mubarak**, cu care am avut prilejul să mă întâlnesc de mai multe ori, atât în Egipt, cât și la diferite reuniuni internaționale.

În luna **mai** s-a desfășurat vizita **la București** a președintelui Libanului, **Émile Lahoud.**

În **noiembrie, regina Olandei, Beatrix**, a efectuat o vizită oficială în România.

Programul vizitelor mele, **în cursul anului 2001**, a cuprins:

– 15–16 februarie: **Întâlnirea trilaterală** de la **Plovdiv** a președinților României, Bulgariei și Turciei.

– Participarea, în luna martie, la **reuniunea aniversară a BERD,** zece ani de activitate, care a avut loc la sediul din Londra al Băncii.

– 4–5 octombrie, Sofia: participarea la **Summitul NATO** cu tema „Contribuția noilor democrații la securitatea euroatlantică", în prezența secretarului general NATO, lordul George Robertson.

– 8–9 octombrie: **vizită oficială în Armenia**, la invitația președintelui Robert Kocharian.

– 10-12 octombrie: vizită la **Geneva, la Organizația Mondială pentru Proprietate Intelectuală**, la invitația directorului său general, **Kamil Idris.** Cu această ocazie am discutat, printre altele, și pe tema strategiei naționale în acest domeniu. După aceea a avut loc întâlnirea cu **Yoshio Utsumi**, secretar general al Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor, cu care am avut discuții despre pregătirea Conferinței europene de la București privind societatea informațională. Programul a inclus vizitarea CERN (Centrul European pentru Cercetări Nucleare), unde se construia cel mai mare accelerator de particule din lume și unde lucra și o echipă de cercetători din România. Am discutat, cu acest prilej, cu conducerea CERN despre aderarea României la acest organism.

– 21–23 noiembrie: vizită oficială în **Grecia**, la invitația președintelui **Konstantinos Stephanopoulos.** Pe lângă întâlnirile oficiale cu președintele, cu premierul Kostas Simitis, cu primarul general al Atenei, am prezentat

Conferința la nivel înalt pentru mediu și dezvoltare durabilă în regiunea carpato-danubiană, cu participarea șefilor de stat din zonă și a prințului Philip, duce de Edinburgh, președintele Fondului Mondial pentru Natură (WWF) – București, 29-30 aprilie 2001

Vizita oficială la București a președintelui Turciei, Ahmet Necdet Sezer – iunie 2001

Primirea la Cotroceni a președintelui Iugoslaviei, Vojislav Koštunica – iunie 2001

Alături de regele Albert al II-lea, cu ocazia vizitei oficiale în Belgia

Întâlnire cu Romano Prodi (președintele Comisiei Europene) și cu Günter Verheugen (comisarul pentru extinderea Uniunii Europene) – iulie 2001

Vizită oficială în Polonia; împreună cu președintele Aleksander Kwaśniewski și cu soția acestuia – iulie 2001

Summitul Economic European – Salzburg, iulie 2001

Conferința Internațională privind Tranziția
și Consolidarea Democrației – Madrid, octombrie 2001

Conferința Internațională privind Tranziția
și Consolidarea Democrației – întâlnire cu regele Spaniei,
Juan Carlos

La ceremonia oficială de primire, în cadrul vizitei în Grecia, alături de președintele Konstantinos Stephanopoulos – noiembrie 2001

Vizita la București a reginei Beatrix a Olandei – noiembrie 2001

Vizită oficială în Letonia; împreună cu președinta
Vaira Vīķe-Freiberga – noiembrie 2001

Vizită oficială în Japonia; întrevedere cu împăratul Akihito – februarie 2002

Vizită oficială în Japonia; alături de premierul Junichiro Koizumi –
februarie 2002

Împreună cu președinta Gloria Macapagal-Arroyo, cu ocazia vizitei oficiale în Filipine – februarie 2002

Alături de premierul Goh Chok Tong, cu ocazia vizitei în Singapore – februarie 2002

Vizită oficială în Emiratele Arabe Unite – februarie 2002

„Primăvara noilor Aliați“ (reuniunea prim-miniștrilor din țările candidate la intrarea în NATO) – București, martie 2002

Summitul Mondial consacrat finanțării programelor de dezvoltare și de combatere a sărăciei în lume – Monterrey, Mexic, 18–22 martie 2002

La Sesiunea Specială a Adunării Generale a ONU privind copiii, cu prințul Albert de Monaco – New York, mai 2002

Reuniunea șefilor de stat din Europa Centrală și de Est – Bled, Slovenia, 31 mai–1 iunie 2002

La Sesiunea Specială a Adunării Generale a ONU privind copiii, cu secretarul de stat al SUA, Madeleine Albright – New York, mai 2002

Reuniunea șefilor de stat din Europa Centrală și de Est; întâlnire cu președintele Macedoniei – Boris Trajkovski

Reuniunea șefilor de stat din Europa Centrală și de Est;
întâlnire cu președintele Sloveniei, Milan Kučan

În SUA; acasă la Elie Wiesel – mai 2002

Cu Elie Wiesel la Muzeul Satului din Sighetul Marmației – iulie 2002

Cu Elie Wiesel la Săpânța – iulie 2002

Președintele Croației, Stjepan Mesić, în vizită la București – septembrie 2002

Summitul ONU consacrat dezvoltării durabile – Johannesburg, septembrie 2002

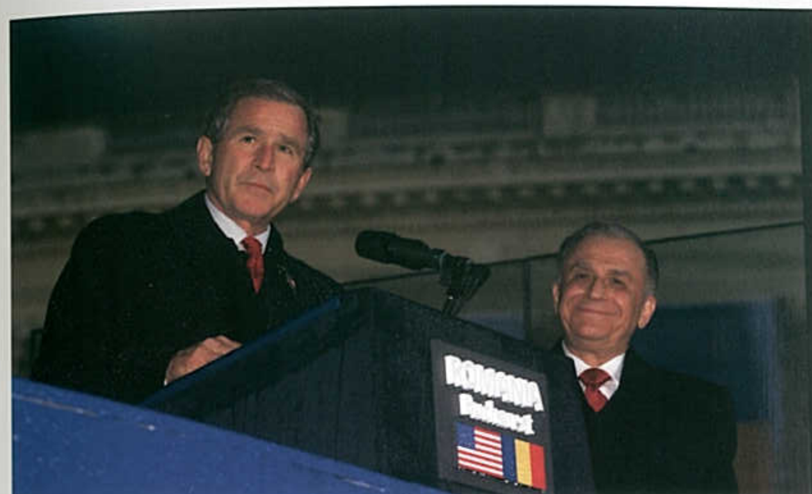

Alături de premierul libanez Rafik Hariri, cu prilejul Reuniunii Francofoniei – Beirut, octombrie 2002

Summitul NATO consacrat primirii celor șapte noi membri (inclusiv România) – Praga, noiembrie 2002

Miting în Piața Revoluției din București, cu ocazia vizitei președintelui SUA, George W. Bush, în România – 23 noiembrie 2002

Vizita lui George W. Bush în România – la Palatul Cotroceni

Summitul UE consacrat primirii noilor membri (10+2) –
Copenhaga, decembrie 2002

Reuniunea informală a prim-miniștrilor din cele șapte state
invitate să adere la NATO – Snagov, aprilie 2003

Vizita la București a regelui Carl al XVI-lea al Suediei
împreună cu regina Silvia – aprilie 2003

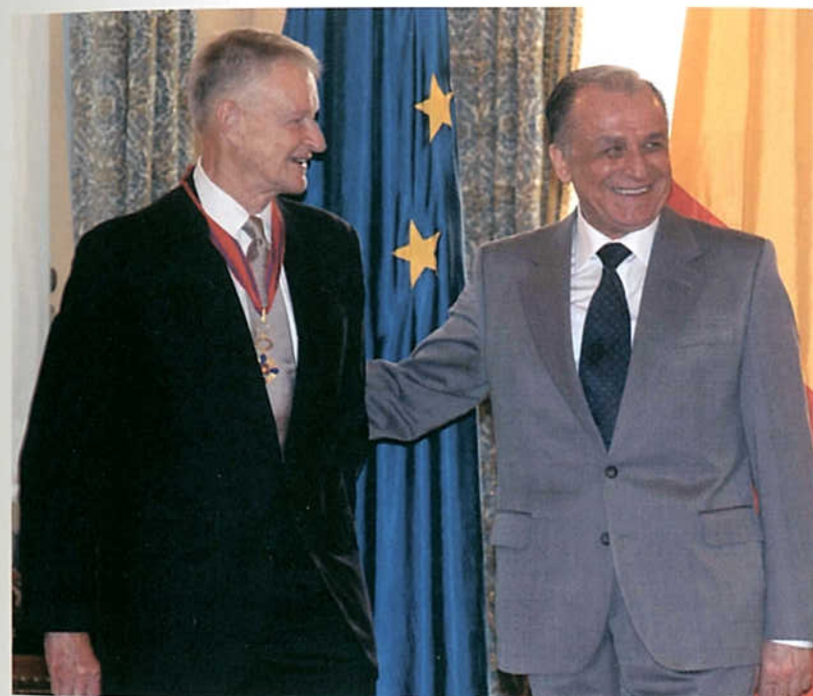
Vizita oficială în Bulgaria; cu președintele
Gheorghi Pârvanov – Sofia, aprilie 2003

La dineul oficial, cu ocazia vizitei în Bulgaria, alături de președintele
Gheorghi Pârvanov și de prim-ministrul Simeon de Saxa-Coburg-Gotha

A V-a Conferință a Clubului Politic Balcanic – Istanbul, mai–iunie 2003

Zbigniew Brzeziński la București, cu ocazia primirii Ordinului Național „Steaua României" în grad de Mare Ofițer – mai 2003

Primirea oficială, cu ocazia vizitei în Ucraina;
alături de președintele Leonid Kucima – iunie 2003

Alături de Hristodoulos, Arhiepiscopul Atenei și Mitropolit
al întregii Grecii, și de P.F. Teoctist – București, iunie 2003

Vizită oficială în Rusia; întâlnire
cu președintele Vladimir Putin – iulie 2003

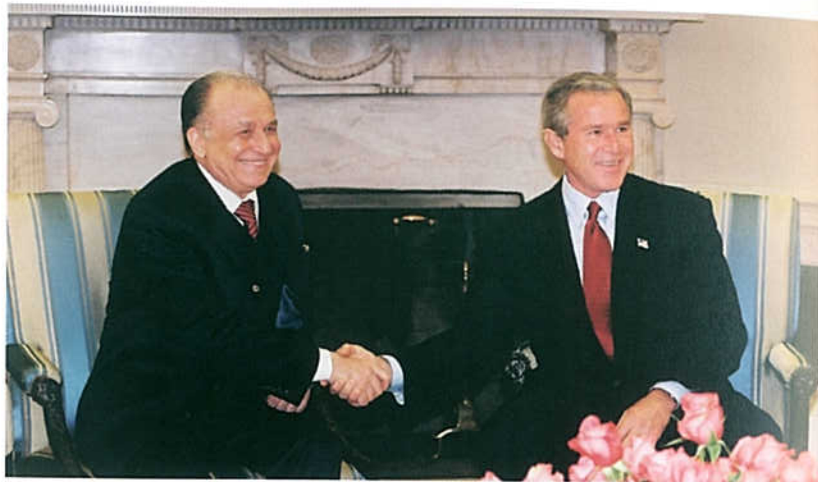
Vizită oficială în Rusia; semnarea Tratatului bilateral – iulie 2003

Vizită oficială în Germania; alături de președintele Johannes Rau –
septembrie 2003

Vizită oficială în Germania; cu cancelarul Gerhard Schröder –
septembrie 2003

Vizită oficială în SUA; cu președintele George W. Bush,
în Biroul Oval – octombrie 2003

To His Excellency
Ion Iliescu
With best wishes,

Vizită oficială în SUA; cu președintele și cu Laura Bush – octombrie 2003

Vizită oficială în SUA – Washington, octombrie 2003

Vizită oficială în SUA; la Muzeul Holocaustului
din Washington – octombrie 2003

La festivitățile consacrate Zilei Independenței Republicii Panama – octombrie 2003

Pe Canalul Panama, după participarea la festivitățile consacrate Zilei Independenței Republicii Panama – octombrie 2003

Vizită oficială în Franța; convorbiri oficiale cu președintele Jacques Chirac – Paris, noiembrie 2003

Vizită oficială în Franța; la Academia Națională a Franței – cu acad. Hélène Carrère d'Encausse și Maurice Druon

Vizită oficială în Franța; întâlnire cu un grup de studenți români de la Școala Politehnică din Paris – noiembrie 2003

Forumul Franco-Român pentru întreprinderi – 21 noiembrie 2003

Vizită oficială în Franța – în fața Palatului Elysée, noiembrie 2003

Înâlnire cu președintele Armeniei,
Robert Kocharian – Erevan,
noiembrie 2003

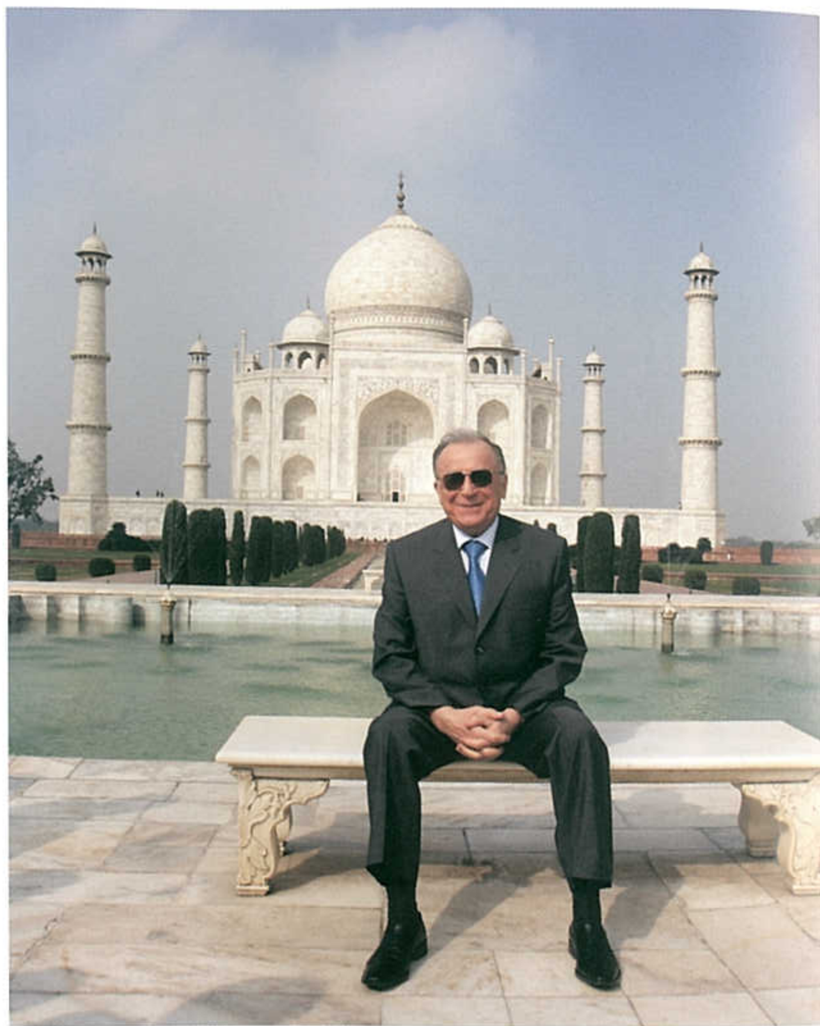
La Studiourile din Buftea, cu actorul Andy Garcia – 2003

Vizită oficială în India; întâlnire cu președintele Indiei, A.P.J. Abdul Kalam – ianuarie 2004

Vizită oficială în India; la mormântul lui Gandhi – ianuarie 2004

Vizită oficială în India; la Taj Mahal – ianuarie 2004

La Cotroceni, împreună cu Regele Mihai
și cu P.F. Teoctist

La Palatul Cotroceni, împreună cu Regele Mihai, cu ocazia ceremoniilor
de aniversare a 60 de ani de la 23 august 1944

Vizită oficială în Indonezia; întâlnire cu președinta Megawati Sukarnoputri – februarie 2004

Vizită oficială în Indonezia; pe insula Bali – februarie 2004

Întâlnire la Cotroceni cu premierul portughez José Manuel Barroso – București, februarie 2004

Vizită oficială în Danemarca; cu regina Margareta a II-a și cu soțul acesteia, Henrik – martie 2004

Vizită în Cehia – Praga, aprilie 2004

Summitul Economic European – Varșovia, aprilie 2004

Vizita prințului Charles la București – mai 2004

Reuniunea șefilor de state din Europa Centrală – Mamaia, mai 2004

Summitul NATO de la Istanbul – iunie 2004

Președintele Chinei, Hu Jintao, la București – iunie 2004

La Atena, cu ocazia Jocurilor Olimpice – august 2004

Primirea lotului național de gimnastică după Olimpiada de la Atena – București, august 2004

Întâlnire cu Papa Ioan Paul al II-lea – Vatican, septembrie 2004

Vizită oficială în Italia; întâlnire cu președintele Carlo Azeglio Ciampi – septembrie 2004

Întâlnire cu Secretarul General ONU, Kofi Annan – New York, septembrie 2004

Vizită oficială în Marea Britanie; întâlnire cu Tony Blair – septembrie 2004

Cu regina Elisabeta a II-a a Marii Britanii – octombrie 2004

La Roma, cu prilejul ceremoniei de semnare a Tratatului privind instituirea Constituției pentru Europa de către șefii de stat și de guvern ai statelor membre ale Uniunii Europene – octombrie 2004

Vizita la București a lui Rudolf Schuster, președintele Slovaciei – decembrie 2004

Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă – București, martie 2004

o expunere la Universitatea din Atena, despre modelul social european, și una la Institutul pentru Relații Externe, în prezența ministrului de Externe, Georgios Papandreou, despre „Relațiile greco-române, în context european".

– În zilele de 26–28 noiembrie: vizită oficială în **Lituania**, la invitația **președintelui Valdas Adamkus**, și în **Letonia**, la invitația președintelui **Vaira Vīķe-Freiberga**.

–13–15 decembrie: participarea la reuniunea Consiliului European de la **Laeken**, la finalul președinției Belgiei. Cu acest prilej, am prezentat o expunere la Universitatea din Liège.

– 17 decembrie: am inaugurat, în Piața San Pietro din Roma, iluminarea **bradului** oferit de România Vaticanului. Cu acest prilej, am avut o întâlnire oficială cu **Papa Ioan Paul al II-lea** și una cu președintele Italiei, **Carlo Azeglio Ciampi.**

În anul 2002:

– Pe 25 ianuarie am participat, la Zürich, la constituirea Consiliului Internațional pentru Risc și Guvernare. Am discutat cu acest prilej, într-o întâlnire de lucru cu președintele Elveției, despre stadiul relațiilor bilaterale.

– În zilele de 5–7 februarie am luat parte, la **Washington, la micul dejun de rugăciune** organizat de Senatul SUA, în prezența președintelui George W. Bush.

– În zilele de 10–21 februarie s-a desfășurat un **turneu** de vizite oficiale în țări ale **Asiei – Emiratele Arabe Unite, Japonia, Vietnam, Filipine** și **Singapore.**

– Pe 23 aprilie, la **Strasbourg**, am vorbit în fața Adunării Parlamentare a Consiliului Europei; m-am întâlnit cu președintele Adunării, domnul **Peter Schieder**, cu secretarul general al Consiliului, domnul **Walter Schwimmer;** am avut o întrevedere cu **președintele CEDO**; m-am întâlnit cu **Serghei Mironov**, președintele Dumei din Federația Rusă, ca și cu doamna **Fabienne Keller**, primarul orașului Strasbourg.

– În zilele de 23 și 24 aprilie m-am aflat la **Bruxelles**, unde am purtat convorbiri cu premierul Belgiei, **Guy Verhofstadt**. În timpul acestei vizite m-am întâlnit cu președintele Parlamentului European, Pat Cox, și am susținut o conferință despre „Lărgirea Uniunii Europene"; am avut discuții cu Secretarul General NATO, **lordul Robertson**, și am participat la reuniunea Consiliului Atlantic – România; am susținut o expunere la Universitatea Liberă din Bruxelles.

– În ziua de 26 aprilie m-am aflat în stațiunea **Garmisch-Partenkirchen, la Centrul Marshal**, unde am susținut o expunere în fața cursanților, proveniți din țări membre și ne-membre NATO, inclusiv din România.

– La **Monterrey**, în Mexic, a avut loc la începutul lunii mai un **summit mondial** important, consacrat finanțării programelor de dezvoltare și de combatere a sărăciei în lume. Reprezentanții țărilor slab dezvoltate au criticat faptul că țările dezvoltate nu-și îndeplinesc nici obligațiile minime stabilite de Adunarea Generală ONU din 1969 – la aprobarea obiectivelor deceniului dezvoltării – de a aloca 0,7% din PIB finanțării acestor programe în sprijinul țărilor slab dezvoltate.

– În zilele de 8–10 mai am participat la New York la **sesiunea specială a ONU consacrată copiilor**, ca și la un eveniment special organizat de România, împreună cu Olanda și UNICEF. Cu acest prilej, am făcut o deplasare la Detroit, unde m-am întâlnit cu conducerea companiei General Motors și am vizitat biserica ortodoxă a comunității românești.

– În zilele de 14–15 mai s-a desfășurat în **Turcia trilaterala Turcia–România–Bulgaria.**

– În ziua de 17 mai m-am întâlnit, la **Porțile de Fier**, cu președintele sârb **Vojislav Koštunica**, cu prilejul aniversării a 30 de ani de funcționare a complexului hidroenergetic româno-iugoslav.

– În zilele de 31 mai–1 iunie a avut loc în **Slovenia**, la Bled, **summitul celor 15 șefi de state din Europa Centrală.**

– În luna septembrie a avut loc la Johannesburg (Africa de Sud) **Summitul Pământului**, unde am participat atât la reuniunile plenare, cât și la patru mese rotunde, ca și la alte manifestări, printre care o expoziție cu stand românesc, la Forumul parlamentarilor, Forumul oamenilor de afaceri, cu o prezență românească remarcabilă. M-am întâlnit cu mulți șefi de state, ca și cu reprezentanții unor organisme internaționale: UNCTAD, OMC, PNUD, ca și cu Mihail Sergheevici Gorbaciov, președinte al Crucii Verzi Internaționale.

Am ales să prezint aici textul alocuțiunii rostite cu acel prilej:

ALOCUȚIUNEA prezentată în plenul Summitului Mondial pentru Dezvoltare Durabilă*

Domnule Președinte,
Domnule Secretar General,
Excelențe,
Doamnelor și Domnilor,

Datorăm cu toții recunoștință generoaselor noastre gazde, Președintelui Thabo Mbeki, poporului și Guvernului Africii de Sud pentru faptul că a făcut posibilă această Conferință Mondială și pentru eforturile depuse în vederea realizării unui consens asupra problemelor fundamentale. Se cuvine, de asemenea, să adresăm mulțumiri distinsului Secretar General al Națiunilor Unite pentru organizarea succesiunii de acțiuni care au dus la acest Summit prin implicarea efectivă în acest proces a întregii familii de instituții și agenții ale ONU. Prin Dumneavoastră, Domnule Președinte și Domnule Secretar General, Africa își înalță capul cu mândrie, demonstrându-și capacitatea politică și de conducere spre binele întregii omeniri.

Cuvintele-cheie ale dezbaterii noastre cuprinzătoare și orientate spre acțiune asupra dinamicii dezvoltării durabile sunt implementare și parteneriat. Am vie în amintire spiritul practic și dăruirea care au inspirat activitatea de elaborare a documentelor vizionare ale Summitului Pământului de la Rio acum zece ani, precum și ecourile entuziaste pe care acestea le-au stârnit. În ciuda frustrărilor determinate de unele așteptări neîmplinite, trebuie să recunoaștem cu onestitate că, între timp, ne-am însușit unele învățăminte prețioase și s-au înregistrat progrese efective în câteva direcții importante, în special în privința creării instrumentelor conceptuale, normative și instituționale pentru promovarea dezvoltării durabile la nivel global. Constatăm acum existența unui nou realism, temperat de experiența acumulată, a unei mai bune înțelegeri a priorităților, a unei abordări mai pragmatice față de ceea ce avem de îndeplinit. Obiectivele stabilite în Agenda 21 (planul de acțiune adoptat la Rio), în convențiile care au urmat, în Declarația Mileniului și, mai recent, în înțelegerile de la Doha și în consensul de la Monterrey asigură o bază sănătoasă pentru

* Johannesburg, septembrie 2002

reînnoirea angajamentului nostru de a trece la acțiuni concrete în consonanță cu liniile directoare pentru aplicare ce vor fi adoptate la acest Summit. Proiectul Cartei Pământului oferă, în plus, fundamentul moral al acțiunii politice viitoare. Ținând seama de amploarea și urgența problemelor identificate pe baza unor probe științifice și date statistice solide, nu ne mai putem permite luxul amânărilor la nesfârșit: știm ce avem de făcut, știm cum anume trebuie să procedăm și mai știm cum pot fi mobilizate resursele necesare în acest scop. Acum este momentul să acționăm!

Asa cum a evidențiat domnul Kofi Annan, Secretarul General al ONU, cuvântul-cheie pentru noi toți este responsabilitate. Responsabilitate pentru vulnerabilitate și opresiune, responsabilitate pentru planetă, responsabilitate pentru viitor. Mesajul copiilor participanți la Summit a fost semnificativ din toate aceste puncte de vedere.

Experiența ne-a învățat, de asemenea, că guvernele singure, oricâtă bunăvoință ar avea, nu pot face față cu succes complexității năucitoare a lumii moderne în epoca globalizării. Conducătorii fiecărei națiuni poartă, desigur, principala răspundere pentru asigurarea bunei guvernări în împletire cu gestionarea rațională a riscurilor și pentru intervențiile necesare atunci când simpla operare a forțelor pieței nu reușește să producă efectele dorite. Dar pentru a înmănunchea cele trei componente fundamentale ale dezvoltării durabile – economic, social și de mediu –, avem nevoie de o abordare mult mai largă, cu implicarea tuturor factorilor interesați, inclusiv capitalul privat, comunitatea științifică și academică, diversele segmente ale societății civile, mediile de comunicare în masă, grupurile cetățenești și persoanele dornice să contribuie la binele comun. În cursul realizării, cu sprijinul PNUD, a fazei-pilot a Agendei 21 Locale în nouă municipalități din România, am constatat că sistemul parteneriatelor public–privat funcționează cu adevărat și, în consecință, am hotărât să extindem programul la nivel național și să angajăm realizarea unor proiecte comune transfrontaliere în conformitate cu această metodologie care și-a dovedit viabilitatea. Mai mult, Conferința la nivel înalt pentru mediu și dezvoltare durabilă în zona Carpaților și bazinul Dunării pe care am organizat-o anul trecut împreună cu Fondul Mondial pentru Natură, în contextul pregătirilor pentru acest Summit, ne-a arătat că există un interes real față de tratarea problemelor comune într-un cadru mai larg, în profil regional.

În postura sa de țară candidată la calitatea de membru al UE, România împărtășește și sprijină obiectivele politice formulate de Uniunea Europeană în perspectiva acestui Summit. Aș dori să subliniez în mod special înțelepciunea propunerii de a se întreprinde pași efectivi în direcția întăririi capacității instituționale pentru atingerea țintelor dezvoltării durabile atât la nivel național, cât și pe plan internațional.

Este îmbucurător faptul că structurile internaționale încep să reacționeze la apelurile statelor membre de a imprima o coerență sporită acțiunii globale pentru dezvoltare durabilă. Într-o vreme în care omenirea se confruntă cu sfidări enorme, ONU constituie cadrul potrivit pentru dezbateri aprofundate și stabilirea căilor de remediere a situației. Tocmai de aceea apare rațional să examinăm posibilitatea sporirii semnificative a rolului Consiliului Economic și Social al ONU, alături de Organizația Mondială pentru Comerț și de instituțiile de la Breeton Woods, în coordonarea principalelor activități legate de reducerea sensibilă, la acest început de secol XXI, a sărăciei și a marilor discrepanțe economice din lumea de azi și în alocarea resurselor necesare pentru implementarea agendei de la Johannesburg privind dezvoltarea durabilă.

În sfârșit, am convingerea că însuși conceptul și practica dezvoltării durabile trebuie văzute în strânsă corelare cu preocupările actuale privind securitatea națională, regională și internațională, întrucât lipsa de speranță și disperarea reprezintă terenul ideal care alimentează orice tip de extremism și violență. Împărtășesc ideea Președintelui Mbeki ca săracul să nu fie condamnat să rămână pentru totdeauna sărac.

Scopurile nobile ale dezvoltării durabile pentru toți într-o lume tot mai globalizată nu presupun doar solidaritatea dintre generațiile prezente și cele viitoare, ci și o nouă conștientizare a solidarității dintre oamenii care trăiesc azi pe acest pământ. Pacea lumii poate depinde de această înțelegere.

– În zilele de 17–18 septembrie a avut loc vizita oficială în **Ucraina**, la invitația președintelui **Leonid Kucima**: am avut mai multe întâlniri la Kiev și la Odessa, inclusiv cu reprezentanți ai minorității românești din Ucraina.

– În zilele de 4-5 noiembrie am efectuat o vizită la **Belgrad**, având întâlniri oficiale cu reprezentanții federației Serbia–Muntenegru și ai statului sârb.

– La sfârșitul președinției daneze a avut loc, la **Copenhaga, summitul UE**, unul foarte important pentru noi, pentru că atunci s-a decis formula de 10+2, cu menținerea României și a Bulgariei în „primul val" al lărgirii UE, moment în care ni s-a și prezentat „noua foaie de parcurs" pentru recuperarea rămânerilor în urmă și asigurarea încheierii în 2004 a tuturor capitolelor de negocieri.

În anul 2003:

– În zilele de 15–18 februarie a avut loc vizita oficială în România a președintelui **Namibiei, Sam Nujoma**.

– 16–17 octombrie: a avut loc vizita oficială a președintelui Vietnamului, **Tran Duc Luong**.

– 21–23 octombrie: vizita oficială a președintelui **Italiei, Carlo Azeglio Ciampi**.

– 22–24 octombrie: vizita oficială a președintelui **Estoniei, Arnold Rüütel**.

– În luna februarie s-au desfășurat la Geneva lucrările comitetului pregătitor al **Summitului pentru Societatea Informațională**. Am avut convorbiri cu secretarul general UIT, **Yoshio Utsumi**, și am participat la masa rotundă de la Palatul Națiunilor, pe tema: „O nouă paradigmă pentru conlucrarea sectoarelor public–privat–comunitate academică în perioada trecerii spre Societatea Informațională".

– Un moment important l-au constituit vizita oficială în Rusia, la invitația președintelui **Putin**, și convorbirile privind relațiile bilaterale. Cu acest prilej **s-a semnat Tratatul de bază** dintre țările noastre și am abordat o serie mai largă de probleme, inclusiv privind constituirea unei comisii academice pentru cercetarea problemei tezaurului României depus spre păstrare, în perioada Primului Război Mondial, la Moscova. A avut loc, cu acest prilej, un Forum al oamenilor de afaceri din cele două țări, în organizarea celor două camere de comerț. La Institutul de Relații Internaționale a avut loc prezentarea volumului *România – renașterea speranței*, traducerea adaptată în limba rusă a volumului *Revoluție și reformă*, prezentarea fiind făcută de acad. Evgheni Primakov, fostul ministru de Externe al Federației Ruse. Am vizitat Sankt Petersburg și Țarskoe Selo, renovate cu prilejul celei de-a 300 aniversări a înființării orașului.

– În prima jumătate a anului 2003 am efectuat, de asemenea, vizite oficiale în **Egipt, Tunisia** și **Algeria**.

– În perioada 19–26 august a avut loc vizita oficială în **China**, la invitația președintelui **Hu Jintao**, prilej cu care au fost semnate „Declarația comună a Chinei și a României", ca și alte documente privind relațiile bilaterale. Am făcut pentru prima oară o vizită în Hong Kong, unde m-am întreținut cu șeful executivului, domnul Dong Jianhua. Am vizitat, de asemenea, al treilea mare „municipiu" al Chinei, Chong Ching, pe cursul superior al fluviului Yangtze, aflat într-un proces dinamic de dezvoltare, și am făcut o escală la Urumchi, în nord-estul Chinei.

– În zilele de 24–25 septembrie a avut loc vizita de stat în **Germania**, la invitația președintelui **Johannes Rau**. Cu acest prilej am avut convorbiri cu cancelarul **Gerhard Schröder**, cu **președintele Bundestagului**, Wolfgang Thierse, și cel al **Bundesratului**, Wolfgang Böhmer, ca și cu lidera opoziției, dna **Angela Merkel**, și cu fostul cancelar **Helmuth Kohl**. A avut loc,

de asemenea, un important forum economic româno-german. Am inaugurat, cu acest prilej, noul sediu al Ambasadei României de la Berlin.

– În zilele de 26–29 octombrie s-a desfășurat vizita oficială în **SUA**, la invitația președintelui **George W. Bush**, pe timpul căreia am fost găzduit la Blair House. Am avut convorbiri cu secretarul de stat **Colin Powell**, cu secretarul Apărării, **Donald Rumsfeld**, cu secretarul Trezoreriei, **John W. Snow**, cu secretarul Justiției (și procuror general), **John Ashcroft**, ca și cu liderii grupurilor parlamentare din Senat, **Bill Frost** și **Thomas Daschle**.

La Universitatea „George Washington" a avut loc prezentarea volumului *Integrare și globalizare. Viziune românească*, tradus în limba engleză, cu un cuvânt de prezentare al lui **Zbigniew Brzeziński**.

După convorbirile cu conducerile FMI și Băncii Mondiale, am efectuat vizita în **Cleveland**, unde m-am întâlnit cu reprezentanții puternicei comunități de români.

– În ziua de 1 noiembrie am vizitat **Portugalia**, la invitația președintelui **Jorge Sampaio**. Am avut convorbiri și cu prim-ministrul **José Manuel Barroso.**

– Pe 2 noiembrie m-am aflat în Senegal, la invitația președintelui Abdullah Wade; am participat la inaugurarea lucrării Poarta mileniului, la realizarea căreia participaseră și constructori români. M-am întâlnit cu un grup de tineri care studiaseră în România.

– Pe 3 noiembrie am fost prezent, în **Panama**, la festivitățile consacrate Zilei Independenței Republicii și am vizitat **Canalul Panama.**

Anul 2004 a avut o agendă bogată:

– În ziua de 17 ianuarie, la Viena, am luat parte la **Zilele României**, eveniment marcat, printre altele, de prezentarea pe scena Operei din Viena a operei lui George Enescu, *Oedip*. Au fost prezente numeroase oficialități, în frunte cu prim-ministrul **Wolfgang Schüssel.** Cu acest prilej am inaugurat și noul sediu al Centrului Cultural Român de la Viena.

– În zilele de 28 ianuarie–1 februarie s-au desfășurat vizitele oficiale în **India** și **Indonezia.** În afara convorbirilor oficiale, am vizitat în India studiourile cinematografice de la Bollywood, mausoleul Taj Mahal și centrul modern de cercetări în domeniul informaticii de la Bangalore. În Indonezia am vizitat insula Bali, iar la Universitatea din Jakarta am prezentat o expunere despre România și problemele globale ale omenirii.

– În 20–21 aprilie s-au desfășurat la **Sarajevo** lucrările SEECP (Procesul de Cooperare Sud-Est European), la care au participat șefii de state din zonă. Am putut vedea urmările conflictului militar care a afectat atât de mult viața orașului.

– La invitația președintelui polonez **Aleksander Kwaśniewski**, am luat parte, în zilele de 28–30 aprilie, la lucrările **Forumului Economic European** de la Krinița (de lângă Cracovia).

– În luna iunie s-au desfășurat lucrările **Summitului NATO de la Istanbul**, la care luau parte pentru prima dată și reprezentanții celor șapte state din zona noastră, devenite membre NATO.

– În luna august am participat, alături de alți șefi de state invitați, la **Olimpiada de la Atena**. Am fost alături de sportivii noștri, care s-au remarcat la câteva discipline – gimnastică, canotaj, scrimă.

– Pe 30 august m-am aflat din nou la Belgrad, unde m-am întâlnit cu președintele **Svetozar Marovici** al Federației Serbia–Muntenegru, cu președintele Muntenegrului, **Filip Vuianovici**, cu președintele Serbiei, **Boris Tadici**, cu premierii **Milo Djukanovici** și **Vojislav Koštunica.**

– În zilele de 7–10 septembrie am efectuat o vizită oficială în Marea Britanie, unde am purtat convorbiri cu premierul **Tony Blair** și cu alți membri ai cabinetului. Am susținut o conferință la Chatlam House, cu tema „România, nou partener al Regatului Unit în NATO și în UE". Am inaugurat Centrul Cultural Român de la Londra. Pe 9 septembrie am participat, în portul Portsmouth, la ceremonia preluării fregatei „Regele Ferdinand". Întrucât Regina Marii Britanii lipsea din Londra în timpul vizitei, m-a invitat personal, după o lună, la un dejun privat, la reședința sa din Londra.

– 17–18 septembrie: vizită în **Canada**, unde am luat parte, la **Montréal**, la ceremoniile consacrate aniversării a **85 de ani de relații diplomatice româno-canadiene.** Am purtat convorbiri cu prim-ministrul Canadei, **Paul Martin**, și cu premierul statului Québec – **Jean Charest**. Am participat la inaugurarea Pieței România și la dezvelirea statuii lui Mihai Eminescu.

– În zilele de 18–20 septembrie m-am aflat la **Chicago**, unde am fost prezent la festivalul anual „Taste of Romania". La World Trade Center din Chicago am prezentat conferința „România și noul său statut de membru al NATO". Am avut plăcerea să mă întâlnesc cu senatorul statului Illinois, Chris Lauzen, de origine română, și cu familia sa. Am vizitat, de asemenea, trei biserici ale comunității românești: ortodoxă, greco-catolică și penticostală.

– În ziua de 20 septembrie, la **New York**, am luat parte la summitul consacrat luptei împotriva sărăciei și foametei, inițiat de președintele Braziliei, Lula da Silva, cu prilejul prezenței la sesiunea anuală a ONU.

La Universitatea Columbia a avut loc lansarea volumului *Marele șoc de la finele unui secol scurt*, tradus în limba engleză și prezentat de fostul subsecretar de stat Richard Schifter și de prof. Fischer-Galați. I-am făcut o vizită, la reședința sa din New York, lui Elie Wiesel.

– Finalul lunii septembrie a fost marcat de vizita oficială în Italia, la invitația președintelui Ciampi. Am avut convorbiri cu premierul Silvio Berlusconi și cu alte oficialități italiene. Am participat la o reuniune cu oameni de afaceri din cele două țări.

– La 30 septembrie m-am întâlnit la **Vatican** cu **suveranul pontif** și cu **monseniorul Sodano**. Am luat parte, apoi, la un dejun oferit de **Andrew Bertie**, principe și mare maestru al Ordinului Suveran de Malta.

– În zilele de 1 și 2 octombrie am efectuat o vizită oficială în **San Marino**, la invitația celor doi Căpitani Regenți.

– Între 3 și 4 octombrie s-a desfășurat vizita oficială în **Malta**, la invitația președintelui **Eddie Fenech Adami**.

– În perioada 12–14 iunie, s-a aflat în vizită oficială în România președintele Chinei, **Hu Jintao**, cu care am semnat Declarația comună a Chinei și României privind stabilirea unui parteneriat amplu de cooperare și prietenie. Au fost semnate și alte documente privind cooperarea bilaterală în diferite domenii: bancar, cultural, turism, poștă și telecomunicații. Președintele **Hu Jintao** a vizitat, de asemenea, Constanța.

– În același timp, au sosit în țară, în vizite oficiale, președinții Republicii **Chile, Ricardo Lagos Escobar** – în zilele de 10–11 octombrie –, președintele **Azerbaidjanului, Heydar Aliyev** – 11–12 octombrie – și președintele **Albaniei, Alfred Moisiu** – 13–14 octombrie 2004.

Precum se vede din această succintă prezentare, incompletă, a fost un program foarte dens de contacte și acțiuni diplomatice, care reflectau relațiile internaționale foarte vii ale României în acei ani marcați de două momente cruciale de strategie națională, integrarea în NATO și în Uniunea Europeană.

Un moment aparte l-a constituit apariția volumului *Integrare și globalizare. Viziunea românească*, în care am selectat principalele analize și opinii prezentate la diferite reuniuni internaționale. Volumul s-a bucurat de interes. A fost tradus în 12 limbi (engleză, franceză, germană, italiană, turcă, azeră, greacă, bulgară, sârbă, poloneză, cehă, spaniolă) și s-a bucurat

de lansări în prezența unor personalități de prim-plan. Prima lansare a variantei germane a avut loc la Berlin, la Institutul Friedrich Ebert, fiind prezentat de doamna **Suzanne Kastner** (vicepreședinte al Bundestagului) și de domnul **Christoph Zöpel**; ediția greacă a fost lansată, la Atena, în prezența ministrului de Externe **G. Papandreou**; varianta bulgară – la Sofia, în prezența ministrului de Externe **S. Passy**; varianta sârbă – la Belgrad, în prezența președintelui **Koštunica**; varianta poloneză – la Krinița, în prezența președintelui **Kwaśniewski**; varianta italiană – la Roma, la forumul româno-italian și la Universitatea din Genova; varianta franceză – la Lyon și la Bruxelles; varianta engleză – la Universitatea „George Washington", în prezența și cu un cuvânt introductiv al lui **Zbigniew Brzeziński**. Prezint expunerea de la Washington, ocazionată de acest prilej, din ziua de 27 octombrie 2003:

TRASEUL ROMÂNIEI SPRE MODERNITATE

Transformări interne și contribuții la securitatea internațională în contextul integrării transatlantice și al globalizării*

Stimate domnule Doctor Brzeziński,
Stimate domnule Rector Williams,
Stimate domnule Hamilton,
Doamnelor și domnilor,

Doresc, în primul rând, să vă mulțumesc pentru cuvintele de apreciere pe care le-ați exprimat. Sunt onorat, totodată, să primesc cea mai înaltă distincție a prestigioasei Universități „George Washington" și, nu în ultimul rând, vă mulțumesc pentru invitație și pentru oportunitatea de a mă adresa unei audiențe atât de distinse, interesată să cunoască mai în detaliu particularitățile drumului pe care l-a parcurs România în ultimii treisprezece ani. Aceste elemente sunt cuprinse, de altfel, și în cadrul volumului care se lansează astăzi aici – *Integrare și globalizare. Viziunea românească.*

Aș vrea, de asemenea, să-i mulțumesc domnului Dr. Brzezinski pentru prezentarea expusă astăzi aici și, totodată, să-i transmit întreaga mea apreciere, atât pentru asistența pe care ne-a acordat-o constant în ultimii ani, cât și pentru faptul că a contribuit în mod substanțial la mai buna cunoaștere a realităților țării mele în Statele Unite ale Americii.

Statele Unite reprezintă astăzi un partener de excepție și un prieten al României și sunt bucuros că mă aflu aici la aproape un an de când două momente istorice au marcat viitorul țării mele: invitația de a deveni membru NATO și vizita președintelui Bush în România. Nu ar fi putut exista un loc mai potrivit decât Universitatea „George Washington", patronată de numele primului Președinte al acestei țări, pentru a ține o prelegere despre unde se află România astăzi și cum vedem viitorul relațiilor noastre cu SUA.

---

* Washington, 27 octombrie 2003

1. Experiența României: de la dictatură la democrație și o economie de piață

La aproape 14 ani de la căderea comunismului, România este o cu totul altă țară. Țara mea a trăit direct și poate în modul cel mai dramatic experiența unei transformări fundamentale care a marcat Europa Centrală și de Est, începând cu anul 1989. În urmă cu un an și jumătate, în timpul vizitei mele la Washington, am vorbit despre recuperarea identității occidentale a României. Invitația adresată țării mele la Praga și perspectiva de a deveni membru al Uniunii Europene în 2007, susținută de UE, a făcut ca rezultatul acestor procese dificile să se contureze ca o certitudine. Dar poate cel mai important este faptul că transfomarea pe care România a traversat-o a însemnat restabilirea încrederii în sine și a demnității poporului român, precum și șansa de a contribui la securitatea și stabilitatea internațională.

Nimeni nu poate pune sub semnul întrebării alegerea fundamentală pe care, noi, românii, am făcut-o în decembrie 1989: democrație și libertate, economie de piață funcțională, integrarea României în viața internațională. Ulterior, acest ultim obiectiv s-a concretizat prin strategia integrării în NATO și UE.

Libertatea și recâștigarea identității europene nu au venit ca un dar: am plătit pentru ele prin renunțări, dificultăți economice și suferințe sociale. Independent de costuri, poporul român a ales în mod curajos procesul dureros al transformărilor postcomuniste spre democrație și economie liberă. Președintele Bush a înțeles acest lucru în timpul vizitei sale la București, când, nu întâmplător, constata: *„Românii au claritate morală, prețuiesc libertatea pentru că au fost privați de ea."*

Sacrificiile pe care le-am făcut pentru a realiza tranziția de la un regim totalitar la cel democratic nu au fost zadarnice. România este astăzi o democrație consolidată, bazată pe statul de drept, respectul pentru drepturile omului și o economie de piață în curs de consolidare. După ani de recesiune, începând din anul 2000, economia națională a cunoscut o creștere constantă (circa 5% anual – creșterea PIB), investițiile se extind. 70% din produsul intern brut provine din sectorul privat, prin comparație cu doar 1% în 1989. Privatizarea, restructurarea și modernizarea economiei avansează.

Aceste realizări nu ar fi fost posibile fără sprijinul prietenilor și aliaților noștri din America și Europa. Noi știm că America ne respectă strădaniile, răbdarea și hotărârea de a ne depăși moștenirea trecutului și de a ne proiecta în mod tenace viitorul. Vă mulțumesc pentru sprijinul constant acordat țării mele.

În timp ce invitația de a deveni membru al NATO a reprezentat o recunoaștere a eforturilor noastre consecvente pentru consolidarea stabilității interne și a celei regionale, decizia unanimă a Senatului SUA de a ratifica, la 8 mai, Protocoalele de aderare la NATO a șapte noi democrații europene este un vot de încredere univocă în capacitatea noastră de a răspunde așteptărilor. A sosit, așadar, momentul de a ne asuma responsabilități și de a confirma creditul atribuit de comunitatea transatlantică, în general.

În cursul acestui an, au apărut voci care s-au îndoit de autenticitatea angajamentului nostru, dar noi am rămas consecvenți acestuia. Praga nu a fost linia de sosire, ci un început pentru responsabilități noi și complexe și de continuă pregătire pentru procesele de ratificare și dobândire definitivă a calității de membru al Alianței.

Îngăduiți-mi să exemplific câteva din progresele și acțiunile recente în acest sens.

În cursul acestui an au fost înregistrate progrese notabile pentru îndeplinirea criteriilor unei economii funcționale de piață. Apreciem decizia Departamentului Comerțului al SUA de a acorda României statut de economie de piață, ceea ce reflectă atât recunoașterea progreselor de netăgăduit, cât și eforturile noastre susținute în acest sens.

Guvernul României continuă politica activă în domeniul privatizării companiilor de stat. Chiar la sfârșitul lunii septembrie, trei importante companii au fost trecute în sectorul privat. Privatizarea altor două companii, una din sectorul energetic și alta din cel bancar, este iminentă.

La 15 octombrie România a finalizat primul acord *stand-by*, dintre cele încheiate în cursul ultimilor 25 de ani cu FMI.

Creșterea economică constantă s-a reflectat și în intensificarea schimburilor comerciale dintre România și SUA. Acestea au crescut cu 20% în 2002, față de 2001, depășind 1 miliard de dolari, și cu peste 50% în prima jumătate a acestui an față de aceeași perioadă a anului trecut.

În același timp, ne bucurăm să constatăm că investițiile americane în România cresc mereu, ridicându-se astăzi la valoarea de 694 milioane USD. Alături de companii care sunt deja prezente în România – Lokheed Martin, General Motors, General Electric, Timken, Qualcom sau Coca-Cola –, există un interes crescut al firmelor americane de a investi și a face afaceri în România. La 10 iulie, Bill Gates și bine cunoscuta sa companie, Microsoft, au cumpărat programul antivirus elaborat de firma GECAD, în urma unui concurs câștigat de aceasta.

De la adoptarea pachetului legislativ anticorupție în luna aprilie 2003 și înființarea Parchetului Național Anticorupție, în urmă cu un an, au fost înregistrate rezultate încurajatoare în lupta împotriva acestui flagel. Până la sfârșitul lunii august, Parchetul Național Anticorupție a investigat peste 2 000 de cazuri, iar 371 de persoane au fost sancționate penal. Între acestea figurează persoane deținând importante poziții publice în administrație, în poliție și justiție.

Guvernul român urmărește în mod prioritar să crească eficiența mecanismelor de aplicare și respectarea fermă a legii, administrarea corectă a fondurilor publice, prin asigurarea transparenței procedurale.

2. Pentru construirea unui viitor mai bun, România a decis să își asume în mod neechivoc istoria și să se concilieze cu trecutul istoric

La începutul lunii septembrie, România a solicitat să devină membru al Grupului de lucru pentru cooperare internațională în privința educării, comemorării și cercetării Holocaustului. În plus, am decis să adoptăm o zi memorială a Holocaustului, ce urmează a fi comemorată anual în România.

Săptămâna trecută am constituit o Comisie Istorică Internațională, care va avea drept obiect de studiu perioada celui de-al Doilea Război Mondial, pentru a prezenta un raport concludent și a încheia dezbaterile controversate privind consecințele Holocaustului în România. Am avut privilegiul de a prezida reuniunea de constituire a Comisiei la București. România este angajată să protejeze și să pună în valoare moștenirea culturală a minorităților sale etnice.

Noile politici privind protecția copilului au început să dea rezultate concrete.

Continuăm să combatem traficul de persoane, conștienți fiind că acțiunile decise în domeniu sunt de importanță critică pentru a eradica această plagă ce afectează viața și demnitatea atâtor femei din România și din întreaga regiune.

În urmă cu o săptămână, poporul român a validat, prin referendum, modificări importante ale Constituției, asupra cărora au manifestat consens principalele partide politice din România. Aceste amendamente reflectă o nouă etapă ce materializează eforturile noastre interne și noul statut de membru al comunității europene și euroatlantice.

3. Continuarea contribuției României la securitatea internațională

Anul viitor, la Summitul NATO de la Istanbul, România va deveni membru cu drepturi depline al Alianței. Acționăm deja în virtutea acestei responsabilități

și ne bazăm, în continuare, pe sprijinul SUA pentru consolidarea contribuției noastre în cadrul Alianței și întărirea relației de securitate transatlantică. Când președintele George Bush a vizitat România, în noiembrie anul trecut, peste 100 000 de români s-au adunat în Piața Revoluției din București pentru a exprima susținerea acestei opțiuni strategice a României.

Acum doresc să vă transmit și dumneavoastră ceea ce voi comunica, în cursul întâlnirii de mâine, și președintelui George Bush: suntem gata să lucrăm împreună pentru a consolida parteneriatul nostru în toate domeniile, pentru a contribui la promovarea libertății, democrației și securității în zona noastră.

4. Responsabilitate regională

România este o țară europeană cu o îndelungată istorie. Ca viitor membru NATO și UE, suntem hotărâți să folosim potențialul nostru pentru binele comunității democratice. România va promova lărgirea NATO și UE, fiind gata să împărtășească experiența proprie și să contribuie, în continuare, la stabilitatea și cooperarea regională.

O Europă liberă și unită nu poate fi completă fără aderarea țărilor din Balcani la NATO și UE. Integrarea lor este parte a aceluiași proces care a început în Europa Centrală și s-a extins în zona Baltică și a Mării Negre. Securitatea euroatlantică este strâns legată de securitatea regiunii Mării Negre. Problemele economice, amenințările transfrontaliere și conflictele înghețate fac parte din realitatea acestei regiuni. Caucazul și Asia Centrală fac parte din spațiul geografic din imediata noastră vecinătate. România dorește să extindă cooperarea cu aceste state promovând libertatea, democrația și stabilitatea în zonă, prin implicarea crescândă a NATO, UE și OSCE. Vom continua să sprijinim vocația europeană a Republicii Moldova și cooperarea Ucrainei cu NATO și UE, cu bună-credință și ca buni vecini, precum și dezvoltarea unei relații normale și constructive cu Rusia.

5. Întărirea capacității și a rolului NATO în secolul al XXI-lea

Perspectiva noastră regională este parte a valorii adăugate pe care România o aduce NATO.

Acum doi ani, la Varșovia, președintele George Bush a prezentat o viziune generoasă care ne-a motivat puternic: promisiunea extinderii NATO către „est și sud, nord și mai departe". Pentru România, această promisiune a fost desăvârșită la Praga. Dar nu vom promova o atitudine egoistă, de

automulțumire. Ne vom angaja la realizarea deplină a acestei promisiuni, prin proprie contribuție la extinderea frontierelor democrației, stabilității și libertății, printr-o strânsă cooperare cu SUA și Europa.

6. Consolidarea relației transatlantice într-o lume globală

În acest context, ne interesează consolidarea relației transatlantice și viitorul comunității noastre democratice.

În viziunea noastră, divergențele dintre SUA și Europa nu sunt productive. Considerăm că există obiective strategice majore care trebuie realizate împreună, întărind parteneriatul dintre Statele Unite și Europa pentru promovarea securității, dezvoltării și libertății în întreaga lume. 2004 va fi un an important pentru procesul de reunificare a Europei. Șapte noi membri NATO și zece noi membri ai Uniunii Europene, urmați de România și Bulgaria în 2007, se vor alătura familiei euroatlantice. Uniunea Europeană va avea o nouă Constituție, mergând mai departe pe ambițiosul drum al integrării politice și economice. O Europă unită și vorbind cu o singură voce, dorind să joace un rol global mai proeminent este ceea ce Statele Unite ale Americii au încurajat în mod constant. Un NATO puternic cu un pilon european complementar este răspunsul corect la preocupările formulate recent față de dimensiunea europeană de apărare sau la vocația globală a NATO.

În următorii doi ani, România își va face auzită vocea ca membru al Consiliului de Securitate al ONU pentru sprijinirea securității, democrației și drepturilor omului. Asumarea unor responsabilități globale nu este o noutate pentru România. Am mai făcut-o anterior, pe perioada mandatului în Consiliul de Securitate în perioada 1990–1991 și în 2001, când am deținut Președinția în exercițiu a OSCE.

7. Combaterea noilor amenințări

Astăzi ne confruntăm cu amenințări importante la adresa democrației și este momentul să acționăm în mod decis pentru eliminarea acestora. Suntem parteneri și aliați activi ai Statelor Unite în lupta împotriva terorismului și vom continua să acționăm ferm în acest sens. Trupele noastre colaborează strâns cu cele ale SUA și ale altor aliați pentru întărirea stabilității și democrației în Irak și Afganistan. În același timp, angajamentul nostru la crearea unei păci durabile în Bosnia și Kosovo este indiscutabil. Vom lupta împotriva terorismului

nu numai prin eforturile militarilor noștri, dar, totodată, prin intermediul diplomației, aplicării legii, cooperării împotriva crimei organizate și proliferării armelor de distrugere în masă.

8. Globalizare și integrare. O viziune românească

Ca om politic cu preocupări constante în zona problemelor dezvoltării la nivel global, am urmărit cu atenție evoluțiile procesului de globalizare și efectele lui atât asupra țărilor dezvoltate din punct de vedere economic și social, cât și/sau mai ales asupra țărilor în curs de dezvoltare. România, datorită unor împrejurări istorice, este încă, așa cum am arătat, într-un proces de recuperare a întârzierilor de dezvoltare, de micșorare a decalajelor care o separă de țările industrializate.

Integrare și globalizare. Viziunea românească, volum pe care îl supun astăzi atenției dumneavoastră, prezintă un punct de vedere românesc, asupra unui fenomen plurivalent, adesea controversat și contestat, dar „natural" în esența sa, și inevitabil.

Doresc să subliniez doar câteva probleme legate de chestiunea integrării și globalizării.

Globalizarea, ca fenomen economic, dar și politic, cultural și ideologic, nu este o noutate. Am putea spune că, în timp, civilizația umană a cunoscut valuri succesive de procese integratoare, de „globalizări" mai mult sau mai puțin extinse, mai mult sau mai puțin benefice. Globalizarea este un fenomen obiectiv și, într-un fel, legic. În fiecare etapă a lui au existat atât specificități, cât și elemente comune.

Mi se pare că acum este, mai mult ca oricând în trecut, important să analizăm cu cea mai mare atenție problemele cu care se confruntă economiile și societățile moderne, ajunse la un grad de complexitate fără precedent, ca și soluțiile care pot să răspundă în același timp atât exigențelor cetățenilor și națiunilor, cât și constrângerilor de mediu și de resurse limitate.

De aceea, am abordat în cartea mea problemele legate de dezvoltarea României din perspectiva integrării europene și euroatlantice, care se constituie într-o componentă importantă a procesului de globalizare contemporan.

9. Sărăcia și subdezvoltarea, sfidările începutului de secol XXI

Sfidările noului secol ne obligă să regândim problemele dezvoltării, plecând de la premisa că resursele de care dispunem sunt un bun public universal și, în virtutea drepturilor fundamentale ale omului, fiecare locuitor al planetei

trebuie să aibă acces la ele. Mă refer în primul rând la apă, energie, hrană, medicamente – dar și la educație sau la rețelele de comunicații globale.

Războaiele viitorului nu vor mai fi motivate atât de ideologii sau de conflicte identitare, ci mai degrabă de accesul la resurse. Epuizarea resurselor de către națiunile sărace, în condițiile menținerii unor ritmuri ridicate de creștere demografică și ale unor creșteri economice modeste, va determina mari fluxuri migratoare, generatoare de noi surse de tensiuni și stări conflictuale, de pericole mari la adresa stabilității și păcii la nivel global.

Nu întâmplător, problemele sărăciei și subdezvoltării, ale marilor discrepanțe economice și sociale la scară planetară au dominat dezbaterile summiturilor de la Monterrey și Johannesburg. Abordarea problemelor sociale la scară globală ține de drepturile și libertățile cetățenești, de valorile democrației. Există o legătură directă între democrație și dezvoltarea economică și socială a unei națiuni. Nu poate exista o democrație dezvoltată într-o țară săracă.

Decalajele de dezvoltare nu sunt numai între Nord și Sud, între țările bogate și cele sărace. Asemenea decalaje au apărut chiar și în sânul națiunilor dezvoltate. România, obligată la o dureroasă reformă economică, se confruntă cu grave probleme generate de polarizarea socială excesivă. Într-un fel, este o întoarcere în trecut, pentru că asistăm la apariția unor trăsături specifice acumulării primitive de capital din țările capitaliste la începutul secolului al XIX-lea.

Un răspuns al acestor probleme ale decalajelor sociale a fost dat de țările vest-europene după al Doilea Război Mondial, prin conceptul economiei sociale de piață, care a dus la o reducere sensibilă a marilor inechități și decalaje sociale. Orientări similare privind echilibrul dintre dezvoltarea economică și efectele sociale ale acesteia pot fi întâlnite și în programul președintelui F.D. Roosevelt, New Deal, promovat după Marea Criză din '29–'33.

Problema este cum să se asigure extrapolarea la scara globală a lumii de azi a acestor experiențe istorice.

Cert este că se pune cu acuitate problema gândirii unui cadru instituțional și a mecanismelor financiare și de politici comerciale la nivelul Organizației Mondiale, care să acționeze în sprijinul eforturilor de dezvoltare a țărilor rămase în urmă și al reducerii decalajelor dintre bogații și săracii lumii.

În condițiile actualului stadiu al civilizației – ale dinamicii dezvoltării tehnologice, ale importanței cunoașterii în lumea de azi –, capitalul uman devine principala resursă a unei națiuni. Din această perspectivă, educația devine o prioritate a politicilor publice promovate de guvernele responsabile

și singura șansă pentru țările mai puțin dezvoltate de a recupera rămânerile în urmă. Ceea ce presupune, de asemenea, asigurarea unui cadru favorabil pentru țările lipsite de mijloace pentru reducerea efectului *digital divide*, care accentuează decalajele existente.

10. Schimbări de substanță în evoluția proceselor de globalizare și de integrare

Pot să afirm că asistăm la o deplasare a accentului în procesul de globalizare, de la statele-națiune ca actori ai procesului la globalizarea cu mari blocuri economice, politice și militare. Consecința acestei mutații o reprezintă faptul că pentru noi, europenii, procesul de integrare devine vital. Viitorul nostru este tot mai mult condiționat de succesul procesului de reunificare a continentului european.

Din acest punct de vedere, modelul social european poate deveni unul de referință în ce privește reducerea decalajelor economice care caracterizează lumea contemporană – inclusiv în Europa – între țările dezvoltate din vestul continentului și cele din centru și est.

Aceste decalaje, care se adâncesc în zilele noastre, devin cea mai periculoasă sursă de conflicte și de instabilitate pe plan internațional.

Abordarea și soluționarea acestor probleme cu care se confruntă omenirea la acest început de secol incumbă măsuri comune, la scară globală – în care Statele Unite și Europa unită sunt chemate să joace un rol conducător, asumându-și principalele răspunderi. Numai împreună Europa și Statele Unite ale Americii vor putea juca acest rol istoric care le revine.

Doamnelor și domnilor,

Problemele pe care le-am pus în discuție atât în carte, cât și aici, în fața dumneavoastră, sunt probleme care vor structura atât viitorul procesului de globalizare, în ansamblul său, integrarea și construcția europeană, cât și tăria și calitatea legăturii transatlantice.

Consecințele acestui enunț sunt importante: trebuie să concepem și să conducem procesele de globalizare și de integrare astfel încât ele să respecte diversitatea identităților și culturilor și în același timp să răspundă nevoilor și așteptărilor comune cetățenilor acestei planete.

Nu este un lucru ușor să împaci exigențe aparent opuse. Dar dacă se procedează cu înțelepciune și cu toleranță, într-un climat de dialog și de încredere,

se poate găsi acel numitor comun necesar unei evoluții pașnice și prospere. Aceasta este moștenirea noastră cea mai de preț, rod al înțelepciunii pe care am dobândit-o în urma a două războaie calde și a unuia rece, în care spectrul unui conflict nuclear devastator a plutit deasupra noastră.

Valorile și principiile care stau acum la baza relațiilor internaționale s-au născut din fericita cooperare dintre Europa și Statele Unite ale Americii. Această cooperare trebuie să continue și să se consolideze, pentru binele nostru, al tuturor. Inclusiv pentru soluționarea acestei probleme majore a omenirii – reducerea în timp cât mai scurt a marilor decalaje economico-sociale –, condiție esențială a asigurării stabilității și securității internaționale. Nu avem alternativă rațională la această nevoie imperativă.

Eu sunt optimist în privința viitorului și vă asigur că România va fi un promotor ferm al democrației, libertății, drepturilor omului, justiției și păcii sociale, un membru responsabil al comunității internaționale.

Vă mulțumesc pentru atenție.

VII

ELABORAREA STRATEGIEI NAȚIONALE DE DEZVOLTARE DURABILĂ A ROMÂNIEI („ROMÂNIA 2025“)

La începutul anilor 2000, când se contura cu claritate schimbarea statutului României, iar integrarea europeană și euroatlantică, element structurant al proiectului național după 1989, se epuiza, ca motivație a schimbării interne, trebuia să pregătim o alternativă, pe fundamentul construit de acest prim proiect. Era vorba de a discerne ce trebuie continuat din vechiul proiect, care sunt noile sfidări ce decurg din statutul de țară membră a UE, ce ne limitau, într-o anumită măsură, libertatea de decizie, punându-ne în prezența unei piețe extrem de competitive și de pretențioase.

Pentru a răspunde acestor nevoi, am inițiat, în mai 2003, procesul de organizare a unei structuri de reflecție – economică, politică și socială – care să lucreze pentru elaborarea unei Strategii privind Dezvoltarea Durabilă a României pe termen mediu și lung, luând în considerare atât liniile directoare ale reuniunii la nivel înalt de la Johannesburg, din noiembrie 2002, cât și prevederile strategiei elaborate de UE, cu același obiectiv.

Comisia Națională pentru elaborarea Strategiei de Dezvoltare Durabilă a României, „Orizont 2025", a fost prezidată de Președintele României, având ca vicepreședinți pe prim-ministru și pe guvernatorul BNR. Din ea au făcut parte, pe de o parte, membri ai guvernului și secretari de stat, acoperind domeniile specifice abordate, iar pe de altă parte, reprezentanți ai cercetării academice și universitare, în special membri ai Institutului de Cercetări Economice al Academiei, ca și reprezentanți ai structurilor teritoriale ale statului, respectiv ai prefecturilor și Consiliilor județene.

M-am implicat activ în acest proces de reflecție, pentru că simțeam că România are nevoie de repere de dezvoltare pe un termen mai lung,

de o foaie de parcurs de genul celei primite pentru aderarea la UE, pe care s-o respecte orice guvernare, cu alte cuvinte, ea trebuia să treacă dincolo de ciclurile politice și electorale. Am ales să prezint în volumul de față câteva documente legate de această activitate:

– Alocuțiunea de la Conferința la nivel înalt pentru mediu și dezvoltare durabilă în regiunea carpato-danubiană (aprilie 2001);

– Alocuțiunea prezentată în plenul Summitului Mondial de la Johannesburg (septembrie 2002);

– Cuvântul de deschidere a lucrărilor Comisiei pentru elaborarea Strategiei Naționale privind Dezvoltarea Durabilă (21 mai 2003);

– Concluziile Forumului consacrat elaborării Strategiei Dezvoltării Durabile a României „Orizont 2025" (4 noiembrie 2004).

Regret faptul că noul președinte al României și noul Guvern au ignorat munca a mii de oameni din cercetarea economică și socială, alegând să guverneze la întâmplare, fără a ține cont de scenariile cuprinse în strategie. Mai mult, au agravat lucrurile prin introducerea cotei unice de impozitare și prin renunțarea la orice fel de politici industriale și agricole. Am pierdut doi ani, până la aderare, în care ar fi trebuit pregătită economia pentru șocul aderării, s-au accentuat dezechilibrele interne și externe, iar după aderare nu am reușit să atragem fonduri europene. De patru ani, practic, suntem contributor net la bugetul Uniunii Europene, deși, în toate scenariile de dezvoltare cuprinse în Strategie, fondurile europene reprezentau o principală resursă de transformare structurală a economiei românești.

CUVÂNT
de deschidere a lucrărilor Comisiei pentru elaborarea Strategiei Naționale privind Dezvoltarea Durabilă*

Distinși participanți,
Doamnelor și domnilor,

Doresc să salut prezența dumneavoastră aici și să vă mulțumesc pentru faptul că ați răspuns invitației de a participa la definirea obiectivelor și direcțiilor principale de acțiune ale unei Strategii Naționale pentru Dezvoltare Durabilă, care va cuprinde un orizont de timp de circa 25 de ani.

Ceea ce dorim în acest moment este formarea unei adevărate „Alianțe Naționale pentru Dezvoltare Durabilă", capabilă să asigure continuitatea, coerența și consistența proceselor de dezvoltare economică și socială, independența sau, dacă doriți, decuplarea lor de ciclurile electorale, crearea și păstrarea consensului în privința obiectivelor strategice pe care le vom formula împreună, în procesul de elaborare a strategiei.

De aceea am optat pentru o largă implicare a tuturor instituțiilor științifice românești, în frunte cu Academia Română, a organismelor guvernamentale, a organizațiilor societății civile, inclusiv sindicate și patronate, presă și medii de informare în masă.

Dezvoltarea complexă și sustenabilă a unei națiuni a încetat de mult să mai fie doar apanajul elitelor ei politice, economice, sociale și intelectuale. Prin complexitatea proceselor și fenomenelor, prin amploarea problemelor care trebuie rezolvate, ea privește pe fiecare dintre cetățenii României în egală măsură. Este firesc, înainte de a fi obligatoriu, să antrenăm cât mai mulți cetățeni în dezbaterea publică pe marginea strategiei, pentru ca ea să se integreze organic în orizontul de așteptări al societății românești, să devină coloană vertebrală a proiectului nostru de viitor.

Din nefericire, plecăm la edificarea acestei strategii de la constatarea existenței unor rădăcini istorice ale sărăciei și subdezvoltării în România. Nu e locul să reamintim, acum și aici, natura acestor procese istorice care ne-au ținut, de-a lungul istoriei, departe de dezvoltarea industrială a țărilor vest-europene,

* Palatul Cotroceni, 21 mai 2003

nici efectele separării Europei, după al Doilea Război Mondial, care a condus la accentuarea unor decalaje. Acestea au ieșit și mai pregnant în evidență în ultimii paisprezece ani, pe fondul proceselor negative care au însoțit tranziția de la o economie hipercentralizată, etatizată, la economia de piață. Dacă în plan politic tranziția a generat – în ciuda multor convulsii și ambiguități – efecte pozitive, într-un timp relativ scurt, nu același lucru îl putem spune despre economie și societate.

Dacă ar fi să rezumăm **neîmplinirile tranziției**, cuvintele-cheie ar fi: **dezindustrializare, dezurbanizare, destrămarea structurilor agriculturii de tip industrial, scăderea drastică a puterii de cumpărare a populației, scăderea calității vieții** și a volumului prestațiilor serviciilor publice de sănătate și educație, scăderea natalității și a speranței de viață, slăbirea solidarității sociale și naționale.

Suntem martorii reproducerii unor fenomene caracteristice perioadei interbelice și țărilor slab dezvoltate. În fața amplorii acestor fenomene, care s-au cuplat cu scăderea dramatică a economiei, nu am știut practic cum să reacționăm, cum să folosim eficient resursele tot mai puține de care dispunem. Cert este că, după 13 ani de tranziție, PIB este la circa 80% față de cel din 1989, iar puterea de cumpărare, la circa 70%.

Mulți au justificat, cinic, că este firesc să fie așa, că înainte de a ne fi bine, trebuie să ne fie rău. Eu cred că puteam evita multe dintre suferințele îndurate de români în tranziție, dacă nu dogmatizam și nu absolutizam enunțuri teoretice, fără valoare practică în situația României, dacă elaboram și urmăream operaționalizarea unui model propriu de transformare structurală, a economiei și a societății.

Aș dori să fiu foarte bine înțeles: România trebuia să facă trecerea de la etatism la economia de piață. Nu capitalismul în formare este de vină pentru ceea ce s-a întâmplat, ci propriile noastre slăbiciuni și eșecuri, peste care s-au suprapus interesele meschine și înguste ale celor care au știut să profite de aceste vremuri tulburi. Acumularea primitivă de capital este o epocă de care nimeni nu dorește să-și amintească și cu atât mai mult s-o retrăiască. România o retrăiește totuși, cu prețul social pe care îl cunoaștem cu toții.

Departe de a fi pozitiv, bilanțul tranziției nu este însă nici pe departe atât de rău pe cât pare. Am creat instituții, reguli, apar noi generații de întreprinzători și de decidenți politici, care au altă cultură economică și alte sisteme de valori. Economia începe să funcționeze mai aproape de normal. Ultimii 2–3 ani marchează o reală redresare, exprimată prin creștere economică și scăderea continuă a inflației. Se dezvoltă piețele interne, se afirmă tot mai puternic concurența, acquisul comunitar începe să producă efecte pozitive.

Privind retrospectiv, putem afirma că ultimii ani reproduc o realitate pe care trebuie să o luăm în considerare cu toată seriozitatea: în decursul istoriei moderne a României, **procesul de convergență a valorilor politice, instituționale și morale a fost mai rapid și mai profund decât procesul de convergență economică și tehnologică cu lumea dezvoltată, liberă și democratică.**

Un element esențial care rezultă dintr-o analiză istorică, fie ea și sumară, a realităților românești moderne, este cel legat de gradul de deschidere și de democratizare a societății românești. Democrația este o condiție esențială pentru atingerea condițiilor și criteriilor unei dezvoltări durabile și sustenabile. Perioadele cele mai fertile în planul dezvoltării economice în România sunt și cele mai „democratice" în plan politic. Democrația, ca și actul economic sunt procese care implică autonomie, asumarea responsabilităților, un cadru legal coerent și clar, egalitate în fața legii, cetățeni și agenți economici egali în drepturi și obligații.

Participând la elaborarea acestei strategii, avem șansa să punem bazele unei platforme de acțiune comună, la scară națională, care să dea consistență eforturilor noastre, să modeleze viitorul României și să influențeze în bine viața oamenilor, pentru multe decenii, de aici înainte. Unele măsuri nu-și vor face efectul decât peste mulți ani. De aceea, înainte de toate, Strategia trebuie să fie un proiect deschis, capabil să răspundă rapid schimbărilor de mediu economic, conjuncturilor interne și externe, constrângerilor existente și celor generate de noul statut al României, acela de membră cu drepturi depline a comunității europene și euroatlantice.

Doamnelor și domnilor,

Sunt sigur că se vor auzi voci care vor întreba „De ce o Strategie pe un termen atât de lung?" și, mai ales, „De ce acum?". Pentru ambele întrebări răspunsurile sunt simple și evidente. Aș începe cu răspunsul la cea de a doua întrebare: „De ce acum?", care sugerează ideea că, până în acest moment, am avut de-a face cu procese de reforme economice, sociale și politice mai degrabă întâmplătoare, reactive, nestructurate. Judecând după unele dintre rezultatele reformelor, o asemenea idee ar putea fi susținută. Dacă intrăm în fondul problemelor, vom vedea totuși existența unor eforturi permanente de conceptualizare, de canalizare a proceselor de transformare structurală, eforturi începute cu Strategia privitoare la tranziție, elaborată în 1990 de un colectiv amplu sub conducerea domnului academician Tudorel Postolache, continuate la Snagov, în anul 1995, în privința pregătirii României pentru aderarea la

Uniunea Europeană şi apoi, în 2000, cu Strategia de dezvoltare a României pe termen mediu, din perspectiva începerii negocierilor de aderare la Uniunea Europeană. Amintesc, de asemenea, proiectele academice ESEN, cel privind dezvoltarea durabilă din 1999, precum şi Strategia privitoare la Societatea Informaţională. Sunt eforturi meritorii, care nu pot fi ignorate sau minimalizate, pentru că ele au însemnat nu doar muncă şi imaginaţie, ci s-au constituit în repere importante în tranziţie şi constituie o experienţă utilă pentru acţiunea pe care o lansăm astăzi.

Acum este momentul cel mai potrivit pentru a face trecerea de la viziuni pe termen scurt, care îşi au virtuţile, dar şi limitele lor, la viziuni pe termen mediu şi lung, care să armonizeze mai bine cerinţele dezvoltării în plan intern cu cele ale integrării în Uniunea Europeană şi ale proceselor inerente globalizării, cu tot ceea ce înseamnă această simultaneitate. Cred că astfel am răspuns, până la un punct, şi la cealaltă întrebare: „De ce o Strategie a dezvoltării durabile?"

Ar mai fi de adăugat că ne aflăm într-un moment propice unei astfel de întreprinderi, pe fondul unei conjuncturi favorabile, generate de normalizarea vieţii economice, de stabilizarea unor procese politice şi sociale şi de apariţia unor perspective benefice pentru viitorul României. Am acumulat o experienţă care implică inclusiv o practică benefică a căutării şi obţinerii consensului politic şi social în privinţa unor obiective strategice ale interesului naţional, experienţă care se cere acum valorificată în scopul unei abordări calitativ noi a problemelor dezvoltării. Această strategie va include, sunt sigur, atât eforturile imediate ale societăţii româneşti pentru îndeplinirea criteriilor şi condiţiilor de aderare, asimilarea acquis-ului comunitar, cu cele pe termen mediu şi lung, care înseamnă integrarea economiei româneşti într-un spaţiu puternic concurenţial, extrem de selectiv şi de competitiv, cu reguli clare şi precise.

Nu aş dori să se înţeleagă de aici că „dezvoltarea durabilă" este un sinonim al integrării în Uniunea Europeană şi că ea se reduce doar la eforturile de a îndeplini criteriile de aderare. **Dezvoltarea Durabilă este un concept integrator**, care priveşte toate ţările, indiferent de nivelul lor de dezvoltare. Conţinutul programelor de dezvoltare durabilă este altul, excepţie făcând o serie de elemente constante, diferit de la ţară la ţară, pentru că altele sunt constrângerile şi nevoile de dezvoltare ale unei ţări precum România, faţă de cele ale unor ţări precum Franţa, Germania, Japonia, Marea Britanie sau Statele Unite.

Pentru România, dezvoltarea durabilă, ca proces pe termen lung, trebuie să răspundă concomitent nevoii de a recupera decalajele istorice de dezvoltare, obligaţiei de a ne integra în structurile Uniunii Europene, de a ne moderniza

şi de a ne aduce la zi aparatul productiv al ţării, inclusiv printr-o dimensionare optimă a lui, de a valorifica deplin resursele umane şi materiale, de a creşte nivelul general de trai, puterea de cumpărare, de a reduce sărăcia şi de a prezerva natura şi mediul înconjurător.

Este în interesul naţional al României şi, deopotrivă, în interesul structurii multistatale care este Uniunea Europeană, să asigurăm, prin programe pe termen lung, un excedent cât mai mare posibil al balanţei dintre costurile şi beneficiile dezvoltării, pe de o parte, şi între costurile şi beneficiile participării active la procesul de globalizare.

Din această perspectivă, pe lângă eforturile în plan intern, integrarea şi globalizarea pot fi factori de dezvoltare durabilă. În aceeaşi ordine de idei, este raţional să considerăm integrarea în Uniunea Europeană drept un mijloc şi nu un scop în sine, din care ar decurge automat avantaje, fără eforturi din partea noastră sau a partenerilor noştri.

Doresc să insist asupra ideii că, dincolo de principii, mecanisme, obiective, criterii de evaluare, constrângeri, avantaje, dezvoltarea durabilă este produsul unui efort naţional conştient şi consistent, permanent, efort căruia nu i se poate substitui nicio intervenţie exterioară. Factorii externi pot fi amplificatori ai efectelor pozitive sau, după caz, negative, ale acţiunilor interne în domeniu.

De aceea sunt necesare o serie de modificări în comportamentul şi în modul de gândire ale societăţii româneşti în ansamblul ei. În goana unora după acumularea primitivă de capital şi a celor mai mulţi după mijloace de supravieţuire, ne lăsăm prea adesea conduşi de expresia „După noi, potopul!". **Dezvoltarea durabilă implică solidaritate** şi cere evitarea comportamentului egoist al generaţiei actuale.

În al doilea rând, mitul „Meşterului Manole" este în totală contradicţie cu interesele societăţii româneşti. Nu putem „zidi" viaţa, aspiraţiile şi visele cetăţenilor români la temelia unei construcţii pe care fiecare nouă guvernare se simte datoare să o distrugă, pentru a o lua de la capăt în numele „unicităţii" proiectului propriu şi al negării meritelor celorlalţi.

În al treilea rând, în condiţiile schimbărilor economice, sociale, tehnologice, de climă şi de mediu, aplicarea principiului „distrugerii constructive" capătă o semnificaţie particulară în planul gândirii şi acţiunii strategice. **Dezvoltarea durabilă presupune valoare şi avuţie naţională adăugate celor anterioare**, şi nu distrugerea lor, ceea ce nu ar face decât să crească decalajele de dezvoltare (ceea ce s-a şi întâmplat într-o mare măsură în procesul tranziţiei).

Rezumând, modelul unei Dezvoltări Durabile este unul mai echitabil în plan social, mai durabil în plan ecologic, mai eficient şi mai productiv în plan economic, mai democratic şi mai responsabil în plan politic.

Doamnelor și domnilor,

În mod concret, putem distinge trei componente interdependente ale unei Strategii de Dezvoltare Durabilă. Este vorba de componenta economică, cea socială și cea de mediu sau ecologică. Evaluarea Dezvoltării Durabile se face după principii multicriteriale, de aceea este foarte important să avem atât un model complex al economiei naționale, compus din modele sectoriale robuste și funcționale, cât și de un set de criterii de evaluare a performanțelor și funcționalității modelelor.

Orizontul de timp de circa 25 de ani poate fi divizat în mai multe segmente, inegale ca întindere, dar egale ca importanță:

• 2003–2004 este etapa încheierii negocierii cu Uniunea Europeană și a mandatului actualei guvernări, care impune consolidarea instituțională, obținerea statutului de economie socială de piață și creșterea capacității administrative;

• 2004–2007 constituie etapa finală de preaderare, care impune valorificarea experienței extinderii Uniunii Europene cu integrarea „celor zece".

Cruciale vor fi, pentru viitorul european al României, pregătirea temeinică a aderării, creșterea competitivității generale a economiei românești, modernizarea instituțională, debirocratizarea și combaterea fermă a corupției, introducerea și operaționalizarea acquis-ului comunitar.

• etapa 2007–2025 va marca integrarea României în Uniunea Europeană, dezvoltarea ei într-un nou context, cu costurile și avantajele, cu oportunitățile și constrângerile lui, care implică un nou mod de abordare a problemelor de dezvoltare, pe care îl putem sintetiza în cunoscutul slogan „Gândește global, acționează local".

Este foarte probabil ca, în materie de constrângeri, cele interne să prezinte o mai mare constanță, în perioada de timp supusă discuției, pe când cele externe să se schimbe atât după aderare, cât și în procesul de definitivare a integrării.

Constrângerile interne cele mai „tari" sunt determinate de resursele naturale, în special cele energetice sau calitatea solului; de demografie: natalitate în scădere, îmbătrânire, migrație; de decalajele economico-sociale: nivelul productivității, sărăcie, nivelul tehnologic, gradul de cultură și de educație, nivelul de dezvoltare sat-oraș, ponderea mult prea mare a forței de muncă ocupate în agricultură; fenomene naturale și meteorologice extreme, cu potențial catastrofic.

Constrângerile externe semnificative derivă din creșterea concurenței pe piețele globalizate; apariția unor poziții monopoliste în domeniul cunoașterii, cercetării științifice, al noilor tehnologii informatice și comunicaționale; deteriorarea mediului la nivel global; fenomene migraționiste necontrolate;

amenințări neconvenționale de gen terorist; adâncirea polarizărilor sociale și cognitive la scară globală.

Dimensiunea economică a strategiei de Dezvoltare Durabilă trebuie să ofere răspunsuri și soluții la câteva probleme esențiale, care țin de obiectivul major al perioadei: evitarea marginalizării economice a României, oprirea dezindustrializării și crearea premiselor pentru o dezvoltare industrială modernă și eficientă, modernizarea agriculturii, dezvoltarea serviciilor, reducerea sărăciei, a decalajelor de dezvoltare în plan teritorial, care se manifestă mai ales între sat și oraș sau în zonele monoindustriale.

Trebuie să pornim de la o analiză atentă a evoluțiilor anterioare ale economiei și societății românești, pentru a înțelege rolul complementar al factorilor interni și externi ai dezvoltării; importanța crescută a capitalului uman, a educației, a cercetării științifice și a progresului tehnologic; consensualizarea intereselor naționale cu cele ale partenerilor noștri; cunoașterea cât mai aprofundată a punctelor tari și a slăbiciunilor mediului economic și investițional, a oportunităților și riscurilor din economie și societate. Strategia trebuie să se articuleze în jurul necesității imperioase a dezvoltării infrastructurilor.

Când vorbim de infrastructuri, ne referim la **căi de transport**: autostrăzi și drumuri modernizate, căi ferate, canale și șenale navigabile, porturi și aeroporturi; la **energie**: generarea, transportul și distribuția ei, construirea unor noi centrale electrice, modernizarea și ecologizarea celor existente, introducerea surselor alternative de energie – eoliană, solară, pe bază de hidrogen; la **apă și gospodărirea ei**: alimentarea orașelor și a satelor cu apă potabilă, irigații, lucrări de apărare contra inundațiilor, desecări, acumulări, prelucrarea apelor uzate etc.; la **telecomunicații** și la noua infrastructură apărută în ultimele decenii, bazată pe **tehnologiile informației** – calculatorul, internetul, mediile electronice de informații.

Pentru România, „Societatea Informațională" este o șansă aproape unică de a reduce marile decalaje de dezvoltare care ne despart de țările industrializate, ea constituindu-se într-un accelerator al proceselor de dezvoltare durabilă la scară națională, dar și la nivel global, fiind în același timp și un instrument al bunei guvernări. De aceea, Strategia Națională privitoare la Societatea Informațională, elaborată prin larga participare a specialiștilor români din diverse domenii, trebuie să devină parte componentă a Strategiei de Dezvoltare Durabilă. Societatea română trebuie să se structureze de aici înainte și ca o societate a cunoașterii. Cunoașterea, alături de muncă, este cea mai eficientă armă împotriva sărăciei.

Educația și cultura sunt elemente-cheie ale cunoașterii, care determină calitatea și creativitatea capitalului uman, resursă care capătă o tot mai mare

pondere în ecuația dezvoltării. **Sistemul educației naționale** va avea de jucat un rol în creștere în perioada de timp pe care o luăm în discuție. Trebuie să oferim tinerilor, principalii beneficiari ai Strategiei, dar și constructorii viitoarei Românii, șansele afirmării oferite de o educație publică de calitate, neîngrădită de selecția prin bani. Ei trebuie să stăpânească ceea ce eu numesc generic cele patru limbaje: cel al limbii, culturii și civilizației românești, cel al societății informaționale, respectiv al calculatoarelor și informaticii, al mediilor electronice, cel al artelor, precum și cel puțin două limbi de circulație mondială.

În același timp, să nu uităm că **bunurile culturale, ca bunuri simbolice**, ocupă un loc tot mai important în **Noua Economie**, care este în mare măsură o economie a bunurilor simbolice. Trebuie să acordăm atenția cuvenită valorificării tradițiilor și moștenirii culturale naționale, să le includem în circuitul mondial de valori, să le punem să lucreze în folosul nostru.

În ce privește **o nouă dezvoltare industrială**, ea trebuie să vizeze atât afirmarea unor industrii cu tradiție în România și cu posibilități de dezvoltare, pe baze moderne, cu productivități superioare și eficiență, ca și dezvoltarea unor **domenii de excelență tehnologică**, în concordanță cu evoluțiile în plan global, generatoare de produse cu valoare adăugată mare, care să creeze locuri de muncă de înaltă calificare.

Pentru România, **agricultura este un domeniu strategic**, vital. Ea trebuie să se reintegreze în ansamblul economiei românești, să depășească stadiul actual al unei producții destinate în proporție covârșitoare autoconsumului și nesemnificativ pentru piața internă și externă. Căile de redresare sunt cunoscute și ele derivă din practica și din tendințele existente în Uniunea Europeană și pe plan global. Indiferent de forma de proprietate sau de asociere, trebuie să luăm măsuri radicale pentru rentabilizarea, creșterea eficienței și productivității agriculturii românești, pentru asigurarea consumului intern și a unor disponibilități tot mai mari pentru export.

Avem la îndemână o serie de mecanisme specifice economiei de piață pentru crearea unor exploatații agricole de tip industrial viabile: asocierea, arenda, concesionarea, vânzarea-cumpărarea de teren agricol. Viitorul este al agriculturii de tip industrial, care, conștientă de limitele și excesele trecutului, va promova tehnologii ecologice nedistructive pentru mediu. Satul românesc trebuie să se dezvolte și să se modernizeze, printr-o diversificare a vieții economice și sociale, care să-l ajute să iasă dintr-o anumită formă de izolare, dictată de sărăcia locuitorilor lui.

Este evident că, în viitor, evoluția firească a României este către o **economie a serviciilor**, care trec însă într-o fază nouă, a complexității și creșterii lor calitative, a integrării în concepte mai largi, legate în special de noile tehnologii

informaționale și comunicaționale. De aceea, vom acorda, în corpul Strategiei, o atenție deosebită dezvoltării serviciilor și, în context, sectorului turismului, care poate fi un motor al creșterii economice în plan local și regional, mai ales în zonele afectate de restructurarea industrială.

Turismul se structurează tot mai mult ca o industrie globală și globalizantă, o industrie a viitorului, care generează locuri de muncă într-un ritm ridicat. Acest lucru ne obligă să abordăm serios dezvoltarea acestui domeniu, începând cu diversificarea formelor de turism: cultural, balnear, agroturism, turism montan, diversificarea ofertelor de cazare: hoteluri, moteluri, pensiuni, gospodării familiale, construirea unor parcuri tematice, punerea în valoare a unor obiective istorice etc. Astfel putem valorifica meșteșuguri și produse tradiționale, oferind un supliment de locuri de muncă pentru locuitorii satelor românești, dar nu numai. În aceeași ordine de idei, trebuie să dezvoltăm rețeaua de școli de arte și de meserii, pentru a asigura continuitatea pregătirii forței de muncă în domeniu.

Va trebui să introducem elementele unei educații pentru un turism civilizat, care să protejeze natura și moștenirea culturală națională.

În acest context, succesul dezvoltării economice depinde esențial de calitatea, realismul și adecvarea la realitate a politicilor industriale, agricole, comerciale, a celor fiscale, de stabilitatea cadrului legal, de predictibilitatea mediului economic.

Ca o problemă cu caracter general, pe termen mediu și lung, trebuie să stea în atenția noastră folosirea concomitentă a celor **trei motoare ale creșterii economice: consumul intern, exportul și noile tehnologii**, în sens larg, amintind aici nu doar pe cele informatice, dar și biotehnologiile, chimia de sinteză fină, noi materiale și surse de energie, inteligența artificială; poate ar fi mai aproape de adevăr dacă am include toate acestea în economia cunoașterii.

Până în acest moment, pentru creșterea economică am folosit drept motor exportul și componenta investițională a consumului intern. Ne îndreptăm spre o situație pe care eu aș numi-o periculoasă, pentru că duce la accentuarea slăbiciunii pieței interne. Sursa acestui pericol o reprezintă puterea de cumpărare scăzută a cetățenilor României și numărul mic de persoane active ocupate în producție și în servicii.

Dacă până acum forța de muncă ieftină era prezentată ca un avantaj competitiv al României, ne aflăm în situația în care **puterea scăzută de cumpărare riscă să devină o frână în calea creșterii economice.** Sigur că există decalaje de productivitate între angajații români și cei din țările industrializate, dar ele nu justifică nici pe departe ecartul uriaș între venitul

mediu din România, de circa 120 de dolari, și media din Uniunea Europeană, de circa 1 200–1 300 de euro.

Dezvoltarea pieței interne nu se poate face fără **creșterea gradului de ocupare a forței de muncă**, respectiv fără crearea permanentă de noi locuri de muncă, în special în sectoare cu valoare adăugată mare, care generează venituri mai mari, și fără **creșterea generală a puterii de cumpărare**.

Acest din urmă lucru implică o creștere pe măsură a productivității și eficienței muncii, scăderea costurilor de producție, folosirea rațională a resurselor materiale și financiare, introducerea progresului tehnic și tehnologic, pregătirea profesională permanentă a forței de muncă.

Vom acorda o atenție specială **politicilor investiționale**, încurajând reinvestirea profiturilor, promovarea investițiilor autohtone și străine, prin forme și facilități diverse, gen zone libere, montane și defavorizate, parcuri tehnologice etc. De asemenea, va trebui să valorificăm oportunitățile oferite de cadrul Axei Dunării – arteră importantă de integrare transeuropeană, Delta Dunării și munții Carpați, prin promovarea unor proiecte complexe de dezvoltare economică, de promovare a turismului, de valorificare a cadrului natural și a virtuților creatoare ale oamenilor – inclusiv meșteșugurile și artizanatul.

Vom elabora **politici și strategii sectoriale**, plecând de la nevoile reale ale economiei românești, ale cetățenilor țării. Aceste politici vor fi subordonate câtorva obiective pe termen lung: obținerea unei creșteri economice care să se înscrie permanent într-o tendință crescătoare, fără a mai repeta experiența perioadei 1990–2000, când am avut nu variații ale PIB în jurul unor valori pozitive, ci scăderi dramatice ale tuturor indicatorilor economici, urmate de recuperări mai mult sau mai puțin susținute, cu costuri economice și sociale exagerat de mari.

Al doilea obiectiv ar fi **menținerea permanentă a echilibrelor macroeconomice**, considerate în dinamica lor. Acest obiectiv nu trebuie să afecteze creșterea economică și nici să introducă rigidități în sistem, cum s-a mai întâmplat. Eu cred că nu stabilitatea macroeconomică este cauză a bunei performanțe economice, ci invers. Dacă economia românească va fi eficientă și va fi așezată pe baze sănătoase, vom întruni condițiile macrostabilității economice.

Al treilea obiectiv este reducerea inflației și păstrarea ei la niveluri compatibile cu statutul de membru al Uniunii Europene.

Al patrulea obiectiv îl reprezintă asigurarea stabilității și predictibilității monedei naționale, concomitent cu pregătirea introducerii euro, undeva, între 2010 și 2015, când va trebui să îndeplinim toate criteriile de convergență.

Trebuie să acordăm o atenție sporită administrării datoriei publice interne și externe a României, reducerii costurilor legate de ea.

În dimensiunea sa socială, Strategia Dezvoltării Durabile trebuie să genereze cu prioritate un model social românesc compatibil cu modelul social european, lucru care implică o creștere accentuată a solidarității naționale și sociale, a justiției și echității sociale, combaterea eficientă a efectelor nocive ale polarizării sociale excesive, ocuparea cât mai deplină a forței de muncă.

De altminteri, **ocuparea forței de muncă** va fi principala preocupare și a Uniunii Europene în viitor, iar România este cu atât mai interesată de subiect, cu cât realitatea în domeniu este cât se poate de crudă. Dacă în 1989 aveam ocupate peste 10,5 milioane de persoane, acum nu mai avem decât 4,5 milioane, cu toate efectele negative care decurg de aici.

Nu ne încălzește cu nimic faptul că, în statistici, șomajul este de numai circa 8%. Faptul că oameni care nu au de lucru sau muncesc la negru nu sunt cuprinși în statistici nu înseamnă că ei nu există, nu au nevoi sau că nu generează probleme.

Va fi greu să se găsească soluții viabile pentru sistemele de pensii și de asigurări de sănătate, dacă nu va crește numărul contributorilor la aceste sisteme și valoarea contribuției lor, ca urmare a unei creșteri a veniturilor și a puterii de cumpărare.

Dezvoltarea durabilă în plan social implică existența unor **servicii publice eficiente**, gestionate în spiritul unei culturi a calității și performanței. Ele sunt un instrument esențial al combaterii sărăciei, al promovării egalității șanselor, al formării profesionale continue, al asigurării egalității între sexe, al luptei împotriva discriminărilor și excluderii. Serviciile publice permit accesul universal la educație și sănătate, condiție de bază a existenței unei societăți moderne.

Nu ar fi lipsit de interes ca, în cadrul elaborării Strategiei, să studiem oportunitatea înlocuirii unor taxe, impozite și contribuții cu caracter social printr-o **Contribuție Socială Generalizată**, care să ofere resurse pentru o acoperire universală cu servicii de sănătate, pentru un venit minim garantat și pentru un număr de prestații sociale cu destinație specială.

O componentă a modelului nostru social trebuie să fie reprezentată de punerea la punct a unor mecanisme riguroase, durabile de **diminuare și eliminare a corupției**, în toate formele de manifestare a acesteia. În această privință, consolidarea structurilor instituționale și a reglementărilor legale trebuie să fie complementară cu schimbarea de mentalități, manifestarea opiniei publice și responsabilitatea socială în sens individual și colectiv. Terapia de șoc împotriva corupției nu înseamnă a lupta în salturi împotriva acesteia

ci, dimpotrivă, permanent și la cele mai înalte cote de exigență. Avem nevoie de identificarea cazurilor de corupție mai mare sau mai mică, precum și de asanarea și prevenția legală și rapidă a acesteia, de acțiuni directe asupra cauzelor ei, indiferent de locul în care acestea apar.

Reglementările legale anticorupție trebuie să funcționeze sustenabil la toate verigile. Acest lucru nu-l poate realiza un singur om sau o singură instituție!

Ca și în alte domenii, și în cel al combaterii corupției nu este eficient să avem multiple reglementări stufoase care, în loc să stârpească faptele de corupție, pot fi un adăpost pentru ele. Așa cum alte obiective ale dezvoltării durabile a țării presupun coeziune economică și socială, comportamente și coduri etice, unanim acceptate și sprijinite, tot la fel și combaterea corupției are nevoie de o coeziune a membrilor societății, ferm și consecvent țintită asupra fenomenelor de încălcare a legilor, inclusiv a celor ale bunului-simț în materie de îmbogățire și conviețuire socială. Este știut că, prin corupție, se încurajează o serie de fenomene dăunătoare dezvoltării sociale durabile cum ar fi economia „speculativă", de „cazinou", instabilitatea economică, excluderea socială, poluarea mediului, dispreț față de munca cinstită și altele. Or, este clar că o societate nu poate prospera sustenabil dacă este subminată de astfel de fenomene.

Dimensiunea socială a dezvoltării durabile include și rolul important pe care îl au politicile de **promovare a „clasei de mijloc"** ca element de echilibru economic și social, de luptă împotriva polarizării sociale, de autoprotecție și protecție socială. În acest sens, politica veniturilor și cea fiscală, deși în mod frecvent vizează doar palierul economic, reprezintă un instrument important de consolidare socială a dezvoltării durabile care presupune existența echilibrului dinamic optim.

Asigurarea unui trai decent calitativ în creștere pentru fiecare membru al societății noastre presupune o politică de impozitare și redistribuire a veniturilor, bazate pe criteriile concurenței loiale și echității într-o economie de piață. În acest sens, **criteriile echității și neutralității politicii fiscale** capătă o valoare operațională deosebită. Stabilirea nivelului optim al fiscalității reprezintă o problemă dificilă, dar necesar a fi soluționată și testată practic.

Principiul progresivității impozitelor în România trebuie **regândit**, pe de o parte, pentru a se evita poveri fiscale opresive și, pe de alta, pentru a asigura o repartizare echitabilă a acestor poveri, funcție de venituri.

Pentru un mai bun echilibru socioeconomic și o adecvare la realitățile noastre, este firesc ca grupele de contribuabili cu venituri foarte mari să fie impozitate

cu cote mai mari pentru că cel puțin o parte din aceste venituri au fost realizate și ca urmare a folosirii infrastructurii și bunurilor publice într-o măsură cu mult mai mare, comparativ cu cei care realizează venituri relativ scăzute.

Pe de altă parte, pentru categoriile de contribuabili cu nivel scăzut al veniturilor globale, impozitul uniform actual de 14% ar putea fi redus.

Relaxarea fiscalității presupune totodată restrângerea numărului excesiv de mare de taxe și impozite, creșterea deductibilităților pentru a stimula comportamente investiționale ale agenților economici, diferențierea (diminuarea) impozitului pe profit, în funcție de mărimea profitului și de destinația lui.

Dezvoltarea socială sustenabilă se bazează și pe buna cunoaștere și apreciere a legilor producției și consumului bunurilor publice, având ca bază un parteneriat public-privat nu episodic, ci de lungă durată.

Politicile salariale au un mare impact social. Optim dimensionate, acestea pot contribui la stabilitatea și prosperitatea noastră. Sinecurile, salariile necorelate cu aportul individual, participarea la numeroase AGA și CA ale întreprinderilor din sectorul de stat sau cel privat care beneficiază de asistența și facilitățile acordate de stat trebuie să fie atent analizate prin prisma efectelor nocive din punct de vedere economic și social.

Este util să cunoaștem și să stabilim care sunt conflictele reale de interese și incompatibilitățile dintre funcțiile de demnitate publică ale unei persoane și implicarea acesteia cu posturi în structurile de conducere/decizionale ale întreprinderilor. În SUA, ca de altfel și în țările UE, reglementările în această privință sunt clare și menite să prevină sau să diminueze corupția, distorsionarea mecanismelor de piață concurențială, să înlăture eventuale cauze ale subminării durabilității dezvoltării și păcii sociale, de către grupuri minoritare de interese economice.

Dimensiunea ecologică (de mediu) a dezvoltării durabile practic a fost cea care din 1986, fiind pe o poziție autonomă, s-a intensificat continuu și a declanșat implicarea în sens interdisciplinar a celorlalte dimensiuni – economice și sociale.

Proiectul strategiei dezvoltării durabile pentru România, în primul rând, ar trebui să definească termenul de eficiență ecologică la interfața cu eficiența economică și socială. Este vorba de așa numita „eco-eficiență", care a câștigat drept de cetate în științele economice și care se particularizează în toate celelalte sfere ale științei și practicii sociale. Ecologic, social și economic privind lucrurile, este dăunător să sacrificăm natura, să o spoliem și s-o epuizăm pe termen lung, de dragul profitului imediat pe termen foarte scurt. O astfel de viziune îngustă nu se înscrie în rigorile a ceea ce numim management strategic și cooperare intergenerațională eficientă.

Din cauza agravării lor, importanța problemelor de mediu crește cu fiecare zi, motiv pentru care mulți specialiști o consideră prioritatea numărul unu, înaintea unor priorități de natură economică și socială. Și cred că, din mai multe puncte de vedere, această ordine de prioritate este deplin justificată, ținând seama de funcțiile vitale pe care le îndeplinește mediul pentru activitățile economice și sociale. Periclitarea echilibrelor ecologice dă peste cap toate scările de valori și, în cazuri-limită, poate conduce la însăși distrugerea sistemelor economice și sociale.

Problematica vastă, cu caracter tot mai global pe care o ridică mediul, în prezent și în perspectivă, ne obligă să construim strategii în corelare și în concordanță cu cele elaborate în alte țări și la nivel mondial. Participarea și angajamentele României la convențiile, acordurile și înțelegerile internaționale privind mediul, preocupările pe care le avem la nivel național în acest domeniu evidențiază importanța crescândă acordată dezvoltării durabile, din punct de vedere ecologic.

Cu toate acestea, nu sunt încă suficient de bine percepute amploarea în timp și spațiu a efectelor degradării mediului asupra domeniilor economic și social, precum și mărimea costurilor pe care le necesită menținerea sau îmbunătățirea calității acestuia. Legătura tot mai strânsă dintre capitalul natural și cel antropic impune o analiză atentă a principalelor tendințe care se manifestă în strânsă legătură cu fenomenele de seră, schimbările climatice, reducerea biodiversității, toate acestea fiind complicate în ultimii ani de manifestarea fără precedent a actelor de terorism.

Profit de faptul că în sală sunt prezenți și prefecți și reprezentanți ai societății civile, ai comunităților locale, pentru a le reaminti că spiritul gospodăresc este instrumentul cel mai ieftin și mai accesibil al protejării mediului. Să declanșăm o adevărată ofensivă națională pentru reabilitarea spiritului gospodăresc, sub deviza „Pentru o Românie curată". Reciclarea gunoaielor este o importantă sursă de mijloace financiare pentru colectivități, o afacere de miliarde de dolari. Ne putem permite luxul ignorării ei?

Trebuie să apelăm mai mult la **parteneriatul public-privat**, să actualizăm o serie de programe de dezvoltare în plan zonal, inclusiv prin intermediul structurilor generate de implementarea „Agendei 21".

Strategia dezvoltării durabile presupune integrarea organică, multidisciplinară a obiectivelor, politicilor și măsurilor din domeniul mediului în toate celelalte componente ale sale (economice, sociale și tehnologice). Este o problemă care în multe cazuri, voit sau nevoit, se abordează formal sau este ignorată.

Realizarea acestei integrări reclamă profesionalism, comunicare și cooperare permanentă la toate nivelurile, inclusiv pentru nevoile de actualizare și modificare a strategiei.

O provocare cu care se confruntă strategia protecției mediului în România este cea a discrepanței dintre volumul mare al nevoilor de finanțare a investițiilor, al celorlalte cheltuieli necesare și resursele financiare modeste de care dispunem. De exemplu, preluarea acquis-ului comunitar de mediu, potrivit unor estimări, se ridică la circa 20 miliarde USD, până în anul 2020. Pentru a face față unei astfel de provocări, nu ne rămâne decât să găsim soluții de aliniere cât mai riguroasă la cerința de a produce cât mai mult și mai bun cu un consum cât mai redus de resurse naturale, umane și financiare. Deși mulți consideră că acest lucru este aproape imposibil, printr-un efort inteligent și susținut, ne vom putea încadra în cerința respectivă.

Un sprijin substanțial în acest sens îl pot avea cercetarea științifică și progresul tehnologic, prin noi soluții mai eficiente de folosire a resurselor disponibile. Trebuie să învățăm să anticipăm și să ne adaptăm mai eficient și mai rapid la un mediu din ce în ce mai complex, în care numeroasele forțe politice, economice, culturale, sociale și tehnologice se află într-o permanentă schimbare, interacțiune și uneori coliziune.

Pentru aceasta, subliniez rolul pe care trebuie să-l joace eco-eficiența, care, în România, dispune încă de mari rezerve, având în vedere că la un dolar PIB în România reveneau 2,4 kg emisii de dioxid de carbon, în anul 2001, față de 0,4 kg – în Olanda, 0,3 kg – în Franța și 0,6 – în SUA. Cu tehnologii moderne putem reduce atât gradul de poluare, cât și consumul de resurse.

Pe de altă parte, trebuie să valorizăm situația care rezultă din faptul că volumul emisiilor de CO_2 pe locuitor, în România, reprezintă doar 40,3% față de cel din Olanda, 66,1% față de cel din Franța și 21,5% din SUA. Aceasta înseamnă că, la nivel global, cel mai puternic impact poluator provine din partea țărilor dezvoltate. Pe de altă parte, promovându-și propriile interese, țările dezvoltate încearcă să-și protejeze resursele de mediu, prin transfer de industrii poluatoare în alte țări sau prin import de materii prime naturale. Strategia dezvoltării noastre durabile trebuie să prevină intrarea României în astfel de capcane.

Distinși participanți,
Doamnelor și domnilor,

Dintr-o astfel de discuție, și cu trimitere directă la Strategie, nu putea să lipsească un subiect esențial: **rolul și locul statului** în procesele dezvoltării durabile.

Statul este un actor de neevitat și nici nu ar fi rațional și productiv să-l excludem din procesele care vor avea loc în viitor. Caracterul inevitabil al acțiunii statului derivă din misiunile sale principale: de organizator al coeziunii sociale, de reglementare a funcționării piețelor libere, de corectare a eșecurilor acestora în plan economic și social, de arbitru între diferiții actori economici și sociali. În plus, statul furnizează o serie de servicii esențiale, din domenii precum siguranța națională, apărarea, combaterea criminalității, apărarea vieții și a bunurilor persoanelor, servicii fără de care dezvoltarea ar fi de neconceput.

Definirea clară a domeniilor de competență și a limitelor competenței statului este importantă pentru viitor. Evoluăm către un stat cu „geometrie variabilă", intervenționist în perioade de recesiune, pentru a susține politici de creștere economică, și minimalist în perioadele de expansiune, când sarcina sa este de a echilibra bugetele și de a resorbi deficitele din perioadele de recesiune.

Din punctul meu de vedere, alături de domeniile clasice ale competenței statului, dezvoltarea în plan regional este un domeniu important, în care statul va fi actor principal atât prin politici specifice, cât și prin organizarea administrativ-teritorială, descentralizare, aplicarea principiului subsidiarității etc.

Un alt domeniu de acțiune al statului îl reprezintă problemele de mediu, care implică o tot mai largă cooperare transfrontalieră, armonizarea acțiunilor cu o serie de alte state și de organisme regionale și internaționale.

Strategia Dezvoltării Durabile implică o nouă generație de reforme ale statului, ale economiei, ale spațiului politic, întărirea democrației, integrarea unor noi valori, dar și consolidarea și îmbogățirea identității naționale. La sfârșitul acestei perioade, vom rămâne români, cetățeni ai unei structuri statale europene, în plină afirmare a identității și suveranității sale. Este vorba de evoluții complexe, care trebuie conduse cu fermitate și clarviziune, într-un cadru consensual, prin contribuția tuturor celor interesați.

În final, permiteți-mi câteva cuvinte despre cadrul organizatoric al elaborării Strategiei de Dezvoltare Durabilă. Experiențele pozitive din trecut ne indică necesitatea atragerii unui număr cât mai mare de specialiști, reprezentanți ai diferitelor domenii ale societății românești: structuri guvernamentale, partide, sindicate, asociații profesionale, societate civilă, cercetători din institutele academice și universitare.

Activitatea va fi coordonată de șeful statului, secondat de primul ministru și de guvernatorul BNR (care este și președinte onorific al Institutului Național de Cercetări Economice – instituție coordonatoare a colectivelor de elaborare). Printr-o hotărâre de guvern se vor stabili cadrul de funcționare și modul de organizare a structurii care va elabora Strategia, pentru a integra toate componentele interesate, ca și asistența logistică guvernamentală.

Se vor organiza comisii de lucru pe domenii. Materialele produse de aceste comisii vor constitui substanța Strategiei, care trebuie să se finalizeze cu un document de sinteză la mijlocul anului 2004.

Sunt sigur că în cadrul întâlnirii de astăzi se vor formula puncte de vedere pe aceste teme, de care vom ține cont atât în structurarea Comisiei de elaborare, cât și în subiectele de studiu ale Strategiei.

Cu toții dorim ca schimbările din economie să o facă mai performantă, să determine creșterea eficienței și productivității muncii și a capitalului autohton, iar pe această bază să crească indicele dezvoltării umane, bunăstarea fiecărui cetățean. Tranziția ne-a învățat o lecție: că dezvoltarea nu este posibilă în condițiile existenței unor dezechilibre majore, ale instabilității politice și sociale; totodată, ritmurile creșterii economice trebuie să depășească bariera celor patru procente din PIB în fiecare an. Un ritm mai mic al creșterii economice ne reduce la zero perspectiva micșorării decalajelor de dezvoltare. Este sarcina celor prezenți aici, a tuturor românilor, să găsească resursele necesare unei creșteri în ritm mediu anual al PIB de peste 5%, cel puțin în următorul deceniu.

Pentru Dezvoltarea Durabilă, **creșterea economică este instrumentul, iar dezvoltarea umană, obiectivul strategic**. România trebuie să-și crească eco-eficiența, și acest imperativ este strâns legat de o resursă economică importantă, pe care va trebui să o valorificăm mai bine: timpul. Timpul ne poate fi aliat, dacă vom ști să accelerăm procesele de dezvoltare, sau un adversar, dacă vom amâna sau întârzia reformele necesare unei dezvoltări durabile.

Este timpul să închei, mulțumindu-vă pentru atenție.

CONCLUZIILE
Forumului consacrat elaborării Strategiei Dezvoltării Durabile a României „Orizont 2025"*

La 21 mai 2003, la Palatul Cotroceni, am deschis lucrările Comisiei pentru elaborarea Strategiei Naționale privind Dezvoltarea Durabilă a României pe un orizont de timp până în anul 2025.

Am dorit atunci și dorim în continuare formarea unei trainice „Alianțe Naționale pentru Dezvoltare Durabilă" a României, ca factor de susținere permanentă a continuității, coerenței și consistenței proceselor dezvoltării economice și sociale a țării, bazată pe criterii obiective și cerințe generale de implementare, oricare ar fi orientarea politico-doctrinară a partidelor de guvernământ.

Crearea și păstrarea consensului național în ce privește obiectivele strategice ale dezvoltării României, până în anul 2025, reprezintă o condiție a acțiunii și implicării eficiente a tuturor factorilor interesați, la toate nivelurile societății românești, în realizarea lor.

Din acest motiv am optat pentru o largă participare a institutelor de cercetare științifică românești, în frunte cu Academia Română, a organismelor guvernamentale, a societății civile, sindicate și patronate, medii de informare în masă și altele.

Prin complexitatea proceselor și fenomenelor, prin amplitudinea provocărilor și problemelor care trebuie rezolvate, dezvoltarea durabilă a societății noastre a încetat de mult să mai fie atributul exclusiv al elitelor politice, economice și intelectuale. În egală măsură, dezvoltarea durabilă a țării privește pe fiecare cetățean al României și, în consecință, necesită antrenarea, implicarea și participarea activă a acestora, în cele mai adecvate modalități, potrivit cu interesele și capacitatea sa de a contribui la sustenabilitatea progresului economic și social al țării.

Participarea la elaborarea și implementarea acestei strategii reprezintă singura alternativă de a pune bazele unei platforme comune de acțiune la scară națională și locală, care să dea consistență eforturilor noastre, să modeleze

* 4 noiembrie 2004

viitorul României și să influențeze în bine viața oamenilor pentru mai multe decenii în viitor, în condițiile șanselor, oportunităților și rigorilor generale de globalizare, integrare în Uniunea Europeană și extindere a societății bazate pe tehnologia informației și comunicațiilor.

De aceea, această strategie reprezintă practic un proiect deschis, în măsură să răspundă eficient și prompt la schimbările tot mai rapide de mediu economic, la conjuncturi interne și externe, la constrângerile existente și la cele generate de noul statut al României, de membru cu drepturi depline al comunității europene și euroatlantice.

Din păcate, pornim la elaborarea și implementarea Strategiei dezvoltării noastre durabile în condiții marcate de o serie de constrângeri și restricții între care existența unor serioase decalaje economice, sociale și tehnologice care separă țara noastră de țările cu nivel ridicat de dezvoltare.

Aceste decalaje își au rădăcini și cauze în trecut, în primul rând, în particularitățile și condițiile nefavorabile ale evoluției istorice a României, aflată, ca și alte state din regiunea noastră, timp îndelungat, sub dominații străine, ceea ce a determinat întârzierea proceselor de formare a statului național și de dezvoltare modernă.

Efectele divizării Europei după al Doilea Război Mondial au condus la accentuarea acestor decalaje, iar costurile economice și sociale care au însoțit tranziția României de la o economie hipercentralizată, de comandă, la o economie de piață au fost un factor agravant al decalajelor respective.

Menționez aceste lucruri nu pentru a ne lamenta, ci pentru a înțelege mai bine situația concretă de la care pornim în elaborarea Strategiei și a trage unele învățăminte din trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat al țării.

Dacă până în prezent, în plan politic, tranziția a generat – în pofida multor convulsii, tensiuni și ambiguități – efecte pozitive, nu același lucru se poate spune despre economie și societate.

Printre neîmplinirile tranziției se cuvine să menționăm efectele economice și sociale legate de o serie de procese nefavorabile cum sunt: dezindustrializarea; destrămarea structurilor agriculturii de tip industrial; scăderea drastică a puterii de cumpărare a populației, a calității vieții și a volumului serviciilor publice, de sănătate și de educație; scăderea natalității și a speranței de viață; slăbirea solidarității sociale și naționale.

Este o realitate că, după 15 ani de tranziție, România încă nu a reușit să recupereze integral toate pierderile provocate de prăbușirea de sistem din 1989.

Fenomenul de polarizare socială reprezintă o provocare serioasă pentru dorința noastră de a întări solidaritatea socială și de a forma o clasă de mijloc consistentă.

Mulți justifică în mod cinic că, înainte de „a ne fi mai bine", a trebuit „să ne fie mai rău". Sunt convins că s-ar fi putut evita multe dintre suferințele pe care le-au îndurat românii în tranziția de până acum, dacă nu am fi fost tributari dogmatizării și absolutizării unor enunțuri teoretice generale ale economiei de piață și dacă puneam în operă un model propriu de transformare structurală a României, cu obiective strategice sustenabile pe orizonturi de timp mai mari, cu rezerve comune și ținte permanente și verificabile pentru fiecare guvernare.

Nu doresc să critic tranziția de la etatismul de comandă la mecanismele de piață concurențială instituționalizată. Nu principiile economiei de piață sunt de vină pentru neîmplinirile noastre, ci slăbiciunile și eșecurile proprii în aplicarea acestor principii la condițiile României, peste care s-au suprapus o serie de interese de grup sau personale ale celor care au profitat de apele tulburi ale tranziției. Acumularea primitivă de capital de la începuturile capitalismului al cărei preț social a fost, după cum se știe, unanim criticat, n-ar fi trebuit să se repete și în țara noastră în această perioadă.

Cu toate aspectele negative menționate, bilanțul tranziției noastre a marcat pași importanți în planul reformei economice și sociale, al creării și consolidării unor instituții și mecanisme de piață în România.

După perioada de declin și mers oscilant, economia începe să funcționeze mai aproape de normalitate. Creșterea economică din acești ultimi ani a fost în jur de 5%, iar în 2004 se prognozează circa 7%. Inflația a cunoscut o reducere sensibilă în perioada 2001–2003, urmând ca, în acest an, pentru prima dată, să coboare sub 10%.

România, în 2004, a devenit membră a NATO, a încheiat aproape în totalitate negocierile la capitolele acquis-ului comunitar și a primit statutul de economie de piață funcțională în *Raportul de țară* întocmit de Comisia Europeană.

Piețele interne încep să se dezvolte, pe baza afirmării sectorului privat, care a devenit predominant în majoritatea sectoarelor economiei. Investițiile străine directe au crescut în ultimii ani, deși nivelul lor per capita încă este scăzut, comparativ cu alte țări vecine.

Realitățile românești din ultimii ani fac dovada înscrierii noastre hotărâte pe calea convergenței cu valorile politice, morale și instituționale ale lumii democratice, libere și dezvoltate.

Arătam la ședința de deschidere a lucrărilor pentru elaborarea Strategiei că, probabil, mulți se vor întreba de ce este nevoie de o strategie pe termen atât de lung și de ce acum?

În primul rând pentru că, până în acest moment, am avut de a face cu strategii, în principal, pe termen scurt și mediu care s-au schimbat fundamental

sub impactul schimbărilor puterii politice, al unor conducători de guverne și chiar ministere.

Nu se poate spune că n-au existat eforturi permanente de conceptualizare, de orientare strategică a reformelor și transformărilor noastre de sistem.

Este cazul să amintesc din nou Schița tranziției României la economia de piață, elaborată în 1990 de un colectiv condus de academicianul Tudorel Postolache, de Strategia pregătirii integrării României pentru aderarea la Uniunea Europeană din 1995, de Strategia dezvoltării pe termen mediu a României din perspectiva începerii negocierilor de aderare la UE, Proiectele ESEN ale Academiei Române, precum și de Strategia de promovare a Societății Informaționale, care s-au înscris de asemenea pe linia eforturilor meritorii de gândire prospectivă în România. Orizontul de timp al acestor strategii a vizat, în principal, un termen mediu de dezvoltare.

Trecerea de la viziuni pe termen scurt, care își au virtuțile lor, dar și limitele lor, la viziuni pe termen mediu și lung, care să armonizeze cerințele și direcțiile dezvoltării României cu cele ale integrării euroatlantice, ale globalizării și ale problematicii de mediu la scară națională, europeană și mondială a devenit o necesitate evidentă.

Momentul este favorizat de normalizarea vieții economice, de stabilizarea unor procese politice și sociale, de apariția unor perspective benefice pentru viitorul României. Practica constructivă a consensului politic și social acumulată până în prezent, se cere acum valorizată în scopul unei abordări calitative superioare a problemelor dezvoltării. Această strategie trebuie să ne prefigureze obiective și mijloace de realizare a acestora, atât pe termen scurt, cât și pe orizontul de timp mediu și lung, ținând seama și de noile condiții ale României ca țară membră NATO, în plin proces de pregătire a integrării în Uniunea Europeană, de constrângerile și nevoile de dezvoltare specifice țării noastre, care numai în parte sunt similare cu cele ale țărilor dezvoltate.

De aceea, consider că dezvoltarea durabilă a României, ca proces complex pe termen lung, trebuie să vizeze, în mod deosebit, diminuarea decalajelor istorice de dezvoltare, punând mai bine în valoare eforturile în plan intern, conjugate cu șansele și avantajele nete pe care ni le poate oferi procesul de integrare europeană și globalizare a piețelor. Subliniez că în integrare vedem, în primul rând, un mijloc de asigurare a condițiilor pentru dezvoltarea durabilă a economiei și societății românești. Integrarea nu reprezintă un „cadou" sau un „marș forțat", ci un parteneriat de pe urma căruia va trebui să realizăm maximum posibil de beneficii nete. Dar aceasta depinde, în primul rând, de noi. Dezvoltarea durabilă nu poate fi decât produsul unui efort național conștientizat și consistent, permanent, căruia nu i se poate substitui niciun factor extern.

Dezvoltarea durabilă este în contradicție totală cu efectul distructiv al mitului „Meșterului Manole". Dezvoltarea durabilă implică solidaritate intergenerațională, asigurarea continuității proceselor de creștere și dezvoltare economică și socială, în concordanță cu procesele în curs, pe plan european și mondial și cu procesul tehnologic contemporan.

Totodată, această dezvoltare trebuie să se înscrie într-un model cât mai echitabil în plan social, în acord cu modelul social european, mai eficient și mai productiv în plan economic, mai durabil în plan ecologic, mai democratic și mai responsabil în plan politic.

Repere și momente ale orizontului de timp 2025

Principiile și propunerile privind conținutul tematic, precum și problemele de natură organizatorică ale elaborării dezvoltării durabile au avut la bază interdependența organică dintre componentele economică, socială și de mediu ale acesteia.

Din sesiunile anterioare am realizat lansarea lucrărilor de elaborare a Strategiei (conținut tematic, cadru instituțional, fișe-cadru de elaborare), precum și elaborarea principalelor capitole ale strategiei pentru domeniile:

- mobilitate demografică;
- infrastructuri:
- gospodărirea apelor;
- transporturi;
- energie;
- telecomunicații;

apoi:

- servicii publice de interes general;
- agricultură;
- silvicultură;
- societate informațională.

La dezbaterea de astăzi, ne-am propus să abordăm capitolul din Strategie care se ocupă de proiecțiile macroeconomice pe termen mediu și lung, de echilibrele agregatelor macroeconomice, precum și de unele proiecte concrete majore pe termen lung ale dezvoltării durabile a țării în diferitele sectoare.

Orizontul de timp al Strategiei a fost divizat în mai multe etape, inegale ca întindere, dar fiecare cu semnificațiile proprii.

Perioada de până la 2004 – inclusiv – s-a referit la procesele în curs – care au imprimat o linie ascendentă creșterii economice și consolidării echilibrelor macroeconomice, inclusiv reducerea inflației, precum și la eforturile de încheiere a negocierilor cu Uniunea Europeană.

Perioada 2005-2007 este marcată de finalizarea procesului de preaderare la Uniunea Europeană, care impune concentrarea eforturilor noastre de aliniere la performanțele comunitare și la creșterea capacității de absorbție a unor fonduri comunitare.

Mixul de politici monetare, fiscale și bancare va fi, începând cu anul 2005, influențat de procesul denominării, al trecerii la leul greu, care va fi, pe ansamblu, benefic performanțelor economico-financiare ale României.

Pentru viitorul european al României, în această perioadă finală a preaderării, cruciale vor fi pregătirea temeinică a aderării, creșterea generală a competitivității economiei românești, modernizarea instituțională, debirocratizarea și combaterea fermă a corupției, introducerea și operaționalizarea acquis-ului comunitar.

Perioada 2007–2010–2013 va marca integrarea de jure a României în Uniunea Europeană și dezvoltarea țării într-un nou context, cu costurile și avantajele, cu oportunitățile și constrângerile lui.

Pe parcursul acestei perioade, este necesar să fie luate în seamă la elaborarea Strategiei următoarele elemente de impact major:

–Agenda UE de la Lisabona, care are ca orizont de timp, pentru obiectivele sale, anul 2010; aceste obiective vizează atingerea unor niveluri mondiale de competitivitate, pe baza promovării societății informaționale.

–Pregătirea trecerii României la moneda unică euro, ceea ce presupune respectarea criteriilor de convergență privind inflația, deficitul bugetar, evoluția cursului valutar, datoria publică etc.

–Elaborarea, în conexiune cu aceasta, a Planului Național de Dezvoltare (PND), pe perioada 2007–2013, de către un Comitet interinstituțional în frunte cu Ministerul Finanțelor Publice.

PND, ca prim instrument de planificare strategică și programare financiară multianuală, se elaborează într-un larg cadru partenerial și urmează să fundamenteze accesul României la Instrumentele Structurale ale Uniunii Europene. Pe baza PND se vor negocia cu Uniunea Europeană prioritățile și obiectivele strategice de dezvoltare. În perioada 2007–2013, dimensiunea sprijinului financiar acordat de Uniunea Europeană se apreciază la circa 16–17 miliarde de euro.

Pentru a beneficia de aceste fonduri, avem nevoie de o concepție clară și coerentă pe termen lung în legătură cu obiectivele și prioritățile strategice pe care le urmărim, precum și cu instrumentele, politicile și mijloacele de implementare.

Perioada 2013–2025 urmează să reprezinte evoluțiile României pe traiectorii ale creșterii durabile, apropiate de cele ale țărilor cu nivel ridicat

de dezvoltare, principalele efecte ale integrării în Uniunea Europeană, ca și ale eforturilor noastre proprii urmând a fi estimate în funcție de reducerea decalajelor absolute și relative față de nivelul mediu al Uniunii Europene.

Pentru acest orizont de timp, fixarea unor ținte în termeni calitativi, dar mai ales cantitativi, va fi posibilă la un număr relativ redus de indicatori. Ceea ce ni se pare important pentru viitor este nu atât baremul cifric prospectiv al devenirii noastre, cât, mai ales, sensul calitativ al evoluției și viteza cu care vom străbate traiectoria progresului științific și tehnologic mondial.

Mă bucur să constat că la nivelul ministerelor noastre există o gândire prospectivă până la orizontul anului 2025, care pune accent tocmai pe aspecte de natură calitativă ale sustenabilității dezvoltării României. Există, de asemenea, o serie de estimări cantitative în expresie fizică și valorică a anumitor indicatori previzionați cu privire la nivelurile posibile de atins pentru anumiți parametri economici, sociali, tehnologici și de mediu, precum și a necesarului de resurse financiare pe care trebuie să le alocăm.

În cadrul proiectelor macroeconomice pe termen lung, reprezentările noastre prospective referitoare la nivelul PIB per capita în România față de nivelul mediu al Uniunii Europene în anul 2025 capătă o importanță strategică deosebită. Este evidențiată dinamica necesară în evoluția acestui indicator pentru a atinge 60-80% din nivelul mediu al Uniunii Europene, dar și modul în care se poate ajunge la o asemenea performanță, menționând o serie de echilibre și corelații macroeconomice, realizând o serie de obiective punctuale, concrete.

Scenariul de bază și alternativ al evoluției macroeconomice în perioada 2005–2025

Obiectivul strategic major al României pe termen lung este reducerea decalajelor economico-sociale față de țările dezvoltate.

În anul 2003, PIB/locuitor, la paritatea puterii de cumpărare, a fost în România de circa trei ori mai mic decât media înregistrată de Uniunea Europeană – 15, de 4,4 ori mai mic decât în Irlanda, de 2,6 ori mai mic decât în Slovenia și de două ori mai mic decât în Ungaria.

Productivitatea muncii, măsurată prin indicatorul PIB/salariat, față de media Uniunii Europene – 15 –, este în România de numai 31,7%, în timp ce în Ungaria este de 63%, în Polonia – de 50,2%, și în Slovenia – de 70,7%.

Volumul comerțului exterior pe locuitor în România este de 1 357 USD, în alte țări membre ale Uniunii Europene fiind de: 17 410 USD în Finlanda; 11 808 USD în Slovenia; 8 098 USD în Republica Cehă; 7 771 USD în Ungaria; 3 771 USD în Lituania; 2 874 USD în Polonia.

Exportul românesc de înaltă tehnologie reprezintă doar circa 4% din totalul de bunuri manufacturate.

De un interes deosebit pentru noi nu sunt numai mărimile acestor decalaje, ci modul în care vom promova acțiuni și politici de reducere a lor.

Scenariile privind evoluția macroeconomică a României, elaborată în cadrul Strategiei, ne propun două variante posibile (scenariul de bază și scenariul alternativ) de diminuare a acestor decalaje, ținând seama de evoluții pe termen lung privind resursele de muncă, și anume:

• populația în vârstă de muncă se va reduce cu circa 12% în 2025, față de nivelul înregistrat în 2003;

• șomajul se va reduce până la nivelul considerat ca fiind „normal", natural într-o economie de piață, respectiv circa 4,5–5%;

Scenariul de bază

Scenariul de bază schițează o traiectorie a dezvoltării economice viitoare, în condițiile în care rezultatele sunt potențate îndeosebi prin stimularea factorilor interni.

Impactul mediului extern – atât din punctul de vedere al cererii, cât și al resurselor finaciare externe atrase – este în creștere, dar în limitele date de capacitatea reală a economiei românești.

În aceste condiții, creșterea economică este, pe termen lung, apropiată de nivelul actual și se realizează în condiții de dezechilibre interne și externe moderate.

Pe termen lung, ritmul mediu anual de creștere a produsului intern brut se estimează a fi de 5,5%.

Tabelul nr. 1 – *Evoluția produsului intern brut și a componentelor de utilizare*

I – Dinamici 2008 = 100 II – Ritm mediu anual – %	2010	2015	2020	2025	Ritm mediu 2009–2025
PIB I	111,1	145,3	191,7	249,5	
PIB II	5,4	5,5	5,7	5,4	5,5
Consumul final I	109,7	138,6	175,4	218,7	
II	4,7	4,8	4,8	4,5	4,7
Consumul individual al gospodăriilor populației I	110,1	140,0	178,5	223,7	
II	4,9	4,9	5,0	4,6	4,8
Consumul colectiv al administrației publice I	104,3	119,8	135,3	155,0	
II	2,1	2,8	2,5	2,8	2,6
FBCF – Formarea brută de capital fix I	116,1	167,5	241,7	342,0	
II	7,8	7,6	7,6	7,2	7,5

Pe subperioade, evoluția este diferențiată în funcție de impactul progresului tehnic, sub efectul îmbunătățirii gradului de participare al acestuia.

Conform scenariului privind valorificarea potențialului uman, în condițiile unei politici orientate spre atingerea, în 2020, a obiectivului de la Lisabona privind gradul de ocupare, creșteri mai mari de populație ocupată sunt necesare în perioada 2010–2020, ceea ce induce și un ritm mai mare pentru produsul intern brut.

Dezvoltarea durabilă până în anul 2025, în scenariul de bază, presupune, înainte de toate, **o economisire internă destul de ridicată**, astfel încât ritmul mediu de creștere a investițiilor să nu facă necesară suplimentarea finanțării externe prin majorarea semnificativă a datoriei externe. Ca urmare, rata de economisire internă crește de la 22,6% în anul 2008, la circa 32%, în anul 2025.

Scenariul alternativ

Scenariul alternativ presupune o creștere economică mai susținută, cu aceleași condiționalități – de mediu și potențial uman – ale caracterului durabil al procesului de dezvoltare pe termen lung, dar cu un ritm mediu anual de creștere a produsului intern brut de 6,7%.

Tabelul nr. 2 – *Evoluția produsului intern brut și a componentelor de utilizare (scenariul alternativ)*

I – Dinamici 2008 = 100 II – Ritm mediu anual – %	2010	2015	2020	2025	Ritm mediu 2009–2025
PIB I	112,3	153,7	214,7	303,4	
II	6,0	6,5	6,9	7,2	6,7
Consumul final I	110,5	139,9	178,6	226,9	
II	5,1	4,8	5,0	4,9	4,9
Consumul individual al gospodăriilor populației I	111,0	141,8	182,3	232,7	
II	5,3	5,0	5,2	5,0	5,1
Consumul colectiv al administrației publice I	105,1	115,8	131,1	152,3	
II	2,5	1,9	2,5	3,0	2,5
FBCF – Formarea brută de capital fix I	122,1	205,7	342,0	550,8	
II	10,5	11,0	10,7	10,0	10,6

În acest scenariu, în măsura în care economia va fi aptă să absoarbă eficient sporul de resurse externe, formarea brută de capital fix se va majora substanțial, cu un ritm mediu anual de peste 10%.

Marile proiecte de investiții, din care se detașează cele de infrastructură, dar și ritmurile înregistrate în ultimii ani, susțin o astfel de variantă.

O premisă importantă, respectată și în acest scenariu, este cea a echilibrelor interne, respectiv cele privind corelațiile venituri-productivitate, consum-investiții, precum și cea referitoare la creșterea moderată a consumului administrației publice.

Creșterea economică accelerată determină un ritm anual al consumului populației superior celui din scenariul de bază, dar inferior ritmului anual al produsului intern brut.

Convergența României cu Uniunea Europeană

Convergența reală și nominală a României cu economia țărilor membre ale Uniunii Europene este deja un fenomen real, iar procesul de dezvoltare durabilă va accelera în anii următori viteza de apropiere a economiei românești de standardele comunitare.

Convergența reală* – evaluată global prin intermediul produsului intern brut pe locuitor – reprezintă **un important criteriu de măsurare sintetică a performanțelor economice**, inclus, de altfel, și în cadrul sistemului de criterii prin care se apreciază dezvoltarea economică în cadrul Uniunii Europene și, în consecință, pentru aprecierea progreselor înregistrate de țările candidate la integrare.

În ultimii ani, convergența reală a României cu economia Uniunii Europene s-a îmbunătățit considerabil.

În perioada 2001–2004, s-a reușit reducerea decalajului economic dintre România și statele membre ale Uniunii Europene, fapt demonstrat prin creșterea raportului dintre PIB/locuitor al țării noastre, exprimat la paritatea de cumpărare standard, și media din Uniunea Europeană, de la 24,4%, cât înregistra în anul 2000, la 30% în anul 2003.

Pentru perioada 2004–2008, creșterea economică de peste 5%, concomitent cu accentuarea fenomenului de întărire a monedei naționale – se estimează că în următorii patru ani aprecierea monedei naționale în raport cu euro va fi în jur de 4% anual –, va îmbunătăți convergența reală cu cel puțin 6 puncte procentuale.

Tabelul nr. 3 – PIB/locuitor, exprimat în % din media Uniunii Europene

	2003	2008	2015	2020	2025
Scenariul de bază	30,0	36,4	46,2	55,5	**66,0**
Scenariul alternativ	30,0	36,4	48,8	**61,9**	79,7

* Spre deosebire de abordarea tradițională, care limitează evaluarea convergenței reale prin prisma produsului intern brut pe locuitor, în prezent, estimarea nivelului de convergență reală ia în considerare, tot mai mult, aspectele de ordin calitativ, prin compararea convergenței structurale a economiilor și a competitivității externe.

În perspectivă, până în 2025 există premise – evidențiate de cele două scenarii de dezvoltare – pentru atingerea unui grad de convergență reală, echivalent cu cel al celorlalte noi state membre al Uniunii Europene.

În condițiile descrise în scenariul alternativ, este posibil ca PIB/locuitor, la paritatea de cumpărare standard (PPS) din România, să ajungă la circa 80% din media Uniunii Europene. Cert este însă că, în condițiile unei evoluții în concordanță cu potențialul economiei (scenariul de bază), raportul dintre PIB/locuitor, exprimat la paritatea de cumpărare standard, al României și cel din Uniunea Europeană va ajunge la 66%.

Cerințe – Constrângeri – Restricții

Dezvoltarea durabilă a României, evident, nu reprezintă un rezultat care se obține într-un mod facil. Dimpotrivă, ea presupune un efort permanent, susținut și conjugat din partea fiecărui membru al societății noastre care, în mod direct sau indirect, își poate aduce contribuția.

Conștientizarea acestui deziderat al dezvoltării durabile a României trebuie să se extindă și să se întărească în spiritul solidarității naționale și sociale, indiferent de așteptările politico-ideologice, de conjuncturile mai mult sau mai puțin favorabile.

Fără a spune vorbe mari, Dezvoltarea Durabilă a țării va trebui să devină un numitor comun, o convingere comună a fiecăruia dintre noi.

Îmi exprim speranța și, totodată, convingerea că vom reuși să depășim barierele și conflictele interne care ne despart și să strângem rândurile, să ajungem la consens, conciliere și alianță, atunci când în joc se află o miză atât de importantă cum este cea a dezvoltării noastre viitoare.

În misiunea noastră comună, Dezvoltarea Durabilă, va trebui să ținem seama de o serie de factori de constrângere, restrictivi, atât de natură obiectivă, cât și subiectivă, de care ne vom lovi.

În opinia mea, cele mai „tari" constrângeri în plan intern sunt determinate de: **caracterul limitat** al **resurselor naturale** (în special cele energetice și calitatea în continuă deteriorare a solului); **declinul demografic** (natalitate în scădere, îmbătrânire, migrație); starea precară a unor infrastructuri, în special a celor de transport; existența unor importante **decalaje economico-sociale** (productivitate, standard de viață, nivel tehnologic, grad de cultură și educație, diferențe între mediul rural și urban, ponderea mare a populației din agricultură); **fenomene naturale și meteorologice extreme**

cauzate, între altele și de deteriorarea generală a echilibrului ecosistemelor și a calității factorilor de mediu.

În plan extern, constrângerile semnificative sunt generate de: **înăsprirea concurenței** pe piețele globalizate; manifestarea tot mai pregnantă a unor **poziții de monopol, de distorsionare a pieței** în domeniul cercetării științifice și cunoașterii, al noilor tehnologii de vârf; **deteriorarea condițiilor generale de mediu** (efect de seră, schimbări climaterice, reducerea biodiversității etc.); pericolul **terorismului** internațional, **fenomene migraționiste** necontrolate; adâncirea decalajelor dintre țările bogate și cele sărace, **creșterea polarizării sociale**.

Deși Strategia reprezintă un tot unitar, marcat de interdependența dintre problemele economice, sociale și de mediu, pentru a putea mai bine asigura interfața și întrepătrunderea dintre acestea, doresc să subliniez câteva aspecte privind fiecare dintre cei trei piloni ai dezvoltării.

Pilonul economic al Dezvoltării Durabile

Obiectivele de natură economică ale dezvoltării durabile constau în **reducerea decalajelor economice** care despart România de țările dezvoltate. Aceste obiective reprezintă, în realitate, instrumente pentru dezvoltarea umană, creșterea calității vieții și diminuarea inechităților de ordin social.

Proiectele de capitole care au fost până în prezent elaborate se referă la situația actuală, de pornire, și conțin analize pertinente în legătură cu dimensiunea îngrijorătoare a acestor decalaje, cu tendințe nefavorabile în sensul adâncirii în perioada de tranziție a unora dintre acestea. Ca principale căi de soluționare a decalajelor, menționez oprirea dezindustrializării și crearea premiselor pentru o dezvoltare industrială modernă și eficientă, modernizarea agriculturii, dezvoltarea serviciilor, reducerea sărăciei extreme și diminuarea decalajelor de dezvoltare în plan regional. Totodată, este nevoie de creșterea rolului sectorului privat în economie și de amplificarea contribuției parteneriatului public-privat.

Promovarea unor politici de restructurare eficientă a economiei impune prioritatea dezvoltării sferei serviciilor și reducerea ocupării forței de muncă în agricultură, dezvoltarea infrastructurilor și racordarea acestora la sistemele europene și mondiale.

Prin aceasta avem în vedere: construirea și modernizarea căilor de transport, generarea, transportul și distribuirea energiei, construirea unor centrale electrice noi, moderne și nepoluante, introducerea surselor alternative de energie eoliană, solară, pe bază de hidrogen; apa și gospodărirea ei (alimentarea orașelor și a satelor cu apă potabilă, irigații, lucrări de apărare contra inundațiilor, desecări,

acumulări, prelucrarea apelor uzate); telecomunicații și noua infrastructură bazată pe tehnologia informației (calculator, internet, medii electronice de informații).

Promovarea **societății informaționale** reprezintă pentru România o șansă majoră pentru a reduce decalajul informațional – ca și alte decalaje. Societatea informațională, bazată pe cunoaștere, este una dintre cele mai eficiente arme de luptă împotriva sărăciei.

Educația și cultura reprezintă elemente-cheie pentru îmbunătățirea calității și creativității capitalului uman, ele constituind factorul de producție cu ponderea cea mai mare în ecuația creșterii economice.

Tinerii, principalii beneficiari ai strategiei, ca și constructori ai viitoarei Românii, trebuie să aibă **șansa afirmării**, pe baza unei educații de calitate, neîngrădită de selecția prin bani.

Concomitent cu însușirea de noi cunoștințe și tehnologii, valorificarea tradițiilor și moștenirii culturale naționale, prin includerea lor în circuitul mondial de valori, sunt factori de consolidare a dezvoltării noastre durabile și de afirmare pe plan extern a acesteia.

În ceea ce privește **dezvoltarea industriei**, ea vizează atât afirmarea unor industrii de tradiție în România, cât și a noilor industrii cu perspective pe piață, tehnologice, cu eficiență ridicată, generatoare de produse cu valoare adăugată mare, care să creeze locuri de muncă de înaltă calificare. Industria va juca, în continuare, un rol de primă însemnătate, ca ramură generatoare și utilizatoare de tehnologii noi și perfecționiste.

Agricultura este, pentru România, un sector vital care, din păcate, ca nivel de dezvoltare față de țările dezvoltate, este serios rămas în urmă. Dacă vom compara randamentele în agricultura românească cu cele din țările membre ale Uniunii Europene, vom constata existența unor decalaje foarte mari.

Productivitatea muncii pe persoană ocupată în agricultura României reprezintă doar 6% din valoarea înregistrată în Uniunea Europeană, valoarea producțiilor agricole la hectar fiind de circa 250 euro în România, comparativ cu 2 000 de euro în Uniunea Europeană. În pofida potențialului natural și uman al agriculturii, România a devenit importatoare netă de produse agroalimentare.

Este nevoie urgentă ca agricultura să se reintegreze în ansamblul economiei noastre și să depășească stadiul de sector cu caracter preponderent de subzistență și semisubzistență. Indiferent de forma de proprietate, se impun măsuri radicale pentru rentabilizarea, creșterea eficienței și productivității agriculturii românești, creșterea de disponibilități pentru export. Viitorul este al agriculturii de tip industrial, care promovează tehnologii ecologice, nedistructive pentru mediu.

Strategia de pregătire a zonelor rurale și a agriculturii românești pentru aderarea la Uniunea Europeană și pentru valorificarea maximă a oportunităților oferite de Politica Agricolă Comună, trebuie să includă cel puțin următoarele obiective:

• reducerea populației ocupate în agricultură la aproximativ un milion de persoane și asigurarea de alternative de ocupare și venit (crearea de IMM pentru producție industrială și servicii), în corelație cu crearea unor exploatații economice viabile, prin efortul de reducere a gradului de fragmentare a exploatării fondului funciar;

• dezvoltarea unei infrastructuri și a unor servicii specifice zonelor rurale;

• creșterea capacității administrativ-instituționale de atragere a resurselor financiare de potențare și valorificare a resurselor zonale.

Integrarea și a celorlalte sectoare ale economiei în procesul de perspectivă al dezvoltării durabile presupune o sporire considerabilă a nivelului calității și competitivității produselor și serviciilor românești.

O strategie a calității, competitivității și productivității până în anul 2025 ar fi de un real folos pentru toți agenții economici.

În cadrul acestei strategii trebuie să se afle Tabloul de Bord European al Inovației (TBEI) propus de Consiliul European de la Lisabona.

Conținutul TBEI și indicatorii pe care îi presupune permit urmărirea programului realizat de Uniunea Europeană pentru atingerea obiectivului strategic de a deveni o economie a cunoașterii, competitivă și dinamică, capabilă de o creștere economică durabilă, de ameliorarea creativă și calitativă a utilizării resurselor umane și materiale, de o mare coeziune socială.

Din concluziile preliminare pe care le putem deduce pe baza materialelor și dezbaterilor de până acum, rezultă că **motoarele creșterii economice** a României pe termen mediu și lung sunt **acumularea și consumul intern, exportul și noile tehnologii**.

Dezvoltarea pieței interne nu se poate realiza fără creșterea gradului de ocupare a forței de muncă, fără crearea permanentă de noi locuri de muncă generatoare de venituri și, implicit, de putere de cumpărare. Or, creșterea pieței interne nu se poate realiza prin măsuri de comprimare a cererii interne, așa cum preconizează unii specialiști. Nivelul cererii solvabile interne în România este foarte redus, ca, de altfel, și al creditului ca sursă de relansare economică, prin finanțarea investițiilor pe termen mediu și lung.

Dezvoltarea durabilă este de neconceput fără un program investițional de anvergură, care să se sprijine pe politici și instrumente adecvate. În acest cadru, avem în vedere încurajarea reinvestirii profitului, promovarea investițiilor publice și private, autohtone și străine, prin forme și stimulente diferite.

Doresc să subliniez că dezvoltarea durabilă înseamnă o creștere a eficienței investițiilor din România la niveluri comparabile cu cele din țările Uniunii Europene. Eficiența înseamnă totodată și scurtarea duratei de realizare a obiectivelor investiționale. Cu cât vom avea mai multe investiții neterminate, cu atât imobilizările de fonduri vor fi mai mari și vor genera pierderi. Deși ritmul construcțiilor și al investițiilor a crescut, atingerea unor performanțe necesare în acest domeniu rămâne un obiectiv important.

Realizarea obiectivului strategic de reducere a decalajelor presupune asigurarea unor ritmuri de creștere economică superioare mediei europene. Este cunoscut că un ritm de creștere medie anuală de peste 7,3% conduce la dublarea PIB la fiecare zece ani. Experiența internațională cunoaște cazul doar a șapte–zece țări dintr-un total de peste 150, care, pe perioade relativ lungi (de peste două decenii), au reușit să aibă anual dinamici de PIB chiar de peste 8%.

A fost cazul Japoniei, al Chinei, în prezent și al tinerelor economii asiatice. A ne propune un asemenea obiectiv este, fără îndoială, nerealist și ar implica o mare incertitudine.

Mai realist pare a fi scenariul de dezvoltare în ritmuri de 5–6% anual. S-ar putea depăși acest nivel în cazul în care am avea recuperări importante de decalaj la indicatorii de eficiență privind productivitatea muncii și a capitalului.

Un studiu coordonat de prof. Weizsecker, intitulat „Factorul patru", subliniază importanța îmbinării celor două pârghii – creșterea productivității și reducerea consumurilor materiale. Dublarea productivității, combinată cu reducerea la jumătate a cheltuielilor (deci a consumării de resurse), echivalează cu o creștere de patru ori a economiei.

Important este ca fiecare guvernare să urmărească, pe timpul mandatului său, realizarea unei evoluții pe o pantă ascendentă a macroagregatelor economice. În caz contrar, am putea afirma că mandatul nu și-a atins scopul, și guvernarea a fost subperformantă.

Realizarea unei creșteri economice reale, cât mai apropiată de potențialul de creștere al țării, va trebui să devină deviza fiecărei guvernări.

Dezvoltarea durabilă a României nu poate fi decât un țel și un numitor comun pentru absolut toate partidele politice. Conceperea unor căi care ar fi mai mult sau mai puțin diferite pentru atingerea țelului respectiv poate fi subiect de discuție. Dezvoltarea durabilă trebuie să devină un element de solidaritate națională intergenerațională, care să capaciteze efortul creativ al tuturor membrilor societății.

Al doilea obiectiv pe care-l urmărim prin Dezvoltarea Durabilă este menținerea permanentă a echilibrelor macroeconomice, considerate în dinamica lor. Practic,

este vorba de corelația între indicatorii macroeconomici, care să nu afecteze un sector în avantajul altuia, care să împartă echitabil atât costurile, cât și beneficiile între participanții la joc pe orizontul de timp scurt, mediu și lung.

Avem în vedere o serie de echilibre bugetare, ale balanței comerciale și de plăți externe. Tot în această categorie de obiective intră și rata inflației, care trebuie să se diminueze până la câteva procente, și rata șomajului, ce ar urma să se stabilească la nivelul ratei naturale a șomajului, care este de 4–5%.

Pilonul social al Dezvoltării Durabile

Dimensiunea socială a Dezvoltării Durabile a României trebuie să se bazeze pe un model social românesc, compatibil cu modelul social european. Aceasta implică atât creșterea solidarității naționale și sociale, a justiției și echității sociale, combaterea eficientă a sărăciei (îndeosebi a celei extreme), precum și a efectelor nocive ale polarizării în paralel cu creșterea gradului de ocupare a forței de muncă.

În plan social, dezvoltarea durabilă presupune compatibilizarea eficienței economice și profitului, ca atribuții ale pieței concurențiale, cu justiția și echitatea socială. În ultimă instanță, creșterea calității vieții tuturor membrilor societății reprezintă scopul primordial al oricărei activități economice, creșterea economică reprezentând mijlocul de realizare.

Folosirea politicilor fiscale și sociale distributive de venituri în scopul satisfacerii nevoilor sociale presupune existența unor servicii publice eficiente, gestionate în spiritul calității și performanței. Aceste servicii trebuie să devină un instrument esențial al combaterii sărăciei, al promovării egalității șanselor, formării profesionale continue, asigurării egalității între sexe și luptei împotriva discriminării și excluderii sociale.

–Asigurarea, prin serviciile publice, a accesului universal la educație și sănătate constituie o cerință de bază a dezvoltării durabile într-o societate modernă.

–Eficientizarea sistemului de pensii și reducerea fiscalității reprezintă cerința pentru sustenabilitatea socială a României, la fel ca și instrumentarea unor mecanisme de diminuare substanțială a corupției, în toate formele ei de manifestare.

Consolidarea cadrului legal și instituțional pentru combaterea corupției, creșterea gradului de aplicare a legilor țării, în paralel cu schimbarea de mentalități, manifestarea opiniei publice și responsabilizarea socială la nivel de individ și colective sunt direcții prin care se pot îmbunătății elementele de sustenabilitate socială ale dezvoltării României.

Terapia de șoc împotriva corupției, pe care o susțin cu tărie, presupune o acțiune concertată, permanentă, care să vizeze rădăcinile fenomenului indiferent de nivelul și funcția la care aceasta se manifestă.

Și în acest caz avem nevoie de stabilirea unor priorități, în funcție de mărimea pericolului economic și social al corupției, de necesitatea de a acționa direct asupra cauzelor și, pe cât posibil, de a pune în funcțiune mijloacele de prevenire.

Prin corupție se încurajează fenomene extrem de dăunătoare dezvoltării sociale durabile, cum sunt economia speculativă, excluderea socială, instabilitatea economică, în disprețul celor care sunt cinstiți și corecți. O societate nu poate prospera dacă este erodată de asemenea fenomene.

–Promovarea „clasei de mijloc" constituie un element de sustenabilitate a dezvoltării, de echilibru economic și social, de luptă împotriva polarizării sociale și de protecție și autoprotecție a membrilor societății.

–Politicile sociale și de venituri ale populației ocupă un loc central în instrumentarul de asigurare a condițiilor de realizare a dezvoltării durabile. Creșterea salariilor în raport de productivitatea muncii, eliminarea tuturor formelor de riscuri și de salarii necorelate cu aportul individual, a conflictelor reale de interese, a incompatibilităților, constituie o condiție esențială pentru sustenabilitatea progresului nostru social.

Asigurarea unui trai calitativ decent, în creștere pentru fiecare membru al societății noastre, presupune o structură a fiscalității și de redistribuire a veniturilor pe baza compatibilizării principiului concurenței loiale cu cel al justiției și echității sociale. În această privință, apare necesară stabilirea nivelului optim al fiscalității, ținând seama de criteriile menționate, ca și de cel al neutralității politicii fiscale față de grupurile sociale cu același nivel al veniturilor.

Relaxarea fiscalității apare ca un factor de stimulare a economisirilor și investițiilor la persoanele fizice și juridice și trebuie utilizată cu prioritate în acest sens. Aceasta implică, totodată, restrângerea numărului excesiv de mare de taxe și impozite.

Pilonul de mediu al Dezvoltării Durabile

Problematica mediului a căpătat o importanță cu totul deosebită în elaborarea și implementarea oricărui proiect investițional și în activitatea noastră de zi cu zi, ca urmare a gravelor consecințe pe care le au și le-au avut asupra echilibrului ecosistemelor, modelele de producție, distribuție și consum în ceea ce privește exploatarea irațională a resurselor naturale.

Din acest motiv, strategia noastră și-a propus să aibă un capitol distinct

de mediu, care să integreze la nivelurile micro și macro abordări sistemice și multidisciplinare cu dimensiuni economice și sociale. Numai în acest mod putem asigura durabilitate dezvoltării noastre.

Pornind de la definirea eficienței ecologice și de la modul ei de aplicare practică în economie și societate, s-a impus cu drept de cetate, în studiile economice și sociale, categoria de „eco-eficiență", care semnifică omniprezența aspectelor de mediu în orice calcul de evaluare a eficienței ciclului de investiții, producție și consum. Durabilitatea intergenerațională a creșterii noastre economice este asigurată în principal de folosirea rațională a resurselor naturale de care dispunem, fără a periclita echilibrul ecosistemelor.

Privind lucrurile din punct de vedere ecologic, economic și social, pare tot mai evidentă greșeala sacrificării naturii pe termen lung pentru un profit imediat, pe termen scurt. Această viziune îngustă este în totală contradicție cu cerința managementului strategic și a cooperării internaționale echitabile.

Ca urmare a agravării consecințelor lor, problematica mediului crește ca importanță, astfel că, în prezent, mulți specialiști o consideră prioritatea numărul unu, înaintea celor de natură economică și socială.

Nerespectarea cerințelor de echilibru ecologic poate răsturna toate scările de valori ale sistemelor economico-sociale, în anumite cazuri-limită conducând la distrugerea totală a acestora.

Strategiile de mediu pe care le elaborăm trebuie corelate de la bun început cu cele ale dezvoltării economico-sociale. Această legătură interdisciplinară obligă la înalt profesionalism și cooperare interinstituțională. În unele cazuri, la noi, colaborarea dintre instituțiile implicate lipsește sau este foarte slabă dintr-un motiv sau altul, cel mai adesea cu caracter subiectiv sau din dorința de a munci mai puțin.

O astfel de situație este dăunătoare, conduce la subminarea coerenței strategiei care, după cum ați constatat, este cu atât mai articulată și consistentă, cu cât beneficiază de aportul și opiniile a cât mai multor specialiști, la cele mai diverse niveluri.

Întrucât mediul este unul dintre factorii care acționează în plan global, suntem obligați să construim strategiile în corelare și în concordanță cu cele elaborate în alte țări și pe plan mondial.

Putem aprecia că România a participat în mod activ și și-a asumat angajamente în cadrul convențiilor, acordurilor și înțelegerilor internaționale privind mediul.

Cu toate acestea, este încă insuficient de cuprinzătoare perceperea, de către unii factori de decizie, la nivel național și internațional, a efectelor degradării mediului și asupra economiei și a mărimii costurilor necesare pentru prevenirea

și reducerea poluării, menținerea calității factorilor de mediu. Interdependența dintre capitalul natural și cel antropic impune un efort analitic cu mult mai mare în legătură cu fenomenele de seră, schimbările climatice, reducerea biodiversității, eroziunea solului și infestarea aerului și apei cu noxe etc.

O componentă majoră a strategiei de mediu este reprezentată de reciclarea materialelor refolosibile și managementul deșeurilor. Acesta va deveni una dintre industriile specifice secolului al XXI-lea, care se poate dovedi o activitate rentabilă și o sursă de mijloace financiare. Ea nu doar protejează factorii de mediu, dar reintroduce în circuitul economic materii prime utile, în condițiile diminuării lor în natură. Strategia în acest domeniu trebuie să găsească cele mai potrivite modalități de utilizare a parteneriatului public-privat pentru diferitele categorii de factori de mediu, în lupta pentru o Românie mai curată și mai durabilă, pentru un comportament ecologic sănătos și o educație în acest sens încă în primii ani de școală.

Strategia protecției mediului în țara noastră și nu numai se confruntă cu problema discrepanței dintre volumul mare al nevoilor de finanțare a investițiilor și cheltuielilor de mediu și resursele financiare modeste de care dispunem. Este cunoscut faptul că preluarea acquis-ului comunitar de mediu include un capitol care încă nu a fost încheiat până la data prezentării acestui Raport și implică, pentru România, costuri de peste 20 de miliarde USD. În acest sens, Programul național de împădurire va costa 602 milioane euro, pentru ca în 2020 circa 38% din suprafața României să fie acoperită cu păduri, față de 26,7%, cât este în prezent.

Va fi nevoie să găsim resursele de finanțare, concomitent cu găsirea unor soluții de a produce cât mai mult și cât mai bine, cu un consum cât mai redus de resurse naturale, umane și financiare.

În acest sens, un sprijin substanțial pot avea atât cercetarea științifică, cât și progresul tehnologic, prin aplicarea de soluții mai eficiente de a folosi resursele disponibile și, mai ales, importantele rezerve de economisire a acestora. Pornind tocmai de la principiul eco-eficienței, menționăm că energointensivitatea unui dolar PIB în România este de câteva ori mai mare decât în țările membre ale Uniunii Europene și SUA, chiar dacă acestea, spre exemplu, cuantificate în volum absolut al emisiilor de CO_2, sunt cei mai mari poluatori ai planetei.

Strategia noastră pentru mediu trebuie să prevină o serie de capcane, legate de acceptarea în România a unor industrii poluatoare, prin transfer din țări dezvoltate, care-și protejează mediul, de depozitarea deșeurilor și noxelor din alte țări pe teritoriul nostru, la negocierea la prețuri modice a permiselor de poluare.

În același timp, este nevoie de o mai bună monitorizare a poluatorilor, pe baza unor studii de impact temeinice, încă din faza de proiectare a produselor și tehnologiilor, astfel încât să putem mai bine preveni poluarea sau, după caz, să aplicăm în cunoștință de cauză principiul „poluatorul plătește".

Doamnelor și domnilor,

Sunt conștient că elaborarea, adoptarea și implementarea Strategiei Dezvoltării Durabile până în anul 2025 nu constituie responsabilitatea unui singur guvern sau a unei singure persoane, dimpotrivă, ea ne privește pe noi, pe toți românii, în cadrul unui consens național intergenerațional, animați fiind de obiectivul prosperității și bunăstării noastre generale.

Partidele politice trebuie să fie unanime și solidare în ceea ce privește obiectivele și țintele dezvoltării durabile și să se confrunte în programe cât mai eficiente pentru atingerea acestor obiective.

Oamenii politici trebuie să se alinieze intereselor majore ale populației, ale electoratului, și nu invers!

Consider că rezultatele muncii noastre, de peste un an și jumătate, la eleborarea Strategiei Dezvoltării Durabile sunt utile atât prin întronarea spiritului de cooperare și consens între specialiștii din cele mai diferite domenii și cu convingeri doctrinare diferite, cât și prin încercarea de a clarifica și jalona pe termen lung problematica evoluției macroeconomice, a demografiei, infrastructurii, energiei, agriculturii și tehnologiei informației și comunicațiilor.

Au mai rămas de elaborat încă o serie de capitole importante ale Strategiei.

Este vorba de educație, sănătate, forța de muncă, mediu, dezvoltare regională etc. Sunt convins că viitoarea guvernare va prelua ștafeta noastră și o va duce la bun sfârșit, astfel încât să nu ajungem, ca în cazul „Meșterului Manole", să dărâmăm totul și să o luăm de la început, de fiecare dată când începe un nou mandat politic.

Sperăm ca, în viitor, Comisia de elaborare să-și reia lucrările și să finalizeze ceea ce noi am realizat până acum, pentru că este nevoie de o astfel de Strategie atât în plan intern, cât și extern.

Este nevoie de repere în domeniile economic, social, tehnologic și de mediu, pe termen lung, chiar dacă acestea ar putea, pe parcurs, să sufere unele modificări.

Nu sunt de acord cu cei care spun că nu ne trebuie strategii până în anul 2025, când noi nu știm ce vom face mâine, când avem probleme grele curente! Problemele curente ale zilei de mâine se vor rezolva mai ușor, mai eficient și mai rapid dacă vom ști ce va trebui să facem până în 2025.

Să nu uităm că reperul până în 2025 trebuie să fie compus din subrepere convergente pe termen scurt, mediu și lung.

Consider că noua guvernare, pe care o va desemna electoratul la sfârșitul acestui an, va ști să valorifice și să ducă pe mai departe rezultatele muncii noastre, să mențină și să dezvolte tendințele favorabile din economia și din societatea românească din ultimii ani, să consolideze stabilitatea și mersul ascendent al integrării României în structurile euroatlantice, să folosească avantajele noastre competitive.

Doresc să mulțumesc echipei de specialiști care a lucrat în cadrul Comisiei la întocmirea capitolelor din Strategie, numeroșilor participanți la sesiunile noastre de dezbateri și să urez cât mai multe succese celor care, cu dăruire, înțelegere și tenacitate, vor duce la bun sfârșit această lucrare de însemnătate națională.

VIII

BILANȚUL UNUI MANDAT, BILANȚUL UNEI CARIERE POLITICE

Am ales să public în acest volum discursul din fața Camerelor reunite ale Parlamentului României, din ziua de 27 octombrie 2004, care marchează încheierea ultimului mandat de Președinte al României, pentru că este, într-un fel, sinteza activității mele ca Președinte al României, într-o epocă plină de tensiuni și de schimbări dramatice, de transformări economice și sociale radicale, de revenire la democrație și la principiile economiei de piață, dar, ceea ce este cel mai important, de recâștigare a libertății și demnității națiunii române. Intrarea mea în prim-planul politicii românești s-a produs într-un moment de cumpănă pentru țară. La plecarea mea din fruntea statului, România avea alt statut: era membră a NATO, încheiase negocierile de aderare la UE, economia se afla în plin proces de creștere, românii circulau liber în Europa, aveam asigurată securitatea internă și externă și perspective importante, ca oportunități de dezvoltare.

DISCURSUL
în fața Camerelor reunite ale Parlamentului României*

Domnilor președinți ai Camerelor legiuitoare,
Domnule Prim-ministru,
Domnilor miniștri,
Distinși membri ai Corpului Diplomatic,
Doamnelor și domnilor senatori și deputați,
Distinși participanți,
Dragi compatrioți,

În virtutea articolului 88 din Constituția României, privitor la dreptul și datoria președintelui în funcție de a prezenta mesaje în fața Parlamentului, am solicitat să mă prezint în fața dumneavoastră acum, când se apropie de sfârșit cel de al doilea mandat constituțional de șef al statului.

Acest mandat nu poate fi judecat în afara evoluțiilor României din ultimii 15 ani, perioadă în care țara noastră a cunoscut schimbări structurale, profunde.

Revoluția română din Decembrie 1989 a avut drept obiectiv strategic „instaurarea democrației, libertății și demnității poporului român", așa cum se proclama în comunicatul Consiliului Frontului Salvării Naționale din seara zilei de 22 decembrie 1989. Acestui obiectiv strategic trebuiau să-i răspundă cele trei componente ale planului de acțiune în zece puncte.

Componenta politică pleca de la imperativul „abandonării rolului conducător al unui singur partid" și urmărea „statornicirea unui sistem democratic pluralist de guvernământ, organizarea de alegeri libere, separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească". Acest lucru însemna demontarea tuturor instituțiilor și mecanismelor partidului-stat totalitar, renunțarea la practicile lui și construirea statului de drept în România.

Componenta economică avea drept finalitate „restructurarea întregii economii naționale pe baza criteriilor rentabilității și eficienței, eliminarea

* 27 octombrie 2004

metodelor administrativ-birocratice de conducere economică centralizată și promovarea liberei inițiative, a competenței în conducerea tuturor sectoarelor economice, inclusiv restructurarea agriculturii, sprijinirea micii proprietăți cetățenești", printre altele.

Aceste prevederi configurau conținutul și amploarea reformelor structurale care vor schimba o economie hipercentralizată, etatizată și în care resursele se alocau arbitrar, după criterii subiective, într-o economie funcțională de piață, supusă exigențelor legate de eficiență, productivitate, profitabilitate și competitivitate.

În planul politicii externe, prioritare erau acțiunile care priveau înlăturarea izolării internaționale a României, care devenise o povară în ultimii ani ai regimului totalitar ceaușist, și deschiderea țării către lume. Ulterior, proiectul de transformare a României a fost completat cu două obiective strategice majore: integrarea în Organizația Tratatului Atlanticului de Nord și în Uniunea Europeană.

Nu trebuie să uităm că libertatea și dreptul nostru de a trăi într-o societate democratică au fost obținute prin luptă și prin jertfa de sânge a celor care au făcut supremul sacrificiu, în numele credinței lor în destinul luminos al României, un destin asumat de fiecare dintre noi. Ei merită recunoștința noastră, nu doar pentru că ne-au deschis drumul care ducea către libertate, ci și pentru că ne reamintesc permanent că există valori și idealuri pentru care merită să lupți și, la nevoie, să-ți dai viața.

România nu a ieșit din totalitarism printr-un complot sau printr-o lovitură de stat, ci printr-o uriașă explozie socială, rezultat al anilor de lipsuri, de suferințe și de umilințe. Declanșată la Timișoara, susținută de întregul popor român, Revoluția Română a fost finalizată prin acțiunea decisivă a cetățenilor Capitalei. Victoria Revoluției nu ar fi fost posibilă fără sprijinul nemijlocit al Armatei Române, care a fraternizat cu populația revoltată, într-un gest de patriotism și de responsabilitate. În acest fel, ea și-a respectat datoria de a apăra statalitatea României.

Revoluția română a fost opera poporului român, reprezentând un act de mare curaj și de demnitate al națiunii române. Ea a fost semnalul redeșteptării naționale, un moment unic, de care avem toate motivele să fim mândri.

Doamnelor și domnilor,

Știam că nu ne va fi ușor pe drumul transformării din temelii a României. Totul trebuia schimbat: Constituție, legi, instituții, mecanisme economice și sociale, valori politice și morale dar, mai ales, mentalități.

Știam că aceste schimbări vor avea importante costuri economice și sociale, că reformele pe care doream să le promovăm nu vor avea doar susținători, ci și opozanți, că inerția socială și rezistența la schimbare sunt considerabile într-o societate în care dependența de stat era atât de mare.

Știam, mai ales, că sărăcia va fi principalul obstacol în calea schimbării rapide și profunde a României. Acest lucru ne-a determinat să considerăm că în România anilor '90 nu era posibilă o abordare de tipul terapiei de șoc, pentru că suportabilitatea socială a reformelor a reprezentat principala constrângere căreia am fost obligați să-i găsim răspunsuri. Și acum, la 15 ani de la declanșarea reformelor, sărăcia și suportabilitatea socială a schimbărilor structurale din economie se dovedesc a fi aceleași constrângeri inevitabile în proiectarea oricăror politici publice, indiferent de natura ideologiei dominante a celor care exercită guvernarea. Ofertele electorale și programele de guvernare ale forțelor politice aflate în competiția pentru Parlament și pentru Președinție din toamna acestui an care pun, toate, accentul pe măsuri de protecție socială, confirmă acest fapt.

Ca șef al statului, alături de Guvern și de Parlament, de partidele politice, de reprezentanții societății civile și de partenerii sociali, am încercat permanent să construiesc un consens în privința marilor obiective strategice ale tranziției, obiective subsumate integrării europene și euroatlantice a României. Am edificat împreună instituțiile democrației și ale statului de drept, consfințite în corpul Constituției României din 1991. Am început un lung proces de schimbare a cadrului legislativ, am redefinit, pe baze moderne, europene, raporturile între instituțiile statului care exercită puterea în numele poporului suveran. Am pus în centrul acestui efort de schimbare a României, cetățeanul, purtătorul valorilor democratice, cu drepturile, libertățile și obligațiile sale.

Personal m-am considerat, în toți acești ani, și atunci când am fost șef al statului, și atunci când am fost lider al unui partid aflat în opoziție, un slujitor al interesului public, al drepturilor și libertăților cetățenești. Conștiința existenței acestui contract civic între mine, ca persoană publică, și cetățeni, mi-a condus toate acțiunile în calitate de lider politic sau de om de stat.

Am acționat cu bună-credință și cu dorința sinceră de a fi cu adevărat președintele tuturor românilor, nu numai pentru că așa îmi cere Constituția, ci pentru că așa cred și simt. De aceea, am făcut din problema reconcilierii naționale o prioritate a programului meu politic. Trebuie să recunoaștem că, în istoria sa, națiunea română a cunoscut o mulțime de falii, de rupturi și că numai evenimente excepționale, fie ele întemeietoare, fie tragice, au reușit să facă uitate, pentru prea puțin timp, din nefericire, aceste divizări și vrajba dintre noi.

Reconcilierea națională a fost, alături de democratizare, imperativul acestor ani în plan politic și social.

Reconcilierea impune cunoașterea trecutului în întregul său, asumarea lui conștientă și recuperarea memoriei.

Gesturile politice, dar nu numai, pe care le-am făcut față de mari personalități ale trecutului, precum Majestatea Sa Regele Mihai, față de românii din afara granițelor nu au fost gesturi de oportunitate, ci exprimă convingerea mea profundă că, pentru a-și asigura un viitor pe măsura aspirațiilor sale, România are nevoie de toți fiii ei.

Acum, la 15 ani de la revenirea la democrație și în condițiile noului statut al României, putem privi cu mai multă liniște și obiectivitate către evenimente istorice care ne-au marcat istoria, cum a fost actul de salvare națională de la 23 august 1944.

Avem, în același timp, datoria morală să ne asumăm faptele acelui trecut istoric, pentru a înțelege unde am greșit și de ce.

Instituirea unei zile a Holocaustului, în care să comemorăm victimele din rândul concetățenilor noștri evrei, răspunde acestei necesități de a ne raporta critic la trecut și de a ni-l asuma.

În același spirit, am abordat toate subiectele trecutului nostru totalitar, acordând cinstirea cuvenită celor care, în anii totalitarismului comunist, ne-au oferit temeiuri pentru a spera, adică disidenților, luptătorilor anticomuniști, inclusiv jurnaliștilor de la postul de radio Europa Liberă.

Regret faptul că situația tulbure de la începutul anilor '90 și încrâncenarea din viața politică m-au împiedicat să fac unele din aceste gesturi mai devreme. Am învățat din lecțiile trecutului, am încercat – și cred că am reușit – să repar acele erori, convins fiind că aveam datoria morală să contribui, ca șef al statului, la creșterea coeziunii națiunii române.

Doamnelor și domnilor,

După prăbușirea regimului comunist, am plecat pe drumul reformelor politice, economice și sociale cu handicapul inexistenței unei viziuni, a unui proiect de viitor pentru România.

Privind retrospectiv, trebuie să fim cu toții de acord că mai grea decât înlăturarea de la putere a lui Ceaușescu a fost elaborarea unui proiect de viitor coerent și consistent pentru România, care să asigure temeiurile unei tranziții democratice în condiții de stabilitate politică, economică și socială. Construcția unui astfel de proiect a fost doar în parte o reușită. Personal, am crezut și cred cu tărie că cele mai performante economii și societăți sunt acelea care, în

marile decizii strategice privind viitorul lor, dau prioritate căutării consensului și resping abordările conflictuale. Liniilor de fractură existente în perioada comunistă li s-au adăugat altele noi: „comuniști–anticomuniști", „cei care muncesc" *versus* „cei care gândesc", „republicani" *versus* „monarhiști", și enumerarea poate continua. Am risipit energie și am irosit timp în astfel de bătălii lipsite de orizont, în loc să ne concentrăm asupra marilor probleme ale tranziției, cele care priveau restructurarea aparatului productiv, crearea unui puternic sector privat al economiei, construcția instituțională, reformarea sistemelor publice de protecție socială, de sănătate și educațional. Abia odată cu adoptarea Constituției, în decembrie 1991, putem spune că România a intrat într-un proces de lentă și deloc ușoară normalizare, națiunea română putându-se, în sfârșit, concentra asupra proceselor esențiale de care depindea viitorul ei.

Primul meu mandat constituțional de șef al statului a fost dedicat, în plan intern, asigurării condițiilor necesare unei transformări economice de sistem care să conducă la crearea instituțiilor și mecanismelor economiei concurențiale de piață, concomitent cu consolidarea funcționării democratice a statului de drept, iar în plan extern, apropierii de NATO și de Uniunea Europeană.

Ca urmare a acestor eforturi, România a devenit membră a Consiliului Europei, a fost prima țară care a semnat Parteneriatul pentru pace, a devenit membru-asociat al Uniunii Europene și a început demersurile necesare pentru aderarea cu drepturi depline la Uniune.

Fidel convingerilor mele, am acționat pentru construirea unui larg consens politic și național în privința integrării României în Uniunea Europeană și în Organizația Tratatului Atlanticului de Nord.

Acest consens și-a găsit expresia în „Declarația de la Snagov", care însoțea „Strategia Națională de Pregătire a Aderării României" la Uniunea Europeană. „Spiritul de la Snagov" exprima, în cel mai înalt grad, noile elemente care definesc solidaritatea națională și noile valori care stau la baza construcției identității noastre naționale, după ieșirea din totalitarism.

Ceea ce am realizat împreună cu toate forțele politice, cu organizațiile societății civile, în perioada 1992–1996, se constituie în adevărate motoare ale unei schimbări ample și profunde a României, motoare care acționează și astăzi.

Apreciez drept pozitive și benefice, în plan politic și democratic, cele două alternanțe la putere, petrecute în noiembrie 1996 și la sfârșitul anului 2000. Ele au dovedit că România a reușit în eforturile ei sincere și susținute de a edifica o democrație funcțională, sprijinită de un stat de drept ale cărui instituții sunt funcționale și își ocupă locul lor firesc în societate, devenind partenerii normali ai cetățenilor care, la rândul lor, sunt tot mai conștienți de drepturile, libertățile și obligațiile care le revin.

Când am adoptat „Strategia de Pregătire a Aderării României la Uniunea Europeană", am structurat-o ca pe un veritabil program de dezvoltare a spațiului politic, a democrației, a economiei și societății românești.

Din păcate, renunțarea la aplicarea prevederilor și calendarului „Strategiei", a fost un mare handicap în procesul de negociere a aderării României la Uniunea Europeană, care a generat întârzieri și mari costuri economice și sociale.

Sunt convins că, în condițiile păstrării consensului în privința obiectivelor transformării de sistem din România în perioada 1997–2000, nu doar am fi evitat trei ani și mai bine de declin și agravarea problemelor economice și sociale, ci am fi reușit să ne atingem mai rapid scopul esențial, acela de integrare în Uniunea Europeană.

De aceea, în perioada în care am fost șef de partid în Opoziție, am militat pentru corectarea politicilor economice și sociale ale guvernării, pentru reconstruirea consensului național și pentru elaborarea unei strategii de dezvoltare a României care să răspundă imperativelor integrării europene și euroatlantice.

Doamnelor și domnilor,

Am pus cel de-al doilea mandat constituțional de șef al statului sub semnul accelerării proceselor de integrare europeană și euroatlantică a României, atât prin îmbunătățirea performanțelor interne în plan politic, economic, social și cultural, inclusiv prin reluarea procesului de reconciliere națională și de asumare a trecutului istoric, cât și prin creșterea vizibilității și credibilității României în plan extern.

Am continuat fără ezitare acele inițiative ale fostului șef al statului care au fost necesare și utile României. Nu am crezut niciodată că lumea începe și se termină cu un personaj politic, oricât de charismatic ar fi el. Performanța unei națiuni și, în consecință, cea a liderilor ei se măsoară în capacitatea ei de a genera și pune în operă proiecte pe termen lung, de a urmări realizarea lor cu tenacitate și determinare.

Dacă ar fi să răspund la întrebarea: Care a fost cea mai mare realizare a mandatelor mele ca șef al statului, dincolo de revenirea la democrație, integrarea în NATO și finalizarea cu succes a negocierilor de aderare la Uniunea Europeană?, aș spune că ea privește elaborarea unui proiect de viitor pentru România, bazat pe valorile și principiile europene, proiect care are ca idee centrală faptul că socialul determină atât politicul, cât și economicul.

Aceasta este esența acțiunii lansate, cu doi ani în urmă, pentru elaborarea unei Strategii a dezvoltării durabile a României în următoarele decenii – „România 2025".

Obiectivul strategic major al acestui proiect este reducerea în timp a marilor decalaje care despart România de țările dezvoltate ale Europei. Spre deosebire de programele de guvernare, care trebuie, în mod fatal, să se rezume la un segment de timp limitat – patru ani de mandat – și care sunt marcate de opțiuni politice, de partid, strategia pe termen lung permite reunirea tuturor forțelor vitale, active, ale națiunii, indiferent de opțiunea lor politică și ideologică, în jurul unui proiect comun, de interes național. Acest proiect de viitor ia în calcul marile mutații care au avut loc în lume în ultimele decenii, sfidările cărora trebuie să le facem față în deceniile care vin și răspunde câtorva întrebări esențiale: ce fel de societate dorim să construim, care îi sunt valorile și cum se construiește noua identitate națională în context european și euroatlantic?

Primul răspuns privește tipul de societate pe care dorim să-l construim. O societate mai echitabilă, o societate a drepturilor și obligațiilor egale, a recunoașterii depline a meritelor fiecăruia, și nu una a privilegiilor pentru profitorii sistemului. Acest tip de societate implică asigurarea tuturor condițiilor de natură instituțională, legală și economică, necesare pentru ca toți cetățenii români să aibă acces egal la serviciile publice, de sănătate, educație, protecție socială, la justiție, să aibă șanse egale atât în viața publică, în spațiul politic, cât și în viața economică și socială a țării. Justiția și solidaritatea socială sunt valorile determinante ale acestui model românesc de societate, care răspunde exigențelor modelului social european. Societatea viitorului va fi o societate a cunoașterii, a înaltei tehnologii, iar principala sa resursă va fi capitalul uman.

Plecând de la aceste premise, am acordat, în timpul mandatului meu, o atenție specială educației și cercetării științifice și tehnologice. Am susținut toate acele măsuri destinate modernizării școlii românești de toate gradele, echipării ei cu tehnică informatică, facilitării contactelor cu mediile intelectuale și universitare din țările europene dezvoltate și din Statele Unite ale Americii.

România a devenit parte a unor programe care se desfășoară la nivel continental sau global atât în cadrul Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale, cât și al Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor pentru structurarea elementelor constitutive ale „Societății Informaționale" și pentru reducerea a ceea ce se numește „Digital Divide", adică decalajul la nivelul cunoașterii, accentuat de noile tehnologii, la scară globală. România a fost organizatoarea Conferinței Regionale Europene care a precedat Summitul Mondial pentru Societatea Informațională de la Geneva, de anul trecut.

Am militat pentru definirea și operaționalizarea în România a unui sistem al „educației permanente", care să ofere cetățenilor acces la cunoștințe și la formare profesională pe întreaga perioadă a vieții lor active. Doar astfel ei vor putea răspunde cerințelor de pe piața muncii, aflate într-o dramatică și rapidă schimbare.

Am susținut refacerea sistemului național de cercetare-dezvoltare, în special a aceluia care are drept suport marile universități românești.

Am încurajat cooperarea cercetătorilor români cu colegii lor din străinătate, participarea lor la proiecte transnaționale.

Am încercat să fac din acest mandat unul al promovării active, în țară și în lume, a tradițiilor și valorilor culturale românești, a realizărilor științifice și artistice ale gânditorilor și creatorilor români. Promovarea marilor talente ale creatorilor de cultură și artă, a uriașului patrimoniu cultural al României, este și scopul înființării Institutului Cultural Român și al reorganizării, pe baze noi, a institutelor culturale din străinătate.

Acest moment de referință, ca și manifestările patronate de Academia Română și de Ministerul Culturii, „Anul Eminescu", „Anul Brâncuși", „Anul Caragiale", „Anul Irimescu", „Anul Ștefan cel Mare", pot oferi o imagine culturală normală a țării noastre la începutul acestui mileniu.

M-am străduit ca două dintre componentele esențiale ale identității și ale coeziunii noastre naționale – Biserica și Armata – să se bucure de prestigiul pe care îl merită, pe care l-au câștigat prin rolul pozitiv jucat, de-a lungul timpului, în procesul de făurire și de afirmare a unității noastre naționale.

Apreciez contribuția pe care Biserica Ortodoxă Română a avut-o la normalizarea vieții noastre sociale, prin implicarea ei în proiecte majore ale societății românești. Am încercat să sprijin, atât cât am putut, inițiativele cărora Prea Fericitul Teoctist și alți înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române le-au conferit credibilitate și consistență.

De asemenea, am apreciat preocuparea constantă a ierarhilor și credincioșilor catolici și greco-catolici, precum și a celorlalte confesiuni de a păstra identitatea națională și culturală, atașamentul față de valori precum democrația, libertatea, toleranța, respectul demnității umane.

În toți acești ani, Armata Română a traversat un dificil proces de restructurare și modernizare, care s-a derulat în paralel cu cel al desfășurării acțiunilor pentru aderarea României la Alianța Nord-Atlantică.

Reforma armatei corespunde în primul rând nevoilor de apărare ale României și opțiunilor noastre de integrare. Prin profesionalizarea armatei am urmărit realizarea unei forțe militare reduse, eficiente și flexibile, care să fie capabilă să răspundă nevoilor naționale de securitate, să desfășoare o gamă tot mai diversificată de misiuni, iar în contextul actual să răspundă și așteptărilor pe care NATO le are față de România.

La cea de a doua întrebare, care sunt valorile noii societăți, răspunsul este simplu: valorile comune întregii Europe – democrația, ca regim politic, respectul strict al drepturilor și libertăților cetățenești, responsabilitatea individului și a

societății față de viitorul comun al umanității, toleranța, căutarea consensului, rezolvarea crizelor și conflictelor prin dialog și negocieri, respectul identităților grupurilor minoritare, echitatea și justiția socială, solidaritatea indivizilor și a națiunilor. Aceste valori nu construiesc doar noua identitate a României, ca stat european, ci și identitatea europeană a fiecăruia dintre noi. Cea mai bună dovadă că așa stau lucrurile o reprezintă capacitatea de adaptare a românilor care, profitând de libertatea de a circula în spațiul Schengen, au răspuns extrem de pozitiv și de repede la cerințele societăților și economiilor în care au ales să se exprime, pe termen mai lung sau mai scurt. Nu idealizez lucrurile, dar lucrul esențial pe care îl vor învăța românii din contactul lor nemijlocit cu lumea occidentală este asumarea responsabilității. Eu cred că asumarea responsabilității, în familie și în societate, reprezintă motorul schimbării în bine a mentalităților românești, al dinamizării societății și al adaptării la noile sfidări.

Doamnelor și domnilor,

Această enunțare, fatalmente sumară și selectivă, nu ar fi completă dacă nu s-ar referi și la neîmplinirile, dar și la slăbiciunile societății noastre.

Referindu-mă la ele, îmi asum și partea mea de răspundere în privința neîmplinirilor din acești ani.

O mare slăbiciune a noastră, ca națiune, o reprezintă lipsa de consecvență în urmărirea obiectivelor pe care singuri ni le-am propus. Nu vom putea fi considerați parteneri egali și respectați de către celelalte națiuni dacă nu vom da dovadă de consecvență în îndeplinirea angajamentelor și dacă nu ne vom respecta cuvântul dat.

O altă slăbiciune esențială este legată de incapacitatea noastră de a lucra împreună pentru realizarea unor proiecte de viitor. Suntem prea divizați, dăm prea adesea dovadă de indiferență față de ceilalți, nu înțelegem pe deplin nevoia de solidaritate, ca liant social. O națiune este mult mai mult decât suma indivizilor care o compun.

Regret că acțiuni importante privitoare la reconcilierea națională și la întărirea solidarității tuturor românilor nu au fost susținute tocmai de aceia care se prezintă drept exponenți ai „societății civile".

Este inacceptabil ca măsuri de natură economică, destinate creșterii coeziunii sociale, reducerii marginalizării unor grupuri sociale excluse din cauza sărăciei, să fie criticate pe nedrept și respinse, să fie ridiculizate sau considerate „pomană electorală".

Există în atitudinea celor care practică un astfel de demers un dispreț profund față de oameni, care are la bază convingerea că banul, și nu meritele

personale, este singurul criteriu de selecție și unic indicator al succesului în societate.

România trebuie să producă permanent mai multă bogăție, pe care, prin mecanisme specifice, comune întregii lumi civilizate, să o redistribuie la nivelul întregii societăți. În caz contrar, o altă slăbiciune importantă a societății românești, grava polarizare socială și, mai nou, educațională, va afecta iremediabil viitorul nostru. Nu mai putem gândi capitalismul ca la începutul secolului al XIX-lea.

Regret că mijloacele pe care economia în tranziție le-a pus la dispoziția statului nu ne-au permis o mai rapidă și substanțială reducere a sărăciei. Lupta cu sărăcia va rămâne o constantă a acțiunii oricărui șef de stat și a oricărui guvern al României pentru mulți ani de aici înainte. Sistemele de protecție socială, fie că se referă la sănătate, la pensii, la ajutoare de șomaj, sunt sisteme de solidaritate, inclusiv de solidaritate între generații. Refuzând să ne asumăm răspunderi pentru cei inactivi – pensionari, șomeri, copii, tineri, elevi și studenți – prin neplata asigurărilor sociale, le refuzăm acestora drepturi fundamentale. Iată de ce sunt periculoase evaziunea fiscală, corupția, neplata impozitelor și a taxelor, refugiul unora în paradisuri fiscale.

Ca președinte al României, am avut permanent în atenție problemele categoriilor celor mai defavorizate, în special pe cele ale pensionarilor și persoanelor în vârstă. Știu că pensiile sunt mici, că ele nu ajung să acopere nevoile materiale ale unui trai decent. De câte ori a fost posibil, din punct de vedere economic, am convenit, împreună cu Guvernul, să acordăm cu prioritate resursele suplimentare indexării, recorelării și măririi pensiilor.

Ca șef al statului, am acordat, în egală măsură, atenție problemelor tuturor copiilor României, cu o preocupare specială pentru copiii instituționalizați. Multe dintre problemele lor de natură materială, dar și legală au fost rezolvate, iar viața lor s-a îmbunătățit, într-o oarecare măsură.

Avem încă multe lucruri de făcut pentru toți copiii noștri și nu le putem realiza decât unindu-ne eforturile și dând dovadă de simț civic și de sensibilitate socială. Egalitatea șanselor nu poate rămâne un simplu enunț, o prevedere constituțională lipsită de relevanță. Ea trebuie pusă consecvent în practică, prin măsuri adecvate, prin politici publice inteligente și realiste.

În viitor, trebuie să ne concentrăm atenția asupra familiei, pentru a o repune în centrul mecanismelor de solidaritate socială și pentru a reda cetățenilor un anume simț al responsabilității, pe care începem să-l ignorăm.

O altă slăbiciune, relevată și în recentele rapoarte de țară privitoare la România, este cea legată de capacitatea administrativă redusă a statului nostru atât la nivelul instituțiilor centrale, cât și la nivelul colectivităților locale. Această

slăbiciune privește și justiția, în toate aspectele ei esențiale. Pe fondul acestei slăbiciuni, instituționale și legale, totodată, s-a dezvoltat fenomenul corupției.

În conformitate cu atribuțiile mele constituționale și legale, am contribuit la crearea instituțiilor și a cadrului legal necesar combaterii eficiente a fenomenului corupției. Măsurile pe care le-am luat, inclusiv prin înființarea Parchetului Național Anticorupție, au început să dea unele rezultate. Dar, desigur, ele rămân să-și dovedească pe deplin eficiența în lunile și în anii care vin. Ele singure, însă, instituțiile, nu vor putea face față sarcinilor care le revin, fără un sprijin ferm din partea cetățenilor. Combaterea corupției, a capitalismului de cumetrie este nu doar lupta statului, ci este cauza fiecăruia dintre noi.

Am încurajat forțele politice să-și construiască mecanisme de protecție, care să ducă la excluderea din viața publică a politicienilor corupți. Apreciez, în același timp, inițiativele sincere și dezinteresate ale organismelor societății civile.

Am încercat, în toți acești ani, ca prin exemplul personal să-i sprijin moral pe toți aceia care și-au asumat răspunderi în lupta împotriva corupției, fie ei oameni politici, lideri de opinie sau membri ai organizațiilor societății civile.

Cea mai mare eroare ar fi, însă, să continuăm politizarea luptei anticorupție. Nu există corupții noștri, care sunt buni, și corupții lor, care sunt răi. Corupția este un flagel al societății românești, care zdruncină încrederea oamenilor în democrație.

Nu doresc să închei acest capitol fără a mă referi la slăbiciunile democrației românești, deși nu împărtășesc opiniile celor care afirmă că avem o democrație de fațadă. Sunt conștient de faptul că trebuie să facem eforturi susținute pentru consolidarea democrației și a statului de drept în România. Este adevărat că există încă mult formalism în abordarea acestei probleme. Esența succesului unui regim democratic constă în transformarea individului în cetățean conștient de drepturile, libertățile și obligațiile sale, un cetățean capabil să se raporteze critic la realități și să-și asume responsabilități. Acest proces presupune, pe de o parte, existența unei educații civice adecvate scopului propus, iar pe de altă parte, extinderea formelor democrației participative, care să compenseze slăbiciunile democrației reprezentative.

Lumea viitorului, dominată de societatea cunoașterii, pune în fața națiunilor sarcina găsirii de noi soluții pentru o bună guvernare și o creștere economică de calitate, care implică sustenabilitate, durabilitate, folosirea rațională a resurselor și protecția mediului. Această sarcină aduce în prim-plan calitatea dezbaterii publice. Una dintre realizările esențiale ale Revoluției Române o reprezintă garantarea libertății de exprimare, respectiv a libertății presei. Nimeni și nimic nu poate justifica atingerile aduse libertății presei și libertății de exprimare,

nici măcar eventualele excese ale unei prese mai exuberante sau mai puțin profesioniste.

Am sprijinit modificările aduse Codului penal care dezincriminează insulta și exclud condamnarea la închisoare a jurnaliștilor. Sunt convins că, pe măsură ce mass-media va beneficia de mai multe resurse de natură financiară, ea va reuși să-și consolideze independența și să-și păstreze libertatea de a critica ceea ce este de criticat, și de a sprijini acele acțiuni ale puterii publice care servesc interesului general al societății.

Țin să-mi exprim, și cu acest prilej, solidaritatea cu jurnaliștii care au avut de suferit de pe urma unor agresiuni în exercitarea meseriei lor. Aceste practici sunt inacceptabile, iar autorii lor trebuie pedepsiți cu toată severitatea. Instituțiile specializate ale statului au încă datorii față de mediile de informare în privința tragerii la răspundere a vinovaților.

În același timp, trebuie să înțelegem că nu putem avea o dezbatere publică de calitate, atâta vreme cât vom ceda tentației de a ne concentra nu asupra problemelor de fond, ci asupra unor subiecte periferice, care țin mai degrabă de faptul divers, chiar și atunci când este vorba de lucruri importante, cum ar fi dezvoltarea, integrarea europeană și euroatlantică.

Ca șef al statului, am promovat, în limitele atribuțiilor mele constituționale, teme importante pentru dezbaterea publică privitoare la proiectul de viitor al României, privitoare la obiectivele și consecințele integrării europene și euroatlantice privind valorile societății românești. Trebuie să constat, cu amărăciune, că mulți formatori de opinie au ignorat sau au tratat superficial aceste teme, preferând teme minore, fără miză.

Ca om care a cunoscut atât sistemul politic interbelic, cât și pe cel din perioada totalitară, m-am străduit, în anii care au urmat Revoluției din Decembrie 1989, să contribui la formarea și afirmarea unui sistem de partide cu adevărat pluralist și responsabil. Nu există democrație în absența unor partide politice puternice, bine definite ideologic și promotoare ale unor viziuni și proiecte de viitor, ale unor sisteme de valori pozitive. Partidele trebuie să-și asume sarcina recrutării, pregătirii și promovării elitelor politice ale acestei țări. Este de apreciat efortul forțelor politice care, în ultima vreme, și-au pus mai hotărât problema democratizării lor interne, a primenirii elitelor și a reformulării programelor lor politice, în acord cu realitățile României, cu noul său statut și cu exigențele apartenenței la Uniunea Europeană și la NATO.

În același timp, apreciez întărirea organismelor societății civile, care se constituie, alături de alte forțe sociale, în veritabile contraputeri, capabile să corecteze excesele instituțiilor statului. Ar fi, însă, o mare greșeală ca între instituțiile statului de drept, purtătoarele interesului public, în special între

cele care au legitimitatea democratică a scrutinului electoral, și organismele societății civile, care sunt purtătoarele unor interese punctuale și limitate, să înceapă o luptă pentru supremație în exercitarea puterii.

Această luptă nelegitimă și imorală reprezintă, din punctul meu de vedere, un grav pericol pentru democrație. Puterea suverană a poporului se împarte și este exercitată, transparent și responsabil, de instituțiile statului de drept, care au legitimitatea votului cetățenilor. În caz contrar, cetățenii vor refuza, în număr tot mai mare, să participe la viața politică, erodând, astfel, încrederea în democrație, ca sistem politic.

Aceste considerații nu sunt teoretice. Ele exprimă o stare de fapt, pe care trebuie să o conștientizăm și căreia trebuie să-i dăm răspunsuri adecvate.

Doamnelor și domnilor,

România anului 2004 este o țară profund transformată în bine față de România anului 1989. Când facem bilanțul ultimilor 15 ani, contează nu doar unde am ajuns, ci, mai ales, de unde am plecat. De la România autarhică, izolată a ultimilor ani ai ceaușismului, la România membră a NATO și viitoare membră a Uniunii Europene, am parcurs, în condiții dintre cele mai grele, un drum care altora le-a luat mult mai mult timp.

Putem fi mândri de ceea ce am înfăptuit, putem fi mândri că suntem parteneri respectați ai statelor comunității europene și euroatlantice, că noul nostru statut confirmă succesul eforturilor noastre de a transforma societatea și economia, de a întreprinde un lung șir de reforme, cele mai multe cu adevărat radicale, care ne-au permis să fim compatibili cu instituțiile și valorile civilizației occidentale.

Suntem o țară care, folosind cele două ancore – integrarea în NATO și în Uniunea Europeană –, exercită o influență pozitivă în spațiul geopolitic căreia îi aparține, zona central-sud-europeană. Pe aceia cărora, într-un fel sau altul și din motive diferite, le place să sublinieze în permanență excepționalismul României, mai ales în contexte negative, afirmația următoare le va produce mari decepții: România este o țară normală, cu o economie normală, cu valori normale, cu probleme normale și cu cetățeni normali.

Existența decalajelor de dezvoltare, cu rădăcini adânci în istoria mai îndepărtată și mai apropiată, este o realitate care ne obligă să facem eforturi pentru a le micșora. Principalul instrument pe care îl putem folosi pentru micșorarea decalajelor de dezvoltare este creșterea economică susținută pe termen îndelungat, în ritmuri mult mai mari decât media europeană. Trebuie să remarcăm, cu satisfacție, îmbunătățirea vizibilă a performanțelor economiei

românești în ultimii patru ani, iar Guvernul – împreună cu Banca Națională a României și cu toți cei implicați în definirea și aplicarea politicilor economice, financiare, monetare, industriale, agricole și comerciale – merită aprecierea și felicitările noastre.

Analiza cauzelor și a mecanismelor care au condus la menținerea, timp de mai bine de patru ani, a unei creșteri economice în ritmuri superioare valorii de cinci procente din PIB relevă schimbările structurale din economie. Păstrarea echilibrelor macroeconomice, stabilizarea și predictibilitatea monedei naționale, creșterea la valori fără precedent a rezervelor valutare ale țării, scăderea deficitelor bugetare, a inflației și a șomajului, creșterea producției industriale și agricole, a investițiilor, a exporturilor, a productivității muncii sunt realități incontestabile, confirmate de obținerea statutului de economie funcțională, dar și de creșterea puterii de cumpărare a populației, deși încă modestă. Va trebui să menținem ceea ce am realizat în materie de performanță economică, prin continuarea reformelor și a politicilor care ne-au permis aceste bune performanțe.

Nu este momentul unor noi experimente de genul „terapiilor de șoc", care ne-au aruncat, în 1997, într-o gravă recesiune. Cu părere de rău, așa arată toate statisticile. Nu e vorba aici de politică sau de politizare, e vorba de o realitate obiectivă. Prin politici prudente, prin păstrarea echilibrelor macroeconomice, prin stimulente de natură fiscală, dar și prin crearea condițiilor necesare creșterii volumului și calității investițiilor interne și externe, să consolidăm ceea ce am realizat în ultimii patru ani.

Trebuie să facem un mare efort național pentru a ne pregăti cum se cuvine pentru aderarea la Uniunea Europeană. Următorii doi ani sunt decisivi pentru felul în care se va integra țara noastră în Uniunea Europeană. Important mi se pare faptul că, în acest efort, nu mai suntem singuri, că solidaritatea prietenilor și partenerilor noștri este o realitate palpabilă.

La rândul nostru, avem obligația să răspundem la solidaritate cu solidaritate. În virtutea acestei datorii morale suntem în Afganistan, în Irak, în Bosnia, Kosovo și acolo unde participarea noastră este necesară.

În numele valorilor în care credem, ne-am alăturat Statelor Unite ale Americii și țărilor membre NATO în lupta împotriva terorismului.

În numele acelorași valori, contribuim, după puterile noastre, la eforturile ONU și ale organismelor sale specializate pentru reducerea sărăciei la nivel global, pentru crearea condițiilor ca procesul de mondializare să aducă beneficii tuturor națiunilor lumii.

Cred sincer că, în acest proces de normalizare a României, instituția prezidențială a jucat un rol important, alături de legislativ, executiv, de puterea

judecătorească și de cetățenii acestei țări. Ceea ce am încercat în acești ani, ca șef al statului, a fost să impun în conștiința oamenilor imaginea unei instituții responsabile, conștientă de rolul său constituțional și preocupată permanent de construirea consensului în marile teme de politică internă și externă, o instituție deschisă dialogului cu toate forțele politice, cu cetățenii, apărătoare și promotoare a interesului național în fața partenerilor externi ai României.

În momente grele pentru societatea românească, instituția prezidențială și-a îndeplinit rolul de mediator, contribuind la dezamorsarea conflictelor și la evitarea confruntărilor. Am făcut un efort considerabil pentru a comunica direct și cât mai transparent cu cetățenii României, cei față de care avem obligațiile pe care le implică contractul social, care ne leagă de ei pe noi toți, responsabili politici, demnitari sau înalți funcționari ai statului. I-am ascultat și, pe cât posibil, am contribuit la rezolvarea unora dintre problemele lor.

Am încercat să înțeleg care sunt slăbiciunile statului și ale instituțiilor sale centrale și locale, pentru a contribui la remedierea lor și a face mai eficiente și mai responsabile instituțiile statului față de cetățeni. Adesea am reușit ceea ce ne-am propus. Uneori am dat greș. Am învățat și din erori, și din succese. Nu există bucurie și satisfacție mai mari decât atunci când poți să faci bine oamenilor.

Sunt conștient că România nu este o țară perfectă, că ne rămân atât de multe lucruri de făcut pentru a ne bucura de bunăstarea și prosperitatea țărilor dezvoltate. Am făcut, însă, pași esențiali în direcția bună, mai ales în planul construcției democratice. Cu cât vom fi o țară mai democratică, cu atât performanțele noastre economice și sociale vor fi mai bune.

1 ianuarie 2007 va fi, pentru România, un moment istoric, la fel de important ca și 1 Decembrie 1918 și 22 Decembrie 1989. Atunci, România va încheia un lung proces de evoluție, de modernizare instituțională, de construcție identitară, care a fost inclus începând cu generația pașoptistă în programul politic al națiunii române. Integrarea în Uniunea Europeană și în NATO semnifică faptul că România intră într-o nouă fază a dezvoltării în care, pentru a progresa, trebuie să-și armonizeze interesele și să-și împartă suveranitatea cu alte state, care doresc să ofere lumii un exemplu de succes al unui proiect unificator realizat prin mijloace pașnice. Ne așteaptă noi încercări, vor fi greutăți, dar și realizări importante, iar românii vor avea, cu certitudine, un viitor mai bun, mai sigur și mai prosper.

Îmi închei acest mandat cu satisfacția lucrului împlinit și mulțumesc tuturor celor care mi-au fost alături în efortul de reconstrucție democratică a României.

Mulțumesc cetățenilor români, care mi-au acordat încrederea lor și care au văzut în instituția prezidențială un reper și un partener.

Mulțumesc prietenilor și partenerilor României, care ne-au ajutat să trecem peste greutăți și ne-au încurajat în eforturile noastre de îndeplinire a condițiilor de aderare la comunitatea europeană și euroatlantică.

Mulțumesc tuturor partidelor politice și tuturor foștilor prim-miniștri ai României, cu care am colaborat în cele mai bune condiții, în acești ani.

Nu în ultimul rând, mulțumesc Parlamentului României, care a știut să fie o instituție-far a democrației românești și care merită aprecieri și o imagine publică pe măsura importanței și responsabilităților sale.

Cei care mă vor urma la conducerea statului vor avea de rezolvat alte tipuri de probleme și de mediat alte forme de conflict. Să nu uite, însă, un lucru esențial: încrederea cetățenilor se câștigă extrem de greu și se pierde ușor. Fără încrederea cetățenilor, le va fi foarte greu, dacă nu imposibil, să-și ducă la bun sfârșit mandatul.

Ne aflăm într-un moment crucial al istoriei noastre și nu avem dreptul să ne ratăm viitorul. România nu a avut, în istoria ei, un moment mai favorabil pentru a-și împlini destinul și pentru a se afirma ca o țară modernă, apărătoare și promotoare a unor valori și idealuri generoase. Pentru aceasta, trebuie să ne asumăm, fiecare în parte, misiunea care ne revine, să dăm dovadă de curaj, de inteligență, de generozitate, să lucrăm împreună pentru binele personal, dar și pentru binele națiunii.

Să continuăm împreună ceea ce am început în vâltoarea Revoluției Române. Să lăsăm de-o parte dezbinarea, să ne reconciliem cu noi, cu trecutul nostru. Să ne apărăm valorile și să le facem cunoscute lumii. Să intrăm în dialog cu celelalte culturi și civilizații, cu conștiința faptului că suntem deținătorii unui patrimoniu acumulat de generații succesive, care ne definește ca națiune și ca popor, că avem ceva de spus lumii despre noi, dar și despre mersul lumii. Să învățăm de la alții ceea ce ni se potrivește și ne poate ajuta să progresăm.

Națiunea română trebuie să-și facă din vocația construcției un crez al existenței ei. Am demolat destul și nu întotdeauna cu folos. A venit vremea construcției, a întemeierii și, după puterile mele, voi promova – și de aici înainte – un demers constructiv.

Consider de datoria mea să contribui la împlinirea proiectului european al României, la construirea consensului în privința marilor obiective ale interesului național.

Văd în împlinirea lor suprema răsplată la care poate aspira un lider politic și un om.

Vă mulțumesc pentru atenție!

IX
DIN NOU ÎN OPOZIȚIE

În ciuda unei guvernări de succes a PSD, cu efecte pozitive în planul evoluției situației economico-sociale a țării și a statutului său internațional, alegerile din decembrie 2004 aveau să schimbe cursul politic al țării, mai ales prin victoria lui Traian Băsescu în alegerile prezidențiale.

La alegerile parlamentare din 28 noiembrie 2004, PSD, în alianță cu PUR, întrunise peste 38% din voturi, devansând alianța DA (PD+PNL), care obținuse circa 32%.

În primul tur al alegerilor prezidențiale, Adrian Năstase îl devansase pe Traian Băsescu, situat pe locul al doilea, cu circa 7%. Din păcate, pentru turul al doilea al alegerilor prezidențiale, PSD nu a mai susținut peste tot în țară campania în ritmul necesar, iar gafa comisă de Mircea Geoană, anunțat de Năstase ca potențial prim-ministru, de a face o declarație publică conform căreia, pentru turul al doilea, „nu ne interesează voturile PRM", a determinat reacția promptă a acestui partid.

Astfel, cele peste 350 000 de voturi ale susținătorilor PRM au fost acordate lui Băsescu! Acestea au fost suficiente pentru a asigura victoria lui Băsescu, care l-a devansat pe Năstase cu circa 250 000 de voturi în turul al doilea, din 12 decembrie. La această gafă impardonabilă se adaugă acuzele, ulterior dovedite a fi o imensă minciună, ale lui Traian Băsescu privitoare la „fraudarea alegerilor" cu softul de numărare a voturilor, soft identic cu acela care a numărat voturile și în decembrie 2009, când a câștigat un controversat nou mandat de șef al statului. Așa se scrie, uneori, istoria.

În zilele următoare victoriei sale, Traian Băsescu a exercitat presiuni asupra PUR și UDMR pentru a le determina să intre la guvernare alături

de alianța DA, declarând că el nu va încredința mandatul de formare a guvernului reprezentantului PSD. În acest fel s-a realizat „alianța imorală" cu PUR și cu UDMR (deschis totdeauna spre orice formule de participare la guvernare), care i-a permis președintelui Băsescu să-l nominalizeze pe președintele PNL, Călin Popescu Tăriceanu, reprezentând alianța DA, ca prim-ministru.

Între timp, Parlamentul, constituit în noua structură rezultată din alegeri, și-a ales birourile permanente ale celor două Camere, în următoarea structură:

Senat:
președinte – Nicolae Văcăroiu

vicepreședinți:
- Radu M. Berceanu (grupul DA–PD)
- Puiu Hașotti (grupul DA–PNL)
- C.V. Tudor (PRM)
- I. Codruț Sereș (PUR)

secretari:
- Paula Maria Ivănescu (grupul DA–PD)
- Antonie Iorgovan (PSD)
- Mihai Ungheanu (PRM)
- Zoltan Pușcaș (UDMR)

chestori:
- Nicolae Vlad Popa (grupul DA–PNL)
- Șerban Nicolae (PSD)

Camera Deputaților:
- Adrian Năstase (PSD)
- Miron Mitrea (PSD)
- Mona Muscă (grupul DA–PNL)
- Corneliu Ciontu (PRM)
- Daniela Popa (PUR)

secretari:
- Victor Ponta (PSD)
- Titu Nicolae Gheorghiof (grupul DA–PNL)

- Petre Popeangă (PRM)
- Adrean Videanu (grupul DA–PD)

chestori:
- Eugen Nicolicea (PSD)
- Ioan Oltean (grupul DA–PD)
- László Borbély (UDMR)
- Miron Ignat (minorități)

Trecerea PUR și a UDMR, alături de alianța DA, la guvernare a schimbat raportul de forțe din Parlament, permițând, printre altele, promovarea unor legi care vor influența evoluția societății românești pe termen lung.

Prima măsură, luată de Alianța DA imediat după preluarea guvernării, fără niciun fel de fundamentare, în ultimele zile ale lui 2004, este cea a introducerii cotei unice de impozitare a veniturilor. Această măsură va avea un efect direct pe linia adâncirii polarizării sociale, favorizându-i pe cei cu venituri mari și crescând povara fiscală pe seama celor cu venituri mici. În plus, principala argumentație în favoarea cotei unice, și anume simplificarea activității aparatului fiscal și, deci, îmbunătățirea încasării impozitelor și taxelor, nu s-a materializat în fapt; iar alt argument, că aceasta îi va încuraja pe cei cu venituri mari să investească în economie, s-a dovedit, de asemenea, iluzoriu – resursele financiare suplimentare oferite acestora de scăderea impozitului nu au generat noi locuri de muncă sau investiții, ci s-au regăsit mai ales în creșterea importurilor pentru consum. Cei cu venituri mari și-au oferit mașini de lux, ambarcațiuni, materiale de import pentru instalații în locuințe de lux etc., ceea ce a înrăutățit balanța comercială a țării. Mai mult, în plin boom economic, numărul săracilor a crescut în România.

Al doilea pachet de legi promovat în grabă de noua guvernare a vizat domeniul justiției și al proprietății, promotoare fiind ministrul Justiției, doamna Monica Macovei. Deși cu câțiva ani înainte și inițiatoarea legii pleda pentru creșterea rolului CSM (Consiliul Superior al Magistraturii), prin noua reglementare a fost trecută din nou atribuția desemnării procurorilor, spre exemplu, de la CSM la Ministerul Justiției. Iar în privința proprietății s-a promovat principiul *restitutio in integrum*, fiind înlocuit un cadru legislativ îndelung dezbătut în cursul anilor '90, când s-a realizat chiar o înțelegere între forțele politice, reflectată în legea adoptată de Parlament în anul 2001.

Este suficient să menționăm că în Ungaria, încă din 1993, prin consens politic, s-a ajuns la decizia de a nu se restitui nimic în natură, iar

despăgubirile să nu depășească echivalentul a 75 000 de dolari. Și toată lumea a acceptat. Nu au apărut contestări și nici complicații în aplicarea legii. La noi, problema restituirilor a devenit domeniul unor mari afaceri, abuzuri și drame umane.

Trecerea PSD în opoziție, de asemenea, nu s-a făcut fără convulsii și urmări negative. Încă din august 2004, Congresul Extraordinar al PSD, care a analizat rezultatele nesatisfăcătoare de la alegerile locale din vară și a stabilit măsuri pentru îmbunătățirea activității de partid în vederea campaniei electorale de la sfârșitul anului, mi s-a adresat cu o scrisoare în care mă invita ca, după încetarea mandatului de Președinte al țării, să revin în conducerea partidului, în calitate de președinte.

După instalarea guvernului Tăriceanu și statornicirea PSD în poziția de principal partid al opoziției (chiar și părăsit de grupul deputaților și senatorilor PUR, care s-a raliat guvernării), în conducerea PSD s-a discutat despre nevoia organizării unui Congres în vederea reorganizării activității partidului în noile condiții.

După predarea mandatului de președinte și după formalitățile de predare-primire a atribuțiunilor către noul președinte ales, am revenit în PSD, parcurgând formalitățile de primire în partid la organizația locală PSD și la biroul organizației din sectorul 1 al Capitalei. În calitate de senator, am fost ales liderul grupului PSD din Senat.

Pe 12 ianuarie 2005 a avut loc o primă întâlnire a conducerii PSD cu președinții organizațiilor județene, iar pe 9 februarie, reuniunea Comitetului Executiv Național. În discuțiile din ianuarie, mulți pledau pentru organizarea imediată a Congresului PSD, pornind de la concluziile și recomandările Congresului Extraordinar din august 2004.

Personal, am înclinat spre soluția organizării de dezbateri și analize, începând cu organizațiile locale și, apoi, după conferințele județene, pentru organizarea Congresului, care să se întemeieze pe toate concluziile rezultate din analizele efectuate în toate structurile teritoriale. Acceptând să preiau conducerea partidului, m-am angajat să îndeplinesc această funcție pentru un mandat de doar doi ani, timp în care să ajut la reorganizarea și dinamizarea activității de partid. În acest sens, a fost modificat și statutul partidului, în care s-a introdus și prevederea alegerii, în cadrul Congresul partidului, pentru o perioadă de doi ani, atât a președintelui, a președintelui executiv, cât și a vicepreședinților și a secretarului general.

Idee în sine valabilă pentru stimularea unor analize cuprinzătoare în fazele preliminare Congresului, pe de o parte, ca și pentru alegerea democratică

a conducerii politice și executive a partidului, prelungirea termenului de pregătire a Congresului s-a dovedit, din păcate, prilej favorabil pentru unii să pregătească diferite „aranjamente" și manevre de culise.

Este vorba de oameni și grupuri care nu priveau cu ochi buni revenirea mea la conducerea partidului. Cei mai activi și chiar agresivi erau liderii de la Cluj, Ioan Rus și Vasile Dâncu, care au reușit să influențeze, la început, conducerile organizațiilor din Transilvania, pornind de la o constatare obiectivă a necesității de a gândi și a elabora o strategie adecvată a PSD pentru județele transilvane, ținând seama de scăderea influenței sale în această zonă a țării.

Ulterior, ei au stabilit contacte și cu lideri din alte zone, abordând și unele „înțelegeri" privind susținerea reciprocă a unor candidați pentru funcțiile de vicepreședinți. În ultimă instanță, obiectivul lor era înlăturarea mea de la conducerea PSD, reușind să obțină ralierea la această mișcare, cu câteva zile înainte de Congres, și a lui Mircea Geoană. În toată această acțiune s-au folosit și de ecourile campaniei ostile în legătură cu episodul grațierii și apoi al anulării grațierii lui Miron Cozma, ca și de alte teme întreținute de unii, încă din anii '90, pentru a alimenta suspiciuni și neîncredere în mine.

Eu nu aveam un interes personal în obținerea acelui mandat în fruntea PSD. Nu mai aveam nimic de demonstrat în politică. Împlineam 75 de ani. Îmi îndeplinisem mandatele prezidențiale constituționale cu rezultate apreciate. De-a lungul anilor, fusesem principala locomotivă electorală a FSN, FDSN, PDSR.

Mă angajam la un efort de doi ani pentru revigorarea activității politice a PSD, intrat în opoziție, după care urma să mă retrag. Din păcate, Congresul PSD din aprilie 2005 a dat câștig de cauză celor care urmăreau înlăturarea mea din conducerea partidului. Dacă acest lucru ar fi avut efecte pozitive pentru PSD, aceasta ar fi putut justifica o asemenea acțiune. Dar, din păcate, toată evoluția ulterioară a marcat slăbirea în continuare a influenței și rezultatelor PSD, în special în județele din Transilvania și mai ales în Cluj! Ioan Rus a cunoscut o înfrângere umilitoare în competiția pentru primăria municipiului Cluj. Așa încât momentul Congresului din 21 aprilie 2005 poate fi considerat unul nefast pentru evoluția ulterioară a PSD.

Personal, am fost, bineînțeles, afectat de rezultatele Congresului și de ingratitudinea manifestată față de mine. În final, adresându-mă delegaților la Congres cu un ultim cuvânt și mesaj, le-am spus: „Gândiți-vă bine pe mâinile cui dați partidul!" Iar la reuniunea Consiliului Național, din 13 mai 2005, am rostit un cuvânt aspru, de analiză a celor petrecute la Congres, lăsând

de înțeles că pentru mine este un moment de cumpănă și de reflecție cu privire la faptul dacă voi continua să fiu alături de cei în care nu mai puteam să am încredere. La insistențele unor oameni apropiați din grupul PSD din Senat (Nicolae Văcăroiu, Antonie Iorgovan, Sergiu Nicolaescu, Adrian Păunescu, Ion Solcanu), nu am întreprins alți pași.

Congresul din aprilie 2005 a stat sub semnul confuziei identitare. În loc să caute motivele pentru care PSD a intrat în opoziție și să acționeze asupra lor, pentru a pregăti revenirea la guvernare, cei care au făcut aranjamentele de culise au căutat un țap ispășitor, fără ca aceasta să aducă ceva Partidului. Nu mă interesează grupul de la Cluj. Dar partidul a înghițit pe nemestecate o viziune care nu avea legătură nici cu stânga, nici cu „reformarea partidului".

România nu era Marea Britanie, să poată vorbi de o a treia cale, între stânga și dreapta. Nu aveam o clasă de mijloc căreia să ne adresăm pentru a compensa pierderea de electorat din rândul susținătorilor tradiționali, cum au făcut laburiștii. Din dorința de a plăcea „societății civile", PSD și-a abandonat votanții tradiționali, fără să pună nimic în loc. Grupul de la Cluj n-a făcut nimic pentru partid, și nici măcar pentru el însuși. Mai mult, PSD a pierdut permanent poziții în Transilvania și va trebui să facă eforturi importante pentru a se impune din nou ca o forță politică în zonă.

În esență, după aceste evenimente, care mi-au lăsat un gust amar, am decis să adopt o atitudine rezervată și echilibrată, în sprijinul partidului, indiferent de resentimentele personale. M-am concentrat pe activitatea la grupul senatorial și pe unele acțiuni legate de calitatea de fost șef al statului.

Am sprijinit organizarea activității noului Institut pentru Cercetarea Revoluției Române din Decembrie 1989. În septembrie 2005, am participat la dezvelirea monumentului Revoluției din decembrie în Piața Revoluției, în fața fostului Comitet Central, loc-simbol al Revoluției Române. La ceremonie a participat și președintele Traian Băsescu, cu care, de altfel, în primele luni de mandat am avut unele contacte firești. După participarea comună, în decembrie 2004, la Consiliul Uniunii Europene de la Bruxelles, am luat parte ca invitat, împreună cu președintele Emil Constantinescu, președintele Băsescu și premierul Tăriceanu, la ceremoniile de la Luxemburg din 6–7 mai, consacrate primirii în UE a Bulgariei și României, iar, ulterior, tot împreună, la funeraliile de la Roma, din 8 mai 2005, ale Papei Ioan Paul al II-lea, la care a luat parte și Regele Mihai.

Din păcate, aceste relații nu au continuat în mod normal; dimpotrivă, ele au devenit nu numai reci, dar și ostile, președintele Traian Băsescu

nearătând deloc apetit pentru vreun dialog cu foștii șefi de stat, ca, de altfel, nici cu reprezentanții opoziției.

În urma finalizării Strategiei pentru Dezvoltare Durabilă a țării („România Orizont 2025"), am elaborat și o broșură cu concluziile reuniunii finale din 4 noiembrie 2004 ale Forumului consacrat elaborării acestei strategii, pe care am trimis-o atât președintelui Băsescu și principalilor săi consilieri, cât și premierului Tăriceanu și unor miniștri ai noului Cabinet, în ideea realizării unui cadru de continuitate în urmărirea obiectivelor acestei strategii. Din păcate, nu s-a manifestat interes din partea noilor guvernanți pentru așa ceva.

În noiembrie 2005 am organizat, împreună cu Camera de Comerț și Industrie, Forumul pentru Dezvoltare Durabilă a României, ca acțiune a societății civile, la care am invitat reprezentanți ai cercetării academice și universitare ce participaseră la acțiunile Forumului din 2003 și 2004, ca și reprezentanți ai noilor autorități, Administrația Prezidențială și Guvernul. Ne-a onorat cu prezența doar un secretar de stat de la Ministerul Mediului (reprezentant al UDMR!).

În 2006 și 2007 am continuat inițierea unor dezbateri pe aceste teme, organizând forumuri pe regiuni de dezvoltare: la Cluj, pentru regiunea nord-vest – în 18 și 19 mai 2006; la Pitești, pe 30 iunie, pentru regiunea de sud; la Iași, în 9–10 noiembrie 2006, pentru zona de nord-est; la Craiova, pe 23 noiembrie 2006, pentru zona de sud-est; la Brașov, pe 29–30 martie 2007, pentru zona de centru; la Timișoara, pe 21–30 iunie, pentru zona de vest, și la Constanța, pe 4–5 octombrie 2007, pentru zona de sud-est.

Aceste acțiuni s-au finalizat în ziua de 14 martie 2008, când am organizat din nou la București, tot la Camera de Comerț și Industrie, reuniunea centrală a Forumului pentru Dezvoltare Durabilă a României, reflectând și concluziile forumurilor regionale. Concomitent, Grupul pentru Inițiative Ecologice și Dezvoltare Durabilă, structură a societății civile, pe care-l prezidez, a inițiat o multitudine de alte dezbateri, unele împreună cu Academia de Științe Agricole și Silvice și cu unități de învățământ, atât în București, cât și în alte centre din țară, privind diferite aspecte ale dezvoltării durabile, ale protecției patrimoniului silvic și sprijinirea unor acțiuni de reîmpădurire și de amenajare de perdele forestiere, ca și alte aspecte ale protecției mediului, ale utilizării raționale a resurselor de apă sau ale acțiunilor de preîntâmpinare și protecție față de efectele unor fenomene hidrologice periculoase. De altfel, în vara anului 2005 am lansat o declarație în legătură cu efectele inundațiilor din acel an, la care reacția structurilor guvernamentale și a conducerii statului era foarte slabă.

În plan politic, pe la jumătatea anului 2005, președintele Traian Băsescu începea să exercite presiuni asupra premierului Călin Popescu Tăriceanu pentru o posibilă retragere, în vederea declanșării alegerilor anticipate, care să asigure o nouă componență a Parlamentului, mai favorabilă noii puteri. Premierul Tăriceanu nu a marșat la această idee, fiind convins că există o agendă ascunsă în spatele spuselor lui Traian Băsescu, ceea ce a marcat începutul unei perioade tensionate în cadrul coaliției. Aceasta a dus, până la urmă, la scindarea PNL. A apărut gruparea PL-D, condusă de Theodor Stolojan, care s-a prezentat cu candidați proprii la primele alegeri pentru Parlamentul European, alegeri pentru un mandat scurt, organizate doar în România și Bulgaria, în noua lor calitate, de membre ale UE.

Nici pentru PSD lucrurile nu au mers bine – problemele interne nu s-au atenuat după Congresul din aprilie 2005. Dimpotrivă. Noua guvernare a pornit o campanie susținută împotriva liderilor PSD pe tema unor acuzații de corupție. Deosebit de agresivă a fost campania împotriva lui Adrian Năstase, mai ales în legătură cu construirea casei din strada Zambaccian. Sub presiunea campaniei mediatice, conducerea PSD a decis să pună în discuția Comitetului său Executiv propunerea retragerii lui Adrian Năstase din funcția de președinte executiv al PSD, ca și din cea de președinte al Camerei Deputaților. Reuniunea din 17 martie 2006, de la hotelul Confort, a consacrat această decizie. Era expresia unei defensive politice continue a PSD.

Începutul lunii aprilie 2006 marchează o nouă sciziune în tabăra guvernamentală. A avut loc o remaniere guvernamentală care a lăsat în afara guvernului reprezentanții PD. Aceasta marca lichidarea alianței DA și apariția unui guvern minoritar al PNL. Conducerea PSD a decis susținerea parlamentară a acestui guvern minoritar, ca o ripostă față de presiunile tot mai puternice din partea președintelui Traian Băsescu și a foștilor aliați din PD.

Luna aprilie a constituit un moment critic în climatul politic din țară. În Parlament era o atmosferă tot mai încordată, provocată de atacurile fățișe din partea președintelui Traian Băsescu îndreptate împotriva instituției parlamentare. Pretenția sa de a fi „președinte-jucător" își manifesta deja efectele nocive, la nivel politic și social. Era evidentă dorința sa de a obține mai multă putere, în detrimentul Executivului și al Parlamentului, de a face el agenda celor două instituții, de a încălca principiul separației puterilor în stat. Toate problemele, firești în relațiile dintre instituții, erau abordate exclusiv conflictual.

În aceste condiții, a apărut tot mai insistentă ideea inițierii, conform prevederilor constituționale, a unei acțiuni de suspendare a președintelui de către Parlament. Ideea a căpătat în timp o susținere politică largă, în ziua de 19 aprilie 2007 concretizându-se prin votul unei majorități de 322 de parlamentari în favoarea suspendării președintelui. Aceasta a constituit o sancționare politică, din partea Parlamentului, a cazurilor flagrante și multiple de încălcare de către președintele Traian Băsescu a atribuțiilor conferite de Constituție.

Din păcate, această decizie nu s-a întemeiat pe o sondare a stării de spirit a populației, pentru a avea certitudinea că suspendarea va avea șanse de susținere din partea alegătorilor. Avizul consultativ al Curții Constituționale nu a fost favorabil deciziei Parlamentului. Iar referendumul organizat în ziua de 20 mai 2007 a dat câștig de cauză președintelui Băsescu. Pentru Parlament, însă, a fost un eșec. Aceasta l-a încurajat pe președintele Traian Băsescu, care și-a intensificat ulterior atacurile la adresa Parlamentului, ca instituție, și mai ales la adresa celor „322", deveniți dușman colectiv, apoi subiect și slogan al campaniei electorale a PDL din cursul anului 2008.

În rândurile liderilor PSD au apărut stări de descurajare generate de neplăcerile statutului de partid aflat în opoziție, manifestându-se nemulțumiri și față de reprezentanți ai guvernului și ai conducerilor locale ale PNL. Aceasta s-a materializat, în final, prin decizia conducerii PSD de a promova o moțiune de cenzură împotriva guvernului liberal, în sesiunea de toamnă din 2007, supusă dezbaterii în plenul Parlamentului în ziua de 3 octombrie 2007. Eu și un număr de senatori PSD am considerat greșită o asemenea decizie, care, practic, slujea intereselor președintelui Traian Băsescu și ale susținătorilor săi. De aceea, în pofida deciziei majorității, am votat împotriva moțiunii, care, astfel, nu a trecut și, deci, guvernul Tăriceanu nu a putut fi demis.

În urma alegerilor europarlamentare din decembrie 2007, s-a produs fuziunea dintre PD și PLD, rezultând noua grupare PDL. Cu Traian Băsescu drept locomotivă politică, radicalizându-și mesajul și având un limbaj violent, partidul se situa pe pozițiile unei opoziții dure, cu accente extremiste, față de guvernul Tăriceanu, din care făcuse parte și de pe urma căruia beneficiase de nenumărate avantaje. Se profila existența unui partid care să depășească PSD, devenind principalul partid al țării. Sigur, nu conta faptul că un fost partid de stânga devenea peste noapte de dreapta, nu contau nici lipsa de consistență a programului politic sau a ofertei electorale, nici faptul că partidul, cu puține excepții, era o alcătuire oportunistă și populată

cu neprofesioniști, cum se va dovedi în perioada în care va avea premierul și va forma guvernul, după alegerile din 2008.

Privind retrospectiv, în perioada 2004–2008, PSD a pierdut pe toate fronturile, în confruntările electorale, atât la numărul de voturi înregistrate, cât și la numărul de primari, consilieri locali și județeni, președinți de consilii și consilieri județeni, precum și la numărul de parlamentari. Privind comparativ la cele două perioade de opoziție – 1996–2000 și 2004–2008 –, situația se prezintă net defavorabilă pentru PSD în cea de a doua. Dacă, după pierderea alegerilor din 1996, pe perioada anilor de guvernare a CDR+USD, PDSR a cunoscut doi ani foarte grei – când s-a produs și sciziunea care a dus la formarea ApR, ce a atras un număr de militanți și de votanți ai PDSR –, din anul 1999 și apoi, în anul 2000, PDSR a cunoscut un puternic reviriment, care i-a asigurat o revenire puternică, reflectată prin câștigarea decisivă a tuturor alegerilor din anul 2000: locale, parlamentare și prezidențiale.

În perioada 2004–2008, evoluția a fost mult mai nefavorabilă pentru PSD. Dacă în 2004, când a pierdut poziția de partid de guvernământ, PSD însuma singur mai multe voturi și locuri în Parlament decât cele două partide care formau alianța DA, ulterior, inclusiv după scindarea alianței DA, PSD a pierdut circa un milion de votanți față de 2004, înregistrând, în 2008, rezultate apropiate doar de cele ale PDL, separat de cele ale PNL. Astfel:

– În **2004**, PSD însumase **37%** din voturi; alianța DA – **31%**.

– La alegerile parlamentare din **2008**, PSD – **33%**, PDL – **32%**, PNL – **18%**.

În ce privește evoluția celor aleși:

		2004	2008
a) primari:	PSD	1 702	1 138
	PC	124	47
	PNL	443	706
	PDL	380	909
b) consilieri locali:	PSD	14 990	12 137
	PC	2 443	1 898
	PNL	7 036	8 529
	PDL	5 982	11 129

		2004	2008
c) consilieri județeni:	PSD	543	452
	PC	73	16
	PNL	281	297
	PDL	229	458
d) președinți de C.J.:	PSD	20	17
	PC	2	0
	PNL	8	5
	PDL	8	16
	UDMR	3	3
e) deputați:	PSD	110	114
	PC	19	4
	PNL	65	65
	PDL	48	115
f) senatori:	PSD	45	48
	PC	11	1
	PNL	28	28
	PDL	21	51

Nu vreau să fiu greșit înțeles: în eșecul PSD din perioada 2004–2008 este rezultatul slabei activități a partidului în selectarea, pregătirea și promovarea viitoarelor sale elite conducătoare. Acest proces este de importanță primordială. Personaje cu bune performanțe în guvern, lipsite, însă, de experiență politică în activitatea de partid, fără vechime minimă în partid, au fost promovate în conducerea acestuia. Ei nu s-au implicat în ceea ce înseamnă viață de partid și au tratat munca de partid ca pe o sarcină administrativă. Din birocrați în administrație, în sensul propriu, pozitiv al termenului (pentru că termenul de „birocrat" nu ar trebui să aibă nimic peiorativ, indiferent dacă ne place sau nu birocrația), au devenit birocrați într-un partid. Care are alte misiuni și principii de funcționare, în comparație cu un minister. De aici lipsa lor de performanță politică, în ciuda profesionalismului în fruntea unor instituții publice. Din acest motiv nu vreau să mă refer neapărat la oameni, pentru că este vorba în primul rând de o viziune greșită la nivel colectiv.

Un moment de derută în orientarea PSD s-a manifestat și după alegerile parlamentare din 2008. Într-un fel, era o consecință și o continuare a curentului care a impus și decizia de inițiere a moțiunii de cenzură împotriva guvernului Tăriceanu, în octombrie 2007. Astfel, după alegerile parlamentare, conducerea PSD a luat decizia intrării la guvernare alături de PDL.

A fost consecința persistenței unei orientări greșite, care s-a confirmat în practică: PSD ajunsese la remorca PDL și a capriciilor președintelui Traian Băsescu. Până la urmă, această concluzie s-a impus cu tot mai mare evidență, ceea ce a determinat decizia de ieșire de la guvernare în luna septembrie 2009, în urma presiunilor exercitate asupra ministrului de Interne, și în același timp vicepremier, Dan Nica. Asocierea la guvernare alături de PDL, ca și oscilațiile manifestate de conducerea PSD nu au fost, însă, benefice în planul imaginii politice a PSD și au afectat percepția sa în rândul electoratului.

A urmat campania electorală din toamna anului 2009 pentru alegerile prezidențiale din decembrie. Candidatul PSD a fost desemnat până la urmă președintele partidului, Mircea Geoană, după ce varianta Adrian Năstase a fost părăsită. S-a desfășurat o campanie susținută, care a creat un climat de mobilizare a militanților și susținătorilor PSD.

Au fost, de asemenea, benefice relația de colaborare cu PNL, care îl desemnase candidat pe Crin Antonescu, precum și ideea unui guvern de alianță cu un premier neutru, Klaus Johannis, susținut de ambele partide și de PC. Căderea guvernului Boc, ca urmare a unei moțiuni de cenzură, nu a putut fi fructificată, pentru că Traian Băsescu a abuzat de prerogativele sale constituționale și a refuzat desemnarea unui premier din partea noii majorități parlamentare.

În confruntarea cu Traian Băsescu, Mircea Geoană a avut o șansă reală de succes și, după rezultatele înregistrate în țară, scrutinul a fost favorabil candidatului PSD; rezultatul final a fost modificat, în favoarea lui Traian Băsescu, de voturile din diaspora. Însă, din nou, a intervenit și un factor subiectiv: gafa comisă de Mircea Geoană, de a merge în vizită, în ajunul ultimei confruntări televizate cu Traian Băsescu, acasă la Sorin Ovidiu Vântu! Toate explicațiile oferite de Mircea Geoană au fost puerile, mai ales pe fondul campaniei demagogice susținute de Traian Băsescu, privind rolul „mogulilor" care controlează media românească.

S-a pierdut, deci, din nou, mai ales pe „mână proprie", o șansă reală de a schimba în bine situația din țară.

Viața demonstrează că al doilea mandat de președinte al lui Traian Băsescu are consecințe mult mai grave decât primul, în ceea ce privește evoluția vieții politice și a climatului general din țară, urmare a comportamentului conflictual al domnului Băsescu, incapabil să joace rolul conferit de Constituție președintelui țării, acela de a fi factor de echilibru, de dialog cu toate forțele politice, de conlucrare cu toate instituțiile statului, fără imixtiuni și interferențe, ci respectând misiunea conferită fiecăruia de legea fundamentală a statului.

Domnul Traian Băsescu nu numai că s-a dovedit inapt pentru îndeplinirea acestui rol, dar a intrat în conflict cu toată lumea: cu Parlamentul, cu justiția și magistrații, cu reprezentanții armatei și ai forțelor de ordine, cu oamenii școlii, cu intelectualii, în general, cu personalul medical, cu salariații și pensionarii. Își permite aprecieri jignitoare la adresa tuturor! Are un comportament prin excelență antidemocratic și dictatorial. Prezența sa în fruntea statului se dovedește nu doar nepotrivită, dar chiar nocivă și periculoasă. Ea este la fel de dăunătoare și pentru relațiile României cu alte state și cu instituțiile internaționale, reflectându-se și în reducerea atât cantitativă, cât mai ales calitativă a acestor relații, cu efecte grave pe toate planurile.

Gravitatea comportamentului și modul deplorabil în care își îndeplinește mandatul președintele țării, la care se adaugă prestația lamentabilă a Guvernului impus de domnul Băsescu și de susținătorii săi din PDL și din grupurile aliate, sunt amplificate de dificultățile prin care trece economia, atât ca efect al crizei economice care afectează și alte state, cât mai ales din cauza unei gestiuni incompetente a economiei și a treburilor țării. Toți indicatorii economico-sociali arată un declin al României în ultimii doi ani.

Măsurile de austeritate adoptate de guvernul Boc la jumătatea anului 2010, măsuri impuse de fapt de președintele Traian Băsescu, au afectat grav nivelul de viață al celor mai largi categorii de cetățeni și nu deschid nicio perspectivă pentru redresare și intrare în normalitate, adâncind efectele crizei economice.

De aceea, comandamentul primordial al țării, atât pentru scoaterea ei din criză, pentru relansare economică și redresarea vieții cetățenilor, cât și pentru normalizarea relațiilor noastre internaționale, este schimbarea conducerii politice a României, a Guvernului și a șefului statului. Se impune unirea tuturor forțelor lucide ale țării: a partidelor din opoziție – PSD, PNL, PC –, a reprezentanților societății civile – sindicate, patronate, organizații reprezentative ale pensionarilor, ale altor categorii sociale,

ale intelectualităţii, ale tinerilor, pentru o acţiune unitară care să ducă la schimbarea necesară, prin mijloace democratice, a conducerii statului şi care să asigure:

– apărarea democraţiei şi a statului de drept;

– stoparea declinului economic şi relansarea creşterii economice;

– ameliorarea condiţiilor de viaţă ale tuturor categoriilor de cetăţeni;

– elaborarea unui program naţional de perspectivă, a unei strategii pe termen mediu şi lung de dezvoltare durabilă a ţării, care să asigure reintegrarea demnă a României în Europa şi în lume, determinând reducerea sistematică a decalajelor istorice care ne despart de ţările dezvoltate.

La 21 de ani de la Revoluţia din Decembrie 1989, este cazul să punem capăt unei guvernări care acţionează împotriva spiritului şi a valorilor proclamate de cei care s-au jertfit atunci, pentru a reintra în normalitate şi a promova interesele tuturor categoriilor de cetăţeni care sunt umiliţi astăzi şi al căror standard de viaţă a fost afectat grav în ultimii doi ani.

X

ÎN LOC DE ÎNCHEIERE.

ÎNCOTRO SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ?

„Încotro societatea românească?" este întrebarea pe care şi-au pus-o românii încă de la sfârşitul anilor '80, în condiţiile dictaturii lui Ceauşescu, când oamenii erau sufocaţi de un regim totalitar, de lipsa de libertate şi de atmosfera de suspiciune generalizată, ca şi de lipsa de căldură în case, la lucru şi în sălile de spectacole, de lipsa de produse alimentare de bază în magazine, de cozile agasante la pâine, lapte, la urechi de porc, la gheare şi aripi de pasăre etc.

Românii au găsit atunci răspunsul la întrebare în răbufnirea explozivă a nemulţumirii populare din decembrie 1989, care a dus la alungarea dictatorului, din păcate, cu sacrificii de sânge. Programul prezentat în noaptea de 22 decembrie de Consiliul Frontului Salvării Naţionale creiona direcţiile dezvoltării societăţii româneşti în condiţii de libertate şi democraţie, prin construirea statului de drept, bazat pe pluralism politic, alegeri libere, elaborarea unei noi Constituţii democratice, prin trecerea de la o economie etatizată spre o economie liberă, de piaţă, prin eliminarea tuturor încorsetărilor ideologice şi a discriminărilor de orice fel şi, în fine, prin eliminarea izolării internaţionale a ţării şi integrarea ei în lumea liberă.

Alegerile din mai 1990 au legitimat prin masiv vot popular schimbările produse de Revoluţia din decembrie şi au confirmat orientările spre dezvoltarea democratică a ţării, rezultând o Adunare Constituantă, cu termen-limită de doi ani pentru elaborarea noii Constituţii. Iar adoptarea Constituţiei prin referendum naţional – în decembrie 1991 – a însemnat confirmarea bazelor juridice ale noii realităţi – făurirea statului de drept democratic.

În 1995, după câțiva ani de convulsii și confruntări politice, s-a realizat un veritabil consens în jurul obiectivelor strategice ale integrării României în structurile europene și euroatlantice, care au canalizat direcțiile principale de acțiune privind construcția statală și reforma economică. Declarația de la Snagov din iunie 1995, semnată de liderii celor 14 partide parlamentare, alături de șeful statului, șeful Guvernului și președinții celor două Camere ale Parlamentului, exprimă consensul forțelor politice în sprijinul strategiei care viza compatibilizarea economiei și societății românești cu comunitatea țărilor membre ale UE. S-a vorbit de „spiritul de la Snagov", care a reunit pe platforma comună toate partidele parlamentare, în ciuda deosebirilor politice și ideologice profunde dintre ele.

După înfăptuirea celor două obiective strategice, prin primirea României în NATO și prin încheierea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană, în anii 2003–2004, s-a desfășurat o amplă acțiune națională de elaborare a Strategiei Dezvoltării Durabile a României („România 2025"), corelată cu cea a Uniunii Europene. Obiectivul strategic enunțat al strategiei era reducerea marilor decalaje istorice care separă țara noastră de țările europene dezvoltate.

Din păcate, după alternanța la guvernare, urmare a alegerilor din decembrie 2004 și, ulterior, după ruperea alianței DA (a PNL și PD), în condițiile deteriorării climatului politic, ca urmare a modului arbitrar în care președintele Băsescu a înțeles să se amestece în treburile țării, substituindu-se executivului și provocând o stare permanentă de tensiune în relațiile cu Parlamentul, cu puterea judecătorească, cu partidele din opoziție, ca și cu foștii aliați, cu societatea civilă și mijloacele media, preocupările pentru continuarea elaborărilor strategice privind căile de dezvoltare economico-socială și de modernizare a administrării țării au fost, practic, părăsite.

Pe lângă efectele crizei financiare și economice, declanșată pe plan internațional în 2008, debandada și primitivismul care au caracterizat și caracterizează gestiunea treburilor țării de către actuala guvernare au agravat în ultimii doi ani situația economică a țării și condițiile de viață ale marii majorități a cetățenilor. Măsurile de austeritate luate de guvernul Boc, sub presiunea președintelui Băsescu, au adâncit greutățile oamenilor, accentuând efectele crizei și diminuând perspectivele redresării economice a țării.

De aceea, apare din nou legitimă întrebarea: *Încotro societatea românească?* Un răspuns îl constituie apariția Uniunii Social-Liberale.

În actul constitutiv al USL, aprobat de conducerile celor trei partide – PSD, PNL și PC –, cele două din urmă reunite în Alianța de Centru-Dreapta,

ACD, se menționează că acestea au hotărât „să pună bazele juridice ale unei platforme politice comune care are drept scop fundamental elaborarea, adoptarea și implementarea, până în anul 2020, a unei agende publice care cuprinde următoarele obiective principale:

1. Înlăturarea de la putere, pe cale democratică, a actualului regim clientelar – mafiot, corupt și ineficient –, care a atacat toate instituțiile democrației parlamentare, a subminat economia națională, a afectat direct nivelul de trai al majorității românilor, a încălcat drepturi și libertăți constituționale, a depreciat grav poziția și imaginea României pe plan internațional.

2. Revenirea României pe un drum politic, economic și social european, drumul democrației și al prosperității, printr-o strategie de reconstrucție a țării, a unui autentic stat de drept și a instituțiilor acestuia, a unei economii performante și a unei justiții sociale reale.

3. Asigurarea bunăstării cetățenilor, a nivelului de trai, a veniturilor, a condițiilor de muncă și de viață. Fiecare cetățean din această țară, indiferent de condiția socială, de nivelul de educație și de venit, de origine etnică, limbă, religie sau opinii politice, are dreptul la o viață liberă, decentă și prosperă. Este obligația oricărui guvern și a tuturor instituțiilor publice să lucreze pentru acest obiectiv. Sunt enunțate, în acest scop, trei direcții de acțiune:

a) reluarea creșterii economice pe o bază sustenabilă;

b) reformarea marilor sisteme publice (educație, sănătate, justiție, ordine publică, securitate socială);

c) modernizarea administrației centrale și locale.

4. Asigurarea bunei guvernări și a administrației moderne și eficiente, definite de responsabilitatea în fața cetățenilor și de activitatea exclusiv în folosul acestora.

5. Reprezentarea intereselor majore ale României în relațiile internaționale printr-o politică externă demnă, pragmatică, eficace, definită de „viziune și coerență".

În document se subliniază că **PSD, PNL și PC își păstrează intactă identitatea istorică, doctrinară și juridică**, precum și angajamentele

fundamentale față de propriii susținători și alegători. În acest sens, actul constitutiv precizează că **USL este o platformă politică de uniune națională, cu obiective compatibile** atât cu **valorile stângii** (egalitate de șanse, solidaritate, justiție socială, echilibru social), cât și cu **valorile dreptei** (drepturi și libertăți individuale, piață și inițiative libere, proprietate privată, descentralizare, rolul social al elitelor și al valorilor spirituale).

Totodată, documentul constitutiv creionează principalele direcții de acțiune prin două „decaloguri" de priorități:

Primul privește **zece priorități pentru reforma instituțională și modernizarea României:**

1. Stat eficient în slujba cetățeanului.

2. Stat de drept și mecanisme democratice autentice.

3. Parlament întărit (creșterea rolului și prestigiului Parlamentului ca reprezentant suprem al voinței naționale, controlul parlamentar real asupra Guvernului și a celorlalte instituții prevăzute de Constituție, responsabilitatea fiecărui parlamentar în fața celor ce l-au ales).

4. Justiție independentă și responsabilă (depolitizarea deplină a justiției; creșterea eficienței și responsabilității actului de justiție; independența reală a CSM și a parchetelor; îndeplinirea standardelor la nivel european).

5. Constituție revizuită (definirea limpede a separației și a echilibrului puterilor în stat; raportul Președinte–Guvern; rolul Curții Constituționale).

6. Valorificarea și protejarea resurselor umane și naturale ale României, în interes național.

7. Diplomație pragmatică, voce puternică în plan internațional (creșterea credibilității și influenței României în lume, implicarea în deciziile UE, afirmarea propriei viziuni și contribuții la viitorul construcției europene; racordarea reală la agenda 2020 a UE; consolidarea legăturilor de bună vecinătate).

8. Sprijin pentru românii din străinătate.

9. Societate civilă implicată (relație deschisă, comunicare și consultări permanente cu sindicatele, asociațiile patronale, asociațiile profesionale, reprezentanții mediului de afaceri, comunitatea academică, ONG-urile etc.).

10. Valori autentice respectate (afirmarea și promovarea valorilor și reperelor morale, culturale, educaționale și profesionale, respectarea unei ierarhii autentice a valorilor și modelelor publice).

Următoarele zece priorități se referă la reforma economică, socială, politică și administrativă:

1. Mai multă economie, mai puțină birocrație. Refacerea sistemului economic pe baza unui nou **model** bazat pe **creșterea economică sustenabilă** prin:

a) crearea de noi locuri de muncă;

b) stimularea unui sector privat puternic, în special de IMM-uri, autonom în raport cu puterea politică;

c) scăderea și simplificarea fiscalității;

d) reducerea costului muncii;

e) încurajarea și sprijinirea capitalului național;

f) atragerea investițiilor prin stabilitate și predictibilitate legislativă;

g) absorbția și utilizarea corectă a fondurilor europene;

h) asigurarea stabilității macroeconomice și monetare necesare aderării la moneda unică europeană.

2. Stat social, conform standardelor constituționale și europene. Garantarea accesului la sistemul public de sănătate, la educație, pensie, ajutor de șomaj, a protecției familiei, a sprijinirii tinerilor, a salariului minim, a concediului, a puterii de cumpărare, a drepturilor sindicale.

3. Priorități naționale de investiții, în scopul dezvoltării durabile și al recuperării decalajelor de dezvoltare. Atenție specială modernizării zonelor rurale, cele mai afectate în ultimii 20 de ani.

4. Parteneriate comerciale eficiente – atât cu SUA, UE, cât și cu noile puteri economice BRIC (Brazilia, Rusia, India, China), ca și cu țări care au fost parteneri tradiționali ai României.

5. Dreptate socială (repararea nedreptăților sociale existente; reașezarea relațiilor sociale între diferite categorii profesionale; refacerea dialogului social și recâștigarea păcii sociale).

6. Descentralizare reală (sprijinirea comunităților locale și a administrației publice prin redirecționarea unor resurse financiare în sprijinul dezvoltării locale; transferul unor competențe administrative de la centru la autorități locale, pe baza principiului subsidiarității).

7. Depolitizarea și eliminarea clientelei politice (promovarea în funcții publice pe criteriile vocației, competenței și asumarea funcțiilor pe criteriul politic doar la nivel de ministru, secretar de stat și funcții asimilate, pe baza unui nomenclator clar și limitat, refacerea unui corp de funcționari publici competenți, apolitici).

8. Transparență în utilizarea banului public (sistem transparent, eficient și responsabil de colectare și utilizare a fondurilor publice, de acțiune eficientă anticorupție și antievaziune).

9. Niciun cetățean nu este abandonat de stat (asigurarea unui echilibru mai mare în societate prin încurajarea și susținerea celor performanți, ajutorarea celor defavorizați, combaterea sărăciei, a polarizării și a excluderii sociale).

10. Vot nefraudat și reprezentativ (asigurarea unui sistem electoral just, democratic și transparent; înlăturarea posibilităților de fraudă electorală).

Acest document programatic al noii construcții politice, ce reunește partide semnificative ale eșichierului politic românesc (social-democrați și liberali), cu cele două decaloguri de priorități, acoperind o plajă largă de obiective, constituie o premisă reală pentru o acțiune eficientă în scopul scoaterii României din fundătura în care a împins-o o guvernare diletantă și străină de interesele fundamentale ale cetățenilor, pentru relansare economică, îmbunătățirea vieții tuturor cetățenilor, consolidarea democrației și a statului de drept și relansarea relațiilor internaționale și a prestigiului României în lume.

Desigur, nu este decât primul pas, dar important, exprimând asumarea unei decizii politice conștiente din partea celor două forțe politice – PSD și PNL – exponente ale stângii și ale dreptei politice, care-și păstrează identitatea ideologică, dar înțeleg nevoia stringentă a elaborării acestei platforme de acțiune comună, în interes național, pentru a construi o alternativă necesară la actuala guvernare, care s-a dovedit păguboasă pentru țară, pentru marea majoritate a cetățenilor ei.

Unele reacții care doresc să sublinieze că o asemenea alianță nu ar avea perspectivă și nici sorți de izbândă, din cauza incompatibilității protagoniștilor, vin fie din partea adversarilor politici – protagoniști sau aliați ai actualei guvernări –, fie din partea unor sceptici care ignoră experiența, atât internă, cât și internațională, a unor asemenea coaliții.

Altminteri, desigur, vor apărea multiple dificultăți în procesul concretizării acestui proiect, atât la nivel național, cât mai ales în teritoriu. De aceea am ținut, la rândul meu, să subliniez nevoia luării în considerare a acestor dificultăți în intervenția mea pe această temă, la Consiliul Național al PSD, din 6 februarie a.c.: „Dincolo de orice alte considerente, **coalițiile se pot destrăma**, în politică și nu numai, nu doar și nu atât din cauza principiilor – mai bine sau mai nefericit formulate –, ci **mai ales din cauza oamenilor, a orgoliilor nemăsurate, a vanității lor**.

De aceea, este nevoie de reguli clare de funcționare a coaliției și de mecanisme eficiente de arbitraj. Nu ne servește la nimic o alianță în care toată energia să fie folosită pentru gestionarea conflictelor interne." Constatăm însă că, din acest punct de vedere, **„actul constitutiv al alianței constituie o bună premisă"**, subliniind, totodată, că **„greul, însă, abia începe pentru această construcție politică. Ea trebuie să se extindă în teritoriu, să se consolideze, să se facă înțeleasă. Este nevoie de un efort sincer de comunicare și armonizare din partea ambelor părți"**.

Eu văd **trei priorități** pentru acțiunea acestei noi structuri politice:

1. **Prima urgență** o constituie **definitivarea structurii sale**, inclusiv la nivel local, și abordarea concretă a problemelor legate de pregătirea pentru viitoarea confruntare electorală (pentru alegerile locale și cele parlamentare, ca și pentru cele prezidențiale, inclusiv a celor anticipate), în vederea înfăptuirii primului obiectiv: **preluarea puterii.**

2. Elaborarea liniilor esențiale ale unui **program de guvernare**, care să aibă în centrul său măsurile concrete pentru scoaterea țării din criză, redresarea economiei naționale și, pe această bază, ameliorarea condițiilor de viață ale oamenilor – în primul rând prin crearea de locuri de muncă.

3. Elaborarea unei **strategii pe termen mediu** (2020 sau 2025) **de dezvoltare durabilă a României**, având ca obiectiv esențial reducerea și eliminarea sărăciei și reducerea sistematică, în timp, a marilor decalaje care ne despart de țările dezvoltate. O atenție particulară în această strategie va trebui acordată agriculturii și satului românesc, care au cunoscut un puternic declin în ultimii 20 de ani și care constituie un potențial important pentru dezvoltarea pe ansamblu a țării.

Desigur, trebuie reluate toate celelalte teme abordate în strategia elaborată încă din 2004: modernizarea infrastructurilor, reindustrializarea, pe baze moderne, prin încurajarea atât a investițiilor străine, cât și a capitalului românesc (în special a IMM-urilor), încurajarea cu prioritate a promovării noilor tehnologii; dezvoltarea unităților de IT; protecția și valorificarea resurselor naturale (în special a fondului forestier, prin stoparea defrișărilor, ce au efecte grave asupra versanților și a regimului hidrologic al râurilor de munte; împăduriri, inclusiv în zona de șes, cu refacerea unor perdele de protecție; interzicerea exportului de bușteni și lemn neprelucrat etc.).

O atenție deosebită trebuie acordată modernizării învățământului, formării în condiții competitive a tinerilor pentru a se putea adapta cerințelor societății informaționale și a cunoașterii, specifică secolului al XXI-lea.

Elaborarea acestei strategii nu poate fi doar opera executivului. Aceasta trebuie să fie obiectivul unei acțiuni ample, cu antrenarea tuturor specialiștilor – atât din cercetarea academică și universitară, cât și din structuri specializate guvernamentale și din administrația locală –, ca și a unor reprezentanți ai societății civile. Este, de asemenea, firesc ca ea să constituie obiectul unor ample dezbateri publice, în faza de elaborare, pentru a valorifica opiniile tuturor celor interesați. Este un exercițiu democratic necesar într-o asemenea operă de interes național și cu efecte de perspectivă asupra evoluției societății românești.

Bineînțeles, în aceste elaborări vor trebui gândite căi de utilizare tot mai eficientă a fondurilor puse la dispoziție de Uniunea Europeană, ca și folosirea expertizei oferite de structurile europene, precum și a experienței altor state.

De altfel, România ar trebui să fie mai activă în cadrul UE pentru promovarea în strategiile și obiectivele programatice ale Uniunii, ca prioritate a celor 27 de state membre, a obiectivului reducerii decalajelor economice și sociale existente în context european, ca rezultat al dezvoltării inegale, de-a lungul istoriei, a țărilor europene.

O guvernare responsabilă și calificată nu poate ignora abordarea tuturor problemelor într-un context sistemic și de perspectivă, trebuie să fie conectatp la tendințele dezvoltării și schimbărilor atât de dinamice pe care le cunoaște societatea umană la acest început de secol XXI.

Revenind la momentul politic actual, constituirea alianței politice **Uniunea Social-Liberală** reprezintă un eveniment promițător și plin de speranțe. Să sperăm că ea va prinde viață și că își va urmări cu consecvență obiectivele. Aceasta ar fi, într-adevăr, o **victorie a rațiunii și a democrației**.

INDEX

CUPRINS